

Acc. no. 24291

విశ్వకోశము

(విశ్వ ప్రకాశము) $\frac{229}{RSP}$

సంస్కృతాంధ్ర నిఘంటువు

కొక కర్త :

శ్రీ మహేశ్వర సూరి

రోహిణి పబ్లికేషన్స్

మెయిన్ రోడ్, రాజమండ్రి - 1.

VISWA KOSAM

(VISWA PRAKASAM)

By : **SRI MAHESWARA SURI**

SANSKRIT - TELUGU DICTIONARY

© PUBLISHERS

First Edition :
OCTOBER 1996

DTP at :
UNIVERSAL TYPE SETTERS, Rajamundry.

Printed at :
SRI ARUNODAYA PRINTING PRESS,
Seetharampuram, VJA-2. Ph : 431422

Published by :

Phone : 73444

ROHINI PUBLICATIONS

MAIN ROAD, RAJAMUNDRY - 1

PRICE : Rs.75/-

మనః

సంస్కృత శబ్దకోశాల్లో అమరకోశం తర్వాత ఎన్నదగినది విశ్వకోశం.

శ్లో : కోశం విశ్వ ప్రకాశాఖ్యం నిరమాప్రీ మహేశ్వరః

అనే శ్లోకాన్ని బట్టి సమస్తమును ప్రకాశింపజేయబడినది'' అనే అర్థం స్ఫురించేవిధంగా కోశకర్త శ్రీ మహేశ్వరసూరి ఈ నిఘంటువుకు "విశ్వప్రకాశము" అన్న ఔచిత్యనామాన్ని ఏర్పరచాడు. కాని సంజీవినీ వ్యాఖ్యాత శ్రీ మల్లినాథ సూరి తన వ్యాఖ్యానాలలో ఉచ్చారణ సౌలభ్యం కొరకు "ఇతి విశ్వః" అని పేర్కొనటంతో దీనిపేరు విశ్వకోశంగానే స్థిరపడిపోయింది.

ప్రామాణిక పరంగా పరిశీలిస్తే రమారమి పది నిఘంటువులను సంప్రదించినిర్మించటం వలన శబ్ద బాహుళ్యత, సౌష్ఠవాలను సంతరించు కుని సప్రామాణిక నిఘంటువుగా నేటికీ నిలువగలిగింది.

**శ్లో : ఏతత్కవీంద్రైరథ పండితేంద్రైః ప్రయోగ సంబోధ ఫల ధ్వయా ప్తైః
యైర్నామ కంఠాభరణం కృతంతైః సర్వజ్ఞతా స్వప్రణయీ కృతైవ**

అనే శ్లోకాన్ని ప్రయోజన పరంగా పరిశీలిస్తే ఈ విశ్వకోశం కవీంద్రులకు, పండితులకు, విద్యార్థులకు మిక్కిలి మహోపకారిగా అవగతమవుతోంది.

ఇటువంటి అత్యుత్తమమైన నిఘంటువును విద్యాంసులు, విద్యార్థులు ఆదరిస్తారనీ, విశ్వప్రకాశంతో విద్యార్థులు స్వయం ప్రకాశితులు అవశ్యం కాగలరని ఆశిస్తున్నాం.

ధాత్యునామ సంవత్సరం
విజయ దశమి

రోహిణి పబ్లికేషన్స్.

ఈ నిఘంటువునందు సూచించిన సంకేతములు

పు	పుంలింగము
స్త్రీ	స్త్రీలింగము
స	సపుంస లింగము
త్రి	త్రిలింగము
అ	అవ్యయము

విశ్వకోశః

ముఖఖండ ప్రారంభః

- స్తువీ మహీ మహామోహక్షేకాంతక భిషగ్వరం।
 త్రైధాతుకనిదానజ్ఞం సర్వజ్ఞం దుఃఖహానయే॥ 1
- కలావీలాసాన్యకరందబిందు ముద్రాం వినిద్రే హృదయారవిందే।
 యా కల్పయంతీ రమతే కనీనాం దేవీం నమస్యామి సరస్వతీం తాం॥ 2
- కవీంద్రకుముదానంద కందోద్గమసుధాకరం।
 వాచస్పతిమతే స్ఫుర్దిశేముషీ చంద్రికోజ్జ్వలం॥ 3
- మధ్యత్క్షీరాబ్జికల్లోలమాలోల్లాసి యశశ్శ్రీయం।
 గురుం వందే జగద్వంద్య గుణరత్నైక రోహణం॥ 4
- శ్రీసాహసాంకన్యపతే ర నవద్యవైద్య విద్యాతరంగ పదమద్వయమేవ బిభ్రత్।
 యశ్చంద్రచారుచరితో హరిచంద్రనామా స్వవ్యాఖ్యాయా చరకతంత్రమ లంచకార॥ 5
- ఆసీద సీమ వసుధాధిప వందనీయే తస్మాన్వయే సకల వైద్యకులావతంసః।
 శక స్య దస్ర ఇవగాధిపురాధిపస్య శ్రీ కృష్ణ ఇత్యమల కీర్తిలతావితానః॥ 3
- సంకల్ప సంభవదనల్ప వికల్పజల్ప కల్పాన లాకులిత వాదిసహస్ర సింధుః।
 తర్క త్రయతిణయన స్తనయో యదీయో దామోదర స్సమభవద్బిషజాం వరేణ్యః॥ 7
- తస్మాభవత్సు నురుదారవాచో వాచస్పతి శ్రీలలనావీలాసీ।
 సద్వైద్య విద్యానశినీదినేశః శ్రీమల్లణ సుత్కుముదాకరేందుః॥ 8
- యద్రాత్మజ సుకలవైద్యక తత్వరత్న రత్నాకర శ్రియమవాప్య చ కేశవో భూత్।
 కీర్తిర్నికేతన మనింద్యపదప్రమాణ వాక్య ప్రపంచరచనా చతురాననశ్రీః॥ 9
- కృష్ణస్య చాఽజని సుత స్మృతపుండరీక షండాతపత్ర పరభాగయశః పరాగః।
 శ్రీ బ్రహ్మ ఇత్యవికలాత్మ ముఖారవింద సోల్లాసలాసిక రసాగ్ర సరస్వతీకః॥ 10
- తస్మాత్మజ స్సరస్వైరవ కాంతకీర్తిః శ్రీమాన్మహేశ్వర ఇతి ప్రథితః కవీంద్రః।
 నొశ్యేషవాఙ్మయ మహార్థవపారదృశ్వా శబ్దాగమాంబురుహ షండరవిచ్ఛభూష॥ 11

- య స్సాహసాంకచరితాది మహాప్రబంధ నిర్మాణనైపుణగుణాగత గౌరవశ్రీః ।
 యో వైద్యకృతయ సరోజ సరోజబంధుః బంధు స్సతాం సుకవితైరవ కాననేందుః ॥ 12
- ఇయం కృతి స్తస్య మహేశ్వరస్య వైదగ్ధ్యసింధోః పురుషోత్తమానాం ।
 దేదీప్యతాంహృత్కమలేషు నిత్య మాకల్ప మాకల్పిత కౌ స్తుభశ్రీః ॥ 13
- లభ్యైః కథంచిదభిజాత సువర్ణకార లీలై న కోశవరరత్నద్వ శబ్ధరత్నైః ।
 విశ్వప్రకాశ ఇతి కాంచనబంధ కోభాం భిభ్రన్మయా త్రఘటితో ముఖబంధ ఏషః ॥ 14
- క్షోణేశ్వరో దీరితశబ్దకోశ రత్నాకరాలోడనలాల సానాం ।
 సేవ్యః కథం వైష సువర్ణశైలో విశ్వప్రకాశా విబుధాధిపానాం ॥ 15
- భోగీంద్ర కాత్యాయన సాహసాంక వాచస్పతి వ్యాడీ పురస్కరాణాం ।
 సవిశ్వరూపా మలమంగలానాం శుభాంగ వోపాలిత భాగురాణాం ॥ 16
- కోశావకాశాత్ప్ర కట ప్రభావ సంభావితా నర్మగుణస్స ఏషః ।
 సంపాదయ స్నేహ్యతి వాంఛితార్థా కథం న చింతామణితాం కవినాం ॥ 17
- ఆమితశైల చరమాచలమే (క) ఖలాద్రితైలాసభూమి పలయాద్య దిహస్తికించిత్ ।
 ఏకత్ర సంభృతమగోచర శబ్దరత్న మాలోక్యతాంత దఖిలం సుధియః కవేంద్రాః ॥ 18
- యద్యస్తి వాఙ్మయమహార్థవ మంథనేచ్ఛా ప్రాప్తం పదం ఫణి పతేర్భుది కౌతుకం వః ।
 విశ్వప్రకాశమనిశం తదిమం నిషేవ్య సంభావ్య తాం పరమశాబ్దిక శేఖరశ్రీః ॥ 19
- సతాం పుస్తక సంభారభార మోక్షః కృతో మయా ।
 నామానుశాసనమిదం సంపూర్ణం తన్వతాఽద్భుతం ॥ 20
- యద్యపూర్వతయా కించిన్నామాత్ర ప్రతిభాతి చ ।
 తత్తదన్వేష్యతాం సద్భిర్నామ పారాయణాదిషు ॥ 21
- ఏతక్కుపింద్రై రథ పండితేంద్రైః ప్రయోగ సంబోధ ఫలద్యయాఽష్టైః ।
 యైర్నామ కంఠాభరణం కృతం తై స్సర్వజ్ఞతా స్వప్రణయీ కృతైవ ॥ 22
- స్వైరప్రచారైః పరికల్పితాభిః శబ్దార్థ సంబోధ కథా ప్రధాభిః ।
 వ్యాఖ్యాభి రప్రాప్తముదాం ప్రమోదమాదాతు మద్రైష పరిశ్రమోనః ॥ 23
- ఏతాంకృతిం కృతధియః కృతకృత్యభావ మాపాదయన్న సదయం సదయంతు చేతః ।
 నిత్యం మహేశ్వరకవేః పరిభావయంతః సంతః పరోన్నతిరతా హి భవంతి లోకే । 24
- రామా నల వ్యోమ రూపైశ్శకకాలేకభింక్షితే కోశం విశ్వప్రకాశాభ్యం నిరమాప్రీతి మహేశ్వరః ॥ 25

నియామాః

మూ : ఏకద్విత్రి చతుః పంచ షడ్వర్ణాను క్రమోజ్జ్వలైః
కాంతాదివర్ణైర్నానార్థసంగ్రహమాకాయం వితన్యతే

1

టీ. ఏక...జ్జ్వలై - ఏక...షట్ = ఒకటి మొదలుకొని యారు వరకు నైన,
వర్ణ = అక్షరముల యొక్క, అనుక్రమ = వరుసచేత, ఉజ్జ్వలైః = ప్రకాశించుచున్న,
కాంతాది వర్ణైః = కాంతము మొదలగు వర్ణములచేత, అయం = ఈ,
నానార్థసంగ్రహః = అనేకార్థ సంగ్రహము, వితన్యతే = విస్తరింపబడుచున్నది.

మూ : నానార్థః ప్రథమాంతోఽత్ర సర్వత్రాదౌ ప్రదర్శితః
సప్తమ్యంతేషు శబ్దేషు వర్త మాన స్సునిశ్చితః

2

టీ. అత్ర = ఈ కోశమునందు, సర్వత్ర = అంతట, సప్తమ్యంతేషు = సప్తమీ
విభక్తి యంతమందుగల, శబ్దేషు = శబ్దములయందు, వర్తమానః = వర్తించు
చున్నదియు, సునిశ్చితః = సుష్టుగా నిశ్చయింపబడినదియు, ప్రథమాంతః =
ప్రథమావిభక్తియంతమందుగలదియు (నగు) నానార్థః = అనేకార్థశబ్దము, ఆదౌ =
ముందుగా, ప్రదర్శితః = చూపబడెను.

మూ : దృష్టాంతేన సహ క్వాపి సప్తమ్యాధార ఏవ చ
స్పష్టాయ లింగభేదాయ క్వాప్యత్ర పునరుక్తతా

3

టీ : క్వాపి = ఒక్కొక్కచోట, దృష్టాంతేన సహ = దృష్టాంతముతోగూడా
సప్తమ్యాధారఏవ = సప్తమీ విభక్తి యాధారముగల శబ్దము నందే (ప్రవర్తించు చున్నది)
ఉ : శ్లో 'దవో దావ ఇవ భ్యాతో దవాగ్ని వనయోరపి' అత్ర = ఈ కోశమునందు,
క్వాపి = ఒక్కొక్కచోట, పునరుక్తతా = (నానార్థపదముయొక్క) పునరుచ్చారణము,
స్పష్టాయ = స్పష్టమైన, లింగభేదాయ = లింగవిభేదము కొఱకు (నగుచున్నది)

★ కాంత ఏకవర్ణః ★

కొబ్రహ్మత్మా నిలా ర్కేషు
శమనే సర్వనామ్ని చ
పావకే చ మయూరేచ
సుఖ శీర్షజలేషు కం

★ అథ కాంతోద్వివర్ణః ★

అకం పాపే చ దుఃఖేచ
శక్ రాజన్య దేశయోః

బకస్థు బకపుష్ప స్వా
త్కప్యే శ్రీదే చ రక్షసి
శుకో వ్యాససుతే కీరే
రావణస్యచ మంత్రిణి
గ్రంధివర్ణే శిరీషే చ
శుకం స్వావృణకే క్వచిత్
ద్వికః కాకే చ కోకే చ
స్పృకో బాణావిరోత్పలే

అర్కోఽర్కః పృథ్వీ సృటికే
రవౌ తామ్రే దివస్పృతౌ (7)
కర్కః కర్కే రాశిభద్రే
శుక్లాశ్వదర్పణే ఘటే
తర్కః కాంక్షావితర్కహ
కర్మభేదేషు కీర్త్యతే
శ్లోకో యశసి పద్యే చ
రోకస్థుభువనే జన్మే
స్తోకోఽచ్చై చాతకే

క : పు. ఇది బ్రహ్మకును, ఆత్మకును, వాయువునకును, సూర్యునకును, యమునకును, సర్వనామ వాచకముకును, అగ్నికిని, నెమలికిని, న. సుఖమునకును, శిరమునకును, జలమునకును పేరు.

అక : న. ఇది పాపమునకును, దుఃఖమునకును పేరు. శక : పు. ఇది రాజశ్రేష్ఠునకును, (శాలివాహనాదులు) దేశవిశేషమునకును పేరు.

బక : పు. ఇది బకపుష్పపు చెట్టునకును, వాలుకొంగకును, కుబేరునకును, బకాసురునకును పేరు.

శుక : పు. ఇది శుకమహామునికిని, చిలుకకును, రావణుని మంత్రికిని, న. స్థాణేయమును గంధద్రవ్యమునకును, దిరిశనచెట్టునకును, దుండిగిపు చెట్టునకును పేరు.

ద్విక : పు. ఇది కాకికిని, చక్రవాక పక్షికిని పేరు.

స్పృక : పు. ఇది బాణమునకును, వాయువునకును, కలువకును పేరు.

అర్క : పు. ఇది జ్వలించుచెట్టునకును, సృటికముణికిని, సూర్యునకును, రాగికిని, ఇంద్రునకును పేరు.

కర్క : పు. ఇది పీతకును, కర్కటక రాశికిని, వెల్లగుఱ్ఱమునకును, అద్దమునకును, కుండకును పేరు.

తర్క : పు. ఇది ఆశకును, సంశయ వితర్కమునకును, దీశహకును, కర్మవిశేషమునకును పేరు.

శ్లోక : పు. ఇది కీర్తికిని, పద్యమునకును పేరు.

లోక : పు. ఇది లోకముకును, మనుజునకును పేరు. షోక : త్రి. ఇది ప్పల్లవునదానికిని, పు. వానకోయిలకును పేరు.

తోకం త్వపత్యే తనయే పిచ॥ (9)

కోకశృక్రవృకే జ్యేష్ఠ్యం

ఖర్జూరీద్రుమ భేకయోః॥

రోక్ దీప్తి బిలే రోకం

నౌకా క్రయణభేదయోః॥

చేకో విదగ్ధే చేకస్తు

విశ్వస్తుమృగ పక్షిణోః॥

రేకో విరేకే శంకాయాం

రేక స్సౌదమమేపి చ॥

కాక స్సౌద్యాయసే. వృక్ష

ప్రభేదే పీఠసర్పిణి॥

కాకా స్యాత్కాకనాసాయాం

కాకోలీ కాక జంఘయోః॥ (12)

రక్తికాయాం మలయ్యాంచ

కాకమాచ్యాంచ కీర్తితా॥

కాకం స్త్రీరత బంధే స్యా

త్కాకానాం సంహతావపి॥ (13)

వేశవారేచ ధృష్టే చ జ్యేష్ఠే చ

కృచిదిష్యతే శిరశ్చ జాలనే॥

మానవిశేష ద్వీపభేదయోః॥ (14)

పాకశ్శిశౌ జరానిష్ఠా

వచనక్లేదనే షు చ॥

శాకో ద్వీపాంతరే శక్తౌ

స్వప ద్రుమవిశేషయోః॥ (15)

శాకం హరీతకే చాపి

నాకస్సర్గంతరిక్షయోః॥

మూకోపవాక్రుతౌ దీనే

తోక : న. ఇది స్త్రీ పుంరూప సంతానమునకును, పుత్రునకును పేరు.

కోక : పు. ఇది చక్రవాకపక్షికిని, తోడేటికిని, బల్లికిని, ఖర్జూరపుచెట్టునకును, కొంగకును పేరు.

రోక : పు. ఇది ప్రకాశమునకును, న. రంధ్రమునకును, ఓడకును, కొనుటుకును పేరు.

చేక : త్రి. ఇది నేర్పరికిని, విశ్వసింపజేయబడిన మృగపక్ష్యాదులకును పేరు.

రేక : పు. ఇది వరేచనమునకును, శంకకును, నీచునకును పేరు.

కాక : పు. ఇది కాకికిని, కొండగోగుచెట్టునకును, కుంటివానికిని, స్త్రీ. కాకిదొండచెట్టునకును, తేలు మణిచెట్టునకును, వెలుమసంధిచెట్టునకును, కాచి చెట్టునకును, న. స్త్రీల రతిబంధవిశేషమునకును, కాకులసమూహమునకును, సంబారపుగుండకును, దిట్టరికిని, వృద్ధునకును, తలరుద్దు కొనుటుకును, పరిమాణభేదమునకును, ద్వీపభేదమునకును పేరు.

పాక : పు. ఇది పిల్లవానికిని, ముసలి తనమునకును, వండుటుకును, పండుటుకును పేరు.

శాక : పు. ఇది శాకద్వీపమునకును, సామర్థ్యమునకును, శాకరాజునకును, శాకవృక్షమునకును, కరకచెట్టునకును పేరు.

నాక : పు. ఇది స్వర్గమునకును, అకాశమునకును పేరు.

మూక : పు. ఇది మూగవానికిని, దీనునకును పేరు.

శూక్రీనుక్రోశ శృంగయోః (16) భూక : పు. ఇది దయకును, కొమ్మునకును పేరు.

భూక శ్చిద్రే మరాశే చ

భూక : పు. ఇది రంధ్రమునకును, హంసకును పేరు.

భేకో మండుక మేఘయోః

భేక : పు. ఇది కప్పుకును, మబ్బునకును పేరు.

ఏకంతు కేవలే శ్రేష్ఠ

ఏక : త్రి. ఇది అసహాయమైనదానికిని, శ్రేష్ఠమైనదానికిని, వేరైనదానికిని పేరు.

ఇతరస్మింశ్చ వాచ్యవత్

శాక : న. ఇది చిలుకల గుంపునకును, శ్రీల రతి బంధవిశేషమునకును పేరు.

శౌకం శుకసమూహే చ

అంక : పు. ఇది ప్రదేశమునకును, సమీపమునకును, అపరాధమునకును, నాటక విశేషమునకును, తొడముందరి భాగమునకును, చిహ్నమునకును, నాటకమందలి భాగమునకును, యుద్ధవిశేషమునకును, అలంకారమునకును పేరు.

ప్రీణాం చ కరణాంతరే

కంక : పు. ఇది బ్రాహ్మణవేషధారునకును, రావులు గునకును, యమునకును పేరు.

అంకస్థానేకంతేకే మంతో

వంక : పు. ఇది గుఱ్ఱపు కళ్ళము యొక్క ముందరి భాగమునకును, నదీవక్రమునకును పేరు.

రూపకో. తృంగలక్ష్మసు (18)

ఓంక : పు. ఇది నల్లవెలగచెట్టునకును, రెండుధరణముల ప్రమాణమునకును, తవుగోలకును, కోపమునకును, కత్తివరకును, పిక్కకును, వెలిగారమునకును, జాళ్ళుమలచెడు యులికిని పేరు.

నాటకాది పరిచ్ఛేదే

రంక : పు. లోభికిని, జట్టివానికిని పేరు.

చిత్రయుద్దేవ భూషణే

తంక : పు. ఇది బురదకును, పాపమునకును పేరు.
వ్యంకు : పు. ఇది జింకపోతునకును, ముని విశేషమునకును పేరు.

కంకశ్చద్మద్విజే భ్యాతో

వాకు : పు. ఇది పుట్టుకును, మునివిశేషమునకును, పర్వతమునకును పేరు.

లోహపృష్ఠ కృతాంతయోః (19)

శంకు : పు. ఇది మేకునకును, శివునకును, అశ్రువిశేషమునకును, సంఖ్యాభేదమునకును, వృక్షవిశే

వంకః పరివ్యాణభాగే స్వా

న్నదీపాత్రే చ భంగురే

టంకః కపిత్థభేదే స్వా

న్మానాంతర ఖనిత్రయోః (20)

కోష్ఠేసికోశే జంఘాయాం

టంకణే గ్రావధారణే

రంకస్థ కృపణే మట్టే

పంకః కర్దమ సాపయోః

నయంకు ర్మృగే ఋషే

నాకు ర్వామలూరౌ మునౌగిరౌ

శంకుః కీలే శివ్యేస్త్రే చ

సంఖ్యాపాదపభేదయోః

యాదో భేదేచ పాపేచ
స్థానావపి చ మేహనె |
కల్మః పాపాశయే పాపే
దంభే విట్క్రిష్టయోరపి ||

వల్క్రంతు వల్క్రలే ఖండే
శల్క్రం శకలవల్క్రయోః |
శుల్క్రం ఘట్టాది దెయేస్యా
జ్ఞామాతుర్బంధకేఽపి చ || (24)

నిష్కమష్టాధిక స్వర్గ
శతేదీ నారకర్షయోః |
వజ్రాలంకరణే హేమ
మాత్రే హేమపత్రేఽపి చ || (25)

ముష్కంఽడ కోశే సంఘాతే
ముష్కే మోక్షేచ పాదపే |
కిష్కర్నితస్తై హస్తైచ
ప్రకౌష్ఠ కుత్సితే ఽపి చ || (26)
త్రికాకూపస్య నెమాస్యా
త్రికం పృష్ఠాధరే త్రయే |

లంకా రక్షఃపురీశాఖా.
శాకినీ కులటాసుచ || (27)

శంకా త్రాసే వితర్జిత
రాకాతు సురిదంతరే |

షమునకును, నీటిపందికిని, పాపముకును,
కొమ్ములులేనిమొరడుకును, శిశ్నుముకును పేరు.
కల్మః పు. ఇది దురాలోచనకును, పాపముకును,
కపటముకును, పురీషమునకును, చీమిడిమొదలగు
పండ్రిండు విధములగు శారీరమలములకును పేరు.
వల్క్రః పు. ఇది నారపట్టుకును, తునుకకును పేరు.
శల్క్రః పు. ఇది తునుకకును, నారపట్టుకును పేరు.
శుల్క్రః పు. ఇది మార్గస్థులు ఘాతీల వద్దనిచ్చు
ద్రవ్యమునకును, అల్లునివద్దపుచ్చుకొను ద్రవ్యము
కును పేరు.

విష్కః పు. ఇది 108 స్వర్గముల యెత్తు ఖంగారు
నాణెమునకును, 70 గురుగింజలయెత్తు ముద్రిక
కును, కర్షమునకును, వక్షమున ధరించు పతకమున
కును, ఖంగారమునకును, పలముయెత్తు ఖంగార
మునకును పేరు.

ముష్కః పు. ఇది వృషణముకును, సమూహమున
కును, మోక్షముకును, వృక్షవిశేషముకును పేరు.
కిష్కః పు. ఇది జానకును, మూరకును, ముంజే
యికిని, నిందితునకును పేరు.

త్రికాః శ్రీ. ఇది నూతిమీది గిరుకకును న. ముడ్డి
పూసకును, మూడు వస్తువుల సమూహముకును
పేరు.

లంకాః శ్రీ. ఇది రావణుని పట్టణమునకును,
కొమ్మకును, శాకినీ భూతమునకును, వ్యభిచారిణి
కిని పేరు.

శంకాః శ్రీ. ఇది భయమునకును, సందేహించుట
కును పేరు.

రాకాః శ్రీ. ఇది నదీ విశేషముకును, గజ్జికిని,

కచ్చానవరజఃకన్యా (కౌత్తగా రజస్వలయైన పడుచుకును, నిండుపున్న
పూర్ణైందుపూర్ణి మాసుచ॥(28) మకును పేరు.

★ అథకాంత త్రివర్ణః ★

కనకం చంవకె స్వర్ణే

కింశుకే నాగకెసరే।

దుత్తూరై కాంచనారెచ

కాలయైఽపి క్వచిన్మతం॥ (29)

కరకస్తు కరంకెస్యా ద్వాడి

మెచ కమండలౌ పక్షిభదె

కరెచాపి కరకాచ ఘనోపలె॥

నరకౌనిరయై దైత్యే

సరకస్సేధుభాజనె।

అభిన్నాద్వగపంక్తౌచ

సీధుపానెచ సీధుని॥(31)

ఖనక శ్చిత్రతత్వజ్ఞై సంధి

(పథి) చౌరెచ మూషకె।

జనకః పితృ రాజర్ష్యే

ర్యుతకం సంశయై యుగై॥

యౌతకె చలనాగ్రెచ స్త్రీ

వస్త్రాంచలయుక్తయోః।

కృషకః కర్షకెఫాలె (పాపె)

రజకౌ ధావకె శుకె॥(33)

మధుకౌ వందిభదెస్యా

ద్యష్టైవ్యో విహగాంతరె।

మధుకౌ మధుపర్ణ్యాంస్యా

దణుకౌ నిపుణాల్పయోః॥(34)

కనక : న. ఇది సంపెంగ పువ్వుకును, బంగారు
కును, మోదుగచెట్టుకును, నాగకేసర వృక్షము
కును, ఉమ్మెత్త చెట్టుకును, దేవకాంచన వృక్షము
నకును, కృష్ణాగరుకును పేరు.

కరక : పు. ఇది పుద్రెకును, దానిమ్మ చెట్టుకును,
కమండలమునకును, కరక పక్షికిని, హస్తమున
కును, స్త్రీ. వడగలికిని పేరు.

వరక : పు. ఇది నరకముకును, నరకాసురునకును పేరు.

సరక : పు. ఇది కల్లుకుండకును, ఎడతెగని మార్గ
స్థల వరుసకును, కల్లుత్రాగుటకును, కల్లుకును
పేరు.

ఖనక : పు. ఇది చిత్రతత్వముందెలిసిన వానికిని,
కన్నపు దొంగకును, పందికొక్కుకును పేరు.

జనక : పు. ఇది తండ్రికిని, జనకమహారాజుకును పేరు.

యుతక : న. ఇది సంశయమునకును, జంటకును,
పెండ్లికూతునకిచ్చు బాలతొడవుకును, చాటకొన
కును, స్త్రీలపైటచంగుయొక్క అగ్రముకును,
కూడుకొన్న దానికిని పేరు.

కృషక : పు. ఇది దున్నకొని జీవించు వానికిని,
నాగటి కర్రకును పేరు.

రజక : పు. ఇది చాకలి వానికిని, చిలుకకును పేరు.

మధుక : పు. ఇది స్తుతి పాఠకునకును, యష్టి
మధుకముకును, పక్షివిశేషముకును, తిప్పతీగె
కును పేరు.

అణుక : పు. ఇది నేర్పరికిని, అబ్బునకును పేరు.

వసుకశ్చివమల్యాం స్యా
 దర్శ-వర్ణై చ రౌమతః ।
 శిశుకశ్చింశుమారెస్యా
 ద్బాలకౌలూపినరపి ॥ (35)
 క్రముకః పట్టికా లోధ్ర
 భద్రముస్తక పూగయోః ।
 ఫలెకార్పాసికాయాంచ
 క్రముకౌ బ్రహ్మదారుణీ ॥ (36)
 బహుకః కర్క-చైర్మైచ
 దాత్యూహ జలఖాతః ।
 ధనిక స్సాధుధన్యక
 ధవేషు ధనికాస్త్రియాం ॥ (37)
 ప్రియకః పీతసారస్యా
 న్నీపె చిత్రమృగైశ్చిని ।
 కుంకుమేచ ప్రియంగౌచ
 పృథుకశ్చిపిటి శిశౌ ॥ (38)
 యమకం యమజై శబ్ద
 లంకారై సంయమైశ్చిపి చ ।
 మశకః కద్యతే శుద్ర
 రౌగజంతువిశేషయోః ॥ (39)
 కులకంతు పటౌలెస్యా
 చ్ఛ్లకసంబంధగుచ్ఛికై ।
 కులకస్యాత్కుల శ్రేష్ఠే
 వల్మీకై కాకతింద్రకై ॥ (40)
 తిలకం చిత్రకై ప్రాహు
 ర్మలామై తిలకాలకై ।
 రౌగాశ్వ ద్రుమ భద్రేషు
 క్లౌమ్నిసౌవర్చ లైశ్చిపి చ ॥ (41)

వసుక : పు. ఐక పుష్పపు చెట్టుకును, జిల్లేడు
 చెట్టుకును, రుమాకరపాంసులవణముకును పేరు.
శిశుక : పు. ఇది పిడక మొసలికిని, శిశువుకును,
 ఉలుచమీనుకును పేరు.
క్రముక : పు. ఇది యెర్రలోద్దుగ చెట్టుకును,
 భద్రతుంగముస్తకును, పోకచెట్టుకును, ప్రేంకణపు
 చెట్టుకును, ప్రత్తిచెట్టుకును, గంగరావిచెట్టుకును
 పేరు.
బహుక : పు. ఇది పీతకును, జిల్లేడు చెట్టుకును,
 కూకురు గడ్డంగి పిట్టకును, సంగడికిని పేరు.
ధనిక : పు. ఇది సజ్జనునకును, ధనియముకును,
 పెనిమిటికిని, త్రీ. ఆడుదానికిని పేరు.
ప్రియక : పు. ఇది పేగిమానునకును, కడిమిచెట్టుకును,
 పలురంగుల వెంట్రుకలు గల ఇల్లికిని, తుమ్మెదకును,
 కుంకుమకును, ప్రేంకణపు చెట్టు కును పేరు.
పృథుక : పు. ఇది అటుగులుకును, పిల్లవానికిని పేరు.
యమక : న. ఇది కవల బిడ్డలకును, యమకాలం
 కారముకును, తపస్సుకును పేరు.
మశక : పు. ఇది అల్పరోగముకును, దోమకును
 పేరు.
కులక : న. ఇది పొట్లచెట్టుకును, నాలుగుకంటె
 నధికమయిన ఏకాన్వయము గల శ్లోకములకును,
 పు. కులశ్రేష్ఠునకును, పుట్టుకును, చిట్టతుమికి
 చెట్టుకును పేరు.
తిలక : న. ఇది బొట్టుకును, ముఖ్యవస్తువుకును,
 పుట్టుమచ్చకును, రోగవశేషముకును, గుణ్యముకును,
 తిలకవృక్షముకును, గర్భమందు కుడిప్రక్కనుండెడి
 మాంస పిండముకును, సౌవర్చలవణముకును పేరు.

కులికా నాగభేద స్వా
స్త్యభేద కులసత్తమః
కుశిక స్వాన్మునౌ తైల
శాపసర్వా కృష్ణకయోః॥ (42)

చక్షుకులు సురాపాత్ర
మెఘమద్య ప్రభేదయోః॥

చటకః కలవింక చ
చటకాస్త్రీ స్త్ర్యపత్యయోః॥ (43)

కటకం వలయే సానౌ
రాజరాజీ నితంబయోః॥

సాముద్రంవణదంత
మందే దంతి నామపి॥ (44)

కటుకం కటు రోహిణ్యాం
వ్యోమ కటుకం పృథం॥

మలుకః ప్రవృత్తౌ భాండ
భేద చ మలుకం మతం॥ (45)

పులకః క్షిమి భేద స్వా
ప్యచ్చార్క మణిదోషయోః॥

గజాన పిండే రొమాంచె
చారిలా శిలాంతరే॥ (46)

రుచకః మంగళద్రవ్య
నాచరికచందయోః॥

చుక్కైతలపూరెచ
సామర్థ్యచందయోః॥ (47)

చామాయాంచ రుచక
మూర్తిరంగ మూర్తయోః॥

కులిక : పు. ఇది సర్పవిశేషమును, వృక్షభేద
మును, కులశ్రేష్ఠునకును పేరు.

కుశిక : పు. ఇది కుశిక మహామునికిని, నూని
మడ్డికిని, ఏపిచెట్టుకును, తాడిచెట్టుకును పేరు.

చక్షుకః న. ఇది కల్లుకుండకును, మేఘమునకును,
మద్య విశేషమునకును పేరు.

చటక : పు. ఇది పూరపిచ్చుగకును, స్త్రీ. ఆడు
పిచ్చుగకును, అడుపిచ్చుగ పిల్లకును పేరు.

కటకః న. ఇది కంకణమును కొండచరియకును,
రాజు నివశించు పట్టణమునకును, పిరుదుకును,
సముద్రపు వృప్పుకును, ఏనుగు దంతములయొక్క
యలంకారముకును పేరు.

కటుకః న. ఇది కటక రోహిణీకిని, త్రికటుకలకును
(అనగా శౌంతి, పిప్పలి, మిరియాల) పేరు.

మలుకః పు. ఇది చారెడుకును, న. చిన్న కుండ
కును పేరు.

పులకః పు. ఇది చెట్టువల్లపుట్టెడు ఒక విధమగు
పురుగుకును, పూలగుత్తికిని, సూర్యకాంతమణి
లోని దోషముకును (అనగా పటలము) ఏనుగుకు
ఇచ్చెడు అన్నకణముకును, గగురుపాటుకును,
హరిదళముకును, వజ్రమునకును పేరు.

రుచకః న. ఇది మంగళద్రవ్యమునకును, హార
విశేషముకును, దంతమునకును, వేడుకకును,
మాదీఫలపుచెట్టుకును, సౌవర్ణలవణమునకును,
వాయువిడంగమునకును, గోరొచనమునకును,
అశ్వాభరణమునకును, పుష్పమాలకును పేరు.

క్షురకః కొకిలాక్షే స్యా
ద్గ్లక్షరే తిలకద్రుమే ॥ (48)

కాముకః కమన్యోశౌక
పాదపే చాతిముక్తకః
పాతుకః పతయాశాస్యా
(త్ర)పాతజలహస్తినోః ॥ (49)

ఆనకః పటహ భేర్యాం
మృదంగే స్వనదంబుదే
ఆడకం మానభేదే స్యా
త్తువర్యామాడకీమతా ॥ (50)

కారకః కర్తరి (నటే) ప్రాక్తః
కర్మాదావపి కారకం
చారకః పాలకే శ్వాదే
స్యాత్సంచారకబంధయోః ॥
తారకః కర్ణధారంచ దైత్యచ
దృశితారకం కనీనికాయాం
నక్షత్రే తారకం తారకతీచ ॥ (52)

వారకశ్శృంగతా వశ్య
విశేష్యపి నిషేధకే
పావకాగ్నా సదాచార
వహ్నిమంథేచ చిత్రకే ॥ (53)

భల్లాతకే విదగ్గంచ
సాయకశ్చరభంగయోః
రల్లకః కంబళమృగ
కంబళేచ నిగద్యతే ॥ (54)

నాయకౌ నెతరిశ్రోష్ఠ
హారమధ్యమణావపి
ప్రాణకస్సత్వజాతియ్యే

క్షురకః : పు. ఇది గొలిమిడి చెట్టుకును, ఏనుగు
పల్లెరుకును, తిలక వృక్షముకును పేరు.

కాముకః : పు. ఇది శ్రీలయందాసక్తిగల వానికిని,
అశోకవృక్షమునకును, పూలగురివెందచెట్టుకును పేరు.
పాతుకః : పు. ఇది ఘడునట్టిస్వభావముగల వానికిని,
కొండ చరియకును, నీటి యేనుగకును పేరు.

ఆనకః : పు. ఇది తప్పెటుకును, భేరికిని, మద్దెలకును,
గర్జించు మేఘమునకును పేరు.

అడకః : న. కొలభేదమునకును, ఈ. శ్రీ. సురాస్త్ర
దేశమందు పుట్టిన తొవరిమన్నుకును పేరు.

కారకః : పు. ఇది పనిచేయువానికిని, న. పనులకును
పేరు.

చారకః : పు. ఇది గజాశ్వాదులను పాలించు వాని
కిని, సంచరించుటుకును, మొండెముకును పేరు.

తారకః : పు. ఓడ నడుపువానికిని, తారకాసురున
కును, న. నేత్రముకును, కంటి నల్లగుడ్డుకును,
నక్షత్రముకును పేరు.

వారకః : పు. ఇది గుర్రపు నడకకును, అశ్వ విశేష
మునకును, నివారించు వానికిని పేరు.

పావకః : పు. ఇది అగ్నికిని, అచారవంతునకును,
నెల్లికూరకును, చిత్రమూలమునకును, జీడిచెట్టు
కును, వాయువిదంగమునకును పేరు.

సాయకః : పు. ఇది బాణముకును, కత్తికిని పేరు.
రల్లకః : పు. ఇది మృగవిశేషముకును, గొంగళికిని
పేరు.

నాయకః : పు. ఇది రక్షకునకును, శ్రేష్ఠునకును,
నాయక మణికిని పేరు.

ప్రాణకః : పు. ఇది ప్రాణవాయువుకును, పేగిన

జీవక్రమమబోలయోః॥ (55)

జాలకం కొరక ప్రాక్తం

కులాయే జాలినీఫలె

అనాయెదంభభదే చ

వస్త్ర భేదచజాలికా॥ (56)

బాలకం జ్ఞాతశా కెత

వాజివారణవాంధౌ

అంగుళీయకప్రీతెర

పాఠిహ్యేషుబాలకం॥ (57)

వార్తకం వృద్ధ సంఘాత

వృద్ధత్వే వృద్ధకర్మణి

మామకం మమతాయుక్తే

మాతులే మామకస్త్రితః॥

యాజక్ యాజివిఖ్యాత్

యాజక్ రాజకుంజరె

గ్రాహక్ ఘాతవిహగ

వ్యాహనాంచ గృహీతరి॥ (59)

దారక్ భేదక పత్వ

రాత్రకం పంచరాత్రక

యేనవేశ్యాగృహ నీత్

వపురస్సరు రాత్రకః॥ (60)

లాసకైలస కెలాస్య

కారిణ్యపే మయూరక

శార్కకః శల్పరా పిండె

దుర్బాహైకపిశార్కకః॥ (61)

హరక కిత్రె చోరె

గద్యవిజ్ఞాన భేదయోః

చెట్టుకును, బాలింత బోలుకును పేరు.

జాలక : న. ఇది లేత మొగ్గకును, పిట్టగూడుకును,

పొట్లకాయకును, వలకును, గర్వముకును పేరు.

జాలికా : త్రి. ఇది వలవలె వెలితిగానేసిన బట్టకు పేరు.

బాలక : పు. ఇది మూడునకును, పిల్లవానికిని,

వెంఱుకలకును, గుఱ్ఱముయొక్క, యేనుగు

యొక్క తోకకుంచెకును, న. ఉంగరమునకును,

కురువేరునకును, బంగారుసూడిగాజుకును పేరు.

వార్తక : న. ఇది వృద్ధుల సమూహముకును,

ముసలితనముకును, వారుచేయు కర్మకును పేరు.

మామక : త్రి. ఇది నాదియనుటకును, పు. మేన

మామకును పేరు.

యాజక : పు. ఇది యజ్ఞము చేయించువానికిని,

రాజైక్కిడి యేనుగకును పేరు.

గ్రాహక : పు. ఇది కిరాతునిచేత చంపబడినపక్షికిని,

పాములవానికిని పేరు.

దారక : పు. ఇది భేదించువానికి, సంతానము

నకును పేరు.

రాత్రక : న. ఇది అయిదురాత్రుల సమూహము

కును, పు. వేశ్యాగృహమందు సంవత్సరము నివసించిన

వానికిని పేరు.

లాసక : పు. ఇది బద్ధకునకును, నృత్యము చేయు

వానికిని, నెమలికిని పేరు.

శార్కక : పు. ఇది ముద్దచక్కెరకును, పాలనురగ

కును పేరు.

హరక : పు. ఇది జూదరికిని, దొంగకును, గద్య

కును, జ్ఞానవిశేషముకును పేరు.

స్తానకాఖ్యాతు చార్చి క్యే
జలాదెరెసి బుద్ధుడె॥ (62)

ద్రావకస్తు శిలాభద్ర

విద్ధైఘాషకః పి చ

భ్రామక్ జంబుకే ధూర్తే

సూర్యావర్తాశ్చ భేదయోః

పిణ్యాక స్నిక్తక (స్నిక్తకే) హింగో

తిలచూర్ణై (కల్పై) పి కుంకుమే

పినాకో హరకొదండే

పాంసువర్ష త్రిశూలయోః॥

కావృకః కృకవాకో స్యా

త్రీతముస్తకకోకయోః

క్షారకః పక్షిమల్వాది

పిటకే జాలకే పి చ॥ (65)

సాటక స్యాన్మహాకిష్కై

కటకాంతర వాద్యయోః

అక్షాదిదోలనె మూల

ద్రవ్యపచయ (వెదసాః) రోధసాః॥ వాటిని దొర్లించుటకును, మూల ద్రవ్యమునకును,

హీనమునకును ఒడ్డుకును పేరు.

వరాకస్సంగరె శౌచ్యే (ప)

వరాకో వ్రతఖడ్గయో

పులాకస్తుచ్చధాన్యే స్యా

త్సంక్షేపె భక్తస్నిక్తక॥ (67)

విపాకః కద్యతే స్వాదౌ

పరిణామే చ దుర్గతౌ

విపాకః పచనె స్వేదే

ప్రసత్కర్మఫలైః పి చ॥ (68)

లంపాకో లంపటే దెశే

స్థాపక : పు. ఇది చందనాదుల యొక్క మైపుత
కును, నీరు మొదలయిన వాట్ల బుడగకును పేరు.

ద్రావక : పు. ఇది అయస్కాంతములోని భేదము
కును, నేర్పరికిని, చేతి బీరచెట్టుకును పేరు.

భ్రామక : పు. ఇది నక్కకును, విటునకును, సూర్య
మండలముకును, సూదిగంటురాతికిని పేరు.

పిణ్యాక : పు. ఇది మైనముకును, ఇంగువకును,
తెలక పిండికిని, కుంకుమకును పేరు.

పినాక : పు. ఇది శివధనస్సుకును, పరాగవర్ష
ముకును, త్రిశూలముకును పేరు.

కావృక : పు. ఇది కోడికిని, పచ్చతుంగముస్తకును,
చక్రవాక పక్షికిని పేరు.

క్షారక : పు. ఇది పక్షులు, మత్స్యములు చేయు
బుట్టుకును, లేత మొగ్గకును పేరు.

పాటక : పు. ఇది నలుబది రెండంగుళముల ప్రమాణ
మునకును, రాజు నివశించు పట్టణ మధ్యమున
కును, వాద్యబోషముకును పాచికలు మొదలైన
వాటిని దొర్లించుటకును, మూల ద్రవ్యమునకును,
హీనమునకును ఒడ్డుకును పేరు.

వరాక : పు. ఇది యుద్ధమునకును, అనామధేయు
నకును, వ్రతమునకును, ఖడ్గముకును పేరు.

పులాక : పు. ఇది పొల్లుకును, సంక్షేపముకును,
అన్నపు కణమునకును పేరు.

విపాక : పు. ఇది రుచికిని, పరిపాకముకును, దుర
వస్థకును, వండుటకును, చెమటకును, దుష్కర్మ
ఫలమునకును పేరు.

లంపాక : పు. ఇది అసత్కిగల వానికిని, లంపట

దేశముకును పేరు.

శింఘాక శృఙ్గమూర్తయోః ॥

శం (సం) పాకస్తర్కకెధృష్టై

(సం) శంపాక శ్రుతురంగుళైః (69)

శింఘాక: పు. ఇది అశ్వాదులదెక్కుకును, మూర్ధనకును పేరు.

శంఘాక : పు. ఇది ఊహించువానికిని, దైర్యవంతునకును, రేలచెట్టుకును పేరు.

మోచక: కదళీ శిగ్రు

నిర్మోచక విరాగిషు ॥

మోచక: పు. ఇది అరటిచెట్టుకును, మునుగచెట్టుకును, మడమలు కప్పియుండు పాదరక్షకును సన్యాసికిని పేరు.

మేచకో గజలాంగూల

మూలవర్యంతఃకూకయోః (70) కును, గుడ్లగూబకును పేరు.

మేచకో బద్ధిచంద్ర స్వా

నైచక: శ్యామలే ౩ పి చ ॥

తిమిరె క్షుప్తస్థై తు

మేచక : పు. ఇది యేనుగతోక మొదటి ప్రదేశము

మేచక: పు. ఇది నెమలి కన్నుకును, నలుపునకును, న. చీకటికిని, వి. నల్లని వస్తువుకును పేరు.

మేచకం వాచ్యవృక్షే (71)

మాచక ప్రియద్రవ్య

లోధక పుష్యధంశకైః

పిమువె శువి కాకె చ

మాచక: పు. ఇది సూదికిని, బోధించువానికిని, పిల్లికిని, కొండెగానికిని, కుక్కకును, కాకికిని పేరు.

మేచక పుక్తు మేఘయోః ॥

లోచకో మాంసపిండస్వా

దక్షిణారేవ క్షణైః (కంగులైః)

లలాటాభరణే ప్రేణాం

కదళీ పీంవస్త్రయోః ॥ (73)

విర్యద్ధ క్షణపూరవ

మౌర్యాం భ్రాతృధర్మ (లే) లోః ॥

మోదకో హర్షాక్షయః

శార్దూభాదే మోదకం

శైలక: పాక వర్మక

పూకాక శిరస్త్రకైః

మేచక: పు. ఇది తడిపెడువానికిని, మేఘముకును పేరు.

లోచక : పు. ఇది మాంస పిండముకును, కనుగుడ్డుకును, కాటుగకును, పాపట బొట్టుకును, అరటిచెట్టుకును, నల్లగుడ్డకును, బుద్ధిహీనునకును, చెవికమ్మకును, వింటినారికిని, కనుబొమ్మకును, ముడతలు పడు చర్మమునకును పేరు.

మోదక: పు. ఇది సంతోషముచేయువానికిని, న. ఉండ్రముకును పేరు.

శైలక: పు. ఇది శిశువునకును, పుట్టుకును, పోకగెలకును, కుళ్ళాయికిని పేరు.

గొళకొ విధవాపుత్రే
జారాచ్చ మణికె గుడె || (75)
కూపకొ గుణవృక్షే స్యా
తైలసాత్రే కుకుందరే |
ఉదపానె (చ్యు) చితాయాం చ
కూపికాంభోగతో పరే || (76)

కూలకః కృమిశైలే చ
ప్రతీర స్తూపయోరపి |
రూపకం నాటకే ధూర్తై
కావ్యాలంకరణై విదుః || (77)
చూతకః కూపకప్యామై

సూతకం రస జన్మనోః |
లూనక స్యాత్పశౌ భిన్నే

శూకకః ప్రావటే రసే || (78)

కీచకొ దైత్య భేదే చ
శుష్కవంశే ధృమాంతరే |
కీటకః కృమిభేదే స్యా
న్నిష్కరే కీటకన్యవత్ || (79)
జీవకః పీత (సార) శాల
స్యాత్ క్షపణే వృద్ధిజీవిని |
సేవిని ప్రాణకై ౩ ప్యాహి
తుండకై పాదపాంతరే || (80)

ఆజీవే జీవికామాహూర్తీ
వంత్యామపి కుత్రచిత్ |

గొళక : పు. ఇది మగడు చచ్చిన వెనుక జారత్వము
వలనబుట్టినవానికిని, పెద్దబానకును, ఉండకును పేరు.
కూపక : పు. ఇది ఓడకొయ్యకును, నూనె పాత్ర
కును, స్త్రీ పిరుదుల మీదిగుంటలకును, బావికిని,
చితికిని పేరు.

కూపికా : స్త్రీ. ఇది నూతి నీళ్ళయందు మునిగిన
రాతికి (అనగా ధర్మరాయి) పేరు.

కూలక : పు. ఇది లక్ష్మ-పుట్టు పర్వతమునకును,
ఒడ్డునకును, దిబ్బకును పేరు.

రూపక : న. ఇది నాటకమునకును, త్రి. మోసగాని
కిని, న. రూపకాలంకారముకును పేరు.

చూతక : పు. ఇది వాడకొయ్యకును, తియ్య
మామిడికిని పేరు.

సూతక : న. ఇది పాదరసముకును, పుట్టుగకును పేరు.

లూనక : పు. ఇది పశువునకును, త్రి. భేదించబడిన
దానికిని పేరు.

శూకక : పు. ఇది పెద్ద గొయ్యికిని, పాదరసము
కును పేరు.

కీచక : పు. ఇది కీచకుడను రాక్షసునకును, బొంగు
వెదురుకును, వృక్షవిశేషముకును పేరు.

కీటక : పు. ఇది పురుగుకును, త్రి. నిష్కరమైన
దానికిని పేరు.

జీవక : పు. ఇది వేగిమ్రానుకును, క్షపణ మతస్థున
కును, వడ్డిచేత జీవించువానికిని, సేవించువానికిని,
పాములవానికిని, వృక్షవిశేషమునకును పేరు.

జీవికా : స్త్రీ. ఇది జీవనోపాయమునకును పాల
కూరకును పేరు.

దీపకం వాగలంకారే
 దీపకా దీప్తికారకః (81)
 చీరకాఽధిక్రియా లెఖే
 పతంగాం చీరకా మతా
 సేవకస్తు ప్రసవే స్యా
 దనుజీవినీ వాచ్యవత్ (82)
 అశోక వంజుళే మానే
 దృమని శోకయోర్మృతః
 అశోక కటురోహిణ్యా
 మశోకం పారదే స్మృతం (83)
 ఆలోక దర్శనై ద్యోతే
 చాలోక వందిభాషణే
 పెటకం పుస్తకాదీనాం
 మంజూషాయాం కదంబకే
 హేరుకా బుద్ధభద్రే స్యా
 న్మహాకాలగణేఽపిచ
 ధేనుకం కరణే శ్రీణాం
 ధేనువామపి సంహతే (85)
 వివేకః స్వాజ్ఞల ద్రాణ్యాం
 విచారేఽపి రహస్యపి
 గైరికం కనకే ధాతౌ
 ప్రసక్త స్సేవనీ చ్యుతౌ
 వైజికం శిగ్రుత్వైల చ
 హేతౌ సర్వోఽంకు రేఽపిచ
 కొరకం కుబ్జులై విద్యాత్త
 క్కొలక మృణాళయోః
 కౌతుకం చాభిరాషే స్యా

దీపకః : న. ఇది అలంకార భేదమును, పు.
 శమును చేయువానికిని పేరు.
 చీరకః : పు. ఇది అధికార పత్రమును, మి
 కును పేరు.
 సేవకః : పు. ఇది వీణయొక్క కరిదెకును, వి.
 వలన జీవించు వానికిని పేరు.
 అశోకః : పు. ఇది అశోక వృక్షమును, గర్వవే
 మును, కంకేళి వృక్షమును, దుఃఖము లేకుం
 టును, శ్రీ. కటక రోహిణికిని, న. పాదరసః
 కును పేరు.
 ఆలోకః : పు. ఇది చూచుటకును, ప్రకాశకున
 చిత్తగింపులకును పేరు.
 పెటకః : న. ఇది పుస్తకములు మొదలయిన వాః
 పెట్టెకును, సమూహమునకును పేరు.
 హేరుకః : పు. ఇది బుద్ధ విశేషునకును, ఈశ్వరుగీ
 ప్రమథ గణమునకును పేరు.
 ధేనుకః : న. ఇది శ్రీల రతిబంధ విశేషమునకును,
 గోవుల సమూహమునకును పేరు.
 వివేకః : పు. ఇది నీళ్ళు తోడెడు చాద మొలైన వాటికిని,
 బ్రహ్మవిచారణకును, రహస్యమునకును పేరు.
 గైరికః : న. ఇది బంగారునకును, ధాతువిశేష
 ముకును పేరు.
 ప్రసక్తః : పు. ఇది తడుపుటకును, జారుటకును పేరు.
 వైజికః : న. ఇది మునుగ నూనెకును, హేతువున
 కును, పు. అపుడుపుట్టిన మొలకకును పేరు.
 కొరకః : న. ఇది మొగ్గకును, తక్కుల ఫలమున
 కును, తామరతూడుకును పేరు.
 కౌతుకః : న. ఇది అపూర్వ హస్తువును కోరుటకును,

దుత్సవై నర్మహర్షయోః ।
పరంపరా సమాయాతం
మంగళచ కుహూపాలే॥ (88)

వివాహ సూత్రగీతాది
భోగకాలేషు చ స్పృతం ।
కౌశికౌ నకులై వ్యాళ
గ్రాహే గుగ్గులు శక్రయోః॥
విశ్వామిత్రే చ కౌశజ్ఞో
లూకయోరపి కౌశికః ।
కౌశికీచండికాయాం చ
నదీభద్రచ కౌశికీ॥ (90)

ప్రతీకౌఽవ యవే ఖ్యాతః
ప్రతికూల విభ్రోమయోః ।
భూ(తి)తీక మపి భూవింబే
దీవ్య కర్పూర కత్తుణే॥ (91)
అభీకః కామకేశ్వర
(శంభౌ)కవౌ చ భయవర్జితే
వల్మీకౌ వామలూరౌ స్యా
న్ముని రౌగ విశేషయోః॥
అనీకం తు రణే సైన్య
వ్యళీకౌ నాగర స్పృతః ।
వ్యళీక మప్రియాకార్య
వైల క్షేప్యపి పీడనె॥ (93)
నాళీకం (శరభండే) పద్మ
షండేఽబ్జే నాళీక శృరశల్యయోః ।

అళీకమప్రియే(ప్రాక్తమ)ఫాలె
వ్యళీక మన్యతే (దివి)రపిచ॥(94)

ఉత్సవమునకును, ప్రేమకును సంతోషమున
కును, పారంపర్యముగా వచ్చెదల మంగళ
ములకును, వేడుకకును, వివాహాదు లయందు
హస్తమున ధరించు సూత్రముకును, గానాదుల
కును, భోగ సమయమునకును పేరు.

కౌశికః పు. ఇది ముంగిసకును, పాముల వానికిని,
గుగ్గులు వృక్షముకును, దేవేంద్రునకును, విశ్వా
మిత్ర మహామునికిని, శబ్ద శాస్త్రము తెలిసిన వాని
కిని, గుడ్లగూబకును, ఈ.త్రీ. పార్వతికిని, కౌశిక
యను నదికిని పేరు.

ప్రతీకః పు. ఇది అవయవమునకును, విరోధము
కును, తలక్రిందగుటకును పేరు.

భూతీకః న. ఇది నేలవేముకును, ఓమముకును,
కర్పూరముకును, కామంచి గడ్డికిని పేరు.

అభీకః పు. ఇది విటునకును, దుష్టునకును, కవి
కిని, భయములేనివానికిని పేరు.

వల్మీకః పు. ఇది పుట్టుకును, వాల్మీక మహామునికిని,
రోగ విశేషమునకును పేరు.

అనీకః న. ఇది యుద్ధమునకును, సైన్య విశేషము
కును పేరు.

వ్యళీకః పు. ఇది శౌంతికిని, న. ఇష్టములేనిపనికిని,
దుష్కార్యముకును, సిగ్గుకును, పీడకును పేరు.

నాళీకః న. ఇది పద్మముల సమూహముకును,
పద్మముకును, పు. బాణముకును, బాణపు అలుగు
కును పేరు.

అళీకః న. ఇది అయిష్టముకును, నుదుటికిని,
వ్యళీక మన్యతే (దివి)రపిచ॥(94) అబద్ధముకును, అకాశముకును పేరు.

అనూకం తు కులీ శీల్య

వ్యనూక్ గతజన్మని।

ఉలూకః (కురవిందె) కురుయోధే
స్యాత్ప్రేవక జంభ భేదిని (95)

శంబూక్ గజకుంభాంతే

దైత్యభద్రచ ఘోంగకే।

జలశుక్త తు శంబోక

శృంబూకాపి నిగద్యతే॥ (96)

బంధూక్ బంధుజీవే స్యా

ద్భందూకః పీతసా (ర) లకే।

మండూక్ బంధభద్రాపి

దర్శరే శోణకే విదుః॥ (97)

మండూక పర్వాం మండూకీ.

వర్ష కశ్చారణే స్ఫుటః।

విలెవె చందనేచ

వర్షకంస్యాధార్తుకః॥ (98)

డింభేమూర్త్యైకై భూణే

వర్తకో శ్వభురే ఖగే।

పుష్పకం రీతికా నేత్ర

రోగయో రత్నకంకణే॥ (99)

కుబేరస్య విమానె చ

కాశీశ చ రసాంజనె లో (హె)

హకాంస్యే మృదంగారశ

ల్యామపి పుష్పకం॥ (100)

పూర్ణకః స్వర్ణచూడె స్యాన్నాసా

(ఘోణ్యాం) ఛిన్యాంతు పూర్ణికా। నరుకువలెనుండు పక్షి వోషముకును పేరు.

చర్మక స్వాత్రుతీహరే

అనూకః : న. ఇది కులమునకును, సత్స్వభావము

నకును, పు. పూర్వజన్మకును పేరు.

ఉలూకః : పు. ఇది భారత యోధునకును, గుడ్లగూబ
కును, దేవేంద్రునకును పేరు.

శంబూకః : పు. ఇది యేనుగకుంభస్తలాగ్రమున
కును, శంబూకుడను రాక్షసునకును, జలజంతువి
శేషముకును, కప్పచిప్పకును పేరు.

బంధూకః : పు. ఇది మంకెన చెట్టుకును, పేగ్గిమాను
కును పేరు.

మండూకః : పు. ఇది బంధవిశేషముకును, కప్ప
కును, దుండిగపు చెట్టుకును, ఈ.త్రీ. మంజీష
యనేడి గ్రంధ్యద్రవ్యముకును పేరు.

వర్షకః : పు. ఇది నాట్టుగానికిని, న. మైపూతకును,
మంచిగంధముకును పేరు.

అర్థకః : పు. ఇది పిల్లవానికిని, మూర్ఖునకును,
కృశించిన వానికిని, గర్భమునకును పేరు.

వర్తకః : పు. ఇది గుఱ్ఱపు డెక్కకును, మీనవల్లంకి
పక్షికిని పేరు.

పుష్పకః : న. ఇది కుసుమాంజనము, నేత్రరోగ
వోషముకును, రత్నకంకణముకును, కుబేరపుష్పక
మునకును, అన్న భేదికిని, రసాంజనమునకును,
లోహముతో గూడిన కంచుకును, మట్టికుంపటి
కిని పేరు.

పూర్ణకః : పు. ఇది పాలపిట్టకును, త్రీ. ముక్కు వద్ద
పూర్ణకః : పు. ఇది ద్వారపాలకునకును, చూపించు

దర్శయిత్పు ప్రవీణయోః || (101) వానికిని, నేర్పరికిని పేరు.

పద్మకం పద్మకాష్టే (5 బ్ర) భ

బిందుజాలక యోరపి |

దీప్యకంవాజమోదాయాం

యవానీ బుద్ధి చూడయోః ||

సస్యకస్సాన్మణో ఖడ్గే

నారకేశస్య చాంతరే |

రక్తకోఽ మ్న (త) నబంధూక

రక్తవస్రైను రాగిషు || (103)

చిత్రకస్సాత్తరువ్యాఘ్ర

భేదయోర్ధ్వజాంతరే |

వృశ్చికస్సు ద్రుణే రాశౌ

శూకకీటే తథోషధే || (104)

ఆంశుకం వస్త్రమాత్రేన్య

తూన్మ వస్త్రోత్తరీ యయోః |

అంతికం నికటే చుల్య

మంతికా శీతలాషధే || (105)

తథాజ్యష్ట భగిన్యాంచ

నాట్యోక్తా కీర్త్యతేఽంతికా

స్పస్తికో మంగళద్రవ్యే

చతుష్క గృహభేదయోః || (106)

పిష్టకస్య వికారే చ

స్పస్తికో రతతాలికే |

కంచుకో వారవాణేన్య

న్నిర్మోకేకవచేఽపిచ || (107)

వర్ణవక గృహీతాంగ

స్థితనస్రైచ చోలకే |

పద్మక: న. ఇది తామరకాడకును, యేనుగ యొడలి
యందలి తెల్లపొడమచ్చలకును పేరు.

దీప్యక: న. ఇది ఓమముకును, ఓమములోని భేదము
కును, మయూరశిఖియను గ్రంధ్యముకును పేరు.

సస్యక: పు. ఇది మాణిక్య పోషముకును, కత్తికిని,
టెంకాయలోని భాగముకును పేరు.

రక్తక: పు. ఇది తెల్ల పెద్ద గోరింటుకును, మంతెన
చెట్టుకును, యెర్రబట్టకును, అనురాగము గలవాని
కిని పేరు.

చిత్రక: పు. ఇది ఆముదపు చెట్టుకును, చిరుత
పులికిని, చిత్రమూలముకును పేరు.

వృశ్చిక: పు. ఇది తేలుకును, వృశ్చిక రాశికిని,
కందిరీగకును, తెల్లగలిజేరుకును పేరు.

అంశుక: న. ఇది వస్త్ర సామాన్యమునకును,
సన్నబట్టకును, పైట చెంగుకును పేరు.

అంతిక: న. ఇది సమీపమునకును, స్త్రీ. పొయికిని,
చలవచేయు బొషధమునకును, నాట్య పరిభాష
యందు జ్యేష్ఠభగినికిని పేరు.

స్పస్తిక: పు. ఇది మంగళద్రవ్యముకును, నలువైపుల
చావడులు గల యింటికిని, ద్వార భేదముచేత కట్ట
బడిన రాజగృహ పోషముకును, పిండివంటలోని
భేదముకును, విటునకును పేరు.

కంచుక: పు. ఇది యుద్ధభటులు తొడుగు చొక్కా
కును, కుబుసముకును, కవచమునకును, చొక్కా
లోని భేదము (దూది బొంత చొక్కా అని కొందరు)
చొక్కాకును (లేక రవెకును.) ఈ. స్త్రీ. ఓషధి

ఔషధౌ కంచుకీ చాథ

వంచకః ఖలధూర్తయోః॥

జంబుకే గృహబభ్రౌచ

గృహ్యకశ్చేకనిష్ఠయోః।

బంధకస్యాద్వినిమయే

పుంశ్చైల్యమపిబంధకీ॥ (109)

గాంధికో లేఖకే ప్రాహు

స్సుగంధివ్యవహారిణి।

గ్రంధికం పిప్పలీమూలే

గ్రంధికో గుగ్గులుద్రుమే॥ (110)

మాద్రేయేచ కరీరేచ

దైవజ్ఞేచ ప్రకీర్తితః।

బాహ్లికో దేశభద్రశ్చ

బాహ్లికం ధీరహింగునోః॥

అనయోరపి బాహ్లికో

యాజ్ఞికౌ యాజకే శుకే।

వార్షికం త్రాయమాణేస్యా

ద్వర్షికాలభవే ౨ న్యవత్॥

ఖడ్గికో మహిషీ శ్రీర

ఘనసైనికయోరపి।

ఆహ్నికం దిననిర్వర్త్య

భౌజనవిత్య (దిన) కర్మణి॥ (113) లకున్ను, భోజనమును, నిత్యకర్మలకును పేరు.

గుండకో మలినే ధూళౌ

కరోక్తి స్పృహపాత్రయోః।

గండకః ఖడ్గీని ఖ్యాత

పుంఖ్యావిద్యాప్రభేదయోః॥ (114) విశేషమునకును, విద్యావిశేషమునకును, విచ్చేద

విశేషముకును పేరు.

వంచకః పు. దుర్జనునకును, ధూర్తునకును, నక్కకును, ఊరముంగిసకును పేరు.

గృహ్యకః పు. ఇది పెంపుడు మృగపక్ష్యాదులకును, పరాధీనునకును పేరు.

బంధకః పు. ఇది ఒక దానినిచ్చి ఇంకొక దానిని పుచ్చుకొనుటకును (అనగా లాకట్టు మొదలగునవి) ఈ. శ్రీ. లంజకును పేరు.

గాంధికః పు. ఇది వ్రాయువానికిని, పరిమళ వస్తువుల నమ్మువానికిని పేరు.

గ్రంధికః న. ఇది పిప్పలిదుంపకును, పు. గుగ్గులు వృక్షముకును, సహదేవునకును; వెదురు గుంపునకును, జ్యోతిష్కునకును పేరు.

బాహ్లికః పు. ఇది దేశ విశేషముకును, బాహ్లికః బాహ్లికదేశమునపుట్టిన గుర్రముకును, న. కుంకుమకును, ఇంగువకును పేరు.

యాజ్ఞికః పు. ఇది ఋత్విజునకును, చిలుకకును పేరు.

వార్షికః న. ఇది కలుక్రాసుగు చెట్టుకును, వి. వర్షాకాలమందైన దానికిని పేరు.

ఖడ్గికః పు. ఇది గేదెపాలమీది నురగకును; దండుకొలచే వానికిని పేరు.

ఆహ్నికః న. ఇది ప్రతిదినమున్నూ చేయ తగ్గవను భోజనముకును, నిత్యకర్మలకును పేరు.

గుండకః పు. ఇది మలినముకును, పరాగము కును, మధురభాషణముకును, నూనె పాత్రకును పేరు.

గండకః పు. ఇది ఖడ్గమృగమునకును, సంఖ్యా విశేషమునకును, విద్యావిశేషమునకును, విచ్చేద

అవచ్చేదెంత రాయె చ
గండకీ సరిదంతరె |

తండకః ఖంజనె ఫెనె
సమాసప్రాయవాచిని || (115)
గృహదారో తరుస్కంధ
మాయాబహుళయోరపి |

కంటకః క్షుద్రశత్రౌ చ
కర్మస్థానక దోషయోః | (116)
(రోమాంచె చద్రమాంగెచ)
వేణో దృమాంగెరోమాంచె
కంటకోమక రే ౨ పి చ |

తక్షకః ఫణభద్ర స్యా
ద్వర్తకేషుమభేదయోః || (117)
పక్షకః పార్శ్వ మా త్రచ
(పార్శ్వద్వారసహాయయోః)
పక్షద్వారే చ పక్షకః |

శంఖకం వలయే కంబో
శిరోరోగే చ శంఖకః || (118)
నందకో హరిఖడ్గే చ
హర్షకే కులపాలకే |

శీతక శ్శీతకాలే చ
సుస్థితే ద్విస్త సూత్రిణి || (119)
ఉష్ణకస్త్ర నిదాఘ స్యా
దాతురే క్షిప్రకారిణి |

దుః(కు)ప్రకో గంధకుట్యాంస్యా
ద్విహారాభ్యవశాయోః || (120)
దుండు (దుండు) కః
శోణకై క్షౌరై

మునకును, విఘ్నమునకును, ఈ.శ్రీ. గండకీ
నదికిని పేరు.

తండకః : పు. ఇది కాటుక పిట్టకును, నురుగకును,
సమాసముతో గూడిన వాక్యముకును, యింటి
దూలముకును, చెట్టు మొదలుకును, మాయల
మారి వానికిని పేరు.

కంటకః : పు. ఇది అల్పశత్రువుకును, కార్యస్థానము
నకును, దోషవశేషముకును, వెదురుకును, తుమ్మ
మొదలైన వాటి ముల్లుకును, గగుర్పాటుకును,
మొసలికిని పేరు.

తక్షకః : పు. ఇది తక్షకుడను సర్పరాజుకును,
వర్షవానికిని, వృక్షవశేషముకును పేరు.

పక్షకః : పు. ఇది పార్శ్వసామాన్యమునకును,
దిశ్చివాకిలికిని పేరు.

శంఖకః : న. ఇది కడియమునకును, శంఖమున
కును, శిరమునపుట్టిన రోగవశేషమునకును పేరు.

నందకః : పు. విష్ణుని ఖడ్గమునకును, సంతోషమును
చేయువానికిని, కులమును రక్షించువానికిని పేరు.

శీతకః : పు. ఇది శీతకాలముకును, సుఖవంతున
కును, మందునకును పేరు.

ఉష్ణకః : పు. ఇది గ్రీష్మకాలముకును, రోగపీడితు
నకును, శీఘ్రముగా పనిచేయువానికిని పేరు.

దుష్ప్రకో : పు. ఇది మురయను ఓషధికిని, విహరించు
టకును, వ్యవధానమునకును పేరు.

దుండుకః : పు. ఇది దుండిగపు చెట్టుకును, కుటిల
హృదయమునకును పేరు.

క్షుల్లకః స్వల్పనీచయోః ।

పిష్టకో నేత్రరోగో చ

ధాన్యాదిచమ సెఽపి చ ॥ (121)

భస్మకం రోగభేదే స్యా

ద్విడంగకలధౌతయోః ।

చుంబక స్వాద్ధృహగురు

ధూర్తాయస్కాంతకాముకే ॥

జంబుకః (శ్వాపదె) ఫేరవెనిచె

ప్రతిచీదికృతా వపి ।

కార్ముకం వంశధనుషాః

కర్మశక్తేతు వాచ్యవత్ ॥ (123)

నిర్మోకో మోక్షకే వ్యామ్ని

సన్నాహ సర్పకంచుకే ।

హుడుక్కే వాద్యభేదే చ

దాత్యూహ మదమత్తకే ॥

తురుష్కః సిల్లకే మ్లేచ్చ

జాతౌ శ్రీవానక క్షచిత్ ।

ఇక్షాకుః కటుతుంభ్యాంచ

సూర్యవంశస్త్వపి ఽపి చ ॥

కులాకు (కుంఠాకు) శ్చరు

రాధర్షదుశ్శీలై చ బిలెశయే ।

కు(ధా)షోకర్మర్మ-టెభానౌ

పరోల్తాపిని పావకే ॥ (126)

పుదాకు ర్మృశ్చైకే వ్యాఘ్రే

చిత్రకే చ సరీస్కపి ।

క్షుల్లకః పు. ఇది స్వల్పముకును, నీచునకును పేరు.

పిష్టకః పు. ఇది నేత్రరోగ వోషముకును, ధాన్య

ముల పిండితో చేసిన వాటికిని పేరు.

భస్మకః న. ఇది రోగ వోషముకును, వాయు

విడంగముకును, వెండికిని పేరు.

చుంబకః పు. ఇది అనేకమంది గురువులు గలవాని

కిని, వంచకునకును, అయస్కాంత రాతికిని,

విటునకును పేరు.

జంబుకః పు. ఇది నక్కకును, నీచునకును,

వరుణ దేవునికిని పేరు.

కార్ముకః న. ఇది వెదురునకును, ధనుస్సునకును,

వి. కర్మయందు సమర్థునకును పేరు.

నిర్మోకః పు. ఇది మోక్షమునకును, ఆకాశము

నకును, కవచమునకును, పాము కుబుసమున

కును పేరు.

హుడుక్కః పు. ఇది డక్కికిని, కూకురు గడ్డంగి

పిట్టకును, గంజాయి చెట్టుకును పేరు.

తురుష్కః పు. ఇది అందుగ బంకతో చేసిన ధూప

ద్రవ్యముకును, తురకవానికిని, దేవదారు బంకతో

చేసిన ధూపద్రవ్యముకును పేరు.

ఇక్షాకుః పు. ఇది చేతి ఆనపకాయకును ఇక్షాకు

మహారాజుకును పేరు.

కులాకుః పు. ఇది హిందళకృము కాని వానికిని,

దురాచారునకును, సర్పముకును పేరు.

కుఘోకుః పు. ఇది కోతికిని, సూర్యునకును,

పరులను బాధించువానికిని, అగ్నికిని పేరు.

పుదాకుః పు. ఇది తేలుకును, పెద్ద పులికిని,

చిరుతపులికిని, సర్పమునకును పేరు.

స్పదాకురనిలె వజ్రే
దావాగ్నై ప్రతిసూర్యకే || (127)

గోరంకుః పక్షిజాతౌ స్యా
దృవే న్నగ్నక వందినోః |

త్రిశంకుః శలభే రాజ
విశేషే పృషదంశకే || (128)

పల్యంకో మంచ పర్యంక
బృషీ పర్యస్తికాను చ |

కరంకో మస్త (కేశస్య) కాష్ఠ్వి స్యా
న్నా రికెళఫలా స్తీని || (129)

కలంక్యో కేవపదాచ
కాలాయసమలె ౨పిచ |

భాలాం (జ్వాలా) కః కరపత్రే
స్యాచ్చాకభదే చరోహితే || (130)

మేహోలక్షణ సంపన్న
పురుషేకచ్చపెహరౌ |

వృషాంక శృంకరె సాధౌ
భల్లాతక మ(హోక్ష) వర్ణయోః || (131)

మృగాంకో మారు తె చంద్రే

స్తబకః శుభ్రగుచ్చయోః |

ఆతంకో రోగ సంతాప
శంకాసు మురజద్వనౌ || (132)

పాలంకః శల్లకీ శాకభేద
యోః ప్రాజి (వాజి) పక్షిణేః |

అలర్కౌ ధవళార్కై స్యా

ద్రోగోన్మాదిత(ని) కుర్కు(క్కు)రె || (133) వెరిపట్టిన కుక్కుకును పేరు.

స్పదాకు : పు. ఇది వాయువునకును, వజ్రాయుధమునకును,
దావానలమునకును, సూర్యపరీవేషమునకును పేరు.

గోరంకు : పు. ఇది పక్షి విశేషమునకును, నగ్నక
పక్షికిని, స్తుతిపాఠకునకును పేరు.

త్రిశంకు : పు. ఇది మిడతకును, త్రిశంకు మహా
రాజునకును, పిల్లికిని పేరు.

పల్యంక : పు. ఇది మంచమునకును, పరుపునకును,
తివాసీకిని, యోగపట్టుకును పేరు.

కరంక : పు. ఇది తలపుర్రెకును, టెంకాయ బొరియ
కును పేరు.

కలంక : ఇది గురుతుకును, అపవాదుకును, ఇనుప
చిట్టమునకును పేరు.

భాలాంక : పు. ఇది రంపమునకును, శాక విశేషము
కును, (తొటకూరని కొందరు) యెరుపు వర్ణము
నకును, గొప్ప సాముద్రిక లక్షణములు గలవాని
కిని, తాబేటికిని, విష్ణువునకును పేరు.

వృషాంక : పు. ఇది శిశువునకును, సజ్జనునకును,
జీడిచెట్టుకును, అంతఃపురము కావలి వానికిని పేరు.

మృగాంక : పు. ఇది వాయువునకును, చంద్రునికిని
పేరు.

స్తబక : పు. ఇది నిర్మలమైన దానికిని, గుత్తికిని
పేరు.

ఆతంక : పు. ఇది రోగ విశేషమునకును, పరితాపము
కును, శంకకును, మద్దెలవాద్యమునకును పేరు.

పాలంక : పు. ఇది అందుగు చెట్టుకును, శాక
విశేషమునకును, పాలంకి పిట్టకును పేరు.

అలర్క : పు. ఇది తెల్లజిల్లేడుకును, రోగముచేత

ఉదర్కః ఎవ్యత్కా లీయ
ఫలే మదనకంబకే ।

సంపర్కః స్ఫురతేపుక్తౌ
వితర్కః స్పంశయోహయోః ॥ (134)
అంబికా పార్వతీ పాండు
జనన్యోరపి మాతరి ।

అంధికా కైతవే మిశ్రే (శర్వర్యా)
సర్వప్యామపి కీర్త్యతే ॥ (135)
అంబకో జనక భాణనేత్ర
మండేషు ఛాంబకం ।

పిండే రత్నై మహారత్నై
ఘంటికా బద్ధపారదే ॥ (136)

అష్టికా తింత్రితీ (తిడి) కా
మెల్లాడ్గారఘాం గేరికాసు చ ।
యూధికా వ్లానకే పుష్ప
విశే (ప్రేపిచ యూధికా)
షాంబష్టయోరపి ॥ (137)

రాజికాపి చక్రదారే
రాజసర్వప రేఖయోః ।
రసికాపిర సాలాయాం
కాంచీరసనయోరపి ॥ (138)

రుండికా ద్వార వీధ్యాం చ
దూతికియాంరణక్షితౌ ।
భూమికా రచనాయాంస్యా
న్మూర్ఖ్యంతరపరిగ్రహే ॥

కర్ణికా కరిహస్తాగ్రే
కరమధ్యాంగుళావపి ।

ఉదర్కః : పు. ఇది ఉత్తరకాల ఫలమునకును, వృక్ష
వోషముకును పేరు.

సంపర్కః : పు. ఇది రతికిని, తాకుటకును పేరు.
వితర్కః : పు. ఇదిసందేహముకును, ఊహకును పేరు.

అంబికా : స్త్రీ. ఇది పార్వతికిని, పాండురాజు
తల్లికిని, తల్లికిని పేరు.

అంధికా : స్త్రీ. ఇది జూదముకును, కూడిన
దానికిని, కాటుగ పిట్టకును పేరు.

అంబకః : పు. ఇది తండ్రికిని, న. బాణముకును,
నేత్రముకును, మీగడకును పేరు.

ఘంటికా : స్త్రీ. ఇది ఉండకును, రత్నమునకు,
నాయకమణికిని, రసగుళికకును పేరు.

అష్టికా : స్త్రీ. ఇది చింతచెట్టుకును, పులుసుకును,
పులివింశయను వృక్షవోషముకును పేరు.

యూధికా : స్త్రీ. ఇది తెల్ల పెద్ద గోరింటుకును,
పుష్ప వోషముకును, అరవిమొల్లచెట్టుకును పేరు.

రాజికా : స్త్రీ. ఇది వరిమడికిని, నల్లావాలకును,
రేఖకును పేరు.

రసికా : స్త్రీ. ఇది తియ్యమామిడి చెట్టుకును,
మొలనూలుకును, నాలుకకును పేరు.

రుండికా : స్త్రీ. ఇది ద్వారపంక్తికిని, దూతికకును,
యుద్ధభూమికిని పేరు.

భూమికా : స్త్రీ. ఇదిచేయుటకును, వేషమునకును
పేరు.

కర్ణికా : స్త్రీ. ఇది యేనుగుతుండముకొనకును,
చేతినడిమి వ్రేలికిని, పోకగెల మొదలయిన వాటి

క్రముకాదిచలాంశే చ
కర్ణి కా కర్ణ భూషణే || (140)

బీజకోశే సరోజస్య
కుట్టన్యామపి కుత్రచిత్ |

కణికా కథ్యతే ౨ త్యంత
సూక్ష్మవస్రాగ్ని మంథయోః ||

గోధూమచూర్ణై సూచ్యాం చ
తూలికాయాం చ కీర్తితా |

గణికా యూధికా వేశ్యా,
తర్కారీ కరిణీషు చ || (142)

గణికో ౨ పి చ దైవజ్ఞై
కారికా నటయోషితి |

కృతౌచివరణశ్లోకై
యాతనాయాంచ కారికా || (143)

నాపితాదికశిల్పేషి
జాలికా జాలినీఫలి |

భటానామశ్చరచితాం
గరక్షిణ్యాం చ జాలికా || (144)

గిరిసారె జలూ కాయాం
నాదేయాం విధవ స్త్రీయాం

జాలికః పునరుద్దిష్టో
గ్రామకూటే చ ధీవరః || (145)

నీలికానీలినీ క్షుద్ర
రోగ శేఫాలికాసు చ || (146)

మక్షికాయాం

కాలికా తు స్వర్ణదోష పరస్పతోః |
కాలికా యోగినీభేదే

కార్ష్యేగౌర్యాం ఘనావళా ||

గౌలకకును, చెవి యాభరణమునకును, తామర
దుద్దుకును, కుంటెనకత్తెకును పేరు.

కణికా : శ్రీ. ఇది మిక్కిలి సన్నని బట్టకును,
నెల్లికూరకును, గోధుమరవ్వకును, సూదికిని,
చిత్తరువులు మొదలగునవి వ్రాయుకుంచెకును
పేరు.

గణికా : శ్రీ. ఇది అడవి మొల్లచెట్టుకును, బోగము
దానికిని, తక్కిడు చెట్టుకును అడయేనుగకును
పేరు. **గణిక :** పు. ఇది జ్యోతిష్కునకు పేరు.

కారికా : శ్రీ. ఇది నాట్య శ్రీకిని, వాగ్రూపకార్యము
నకును, సూత్రార్థమును తెలుపు శ్లోకముకును,
తీవ్రవేదనకును, మంగలి మొదలయిన వాళ్ళ పని
తనమునకును పేరు.

జాలికా : శ్రీ. ఇది పొట్లకాయకును, శిలా విశేషము
చేరచియించిన యుద్ధభటుల డాలు మొదలైన
వాటికిని, ఇనుమునకును, జలగకును, నేలనేరేడు
చెట్టుకును, మగడు చచ్చిన దానికిని పు. గ్రామ
సమూహముకును, పల్లెవానికిని పేరు.

నీలికా : శ్రీ. ఇది నీలిచెట్టుకును, మద్రరోగవిశేషము
కును, నల్లపువ్వుల వావిలి చెట్టుకును, ఈగకును
పేరు.

కాళికా : శ్రీ. ఇది బంగారములోని దోషముకును,
కల్లుకును, యోగినీ విశేషముకును, నలుపుకును,
పార్వతికిని, మేఘపంక్తికిని, ప్రతినెలకూ నిచ్చువడ్డీ

క్రమదేయవస్తుమూల్యై
ధూసరీ నవమెఘయోః ।

పటోల శాఖారోమాళీ
మాంసీ కాకీషు కధ్యతే ॥ (148)

తథావృశ్చిక పత్రే ౨ పి

మాలికా సరిదంతరైః
యే పుష్పమాలాయాం
పక్షిమల్లే ౨ పి మాలికా ॥ (149)

బా(వా)లికా వాలుకాబాలా
(పిచ్చో)పింజోలా కర్ణభూషణౌ ।

తూలికా కధితా లేఖ్యే
కూర్చి కాతూలశయ్యయోః

చూళికా నాటకస్యాంగే
కర్ణమూలే చ దంతినాం ।

మల్లికా తృణశూల్యే ౨ పి
మీనమృత్యాత్రభేదయోః ॥

మల్లికో హంసభేదే ౨ ధ
ఝల్లికా ఝిల్లికేత్యుభే ।

విలేషనమలే ఝిల్యా
మాతపస్య రుచిస్పృతా ॥ (152)

వాలుకా సేకతాసు స్యా
ద్వాలుకం త్వైలవాలకే ।

నగ్నికా తు కుమార్యాంస్యా
దధ క్షపణ వందినోః ॥

నగ్నకో ధేనుకా ధేనా
స్త్రీకరే(ణు)ణ్యోః ప్రసూతయోః కునకును పేరు. ధేనుకా : స్త్రీ. ఇది గోవుకును,

రేణుకా పి హరేణా స్యా

మొదలగు వానికిని, కిన్నర స్త్రీకిని, కరిమబ్బుకును,
పొట్లతీగకును, రోమరాజికిని, జటామాంసికిని
కాకికిని, నాగదంతి చెట్టుకును పేరు.

మాలికా : స్త్రీ. ఇది నదీ వోషముకును, కంఠహార
వోషముకును, పూదండకును, పక్షివోషముకును
పేరు.

బాలికా : వాలికా : స్త్రీ. ఇది యిసుకకును, కన్యకును,
మీనవల్లంకి పిట్టకును, చెవియాభరణ వోషముకును పేరు.

తూలికా : స్త్రీ. ఇది కలముకును, చిత్రపులు వ్రాయు
కుంచకును, దూదిపురుపుకును పేరు.

చూళికా : స్త్రీ. ఇది నాటకమందలియొక భాగవోషముకును,
వీనుగ చెవియొక్క మొదటి భాగము కును పేరు.

మల్లికా : స్త్రీ. ఇది మల్లిచెట్టుకును, మత్స్య వోషము
కును, మండిగ (లేక మూకుడు) కును, పు. హంస
వోషముకును పేరు.

ఝల్లికా : ఝిల్లికా : స్త్రీ. ఇది నలుగు పెట్టిన
పిండికిని చిమ్మెటకును, యెండయొక్క కాంతికిని

వాలుకా : స్త్రీ. ఇది యిసుకకును, న. కూతురు
బుడమ చెట్టుకును పేరు.

నగ్నికా : స్త్రీ. ఇది పెండ్లికాని పది సంవత్సరముల
లోపు వయసు కల పడుచుకును పేరు.

నగ్నక : పు. ఇది క్షపణ మతస్థునకును, స్తుతిపాఠ
ప్రసవించిన స్త్రీకిని, అట్టి యేనుగకును పేరు.

రేణుకా : స్త్రీ. ఇది రేణుకమను గ్రంథ్యద్రవ్యము

జ్జమదగ్నిస్త్రీయామపి॥ (154) కును, పరశురాముని తల్లికిని పేరు.

జతుకా జనపత్రాయాం

జతుకా : శ్రీ. ఇది చీకరు వాయిపురుగుకును, న.

జతుకం హింగులాక్షయోః

ఇంగువకును, లక్కకును పేరు.

కూర్చికా సూచికాయాం చ

కూర్చికా : శ్రీ. ఇది సూదికిని, చిత్తరువులు వ్రాయు

తూలికాయాం చ కుట్టలే

కుంచెకును, మొగ్గకును, కుంచెకోల మొదలయిన

కవాటకీలకే క్షీరవికృతావపికూర్చికావాటికిని, జున్నుకును పేరు.

మాతృకాధా (తృ) త్రికామాత్రో

మాతృకా : శ్రీ. ఇది పెంపుడు తల్లికిని, న. నాట్య

రాత్మకం కరణో స్వరే॥ (156)

విశేషముకును, స్వరముకును పేరు.

పతాకా వైజయంత్యాంచ

పతాకా : శ్రీ. ఇది టెక్కిము (లేక జండా) కును

సౌభాగ్యేంక ధృజేఽపిచ

సింధూరముకును, గురుతు జండాకును పేరు.

స్యాత్పుత్రికా పుత్రలికా

పుత్రికా : శ్రీ. ఇది వస్త్రదంతాదులచేత చేయబడిన

దుహిత్రో ర్యావతూలకే॥ (157)

బొమ్మకును, కుమార్తెకును, లత్తుక దూదికిని పేరు.

పుత్రక శృలభే ధూర్తే

పుత్రక : పు. ఇది మిడతకును, మోసకానికిని,

శైలవృక్షప్రభేదయోః॥

పర్వత విశేషముకును, వృక్షవిశేషముకును పేరు.

ఉష్ణికా మృత్తికాభాండ

ఉష్ణికా : శ్రీ. ఇది మట్టికుండలోని భేదముకును,

భేదేఽపి కరభస్త్రీయాం॥

ఆడ ఒంటెకును పేరు.

డింబికా జలబింబే స్యా

డింబికా : శ్రీ. ఇది నీటి దొండ చెట్టుకును, దుండి

తోస్యనాకే కాముక స్త్రీయాం

గపు చెట్టుకును, కులటకును పేరు.

స్యమీకా నీలికాయాం చ

స్యమీకా : శ్రీ. ఇది నీలిచెట్టుకును, పుట్టుకును,

స్యమీకో నాకు వృక్షయోః॥

వృక్షవిశేషముకును పేరు.

దూషికా తూలికాయాంచ

దూషికా : శ్రీ. ఇది రంగులు వేయుకుంచకును,

దూషికా నేత్రయోర్మలే॥

కండ్లపుసికిని పేరు.

ఊర్మికా త్వంగుళీయే స్యా

ఊర్మికా : శ్రీ. ఇది వ్రేలియుంగరమునకును,

ద్వస్త్రభంగ తరంగయోః॥

బట్టకుచ్చెళ్ళకును, అలకును, వేడుకకును, సంగీత

తథోత్కంఠో ద్భాహులక

ధ్వని విశేషముకును, తుమ్మెద ఝంకారముకును

భృంగస్యానేషు చోర్మికాసూచ్యాం

పేరు.

శలాకా మదనశాలికా

శలాకా : శ్రీ. ఇది సూదికిని, మ్రంగ చెట్టుకును,

శల్యయోశ్శలే॥ (161)

గసిగకును, ఎదు పందిముల్లుకును, గొడుగు

చత్రపంజర కాష్ఠ్యం చ
శ(స) స్లక్ పశు వృక్షయోః।

నర్తకీ లాసికాయాంచ
కరిణ్యామపి నర్తకీ ॥ (162)

నర్తకః కేలకై పోటగళ
చారణయో ర్నటే।

చుల్లకీ శింశుమారే చ
కుండీ భద్రే కులాంతరే ॥ (163)

చతుష్కీ మశక హర్యాం
చ తుష్కీ యష్టికాంతరే।

జాహకో ఘోంఘ మార్జాల
ఖట్వా కారుండి కాసు చ ॥

★ అథ కాంతశ్చతుర్వర్గః ★

అలిమకః పితే భేకే

మధూకే పద్మకేసరే।

భవేదలిపకో భృంగే

కోకిలే రత్నహిండకే ॥ (165)

స్పృతః కురవక శ్శోణా

మృగన రిమింటీ ప్రభేదయోః।

భవేన్మరువకః పుష్ప

విశేషమదనద్యమే ॥ (166)

బలాహకో గిరామేఘ

రైత్యనాగవిశేషయోః।

భ్రమరకో జలే భృంగే

గిరకే చూర్ణకుంతలే ॥ (167)

మౌలకః స్థూలరజ్జౌ

మొదలయిన వాటి కామకును పేరు.

శల్లకీ : శ్రీ. ఇది ఏదుపందికిని, సల్లకీ : అందుగు
చెట్టుకును పేరు.

నర్తకీ : శ్రీ. ఇది నాట్య శ్రీకిని, అడయేనుగకును,
పు. కత్తివాయి మొదలయిన వాటిపైన నృత్యము
చేయువానికిని, కిక్కిస గడ్డికిని, నాట్యగానికిని
(అనగా కుశీలపుడు) దుండిగపు చెట్టుకును పేరు.

చుల్లకీ : శ్రీ. ఇది పిడకమొసలికిని, పాత్ర విశేషము
కును, కులవిశేషముకును పేరు.

చతుష్కీ : శ్రీ. ఇది కప్పుకొను వస్త్ర విశేషముకును,
నాలుగు పేటల ముక్తాహారముకును పేరు.

జాహక : పు. ఇది జంతువిశేషముకును, పిల్లికిని,
మంచముకును, నీటి కోడికిని పేరు.

అలిమక : పు. కోకిలకును, కప్పుకును, ఇప్పు
చెట్టుకును, పద్మకింజల్కముకును పేరు.

అలిపక : పు. ఇది తుమ్మెదకును, కోకిలకును,
విటునకును పేరు.

కురవక : పు. ఇది యెర్ర పెద్ద గోరింటుకును,
ములుగోరింటుకును పేరు.

మరువక : పు. ఇది పుష్ప విశేషముకును, (అనగా
మరువక పుష్పము) మంగచెట్టుకును పేరు.

బలాహక : పు. ఇది బలాహక పర్వతముకును, బలాహక
మను మేఘముకును, బలాహకుడను రక్కసునకును,
దేవయోని సర్పవిశేషముకును పేరు.

భ్రమరక : పు. ఇది జలమునకును, తుమ్మెదకును,
చిట్టెలుకకును, ముంగురులకును పేరు.

మౌలక : పు. ఇది మోకు త్రాటికిని, తామరపూస

పద్మబీజే కపర్దకే ।

శృంగాటకో భవేద్వారి

కంటకే చ చతుష్పథే ॥ (168)

గోకంటకో గోక్షరకే

ష్టపుటే చ గవాం ఖరే ।

ఆకల్పక స్తమో మోహ

గ్రంధీషూత్కలికా ముదోః ॥

ఆక్షేపక నిలవ్యాధౌ

వ్యాధేనిందాకరేఽపి చ ।

ప్రచలాక శ్శరాఘాతే

దందశూకే భుజంగమే ॥ (170)

బృందారకస్సరే శ్రేష్ఠే

మనోజ్ఞే పున రన్యవత్ ।

నియామకః కర్ణధారే

పోతవాహ నియంతరి ॥ (171)

వినాయకస్త్వ హేరంబే

తార్క్ష్య విఘ్నే జనే గురౌ ।

నిశ్చారకః పురీషస్య

క్షయేస్సైరే సమీరణే ॥ (172)

భట్టారకస్సరే రాజ్ఞి

కథితశ్చ తపోధనే ।

దాసేరక స్స్వాత్కర భే

దాసేపుత్రే చ ధీవరే ॥ (173)

అంగారకం కుజే విద్యా

దుల్మకాంశే కురంటకే ।

అంగారికే క్షకాండే స్వా

కును, గవ్వకును పేరు.

శృంగాటక : పు. ఇది జలచర విశేషముకును,

నాలుగు త్రోవలు కలిసిన దారికిని పేరు.

గోకంటక : పు. ఇది ఏనుగ పల్లెరు చెట్టుకును,

నిమ్నొన్నతమయిన దానికిని, గోవులదెక్కకును పేరు.

ఆకల్పక : పు. ఇది చీకటికిని మోహముకును,

ముడికిని, వేడుకకును, సంతోషముకును పేరు.

ఆక్షేపక : పు. ఇది వాతరోగ విశేషముకును,

బోయవానికిని, నిందించువానికిని పేరు.

ప్రచలాక : పు. బాణముచేత కొట్టబడిన గాయము

కును, దండసూకుడను రాక్షసునకును, సర్పమున

కును పేరు.

బృందారక : పు. ఇది దేవతకును, త్రి. శ్రేష్ఠమైన

దానికిని, మనోహరమైన దానికిని పేరు.

నియామక : పు. ఇది ఓడనడుపు వానికిని, ఓడ

కంబము మీదనుండి మార్గము చూపువానికిని,

(అనగా తండేలు) నియమించువానికిని పేరు.

వినాయక : పు. ఇది పిళ్ళారికిని, గరుడునకును,

విఘ్నముకును, బుద్ధదేవునకును, గురువుకును పేరు.

నిశ్చారక : పు. ఇది మలబద్ధముకును, యథేచ్ఛ

కును, వాయువకును పేరు.

భట్టారక : పు. ఇది దేవునకును, రాజుకును,

మునీశ్వరునకును పేరు.

దాసేరక : పు. ఇది ఒంటెకును, లంజకొడుకుకును,

పల్లివానికిని పేరు.

అంగారక : పు. ఇది అగారకునకును, నిప్పు

బొగ్గుకును, పచ్చపువ్వుల గోరింటకును పేరు.

అంగారికా : శ్రీ. ఇది చెరుకు కర్రకును, మోదుగ

త్కైరకే కింశుకస్యచ॥
దలాధకస్తు కుందే స్యా
త్కైరికర్ణ శిరీషయోః॥
స్వయంజాతలిలే ఫేనే
ఖాతకే నాగకేసరే ॥ (175)

వాత్యాయాం పృశ్నికాయాం చ
గైరకే చ మహాత్తరే॥

పూర్ణానకం వస్తుపూర్ణ
పాత్రేపటహ పాత్రయోః॥

ప్రక్షీర్ణకం గ్రంథభేద
చామరే విస్తరే హయే॥

స్మృతః పుష్కలక్ గంధ
మృగే క్షపణకీలయోః॥ (177)

కోశాతకః క. (తె) చెజ్యో
త్ప్రిపటో లీ హేషికాసు చకోశాతకీ
వాణిజక్ బడబాగ్నౌ
వణిజ్యపి ॥ (178)

నిర్గంధక స్పృత్ క్షపణ
నిష్పల్లేష్వపరిచ్ఛదే॥

స్యాదశ్శృంథకముద్దాన
మల్లికాచ్ఛదనైః పి చ ॥ (179)

కట్టికకస్తు పర్ణా సె
వర్షాభూ కారవెల్లియోః॥
కపర్ణక్ వరాటే స్యా
జ్జటాజాటే చ ధూర్జటేః॥

గోమే (ధి) దకం పీతమణా
కాకోలే పత్రక ౨ పి చ॥

మండోదకశ్చిత్రరాగే

మొగ్గకును పేరు.

దలాధక : పు. ఇది మొల్ల మొగ్గకును, ఏనుగ చెవి
కిని, దిరిగెన చెట్టుకును, సాగుచెయ్యక మొలచిన
నువ్వు చెట్టుకును, నురుగకును, అగడ్తకును,
నాగకేసరపు చెట్టుకును, సుడిగాలికిని, తూటికూర
కును, ధాతు విశేషముకును, మిగుల గొప్ప వస్తువు
కును పేరు.

పూర్ణానక : న. ఇది వస్తువులచేత నిండింపబడిన
పాత్రకును, ధక్కా వాద్యముకును, పాత్రకును పేరు.

ప్రక్షీర్ణకః పు. ఇది గ్రంథవిశేషముకును, సురబీకిని,
విస్తారముకును, గుర్రముకును పేరు.

పుష్కలకః పు. ఇది కస్తూరి మృగముకును, క్షపణ
మతస్మనకును, మేకుకును పేరు.

కోశాతక : పు. ఇది కేశపాశముకును, ఈ. శ్రీ.
పొట్లచెట్టుకును, చేతిపొట్లకును చేతిబీరచెట్టుకును పేరు.

వాణిజకః పు. ఇది బడబానలముకును, వర్తకము
చేత జీవించువానికిని పేరు.

నిర్గంధకః పు. ఇది క్షపణ మతస్మనకును, ఫలము
లేనిదానికిని, పరివారము లేకపోవుటకును పేరు.

అశ్శృంథక : న. ఇది ప్రోయికిని, దీపపు ప్రమిదె
యొక్క ఆవరణముకును పేరు.

కట్టికక : పు. ఇది నల్లగగ్గెర చెట్టుకును, గల్లేరు
చెట్టుకును, కాకర చెట్టుకును పేరు.

కపర్ణకః పు. ఇది గవ్వకును, శివుని జటాజూటము
కును పేరు.

గోమేదక : న. ఇది గోమేదక మణికిని, విషము
కును, ఆకుపత్రికముకును పేరు.

మండోదకః పు. ఇది విచిత్రవర్ణముకును, మంగళా

భవేదాతరణే ౬ పి చ ॥ (181)

శల్లానీకో మునేర్దే

వృద్ధే చాథ

ఖ(క)రాళికః

గ్రామణీభండినారాచో

పదానేషు ప్రయుజ్యతే ॥ (182)

లేఖనికో లేఖహరే

యస్స్వహస్తం విలేఖయేత్

లేఖేషు పరహస్తేన

తత్రాప్యేషప్రదర్శితః ॥ (183)

భవేన్మండలకం బింబే

కుష్ఠభేదే చ దర్శయేత్

పిష్టలకం స్తనవృంతే

మతం సీవనసూత్రకే ॥ (184)

పిండితక స్వాత్మగరే

మదనే చ ఫణిజ్ఞకే

త్రివర్ణకం గోక్షురకే

త్రిఫలాయాం కటుత్రికే ॥ (185)

సాలావృక స్పృగాలే ౬ పి

సారమేయే వలీముఖే

కౌలేయక స్సారమేయే

మహాకాముకశక్రయోః ॥ (186)

కౌలేయకః కులశ్రేష్ఠే

వాచ్యలింగః ప్రక్షీర్తితః

సుప్రతీకశ్శోభనాంగే

భవేదీశానదిగజే ॥ (187)

జైవాత్మకః కృశేచంద్రే

ర్థమైత చందనాదుల పూతకును పేరు.

శతావళిక : పు. ఇది ముని వశేషముకును, పెద్ద వయసు వానికిని పేరు.

ఖరాళిక : పు. ఇది గ్రామనాయకునకును, వృక్ష విశేషముకును, (మంజిష్ఠయనికొందరు) బాణము కును, తలగడాకును పేరు.

లేఖనిక : పు. ఇది జాబులు తెచ్చువానికిని, యవడు జాబులు మొదలగు వాటియందు పరుని చేతను తాను వ్రాసినట్లు వ్రాయించు చున్నాడో వానికిని పేరు.

మండలక : న. ఇది సూర్యాది బింబములకును, గుండ్రముగా నుండెడి కుష్టుకును, అద్దముకును పేరు.

పిష్టలక : ఇది కుచాగ్రముకును, కుట్టుదారము నకును పేరు.

పిండితక : పు. ఇది గ్రంథి తగరముకును, మ్రంగ చెట్టుకును, మరువముకును పేరు.

త్రివర్ణక : న. ఇది ఏనుగు పల్లెరుకును, కరకతాడి ఊసిరికలకును, శౌంఠిపిప్పలి మిరియాలకును పేరు.

సాలావృక : పు. ఇది నక్కకును, కుక్కకును, కోతికిని పేరు.

కౌలేయక : పు. ఇది కుక్కకును, అతికాముకున కును, ఇంద్రునకును, త్రి. మంచికులమందు పుట్టిన దానికిని పేరు.

సుప్రతీక : పు. ఇది సుందరమగు అవయవములు కలవానికిని, ఈశాన్య దిక్కుననుండు దిగ్గజము కును పేరు.

జైవాత్మక : పు. ఇది కృశించిన దానికిని, చంద్రున

భైషజ్యాయుష్మత్ రపి ।

రతర్థిక స్వాద్వివస

సుఖస్నాన్ స్వమంగళే । (188)

వైనాసిక స్వాత్ షణికె

పరతంత్రోర్ధనాభయో: ।

వైదేహాక్ వాణిజకె

శూద్రాద్వైశ్యాసుతేనృపె ॥

వితున్నకం తు ధాన్యాకె

తథా రూపామలౌషధౌ ।

గో(కూణి)కులిక: కేకరే

స్యాత్పంక్షగవృషేక్షకే ॥

భార్యాటిక్ భవేద్భార్యా

నిర్జితే పరిణాంతరే ।

కాపటిక్ న్యమర్మజ్ఞై

చాత్రేస్యా (కాదాశాసిని)

త్కటదేశిని ॥ (191)

కౌక్కుటిక్ దాంభిక్షస్యా

దదోర (పేరి తేక్షణే ।

లాలాటిక: ప్రభోర్భావ

దర్శిన్యాశ్లేషణాంతరే ॥ (192)

కార్యాక్షమె ప్యాక (లి) ధిత:

శిలాటక శ్శిలా ట్టయో: ।

కర్కృటకస్వాన్మాలార

కాద్రవేయప్రభేదయో: ॥

కును, ఔషధ విశేషముకును, దీర్ఘాయుష్మంతున
కును పేరు.

రతర్థిక: పు. ఇది దివసమునకు, సుఖస్నానమున
కును, తెల్లనిముఖము, వక్షముకేశములు డెక్కులు
తోకగల గుర్రముకును పేరు.

వైనాసిక: పు. ఇది బౌద్ధ విశేషునకును, పరాధీను
నకును, సాలెపురుగు కును పేరు.

వైదేహిక: పు. ఇది వర్తకునకును, శూద్రునివలన
వైశ్యుక్రికి పుట్టినవానికిని, విదేహరాజుకును పేరు.

వితుష్క: న. ఇది కొత్తిమిరికిని, నేల పుళిరగచెట్టు
కును పేరు.

గోకులిక: పు. ఇది మెల్లకంటివానికిని, బురదయందు
పడి లేవశక్తిలేని గోవును ఉపేక్షించినవానికిని పేరు.

భార్యాటిక: పు. ఇది భార్యచేత జయించబడిన
వానికిని, ఒకవిధమైన లేడికిని పేరు.

కాపటిక: పు. ఇది అన్యుల మర్మమును గుర్తెరిగిన
వానికిని, శిష్యునకును, కట దేశిన్యునకును పేరు.

కౌక్కుటిక: పు. ఇది దంభము కలవానికిని, అడుగు
పెట్టెరువోటచూచుకొనుచుండు బితుకునకును పేరు.

లాలాటిక: పు. ఇది అభిప్రాయమును కనుగొను
టకై ప్రభువులయొక్క లలాటమును చూచువాని
కిని, ఆలింగనవిశేషముకును, పనులయందు
సమర్థము కాని వానికిని పేరు.

శిలాటక: పు. ఇది రాతికిని, ప్రాకారము మీది
యింటికిని పేరు.

కర్కృటక: పు. ఇది మారేడుచెట్టుకును, కర్కృటకు
డను సర్పవిశేషముకును పేరు.

వరండకస్తు మాతంగ
వేద్యాం యౌవనకంటకే |

సంవర్జితేష్టాభినిక
శ్చైరేక్రొదే పి మూషకే || (194)

వైతాళికౌ బోధకర
ఖేటిలాళేప్యదీరితః |

తిక్తశాకస్తు ఖిదిర
వరుణోపత్రసుందరే || (195)

మయూరకోప్యపా మార్గ
తుట్టకే పి మయూరకం |

విశేషకస్యా త్రిలకే
విశేషోవాహకేషి చ || (196)

విదూషకశ్చాటు (ప) వటౌ
పరనిందాక రేపిచ |

భవేత్తై కలికం మాతృ
యాత్రామంగళసూత్రయోః ||

తథా సన్యస్తనందేపా
జీవ క్షపణకేష్వపి |

ఏడమూకస్మృతో ధీరై
శ్చరే వాక్ శ్రుతివర్జితే ||

వర్తరూక్ నదీభేదే
కాకనీడే జలావటే |

కాకరూ(కోప్య) క ఉటా
కెన్యాన్ని స్వేష్ట్రే

జిత దంభయోః || (199)
దిగంబరే భీరుకే చ

వరండకః పు. ఇది ఏనుగను కట్టెడు అరుగుకును,
యౌవనమందు గండస్థలమందు పుట్టెడు ప్రణవో
షముకును, వర్జులాకారముకును పేరు.

అభినికః పు. ఇది కన్నపు దొంగకును, పందికిని,
ఎలుకకును పేరు.

వైతాళికః పు. ఇదిమేలుకొలుపువానికిని, స్తుతిపాఠ
కునకును పేరు.

తిక్తశాకః : ఇది చంద్రచెట్టుకును, ఉలిమిడిచెట్టు
కును, వృక్షవిశేషముకున్న పేరు.

మయూరకః : పు. ఇది ఉత్తరేశచెట్టుకును, న.
మైలతుత్థముకును పేరు.

విశేషకః పు. ఇది బొట్టుకును, అతిశయమును
హిందినవానికిని పేరు.

విదూషకః పు. ఇది వాక్పాత్యముచేతనూ అకా
రవిశేషముచేతనూ నవ్వుపుట్టించు వానికిని, పరుల
ను నిందించు వానికిని పేరు.

నైకతికః : న. ఇది తల్లితో ప్రయాణము చేయుట
కును, మంగళసూత్రముకును, పు. సంన్యాసికిని,
సందేహింపబడిన జీవనము కలవానికిని, కపణ
మతస్థునకును పేరు.

ఏడమూకః : పు. ఇది మోసగానికిని, చముడు
మూకపట్టిన వానికిని పేరు.

వర్తరూకః పు. ఇది నదీ విశేషముకును, కాకిగూడు
కును, నీళ్ళగోతికిని పేరు.

కాకరూకః : పు. ఇది గుడ్లగూబకును, నిర్జనున
కును, అడుదానిచేత జయింపబడిన వానికిని,
కపటమునకును, వత్త్ర విహీనునకును, పిరికివాని
కిని పేరు.

దందశూకో హిరక్షసోః ।

మృష్టేరుకో వదాన్యేపి
మృష్టాశివ్యతిధిద్విషి ॥ (200)
కృకవాకుర్మయూరేపి
సరణే చరణాయుధే ।

రాధరం (క) కుస్తు నాసీరే
శీకరే చ ఘనోపలె ॥ (201)

కలవింకస్మృతో గ్రామ
చటకే చ కలింగకే ।
సౌగంధికం తు కల్తారే
పద్మరాగే చ కత్తుణ్ణే ॥ (202)
గంధోపలే గాంధేతః

సౌగంధిక ఇతిధ్వనిః ।
సోమవల్కన్తు దవళ
ఖదిరేకల్పలేపి చ ॥ (203)

భయానక స్పృతో వ్యాఘ్రే
స్నేహి కేయేపి భీషణే ।
పుండరీకం సితాం భోజే
సితఫలై చ భేషజే ॥ (204)

కోశకారాంతరే వ్యాఘ్రే
పుండరీకో గ్నిదిగ్భజే ।
జర్జరీకం బహుచ్చిద్రే
జర్జరీకో జరాతురే ॥ (205)

చర్చరీకో మహాకాళే
కేశవివ్యాస శాకయోః ।
తర్జరీకం మహిత్రే స్వా
తర్జరీకశ్చ పారాగ్ ॥ (206)

దందశూకః పు. ఇది పాముకును, రాక్షసునకును
పేరు.

మృష్టేరుకః పు. ఇది దాతకును, తిండిపోతునకు
ను, అతిథులను ద్వేషించు వానికిని పేరు.
కృకవాకు : పు. ఇది నెమలికిని, తొండకును,
కోడికిని పేరు.

రాధరంకు : పు. ఇది సేనాముఖమునకును,
ఉదకకణమునకును, వడగలికిని పేరు.

కలవింక : పు. ఇది ఊరపిచ్చుగకును, కూకటి
మూగపిట్టకును పేరు.

సౌగంధికః న. ఇది ఎఱ్ఱకలువకును, పద్మరాగమణి
కిని, కామంచి గడ్డికిని, పు. గంధకమునకును,
సుగంధ ద్రవ్యములమ్మువానికిని పేరు.

సోమవల్కః పు. ఇది తెల్లచంద్ర చెట్టుకును, టేకు
మ్రానుకును పేరు.

భయానకః పు. ఇది పెద్ద పులికిని, రాహువకును,
తి. భయంకరమైన దానికిని పేరు.

పుండరీక : న. ఇది తెల్లతామర పువ్వుకును,
శ్వేతఫలముకును, ఓషధి విశేషముకును పు. తెల్ల
చెరుకుకును, పెద్ద పులికిని, ఆగ్నేయ దిగ్గజమున
కును పేరు.

జర్జరీకః న. ఇది జల్లెడకును, పు. ముదిమిచేత
తొట్రుపడు వానికిని పేరు.

చర్చరీకః పు. ఇది ముషిణి చెట్టుకును, కేశవాశము
కును, శాక విశేషముకును పేరు.

తర్జరీకః న. ఇది కలమయను ఓడకును, పు.
పారమును పొందిన వానికిని పేరు.

ఫర్పరీకశ్చ పెటే స్యా
త్పర్పరీకం తు మార్దవే |
భవేదుత్కలిక్ త్కంఠా
హేలాసలిలవీచిషు || (207)

స్యూలికా శివాయాం స్యా
త్రా సాదపి పలాయనే |
చండాలికా కిన్నరాయా
ముమాయామోషధీభిది ||
పాంచాలికా తు వస్త్రాది
పుత్రికా రీతిభేదయోః |
కనీనికా తారకేశ్వస్యా
త్కనిష్ఠాంగుళావపి || (209)
భవేద్గుణనికా నృత్యే
శూన్యాంకే పాఠనిశ్చితా |

సంతానికాపి క్షీరాది
సారెమర్మటజాలక || (210)
సందంశకా తు ముచులీ
లోహయంత్రవిశేషయోః |
సంఘాటికా తు యుగ్మేస్యా
త్కుట్టనీఘ్రాణయోరపి ||
జీవంతికా తు జీవాఖ్య
శాఖంధా గుళూచిషు |
విద్యాద్భుహాలికాభిఖ్యా
మురువస్త్ర ప్రభేదయోః || (212)
బకేరుక్ బలకాభి
ద్యా(తావత్తి)తవేత్తిత శాఖయోః |
స్మృతా ఘర్షరికా క్షుద్ర

ఫర్పరీకః ఘ. ఇది చెంపకాయకును, న. మృదుత్వ
ముకును పేరు.

ఉత్కలికా : శ్రీ. ఇది వేడుకకును; విలాసకును,
తరంగముకును పేరు.

స్యూలికా : శ్రీ. ఇది అడునక్కకును, భయము
వలన పరుగెత్తుటకును పేరు.

చండాలికా : శ్రీ. ఇది చండాలాదులు వాయించు
వీణకును, పార్వతికిని, ఓషధి వోషముకును పేరు.

పాంచాలికా : శ్రీ. ఇది వస్త్రాదులచేత చేయబడిన
బొమ్మకును, పాంచాలీ రీతికిని పేరు.

కనీనికా : శ్రీ. ఇది కంటినల్లగుడ్డుకును, చిత్తకెన
ద్రేలికిని పేరు.

గుణనికా : శ్రీ. ఇది నాట్యముకును, శూన్యపు
గురుతుకును, పాఠమును ధృవపర్చుటకొరకు
వెనుక చెప్పిన ధానిని తిరిగి చెప్పుటకును పేరు.

సంతానికా : శ్రీ. ఇది పాలుమొదలైన వాటిమీగడకు
ను, సాలెపురుగు మగ్గముకును పేరు.

సందంశకా : శ్రీ. ఇది పట్టుకారుకును, పట్టు
పట్టెడి యంత్రసాధన వోషముకును పేరు.

సంఘాటికా : శ్రీ. ఇది జంటకును, కుంఠెన
కత్తెకును, నాసికకును పేరు.

జీవంతికా : శ్రీ. ఇది నీటి చిరిచెట్టుకును, బదనికె
కును, తిప్పతీగకును పేరు.

బృహతికా : శ్రీ. ఇది తొడకును, ఉత్తరీయముకును
పేరు.

బకేరుక : ఘ. ఇది బెగ్గురు పక్షి వోషముకును,
వాయువుచేత వంచబడిన కొమ్మలుగల చెట్టుకును
పేరు.

ఘంటికా భ్రష్టాధాన్యయోః |
వాద్యప్రభేదవారిత్ర
దండయోరాహంతరే |

★ అధికాంతః పంచవర్గః ★

స్యాదాచ్యురితకం హంస
నఖాఘాత విశేషయోః | (214)
ప్రతీసూర్యాకమిచ్చంతి
కృకలాసోపసూర్యయోః |

అనేదమూకమిచ్చంతి
వాక్యశ్రుతివివర్జితే || (215)
రాజపట్టస్య కాచస్య
గుడకే కాచవర్తికః |

గోజాకరిక మిత్యాహు
ర్మంగలై కంటకారకై || (216)

స్యాత్కృత్ (కీ) మికంటకం
చిత్రావిడంగోదుంబ రేఘవః |
సువసంతక ఇత్యేష వాసం
త్యాం మదనోత్పవే || (217)

కక్షావేక్షక మిచ్చంతి
శుద్ధాంతో ద్వానపాలయోః |
ద్వారపాలై కలాపేర్గైరంగా
జీవిష్యపి క్వచిత్ || (218)

వాహారిక ఉద్గిష్టో హస్తీ
పే రాజకుంజయోగ (ణాధి)
ణ్వరాజే గరుడే చిత్ర
మేఘంకే క్వచిత్ || (219)

స్యాద్ద్రీయ హిరాజకం కామ

ఘర్హలికా : శ్రీ. చిరుఘంటలకును, పేలాలకును,
వాద్య విశేషముకును, వాయించు కర్రకును, నదీ
విశేషముకును పేరు.

అచ్చులితక : న. ఇది యెత్తిపొడుపుతోగూడిన
నవ్వుకును, నఖక్షత విశేషముకును పేరు.

ప్రతీసూర్యక : న. ఇది తొండకును, సూర్యుని సమీప
మందుండు తేజోమయమైన ప్రతిమండలముకును
పేరు (పరవేషమని కొందరు)

అనేదమూక : త్రి. ఇది చెవుడు మూగపట్టిన వానికిని
పేరు.

కాచవర్తిక : పు. ఇది కృత్రిమమణి విశేషముకును,
గాజుకాయకును పేరు.

గోజాకరిక : న. ఇది శుభమునకును, పు. వాకుడు
చెట్టుకును పేరు.

కృమికంటక : న. ఇది ఎలికచెవిచెట్టుకును, వాయు
విడంగమునకును, మేడి చెట్టునకును పేరు.

సువసంతక : పు. ఇది బండిగురువిందకును, వసంత
కాలమందలి ఉత్సవ విశేషముకును పేరు.

కక్షావేక్షక : పు. ఇది అంతఃపురమును కాచువాని
కిని, ఉద్వానమును కాచువానికిని, ద్వారపాలకున
కును, కవికిని, విటునకును, నాట్యగానికిని పేరు.

వాగవారిక : పు. ఇది మావటి వానికిని, రాజు
లెక్కడి ఏనుగకును, గణపతికిని, గరుత్మంతున
కును, నెమలికిని పేరు.

ప్రహిరాజక : న. ఇది రోగ విశేషముకును, కొర్రల

లికాయాం చీనధాన్యకే |
 శీతచంపకశబ్దో యం స్యా
 దాతర్పణ దీపయోః || (220)
 అథోజలకరంకః స్యాన్నా
 రికేళఫలైః బుదే | శంఖే
 జల లతాయాం చ కధ్యతే
 జలలాపికః || (221) కా కోచీ
 రాజశఫరమత్స్యయోః
 కటఖాదకఃఖాదకీ కాచక
 లశే బలిపుష్టే చ జంబుకే ||
 స్యాచ్చిలమీలికా కంఠీ
 భేదే ఖత్వోత విద్యుత్తోః |

స్యాన్న వపలికా నవ్యే నవ
 జాత రజస్త్రియాం || (223)
 స్యాచ్చుతపర్వికాదూర్వావ
 చయో రుపకారికాప్లిష్ట
 భేదే గృహే రాజ్జాముపక
 ర్త్రామపీష్యతే || (224)
 స్యాద్వ్యవ హారికా లోక
 యాత్రా సంమార్త నీంగుదే |
 స్యాద్దేమపుష్పికాయూ

ధ్యాం చంపకే హే మేపుష్పకః ||
 ★ అథకాంతషడ్వర్ణః ★
 లూలామర్కటకః పుత్ర్యాం
 నవమాల్యాం స్థవంగమే |
 సిందూరతిలకో నాగే సిం

లోని భేదముకును పేరు.
శీతచంపకః : పు. ఇది మంగళార్థమైన చందనాదుల
 మైపుతకును, దీపముకును పేరు.
జలకరంకః : పు. ఇది టెంకాయకును, మేగము
 నకును, శఖమునకును, తరంగముకును పేరు.
జలలాపికః : పు. ఇది కాకోచియను చేపకును,
 ఇల్లీసమును చేపకును పేరు.
కటఖాదకః : పు. ఇది భక్షించువానికిని, గాఢాప్రాత్ర
 కును, కాకికిని, నక్కకును పేరు.
చిలమీలికా : శ్రీ. ఇది కంటె లేక నాను మొదలగు
 కంఠభూషణ విశేషముకును, మిణుగురు పురుగు
 కును, మెరుపుకును పేరు.
నవభలికా : శ్రీ. ఇది నూతనమైన దానికిని,
 క్రొత్తగా సమర్పించిన పడుచుకును పేరు.
శతపర్వికా : శ్రీ. ఇది గరికె గడ్డికిని, వసకును పేరు.
ఉపకారికా : శ్రీ. ఇది నీరు పోసి తడిపిన పిండికిని,
 గుడారముకును, ఉపకారముచేయుదానికిని పేరు.

వ్యవహారికా : శ్రీ. ఇది లౌకిక వ్యవహారముకును,
 చీపురు కట్టుకును, గారచెట్టుకును పేరు.
హేమపుష్పికా : శ్రీ. ఇది పచ్చపువ్వుల అడవి మొల్ల
 చెట్టుకు పేరు.
హేమపుష్పకః : పు. ఇది సంపెంగ చెట్టుకు పేరు.

లూలామర్కటకః : పు. ఇది వృక్షవిశేషముకును,
 విరజాజి చెట్టుకును, కోతికిని పేరు.
సిందూరతిలకః : పు. ఇది ఏనుగకును, శ్రీ.

దూరతిలకా స్త్రియాం ||
వర్ణవిలోడక శ్లోకచ్ఛాయా
హరిణి కుంభిలే|
మాతులపుత్రకో ధూర్ధపలే
స్యాన్మాతులాత్మజే || (224)

గ్రామమద్గురికా శృంగ్యాం
గ్రామయుద్దే చ కీర్త్యతే|
స్యాన్మదన శలాకా తు (శా)
సార్యం కామోదయాషదే||

★ అథ ఖాంతవర్ణః ★

ఖమింద్రియే సుఖే స్వర్గే
శూన్యే బిందౌ విహయాసి|
పురే సంవేదనే క్షేత్రే కులాహ
లఫలే క్వచిత్ || (1)

★ అథ ఖాంతో ద్వివర్ణః ★

నఖః కరరుహే షండే
గంధద్రవ్యే సఖం నఖే|
ముఖం నిస్సరణే వక్త్రే
ప్రారంభోపాయయోరపి||

సుఖం శర్మణి వాకే చ
సుఖా పుర్యాం ప్రచేతసః|
శంఖో నిర్భయతరే కంబు
లలాటాస్త్రినఖీషుచ|| (3)

రేఖా స్వాదల్పకే ఛద్య
న్యాభోగోల్లేఖయోరపి|

సువాసినీ శ్రీకిని పేరు.

వర్ణవిలోడక : పు. ఇది శ్లోకములందలి పదార్థము
లను దొంగిలించు వానికిని, కన్నపు దొంగకును పేరు.

మాతులపుత్రక : పు. ఇది ఉమ్మెత్తకాయకును,
మేనమామ కొడుకుకును పేరు.

గ్రామమద్గురికా : శ్రీ. ఇది అడూబొమ్మిడాయకిని,
గ్రామయుద్ధముకును పేరు.

మదనశలాకా : శ్రీ. ఇది గోరింకకును, మన్మథోద్ధి
పకమైన బొషధముకును పేరు.

ఖ : న. ఇదినేత్రాదీంద్రియములకును, సుఖమున
కును, స్వర్గమునకును, లేకపోవుటకును, అను
స్వారకును, ఆకాశముకును, పట్టణముకును, తెలి
వికిని (లేకజ్ఞానము) వరిమడికిని, అలంబుషమను
వృక్షము యొక్క పండుకును పేరు.

వఖ : పు. ఇది గోటిచిప్పుకును, నపుంసకునకును,
స్న. శంఖమనెడు గంధద్రవ్యముకును పేరు.

ముఖ : న. ఇది ఇంటిముంగిలి వాకిలి ప్రదేశమున
కును, ముఖమునకును, ఆరంభముకును, ఉపా
యముకును పేరు.

సుఖ : న. ఇది సుఖమునకును, స్వర్గమునకును,
శ్రీ. వరుణదేవుని పట్టణమునకును పేరు.

శంఖ : పు. ఇది కుబేరుని శంఖ నిధికిని, శంఖమున
కును, ఫాలదేశమందలి యెముకకును, శంఖమనెడి
గంధద్రవ్యముకును పేరు.

రేఖా : శ్రీ. ఇది తీట కసిందచెట్టుకును, మిషకును,
రచనాదుల పరిపూర్ణతకును, గీతకును పేరు.

లేఖో లేఖ్యే సురే లేఖా
లిపిరాజికయోరపి || (4)

న్యంఖ స్సన్యజ్ఞన్జ్ఞేపి
సామన్యప్రప్రణ వేపు చ |
శిఖా శిఫాయాంచూడాయాంచ
జ్వాలాయామగ్రమాత్రకే || (5)
లాంగ లిక్యాంచ శాఖాయాంచ
చూడా యాంచ శిఖండినః |

సఖామిత్రే సహాయే చ
శాఖా పక్షాంతరే భుజే || (6)
శాఖా వేదవిభాగే చ
పాదపాంగ్యంతకే ౨ పి చ |

ప్రేంఖా పర్యటనే నృత్యే
భవేదశ్వగతావపి || (7)
రింఖా గలివిశేష ౨ పి
శూకశింబ్యాంచ నర్తనే |

★ అథ ఖాంత త్రివర్గః ★
త్రిశిఖం శేఖరే విద్యా
త్రిశూలే రాక్షసాంతరే || (8)

సుముఖ స్టార్క్య తనయే
ఫణిభేదే చ పండితే |
దుర్ముఖో నాగరాజ్యే పి
ముఖరే వానరాశ్వయోః ||
గోముఖం కుటిలాగారే
వాద్యభాండే (చ) విలేవనే |
ప్రముఖః ప్రథమే శ్రేష్ఠే

లేఖ : త్రి. ఇది వ్రాయబడిన దానికిని, పు. దేవత
కును, త్రి. వ్రాతకును, పంక్తికిని పేరు.

న్యంఖ : పు. ఇది లెస్సకును, మనోహరముకును,
సామవేదమందు నియతమైన ప్రణవషట్కముకును పేరు.

శిఖా : త్రి. ఇది ఊడకును, కేశపాశముకును,
అగ్నిజ్వాలకును, కొనకును, తరిగొట్టు చెట్టుకు
ను, కొమ్మకును, నెమలి జుట్టుకును పేరు.

సఖా : త్రి. చెలికానికిని, సహాయునకును పేరు.

శాఖా : త్రి. ఇది మరియొక పక్షముకును, బుజము
కును, వేదవిభాగముకును, కొమ్మకును, సమీప
ముకును పేరు .

ప్రేంఖా : త్రి. ఇది తిరుగులాడుటకును, నాట్యము
కును, గుర్రపు నడకకును పేరు.

రింఖా : త్రి. ఇది అశ్వగతి విశేషముకును, దూల
గొండి చెట్టుకును, నాట్యముకును పేరు.

త్రిశిఖ : న. ఇది కిరీటముకును, త్రిశూలాయుధ
ముకును, పు. ద్రిశిఖుడనురావణపుత్రునకును
పేరు.

సుముఖ : పు. ఇది గరుడుని పుత్రునకును, సర్ప
విశేషముకును, పండితునకును పేరు.

దుర్ముఖ : పు. ఇది సర్పవిశేషముకును, దుర్బాష
లాడువానికిని, కోతికిని, అశ్వముకును పేరు.

గోముఖ : న. ఇది వంకరగానుండెడు యింటికిని,
వాయించుకుండకును, పూతకును పేరు.

ప్రముఖ : త్రి. ఇది ముఖ్యమైన దానికిని, శ్రేష్ఠము
యిన దానికిని పేరు.

విశేష స్తోమరే శరే ॥ (10)

రథ్యాం కనిత్ర్యాం విశేఖా
నాశికాయామపి క్వచిత్ |
మయాఖ స్త్విష్కరజ్జ్వాలే

వైశాఖోరాధమంధయోః ॥

★ అథ ఖాంతశ్చతుర్వర్తః ★

అగ్నిముఖో ద్విజేదేవే
భల్లాతే చిత్రకే క్వచిత్ |
పంచనఖో గజే కూర్మే
శిలీముఖోఽపి బాణయోః ॥
భవే ర్వాప్రసవః కంద
గంధద్రవ్య విశేషయోః |
మహాశంఖో నరాస్త్వి స్య
వ్నిధిసంఖ్యా ప్రభేదయోః ॥

ఇందులే (రే) ఖాంతముల
సోమంతా శశికళా సుచ |
శశిలేఖా కలాభాగే
నాకుచీ వృక్షభేదయోః ॥ (14)

రాం లిక్వామగ్నిశిఖా
కుంకుమేగ్నిశిఖం మతం |
స్వాక్షులాయాం బద్ధశిఖా
బాలే బద్ధశిఖో మతః ॥ (15)

★ అథ ఖాంతః పంచవర్తః ★

స్వాన్నులీనముఖః ప్రేతే
గోరాంగూలేనవలే ఖలే |

విశిఖ : పు. ఇది నేజాయను ఆయుధమురును,
బాణముకును, శ్రీ. రాజవీధికిని, తవ్వగుతోలరును,
గువ్వగుత్తిగకును పేరు.

మయాఖ : పు. ఇది కాంతికిని, కిరణముకును,
అగ్నిజ్వాలకును పేరు.

వైశాఖ : పు. ఇది వైశాఖమాసముకును, కవ్వము
కును పేరు.

అగ్నిముఖ : పు. ఇది బ్రాహ్మణునకును, దేవతకు
ను, జీడిచెట్టుకును, చిత్రమూలముకును పేరు.

పంచనఖ : పు. ఇది యేనుగకును, తాబేటికిని పేరు.

శిలీముఖ : పు. ఇది తుమ్మెదకును, బాణముకును పేరు.

వ్యాఘ్రపఖ : పు. ఇది దుంపవిశేషముకును,
నఖమనెడి గంధద్రవ్యముకును పేరు.

మహాశంఖ : పు. ఇది మనుష్యుని యెముకకును,
కుబేరుని నిధి విశేషముకును, పది నిఖర్వముల
ప్రమాణముకును పేరు.

ఇందులేఖా : శ్రీ. తిప్పతిగకును, సోమలతకును,
చంద్రలేఖకును పేరు.

శశిలేఖా : శ్రీ. ఇది చంద్రకళకును, తిప్పతిగకును,
యీ పేరుగల పద్యవృత్తముకును పేరు.

అగ్నిశిఖా : శ్రీ. ఇది తరిగొట్టు చెట్టుకును, న.
కుంకుమ పువ్వుకును పేరు.

బద్ధశిఖా : శ్రీ. ఇది జడకును, పు. బాలునకును
పేరు.

మలివముఖ : పు. ఇది పీనుగకును, కొండముచ్చు
కును, అగ్నికిని, దుర్జనునకును పేరు.

అథ శీతమయూఖోఽపి
శశాంక ఘనసారయోః ॥ (16)

సర్వతోముఖమఖ్యాత
మంతరిక్షే చ పాథసివిధి
క్షేత్రజ్ఞరుద్రేషు కథిత సుర్వ
తోముఖః ॥ (17)

★ అథ గాంతవర్గః ★

గౌః స్వర్గేవుపభే రశ్మా
వజ్రే చంద్రమసిస్పృతః |
అర్జునీ నేత్ర దిగ్భాణ భూ
వాగ్విరిషు గౌర్మతా ॥ (1)

★ అథ గాంతోద్భివర్గః ★

అగజైలే దృమే భానౌ
నగవత్ప్రవనాశే |
ఖగస్సూర్యే గ్రహే దేవే
మార్గణే చ విపాంగమే ॥ (2)
భగమైశ్వర్యమాహాత్ర్య
జ్ఞానవైరాగ్యయోనిషు |
యశోవీర్యప్రయత్నేచ్ఛా
శ్రీధర్మరవిముక్తిషు ॥ (3)

యుగం కృతాదౌ యుగళే
వృద్ధినామాషధేఽపి చ |
యుగం హస్త చతుష్కేఽపి
రథ సీ రాంగ యోర్ముగః ॥ (4)
మృగః పశౌ కురంగో చ
కరినక్షత్రభేదయోః | యాచ్ఛా

శీతమయూఖః పు. ఇది చంద్రునకును, కర్పూర
మునకును పేరు.

సర్వతోముఖః న. ఆకాశముకును, ఉదకముకును,
పు. బ్రహ్మకును, జీవునకును, శివునకును పేరు.

గౌః పు. ఇది స్వర్గమునకును, వృషభమును గ్రంధ్య
ద్రవ్యముకును, కిరణముకును, వజ్రాయుధము
కును, చంద్రునకును, శ్రీ. గోవుకును, నేత్రము
కును, దిక్కునకును బాణముకును, భూమికిని,
వాక్కుకును, జలమునకును పేరు.

అగః పు. ఇది పర్వతమునకును, వృక్షముకును
నగః సూర్యునకును, సర్పమునకును పేరు.

ఖగః పు. ఇది సూర్యునకును, శుక్రాది గ్రహము
నకును, దేవతకును, బాణముకును, పక్షికిని పేరు.

భగః న. ఇది ఐశ్వర్యముకును, ప్రభావముకును,
జ్ఞానముకును, విరక్తికిని, ఉపస్థకును, కీర్తికిని,
పరాక్రమముకును, ప్రయత్నముకును, తోరిక
కును, సంపదకును, ధర్మముకును, ద్వాదశాదిత్యు
లలోనొకనికిని, మోక్షముకును పేరు.

యుగః న. ఇది కృతాది నాలుగు యుగములకును,
జంటకును, బుద్ధివృద్ధియును ఓషధికిని, నాలుగు
చేతుల ప్రమాణముకును, పు. రథముయొక్క
నాగలియొక్క కాడికిని పేరు.

మృగః పు. ఇది పశుమూత్రమునకును, పేడికిని,
గజ విశేషముకును, మృగశిరా నక్షత్రముకును,

యాం మృగయాయాం చ
మృగీ స్వాద్వనితాంతరే || (5)

భృగుః శుక్రే ప్రతాపే చ
జమద్గ్ని పినాకిని |
భాగో రూపార్థకే ప్రాక్తో
భాగధేయైకదేశయోః || (6)

నాగం తు సీసకే రంగే
స్త్రీబంధే కరుణాంతరే |
నాగః పన్నగ మాతంగ -
క్రూరాచారిషు తోయదే || (7)

నాగకేసర పున్నాగ
నాగదంతకముస్తకే |
దేహానిలప్ర భేదే చ
శ్రేష్ఠ స్వాదుత్తరస్థితః || (8)

రాగో ను రక్త మాత్సర్య
క్లేశాదౌ రోహితాదిషు |
గాంధారాదౌ నృపే రాగ

స్త్యోగో వర్జన దానయోః || (9)

భోగస్సుఖేధనే చాహే
శ్చరీరఫణయోస్థుతః |
పాలనేఽభ్యవహరే చ
నిర్దేశేఽప్య యోషితాం || (10)

యోగోఽపూర్వార్థ సంప్రాప్తౌ
సంగతి ధ్యావయుక్తః |

చపుష్టే ర్యే ప్రయోగే చ
విష్కంభారిషు భేషజే || (11)

యాచనకును, పేటకును, ఈ. శ్రీ. పులహుడను
మునీశ్వరుని భార్యకును పేరు.

భృగుః పు. ఇది శుక్రాచార్యులకును, కొండచరియు
కును, జమద్గ్నిమునికిని, ఈశ్వరునకును పేరు.
భాగః పు. ఇది నాటకాదుల భాగముకును, భాగ్య
ముకును, ఏక దేశముకును పేరు.

నాగః న. ఇది సీసముకును, తగరముకును, శ్రీల
రతిబంధ విశేషముకును, నాగకరణమునకు పేరు.
పు. సర్పముకును, యేనుగకును, క్రూరమయిన
అచారముగలవానికిని, మబ్బుకును, నాగకేసర
వృక్షముకును, పొన్నచెట్టుకును, గజదంతము
కును, తుంగముస్తకును, నల్లని శరీర వాయు
విశేషముకును, సమాసోత్తరపదమయినపుడు శ్రేష్ఠ
వాచకమునకును పేరు.

రాగః పు. ఇది అనురాగముకును, పరాభివృద్ధిని
సహించకుండుటకును, క్లేశాదులకును, యేరుపు
మొదలయిన వాటికిని, సింధూరము, బాలింత
పాలు మొదలైన ధాతువులకును, రాగరాజుకును
పేరు. త్యాగః పు. ఇది విడుచుటకును, యీవికిని
పేరు.

భోగః పు. ఇది సుఖముకును, ధనముకును,
సర్పముయొక్క శరీరముకును, పడగకును, పరిపా
లించుటకును, భుజించుటకును, జీతములనిచ్చి
వెలయాండ్రనుంచుటకును పేరు.

యోగః పు. ఇది పూర్వమందులేని ద్రవ్యాదులు
తనకు సంభవించుటకును, కూటమికిని, ధ్యానించు
టకును, కూర్చుటకును, శరీర స్థైర్యముకును,
ప్రయోగించుటకును, విష్కంభాది పంచాంగ

నిస్రబ్ధఘాతి నిద్రవ్యో
పాయసంసహనేష్వపి ।
కార్మణ్యోపి చ యోగస్వా

ప్రేగః కుష్ఠాషధే గదే ॥

వేగో జవే ప్రవాహే చ
మహాకాలఫలేఽపిచ ।
పూగస్త క్రముకే బృందే
చంగశ్శోభనదక్షయోః ॥ (13)

అంగం గాత్రాంతికోపాయ
ప్రతీకీప్య ప్రధానకే ।

అంగా (అంగో) దేశవిశేష
స్వరంగసంబోధనేఽవ్యయం ॥
ఇంగస్సౌదర్భతే జ్ఞానే
జంగమేగితయోరపి ।

అంగః కృపాణభేదస్యా
జ్ఞంఘాయాం చ ఖనిత్రకే ॥
తుంగః పున్నాగ నగయో
స్తుంగశ్శోభదున్న తె2న్యవత్ ।
బర్హ రానిశయోస్తుంగీ
వంగం సీసకరంగయోః ॥
వంగః కార్యాసవార్తాక
దేశ భేదేషు కీర్తితః ।
అంగస్సంగే చ పిదగేన

యోగములకును, బోషధయోగముకును, విశ్వాస
ఘాతకునకును, ధనముకును, ఉపాయముకు
ను, కవచాదిసన్నాహముకును, మూలికల వలన
స్తంభనమోహనాదులను జేయుటకును పేరు.

రోగః పు. ఇది కుష్ఠరోగమును నివారించు బోషధ
ముకును, రోగముకును పేరు.

వేగః పు. ఇదివేగముకును, నదీ ప్రవాహముకును,
ముషిణి పండుకును పేరు.

పూగః పు. ఇది పోకచెట్టుకును, సమూహముకును
పేరు. చంగః పు. ఇది శుభమునకును, సమర్థున
కును పేరు.

అంగః న. ఇది శరీరమునకును, సమీపముకును,
ఉపాయమునకును, అవయవమునకును, అప్రధా
నమైన దానికిని పేరు.

అంగాః పు. ఇది నిత్యబహువచనం, అంగదేశము
కును, అవ్య. సంబోధనకును పేరు.

ఇంగః పు. ఇది ఆశ్చర్యముకును, జ్ఞానముకును,
న. మనుష్య, పశు, పక్ష్యాదులకును, మనోభావము
నకును పేరు.

టంగః పు. ఇది ఖడ్గవిశేషముకును, పిక్కుకును,
తవ్వగోలకును పేరు.

తుంగః పు. ఇది పొన్న చెట్టుకును, పర్వతముకు
ను, వి. ఉన్నతమైన దానికిని, ఈ. త్రి. వాయింతు
చెట్టుకును పసపునకును పేరు.

వంగః న. ఇది సీసమునకును, తగరమునకును,
పు. ప్రత్తిచెట్టుకును, వంగచెట్టుకును, వంగదేశము
కును పేరు.

అంగః పు. ఇది కలయుటకును, విటునకును పేరు.

వ్యంగో హీనాంగభేకయోః॥

భంగస్తరంగే రుగ్ధే

భేదే జయవిపర్యయే॥

భంగాశణాఖ్యసస్యేపి

భృగో ధూమ్యాట పిగ్ధయోః॥ (18)

మధువ్రతేపి భృంగంతు

కేశరాజగుడత్వచోః॥

రంగోర (జోఖలే) ణస్తలే

రాగో నాట్యేరంగం త్రపుణ్యపి॥ (19)

లింగం చిహ్నాను మానేపి

సాంఖ్యేక్ష ప్రకృతావపి॥

శివమూర్తి విశేష చ

మేహనే చ ప్రచక్షతే॥ (20)

శృంగం ప్రభుత్వే శిఖరే

చిహ్నా క్రీడాంబుయంత్రే॥

విశేషోత్పన్నయో స్సానౌ

శృంగస్సౌత్కార్యశీర్షకే॥

శృంగీవిషయా మృషభే

స్వర్ణమీనవిశేషయోః॥

గాంగస్థ గంగాసంభూతే

భీష్మ శక్తిధరోపేచ॥ (22)

పింగః పిశంగో పింగీ తు

శమ్భాం పింగం తు బాలకే॥

రామతే నాళికాయాంచ

పింగా గోరోచనోమయోః॥

ఖడ్గో గండక శృంగాని

బుధభేదేమ గండకే॥

వ్యంగః పు. ఇది అంగహీనునకును కప్పుకును పేర్లు.

భంగః పు. ఇది తరంగముకును, వాతరోగవశేషము

కును, భేదముకును, పరాజయమునకును, (పు.)

జనుముకును పేరు.

భృంగః పు. ఇది కూకటి మూకపిట్టకును, విటునకు

ను, తుమ్మెదకును, న. గుంటగలగర చెట్టుకును,

లవంగ చెట్టుకును పేరు.

రంగః పు. ఇది యుద్ధస్థలముకును, రక్తిమకును,

నాట్యముకును, న. తగరముకును పేరు.

లింగః పు. ఇది గురుతుకును, అనుమాన ఖండ

మందలి సాధ్యసాధకమగు హేతువుకును, సాంఖ్య

శాస్త్రమందు చెప్పబడిన ప్రకృతికిని, శివలింగము

కును, శిశ్నముకును పేరు.

శృంగః న. ఇది ప్రభుత్వముకును, పర్వత శిఖరము

కును, గురుతుకును, చిహ్నాన క్రోవికిని, కొమ్మకు

ను, ఉత్పన్నకును, కొండచరియకును, పు. జీవకము

ను గ్రంథద్రవ్యముకును, స్త్రీ. అతివసకును, ఋష

భమను గ్రంథ్యద్రవ్యముకును, అలంకార రూప

మయిన బంగారుకును, మద్గురియను ఆడుచేప

కును పేరు.

గాంగః త్రి. ఇది గంగయందు పుట్టిన దానికిని,

పు. భీష్మునకును, కుమార స్వామికిని పేరు.

పింగః పు. ఇది పింగళ వర్ణముకును, (పు.)

జమ్మిచెట్టుకును, న. బాలునకును, స్త్రీ. ఇంగువ

కును, గొట్టముకును, గోరోచనమునకును,

పార్వతికిని పేరు.

ఖడ్గః పు. ఇది ఖడ్గమృగము కొమ్ముకును, కత్తికిని,

బుద్ధ వశేషునకును, ఖడ్గమృగముకును పేరు.

దుర్గస్సాద్దుర్గమే దుర్గా
గౌరీ నీలికయోరసి || (24)

సర్గస్సాన్నిశ్చయాథ్యాయ
మసోత్సాహోత్సస్త్రిషు |

మార్గోమ్యమదే మాస
ప్రభేద్యవ్యేషణా ధ్వనోః || (25)

(వాచ్యవన్యసంబంధే

మార్గోఽపి మ్యగశీర్షభే)

శార్ఙ్గం కార్ముకమా త్రేపి

విష్టారోపి శ రాసే |

చల్లశ్చాగే మనోజ్ఞే తు

వల్లభాపితమన్యవత్ || (26)

ఫల్గుః ప్రాక్తమలప్వాంచ

న్రిస్సారే ఫల్గు వాచ్యవత్ |

శృంగీ వహావ్రాతకయోః

పర్వత్యామపి విశ్రుతా || (27)

★ అథ గాంతో త్రివర్గః ★

పన్నగః పద్మకాష్ఠే స్యా

త్పన్నగోపి భుజంగమే |

స్యవగో వాసరే భే

సారథో చోష్ణదీధితే || (28)

జిహ్వహగో మందగే సర్పే

విహగశ్చాశ్వే భగే |

సత్త్వగం సలిలే ఖ్యాతం స

ర్వగశ్చంకరే వి (ధౌ) భౌ ||

ఆభోగో వరుణచ్చత్రే

దుర్గః | త్రి. ఇది హిందశక్యముగాని దానికిని. త్రి.

పార్వతికిని, నీలి చెట్టుకును పేరు.

సర్గః పు. ఇది నిశ్చయముకును, పురాణాదుల
యందలి అధ్యాయముకును, మోహముకును,
ఉత్సాహముకును, జీవస్పృష్టికిని పేరు.

మార్గః పు. ఇది కస్తూరికిని, మార్గశిరమాసముకు
ను, వెతకుతుకును, మార్గము కును, త్రి. మృగ
సంబంధమయిన దానికిని, పు. మృగశిరా నక్షత్రము
కును పేరు) ఇది అధిక పాఠము.

శార్ఙ్గం : న. ఇది సామాన్య ధనస్సుకును, విష్ణు
ధనస్సుకును పేరు.

ఫల్గుః పు. ఇది మేకపోతుకును, త్రి. మనోహరమైన
దానికిని పేరు.

ఫల్గు : త్రి. ఇది కుక్క మేడి చెట్టుకును, త్రి.
సారములేని దానికిని పేరు.

శృంగీ : త్రి. ఇది మర్రిచెట్టుకును, అంబాళపు
చెట్టుకును, జువ్విచెట్టుకును పేరు.

పన్నగః పు. ఇది తామరకాడకును, సర్పముకును
పేరు.

స్యవగః పు. ఇది కోతికిని, కప్పుకును, అనూరుస
కును పేరు.

జంభంగః పు. ఇది మెల్లగా పోవువానికిని, పాము
కును పేరు.

విహగః పు. ఇది బాణముకును, పక్షికిని పేరు.

సర్పగః న. ఇది జలముకును, పు. శివునకును,
ప్రభువుకును పేరు.

ఆభోగః పు. ఇది వరుణదేవుని గొడుగుకును,

పూర్ణ తాయత్తుయోరపి |
ఆయోగో వ్యాప్తుతౌ గంధ
మాల్కోప్తపారరోధయోః ||
అయోగో విధురే కూటే
విశ్లేషే కఠినోద్యమే |

ఆశుగో మారుతేబాణేః
పుష్పద్యేగం క్రముకీఫలే || (31)
ఉద్యేగస్తిమితే శ్లేశే .
భయేమందరగామినిః
ఉద్యేగో పుష్పద్యౌహులకో
ద్యే జనోద్ధమనే ఘనః || (32)
సంభోగ స్ఫురతే భోగే
స్యాత్తుండే జినశాసనే |

పరాగః పుష్పరజసి
ధూళిస్సానీయయోరపి || (33)
గిరిప్రభేదే విఖ్యాతా
పుపరాగే చ చందనే |
ప్రయాగస్తేర్థ భేదేన్య
ద్యజ్జ్వలేతమఖాశ్వయోః || (34)
ప్రయాగః కార్మణో ప్రోక్తః
ప్రయుక్తౌ చ నిదర్శనే |

వాతిగః కథితో భంట్యాం
ధాతువాదిని వాచ్యవత్ || (35)
తడాగస్తు జలాధార విశేష
(కటకేపిచ) యంత్రకూటకే |

పరిపూర్ణత్వముకును, ప్రయత్నముకును పేరు.
ఆయోగ : పు. ఇది వ్యాపారముకును, గంధః
మాల్క్యాదుల కానుకకును, తీరమునకును పేరు. |
అయోగ : పు. ఇది పెండ్లాము చచ్చిన వానికిని,
కపటమునకును, వియోగముకును, కఠిన ప్రయ
త్నముకును పేరు.

ఆశుగ : పు. ఇది వాయువకును, బాణమునకును
పేరు.

ఉద్యేగ : న. ఇది పోకకాయకును, పు. నిశ్చలత్వము
కును, దుఃఖముకును, భయముకును, మెల్లగాపోవు
వానికిని, ఉన్నతమైన భుజములుగలవానికిని, ఊర్ధ్వ
భాగముగ దలించుటకును, పైకిలేచుటకును పేరు.
సంభోగ : పు. ఇది రతికిని, చందనతాంబూలాది
భోగముకును, గజతుండముకును, బుద్ధుని శాశ్వ
తమునకును పేరు.

పరాగ : పు. ఇది పుష్పాదీకిని, ధూళికిని, స్నానార్థ
మయిన నలుగుపిండిమొదలయిన వాటికిని, పర్వత
వోషముకును, ఖ్యాతికిని, సూర్యాదిగ్రహముకు
ను, మంచి గంధముకును పేరు.

ప్రయాగ : పు. ఇది ప్రయాగ క్షేత్రముకును,
యజ్ఞముకును, ఇంద్రునకును, గుర్రముకును పేరు.
ప్రయోగ : పు. ఇది మూలికలచేత స్తంభనమోహనో
చ్ఛాటనాదులను జేయుకర్మకును, ప్రయోజనము
కును, దృష్టాంతముకును పేరు.

వాతిగ : పు. ఇది నేలములగ చెట్టుకును, ధాతు
వాదము నేర్చిన వానికిని పేరు.

తడాగ : పు. ఇది చెరువుకును, వ్యాఘ్రాదులను
పట్టు బోనుకును పేరు.

పున్నాః పురుషశ్రేష్ఠ
పాండునాగే సిత్ తత్పలే॥
జాతీఫలపి పున్నాగం
విసర్గశ్చైవ విసర్గయోః ।
విసర్గ స్త్రాగవద్దానే
విసర్గమలవిసర్గమే ॥ (38)

విసర్జ నీయేప్యయన
ప్రభేదే చ విభావసోః ।
ఉత్పర్గ వర్జనే త్యాగే
సామాన్యన్యాయదానయోః॥
త్రివర్గ ధర్మకామార్దే
త్రిఫలాయాం కలుత్రికే ।
వృద్ధిస్థానక్షయే సత్వరజ
స్థమసి కధ్యతే ॥ (39)

తాతగుః కుద్రలా తే స్యా
జ్జనకస్య హితేపి చ ।
అనంగో మదనే నంగ
మాకాశమనసోర్మతం ॥ (40)
మృదంగః పలు హే హౌషే
భుజంగ ష్టద్దనర్పయోః ।
పంతగ శృలభేశాలి
ప్రభేదేవిహగే రవౌ ॥ (41) పతంగం
పిరదే (ప్రోక్షం) క్యాపి
నరంగం తు వరండకే ।
శౌఘ నరంగ మప్యహం
ర్షిషంగస్పంగతూణయోః॥
విడంగం కృమి హే ఖ్యాతం
విడంగో నాగరేన్యవత్ ।

పున్నాగః పు. ఇది పురుష శ్రేష్ఠునకును, తెల్లతామ
పాముకును, తెల్లకలువకును న. జాతికాయకును
పేరు.

విసర్గః పు. ఇది స్వభావముకును, సృష్టికిని పేరు.
విసర్గః పు. ఇది త్యాగశబ్దమువలెను, దానముకును,
మలము విడుచుటకును, విసర్జనీయకును, సూర్యు
ని ఆయన విశేషముకును పేరు.

ఉత్పర్గః పు. ఇది హింసకును, విడుచుటకును,
సామాన్య విధికిని, దానముకును పేరు.

త్రివర్గః పు. ఇది ధర్మార్థకామములకును, కరక,
పుశిరిగ, తాణికాయలకును, శౌంతి, పిప్పలి, మిరి
యాలకును, వృద్ధి, స్థానక్షయములకును, సత్త్వ,
రజ, స్తమోగుణములకును పేరు.

తాతగుః పు. ఇది పినతండ్రికిని, తండ్రియొక్క
స్నేహితునకును పేరు.

అనంగః పు. ఇది మన్యధునకును, న. అకాశము
కును, మనస్సునకును పేరు.

మృదంగః పు. ఇది మద్దెలకును, ధ్వనికిని పేరు.

భుజంగః పు. ఇది విటునకును, పాముకును పేరు.

పతంగః పు. ఇది మిడుతకును, సస్యవోషముకు
ను, పక్షికిని, సూర్యునకును, న. పాదరసమున
కును పేరు.

నరంగః న. ఇది ముఖరోగ వోషముకును, శిశ్నము
కును పేరు.

విషంగః పు. ఇది కలయికకును, అమ్ములపొదికిని,
పేరు.

విడంగః న. ఇది వాయువిడంగముకును, త్రి.

నేర్పరికిని పేరు.

కళింగః పూతికరజే
ధూమ్యాటే నీవృదంతరే || (43)
కళింగం కౌటజఫలే

కళింగః పు. ఇది నెమలదుగు చెట్టుకును, కూకటి
మూగపిట్టకును, కళింగ దేశముకును, న. కొడిశ
పండుకును, త్రి. మగువకును పేరు.

కళింగా యోషితి స్పృతా
కాళింగో భూమికర్మారో
దంతావళభుజంగయోః || (44)
కాళింగీ రాజకర్మట్యాం
ధారాంగః ఖడ్గతీర్థయోః |
అపాంగ మంగహీనే స్వా
న్నేత్రాంతే తిలకేపిచ || (45)
వరాంగం యోనిమాతంగ
మస్తకేషు గుడత్పచి |
పత్రాంగం పద్మకే భూర్దే
పత్రాంగం రక్తచందనే || (46)

కాళింగః పు. ఇది నీలగుమ్మడిచెట్టుకును, యేనుగ
కును, సర్పముకును, ఈ. త్రి. నక్కదోసపాడుకు
ను పేరు.

ధారాంగః పు. ఇది కత్తికిని, శేత్రముకును పేరు.

అపాంగః త్రి. ఇది అవయవహీనమైన దానికిని,
పు. నేత్రాంతముకును, నుదుటిబొట్టుకును పేరు.

వరాంగః న. ఇది భగముకును, యేనుగకును,
శిరస్సునకును, అవంగపు చెట్టుకును పేరు.

పత్రాంగః పు. ఇది ఏనుగ శరీమందలి పొడమచ్చ
లకును, భజపత్రి చెట్టుకును, యెర్రచందనము
కును పేరు.

రథాంగ శృక్రవాకేపి
రథాంగం చక్ర ఇవ్యలే |
రక్తాంగం విద్రుమే భామే
విద్యాత్మం పిల్లధీరయోః || (47)
రక్తాంగమపిజీవంత్యాం
మాతంగ శ్చవచే గజే |
హేమాంగో దృహిణే తార్క్ష్యే
నారంగం పిష్టులీరసే || (48)
నాగరంగే విటేజంతౌ
యమజీపి ప్రకీర్తితః |
సారంగ శ్చాతకే భృంగే
కురంగే చ మతంగజే || (49)

రథాంగః పు. ఇది చక్రవాక పక్షికిని, న. చక్రము
కును పేరు.

రక్తాంగః న. ఇది పగడముకును, పు. అంగారకున
కును, న. కాంపిల్లమును ఓషధికిని, కుంకుమ
కును, న. పాలకూరకును పేరు.

మాతంగః పు. ఇది మాదిగవానికిని, యేనుగకును పేరు.

హేమాంగః పు. ఇది బ్రహ్మకును, గరుడునకును పేరు.

వారంగః న. ఇది పిప్పలి రసముకును, పు.
నారింజచెట్టుకును, విటునకును, ప్రాణికిని, కషల
పిల్లలకును పేరు.

సారంగః పు. ఇది వానకోయిలకును, తుమ్మెద
కును, లేడికిని, ఏనుగకును, సారంగ పక్షికిని,

పక్షిభేదే చ సారంగ

స్సారంగశ్శుభలే (త్రిషు)న్యవత్1

శ్రియంగు: ఫలినీ కంగు

పిప్పలీ రాజికాసు చ॥ (50)

సీలంగు: క్రిమిజాతౌ స్సా

ద్భంభరాళీ ముసారయో:1

తురంగీ చాశ్వగంధాయాం

తురంగశ్శిత్రవాజినో:1 (51)

చక్రాంగీ కలురోహిణ్యాం

చక్రాంగో మానసాకసి1

★ అథ గాంతశ్శుతుర్వర్ణ: ★

శ్శాహమ్మగో వృకే జంతౌ

సఖేదే రూపకస్యచ1 (52)

శ్శల్లనాగో భ్రమాతంగే

శ్శత్స్వాయనమునావపి1

ఉపరాగ: పరీవాదే రాహు

గ్రస్తార్క చంద్రయో:1 (53)

దుర్భయే గ్రహకల్లోత్తే

పవర్గస్త్వాగ మోక్షయో:1

క్రియావసానసాఫల్త్యే

ప్యపవర్గ: ప్రయుజ్యతే1 (54)

ఉపసర్గ: స్మృతో రోగ:1

భేదోప స్థవయోరపి1

సమాయోగస్తు సంయోగే

సమవాయే ప్రయోజనే1 (55)

సక్రిప్రయోగం రతే విద్యా

దన్వితౌ కార్మణ్యే పిచ1

(తి. శబలవర్ణముకును పేరు.

ప్రియంగు : పు. ఇది ప్రేంకణపు చెట్టుకును, కొర్ర ధాన్యముకును, పిప్పలిచెట్టుకును, నల్లావాలకును పేరు.

సీలంగు : పు. కీటకమునకును, తుమ్మెదచాలు కును, ఇంద్రసీలమణికిని పేరు.

తురంగీ: శ్రీ. ఇది పెన్నేరు గడ్డకును, పు. మనస్సున కును, గుర్రముకును పేరు.

చక్రాంగీ: శ్రీ. ఇది కటకరోహిణికిని, పు. హంసకు ను పేరు.

శాహమ్మగ: పు. ఇది తోడేలుకును, జంతువకును, నాటక వశేషముకును పేరు.

మల్లనాగ: పు. ఇది ఐరావతముకును, వాత్సాయ నుడను మునికిని పేరు.

ఉపరాగ: పు. ఇది నిందించుటకును, చంద్రసూర్య గ్రహణములకును, దుర్బీతికిని, రాహుగ్రహము కును పేరు.

అపవర్గ : పు. ఇది విడుచుటకును, ముక్తికిని, కార్యావసానమందు పొందబడిన ఫలముకును పేరు.

ఉపసర్గ: పు. ఇది రోగవశేషముకును, ఉపద్రవము కును పేరు.

సమాయోగ: పు. ఇది కలయుటకును, సమూహ ముకును, ప్రయోజనమునకును పేరు.

సంప్రయోగ: పు. ఇది సురతముకును, సంబంధ ముకును, మూలికలచేత స్థంభన, మోహనాదులను జేయుటకును పేరు.

దీర్ఘధ్వగ శృంఖలకే
లేఖహరే తు భద్రవత్ (56)

అభిషంగస్తు శపథే
స్వాదాక్రోశే పరాభవే
చత్రభంగస్తు వైధవ్యే
స్వాతంత్ర్య నృపనాశయోః॥
కటభంగస్తు సస్యానాం
హస్తచేదే నృపాత్యయే॥

★ అథ గాంతః పంచవర్గః ★

కథాప్రసంగో వాతూలే
విషవైద్యపి వాచ్యవత్ (58)
నాడీతరంగ శిఖ్యాభ్యా
హిండకే రతహిండకే॥

★ అథ ఘాంతవర్గః ★

ఘోషుర్ధ్వరే చ ఘంటాయాం
కాంచినాఘాతయోరపి॥

★ అథ ఘాంతో ద్వివర్గః ★

ఆఘం తు వ్యసనే ప్రోక్త
మఘం పాతక దుఃఖయోః॥
అర్ఘః పూజా విధౌ మూర్త్యై
ప్యం (ఘ్రి) ఘే సాదద్యమూయోః॥
ఓఘా బృందే పయోవేగే
దృతనృత్యోపదేశయోః॥
ఓఘః పరంపరాయాంచ
మేఘస్వాన్ముస్తకే ఘనే॥
లఘుర్మనోజ్ఞానిస్సారా
గురుషు ప్రథితో లఘుః (3)
కృష్ణాగురుణీశీఘ్రే చ

దీర్ఘధ్వగ : ఘ. ఇది ఒంటెకును, త్రి. జాబులు,
మోయువానికిని పేరు.

అభిషంగ : ఘ. ఇది ప్రతిజ్ఞచేయుటకును, తిట్టుట
కును, తిరస్కారముకును పేరు.

చత్రభంగ : ఘ. ఇది ముండమోయుటకును,
స్వాతంత్ర్యముకును, ప్రభునాశముకును పేరు.

కటభంగ : ఘ. ఇది హస్తప్రమాణముగా సస్యము
లను గోయుటకును, ప్రభునాశముకును పేరు.

కథాప్రసంగ : ఘ. వాయుసమూహముకును,
విషవైద్యునికిని పేరు.

నాడీతరంగ : ఘ. ఇది సంచారముచేయు వానికిని
విటగానికిని పేరు.

ఘః : ఘ. ఇది గుడ్లగూఢకును, ఘంటకును,
మొలనూలుకును, ప్రహారముకును పేరు.

ఆఘ : న. ఇది దూత్యము మొదలయిన కష్టము
కును, పాపముకును, దుఃఖముకును పేరు.

అర్ఘ : ఘ. ఇది పూజా విధికిని, ఖరీదుకును పేరు.

అఘ : ఘ. ఇది పాదమునకును, వేరుకును పేరు.

ఓఘ : ఘ. ఇది సమూహముకును, జలప్రవాహ
ముకును, దురితముగా నృత్యము చేయుటకును,
మంత్రాదులను జెప్పుటకును, వరుసకును పేరు.

మేఘ : ఘ. ఇది తుంగముస్తకును, ముఖ్యకును పేరు.

లఘు : త్రి. ఇది మనోహరమైన దానికిని, సారశా
లేనిదానికిని, నీచమైన దానికిని, న. కృష్ణాగురు
కును, శీఘ్రముకును, త్రి. స్పృక్తయనెడు గ్రంథ్య

స్పృక్కాయాం చ స్పృతాలఘుః |

ఉద్వస్వాత్పావక్ హస్త
పుటకే దేహజానిలే || (4)

మోఘాపి పాటలాయాం
స్యాన్మోఘానిష్ఠలదీనయోః |
మఘామఘీ చ నక్షత్రే
భేషజే చ యథాక్రమం || (5)
శ్లాఘా మతా ప్రశంసాయాం
పరిచర్యాభిలాషయోః |

★ అథఘాంతో త్రివర్ణః ★

అనఘా నిర్మలాపాప
మనోజ్ఞోష్ఠ్యభిధేయవత్ || (6)
పలిఘః కాచకలశ
ఘటప్రాకారోపురే |
పరిఘా యోగభేదే స్యా
న్ముద్గరే ర్గళఘాతయోః || (7)

ప్రతిఘః ప్రతిఘాతే చ
రోషే చ ప్రతిఘా మతః |
కాచిఘః కాంచనే ప్రోక్త
శ్చేమండే మోషకేపి చ ||
మహోద్వస్త మహామూల్యే
(మణి) తథా లావకపక్షిణి |
నిదాఘా గ్రీష్మకాలేస్యా
ద్యుష్టస్వేదాంబునోరహి || (9)
ఉల్లాఘస్త శుచౌ హృష్టై
దక్షనిరోగయోరహి |
సర్వాఘా గురువేగర్థ

ద్రవ్యముకును పేరు.

ఉద్ధః పు. ఇది అగ్నికిని, అరచేతికిని, శరీరవాయువ
కును పేరు.

మోఘా : త్రి. ఇది పాటల వృక్షముకును, త్రి.
నిష్ఠలమైన దానికిని, దీనమైన దానికిని పేరు.

మఘా, మఘీ : త్రి. ఇది మఘానక్షత్రము పేరు.
త్రి. ఇది ఓషధి విశేషము పేరు.

శ్లాఘా : త్రి. ఇది స్తుతికిని, పరిచారము (డిండిగ
ము) ఇచ్చుకును పేరు.

అనఘః | త్రి. ఇది స్వచ్ఛమైన దానికిని, నిర్మలమైన
దానికిని, మనోహరమైన దానికిని పేరు.

పలిఘః పు. ఇది గాజు పాత్రకును, కుండకును,
ప్రాకారముకును, బహిర్వారముకును పేరు.

పరిఘః పు. ఇది 19వ పంచాంగయోగముకును
ఆయుధ విశేషముకును, అడ్డుకర్రకును, హింస
కును పేరు.

ప్రతిఘః పు. ఇది మారణమునకును, క్రోధము
కును పేరు.

కాచిఘః పు. ఇది బంగారుకును, తండ్రిలేని
వానికిని, ఎలుకకును పేరు.

మహోద్ధః పు. ఇది గొప్ప విలువకును, లావుకపిట్ట
కును పేరు.

నీదాఘః పు. ఇది గ్రీష్మఋతువుకును, వేడిమికిని,
చెమటకును పేరు.

ఉల్లాఘః | త్రి. ఇది శుచియయిన దానికిని, సంతో
షించిన దానికిని, రోగములేని దానికిని పేరు.

సర్వాఘః పు. ఇది గొప్ప వేగముకును, సర్వసేవ

సర్వస్వస్థ హనార్థయోః॥ (10)

అమోఘ స్పృహలే ౨ మోఘా
విడంగా భయయోరపి।

★ అథ చాంతవర్గః ★

కచః కేశే గురోః పుత్రే
బంధే శుష్క-వ్రణే కచః।

కచా కరిణ్యాం

కాచస్తు మణౌ శిక్యే మృదం
తరే। (1) నేత్ర రోగే ౨ పి

నీచస్తు వామనే పామరేస్పృతః।

మోచ శ్శృభాంజనేప్రాక్తౌ
మోఛా శాల్మలిరంభయోః॥ (2)

పిచుస్తూలే చ కర్షే చ
కుష్ఠరోగే ౨ సురాంతరే।

భైరవస్య ప్రభేదే చ

పిచుః క్వాపినిగద్యతే॥ (3)

కూర్చోవికత్తనే మధ్యే

భృవోశ్శుణితైతవే।

క్రౌంచః ఖగచగద్వీప

ప్రభేదేషు ప్రయుజ్యతే॥ (4)

చంచోసలాదినిర్మాణే

చంచాతు తృణపూరుషే।

చంచుః పంచాంగుళే

త్రోట్యాం గోవాడీచేపి పథ్యతే।

శుచి శ్శుద్ధే ౨ సుహతే

శృంగారాషాఢయో స్సితే।

గ్రీష్మే హంతవహ౨పిస్యా

లున్నా యుద్ధసన్నాహమగుటకును పేరు.

అమోఘః (త్రి. సఫలమైన దానికిని, త్రి. వాయువి
డంగముకును, కరకచెట్టుకును పేరు.

కచః పు. ఇది జుట్టుకును, బృహస్పతి కుమారునకు
ను, బంధముకును, ఎండిన కురుపునకును, త్రి.
ఆడయేనుగుకును పేరు.

కాచః పు. ఇది గాజరాతికిని, ఉట్టికిని, మట్టిలోని
భేదముకును, నేత్రరోగవశేషముకును పేరు.

నీచః పు. ఇది పొట్టి వానికిని, తుచ్చునకును పేరు.

మోచః పు. ఇది మునుగచెట్టుకును, త్రి. బూరుగ
చెట్టుకును, అరటి చెట్టుకును పేరు.

పిచు : పు. ఇది దూదికిని, తాండ్రచెట్టుకును,
కుష్ఠరోగముకును, పిచుడను రక్కసునకును,
భైరవునకును పేరు.

కూర్చ : పు. ఇది కపటముకును, కనుబొమల
నడుమకును, మీసముమొదలైన ముఖరోమముల
కును, మిషకును పేరు.

క్రౌంచః పు. ఇది క్రౌంచపక్షికిని, క్రౌంచపర్వతము
కును, క్రౌంచ ద్వీపముకును పేరు.

చంచః పు. ఇది రంధ్రముమొదలయిన వినిర్మించు
టకును, త్రి. వెరబొమ్మకును పేరు.

చంచుః పు. ఇది ఆముదపుచెట్టుకును, పక్షిముట్టి
కిని, శాకవశేషముకును పేరు.

శుచిః (త్రి. ఇది పరిశుద్ధమైన దానికిని, కొట్టబడిన
దానికిని, పు. శృంగారరసముకును, ఆషాఢమాస
ముకును, తెలుపుకును, గ్రీష్మ ఋతువుకును,

దుపధాశుద్ధమంత్రణి॥ (6)

రుచిర్మయూఖేశో భాయా
మభిష్యంగాభిలాషయోః।

వీచి స్వల్పే తరంగే స్యా
దవకాశే సుఖేఽపిచ ॥ (7)

సూచిః కరాద్యభినయే
నాతీణాం కరణాంతరే।

సూచీ తుసేవనద్రవ్యే
శచీంద్రాణ్యంశతావరా॥ (8)

కాంచీ స్యాన్యేఖలాదామ్ని
గుంజాయాం నీవృదంతరే।

వచా స్యాదుగ్రంథాయాం
సారికాయాం శుకే వచః॥ (9)

అర్చాపూజా ప్రతిమయో

శ్రుర్పా స్థాసకచింతయోః।

చర్చి కాయాం చ

రుక్ష్భా కిరణే

చ్చాసు చే వ్యతే॥ (10)

త్వక్చర్మవల్గయోశ్చచే

న్యజ్యేచే నిష్పకా ర్ఘ్యయోః।

వాగ్వచనే సరస్వత్యాం

భాషాగీర్వారతీ యథా॥

అగ్నికిని, ధర్మాదులచేతను పరీక్షించి మోసపోని
మంత్రానికిని పేరు.

రుచి: శ్రీ. ఇది కిరణముకును, కాంతికిని, అత్యాసక్తి
కిని, ఇచ్చకును పేరు.

వీచి: శ్రీ. ఇది స్వల్పముకును, అలకును, అవకాశ
ముకును, సుఖముకును పేరు.

సూచి : శ్రీ. ఇది అభినయ హస్తవిశేషముకును,
శ్రీలయొక్క అంగవిశేష విశేషముకును, (మొగలి
మొగ్గకును) ఈ. సూచి కిని పేరు.

శచి: శ్రీ. ఇది ఇంద్రుని భార్యకును, పిల్లి పిచ్చర
కును పేరు. (పిల్లితేగలని వాడుదురు)

కాంచీ : శ్రీ. ఇది మొలనూలుకును, గురవెంద
లతకును, కాంచీ పట్టణముకును పేరు.

వచా: శ్రీ. ఇది నల్లవసకును, గోరింక పిట్టకును,
పు. చిలుకకును పేరు.

అర్చా : శ్రీ. ఇది పూజకును, విష్ణువినాయకాది
ప్రతిమకును పేరు.

చర్పా : శ్రీ. ఇది చందనాదుల మైపుతకును,
విచారణకును, పార్వతికిని పేరు.

రుక్ : శ్రీ. ఇది కాంతికిని, కిరణముకును,
ఇచ్చకును పేరు.

త్వక్ : శ్రీ. ఇది చర్మముకును, నారపట్టుకును,
లవంగపు చెట్టుకును పేరు.

న్యజ్ : త్రి. ఇది నీచమైనదానికిని, పల్లమైనదానికిని,
కృశించిన దానికిని పేరు.

వాక్ : శ్రీ. ఇది భాషా, గీ: భారతీ యీ శబ్దములవ.
లెను, మాటకును స్వరస్వతికిని పేరు.

★ అథ చాంతస్త్రీవర్ణః ★

కవచో గర్వభాండే స్యా
తృన్నాహే పటహేఽపిచ |
వికచః క్షపణోకతు
గ్రహే చ స్ఫుటి త్యే న్యవత్ ||
క్రకచః కరపత్రే స్యా
ద్ధ్రంధిలాఖ్యద్రుమేఽపిచ |
సంకోచమపి కాశ్మీరే
సంకోచో మీనబంధయోః || (13)
నారాచో లోహబాణే స్యా
న్నారాచో జలహస్తిని |
నారాచ్యేషణికాయాం చ
సమ్యక్సంగతపౌద్యయోః ||

ప్రపంచ స్పంధయే ప్రోక్తో
విస్తారే చ ప్రతారణే |
మరీచిః కృపణో దీప్తా
వృషిభే (దే పి దృశ్యతే) దమ
యూఖయోః || (15)
మారీచో రక్షసో భేదే
కక్కోలే యాజకద్విజే |

మారీచీ దేవతాభేదే
సముచి స్ఫూర దత్యయోః ||

కణీచిః పుష్పితలౌ
గుంజయౌ శృకటట్ఽపిచ |
అవీచి ర్నరకానూర్వృ

కవచ : పు. ఇది కలజువ్వి చెట్టుకును, కవచము
కును, రణభేరికిని పేరు.

వికచః పు. ఇది క్షపణము తత్కృతమునకును కేతు గ్రహము
కును, త్రి. వికసించిన దానికిని పేరు.

క్రకచః : పు. ఇది రంపముకును, వెణుతురు చెట్టుకు
ను పేరు.

సంకోచః : న. ఇది కుంకుమకును, పు. చేపకును,
కట్టుకును పేరు.

నారాచః పు. ఇది అనేక లోహములు కూడిచేసిన
బాణముకును, నీటియేనుగకును, ఈ. త్రి.
శాసముకును పేరు.

సమ్యక్ : త్రి. ఇది కూడుకొన్న దానికిని, మనోజ్ఞ
మైన దానికిని పేరు.

ప్రపంచః పు. ఇది సమూహముకును, విస్తారముః
కును, వంచనకును పేరు.

మరీచి : పు. ఇది లోభికిని, ప్రకాశముకును,
మరీచి మునికిని (అనగా కళ్ళపైని తండ్రి) కిరణము
కును పేరు.

మారీచః పు. ఇది మారీచుడను రాక్షసునకును,
మిరియముకును, యజ్ఞముచేయించు బ్రాహ్మణుని
కును పేరు.

మారీచీ : త్రి. ఇది వజ్ర కాళికయను దేవత పేరు.
సముచిః పు. ఇది మన్మథునకును, రాక్షసునకును
పేరు.

కణీచి : త్రి. ఇది పుష్పించిన లతకును, గురివెంద
తీగకును, ఖండికిని పేరు.

అవీచి : పు. నరక విశేషముకును, తరంగములు

ర్విపంచీ కేళివీణయోః॥

★ అథ చాంతశ్చతుర్వర్గః ★

మల్లివల్లుచోన్రిలే చోరే

జలసూచిర్జ్జ లౌకసి

శృంగాటే శింశుమారే చ

కంకత్రోటి ఝషేపి చ॥ (18) ను చేపకును పేరు.

★ అథ చాంతః పంచవర్గః ★

రతనారీచ ఇత్యేష

కధితోరతివల్లభే

కుక్కురే రతనా రీ చ

స్సీత్కారే వరయోషితాం॥ (19)

★ అథ ఛాంతవర్గః ★

అచ్చ స్ఫటికభల్లక్లక

నిర్మలేష్వచ్చ మవ్యయం

అభిముఖ్యేధ

కచ్చస్సాదనూపే తున్నక

(రుమే॥(1) నౌకాంగే పరి

ధానస్య పశ్చాదంచలపల్లవే

కచ్చాతు చీరికాయాంచ

వారాహ్యంచ నిగద్యతే॥

స్యాద్గుచ్చప్రబకే స్తంభే

హారభేదకలాపయోః

పుచ్చః పాశ్చాత్యభాగేస్యా

ల్లాంగూలే పుచ్చమిష్యతే

ష్లేచ్చః పాపరతే జాతి

భేదేస్యాదపభాషణే॥

లేని జలముకును పేరు.

విపంచీ : శ్రీ. ఇది క్రీడకును, వీణకును పేరు.

మలివల్లుచ : పు. ఇది వాయువకును, దొంగకును పేరు.

జలసూచి : శ్రీ. ఇది జలగకును, పు. నాలుగు

వీధులమొగకును, పిడకమొసలికిని, కంకత్రోటియ

ను చేపకును పేరు.

రతనారీచ : పు. ఇది మన్మథునకును, కుక్కకును,

ఉత్తమ శ్రీలయొక్క సీత్కారముకును పేరు.

అచ్చ : పు. ఇది స్ఫటికమణికిని, ఎలుగు గొడ్డుకును,

నిర్మలముకును, అ. అభిముఖమగుటకును పేరు.

కచ్చ : పు. ఇది జలప్రాయ ప్రదేశముకును, నంది

చెట్టుకును, చుక్కానికిని, కట్టుబట్టు యొక్క గోచి

చెంగుకును, శ్రీ. మిడుతకును, బ్రాహ్మణుని సప్త

మాతృకాంతర్గత దేవతావశేషముకును పేరు.

గుచ్చ : పు. ఇది పూలగుత్తికిని, తృణాదుల దుబ్బు

కును, 32 పీఠలముత్యాల హారముకును, పింఛము

కును పేరు.

పుచ్చ : పు. ఇది వెనుక ప్రక్కకును, న. తోకకును

పేరు.

ష్లేచ్చ : పు. ఇది పాపాసక్తునకును, శబరపులిందాది

జాతికిని, దుర్భాషకును పేరు.

పిచ్చా తు శాల్యలీ వేష్టే
మండే చాశ్వపదామయే॥
పంక్తౌ పూగచ్చటా కోశ
మోచా విజయినేషు చ।

పిచ్చః పుచ్చే
మహాకచ్చ సృముద్రే చ
(ప్రచేతసి॥ (5)

★ అథజాంతవర్గః ★

జారాకాశే నరస్వత్యాం
పిశాచ్యాం జవన్తేపిచ।
జో జన్యాం జాతమాత్రేచ
మృత్యుంజయే జనార్దనే॥(1)
కంజః కేశే విరించౌ చ
కంజం పియూషపద్మయోః।
అజో హరా హరే కామే
విథౌ ఛాగే రహౌ సుతే॥

వ్రజో గోష్ఠాధ్యబృందేషు

నిజమాత్మీయనిత్యయోః।

ధ్వజం చిహ్నపతాకాయాం
ధ్వజ శౌండికశేఫ
సోః॥(3) ఖల్వంగేచ
స్వజంరక్తే వృజ ప్రప్వర
పుత్రయోః।

ద్విజో విస్రేండజే దంతే
భాగ్గీరేణుకయో ద్విజా॥

పిచ్చా : ప్రి. ఇది బూరుగ బంకకును, గంజి తొ రక
కును, అశ్వముయొక్క కాలియందు పుట్టురోగము
కును, వరుసకును, పోకచెట్టుకును, సమూహము
కును, మొగ్గకును, అరటి చెట్టుకును, జిద్దుతల
వస్తువుకును, పు. తోకకును పేరు.

మహాకచ్చ : పు. ఇది సముద్రునకును, వరుణు
దేవునకును పేరు.

జాః : ప్రి. ఇది ఆకాశముకును, సరస్వతికిని,
పిశాచ శ్రీకిని, పేగముకును పేరు.

జః : పు. ఇది పుట్టుగకును, పుట్టిన దానికిని,
శివునకును, విష్ణువునకును పేరు.

కంజః : పు. వెంట్రుకలకును, బ్రహ్మకును, న.
అమృతముకును, పద్మముకును పేరు.

అజః పు. ఇది విష్ణువుకును, శివునకును, మన్మథున
కును, బ్రహ్మకును, మేకకును, అజమహారాజు
కును పేరు.

వ్రజః పు. ఇది గోవులసాలకును, మార్గముకును,
సమూహముకును పేరు.

విజః ప్రి. ఇది తన సంబంధమయిన దానికిని, స్నేహ
మయిన దానికిని పేరు.

ధ్వజః న. ఇది గురుతుకును, జండాకును, పు.
కల్లముకొని జీవించు వానికిని, శిశ్నముకును,
ఆయుధ విశేషముకును పేరు.

స్వజః న. ఇది రక్తముకును, పు. చెమటకును,
పుత్రునకును పేరు.

ద్విజః పు. ఇది ఉపనయనాది సంస్కారములను
పొందిన బ్రాహ్మణునకును, పక్షిసర్పాదులకును,

బీజం రేతసి తత్త్వే చ
హేతావంకురకారణే ।

ఆదానే పిచ

సజ్జస్సాత్పంనద్దే సంభృ
త్యేపి చ ॥ (5)

వాజంఘృతే యజ్ఞే
న్నే వాజో నిస్సవక్షయోః ।
వాజో జవే మునౌ వాజో
వాజ్య శ్శాస్త్రాపదేశయోః ॥
భుజః పాణౌ చ బాహౌ చ
కుజ స్సాస్త్వం రకారయోః ।

అబ్జో ధన్వంతరౌ చంద్రే
నిచు శే శంఖపద్మయోః ॥ (7)

అజ్ఞం స్యాధధ

కుబ్జాఽపి న్యుజ్జే స్యాత్పా
దపాంతరే ।

న్యుజ్ఞం తు కర్మరంగే స్యా
న్య్యుజ్ఞం ప్రోక్తః కుశస్రుచి ॥
అధోముఖే చ కుజ్జే చ
న్యుజ్జే వాచ్యవదిప్యతే ।
అజిస్సమావనౌ యుద్దే

రాజిస్సాత్పంక్తి రేఖయోః ॥
లాజాః స్యు ర్భ్రష్టదాన్యేషు
లాజస్సాదాద్ర తండులే ।

దంతముకును, శ్రీ. గంటుబారంగికిని, రేణుకమును
గంధ్యద్రవ్యముకును పేరు.

బీజ : న. ఇది శుక్లముకును, యథార్థముకును,
కారణముకును, విత్తనముకును, గర్భాదానముకు
ను పేరు.

సజ్జ : త్రి. ఇది సిద్ధమైన దానికిని, సంపాదించబడిన
దానికిని పేరు.

వాజ : న. ఇది నేతికిని, జలముకును, యజ్ఞమున
కును, అన్నముకును, పు. ధ్వనికిని, రెక్కకును,
వేగముకును, ఒక మునికిని పేరు.

వాజ్య : పు. ఇది కపటముకును, మిషకును పేరు.

భుజ : పు. ఇది హస్తముకును, బాహువుకును పేరు.

కుజ : పు. ఇది నరకాసురునకును, అంగారకునకు
ను పేరు.

అబ్జ : పు. ఇది ధన్వంతరికిని, చంద్రునకును, నీటి
ప్రభుచెట్టుకును, న. శంఖముకును, పద్మము కును
పేరు.

కుబ్జ : త్రి. ఇది గూనువానికిని, పుష్పవృక్షవిశేషము
కును పేరు.

న్య్యుజ్జ : న. ఇది కర్మరంగ ఫలముకును, పు. కుశ
వికారమయిన సృక్కుకును, త్రి. తలవంచిన దాని
కిని, గూనుదానికిని పేరు.

అజి : శ్రీ. ఇది సమానమైన భూమికిని, యుద్ధము
కును పేరు.

రాజి : శ్రీ. ఇది వరుసకును, గీతకును పేరు.

లాజా : పు. నిత్యబహువచనం. ఇది పేలాలకును పేరు.

లాజ : పు. ఇది తడి బియ్యముకును, న. వట్టి

ఉశీరే లాజముద్దిష్టం

(ప్రజా సంతానలోకయోః)

గుంజా పి పటహే ప్రోక్తా
కాకచింఘ్యం కలధ్వనౌ।

గంజా ఖనౌ సురాగోహ
స్యాద్భాండాగారరీధయోః॥

గంజః కుంజో నికుంజ్యేపి
హనౌ దంతే చ దంతినాం।

సంజః ప్రజాపతౌ రుద్రే
లంజస్సౌత్ప (ట్టు)

దకచ్చయోః॥ (12)

ఊర్జో బలే మహూత్సాహే

ఖజామంథ ప్రహస్తయోః।

పింజా తూలే హరిద్రాయాం

పింజస్తు వ్యాకులేన్యవత్॥ (13)

పింజో బలే చ

యే పింజం రజ్జు ర్వేణ్యం

గుణేఽపిచ।

ఖర్జూ : కడ్వాంచ కీలేచ

ఖర్జూరీ పాదపేఽపిచ॥

మర్జూ స్సౌద్రజకేశుద్ధౌ

సర్జూ ర్వణిజవిద్యుతిః।

★ అథ జాంతశ్రీవర్ణః ★

కరజస్తు కరంజే స్యా

న్నఖేవ్యాఘ్రసఖేఽపిచ॥ (15)

వేరుకునుపేరు.

ప్రజా : శ్రీ. ఇది శ్రీ పుంరూప సంతానముకును,
జనముకును పేరు.

గుంజా : శ్రీ. ఇది తప్పెటకును, పూసల గురివెంద
లతకును, అవ్యక్త మధురధ్వనికిని పేరు.

గంజా : శ్రీ. ఇది గనికిని, కల్లమ్మెడి గృహముకును,
పు. బొక్కసపు బింటికిని, నిరసించుటకును పేరు.

కుంజ : పు. ఇది పొదరింటికిని, దవడకును,
గజదంతముకును పేరు.

సంజ : పు. ఇది బ్రహ్మకును, శివునకును పేరు.

లంజ : పు. ఇది పాదముకును, కచ్చ చెంగుకును
పేరు.

ఊర్జ : పు. ఇది బలముకును, అధికోత్సాహము
కును పేరు.

ఖజా : శ్రీ. ఇది కవ్వముకును, చాచబడినకూర్చము
కును పేరు.

పింజా : శ్రీ. ఇది దూదికిని, పసపునకును, త్రి.
వ్యాకులమైన దానికిని పు. బలముకును, న.
సమూహముకును పేరు.

రజ్జ : శ్రీ. ఇది జడకును, త్రాటికిని పేరు.

ఖర్జూ : శ్రీ. ఇది దురదకును, పురుగుకును,
ఖర్జూర వృక్షముకును పేరు.

మర్జూ : పు. ఇది చాకలి వానికిని, శ్రీ. శుద్ధికిని పేరు.

సర్జూ : పు. ఇది వర్తకునకును, శ్రీ. మెరుపునకును పేరు.

కరజ : పు. ఇది క్రానుగచెట్టుకును, గోళ్ళకును,
వ్యాఘ్రసఖమను గంధద్రవ్యముకును పేరు.

కుటజో వృక్షభేదే స్యా
దగస్త్యద్రోణయోరపి |
సహజస్తు నిసర్గే స్యా
త్సహజ్జే పునరన్యవత్ ||
నీరజం కమలే కుష్ఠే
జలజం శంఖ పద్మయోః |
(బ) వలజం గోపురే క్షేత్రే
సస్యసంగర యోరపి || (17)
వలజా వరయోషాయాం

వసుమత్యామపి స్మృతా |
కారుజ శ్శిల్పినాం చిత్రే
క(ల) లభే నాగకేసరే ||
స్వయంజాతతిలే ఫేనే
వల్మీకైరకేఽపిచ |
బాహుజః క్షత్రియే కీరే
స్వయంజాతతిలేఽపిచ || (19)
వనజో ముస్తకే పద్మే
వనజం వనజో గజే |

వనజాముద్గపర్ణాం చ
వణిగ్వాణిజ్యజీవిని || (20)
వణిక్పరణభేదే చ
వాణిజ్యాయా మపీవ్యతే |
సామజస్తు గజే ప్రోక్త
స్సామోజ్జే పునరన్యవత్ || (21)
భూమిజో నరకైః సంగారే
సీతాయామపి భూమిజా |

గిరిజం చాభ్రకే ఖ్యాతం
శిలాజితుసుంగంధయోః || (22)

కుటజః పు. ఇది గిరిమల్లికా వృక్షముకును, అగిసీ
చెట్టుకును, తుమ్మి చెట్టుకును పేరు.

సహజః పు. ఇది స్వభావముకును, త్రి. తోడబుట్టిన
దానికిని పేరు.

నీరజః న. ఇది పద్మముకును, కుష్మరోగముకును పేరు.

జలజః న. ఇది శంఖముకును, కమలముకును పేరు.

వలజః న. ఇది పురద్వారముకును, వరిమడికిని,
సస్యముకును, యుద్ధముకును, స్త్రీ. ఉత్తమ స్త్రీకిని,
భూమికిని పేరు.

కారుజః పు. ఇది వద్రంగిమొదలయిన వాండలపని
తనముకును, ఒంటె పిల్లకును, నాగకేసర వృక్షము
కును, కారు నువ్వుకును, నురుగకును, పుట్టుకు
ను, ధాతువోషముకును పేరు.

బాహుజః పు. ఇది క్షత్రియునకును, చిలుకకును,
కారునువ్వుకును పేరు.

వనజః పు. ఇది తుంగముస్తకును, న. పద్మము
కును, పు. ఏనుగకును, స్త్రీ. పిల్లిపెసరకును పేరు.

వణికః పు. ఇది వర్తకమువలన జీవించు వానికిని
పంచాంగ కరణముకును, వర్తకమునకును పేరు.

సామజః పు. ఇది ఏనుగకును, త్రి. సామమువలన
పుట్టిన దానికిని పేరు.

భూమిజః పు. ఇది నరకాసురునకును, అంగారకు
నకును, స్త్రీ. సీతాదేవికిని పేరు.

గిరిజః న. ఇది అభ్రకమునకును, శిలాజిత్తుకును,
రాతిపువ్వుకును, లోహముకును, స్త్రీ. పార్వతికి

రోహిషి గిరిజాగౌరీ
మాతులుంగ్యో రుదీరితా
కంభోజో హస్తీభేదే స్యా
చ్చంఖదేశవిశేషయోః॥ (23)
అంగజం రుధిరేన్ద్రనంగే
రోష్ణిపుత్రే మల్నోంగజః।
కాంభోజ స్తురగే సోమ
వత్సే పున్నాగపాదపే॥ (24)
కాంభోజీ మాషసర్వాంశ
హింగుపర్వామపి క్వచిత్।
అండజః కృకలాసే స్వా
త్తోగే మీనభుజంగయోః॥ (25)
కస్తూర్యామండజా ప్రోక్తా
పరంజస్తైలయంత్రకే।
ఫేనే చ కరవాలే చ
పరంజం తు రికాఫలే॥ (26)
హిమజాపి నదీగర్వో
రైవాకే హిమజః స్మృతః।

★ అథ జాంత కృతుర్వర్తః ★

జఘన్యజ్యోనుజే శూద్రే

భారద్వాజః స్మృతో మునో॥ (27)
ద్రోణో చ వనకార్పాస్యాం
భారద్వాజీతి కధ్యతే।
భారద్వాజో గురోఃపుత్రే
వ్యాఘ్రాటాఖ్యవిహంగమే॥ (28)

కాశ్మీరజా ఖ్యాతివిషా
కుష్ఠకుంకుమపౌష్కరే।

ని, మాధీఫలపు చెట్టుకును పేరు.

కంభోజః : పు. ఇది కాంభోజదేశపు యేనుగకును, శంఖముకును, దేశ విశేషముకును పేరు.

అంగజః : న. ఇది నెత్తురుకును, పు. మన్మథునకును, రోమములకును, కుమారునకును పేరు.

కాంభోజః : పు. ఇది కాంభోజ దేశమున పుట్టిన గుర్రముకును, చంద్రచెట్టుకును, హిన్నచెట్టుకును పేరు.

కాంభోజః : శ్రీ. కారుమినుముకును, వృక్షవిశేషముకును పేరు.

అండజః : పు. ఇది తొండకును, పక్షికిని, చేపకును, సర్పముకును, శ్రీ. కస్తూరికిని పేరు.

పరంజః : పు. ఇది నూనెగానుగకును, నురుగకును, పెద్దకత్తికిని, న. బరింకపండుకును పేరు.

హిమజా : శ్రీ. ఇది గంగానదికిని, పార్వతికిని, పు. మైనాకునకును పేరు.

జఘన్యజః : పు. ఇది తమ్మునకును, శూద్రునకును పేరు.

భారద్వాజః : పు. ఇది భారద్వాజమునికిని, ద్రోణాచార్యునకును, ఈ శ్రీ. అదవి ప్రత్తి చెట్టుకును, పు. బృహస్పతిపుత్రునకును, ఏట్రంత పక్షికిని పేరు.

కాశ్మీరజా : శ్రీ. అతివసకును, న. కుష్మరోగముకును, కుంకుమపువ్వుకును, పుష్కరమూలమును

క్షీరాబ్జిజం తు సాముద్ర
లవణో మౌక్తకేఽమృతే || (29)
క్షీరాబ్జిజా శ్రియాం ప్రోక్తా
చంద్రే క్షీరాబ్జిజో భవేత్ |

ద్విజరాజ భృశధరే
సుషర్ణేఽనంతభోగిని || (30)

ధర్మరాజో యమే బుద్ధే
ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరే |
రాజరాజః కుబేరేఽపి
సార్వభౌమే సుధాకరే || (31)

భృంగరాజస్థు మధుసే
మార్కవే విపగాంతరే |
గ్రహరాజో రవౌ చంద్రేః
ప్రహేళకైకార్కృత్యయోః || (32)
యక్షరాట్ప్రింబకసఖే
మల్లానాం రంగచత్వరే |

★ అథజాంతః పంచవర్గః ★

మునిభేషజమాగస్త్య
హరీతక్యాం చ లంఘనే ||
వృషభధ్వజశబ్దోసౌ
శంకరే చార్హదంతరే || (33)

★ అథరూంతవర్గః ★

ఝంఝూ ధ్వనివిశేషిపి
ఝంఝూ ల్పజలవర్షణే |
ఝంఝూ వా తే తారవాయో
నృష్టేఽపి పరికీర్తితా ||

గ్రంధ్యద్రవ్యముకును పేరు.

క్షీరాబ్జిజః న. ఇది సముద్రపు ఉప్పుకును, ముత్యముకును, అమృతముకును, శ్రీ. లక్ష్మికిని, పు. చంద్రునకును పేరు.

ద్విజరాజః పు. ఇది చంద్రునకును, గరుడునకును, శేషునకును పేరు.

ధర్మరాజః పు. ఇది యమునకును, బుద్ధదేవునికిని, ధర్మరాజుకును పేరు.

రాజరాజః పు. ఇది కుబేరునకును, సమస్త భూమిని పాలించువానికిని, చంద్రునకును పేరు.

భృంగరాజః పు. ఇది తుమ్మెదకును, గుంట గలగర చెట్టుకును, కూకటి మూగపిట్టకును పేరు.

గ్రహరాజః పు. సూర్యునకును, చంద్రునకును పేరు.

అహిభుక్తః పు. ఇది నెమలికిని, గరుడునకును పేరు.

యక్షరాట్ః పు. ఇది కుబేరునకును, జట్టిలు సాములు చేయుభూమికిని పేరు.

మునిభేషజః న. ఇది అగిసెనూనికిని, కరక చెట్టుకును, దాటుటకును పేరు.

వృషభధ్వజః శ్రీ. ఇది శిశువునకును, బుద్ధ వోశేషునకును పేరు.

ఝంఝూః శ్రీ. ఇది ధ్వని విశేషముకును, తుషార వర్షముకును, వాయువకును, మిగుల గొప్పవాయువుకును, నష్టముకును పేరు.

★ అథ జ్ఞాంతవర్గః ★

జ్ఞో విరించే బుధే సౌమ్యే

చాజ్ఞస్తు జడమూర్ఖయోః |

ప్రజ్ఞా బుద్ధే పండితీషి

ప్రజ్ఞో వాచ్యవదిష్యతే ||

సంజ్ఞా నామని గాయత్ర్యాం

చేత నాయాం రవిస్త్రియాం |

అర్థసూచనికాయాం చ

హస్తాద్వైరసి కర్తుతే || (2)

ప్రాజ్ఞా విదుష్యాం యువత్యాం

ప్రాజ్ఞే ప్రజ్ఞాయుత స్త్రియాం |

సర్వజ్ఞ శృంకరే బుద్ధే

కృతజ్ఞః కుక్కురే ఽపి చ |

దైవజ్ఞో గణకేషి స్యాత్

క్షేత్రజ్ఞ శ్చైక ఆత్మని || (3)

★ అథ తాంతవర్గః ★

కటః శ్రోణౌ క్రియాకారే

కిలింజే తిశయే శవే |

సమయే గజగండే చ

పిపుల్యాం చ కటీమతా || (1)

ఖటోఽంధకూపకఫయోః

ప్రహారాంతరటంకయోః |

భటః పామరభేదే చ

వీరే చ ప్ర(గమే)గుణే భటః || (2) తిన్నని వానికిని పేరు.

ఘట స్సమాధి భే దేభ

జ్ఞః పు. ఇది బ్రహ్మకును, విద్వాంసునకును, బుధ గ్రహముకును పేరు.

అజ్ఞః పు. ఇది జడునకును, బుద్ధిహీనునకును పేరు.

ప్రజ్ఞా : స్త్రీ. ఇది బుద్ధికిని, త్రి. పండితునకును పేరు.

సంజ్ఞా : స్త్రీ. ఇది పేరుకును, గాయత్రీకిని, జ్ఞానము కును, సూర్యుని భార్యకును, హస్తాదులచేతను మనోభావమును సూచించుటకును పేరు.

ప్రాజ్ఞా : స్త్రీ. ఇది విద్వాంసురాలికి పేరు. ప్రాజ్ఞ : స్త్రీ. ఇది లౌకిక వైదిక వ్యవహార జ్ఞానముగల స్త్రీకిని పేరు.

సర్వజ్ఞః పు. ఇది శివునకును, బుద్ధదేవునకును పేరు.

కృతజ్ఞః పు. ఇది కుక్క పేరు.

దైవజ్ఞః పు. ఇది జ్యోతిష్కుని పేరు.

క్షేత్రజ్ఞః పు. ఇది పెంపుడు మృగపక్ష్యాదులకును ఆత్మకును పేరు.

కటః పు. ఇది పిరుదులకును, క్రియను జేయువాని కిని, చాపకును, అతిశయము కును, శవముకును, సమయముకును, ఏనుగుగండ స్థలముకును, ఈ. స్త్రీ. పిప్పళ్ళకును పేరు.

ఖటః పు. ఇది మిగులలోతుగల బావికిని, శ్లేష్మము కును, ఆయుధ విశేషముకును, రాళ్ళు మలిచెడి వులికిని పేరు.

భటః పు. ఇది తుచ్చునకును, యుద్ధ భటునకును,

తిన్నని వానికిని పేరు.

ఘటః పు. ఇది కుంభకమను సమాధికిని, ఏనుగు

శిరఃకూటకుటేషు చ |
ఘటా ఘటన గోష్ఠీ భ
ఘటనాసు చ దృశ్యతే || (3)

కుటః కోటే ఘటే గోపా
శిలాకుట్టకపూరుషే |
స్యాత్కుటీ కుంభదాస్యాం చ
మురాయాం చిత్రగుచ్ఛికే || (4)

పటః ప్రియాలవృక్షే చ
సుచేలే చ పురస్కృతౌ |
లటః ప్రమాదవచన
దోషయోరప్యదాహృతః || (5)

వటో గోళే గుళే భక్ష్య
వట స్సామ్యవరాటయోః |
(వటః కపర్దే న్యగ్రోధే
శుల్బ(వర్తి) రక్తికయోర్వటీ || (6)

విటోద్రో లవణే పిద్ధే
మూషకే ఖదిరేఘీ చ |
స్ఫుటో వ్యక్తే ప్రపుల్లే చ
వ్యాప్తే చ కలితే న్యవత్ || (7)

నిర్భిన్న కర్కటే సస్యే
పాద స్సౌటే స్ఫుటిర్మతా |
కూటం యంత్రే న్యతేరాశౌ
నిశ్చలే లోహముద్గరే || (8)

మాయాద్రిశృంగయోస్తచ్చే
సీరావయవదంభయోః |
పురద్వారే చ శంసంతి
లాటో దేశాంతరే శుకే || (9)

శిరముయొక్క అగ్రముకును, కడవకును, శ్రీ.
కూర్చుటకును, సభకును, యుద్ధాదులయందు
అనేక యేనుగుల నొకచోట కూర్చుటకును పేరు.
కుటః : పు. ఇది కోటకును, కడవకును, గృహము
కును, రాశి మలచు వానికిని పేరు.

కుటీ : శ్రీ. ఇది నీళ్ళు మోసెడి దానికిని, మురయను
గ్రంథ్యద్రవ్యముకును, పలురంగులు గల గుత్తికిని పేరు.
వట : పు. ఇది మొరళి చెట్టుకును, మంచి వలువ
కును, ముందుగా జేయుటకును పేరు.

లట : పు. ఇది పొరబాటు మాటకును, దోషము
కును పేరు.

వట : పు. ఇది ఉండకును, బెల్లముకును, భక్ష్య
వోషముకును, సామ్యముకును, గవ్యకును, శివ
జటాజూటముకును, మర్రి చెట్టుకును, ఈ. శ్రీ.
దారముకును, గురి వెండ పూసకును పేరు.

విట : పు. ఇది పర్వతమునకును, ఉప్పుకును,
విటునకును, ఎలుకకును, చంద్రచెట్టుకును పేరు.

స్ఫుట : త్రి. స్ఫుటమయిన దానికిని, వికసించిన
దానికిని, విస్తరించిన దానికిని, కూడుకొన్న దాని
కిని పేరు.

స్ఫుటి : శ్రీ. ఇది కోయబడిన దోసపైరుకును,
కాలి బొబ్బిలోగముకును పేరు.

కూట : న. ఇది యంత్ర వోషముకును, అసత్యము
కును, ధాన్యాదుల రాశికిని, కదలమికిని, ఇనుప
గుదియకును, మాయకును, పర్వత శృంగము
కును, నీచమయిన దానికిని, నాగంటి కర్రకును,
దంభముకును, పట్టణ ద్వారముకును పేరు.

లాట : పు. ఇది లాటదేశముకును, చిలుకకును పేరు.

ఝాటో నికుంజే కాంతారే
వ్రణసంమార్జనే ౨పి చ |
వాటో వృతౌ చ మార్గే చ
వాటీ తు గృహనిష్క్రుటే || (10)

చటు శ్చాటో పిచండే చ
వ్రతినా మాసనాంతరే |
కటుస్సుగంధౌ తీక్ష్ణే స్యా
దకార్యే మభ్యురే ౨ప్రియే || (11)
కటుః ప్రియంగు కటుకా
రాజకాస్యథ దూషణే |

కటు స్రోక్తం
పటు స్తీక్ష్ణే నీరోగే
చతురే ౨న్యవత్ పటుః || (12)
పటో లపత్రే ౨పి చత్రా
లవణయోః పటుః |
ఖేటః కఫే గ్రామభేదే
నిందితే చ సునందకే || (13)

అట్టం భక్తే చ శుష్కే చ
క్షామేత్వర్థే గృహాంతరే |

పట్టః పేషణపాషాణే
వ్రణాదీనాం చ బంధవే || (14)
చతుష్పథే చ రాజాది
శాసనాంతరపేఠయోః ||

పట్టీ లలాట భూషాయాం
పట్టీ లాక్షప్రసా(ధ) దనే || (15)
క్రూష్ణం చ రోదనే రావే

ఝాట : పు. ఇది పొదరింటికిని, అడవికిని,
గాయములను తుడుచు కుంచకును పేరు.

వాట : పు. ఇది కంచె కోటకును, మార్గముకును,
ఈ. త్రి. గృహాధ్యానముకును పేరు.

చటు : పు. ఇది ప్రియవాక్యముకును, ఉదయము
కును, యోగాసన విశేషముకును పేరు.

కటు : త్రి. ఇదిమంచి వాసన గల దానికిని, తీవ్రమ
యిన దానికిని, దుష్కార్యముకును, దీర్ఘ క్రోధ
ముకును, అయిష్టముకును, త్రి. పింకణపు
చెట్టుకును, కటక రోహిణికిని, నల్లవాలకును,
న. దూషించుటకును పేరు.

పటు : త్రి. ఇది వాడియైన దానికిని, ఆరోగ్యము
కలదానికిని, నేర్పరికిని, పు. చేతిపొట్లచెట్టుకును,
సదాప చెట్టుకును, ఉప్పుకును పేరు.

ఖేట : పు. ఇది క్లేష్టముకును, పల్లె గ్రామము
కును, త్రి. తుచ్చమయిన దానికిని, పు. ఖలరాముని
గదాయుధముకును పేరు.

అట్ట : న. ఇది అన్నముకును, త్రి. ఎండిన దానికిని,
పు. పట్టుబట్టుకును, అతిశయము కును, కోటమీది
చావిడికిని పేరు.

పట్ట : పు. ఇది సన్నికంటి రాతికిని, గాయములకు
వేయు పట్టికిని, నాల్గిత్రోవల మొగకును, దాన
పట్టామొదలైన వాటికిని, పీఠముకును పేరు.

పట్టీ : త్రి. ఇది నొసటియలంకారముకును, పు.
నాకః యెర్రలొద్దుగకును పేరు

క్రూష్ణ : న. ఇది ఏడ్చుటకును, ధ్వనికిని పేరు.

కష్టం గహనకృచ్చయోః |
ఇష్టమాశంసితే పూజ్య (16)

తమే ప్రియతమేఽన్యవత్ |
ఇష్టం సంస్కారయోగే చ
యాగే చ క్రతుకర్మణి |

రిష్టం క్షేమాశుభాభావ
కృపాణోషు ప్రయుజ్యతే || (17)

స్నిష్టమవ్యక్తవాచి స్యా
నిష్టం మ్లానేఽన్యవన్మతం |
దిష్టందైవే చ కాలేస్యా

ద్రిష్ట స్సృష్టంతు నిర్మతే || (18)
యుక్తనిశ్చితయోః ప్రాజ్య

హృష్టౌ హృషితవన్మతః |
రోమాంచితే ప్రహసితే
జాతహర్షేచ విస్మితే || (19)

వృష్టం దినే ప్రభాతే చ
ఫలేపర్యుషితేఽపి చ |
త్వష్టా శిల్పిని దేవానాం
తథా వర్తకే సూర్యయోః || (20)

ఇష్టే స్సాన్వదభిలాషేఽపి
సంగ్రహశ్లోకయాగయోః |
విష్టే కర్మకరే భద్రే
ప్రేషణోవేతనేఽపి చ || (21)
దిష్టేః పరీమాణముదోః
దృష్టిర్దీదర్శనాక్షిణి |

కష్టః న. ఇది అడవికిని, కష్టముకును పేరు.

ఇష్టః (త్రి. ఇది చెప్పుబడిన దానికిని, పూజించదగిన దానికిని, ఇష్టమయినదానికిని, న. యజ్ఞముల యందు సంస్కరించుటకును, యజ్ఞముకును, హోమాదకర్మకును పేరు.

రిష్టః న. ఇది క్షేమముకును, అమంగళము కును, లేకపోవుటకును, పెద్ద కత్తికిని పేరు.

స్నిష్టః న. ఇది స్పష్టము కానిమాటకును, (త్రి. వాడిన దానికిని పేరు.

దిష్టః న. ఇది దైవముకును, పు. కాలము కును పేరు.
సృష్టః (త్రి. ఇది సృజించబడినదానికిని, కూడుకొన్న దానికిని, నిశ్చయింపబడిన దానికిని, విస్తారమయిన దానికిని పేరు.

హృష్టః (త్రి. ఇది హృషితశబ్దమువలననే, గగుర్వాటును బొందిన వానికిని, నవ్వి న వానికిని, సంతోషమును బొందినవానికిని, ఆశ్చర్యమును బొందిన వానికిని పేరు.

వృష్టః న. ఇది దివముకును, ప్రాతఃకాలముకును, ఫలముకును, తొలిరోజు పదార్థముకును పేరు.

త్వష్టా : పు. ఇది దేవతల శిల్పికిని, వడ్రంగికిని, సూర్యునకును పేరు.

ఇష్టః (త్రీ. ఇది ఇచ్చుకును, సంక్షేపముగాచేయబడిన శ్లోకముకును, యజ్ఞముకును పేరు.

విష్టః (త్రి. ఇది పనిచేయువానికిని, (త్రీ. భద్రవాకరణముకును, పంపుటకును, కూలికిని పేరు.

దిష్టః (త్రీ. ఇది కొలతకును సంతోషము కును పేరు.

దృష్టిః (త్రీ. ఇది బుద్ధికిని, చూపుకును, నేత్రము కును పేరు.

రిష్టేః ఖడ్గే సమృద్ధౌ చ
కృష్టిస్సాస్త్వర్షణో బుధే || (22)

సృష్టి స్వభావే నిర్మాణే

పుష్టి ర్పుద్గౌ చ పోషణే

యష్టిర్హారలతా శస్త్ర
భేదయోర్వజదండకే || (23)

భా(ంద్యాం)ర్ధ్వం చ
మధుయప్యం చ
ముష్టి ర్బుద్ధకరే పలే

పుష్టిరుక్త సమృద్ధౌ స్యా
న్నియమాదిఫలేఽపి చ || (24)

భృష్టిస్సాస్త్వర్షణో శూన్య
వాటికాయాం చ కధ్యతే

గృష్టి స్సకృత్ప్రసూతాగో
వరాహక్రాంతయోరపి || (25)

ఘృష్టిస్సాస్త్వర్షణో విష్ణు
క్రాంతాస్పర్షణిరీష్యపి

జటా లగ్నకచే మూలే
శ్లక్షమాంసికయో ర్జటే || (26)

సటాజటా కేసరయోః

స్పృటా తు ఫణదంభయోః

ఘంటా స్యాద్బుధరే పూగే

రిష్ట : పు. ఇది కత్తికిని, శ్రీ. సంపదకును పేరు.

కృష్టి : శ్రీ. ఇది దున్నుటకును, పు. విద్వాంసు
కును పేరు.

సృష్టి : శ్రీ. ఇది సృష్టభావముకును, నిర్మించు టకు న
పేరు.

పుష్టి : శ్రీ. ఇది వృద్ధిబొందుటకును, పోషించ
టకును పేరు.

యష్టి : శ్రీ. ఇది హారములయొక్క పేటకును
అయుధ విశేషముకును, జండా కరకును, గంతు
బారంగికిని, యష్టిమధుకముకును పేరు.

ముష్టి : శ్రీ. ఇది పిడికిలిని, 4 తులముల పరిమాణ
ముకును పేరు.

వృష్టి : శ్రీ. ఇది సమృద్ధికిని, తపస్సు వ్రతములు
మొదలయిన వాటి ఫలముకును పేరు.

భృష్టి : శ్రీ. వేచుటకును, శూన్యప్రదేశముకును
పేరు.

గృష్టి : శ్రీ. ఇది తొలిచూలు యీనిన గోవుకును,
వృక్షవిశేషముకును పేరు.

ఘృష్టి : శ్రీ. ఇది ఒరియుటకును, విష్ణుక్రాంత
వృక్షముకును, వైరముకును, పందికిని పేరు.

జటా : శ్రీ. ఇది జడకట్టిన వెండ్రుకలకును, వేరు కును,
ఈ. శ్రీ. జువ్విచెట్టుకును, జటామాంసికిని పేరు.

సటా : శ్రీ. ఇది జటకును, సింహము మెడమీది
వెండ్రుకలకును పేరు.

స్పృటా : శ్రీ. ఇది పదగకును, డాంబికముకును పేరు.

ఘంటా : శ్రీ. ఇది రేగుచెట్టుకును, పొకచెట్టుకును
పేరు.

ధటి ఖండే చ వాసనః॥
 పరీక్షార్థతులాయాం చ
 ధటస్సూరిభి రివ్యతే!
 పటిః పటవిశేష స్య
 ద్వగు(౮) జౌకుంభికాద్రుమే॥ (28)
 స్యాత్కృటి రశ్రా చాపాగ్రే
 సంఖ్యాభేద ప్రకర్షయోః।
 స్యాత్ప్రటిస్సంశయే శే
 సూక్ష్మేలాకాలమానయోః॥

త్రోటి స్వాత్కృట్పలే చం
 చ్చాన్యం ఖగమీనవిశేషయోః।
 ఖాటిః కీణో శవరధే
 ఖాటి రేకగ్రహీపి చ॥ (30)
 నటీహట్టవిలాసిన్యాం
 శోణకే నర్తకే నటః॥

★ అథతాంత శ్రువర్గః ★

అవట స్వాస్య (ద్వి)శ్చిలేగర్తే
 కూపే కుహకజీవిని॥ (31)
 వికట స్సుందరే ప్రోక్తో
 విశాల వికరాళయోః।
 కరటో గజగండే స్యా
 త్కుసుంభే నింద్యజీవిని॥ (32)
 ఏకాదశాహశ్రాద్దేచ దుర్దు
 రూటే చ వాయసే!
 కరటో వాద్యభేదే పి
 నిర్దటో నిర్దయే స్పృతః॥
 పరాప వాదసంరక్తే

ధటి : శ్రీ. ఇది బట్టతునక పేరు.

ధట : పు. ఇది త్రాసు (లేక తక్కిం) పేరు.

పటి : శ్రీ. ఇది దుష్పటికిని, క్రాలుగచ్చ చెట్టుకును, టేకుచెట్టుకును పేరు.

కోటి : శ్రీ. ఇది ఆయుధధారకును, వింటికొన కును, కోటిసంఖ్యను, ఉత్కర్షార్థము కును పేరు.
 త్రుటి : శ్రీ. ఇది సందేహముకును, అల్పపరిమాణ ముకును, నన్నయేలకులకును, త్రుటికాలము కును పేరు.

త్రోటి : శ్రీ. ఇది టేకు చెట్టుకును, పక్షిముట్టికిని, పక్షివిశేషముకును, మీన విశేషముకును పేరు.

ఖాటి : శ్రీ. ఇది గాయపు కాయకును, కటుకకును, బాలులకు సోకు గ్రహవిశేష ముకును పేరు.

నటి : శ్రీ. ఇది నఖమనెడు గంధద్రవ్యము కును, దుండిగపు చెట్టుకును, నాట్టుగాని కిని పేరు.

అవట : పు. ఇది దున్నని భూమికిని, గోతి కిని, నూతికిని, మోసము చేసే జీవిండు వానికిని పేరు.

వికట : శ్రీ. సుందరమైన దానికిని, విస్తార మైన దానికిని, మిక్కిలి భయంకరమైన దానికిని పేరు.

కరట : పు. ఇది ఏనుగు గండస్థలముకును, కుసుంభ వృక్షముకును, నిందింపదగిన జీవనముగల వాని కిని, పదకొండవరోజు శ్రాద్ధముకును, నాస్తికున కును, కాకికిని, వాద్యవిశేషముకును పేరు.

నిర్దట : శ్రీ. ఇది దయలేని వానికిని, పరా పవాద యందాసక్తిగల వానికిని, ప్రయోజనములేని దాని

నిర్దటో నిష్ప్రయోజనే ।

చిపిటః ఖాద్యభేదోపి

చిపిటో విస్తృతైశ్చ న్యవత్ ॥ (34)

జకుటో (మలయే)యమ లే

ఖ్యాతో వార్తాకకుసు మేశుని ।

నిష్కృటస్తు గృహోద్యానే

కేదారక కవాటయోః ॥

హర్ముటః కచ్చపే సూర్యే

పుష్కృట స్తీప్రమత్తయోః ।

చర్మటః స్పృరవిపుల

చపేటే పర్వత్యేపి చ ॥ (36)

పర్మటః పిష్టవికృతో

పర్మటో భేషజాంతరే ।

పిచ్చటో నేత్రరోగే స్వా

త్పిచ్చటం త్రప్రసీసయోః ॥

త్ర్యంకటం శిక్యభేదోపి

థౌతాంజన్యామపి స్మృతం ।

కర్మటః కరహాటే స్వా

త్పంక పంకార యోరపి ॥ (38)

కృషీట ముదరే నీరే

కార్మటో జతుకాయీ ణోః ।

కుక్కుట స్తామ్రచూడే స్వా

త్కుక్కుభ్యేగ్నికణే పి చ ॥

నిషాదసూద్రయోః పుత్రే

తాళమధ్యే తు కుక్కుటం ।

కుక్కుట్యన్యత చర్యాయా

కిని పేరు.

చిపిట : పు. ఇది అటుగులుకును, (తి. విస్తరింప

చేయబడిన దానికిని పేరు.

జకుట : పు. ఇది కవల బిడ్డలకును, వంగ పువ్వు

కును, కుక్కకును పేరు.

నిష్కృట : పు. ఇది ఇంటి సమీపమందుండెడి పూల

తోటకును, పంటభూమికిని, తలుపు కును పేరు.

హర్ముట : పు. ఇది తాబేటికిని, సూర్యునకును పేరు.

ఉత్కట : (తి. ఇది వాడియైన దానికిని మదించిన

దానికిని పేరు.

చర్మట : పు. చాచిన ద్రేళభగల హస్తము కును,

అప్పుడముకును పేరు.

పర్మట : పు. ఇది అప్పుడముకును, పర్పాటకమును

ఓషధికిని పేరు.

పిచ్చట : పు. ఇది నేత్రరోగ విశేషముకును, న. తగ

రముకును, సీసముకును పేరు.

త్ర్యంకట : న. ఇది ఉద్దెకును, వృక్షవిశేషముకును

పేరు.

కర్మట : పు. ఇది తామరదుంపకును, బురదకును,

పాచితిగకును పేరు.

కృషీట : న. ఇది బొజ్జకును, జలముకును పేరు.

కార్మట : పు. ఇది లక్కకును, పనిబూనిన వానికిని

పేరు.

కుక్కుట : పు. ఇది కోడికిని, బెళగువ్వకును, అగ్నిక

ణముకును, కిరాత పుత్రునకును, శూద్రపుత్రున

కును, న. వాద్యతాళముయొక్క మధ్యకాలము

కును, ఈ. శ్రీ. అబద్ధపు చర్యకును పేరు.

ముచ్చటాదంభచర్యయోః ।
కేశట శ్లోణకే విష్ణే
వ (ర్కు) ర్గల్ తర్గళే గళే ।

కర్కటః కరణే స్త్రీణాం
రాశిభేదకుశీరయోః ॥ (41)
శాల్మలీ ఫలవాలుక్యోః
కర్కటీ కర్కటః ఖగే ।

కీకట స్తురగే నిస్స
దేశభేదే మితం పచే ॥ (42)

మోచాటః కృష్ణజీరే స్యా
ద్రంభాష్ట్రీ మలయోధ్యవే ।
చక్రాటో విషవైద్యేపి
ధూర్తదీనారయోర పి ॥ (43)

వర్ణాటో గాయనే చిత్ర
కారే స్త్రీకృతజీవని ।

భావాటో భావకే సాధు
ని వేశే కాముకేషు చ ॥ (44)

శైలాటో దేవతే సింహే
శుక్లాచ కిరాతయోః ।
ద్రోహాటః కథితో గాథా
ప్రభేదే మృగలుబ్ధకే ॥ (45)

బైడాలవృత్తికే చాపి
ధారాట శృతకాశ్వయోః ।

మోరటస్తు భవేదిక్షు
మూలాంకోటప్రభేదయోః ॥ (46)

ఉచ్చటా : స్త్రీ. ఇది కపటముకును, చేష్టకును పేరు.
కేశట : పు. ఇది దుండిగపు చెట్టుకును, విష్ణువుకును పేరు.
అర్గట : పు. ఇది కంఠములోని భాగముకును, కంఠముకును పేరు.

కర్కట : పు. ఇది స్త్రీలరతిబంధ విశేషముకును, కర్కటక రాశికిని, పీతకును, బూరుగకాయకును, ఈ. స్త్రీ. నక్క దోస చెట్టుకును, పు. రాబులుగు కును పేరు.

కీకట : పు. ఇది గుర్రముకును, దరిద్రునకు ను, కీకట దేశముకును, లోభికిని పేరు.

మోచాట : పు. ఇది నల్లజీలకర్రకును, అరటి దూట కును, మంచి గంధముకును పేరు.

చక్రాట : పు. ఇది పాములవానికిని, వంచకునకు ను, ముప్పది రెండు గురిగిం జల యెత్తు బంగారు నాణెముకును పేరు.

వర్ణాట : పు. ఇది గానము చేయువానికిని, చిత్తరు వులు వ్రాయువానికిని, ఆడదాని వలన జీవనము చేయువానికిని పేరు.

భావాట : పు. ఇది అభిప్రాయముకును, సాధువుల యింటికిని, విటునకును పేరు.

శైలాట : పు. ఇది పూజారికిని, సింహముకును, తెల్లగాజుకును, బోయవానికిని పేరు.

ద్రోహాట : పు. ఇది కథా విశేషముకును, మృగము లను వేటాడు వానికిని, కపటపు తపస్సుచేయు వానికిని పేరు.

ధారాట : పు. ఇది చాతకపక్షికిని, అశ్వముకును పేరు.

మోరట : పు. ఇది చెరుకు పేరుకును, ఈడుగ చెట్టుకును, స్త్రీ. యీనియేడు రాత్రులయిన పిమ్మట

సప్తరాత్రాత్పరే క్షీరే
మూర్ధ్వికాయాంతు మోరటా

వేకట స్సౌద్వైకటే
తథా సంజాతయోవనే॥ (47)

వేరటో మిశ్రితే నీచే
వేరటం బదరీఫలే

త్రికూటం సింధులవణే
త్రికూటశ్చ సువేలకే॥ (48)

భాకూటః కద్యతే మీన
భేదే శైలాంతురేపి చ

అర్విష్టః ఫేనిలే నింబే
లశునే కాకకంకయోః॥ (49)

అర్విష్టం సూతికాగారే
తక్రే చిహ్నే శుభ్యేశుభే

సంస్కృష్టం సంగతే విద్యా
ద్విశుద్ధే వ(మ) సనాదినా

అవటుః కథితో ఘాటా
కూచగర్దేషు సూరిభిః

పరీష్టిః పరిచర్యాయాం
ప్రాకామ్యేషి గవేషణే॥ (51)

వరటాహంసయోషాయాం
గంధోఽఘ్యం వరటాపి చ

త్రిపుటా మల్లికాయాం చ
సూక్ష్మేలా త్రివృత్తోరపి॥ (52)

సతీనకే చ తీరే చ

త్రిపుటః సముదాహృతః

వర్షటీ వ్రీహిభేదే స్యా
ద్వర్షటీ పణ్యయోషితి॥ (53)

పితికిన ఆవుపాల కును, చాగచెట్టుకును పేరు.

వేకట : పు. ఇది రత్నములు సానపట్టువానికిని,
యోవనవంతునకును పేరు.

వేరట : త్రి. ఇది కలపబడిన దానికిని, తుచ్చమైన
దానికిని, న. రేగుపండుకును పేరు.

త్రికూట : న. ఇది సముద్రపు ఉప్పుకును, పు.
సువేల పర్వతముకును పేరు.

భాకూట : పు. ఇది మత్స్య విశేషముకును, పర్వత
విశేషముకును పేరు.

అర్విష్ట : పు. ఇది కుంకుడు చెట్టుకును, వేప
చెట్టుకును, వెల్లుల్లికిని, కాకికిని, రాబులుగుకును,
న. పురిటింటికిని, మజ్జిగకును, మరణచిహ్నముకును,
శుభముకును, అశుభముకును పేరు.

సంస్కృష్ట : త్రి. ఇది కూడుకొన్న దానికిని, వస్త్రా
దుల చేత పరిశుద్ధమైన దానికిని పేరు.

అవటు : ఇది ముచ్చిలగుంటకును, నూతికిని,
గోతికిని పేరు.

పరీష్టి : శ్రీ. ఇది పరిచారముకును, శివుని యష్టేశ్వ
ర్యములలో నొకదానికిని, వెతకుటకును పేరు.

వరటా : శ్రీ. ఇది అడుహంసకును, కందిరీగకును
పేరు.

త్రిపుటా : శ్రీ. ఇది వర్షాకాలపు మల్లికిని, సన్నయేల
కులకును, తెల్లతెగడకును, పు. లంకలనెడు ధాన్య
ముకును, ఒడ్డుకును పేరు.

వర్షటీ : శ్రీ. ఇది ధాన్యవిశేషముకును, వెలయాలి
కిని పేరు.

పర్కటీ నూతనఫలే
పూగాదేః ప్రక్షపాదపే
మర్కటీ వానరీ శూక
శింబ్యే స్వోత్తరజాంతరే॥ (54)
మర్కటన్మూర్ఖనాభేషి
కపౌ స్త్రీకరణేషి చ॥

కురటీ దారుపుత్యాయం చ
కురంట్ ర్మిటికాంతరే॥
చిరంటీ తు సువాసిన్యం
స్యాద్విత్తీయ వయస్త్రియాం॥

★ అథవాంత శ్చతుర్వర్ణః ★

శృతీకటః ప్రాంచలో హే
ప్రాయశ్చిత్తభుజంగయోః॥

ఉచ్చింగట్ మీనభేదే
తథా కోపనపూరుషే॥
కుటంనటస్తు శోణాకే
కైవర్తీముస్తకేషి చ॥ (57)

ఖ (ంజ) ధగ్గరీటస్తుఫల
కాసిధారావ్రతవారిణోః॥
కుండకీటస్తు చార్యాక
వచనాభిజ్ఞాపూరుషే॥ (58)
జారజబ్రాహ్మణే పుత్ర
దాసీకాముకయోరపి॥

నారకీట్ శృ (కూ) కీలే
స్యాత్ప్రదత్తాశావిహంతరి॥
కార్య (పు) కూటస్తు కృపణో
న్మత్తాననర్దక రేవ్యపే॥

పర్కటీ : స్త్రీ. ఇది పోకచెట్టు మొదలయిన వాటి
పుచ్చెకును, జువ్వి చెట్టుకును పేరు.

మర్కటీ : స్త్రీ. ఇది ఆడుకోతికిని, దూల గొండి
చెట్టుకును, తీగక్రానుగచెట్టుకును, పు. సాలెపురు
గుకును, కోతికిని, స్త్రీలరతి బంధ విశేషముకును
పేరు.

కురటీ : స్త్రీ. ఇది కొయ్యబొమ్మకును, పు. పుచ్చ
పువ్వుల ములుగోరింటుకును పేరు.

చిరంటీ : స్త్రీ. ఇది ముత్తెడువకును, యౌవన స్త్రీ
కిని పేరు.

శృతీకటః : పు. ఇది పాతలోహముకును, పాపని
వృత్తికొరకుచేయు ప్రాయశ్చిత్తముకును, సర్పము
కును పేరు.

ఉచ్చింగంట : పు. ఇది తృణగండమను చేపకును,
కోపస్వభావము గలవానికిని పేరు.

కుటంనటః : పు. ఇది దుండిగపు చెట్టుకును, తుంగ
ముస్తకును పేరు.

ఖడ్గారీటః : పు. ఇది దాలుకును, అసిధారా వ్రతము
చేత సంచరించువానికిని పేరు.

కుండకీటః : పు. ఇది చార్యాకవాక్యములను గుర్రెరి
గిన వానికిని, బ్రాహ్మణ స్త్రీయందు జారత్వము
వలన పుట్టిన వానికిని, దాసిని సంగమించువాని
కిని పేరు.

నారకీటః : పు. ఇది క్రిమి విశేషముకును, అశపెట్టి
భంగించు వానికిని పేరు.

కార్యకూటః : పు. ఇది లోఖికిని, పిచ్చివానికిని,
ఘాతకునకును పేరు.

కామకూటస్తు వేశ్యాయాః
ప్రియవిభ్రమయోర్మతః |
చక్రవాటః క్రియార్హా
పర్యంతే చ శిఖాతరా |
వర్కరాటః కటాక్షేస్యా
త్తరుణాదిత్యరోచిషి || (61)
స్త్రీణాం పయోధరోత్పంగ
కాం త దత్తనభ్యేపేచ |

కరహాట్కృజ్జకందేస్యా
త్పుష్పవృక్షప్రభేదయోః ||
పరపుష్టః పరభృతే
పరపుష్టే కృపణస్త్రీయాం |

ప్రతికృష్టం మతం గుహ్య
ద్విరావృత్యా చ కర్షితే ||
ప్రతిస్పృష్టః ప్రేషితేస్యా
త్రుత్యాభ్యాతే చ వాచ్యవత్ |
శిపివిష్టస్తు ఖలతౌ
శివే దుశ్చరణే స్పృతః || (64)

చతుష్పత్తి ర్భూహ్నుచే
చతుష్పత్తిక ఛాస్పపి |
స్యాద్గఢముష్టిః కృపణే
కృపాణాదిషు చేవ్యతే | (65)
అథ స్వాద్ద శన్చిష్టే
నిశ్వాసాధర చుంబయోః |

★ అథ తాంతవర్గః ★

కథ స్వరఋవాంభేదే
స్యాత్తదద్యేత్య వేదినోః ||

కామకూట : పు. ఇది వేశ్యావిటునకును, దాని
విలాసములకును పేరు.

చక్రవాట : పు. ఇది పనిబూనిన వానికిని, సమీప
ముకును, దీపపుకుందెకును పేరు.

వర్కరాట : పు. ఇది క్రేగంటి ప్రసారముకును, లేత
యెండకును, స్త్రీకువాగ్రమందు ప్రియునిచేతచేయ
బడిన నఖతతముకును పేరు.

కరహాట : పు. ఇది తామరదుంపకును, పుష్పవోష
ముకును, మంగ చెట్టుకును పేరు.

పరపుష్ట : పు. ఇది కోకిలకును, వెలయాలికిని
పేరు.

ప్రతికృష్ట : త్రి. ఇది మర్మాంగముకును, రెండుసార్లు
దున్నిన భూమికిని పేరు.

ప్రతిస్పృష్ట : త్రి. ఇది పంపబడిన దానికిని, నిరసించ
బడిన దానికిని పేరు.

శిపివిష్ట : పు. ఇది బట్టతల వానికిని, శివునకును,
కుష్మరోగికిని పేరు.

చతుష్పత్తి : స్త్రీ. ఇది ఋగ్వేదముకును, అరువది
నాలుగు విధ్యలకును పేరు.

గఢముష్టి : పు. ఇది లోభివానికిని, గండ్ర గొడ్డలి,
ఖడ్గము మొదలయిన వాటికిని పేరు.

దశవోచ్ఛ్ఛ్ఛ : పు. ఇది నిట్కూర్పుగాలికిని అధరోష్ఠ
చుంబనముకును పేరు.

కథ : పు. ఇది స్వరవిశేషముకును, కథఋక్కుల
కును, ఆ రుక్కులనధ్యయనము జేసినవానికిని,
కథశాఖీయునకును కథ ఘోషికిని పేరు.

మునావపి హతో వారి
పర్వాం స్యాత్ప్రసభేః చ॥ (1)
శతో మధ్యస్తుపురుషే
శతో ధుత్తూరధూర్తయోః।
శతో లసే చ మూర్ధ్వే చ
కుంతో కర్మణ్యమూర్తయోః॥

పాఠస్యాత్ప్రసభే విద్య
పర్వాం పాలాపి పత్యతే।
కంతో గళే సంనిధానే
ద్యనౌ మదన పాదపే॥ (3)
వంత స్వాదకృతో ద్వాపే
ఖర్వేకుంతాయుధేపి చ।
పుష్కం చరమమాత్రే
స్యాద్దేహస్యావయవాంతరే॥ (4)
కోఽష్టః కుసూలే చాత్మీయే
కుక్షే రంతర్ధృహస్య చ।

కుష్ఠో రోగే సుగంధే చ
గోష్ఠం గోష్ఠానకుపి చ॥
గోష్ఠీ సభాయాం సంలాపే

దుష్టు స్వాద్దుర్బుల్లేఖమే।
ప్రప్త శ్రేష్ఠాగ్రయోరుక్తః
ప్రప్తా చండాలికౌషధా॥ (6)
జ్యేష్ఠ శ్రేష్ఠేతివృద్ధే చ
జ్యేష్ఠ మాసాంతరేపి చ।

హరః పు. ఇది తూటికూరకును, బలాత్కారము
కును పేరు.

శతః పు. ఇది వివాదాదులయందు మధ్యస్థమైన
వానికిని, ఉమ్మెత్త చెట్టుకును, శృంగారనాయక
విశేషముకును, మందునకును, మూర్ఛనకును పేరు.

కుంతః పు. ఇది కార్యములయందు మందునకును,
మూర్ఛనకును పేరు.

పాఠః పు. ఇది పఠించుటకును, శ్రీ. పాఠ చెట్టు
కును పేరు.

కంతః పు. ఇది మెడకును, సమీపముకును, ధ్వని
కిని, ఉమ్మెత్త చెట్టుకును పేరు.

వంతః పు. ఇది పెండ్లిలేనివానికిని, పొట్టివానికిని,
బల్లెముకును పేరు.

పుష్కః న. ఇది పశ్చాద్భాగసామాన్యము కును,
శరీరముయొక్క వెనుక ప్రక్కకును పేరు.

కోఽష్టః పు. ఇది పౌణిక (లేక గాదె) కును త్రి. తన
సంబంధమైన దానికిని, పు. ఉదరముయొక్క మధ్య
భాగముకును, గృహ మధ్యకును పేరు.

కుష్ఠః పు. ఇది కుష్ఠరోగముకును, సుగంధి పాల
చెట్టుకును పేరు.

గోష్ఠః న. ఇది పశువుల దొడ్డికిని, ఈ. శ్రీ. ఓలగము
కును, ప్రీతిచేతనయిన పరస్పర సంభాషణము
నకును, దుర్వినీతునకును పేరు.

దుష్టుః త్రి. బలహీనునకును, దుర్వినీతునకును పేరు.
ప్రప్తః త్రి. ఇది శ్రేష్ఠమైన దానికిని, ముందుగానైన
దానికిని, శ్రీ. ఓషధి విశేషముకును పేరు.

జ్యేష్ఠః త్రి. ఇది శ్రేష్ఠమయిన దానికిని, మిగుల
వయసు కలదానికిని, పు. జ్యేష్ఠ మాసముకును,

గృహగోధక్ష యో జ్యేష్ఠా
శ్రేష్ఠో వైశ్రవణో వరే ॥

కాష్ఠా దారుహరిద్రాయాం
కాలమాన ప్రకర్షయోః ।
స్యాద్విశిష్టా నమాత్రే చ
కాష్ఠమాఖ్యాతమిందనే (8) .
నిష్ఠా నిష్పత్తి నా శాంత
యాచ్ఛా నిర్వహణోషు చ ।

షష్ఠీ షణ్మాం చ పూరణ్యాం
కాత్యాయన్యా మపీష్యతే ॥

★ అథశాంత శ్రీవర్తః ★

కమరః కచ్చపే భాండ
భేదే చ కమరం మతం ।
జరతః కర్మశే సాంఢా
జరతః కరిన్వేన్వత్ ॥ (10)
నర్మత శ్చూచకే షిర్దే
వైకుంఠః కృష్ణశక్రయోః ।

శ్రీకంఠః ఖండపరశా
శ్రీకంఠః కురుజాంగలే ॥ (11)

వరిష్ఠ స్సాన్వదురులరే
ప్రవరే తిత్తిరావపి ।
వరిష్ఠం మరిచే తామ్రే
సాధిష్ఠా తిదృధార్యయోః ॥

అంబష్ఠో దేశభేదే పి
విప్రార్దైన్వ్యాసు తే పి చ ।

శ్రీ. బల్లికిని, జ్యేష్ఠానక్ష త్రమునకును పేరు.

శ్రేష్ఠ : పు. ఇది కుబేరునకును, త్రి. శ్రేష్ఠ మైన
దానికిని పేరు.

కాష్ఠా : శ్రీ. ఇది మానిషసపునకును, 18 నిముష
ములకాలముకును, దిక్కుకును, ప్రదేశముకును,
న. కట్టెపుల్లకును పేరు.

నిష్ఠా : శ్రీ. ఇది కార్యసీద్ధికిని, నాశనముకును,
అవసానముకును, యాచనకును, నిర్వహించుట
కును పేరు.

షష్ఠీ : త్రి. షట్సంఖ్యను పూరించుదానికిని (అనగా
నారవదియనుట), పార్వతికిని పేరు.

కమరః : పు. ఇది తాబేటికిని, న. యోగులు విచ్చ
మెత్తు పాత్రకును పేరు.

జరతః : త్రి. కరుకయినదానికిని, తెల్పువర్ణము గల
దానికిని, కఠినమయిన దానికిని పేరు.

నర్మత : పు. ఇది చనుమొనకును, విటునకును పేరు.

వైకుంఠః : పు. ఇది కృష్ణునకును, ఇంద్రునకును పేరు.

శ్రీకంఠః : పు. ఇది శివునకును, కురుదేశపు మరు
భూమికిని పేరు.

వరిష్ఠ : త్రి. ఇది మిక్కిలి విస్తారమయిన దానికిని,
మిగుల శ్రేష్ఠమైన దానికిని, తిత్తిరిపక్షికిని, .న.
మిర్యాలకును, రాగికిని పేరు.

సాధిష్ఠ : పు. ఇది మిగుల దృఢమైన దాని కిని,
మిగుల పూజ్యునకును పేరు.

అంబష్ఠ : పు. ఇదిదేశ వశేషముకును, బ్రాహ్మణుని
వలనవైశ్య శ్రీయందు పుట్టినవానికిని, శ్రీ. పులిచింత

అంబష్టా చాష్టలోణ్యాంస్యా
త్యాతాయూధికయోరపి॥ (13)
కనిష్ఠో ల్యేన స జేయూని
కనిష్ఠా దుర్బలాంగుళా |

లఘిష్ఠోఽత్యల్పకే భేలే

వ్యవస్థా: కాల వామయో:॥

ప్రకోష్ఠో విస్తృతకరే
భూప కక్షాంతరేపి చ |
కూర్పరాదధరే చాపి
ప్రతిష్ఠాస్థానమాత్రకే॥ (15)
గౌరవే యాగనిష్పత్తి
చతు రక్షరపద్యయో: |
మకుష్ఠో వీహిభేదే స్యా
నృకుష్ఠో మంధరేన్యవత్ ॥

★ అథ తాంత శ్రుతుర్వర్ణ: ★

దంతశర స్వృజ్ఞం బీరే
కపిత్థే కర్మరంగకే |
నాగరంగే పి చాంగేర్యాం
స్మృతా దందశతా బుధై:॥ (17)
సూత్రకంఠో ద్విజే ప్రోక్త: |
ఖంజరీటకపోతయో: |
హారికంఠ: పరభృతే
హరాన్వితగళేఽపి చ ॥ (18)
కాలకంఠస్థ దాత్యూహే
కలవింకే చ ఖంజనే |

కును, పాట చెట్టుకును, అడవి మొల్ల చెట్టుకును
పేరు.

కణిష్ఠ: (తి. ఇది స్వల్పమైన దానికిని, వెనుకపుట్టిన
దానికిని, పిన్నవయసు దానికిని, శ్రీ. చిటికెన్.
ప్రేలికిని పేరు.

లఘిష్ఠ: (తి. ఇది మిగుల చుల్కనయైన దానికిని,
పు. తెప్పకును పేరు.

అపష్ఠ: పు. ఇది కాలముకును, (తి. ఎడమవైపు
దానికిని పేరు.

ప్రకోష్ఠ: పు. చాచిన హస్తముకును, రాజ గృహ
మందలి తొట్టి కట్టుకును, మణిబంధము మొదలు
హస్తము క్రింది భాగముకును పేరు.

ప్రతిష్ఠా: శ్రీ. ఇది ప్రదేశముకును, గౌరవముకును,
యాగసీద్ధికిని, నాలుగు వర్ణముల ఛందస్సుగల
పద్యముకును పేరు.

మకుష్ఠ: పు. ఇది అడవి పెసలకును, (తి. మెల్లగా
నడచు వానికిని పేరు.

దంతశర: పు. ఇది నిమ్మచెట్టుకును, వెలగ చెట్టు
కును, ఫలవృక్ష విశేషముకును, నారింజచెట్టుకును,
శ్రీ. పులి చింత చెట్టుకును పేరు.

సూత్రకంఠ: పు. ఇది బ్రాహ్మణునికును, కాటుగ
పిట్టకును, పాపురముకును పేరు.

హారికంఠ: పు. ఇది కోకిలకును, హారములు గల
మేడకును పేరు.

కాలకంఠ: పు. ఇది కూకురు గిడ్డంగి

నీలకంఠ: పిట్టకును, ఊరపిచుగకును, కాటుగ

సితా పాంగే హరే పీత
సారకే నీలకంఠవత్ || (19)

కలకంఠః కలధాన్వనే
హంసే పారావతే పితే
(పూతి) దేవకాష్టం తు సరళ
దేవదారు మహీరుహాః ||

కాలపుష్పం భవేత్కర్ణ
చాపే కోదండమాత్రకే
కాల పుష్పస్త్ర సారంగ
విశేష కం కపక్షిణీ || (21)

★ అథ దాంతవర్గః ★

గుడ స్వాద్గోళకే హస్తీ
సన్నా హే క్షువికారయోః
గుడా స్నుహీ గుళికయో
ర్గడో మీనాంతరాయయోః ||

జడో మూర్ఖే హిమగ్రస్తే
శూకశింబ్యాం జడా మలా
గడుః పృష్ఠగుడే కుట్టే
షడః పేయాంతరే భిదిః
వ్యాడో హింస్రపశౌ సర్పే

తాడస్తాడన హోషయోః
ముష్టిమేయత్య జాదౌచ
తాడీ తాళదళద్రుమే || (3)

నీడం స్థానే కులాయే చ
సకారపూర్వక్రంతికే

పిట్టకును, నెమలికిని, శివునకును, మలయపర్వత
మున బుట్టిన పీతచందన ముకును పేరు.

కలకంఠః పు. ఇది అవ్యక్తమధుర ధ్వనికిని, హంస
కును, పావురముకును, కోకిలకు ను పేరు.

దేవకాష్ఠః న. ఇది సరళదేవదారు వృక్షము కును,
దేవదారు వృక్షముకును పేరు.

కాలవృష్ఠి : న. ఇది కర్పూరి ధనస్సుకును, ధను
సామాన్యముకును, పు. జింకలలో నిభేదముకును,
రాబందు పక్షికిని పేరు.

గుడ : పు. ఇది వర్తులాకారముకును, వీనుగతు
పేయు కవచాదులకును, బెల్లముకును, శ్రీ. చెముడు
చెట్టుకును, ఉండకును పేరు.

గడః పు. ఇది మత్స్యవిశేషముకును, విఘ్నముకును
పేరు.

జడః పు. ఇది మూఢునకును, చలిచేత కొరడు
బారినవానికిని, శ్రీ. దూలగొండిచెట్టుకును పేరు.

గడుః పు. ఇది వీపుకంటికిని, గూనుకును, పేరు.

షడః పు. ఇది పానీయ విశేషముకును, భేదముకును
పేరు. వ్యాడః పు. ఇది ఘాతుక మృగముకును,
పాము కును పేరు.

తాడః పు. ఇది కొట్టుకును, శబ్దముకు ను, పిడి
కెడు గడ్డిమొదలయినవాటికిని, ఈ. శ్రీ. తాడిచెట్టు
కును పేరు.

నీడ : ఇది ప్రదేశముకును, పక్షిగూటికిని,
సకారముపూర్వమందుగల నీడశబ్దము, సమీపము
నకును పేరు.

క్రోడ స్సూకర పాతంగ్యః
క్రోడం క్రోడా వ వక్షసీ॥
చోడః కూల్పానకే దేశభే
దే ప్రావరణాంతరే।

క్షేడః కర్ణా మయే ధావనే
గరళే కుటిలేపి చ ॥ (5)
లోహితార్క-ఫలే క్షేడం
ఘోషపుష్పే దురాసదే।
యోధానాం సింహనాదేతు
క్షేడాస్వాద్వంశశల్యకే ॥ (6)

అండం ఖగాదే కోశే స్యా
న్ముష్కే వీర్యేపిచ కృచిత్।
స్యాత్తండ శృకలే చేతు
వికార మణిదోషయోః॥ (7)

గండః కపాలే పిటకే
యోగభేదే చ గండకే।
గండః ప్రవీరే చిహ్నస్యా
దశ్యభూషణబుద్ధుదే ॥ (8)

చండో దైత్యాంతరే తీప్రే
చండో దాసే యమస్య చ।
ధనహారి శంఖపుష్పౌ
శృండా చండ్రోతి కోవనే ॥ (9)

చండీ కాత్యాయనీ హింస్రా
కోపనస్త్రీషు సమ్మతా।
షండం పద్మాది సంఘాతే
షండ స్వాద్గోపతావపి ॥ (10)

షండః క్లేబే వంశసరే
భార్గవే వంద్యపూరుషే।

క్రోడః పు. ఇది పందికిని, శనిగ్రహము కును, స్ను.
బాహు మధ్యముకును పేరు.

చోడః పు. ఇది రవికకును, చోళదేశము కును,
ఉత్తరీయ వస్త్రముకును పేరు.

క్షేడః పు. ఇది కర్ణరోగ విశేషముకును, ధ్వనికిని,
కాలకూటవిషముకును, త్రి. వక్రమయిన దానికిని,
న. యెర్రజిల్లేడు కాయకును, అవడపుష్పముకును,
త్రి. పొందశక్యముగాని దానికిని, త్రి. భటుల సింహ
నాదముకును, వెదురు గళిగకును పేరు.

అండః న. ఇది ఉష్ణాదుల గ్రుడ్డుకును, వృషణము
కును, రేతస్సుకును పేరు.

ఖండః పు. తునకకును, ఖండ చక్రై రకును, రత్న
దోషముకును పేరు.

గండః పు. ఇది గండస్థలముకును, కురుపు బొంబు
కును, గండనామయోగముకును, వీరునకును,
గురుతుకును, అశ్వాభరణ విశేషముకును, నీటి
బుగ్గకును పేరు.

చండః పు. ఇది చండాసురుకునకును, త్రి. తీవ్ర
మయిన దానికిని, పు. చందుడను యమదూతకు
ను, త్రి. నల్లకచోరముకును, శంఖమాలినీవృక్షము
కును, త్రి. మిగులకోపముగలదానికిని పేరు.

చండీః త్రి. ఇది పార్వతికిని, హింసించు స్వభావ
ము గల దానికిని, కోపముగల త్రికిని పేరు.

షండః న. ఇది కమలములు మొదలయిన వాటి
సమూహముకును, పు. అబోతుకును, నపుంసకు
నకును, అంతఃపురము కాచుకొఞ్చావానికిని, శుక్రా
చార్యునకును, వ్యర్థమైన రేతస్సుగలవానికిని పేరు.

కుండం దేవజలాధాతే

పిఠరేభ కమండలాః॥ (11)

కుండే కుండ స్పృతో జారా

త్పలివత్ప్రీనుతే పి చ

దండ్ యమే మానభేదే

అసదే దమసైస్యయోః॥ (12)

పూహభేదే ప్రకండేశ్వే

కోణ మంథానయోరేషి

అభిమానే గ్రహ దండ

శృండాంశోః పారిపార్వకే॥

(గౌ) గోండః పామరజా తా చ

వృద్ధనాభా చ వాచ్యవత్

పిండం సాంద్రే బలె బో లే

గృహం శేజీవనా యసోః॥ (14)

పిండో దేహి జపాపుష్పే

నివాపే స్థితివేపి చ

పిండే స్వాత్తగరే లాబు

ఖర్జూరీ భేదయోరేషి॥ (15)

పండ ప్షండే ధియాం పండా

పాండుః కుంతీవతా సితే॥

మండం మస్తుని శాకే చ

మండ స్వాత్తగర పిపుయోః॥ (16)

ఏరండే భూషణో చాథ

మండా ధాత్ర్యా ముదీరితా

ముండో దైత్యాంతరే రాహౌ

మూర్ధముండితయోరేషి॥ (17)

కుండ: న. ఇది స్వర్ణమందలి తటాకముకును, పాత్రకును, ఈ. స్త్రీ. కమండలముకును, పు. భర్తజీవింబియుండగా జారున వానిని పేరు.

దండ : పు. ఇది యమధర్మరాజుకును, అక్కడ దండికిని, దుడ్డుకును, దండోపాయముకును, సేనకును, దండవృహముకును, చెట్టుయొక్క కొమ్మల క్రిందిభాగముకును, గుర్రముకును, వాయించుకరకును, కవ్వముకును, అభిమానముకును, గ్రహవిశేషముకును, సూర్యుని ప్రక్కనుండు విఘ్నదేవతకును పేరు.

గోండ : పు. ఇది పామరజాతి వోషముకును, త్రి. పెద్ద బొడ్డుగల వానికిని పేరు.

పిండ: న. ఇది దట్టవకును, బలముకును, బాలింత బోలుకును, గృహమందలి యొక భాగముకును, జీవనాధారముకును, ఇనుముకును, పు. శరీరముకును మంతెన పువ్వుకును, పార్వణ పిండముకును, అందుగఁబంకకును, ఈ. స్త్రీ. గ్రంథి తగరముకును, అనుగచెట్టుకును, ఖర్జూరవృక్షముకును పేరు.

పండ : పు. ఇది నపుంసకునకును, స్త్రీ. బుద్ధికిని పేరు. పాండు : పు. ఇది పాండురాజుకును, త్రి. తెలుపు వర్ణముగల దానికిని పేరు.

మండ: న. ఇది పెరుగు మీగడకును, కూరకును, పు. చేవకును, జిగటకును, అముదపుచెట్టుకును, అలంకారముకును స్త్రీ. భూమికిని పేరు.

ముండ: పు. ఇది ముండాసురునకును, రాహునకును, శిరస్సుకును, బోడితలవానికిని పేరు.

శౌండ్ మత్తే పి విభ్యాతః
శౌండ్ పిప్పలి చవ్యయోః॥

కాండం నాళే తరుస్కంధే
బాణేదనర నీరయోః॥
కుత్తితే రహసి స్తంబే
కాండం గర్వేశ్వవర్గయోః॥
భాండం భూషణమాత్రేపి
భాడం మూలవణ్ణినే॥ (19)
నదీపాత్రే తురంగాణాం
భూషణే భాజనేపి చ॥
ఇడా వాచి గవిక్ష్యా
మిడా చ బుధయోషితి॥
క్రీడా కేళిప్రకారే స్యా
త్తేలా వజ్జానయోరపి॥
చూడా శిఖాయాం వలభౌ
చూడా బాహువిభూషణే॥
పీడా కృపా శిరోమాలా
వమర్ద సరళద్రుమి॥

నాడీ నాళే శిరా గండదూర్వయో
స్స్యా ద్వణాం తరోనాడీ షట్ క్షణ
కాతేపి చర్యాయాం కుహకస్య చ॥
రండా మూషికపర్ణాం చ
రండా విధవయోషితి॥
వండాపి పాంసులాయాం
స్యార్దవండ్ హస్తాదివజి తే॥
శుండాపి జలహస్తీన్యారి

శౌండ్ : త్రి. ఇది సురాదులచేత మదించిన వానికిని,
ఈ. శ్రీ. పిప్పలి చెట్టుకును చవ్యమను గ్రంథద్రవ్య
ముకును పేరు.

కాండ : న. ఇది కాడకును, చెట్టుమానుకును, బాణ
ముకును, సమయముకును, జలముకును, కౌటీల్వ
ముకును, రహస్యముకును, స్తంభముకును; గర్వము
కును, గుర్రముకును, సమూహముకును పేరు.

భాండ : న. ఇది అలంకార సామాన్యము కును,
వర్తకమందలి పెట్టుబడి సొమ్ముకును, నదియొక్క
గట్లనడిమి భాగముకును, అశ్వభూషణముకును,
కుండకును పేరు.

ఇడా : శ్రీ. ఇది మాటకును, గోవుకును, భూమి
కిని, బుధుని భార్యకును పేరు.

క్రీడా : శ్రీ. ఇది శ్రీపురుషుల వన విహారాదులకును,
కందుకాది క్రీడకును, పరిహాసముకును పేరు.

చూడా : శ్రీ. ఇది మగవాని శిరోమధ్యస్థమైన జుట్టు
కును, ముంజూరుకును, దండ కడియముకును పేరు.

పీడా : శ్రీ. ఇది దయకును, శిరస్సున చుట్టిన
పూలదండకును, పీడ పెట్టుటకును, సరళదేవదారు
వృక్షముకును పేరు.

నాడీ : శ్రీ. ఇది గొట్టముకును, బోలునరముకును,
గరికెలోని భేదముకును, గాయముకును, అరు
క్షణములకాలముకును, కుత్తితునిచేష్టకును పేరు.

రండా : శ్రీ. ఇది ఎలుక చెవిచెట్టుకును, మగడు
చచ్చిన దానికిని పేరు.

వండా : శ్రీ. ఇది రంకులాడికిని, పు. చేతులు
మొదలగు నవయములు లేని వానికిని పేరు.

శుండా : శ్రీ. ఇది నీటియేనుగకును, కల్లుకును,

మదిరా కరిహస్తయోః॥
నళిన్యం వారయోషాయాం
శుండస్తు మదనిర్ఘరే॥

★ అథ దాంత త్రివర్గః ★

గారుడం స్యాన్నరక తే
విషశాస్త్రేపి గారుడం॥
ద్రావిడ స్వాజ్ఞనపదే వే
(ధ) దముఖ్యక శంఖయో॥
ప్రచండో దుర్వహ శ్వేత
కరపీఠే ప్రతాపిని॥

పిచండ ముదరే విద్యా
త్పశో రవయవే ౨ పి చ॥
తరండో బడిశీసూత్ర
బద్ధవ స్తుని బేలకే॥

వరండోఽప్యంతరావేద్యాం
సందోహ ముఖరోగయోః॥
పూత్యండో గంధకీటేపి
తథా గంధమృగే ౨ పి చ॥
మార్తండ స్తపనే క్రోడే
శిఖండో బద్ధ చూడయోః॥
ప్రకాండో విటపే శస్త్రే
మూలస్కంధాంతరేతరోః॥

కోదండో భ్రూలతాయాం
స్యాద్దేశ భద్ర చ కార్ముకే॥
సరండ స్సరటే ధూర్తే
సరండో భూషణాంతరే॥ (30)
మారుండో ండో భుజంగానాం
మార్గే గోమయముండలే॥

ఏనుగతుండముకును, తామర లతకును, వేళ్ళ
కును, పు. మదప్రవాహముకును పేరు.

గారుడ : న. ఇది మరకతమణికిని, విషమును
దింపివేయు మంత్రశాస్త్రముకును పేరు.

ద్రావిడ : పు. ఇది ద్రావిడదేశముకును, కచ్చీరము
కును, శఖముకును పేరు.

ప్రచండ : త్రి. అసాధ్యమైన దానికిని, పు. తెల్ల
గన్నేరుకును, త్రి. ప్రతాపముగల వానికిని పేరు.

పిచండ : న. ఇది కడుపునకును, పశువుల యవ
యవముకును పేరు.

తరండ : పు. ఇది గేలపు త్రాటికి కట్టిన బెండు,
కర్రమొదలయిన వాటికిని, తెప్పుకును పేరు.

వరండ : పు. ఇది పేడియొక్క మధ్యభాగముకును,
సమూహముకును, ముఖరోగ వశేషముకును పేరు.

పూత్యండ : పు. ఇది పక్షివశేషముకును, జవాద్ది
పిల్లికిని పేరు.

మార్తండ : పు. ఇది సూర్యునకును, పందికిని పేరు.

శిఖండ : పు. ఇది నెమలి పురికిని, జుట్టుకును పేరు.

ప్రకాండ : పు. ఇది కొమ్మకును, త్రి. శ్రేష్ఠమైన దానికిని,
చెట్టుయొక్క కొమ్మల క్రింది భాగము కును పేరు.

కోదండ : పు. ఇది కనుబొమ్మకును, కోదండ
దేశముకును, న. ధనస్సుకును పేరు.

సరండ : పు. ఇది తొండకును, ధూర్తనకును, భూషణ
వశేషముకును పేరు.

మారుండ : పు. ఇది పాము గ్రుడ్డుకును, త్రోవకును,
గోమయముచేత నలికిన భూమికిని పేరు.

కరండో మధుకోశే పి

కారండేషు దలాడకే || (31)

కూష్మాండో గణభేదేస్యా

ద్రూణో కర్కారు క్షేపి చ |

భేరుండా దేవతా భేదే

పక్షి భేదే చ భీషణో || (32)

వారుండ స్సేకపాత్రేస్యా

న్మలే దృక్పర్ణయోరపి |

ఫణిస్త రాజే వారుండీ

ద్వారపిండ్యాముదీరితా || (33)

తిత్తిడో భూరుహే కాల

దాసే దైత్యాంతర్యోపి చ |

తింతిడ స్తింతిడీ తు స్యా

చ్చింవా వృక్షాష్టుయోరపి ||

వరండా శారికా వర్తి

ఖడ్గ ధేనుషు వర్తతే |

వితండా వాద భేదే స్యా

త్సచ్చీశాకే శిలాహ్వాయే ||

వితండా కరవీర్యాం చ

నిర్గుండీ సింధువారకే |

నీలశేఫాలికాయాం చ

కరహాటేఽపి కుత్రచిత్ || (36)

★ అథ దాంతశ్చతుర్వర్ణః ★

భవేద్వాత (ఖ) ధుండో వాత్యా

వామయో ర్వాతశోణితే |

పిచ్చిలస్సోటికాయాం చ

దేవతాడస్తు హౌషికే || (37)

కరండ : పు. ఇది తేనెపట్టుకును, ఖడ్గము కును,

కన్నులేడుపీట్టుకును, తనంతట పుట్టిన నువ్వు చెట్టు కును పేరు.

కూష్మాండ : పు. ఇది ఈ పేరుగల దేవతా

గణముకును, గర్భముకును, గుమ్మడి చెట్టుకును పేరు.

భేరుండా : శ్రీ. ఇది దేవతావిశేషముకును, పు.

భేరుండపక్షికిని, త్రి. భయంకరమైనదానికిని పేరు.

వారుండ : పు. ఇది ఓడలోని నీళ్ళు చిమ్ముడు

పాత్రకును, కంటి పుసికిని, గులిమికిని, శేషున

కును, ఈ. శ్రీ. గడపకు పేరు.

తిత్తిడ : పు. ఇది చింతచెట్టుకును, యమదూత

కును, రాక్షసవిశేషముకును పేరు.

తింతిడ : పు. ఇవి చింతచెట్టుకును, తింతిడీ : శ్రీ.

చింత పండుకును పేర్లు.

వరండా : శ్రీ. ఇది గోరింకకును, వత్తిడికిని,

కత్తికిని, గోవుకును పేరు.

వితండా : శ్రీ. ఇది తనపక్షమును సమర్థించు కొనక

పరపక్షమును దూషించుటకును, శాక విశేషము

కును, శిలాజిత్తుకును, గన్నేరుచెట్టుకును పేరు.

నిర్గుండీ : శ్రీ. ఇది వావిలిచెట్టుకును, నల్లపువ్వుల

వావిలిచెట్టుకును, తామర దుంపకు ను పేరు.

వాతధుడ : శ్రీ. ఇది వాయు సంఘము కును,

శ్రీకిని, రోగవిశేషముకును, జిడ్డువస్తువుల బుడగ

కును పేరు.

దేవతాడ : పు. ఇది అవడచెట్టుకును, రాహు

సైంహి కేయగ్రహ చాపి
దేవతాద్ హుతాశనే |
చక్రవాద్ ద్రిభేద్యే స్యా
చ్చక్రవాడం తు మండలే
జలరుండో జలావర్తే
సయోరెణౌ భుజంగమే
అపోగండస్తు శిశుకే
వికలాంగ్యేతిభిరుక్ ॥ (39)

★ అథదాంతవర్గః ★

దృఢః స్థూలే భృశే శక్తే
ప్రాధేహీ దృఢో మతః |
బాధం దృఢే ప్రతిజ్ఞాయాం

మూఢస్త్యం ద్రిత బాలయోః ||
గూఢం రహసి గుహ్య చ
సంవృతే పునరన్యవత్ |
పూర్వః స్సంహతవిన్యస్త
పురులేషు చ భేద్యవత్ ॥ (2)
షండో వర్ణవర్ణీ బే
గోపతో వంధ్యపూరుషే |
వోఢా స్యాద్భారితే సూతే

సోఢామర్షణశక్తయో ॥ (3)

రాధాసూక్ష్మే చ శోభాయాం
దాధా దంష్ట్రాభిలాషయోః |
మాఢిః పత్రాదిభం(గౌ)గేస్య

[గ్రహముకును, అగ్నికిని పేరు.

చక్రవాడ : పు. ఇది లోకాలోకపర్వతముకును,
న. వర్తులాకారముకును పేరు.

జలరుండ : పు. ఇది నీటిసుడికిని, నీటి తుంపర
కును, సర్పముకును పేరు.

అపోగండః [త్రి. ఇది పిల్లవానికిని, హెచ్చుతగ్గులైన
యవయవములుగల వానికిని, మిగుల భయ
స్వభావము గలవానికిని పేరు. .

దృఢః [త్రి. ఇది లావైనదానికిని, విస్తారమైనదానికిని,
బలమైనదానికిని, మిక్కిలియనుటకును పేరు.

బాధ : న. ఇది మిక్కిలియనుటకును, అంగీకార
ముకును పేరు (అవ్యయమని కొందరు.)

మూఢః పు. ఇది అవివేకికిని, బాలునకును పేరు.

గూఢః న. ఇది రహస్యముకును, మర్మాంగము
కును, [త్రి. దాగియున్న దానికిని పేరు.

పూర్వః [త్రి. ఇది దట్టమైనదానికిని, రచనాదులచేత
నుంచబడిన సేనకును, విస్తారమైన దానికిని పేరు.

షండః పు. ఇది కొఞ్చావానికిని, నపుంసకునకును,
అబోతుకును, వ్యర్థమైనరేతస్సుగలవానికిని పేరు.

వోఢా : పు. ఇది భారమును వహించినవానికిని,
సారథికిని పేరు.

సోఢా : [త్రి. ఇది ఓరిమిగలవానికిని, సమర్థమైన
వానికిని పేరు.

రాధాః స్త్రీ. ఇది సూక్ష్మముకును, కాంతికిని పేరు.

దాధా : స్త్రీ. ఇది కోరకును, కోరికకునకు పేరు.

మాఢిః స్త్రీ. ఇది మకరికాపత్రాదులకును, దీనత్వ

స్మాధి రైన్యప్రకాశనే॥

★ అథదాంత త్రివర్గః★

ఆషాఢో వ్రతినాం దండే

మాసే మలయపర్వతే।

వారూఢా శృంబలేఘీ స్యా
ద్వస్త్రాంచలకపాటయోః॥ (5)

పంజరేపావకేచాథ

ప్రరూఢో జరరేస్త్రితః।

బద్ధమూలే

విరూఢస్త్రిసంజాత్యేకురి
త్యేన్యవత్॥ (6)

సమూఢః పుంజితే భుగ్నో

సద్యోజాత్యేనుసప్తతే।

ఉరూఢః ఊఢే స్థూలే స్యా

దుషోఢో నికటోఢయోః॥ (7)

నిగూఢో గర్జితే గుప్తే

ప్రమీఢో మూత్రితే ఘనే।

సంరూఢోఽంకురితే ప్రాఢే

ప్రగాఢో దృఢకృప్రయోః॥

ఆధ్యూఢా కృతసాపత్యాం

నార్యామధ్యూఢః ఈశ్వరే।

మునుప్రకాశింపజేయుటకును పేరు.

ఆషాఢః : పు. ఇది బ్రహ్మచారులు ధరించు పలాశ
దండముకును, ఆషాఢమాసముకును, మలయ
పర్వతముకును పేరు.

వారూఢః : పు. ఇది దారి బత్తముకును, పైటి
చంగుకును, తలుపుకును, శుకాదులపంజరముకు
ను, అగ్నికిని పేరు.

ప్రరూఢః : పు. ఇది ఉదరముకును, త్రి. దృఢముగా
నాటుకొన్నదానికిని పేరు.

విరూఢః : త్రి. పుట్టిన దానికిని, అపుడు మొలచిన
దానికిని పేరు.

సమూఢః : త్రి. ఇది రాశిగా చేయబడిన దానికిని,
విరిగిన దానికిని, అపుడు పుట్టినదానికిని, ఉపద్రవ
శూన్యమైనదానికిని పేరు.

ఉరూఢః : త్రి. ఇది వివాహమైనదానికిని, లాపైన
దానికిని పేరు.

ఉషోఢః : త్రి. ఇది సమీపమైనదానికిని, వివాహమై
నదానికిని పేరు.

నిగూఢః : త్రి. ఇది నింద్యమైనదానికిని, దాచబడిన
దానికిని పేరు.

ప్రమీఢః : త్రి. ఇది అతిమూత్రరోగికిని, అధికమైన
దానికిని పేరు.

సంరూఢః : త్రి. ఇది అంకురించినదానికిని, గంభీర
మైనదానికిని పేరు.

ప్రగాఢః : త్రి. ఇది దృఢమైనదానికిని, కష్టముకును పేరు.

అధ్యూఢా : త్రి. ఇది పెద్ద భార్యకును, పు. ప్రభువు
కును పేరు.

అద్యారూఢం సమూరూఢే
ఽత్యధికే చాపి భేద్యవత్ ॥ (9)

★ అథ శాంత వర్గః ★

కణ్ఠోతి సూక్ష్మే ధాన్యాంశే
కృష్ణా జీరకయోః కణాః
పణో వరాకమానే స్వా
స్మాత్యే కార్షపణే గ్రహే ॥
క్రయ్యశాకాదీకే ద్యూతే
వ్యవహారే భృతౌ ధనే ।

గణ స్సమూహే ప్రమధే
సంఖ్యా సైన్యప్రభేదయోః ॥
ప్రూణం ప్రూతే చ నాసాయాం

కాణః కాకై కచక్షుషోః ।
బాణస్యా త్రైవలే కాండే
కాండావయవ దైత్యయోః ॥
బాణా ఝింట్వాం మతాధీరై
శృణో మాషచతుష్టయే ।
కషణే కరపత్రే చ
శాణే ప్రావరణాంతరే ॥ (4)

త్రాణాతు త్రాయమాణాయాం
రక్షితే రక్షణే ఽపిచ ।
ప్రాణో హృస్మారుతే బోలే
కావ్యజీవ్యేనిలే బలే ॥
వాచ్యవత్పూరితే ప్రాణం
ప్రాణాశ్చాసుషుకీర్తితాః ।
ద్రుణంచాపే చ ఖడ్గేచ

అధ్యారూఢః । త్రి. ఇది అధిష్ఠించినదానికిని, విస్తార
మైనదానికిని పేరు.

కణః పు. ఇది మిక్కిలి సూక్ష్మమైనదానికిని, నూక
కును, త్రీ. పిప్పళ్ళకును, జీలకరకు ను పేరు.

పణః పు. ఇది గవ్వప్రమాణముకును, వెలకును,
గురిగింజల యెత్తు రాగిముద్రకును, పందెముకును,
కొనదగిన శాకాదులకును, జూదముకును, వ్యవహార
ముకును, జీతముకును, ధనమునకును పేరు.

గణః పు. ఇది సమూహముకును, శివాను చరు
లయి ప్రమథ గణములకును, సంఖ్యావిశేషముకు
ను, సైన్యవిశేషముకును,

ప్రూణః । త్రి. ఇది వాసన చూడబడినదానికిని, న.
ముక్కుకును పేరు.

కాణః పు. ఇది కాకికిని, ఒక కన్నుగలవానికిని పేరు.

బాణః పు. ఇది ఒక్కటైనదానికిని, బాణముకును,
అలుగుకును, బాణాసురునకును, త్రీ. నల్లపువ్వు
లపెద్ద గోరింటకును పేరు.

శణః పు. ఇది నాలుగు మాషముల యెత్తు పరిమాణ
ముకును, ఒరుపుడు రాతికిని, రంపము కును, ఈ.
త్రీ. వస్త్రవిశేషముకును పేరు.

త్రాణాః త్రీ. ఇది కలుక్రానుగ చెట్టుకును, త్రి.
రక్షించబడినదానికిని, న. రక్షించుటకును పేరు.

ప్రాణః పు. ఇది ప్రాణవాయువకును, బాలింత
బోలుకును, కావ్యప్రాణముకును, వాయువకు
ను, బలముకును, త్రి. పూరించబడిన దానికిని,
బ. పంచప్రాణములకును పేరు.

ద్రుణః న. ఇది ధనుస్సుకును, కత్తికిని, పు. తేలు

(దుణో వృశ్చికభృంగయోః || (6)
 ద్రుయీ కచ్చపికాయాం చ
 జలద్రోణ్యముదాహృతః |

ద్రోణః కృషీపతౌ క్షష్ట
 కాకే వృశ్చిక ఆధకే || (7)

అధకానాం చ తుష్యేపి
 ద్రోణే స్యాన్నీవుదంతరే |
 ద్రోణీకాష్ఠాంబువాహిన్యాం
 గవాం ఘాసభువి స్మృతా ||

మోణశ్చుష్కఫలే నక్ర
 మక్షికా హికరండయోః |
 కోణో వాద్యప్రభేదే స్యా
 త్కోణోశ్రౌలగుడ్యేన్ద్రజే || (9)
 వీణాదివాదనోపాయే
 వ్యకదేశే గృహస్యచ |

శోణ స్సోన్మాక నదయో
 శ్శోణః కోకనదచ్చవా || (10)
 లోహితాశ్వే కృశానౌ చ
 భూణః స్త్రీగర్భ
 డింభయోః |

తీక్ష్ణం సాముద్రలవణే
 విషలోహగ్ని ముష్కకే || (11)
 తీక్ష్ణ (సారే) ఊరే చ తిగ్మా తృ
 త్యాగిన్ ర్వాచ్యవద్యవేత్ |

కర్ణః పృథాజ్యేష్ఠసుతే
 సువర్ణాళా శ్రుతావపి || (12)
 జర్ణశ్చంద్రే చ వృక్షే చ
 వర్ణః కాంచన యజ్ఞయోః |

కుసు, తుమ్మెదకును, ఈ. స్త్రీ. తుద్రరోగ విశేష
 ముకును, నూతియొద్ద నీళ్ళు పోవుటకు కట్టిన
 గాడికిని పేరు.

ద్రోణః పు. ఇది ద్రోణాచార్యునకును, బొంత కాకి
 కిని, తేలుకును, తూముపరి మాణముకును, నాలు
 గు తూములపరి మాణముకును, ఈ. స్త్రీ. దేశవిశేష
 ముకును, దోసెకును, గోవులు మేతమేయు భూమి
 కిని పేరు.

మోణ : పు. ఇది ఎండు కాయకును, నీటి పట్టు
 యిగకును, పాముల పెట్టెకును పేరు.

కోణః పు. ఇది వాద్యవిశేషముకును, ఆయుధధార
 కును, దుడ్డుకును, శనిగ్రహముకును, వీణాదు
 లను వాయించు కొడుపుమొదలైన వాటికిని, యింటి
 మూలకును పేరు.

శోణః పు. ఇది చుండిగపు చెట్టుకును, శోణనదము
 కును, యెర్రకలువ వర్షము వంటి వర్షమునకును,
 యెరుపు వర్షముకగల గుర్రముకును, అగ్నికిని పేరు.

భూణ : పు. ఇది స్త్రీలు దాల్చు గర్భముకును,
 బాలునకును పేరు.

తీక్ష్ణ : న. ఇది సముద్రపు వుప్పుకును, విషము
 కును, ఇనుముకును, పు. అగ్నికిని, మొక్కపు
 చెట్టుకును, యవక్షారముకును, త్రి. తీవ్రమైన
 దానికిని, జీవమును విడుచువానికిని పేరు.

కర్ణ : పు. ఇది కర్ణునకును, సువర్ణాభివృక్షము
 కును, చెవికిని పేరు.

జర్ణ : పు. ఇది చంద్రునకును, వృక్షముకును పేరు.

వర్ణ : పు. ఇది బంగారుకును, యజ్ఞముకును,

నర్హోద్విజాదౌ శుక్లాదౌ
స్తుతౌ రూపయశోక్తరే || (13)
విలేపనే కుదాయాం చ
వర్ణ స్వాద్గుణ (శోభ)
భేదయోః |

వర్ణం స్వాత్మిన్సు కే పత్రే
శీర్ణం తను విశీర్ణయోః ||

పూర్ణ శ్చక్షే సమగ్రేచ
పూరితే చాపి వాచ్యవత్ |
చూర్ణః క్షోదేశారభేదే
చూర్ణాని వాసయుక్తిషు ||
క్షీర్ణం ఛన్నే పరిక్షిప్తే
హింసితే చాపి వాచ్యవత్ |
జీర్ణం వక్ష్యే పురాణే చ

దీర్ణం దారిత భీతయోః ||

ఉష్ణ స్వాదాతపే
గ్రీష్మదక్షే
కృష్ణస్థ కేశవేవ్యాసే
ర్షస్తనే కోకిలే చ కృష్ణం
మరిచ లోహయోః || (17)
కృష్ణా తు ద్రౌపదీ నీలీహర
హరా రాసు కధ్యతే |
వాచ్యవన్నేచ కే కృష్ణం
జష్ణ శ్చక్రే ధనంజయే ||
జిత్యరే చాధ

బ్రాహ్మణాది వర్ణవస్తులకును, శ్వేతాదివర్ణము
లకును, స్తుతికిని, ఆకారముకును, కీర్తికిని, కకారా
ద్యక్షరములకును, పూతకును, పు. ఏనుగ వీపున
వేయు చిత్ర కంబళికిని, గుణముకును, భేదము
కును పేరు.

పర్ణ : పు. ఇదిమోదుగచెట్టుకును, న. ఆకుకును పేరు.
శీర్ణ : త్రి. ఇది సూక్ష్మమైనదానికిని, శిథిలమైన
దానికిని పేరు.

పూర్ణ : త్రి. ఇది సమర్థమయినదానికిని, అంతయు
ననుటకును, జలాదులచేత నింపబడిన కలశకును పేరు.

చూర్ణ : పు. ఇది గుండకును, సున్నముకును, న.
పరిమళింపు గంధపు పొడిమొదలైన, వాటికిని పేరు.

క్షీర్ణ : త్రి. ఇది కప్పబడినదానికిని, చిమ్మబడిన
దానికిని, హింసించబడిన దానికిని పేరు.

జీర్ణ : త్రి. ఇది పండినదానికిని, పురాతనమైనదాని
కిని పేరు.

దీర్ణ : త్రి. ఇది ఛేదించబడినదానికిని, భయమును
పొందిన దానికిని పేరు.

ఉష్ణ : పు. ఇది ఎండకును, గ్రీష్మముతువుకును,
త్రి. నేర్చురికిని పేరు.

కృష్ణ : పు. ఇది కృష్ణునకును, వ్యాసుమునికిని,
అర్జునునకును, కోకిలకును, న. మిరియాలకును,
ఇనుముకును, త్రి. ద్రౌపదికిని, నీలిచెట్టుకును,
ద్రాక్షలతకును, త్రి. నల్లనిదానికిని పేరు.

జష్ణ : పు. ఇది ఇంద్రునకును, అర్జునునకును,
త్రి. జయశీలునకును పేరు.

విష్ణుస్సాత్మజ్ఞః ర్గే-
వసుదైవతే |

గేష్ఠ ర్నటే గాయనే చ

దేష్ఠ ర్దాశగి దుర్తమే ||

వృష్టిస్తు యాదవే మేషే

వృష్టిః పాషండ చండయోః |

పార్శ్వః పాశ్చాత్యభాగేస్యా

త్యాదమూలోన్మద

స్త్రీయోః 4(20) సేనాపుష్టే

చ కుం (భ్యాం) త్యాంచ

తృష్ణాలిపా పిపాసయోః |

ఊర్ధ్వ మేషాదిరోమ్నిస్యా

దంతరావర్తకే భృవోః ||

మణిర్గోళే మేహనాగ్రే

రత్నే చాజాగళస్తనే |

అణి రాణివదక్షా గ్ర

కీలేస్యాదసి సీమయోః || (22)

కుణి పున్నకవృక్షే చ

కుణిస్సాత్మకరేన్యవత్ |

ఝూణిః క్రముకభేదేపి

దుష్టదైవశ్రుతావపి || (23)

శ్రేణిః పంక్తా సేకపాత్రే

శ్రేణి స్సాత్మకరుసంహతా |

వాణి స్సాద్వ్యూతి భారత్య

విష్ణుః పు. ఇది విష్ణువుకును, ద్వాదశాదిత్యులలో .
నొకనికిని, ధనిష్ఠానక్షత్రముకు ను పేరు.

గేష్ఠుః పు. ఇది నక్షత్రవవానికిని, గానము చేయు
వానికిని పేరు.

దేష్ఠుః పు. దాతకును, (త్రి. పొందశక్యముగానిదాని
కిని పేరు.

వృష్టిః పు. ఇది యాదవునకును, పొట్టేలుకును,
(త్రి. పాషండమతస్థునకును, తీవ్రమైనదానికిని పేరు.

పార్శ్వః పు. ఇది వెనుకభాగముకును, చీలమండకు
(క్రిందిభాగముకును, (మడిమె) స్త్రీ. పిచ్చిపట్టిన స్త్రీ
కిని, సైన్యముయొక్క వెనుకభాగముకును, కుంతి
దేవికిని పేరు.

తృష్ణాః స్త్రీ. ఇది ఆశకును, దప్పికకును పేరు.

ఊర్ధ్వాః స్త్రీ. ఇది మేకబోచ్చుకును, కనుబొమల
నడుమనుండు సుడికిని పేరు.

మణిః . ఇది ఉండకును, శిశ్నాగ్రముకును, రత్న
జాతికిని, మేక మెడక్రింది స్తనముకును పేరు.

అణి (అణి) : . ఇవి బండిచక్రము కొననుండు
చీలకును, ఖడ్గదారకును, పొలిమేరకును పేర్లు.

కుణిః పు. ఇది నందివృక్షముకును, (త్రి. ఈవపోయి
న చేతులు గలవానికిని పేరు.

ఝూణిః స్త్రీ. ఇది పోకెట్టుకును, కఠినునకును
పేరు.

శ్రేణిః . ఇది వృక్షాదుల వరుసకును, ఓడలోని
నీళ్ళుతోడెడిపాత్రకును, వడ్డంగి, చాకలి, మంగలి
మొదలగు శిల్పులయొక్క సజాతీయసమూహము
కును పేరు.

వాణిః స్త్రీ. ఇది నేతకును, సరస్వతికిని, పు. వెల

ర్వాణి రూఢ్యే వలాహకే || (24) కును, మేఘముకును పేరు.

వేణీ కచస్య బంధస్య
న్నదీనాం మేళకేపి చ |

దేవతాదేవ

తూణీతు నీల్యాం

తూణీనిషం గతే || (25)

ఘృణా జగుప్సాక్ష్పవయోః

ఫాణీ ర్గద కరంభయోః |

శ్రాణా యవాగ్న్యం

వక్తేతు శ్రాణాం |

స్థాణా యసస్పృతా

ప్రతిమాయాం గృసస్తంబే

వీణా వల్లకి విద్యుతోః |

వేణు ర్భూపాంతరే వంశే

స్థాణుః కీలే ప్తిరే హరే ||

రేణుః పర్వటకే

ధూళ్యామ (లే)

థాణు (వీహి సూక్ష్మయోః |

★ అథ శాంత త్రివర్గః ★

అరుణో వ్యక్తరాగే ర్గే

సంధ్యారాగే ర్గే సారథే

నిశ్చల్యే కపిలే కుష్టే

ద్రవ్యేవాచ్యవదిష్యతే |

అరుణాలివిషా శ్యామా

మంజిష్ఠా త్రివృలాసుచ || (29)

వేణీ : త్రి. ఇది సర్పాకారముగా నల్లినజడకును, నదీప్రవాహముల యొక్క సమ్మేళనమునకును, దేవతాడి చెట్టుకును పేరు.

తూణీ : పు. ఇది నీలిచెట్టుకును, త్రి. అమ్ములఘృణా కిని పేరు.

ఘృణా : త్రి. ఇది నిందకును, దయకును పేరు.

ఫాణీ : త్రి. ఇది బిల్లముకును, పెరుగుతో కలిపిన వేపుడు పిండికిని పేరు.

శ్రాణా : త్రి. ఇది గంజికిని, త్రి. పచనము చేయబడిన దానికిని పేరు.

స్థాణా : త్రి. ఇది లోహపుబొమ్మకును, ఇంటి స్తంభముకును పేరు.

వీణా : త్రి. ఇది వీణకును, మెరుపునకును పేరు.

వేణు : పు. ఇది వేణురాజుకును, వెదురుకును పేరు.

స్థాణు : ఇది మొరడుకును, త్రి. స్థిరమైనదానికిని, పు. శివునకును పేరు.

రేణు : పు. ఇది పర్వాటకమును గ్రంథద్రవ్యము కును, పరాగముకును పేరు.

థాణు : పు. ఇది సన్నధాన్యముకును, త్రి. సూక్ష్మమైనదానికిని పేరు.

అరుణ : పు. ఇది ఇంచుక రక్తవర్ణముకును, సూర్యునకును, సంధ్యారాగరక్తిమకును, అనూరునకును, ధ్వనిలేకుండుటకును, కపిలవర్ణముకును, కుష్టురోగముకును, త్రి. యెరుపు వర్ణము గల ద్రవ్యము కును, త్రి. అతివకును, నల్లతెగడకును, మంజిష్ఠలతకును, తెల్లతెగడకును పేరు.

కరుణస్తు రసే వృక్షే
కృపాయాం కరుణామతా
వరుణ స్సమ్మత్ నీరే
స్వర్గోకే పరమేష్ఠిని || (30)

వరుణస్తరుభదేపి

ప్రతీచీపతి సూర్యయోః |
వరణస్తక్షశాకేపి
ప్రాకారే వరణంవృతౌ || (31)

తరుణః స్యాన్నవే యూని
కుబ్జపుష్పే రుబూకయోః |

చరణం భహ్నుచాదౌచ
మూలే గోత్రే పదేపి చ || (32)

చరణం భ్రమణోత్తౌ చ
రవణం రాసభధ్వసా |
రవణః కరభే భృంగే
రావణో రాక్షసాధిపే || (33)

ప్రధానకుంజరే ఘోరే
రావణో నాదకే న్యవత్ |
లవణో రస రక్షన్ భి
భదేషు లవణాన్వితే || (34)

కరణం సాధన తేత్ర
కాయకాయస్థకర్మసు |
గీతాంకహార సంవేశే
క్రియాభేదేంద్రియే షుచ || (35)

బాలవాదౌ చకరణః
స్మృత శ్శూద్రా విశోస్సుతే |

కరుణః పు. ఇది కరుణారసముకును, వృక్షవిశేషము
కును, త్రి. దయకును పేరు.

వరుణః పు. ఇది జలముకును, స్వర్గలోకముకును,
బ్రహ్మకును, ఉలిమిరి చెట్టుకును, వరుణ దేవున
కును, సూర్యునకును పేరు.

వరణః పు. ఇది ఉలిమిరి చెట్టుకును, కోటకును,
న. ఊరుచుట్టువేసిన కంచెకోటకును పేరు.

తరుణ : త్రి. ఇది నూతనమైనదానికిని, పిన్న
వయసు వానికిని, న. కుబ్జక పుష్పముకు, పు.
ఆముదపు చెట్టుకును పేరు.

చరణః ఇది ఋక్కాకయజుశాఖముదలైనవాటికిని,
పేరుకును, కులముకును పాదముకును, న.
తిరుగుటకును, భక్షించుటకును పేరు.

రవణః న. ఇది గాడిద కూతకును, పు. ఒంటెకును,
తుమ్మెదకును పేరు.

రావణ : ఇది రావణాసురునకును, గుంపులో
ముందునడచు వీనుగకును, త్రి. భయంకరు నకును
ధ్వనిచేయు వానికిని పేరు.

లవణ : పు. ఇది ఉప్పునకును, లవణాసురునకును,
లవణసముద్రముకును, త్రి. ఉప్పుని వస్తువకును పేరు.

కరణః న. ఇది సాధనముకును, పంటభూమికిని,
శరీరముకును, గ్రామాదాయ వ్యయములు వ్రాయు
కరణముకును, కర్మ కును, గానవిశేషముకును,
శరీరమును విదల్చుటకును, ఆసనముకును, కార్య
ముకును, నేత్రాదీంద్రియముకు, బవాది పంచాంగ
కరణముకును, పు. శూద్రత్రీయందు వైశ్యునివలన
పుట్టిన వానికిని పేరు.

జరణం జీరకా ౨ జాబి
హిం గు సౌవర్చ తేష్వపి ॥ (36)

ధరణం మానభేదే ౨ పి

ధారణే ధరణే భువి ।

రమణం స్యాత్ప్రబోలన్య
మూలేపి రమణః ప్రియే ॥

శరణం వధ రక్షిత్రో
శృరణం రక్షణే గృహే ।

కత్తణం తృణభేదేపి
వారిపర్ణాం చ కత్తణం ॥ (38)

యంత్రణం స్యాన్నియమనే
బంధనే రక్షణేపి చ ।

ప్రఘణస్తామ్రకుంభే స్యా
దళిందే లోహముద్గరే ॥ (39)

ద్రుఘణో ముద్గరేపి స్యా
ద్రుఘణా చ పరశ్వధే ।

ప్రవణః క్రమనిమోహ్యా
మాయ (త్రే) తే చ చతుష్పథే ॥

ప్రగుణే చ క్షణేపి స్యా
దీరిణం శూన్య ఊషరే ।

గ్రహణం తూపలబ్ధౌ స్యా
దాదరే గ్రహణం కరే ॥ (41)

గ్రహాపరాగ స్వీకార (బం)
వందిషు గ్రహణం మతం ।

ఈక్షణం దర్శనే దృష్టౌ
సోక్షణం సేచనే వధే ॥ (42)

లక్షణం నామ్ని చిహ్నైః

జరణ : న. ఇది జీలకరకును, తెల్ల జీలకరకును,
ఇంగువకును, పు. సౌవర్చల వణముకును పేరు.

ధరణ : న. ఇది 24 గురిగింజల ప్రమాణముకును,
ధరించుటకును, ఈ. స్త్రీ. భూమికిని పేరు.

రమణ : న. ఇది పొట్లపేరుకును, పు. భర్తకును
పేరు.

శరణ : న. ఇది చంపుటకును, రక్షించువానికిని,
రక్షించుటకును, గృహముకును పేరు.

కత్తణ : న. ఇది కామంచి గడ్డికిని, తూటికూరకును
పేరు.

యంత్రణ : న. ఇది నియమించుటకును, కట్టుట
కును, రక్షించుటకును పేరు.

ప్రఘణ : పు. ఇది రాగిబిందెకును, ఇంటిముందర
వాకిలికిని, ఇనుప గుదియకును పేరు.

ద్రుఘణ : పు. ఇది ఇనుప గుదియకును, గండ్ర గొడ్డలి
వంటి యాకృతిగల యస్త్రవశేషము కును పేరు.

ప్రవణ : త్రి. క్రమముగా పల్లమైన భూమికిని, విస్తార
మైనదానికిని, పు. నాలుగు త్రోవలు కలసిన రచ్చకు
ను, త్రి. తిన్నని దానికిని, క్షయముకును పేరు.

ఈరిణ : త్రి. శూన్యమయినదానికిని, చవిటి నేల
కును పేరు.

గ్రహణ : న. ఇది పొందబడుటకును, అదరముకు
ను, హస్తముకును, సూర్యాది గ్రహణముకును,
చేకొనుటకును, ఖైదు కును పేరు.

ఈక్షణ : న. ఇది చూచుటకును, నేత్రముకును పేరు.

సోక్షణ : న. ఇది తడుపుటకును, చంపుట కును పేరు.

లక్షణ : న. ఇది పేరుకును, గురుతుకును, పు.

సామిత్రే చాపి లక్షణః ।
లక్ష్మణం లాంఛనే నామ్ని
రామభ్రాతరి లక్ష్మణః ॥ (43)

లక్ష్మణోషధి సారస్యే
స్మశ్రీకే వాభి ధేయవత్ ।

దక్షిణ స్రరళావామ
పరచ్చందానువర్తిషు ॥ (44)

వాచ్యవద్దక్షిణావాచీ
యజ్ఞదాన ప్రతిష్ఠయోః ।

ద్రవిణం కాంచనే విత్తే
ద్రవిణం చ పరాక్రమే ॥ (45)

మస్స(ణః)కోక్తకర్మశే స్థిర్దై
క్షుమాయాం మస్సణా మతా ।

ఊషణం మరి చే భ్యాతం
కణాయా మూషణా మతా ॥

ధిషణ స్త్రిదశాచార్యే
ధిషణా ధియి సమ్మతా ।

ధర్షణం స్యాత్పరిభవే
రతేసత్యాం తు ధర్షణీ ॥ (47)

భీషయో దారుణో (రుద్రే)
గాఢే భీషణో శల్లకీ రసే ।

హరణం యో(తు)తకద్రవ్యే
భుజ్యేహి హరణం హృతా ॥ (48)

హరిణ స్స్యాత్కురంగేహి
హరిణః పాండురేన్యవత్ ।

హరిణీ హరితాయాం చ

లక్షణస్వామికిని పేరు.

లక్ష్మణ : న. ఇది గురుతుకును, పేరుకును, పు.
లక్ష్మణస్వామికిని, స్త్రీ. ఓషధివశేషముకును, (నాగ
పత్రిచెట్టు అని చెప్పుదురు) ఆడసారస పక్షికిని,
త్రి. లక్ష్మీవంతునకును పేరు.

దక్షిణ : త్రి. ఇది యోగ్యమయినదానికిని, కుడిప్ర
క్కదానికిని, పరులచిత్తము గురైరిగి ప్రవర్తించు
వానికిని, స్త్రీ. దక్షిణ దిక్కుకును, యాగ దక్షిణకు
ను, భ్యాతికిని పేరు.

ద్రవిణ : చ. ఇది బంగారుకును, ధనముకును,
పోతురితనముకును పేరు.

మస్సణ : త్రి. ఇది మెత్తని దానికిని, నున్నని
దానికిని, స్త్రీ. నల్లగిసె చెట్టుకును పేరు.

ఊషణ : న. ఇది మిరియాలకును, స్త్రీ. పిప్పళ్ళకును
పేరు.

ధిషణ : పు. ఇది బృహస్పతికిని, స్త్రీ. బుద్ధికిని
పేరు.

ధర్షణ : న. ఇది తిరస్కరించుటకును, సురతము
కును, ఈ. స్త్రీ. రంకులాడికిని పేరు.

భీషణ : త్రి. ఇది భయంకరమయినదానికిని, గాఢ
మయినదానికిని, పు. అందుగచెట్టుకును, భయా
నకరసము కును పేరు.

హరణ : న. ఇది వివాహకాలమందు వధూవరుల
కిచ్చుద్రవ్యముకును, భుజముకును, హరించుట
కును పేరు.

హరిణీ : పు. ఇది జింకకును, త్రి. తెల్లనిదానికిని
పేరు.

హరిణీ : స్త్రీ. ఇది పచ్చ వన్నెగలదానికిని, సుందర

చారు స్త్రీ వృత్తభేదయోః ॥

సువర్ణ ప్రతిమాయాంచ

హర్షణో ష్టిరుగంతరే ।

హర్షణో యోగభేదచ

శ్రాద్ధదేవే పిచ క్వచిత్ ॥ (50)

శ్రవణం స్వాద్వృక్షభేదే

శ్రవణం శృతి కర్ణయోః ।

శ్రావణో మాసి పాషండే

దద్యాళ్యాంశ్రావణామాతా ॥

శ్రమణో యతి భేద్యపి

శ్రమణో నింద్యజీవిని ।

సుదర్శనా ముండితికా

మాంసీషు శ్రమణాం విరుః (52) మాంసీకిని పేరు.

కళ్యాణమక్షయే స్వర్ణే

కళ్యాణం మంగళేపి చ ।

కృపాణో సౌ కృపాణీతు

ఛురికాయాం చ కర్త రౌ ॥ (53)

సింహాణం కాచపాత్రే చ

లోహ నాసిక యోర్మలే ।

పురాణం వాచ్యవ త్రుత్వే

పురాణం పంచలక్షణే ॥ (54)

ప్రమాణం నిత్యమర్యాద

సత్వవారి ప్రమాత్వపు ।

ఏకతాయా మియత్తాయాం

హే (తు)తౌ శాస్త్రేషు చ స్పృతః ॥ (55)

నిర్యాణం వారణాపాంగ

దేశేమోక్షే చ నిర్గమే ।

నిర్మాణం నిర్మితౌ సారే

మయిన స్త్రీకిని, హరిణీవృత్త ముకును, బంగారు బొమ్మకును పేరు.

హర్షణ : పు. ఇది నేత్రరోగవోషముకును, త్రి. సంతోషమును జేయువానికిని, 14వ పంచాంగ యోగముకును, యమునికి పేరు.

శ్రవణ : శ్రవణానక్షత్రముకును, న. వినుటకును, చెవికిని పేరు.

శ్రావణ : పు. ఇది శ్రావణ మాసముకును, పాషండ మతస్తునికిని, స్త్రీ. వృక్షవోషముకును పేరు.

శ్రమణ : పు. ఇది బుద్ధసన్యాసికిని, త్రి. నింద్య మయిన జీవనము గలవానికిని, స్త్రీ. ఓషధివోషము కును, అలంబుషమును వృక్ష వోషముకును, జటా మాంసీకిని పేరు.

కళ్యాణ : న. ఇది నాశనము లేకపోవుటకును, బంగారుకును, వివాహాది శుభముల కును పేరు.

కృపాణ : పు. ఇది పెద్దకత్తికిని, ఈ. స్త్రీ. చూరక త్రికిని, కత్తెరకును పేరు.

సింహాణ : న. ఇది గాజుపాత్రకును, ఇనుపచిట్టము కును, చీమిడికిని పేరు.

పురాణ : త్రి. ఇది పురాతనమైనదానికిని, మత్స్యాది పురాణములకును పేరు.

ప్రమాణ : న. ఇది నిత్యమయినదానికిని, హద్దుకు ను, నిజమును చెప్పువానికిని, కొలిచే వానికిని, ఏకత్వముకును, ఇంతమాత్రమ నుటకును, కారణ ము కును, శాస్త్రములకును పేరు.

నిర్యాణ : న. ఇది యేనుగ క్రిగంటి ప్రదేశముకును, మోక్షముకును, బయలు దేరుటకును పేరు.

నిర్మాణ : న. ఇది నిర్మించుటకును, బలముకును,

నిర్వాణం చ సమంజసే || (56)

నిర్వాణమస్తంగమనే

నిర్వృతౌ గజమజ్జనే |

అపవర్గే చ

కుర్వాణో భృత్య

కారక యోరపి || (57)

దౌర్వాణం మృష్టపర్ణే స్యా

ద్వార్యాయాం స్వరసేవచ |

వారణం స్రతి షేధే స్యా

ద్వారణశ్చ మతంగజే || (58)

కారణం కరణోహేతు

వధయోరపి కారణం |

కారణా యాతనాయాం చ

కృపణః కుత్సితే కృమే || (59)

కార్మణం మంత్ర తంత్రాది

యోజనే కర్మకారకే |

మార్గణం యాచనేన్వేష్యే

మార్గణో యాచకే శరే || (60)

మత్కుణో నిర్విషాణోభే

నిశ్శృశ్రుపురుషేషి చ |

ఉద్ధం శేనారకేళే చ

ధర్మణోహి ద్రుభేదయోః ||

కోంకణో దేశభేదేస్యా

చ్చస్త్రభేదేతు కోంకణం |

కంకణం శేఖరే హస్త

సూత్ర మండనయోరపి || (62)

సరియగుతుకును పేరు.

నిర్వాణః న. ఇది నశించుతుకును, సుఖముకును, యేనుగ నీతుమునుగులాడుతుకును, మోక్షముకును పేరు.

కుర్వాణః | త్రి. ఇది సేవించువానికిని, చేయించువానికిని పేరు.

దౌర్వాణః : న. ఇది మిరియచ్చుచేట్టుకును, గర్రెకును, దూర్వారసముకును పేరు.

వారణః : న. ఇది నివారించుతుకును, పు. ఏనుగకును పేరు.

కారణః : న. ప్రధానసాధనముకును, హేతువుకును, చంపుతుకును, త్రి. తీవ్రవేదనకును పేరు.

కృపణః | త్రి. కుటీలమైనదానికిని, పు. పురుగుకును పేరు.

కార్మణః : న. ఇది మంత్రములు మొదలగువాటిచేతను స్తంభనమోహనాదులను చేయుతుకును, | త్రి. కర్మను చేయించుతుకును పేరు.

మార్గణః : న. ఇది యాచించుతుకును, వెతకుతుకును, పు. యాచకునకును, బాణముకును పేరు.

మత్కుణః : పు. ఇది దంతములు లేని యేనుగకును, పేడిమూతికిని, నల్లికిని, కొబ్బరిచెట్టుకును పేరు.

ధర్మణః : పు. ఇది సద్భవిశేషముకును, వృక్షవిశేషముకును పేరు.

కోంకణః : పు. ఇది కొంకణదేశముకును, న. శత్రువిశేషముకును పేరు.

కంకణః : న. ఇది శిరోభూషణముకును, దీక్షాదులయందు కట్టిన హస్తసూత్రమునకును, కడియమునకును పేరు.

పూరణః పూరకేష్ఠ్య
భేదే పూరణమిష్యతే |
పటారంభకసూత్రే చ
శాల్మలౌ పూరణీ మతా || (63)

సుషేణః కరమర్దే పి
విష్ణుసుగ్రీవవైద్యయోః |
రోషణః సారదే హేమ
ఘర్లణౌ పరియోస్తథా || (64)

రోషణౌ ౨ పి విషేణం తు
క్రోడద్విరదదంతయోః |
పశోశ్చుంగే విషేణీ తు
మేషశృంగ్యాం ప్రకీర్తితా || (65)

కరేణు ర్గజ హస్తిన్యోః
కర్ణికారే పి చ క్వచిత్ |
హరేణుస్తు సతీ(నే) లే స్యా
ద్రైణుకా కులయోషితోః |
సువర్ణం స్వర్ణమాత్రే స్యా
త్సువర్ణం కర్ణవిత్తయోః |
సువర్ణశ్చ సువర్ణాలు
కృష్ణాగురు మఖాంతరే || (67)

సువర్ణ స్వర్ణచూడే స్యా
గ్గరుడే కృతమాలకే |
సుపర్ణా కమలిన్యాం చ
మప (ర్ణా) ర్గీతార్క్య మాతరి || (68)

శ్రీపర్ణ మగ్నిమం థే బై
శ్రీపర్ణి శాల్మలౌ హరే |
దుర్వర్ణం చ కుష్ణే స్యా
ద్వాస్తకే రజతేపి చ || (69)

పూరణః | త్రి. ఇది పూరించువానికిని, న. పిండివంట
లలోని భేదముకును, ఈ. శ్రీ. బట్టపుంజమున
కును, బూరుగు చెట్టుకును పేరు.

సుషేణః పు. కలవిచెట్టుకును, విష్ణువుకును, సుగ్రీ
వుని వైద్యుడగు సుషేణునకును పేరు.

రోషణః పు. ఇది పాదరసమునకును, బంగారు
కును, ఒరుపుడు రాతికిని పేరు.

విషాణః న. ఇది పందికోరకును, గజ దంతము
కును, పశువుల కొమ్ముకును, ఈ. శ్రీ. కర్కాటక
శృంగికిని పేరు.

కరేణుః పు. ఇది ఏనుగకును, శ్రీ. ఆడ యేనుగ
కును, పు. కొండగోగుచెట్టుకును పేరు.

హరేణుః పు. ఇది లంక లనెడు ధాన్యముకును, శ్రీ.
రేణుకయనెడి గంధద్రవ్యము కును, కులశ్రీకిని పేరు.

సువర్ణః న. ఇది బంగారుకును, కర్ణమెత్తు బంగారు
నాణెముకును, ధనముకును, పు. వృక్ష విషము
కును, కృష్ణాగరుకును, యజ్ఞవిశేషముకును పేరు.

సువర్ణః పు. ఇది పాలపిట్టకును, గరుడున కును,
రేలచెట్టుకును, శ్రీ. పద్మలతకును, ఈ. గరుడుని
తల్లికిని పేరు.

శ్రీపర్ణః న. ఇది కూరనెల్లి చెట్టుకును, పద్మముకును,
ఈ. శ్రీ. బూరుగచెట్టుకును, తూడి కూరకును పేరు.

దుర్వర్ణః | త్రి. ఇది దుష్టవర్ణము గలదానికిని, న.
చక్రవర్తి కూరకును, వెండికిని పేరు.

పత్రోర్థం ధౌత కాశేయే
పత్రోర్థ శ్శోణకేషు చ |
సంక్షీర్ణం నిచితే ప్రోక్త
మశుద్ధేచాపి భేద్యవత్ || (70)

గోకర్ణో శ్వతరే సర్వే
సారంగే ప్రమథాంతరే |
అంగుష్ఠానామికోన్మానే
గోకర్ణీమూర్వికౌషధా || (71)

అరణి ర్వహ్నిమంధేఽపి
స్మృతో నిర్మంధ్వ దారుణి |
తరణి స్తరణే భానౌకమా
ర్యోషధి నౌకయోః ||
విపణిః పణ్యవిధ్యం చ భ
వేదాపణ పణ్యయోః |
ప్రవణి ర్వేణి కుథయో

స్సరణిః పంక్తివర్తనోః ||
నిశ్శ్రేణి స్తద్ధిరోహిణ్యాం
ఖర్జూరిపాదపేఽపిచ |
భరణి శోణకే (ఘోషకే)
ఋక్షే భరణం వేతనే భృతౌ ||
భ్రమణీ కారుండికాయాం
క్రీడాద్యాయామధీశితుః |
గ్రామణీ ర్భౌగకే పత్త్య
ప్రథానే నాపిత్యేషు చ || (75)
గ్రామణీ నీలికాయాం చ
గ్రామే(యా)యా పణ్యయోషిణోః |

ధారణి నాడికాయాం చ (76)

పత్రోర్థ : న. ఇది తెల్ల పట్టుకును, పు. దుండిగపు
చెట్టుకును పేరు.

సంక్షీర్ణ : త్రి. ఇది నిరవకాశమైన దానికిని, మలిన
మైన దానికిని పేరు.

గోకర్ణ : పు. ఇది కంచరగాడిదకును, పాముకును,
జింకలలోని భేదముకును, గోకర్ణుడను ప్రమథ
దేవ తకును, లొడితెడుప్రమాణముకును, ఈ.
శ్రీ. చాగచెట్టుకును పేరు.

అరణి : పు. ఇది కూరనిల్లిచెట్టుకును, అగ్నిని
మధించు కర్రకును పేరు.

తరణి : పు. ఇది తెప్పకును, సూర్యునకును, శ్రీ.
ఘృతకుమారీతకును, నావకును పేరు. విపణి
ఇది బజారుకును, అంగడికిని, అమ్మదగిన వస్తువు
కును పేరు.

ప్రవణి : శ్రీ. ఇది జడకును, ఏనుగమీద పరచు
చిత్రకంబళికిని పేరు.

సరణి : శ్రీ. ఇది వరునకును, మార్గముకును పేరు.

నిశ్శ్రేణి : శ్రీ. ఇది నిచ్చెనకును, ఖరూగిరపు చెట్టు
కును పేరు.

భరణి : పు. ఇది దుండిగపు చెట్టుకును, శ్రీ. భరణి
నక్షత్రముకును, న. జీతముకును, కూలికిని పేరు.

భ్రమణి : శ్రీ. ఇది జలగకును, రాజుల యొక్క
క్రీడకును పేరు.

గ్రామణి : పు. ఇది గుర్రముల కాచువానికిని,
ప్రభువుకును, ముఖ్యునకును, మంగలివానికిని,
శ్రీ. నీలిచెట్టుకును, గ్రామమందలి శ్రీకిని, వెల
యాలికిని పేరు.

ధారణి : శ్రీ. ఇది నరముకును, బుద్ధుని చేత

బుద్ధోక్తమంత్రభిద్యపి ||

ఇంద్రాణీ కరణే స్త్రీణాం
పాలోమీ సింధువారయోః |

ఏషణీ వ్రణ మార్గను
సారిణ్యాం చ తులాభిది || (77)

క్షేపణీ జాలభేదే పి
నౌకాదండే పి కధ్యతే |

వారుణీగండదూర్వాయాం
ప్రతీచీ సురయోరపి || (78)

సారణీ స్వల్పసరితి
ప్రసారణ్యాం చ సారణీ |
సారణస్సాదతీసారే
సచివే రావణస్య చ || (79)

కాకిణీ పణతుర్యాం శే
మానదండేష్యే కాకిణీ |
కృష్ణవైకవరాటక్యే
స్సౌరున్మానాంశత్రేపి చ || (80)

బ్రాహ్మణీ (హం) ఫంజికా
స్పృక్కాద్విజపత్నీషు విశ్రుతా |
విప్రే తు బ్రాహ్మణో వేదే
బ్రాహ్మణం ద్వీజసంహతా ||

పక్షిణీ పూర్ణిమాయాం
స్యాత్పక్షిణీ శాకినీభిది |
ఆగామి వర్తమా నాహ
ర్యుక్తాయాం నిశి పక్షిణీ || (82)

రోహిణీ కటురోహిణ్యాం
రోహిణీ రోహిణా గవోః |
కంతరోగంతరే భే చ

చెప్పబడిన మంత్రవిశేషముకును పేరు.

ఇంద్రాణీ : స్త్రీ. ఇది స్త్రీలచేష్టకును, శబదేవికిని,
వావిలిచెట్టుకును పేరు.

ఏషణీ : స్త్రీ. ఇది పుండుననుసరించు క్రిమి విశేష
ముకును, త్రాసుకును పేరు.

క్షేపణీ : స్త్రీ. ఇది వలలోని భేదముకును, ఓడనడపు
గెడకర్రకును పేరు.

వారుణీ : స్త్రీ. ఇది గరికెలోని భేదముకును పశ్చిమ
దిక్కుకును, కల్లుకును పేరు.

సారణీ : స్త్రీ. ఇది శెలయేటికిని, గొంతెమ గొమరు
చెట్టుకును, పు. అతिसార రోగము కును, రావణుని
మంత్రానికిని పేరు.

కాకిణీ : స్త్రీ. ఇది యిరువది గవ్వలు వెలకును,
కొలకర్రకును, గురిగింజకును, గవ్వకును, నలుతు
ములోని బాగముకును పేరు

బ్రాహ్మణీ : స్త్రీ. ఇది గంటు భారంగికిని, స్పృక్క-
యనెడి గంధద్రవ్యముకును, బ్రాహ్మణుని భార్య
కును, పు. బ్రాహ్మణునకును, వేదముకును, న.
బ్రాహ్మణ సమూహముకును పేరు.

పక్షిణీ : స్త్రీ. ఇది పున్నమకును, శాకములు గల
భూమికిని, రాబోవుచున్నట్టిన్నిజరుగుచున్నట్టిన్ని
పగళ్ళతో గూడిన రాత్రికిని పేరు.

రోహిణీ : స్త్రీ. ఇది కటకరోహిణీకిని, ఎరుపు
వర్తముకును, గోవుకును, కంతమందు పుట్టు
రోగవిశేషముకును, రోహిణీ నక్షత్రమునకును,

సోమవత్క్రీ చ రోహిణీ॥ (83) తెల్లచంద్ర చెట్టుకును పేరు.

★ అథ శాంత శ్చతుర్వర్ణః ★

ఆతర్పణం చ సోహిత్యే
విద్యాదాతేవన్యేపి చ।

ఆధర్వణోఽప్యధర్వజ్ఞ
బ్రాహ్మణే చ పురోధసి॥ (84)

ఆరోహణం స్యాత్సోపానే
సమారోహ ప్రరోహణే।

రక్తరేణుస్తు సింధూరే
పరాశకలికోద్గమే॥ (85)

ఉత్తేషణం తు వ్యజనే
దాన్యమర్దనవస్తుని।

ఉద్ధరణం సముద్ధార
వాంతాన్మోన్మూలనేష్వపి॥ (86)

నిగరణం భోజనేపి
గళేనిగరణో మతః।

ని(శ్చ) స్ఫురణం స్యాన్మరణో
పాయ నిర్వాణముక్తిః॥

సంసరణం రణారంభే
పురనిర్గమగోపురే।

ఘంటాపథేవ సంసారే
ప్రప్యసంబాధ చ మూగతౌ॥(88)

నిస్తరణం స్యాదుపాయే
నిసారే నిర్గమేఽపి చ।

విదారణం రణే భేదే
విడంబే చ విదారణం॥ (89)

నిరూపణం స్యాదాలోకే
నిచార్హేపి నిదర్శనే।

ఆతర్పణః న. ఇది తృప్తిపొందుటకును, మంగళార్థ
మైనపూతకును, పేరు.

ఆధర్వణః : పు. ఇది అధర్వణ వేదమును జదివిన
బ్రాహ్మణునకును, పురోహితునకును పేరు.

ఆరోహణః న. ఇది చీడీలకును, ఉన్నత ప్రదేశము
నకెక్కుటకును, మొలఁచుటకును పేరు.

రక్తరేణుః : పు. ఇది సింధూరముకును, మోదుగ
మొగ్గకును పేరు.

ఉత్తేషణః : న. ఇది విసనికరకును, రోకలికిని
పేరు.

ఉద్ధరణః న. ఇది ఎత్తుటకును, కక్కిన యన్నము
కును, పెల్లగించుటకును పేరు.

నిగరణః : న. ఇది భుజించుటకును, పు. కంఠము
కును పేరు.

నిష్ఫురణః న. ఇది మరణమునకును, ఉపాయము
కును, బయలుదేరుటకును, మోక్షముకును పేరు.

సంసరణః న. ఇది యుద్ధారంభముకును, బహిర్వా
రముకును, 10 ధనస్సులవెడల్పుగల రాజవీధికిని,
సంసారముకును, సమృద్ధము లేక సేనలునడుచు
టకును పేరు.

నిస్తరణః : న. ఇది ఉపాయముకును, దాటుటకు
ను, బయలుదేరుటకును పేరు.

విదారణః : న. ఇది యుద్ధముకును, భేదించుట
కును, మోసముకును పేరు.

నిరూపణః న. ఇది చూచుటకును, విచారించుట
కును, దృష్టాంతముకును పేరు.

నారాయణోఽమృతేభీరు
గౌర్యర్షా రాయణీం విదుః || (90)
పరాయణ మభీష్టే స్యా
తత్పరాశ్రయయోరపి |
పారాయణం సమాసంగే
కార్త్యే పారగతావపి ||
కార్తావణః కార్తీకే స్యా
త్పణషోడశవేషః |
కామగుణ స్పృతో రాగే
విషయా భోగయోరపి || (92)
పరీరణ స్వాత్మమతే
దండే స్యాత్పట్టశాటకే |
సమీరణ స్వాత్మవనే
పథికే చ ఫణిజ్ఞుకే || (93)
పర్వరీణస్తు పర్లస్య
శిరాయాం ద్యూతకంబళే |
పర్లస్యం తరంగేషి స్యా
త్పర్వరీణం తు పర్వణి || (94)
తండురీణః కీటమాత్రే
వర్వరే తండులోదకే |
మీనామ్రీణో దర్దు రామే
మీనామ్రీణాశ్చ ఖంజనే || (95)
ప్రవారణం నిషేధే స్యా
త్కామ్యదానే ప్రవారణం |
జాహరాణ్యోనల్లేధ్యర్యో
రేరిహాణ్యోహరే ||
దేవమణి శ్చివే శ్వస్య
కంతావర్తే చ కౌస్తుభే |

నారాయణ : పు. ఇది విష్ణువుకును, ఈ.శ్రీ.
పిల్లిపిచ్చురకును, పార్వతికిని పేరు.
పరాయణ : త్రి. ఇది ఇష్టమైన దానికిని, ఆసక్తిగల
దానికిని, ఆధారమైన దానికిని పేరు.
పారాయణ : న. ఇది కలయికకును, సాకల్యవచన
ముకును, తుదముట్టుటకును పేరు.
కార్తావణ : పు. కర్ణమెత్తు వెండిముద్రకును, 16
కర్ణమెత్తు రాగిముద్రలకును పేరు.
కామగుణ : పు. ఇది అనురాగముకును, భోగసాధ
నమైన వస్తువుకును, పరిపూర్ణత్వ ముకును పేరు.
పరీరణ : పు. ఇది తాబేటికిని, దండముకును,
పట్టుకాటికిని పేరు.
సమీరణ : పు. ఇది వాయువకును, మార్గస్థన
కును, మరువపు చెట్టుకును పేరు.
పర్వరీణ : పు. ఇది ఆకులయందుండు ఈనెకును,
జూదమాడుటకు పరచిన కంబళికిని ఆకుతోడిమెల
రసముకును, కణుపుకును పేరు.
వర్వరీణ : పు. ఇది పురుగుకును, త్రి. తుచ్చమైన
దానికిని, కడుగునకును పేరు.
మీనామ్రీణ : పు. ఇది అన్నోపకరణమగు వ్యంజన
వశేషముకును, కాటుగపిట్టకును పేరు.
ప్రవారణ : న. ఇది నివారించుటకును, త్రీరత్నాది
శ్రేష్ఠవస్తువుల దానముకును పేరు.
జాహరాణ : పు. ఇది అగ్నికిని, అధ్వర్యునకును పేరు.
రేరిహాణ : పు. ఇది శివునకును, ఆకాశముకును పేరు.
దేవమణి : పు. ఇది శివునకును, అశ్వము యొక్క మెడ
క్రిందనుండు సుడికిని, కౌస్తుభమాణిక్యముకును పేరు.

చూడామణి శ్చిరోరత్నే
కాచించాఫలేపి చ॥
పరవాణిః స్పృతో ధర్మా
ధ్యక్షవత్సరయోరపి॥
శరవాణి శ్చరముఖే
సాయకే శరజీవిని॥ (98)

లంబకర్ణ స్పృతోంకోల
పాదపే చగలేపి చ॥
రాగచూర్ణ స్పృరే దంత
ధావనే రక్షవాలకే॥ (99)
హస్తకర్ణైరుబూకే స్యా
త్పలాశగణభేదయోః॥
చీర్ణస్పృష్ట నింబే స్యా
త్తర్జ్వరీ భూరుహేపి చ॥
తైలపర్ణి మలయజే
శ్రీవాసే స్పృష్టేపి చ॥

పీలుపర్ణి తు బింబాయాం
మూర్వాయా మోషధీభిది॥
దాక్షాయణీత్వపర్ణాయాం
రోహిణ్యాం తారకాసు చ॥
పుష్కరిణీ సరోజిన్యాం
హస్తీన్యాం చ జలాశయే॥
శిఖరిణీ స్యాద్ద్రోమాళ్యాం
రసాలా వృత్తభేదయోః॥
స్త్రీరత్నే మల్లికాయాంచ
ప్రొక్తాశిఖరిణీ బుధైః॥ (103)

చూడామణి : పు. ఇది శిరమున ధరించు రత్నము
కును, గురివెందగించుకును పేరు.

పరవాణి : పు. ఇది ధర్మకార్యములయందు నియో
గించబడిన అధికారికిన్ని, సంవత్సరముకును పేరు.

శరవాణి : పు. ఇది బాణపు ములికికిని, బాణము
కును, పదాతికిని పేరు.

లంబకర్ణ : పు. ఇది ఊడుగచెట్టుకును, మేకపోతు
కును పేరు.

రాగచూర్ణ : పు. ఇది మన్మధునకును, చంద్ర
చెట్టుకును, సింధూరముకును పేరు.

హస్తకర్ణ : పు. ఇది అముదపుచెట్టుకును, మోదుగ
చెట్టుకును, దేవతాగణ విశేషముకును పేరు.

చీర్ణపర్ణ : పు. ఇది పేపచెట్టుకును, ఖరూగిరవృక్షము
కును పేరు.

తైలపర్ణి : పు. ఇది మంచిగంధముకును, తురుష్కు
దేశమున బుట్టిన దేవదారు బంక తో చేసిన ధూప
ద్రవ్యముకును, అందుగబంకతోచేసిన ధూపద్రవ్య
ముకును పేరు.

పీలుపర్ణి : స్త్రీ. ఇది వొండచెట్టుకును, చాగచెట్టు
కును, చేకోణదిచెట్టుకును పేరు.

దాక్షాయణి : స్త్రీ. ఇది పార్వతికిని, రోహిణి నక్షత్ర
ముకును, 27 నక్షత్రములకును పేరు.

పుష్కరిణి : స్త్రీ. ఇది పద్మలతకును, ఆడ యేనుగ
కును, తటాకముకును పేరు.

శిఖరిణి : స్త్రీ. ఇది రోమరాజికిని, పెరుగులో ననేక
ద్రవ్యములు గూర్చిచేసిన పానీయద్రవ్యముకును,
శిఖరిణీవృక్షము కును, నారీరత్నముకును, మల్లితిగ
కును పేరు.

అంగారిణీ హసంత్యాం చ
భాస్వరత్యక్తదిశ్యపి |
భవేద్వైతరణీనద్వ్యం
ప్రేతానాం యాతుమాతరి ||

★ అథ శాంతః పంచవర్గః ★

అవగ్రహణ మిత్యాహుః
ప్రతిరోధే ప్యనాదరే |
ప్రవిదారణమాఖ్యాతం
సంగరేచ విదారణే || (105)

అవతారణం భూతాది
గ్రహే వస్త్రాంచలేఽర్చనే |
రోమహర్షణ మిత్యేత
ద్వైమాంచ్యేపి విభీతకే || (106)

పరిభాషణమాలాపే
నియమే పరిభాషణం |
నిందోపాలంభవచనే
పరిభాషణమివ్యతే || (107)

మత్తవారణ మిచ్చంతి
దాన్తీన్నకటద్విపే |
మహాప్రాసాదవీధీనాం
వరండే చావ్యపాశ్రయే || (108)

వాతరాయణ ఉన్మత్తే
నిష్ప్రయోజన పూరుషే |
కాండేచ కరపత్రేచ
కూటేచ శరసంక్రమే || (109)

మండూకపర్వోరళ్యక్తే
స్యో నాకేచ కపేతనే |
మండూకపర్ణీ మంజిష్ఠా

అంగారిణీ : శ్రీ. ఇది కుంపటికిని, సూర్యునిచేత
విడువబడిన దిక్కుకును పేరు.

వైతరణీ : శ్రీ. ఇది నరకమందలి నదికిని, రాక్షసుల
తల్లికిని పేరు.

అవగ్రహణ : న. అభ్యంతరముకును, తిరస్కారము
కును పేరు.

ప్రవిదారణ : న. ఇది యుద్ధముకును, ఛేదించుట
కును పేరు.

అవతారణ : న. ఇది భూతపిశాచాదిగ్రహముకును,
బట్టచెంగుకును, పూజకును పేరు.

రోమహర్షణ : న. ఇది గగుర్పాటుకును, పు. తాండ్ర
చెట్టుకును పేరు.

పరిభాషణ : న. సంభాషణముకున్ను, నియమ
ముకును, నిందతోగూడిన యుపాలంభవచనము
కును పేరు (ఉపాలంభ మనగా దుర్వాదము).

మత్తవారణ : పు. ఇది మదముచేదడసిన గండ
స్థలముగల వీనుగకును, న. మేడ చోపాయొక్క
కటకటాలు గట్టిన వరండాకును, ఇంటిముందటి
యావరణముకును పేరు.

వాతరాయణ : పు. ఇది పిచ్చివానికిని, వ్యర్థున
కును, బాణముకును, రంభముకును, సానపట్టు
యంత్రముకును, బాణసంచారముకును పేరు.

మండూకపర్ణ : పు. ఇది పెనుమ్రానుకును,
దుండిగపుచెట్టుకును, దరిశెనచెట్టుకును, ఈ. శ్రీ.
మంజిష్ఠయను గ్రంథ్యద్రవ్యముకును, మండూక

బ్రాహ్మి గోజిహ్వికాసు చ॥ (110) బ్రహ్మిచెట్టుకును, యెద్దునాలుకచెట్టుకును పేరు.

★ అథ శాంత షడ్వర్గః ★

దోహద లక్షణం గర్భే

వయస్సంధౌ చ దృశ్యతే।

యౌవన లక్షణాభిఖ్యా

లావణ్యే చ పయోధరే॥ (111)

★ అథ శాంత వర్గః ★

తతం వితతవద్వ్యాప్తై

విస్తృతే వాచ్యవన్మతం।

తతం వీణాదివాద్యే స్యా

త్వప్రమానే తతః పునః॥ (1)

ఇతంగతే చ విజ్ఞాతే

రతం సురతగుహ్యయోః।

ఋత ముంఛశిలే తోయే

దీప్తై సత్యైభిపూజితే॥ (2)

కృతం యుగోపి పర్యాప్తై

విహితే హింసితే ఫలే।

ఘృతమాజ్యే ప్రదీప్తై చ

సలిలే చ ఘృతం మతం॥ (3)

మృతం స్యాద్యాచితే మృత్యా

మృత్యుమత్య భి ధేయవత్।

గతం తు యాత్రా ధిగతే

మతం పూజిత సమ్మతే॥ (4)

ధుతం త్యక్తే విధూతే చ

దోహదలక్షణః : న. ఇది శ్రీలగర్భముకును, బాల్య

యౌవనాది వయస్సుల సంధికిని పేరు.

యౌవనలక్షణః : న. ఇది శ్రీలయొడలి యందలి

నిగనిగకును, కుచముకును పేరు.

తతః : త్రి. ఇది వితతశబ్దమువలెను, వ్యాప్తమైన

దానికిని, విస్తారమైన దానికిని పేరు.

తతః : న. ఇది వీణాదుల వాద్యముకును, పు.

వాయువుకును పేరు.

ఇతః : త్రి. ఇది గడచిన దానికిని, తెలియ బడిన

దానికిని పేరు.

రతః : న. ఇది సురతముకును, మర్కాంగముకును పేరు.

ఋతః : న. ఇది ఉంఛశిలావృత్తులకును, జలముకును,

త్రి. ప్రకాశింపజేయబడిన దానికిని, న. యధార్థము

కును, త్రి. పూజింపబడిన దానికిని పేరు.

కృతః : న. ఇది కృతయుగముకును, సమృద్ధికిని,

త్రి. చెయ్యబడిన దానికిని, హింసించబడిన దాని

కిని, న. ఫలముకును పేరు.

ఘృతః : న. ఇది నేతికిని, త్రి. ప్రకాశింపజేయబడిన

దానికిని, న. ఉదకముకును పేరు.

మృతః : న. ఇది యాచనావృత్తికిని. చావుకును,

త్రి. చచ్చిన వానికిని పేరు.

గతః : న. నడచుటకును, త్రి. పొందబడినదానికిని పేరు.

మతః : త్రి. ఇది పూజింపబడిన దానికిని, ఇష్టమైన

దానికిని పేరు.

ధుతః : త్రి. ఇది విడువబడినదానికిని, కదల్చబడిన

ధూతం కంపిత భర్తృతే ।

పూతం పవిత్రే రటితే
పూతం చ బహుశీకృతే ॥ (5)
శ్రుతం శాస్త్రావధృతయోః

స్మృత మూత ప్రసేవయోః ।

నతం స్యాద్వాచ్యవన్నమే
నత స్తగరపాదపే ॥ (6)

ద్రుతం శీఘ్రే విలీనే చ
విద్రావే చాభి దేయవత్ ।
యుతం హస్త చతుష్కృత్య
ద్యుతం యుక్తే వృధగృతం ॥ (7)

హ్నితం భవేద్గత్యభావే
సుప్రతిజ్ఞే సునిశ్చితే ।
సిత స్సమాప్తై ధవళే
నిబద్ధ జ్ఞాతయోరపి ॥ (8)

శితం శాతం చ నిశితే
కృశే శాతం చ శర్మణే ।
హితం ధృతే గతే వధ్యే

సుతః పార్థివపుత్రయోః ॥ (9)
ఫుతం తురంగమగతౌ
ఫుతమాహు స్త్రిమాత్రకే ।
ప్రోతస్తు గుంభితే వస్త్రే

దానికిని పేరు.

ధూత : (త్రి. ఇది కదల్చబడిన దానికిని, బెదరింపబడిన దానికిని పేరు.

పూత : (త్రి. ఇది పవిత్రమైన దానికిని, చెప్పబడిన దానికిని, న. యెగరబోసిన ధాన్యముకును పేరు.

శ్రుత : న. ఇది శాస్త్రముకును, (త్రి. వినబడిన దానికిని పేరు.

స్మృత : (త్రి. కుట్టబడిన దానికిని, పు. పశ్చిక తట్టకును పేరు.

నత : (త్రి. ఇది వంగిన దానికిని, పు. గ్రంథితగరపు చెట్టుకును పేరు.

ద్రుత : (త్రి. ఇది శీఘ్రముకును, కరగబడిన సువర్ణాదులకును, పరుగెత్తుటకును పేరు.

యుత : న. ఇది నాలుగుచేతుల ప్రమాణముకును, (త్రి. సమ్మేళనమైన దానికిని పేరుగాని దానికిని పేరు.

హ్నిత : (త్రి. ఇది గమన కూన్యమైన దానికిని, ప్రతిజ్ఞ చేయబడిన దానికిని, నిశ్చయింపబడిన దానికిని పేరు.

సిత : (త్రి. ఇది సమాప్తిబొందిన దానికిని, తెల్లని దానికిని, కట్టబడిన దానికిని, తెలియబడిన దానికిని పేరు.

శిత (శాత) : (త్రి. ఇవి తీక్షణమైన దానికిని, సన్నమైన దానికిని పేర్లు. న. ఇది సుఖమునకు పేరు.

హిత : (త్రి. ధరించబడిన దానికిని, హిందబడిన దానికిని, ఇష్టమైన దానికిని పేరు.

సుత : పు. ఇది రాజుకును, పుత్రునకును పేరు.

ఫుత : న. ఇది అశ్వగతి విశేషముకును, -పు. త్రిమాత్రకాలముకును పేరు.

ప్రోత : (త్రి. ఇది గుచ్చబడిన దానికిని, న. వస్త్రముకును పేరు.

ప్రేతో భూతాంతరే మృతే ॥

సూతస్తు సారథౌ తక్ష్మీ
ప్రసూతే ప్రేరితేఽపి చ |
క్షత్రియా ద్రాహ్మణీజేఽపి
సూతః పారద వందినోః ॥

శ్వేతం రూప్యే న్యవచ్చుక్తే
శ్వేతో ద్వీపా ద్రి భేదయోః |
శ్వేతా వరాటికా కాష్ఠ
పాటలీ శంఖినీషు చ || (12)
సత్రుశస్త్రే విద్యమానే
సత్యాభ్యర్థిత సాధుషు |

సతీ పతివ్రతా గౌర్య
రేతః కర్చుర ఆగతే || (13)

తాత్ నుకంప్య జనకే
జాతం జాత్యేషు జన్మసు |

పాత స్సౌత్పతనే త్రా తే

ఘాతః కాండ ప్రహారయోః ||
పోతశ్శిశౌ వహిత్రే చ
గృహస్థానే చ వాసినీ |
గీతం తు శబ్దే గానే

ప్రేతం హృషీత నర్మణోః ||

శ్రేతః పు. ఇది పిశాచ విశేషముకును, త్రి. చచ్చిన
వానికిని పేరు.

సూతః పు. సారథికిని, వర్ణవానికిని, త్రి. ప్రసవించ
బడిన దానికిని, ప్రేరేపించబడిన దానికిని పేరు.

క్షత్రియః పు. ఇది క్షత్రియునివలన బ్రాహ్మణశ్రీ
యందు పుట్టిన వానికిని, పాదరసముకును, స్తుతి
పాఠకునకును పేరు.

శ్వేతః న. ఇది వెండికిని, త్రి. తెల్లని దానికిని, శ్వేత
ద్విపముకును, శ్వేత పర్వతముకును, శ్రీ. గవ్వ
కును, తెల్లకలిగొట్టు చెట్టుకును, (దీనినే పొదిరి
చెట్లందురు) కట్టె చెట్టుకును పేరు.

సతీ : త్రి. ఇది శ్రేష్ఠమైన దానికిని కలిగియున్న
దానికిని, యథార్థమైన దానికిని, పూజింపబడిన
దానికిని, సజ్జనునకును పేరు.

సతీ : శ్రీ. ఇది పతివ్రతకును, పార్వతికిని పేరు.

వితః : త్రి. ఇది కర్చురవర్ణమైన దానికిని, వచ్చిన
దానికిని పేరు.

తాతః పు. ఇది కరుణించదగిన వానికిని, తండ్రీకిని పేరు.

జాతః పు. ఇది జాతికిని, సమూహముకును,
పుట్టుగకును పేరు.

పాతః పు. ఇది పడుటకును, త్రి. రక్షించ బడిన
దానికిని పేరు.

ఘాతః పు. ఇది బాణముకును, గాయము కును పేరు.

పోతః ఇది పిల్లవానికిని, పు. కలమనెడి యోడకును,
గృహప్రదేశముకును, వస్తుముకును పేరు.

గీతః : త్రి. ఇది ధ్వనిచేయబడిన దానికిని, న.
గానముకును పేరు.

శ్రేతః : త్రి. ఇది సంతోషపెట్టబడిన వానికిని, క్రేడకును పేరు.

వీతం చాసారహస్త్వ శ్చే
వీతమంకుశకర్మణి ।

భీతం భయే భయయుతే
వాచ్యవత్పరికీర్తితం ॥ (16)

భూతం జ్ఞాదౌ పిశాచాదౌ
న్యాయ్యేస (త్యోప) త్యసమా
నయోః । భూతో దేవలకే
ప్రాప్తవృత్తయోర భిధేయవత్ ॥ (17)

కేతుర్జ్ఞుతౌ పతాకాయాం
గ్రహా (త్పా) తారిలక్ష్మసు)

పాహిత లక్ష్మసు ।

సేతు రాళౌ చ వరుణే

క్రతుర్జ్ఞే మునే ర్భిది ॥ (18)

ధాతు స్వోదశ్శ్రువికృతౌ
విషయేష్వంద్రియేషు చ ।

భూవాది రసరక్తాది
శ్లేష్మాది వసుధాదిషు ॥ (19)

వర్తతే ధాతుశబ్దోఽయం
విశేషా ద స్త్విగైరకే ।

ఋతుః స్త్రీ కుసుమే భాసి
వసంతాదిషు కీర్త్యతే ॥ (20)

గాతుః పుంస్కోకిలే భృగో
గంధర్వే రోషణోపి చ ।

మంతు స్వోదపరాధ్యేపి
మనుష్యేపి ప్రజాపతౌ ॥

వీతః న. ఇది యుద్ధమందు సమర్థముగాని గజాశ్వ
ములకును, అంకుశముచేత బొడుచుటకును పేరు.

భీతః న. ఇది భయముకును, త్రి. భయము గల
వానికిని పేరు.

భూతః న. ఇది పృథివ్యాది పంచభూతములకును,
భూత ప్రేత పిశాచాదులకును, న్యాయముకును,
సత్యముకును, సామ్యముకును, పు. జీవనార్థము
దేవతా పూజ చేయువానికిని, త్రి. పొందబడిన
దానికిని, వర్తించుదానికిని పేరు.

కేతుః పు. ఇది కాంతికిని, జండాకును, కేతు
గ్రహముకును, ఉపద్రవనూచకమగు తోకచుక్క
మొదలైన వాటికిని, చిహ్నముకును పేరు.

సేతుః పు. ఇది పొలముచుట్టు పేసిన కోరడికిని,
ఉలిమిడి చెట్టుకును పేరు.

క్రతుః పు. ఇది యజ్ఞముకును, క్రతు మహామునికిని
పేరు.

ధాతుః పు. ఇది గైరికము, మణిశిలమొదలయిన
వాటికిని, శబ్దస్పర్శాది విషయములకును, త్వగా
దింద్రియములకును, భూపచ, పరాది ధాతువుల
కును, రసాది శారీర ధాతువులకును, శ్లేష్మవాతపిత్త
ములకును, పృథివ్యాది పంచ భూతములకును,
ఎముకకును, గైరికమునకును పేరు.

ఋతుః పు. ఇది ముట్టురక్తముకును, కాంతికిని,
వసంత గ్రీష్మాది ఋతువుల కును పేరు.

గాతుః పు. ఇది మగకోయిలకును, తుమ్మెదకును,
గంధర్వనకును, త్రి. కోపస్యభావముగలవానికిని పేరు.

మంతుః పు. ఇది అపరాధముకును, మనుష్యు
నకును, బ్రహ్మకును పేరు.

దూర్తస్సౌత్థంధలవణే
ఖల్ దుత్తూర యోరపి ।
పూర్తంతు పూరితే ఛన్నే
పూర్తం ఖాలాది కర్మణి ॥
మూర్తం మూర్తిమతి ఖ్యాతం
మూర్తాలే కలినే న్యవత్ ।
గర్త స్త్రి గర్త (భేద) దేశస్యా
దవణే చ కుకుందరే ॥
ఆప్త సృత్య హితే లభ్యే

ప్రాప్తం విత్తే సమంజసే ।
వ్యాప్తం ఖ్యాతే సమాక్రాంతే

గుప్తం రక్షిత గూఢయోః ॥

లిప్తం విషేక్షే భుక్తే చ
వాచ్యవల్సృద్వి లేపితే ।
దీప్తం నిర్బాసితే దగ్ధే
వదంతి జ్వలి తేహి చ ॥ (25)
అస్తం క్షిప్తే గతే ప్రోక్త
మస్తః పశ్చిమ భూధరే ।
గ్రస్తం గ్రాసీకృతేహి స్యా
ల్లప్త వర్ణ పదోదితే ॥ (26)
పుస్తం తు పుస్తకే లే (ఖ్య)ప్య
కర్మ విజ్ఞాన యోరపి ।

శస్తం క్షేమే ప్రశస్తే చ

దూర్త : పు. ఇది సముద్రతీరమున పుట్టిన ఉప్పు
నకును, వంచకునకును, ఉమ్మెత్తచెట్టుకును పేరు.

పూర్త : త్రి. ఇది పూరించబడినదానికివి, కప్పబడిన
దానికిని, తటాకాదులను ద్రవ్వించుటకును పేరు.

మూర్త : త్రి. ఇది ఆకృతిగల దానికిని, మూర్తు
హొందినదానికిని, కఠినమైనదానికిని పేరు.

గర్త : పు. ఇది త్రిగర్త దేశముకును, గోతికిని, త్రీల
పిరుదులమీది చిరుగుంటలకును పేరు.

ఆప్త : త్రి. ఇది సత్యమైనదానికిని, ఇష్టమైన దానికిని,
హిందబడినదానికిని పేరు.

ప్రాప్త : న. ఇది ధనముకును, యుక్తమైన దానికిని

పేరు. వ్యాప్త : త్రి. ఇది ప్రసిద్ధమైనదానికిని,
వ్యాపింపబడిన దానికిని పేరు.

గుప్త : త్రి. ఇది రక్షించబడినదానికిని, దాచబడిన
దానికిని పేరు.

లిప్త : త్రి. ఇది విషముచేత పూయబడినదానికిని,
భక్షించబడిన దానికిని, పూయబడినదానికిని పేరు.

దీప్త : త్రి. ఇది ప్రకాశింపచేయబడిన తగులబెట్టబడిన
దానికిని, ప్రజ్వలింపచేయ బడినదానికిని పేరు.

అస్త : త్రి. ఇది చిమ్మబడినదానికిని, అవసానమును
హొందినదానికిని, పు. అస్తాద్రికిని పేరు.

గ్రస్త : త్రి. ఇది భక్షించబడినదానికిని, లోపించిన
వర్తములు పదములు గల వాక్యముకును పేరు.

పుస్త : ఇది పుస్తకముకును, బొమ్మలు మొదలగునవి
చేయుటకును, శిల్పమందును, శాస్త్రమందును
ప్రవేశించు బుద్ధికిని పేరు.

శస్త : న. ఇది కేమముకును, త్రి. ప్రసస్తమైన
దానికిని పేరు.

వ్యస్తం వ్యాప్తి చ సంకు లే ||

హస్తానక్షత్ర భేదస్యా
త్మరే భకరయోరపి |

విత్తం ఖ్యాతే ధనే లభ్యే
విత్తం జ్ఞాతే విచారితే |

కృత్తం తు చేష్టితే భిన్నే
దత్తం విశ్రాణితేర్భిత్తే ||

వృత్తోత్తీతే దృఢే ఖ్యాతో
వర్తల్లేపి వృతే వృతే |
వాచ్యవద్వర్తతే వృత్తం
చరిత్ర చుందసోరపి || (30)
అంతః ప్రాంతేర్ంతకే నాశే
స్వరూప్యేతిమనోహరే |

వృంతం ప్రసవబంధే స్యా
ద్వలభారా కుఢాగ్రయోః ||
దంతో నికుంజే దశనే
దంత స్సానుని కధ్యతే |
దంతీ స్వాదోషధీభేదే
స్వాంతం చేతసి గహ్వరే ||
కుంతఃప్రాసే చండభావే
క్షుద్రజంతౌ గవేధకే |
కుంతీ పాండుప్రియాయాం చ

వ్యస్త : త్రి. ఇది వ్యాప్తమైనదానికిని, వ్యాకులమైనదానికిని పేరు.

హస్త : పు. ఇది హస్తానక్షత్రముకును, హస్తముకును, గజతుండముకును, కపపర్ణాయములకంటే పరమైనహస్తశబ్దము శ్రేష్ఠవాచకమునకును, చాచిన ప్రేళ్ళుగల మోచేతికిని పేరు. (అనగా మూర)

విత్త : త్రి. ఇది ప్రసిద్ధమైనదానికిని, న. ధనముకును, త్రి. పొందబడినదానికిని, తెలియబడినదానికిని, విచారించబడిన దానికిని పేరు.

కృత్త : త్రి. ఇది చేష్టకును, నరకబడినదానికిని పేరు.

దత్త : త్రి. ఇది ఇవ్వబడినదానికిని, పూజింపబడినదానికిని పేరు.

వృత్త : త్రి. ఇది అతిక్రమించినదానికిని, దృఢమైనదానికిని, వక్రువయైనదానికిని, ఆవరణచేయబడినదానికిని, చచ్చిన దానికిని, న. చరిత్రముకును, పద్య వృత్తముకును, పేరు.

అంత : పు. ఇది అగ్రముకును, సమీపముకును, నాశముకును, ఆకారముకును, త్రి. మిగుల మనోహరమైన దానికిని పేరు.

వృంత : న. ఇది పుష్పఫలాదుల తొడిమెకును, కడవనుంచి పడు జలధారకును, చనుమొనకును పేరు.

దంత : పు. ఇది పొదరింటికిని, కోరకును, కొండచరియకును పేరు.

దంతీ : స్త్రీ. ఇది దంతి చెట్టుకు పేరు.

హ్వాంత : న. ఇది మనస్సుకును, గుహకు ను పేరు.

కుంత : పు. ఇది బల్లెముకును, కోపస్వభావముకును, నల్లికిని, అడవి గోధుమలకు ను, ఈ. స్త్రీ. పాండురాజు భార్యకును, అందుగ చెట్టుకును,

శల్లక్యాం గుగ్గులుద్రుమే॥
కాంతో శృని గృహే చారా
కాంతా తు ఫలినీ స్త్రియోః॥

శాంతో రసవిశేష స్యా
దభియుక్తక దాంతయోః॥ (34)
ఉక్తమే కాక్షరచ్చంద
స్సుక్తం స్వాద్వాషితేపి చ॥
శుక్తోష్ణే పరుషే పూతే

వ్యక్తం స్ఫుటమనీషిణోః॥
తిక్తోరసే సుగంధే చ
తిక్తం పర్పులకే స్ఫుతం॥
తిక్తాతు కటురోహిణ్యాం
రిక్తం కాననశూన్యయోః॥
రక్తం స్వాత్మకుమే లామే
ప్రాచీనామలకేఽపి చ॥
అనురాగిణీ నీల్యాది
రంజితేలోహితేఽన్యవత్॥ (37)
యంతా హస్తిపకే సూతే
వస్తా పితరీపావకే॥
త్రేతా యుగేఽగ్నిత్రితయే

భర్తా స్వామిని ధారకే॥ (38)
శాస్తాచ శానకే బుద్ధే
వక్తా వాగ్మిని పండితే॥

ముక్తాతుమౌక్తకే ముక్తః

గుగ్గిలపు చెట్టుకును పేరు.

శాంతః పు. ఇది అయస్కాంతశిలకును, ఇంటికిని,
త్రి. సుందరమైనదానికిని, స్త్రీ. ప్రేంభణపు చెట్టు
కును, స్త్రీకిని పేరు.

శాంతః పు. ఇది శాంతరసముకును, పరులచేత
నరికట్టబడినవారికిని, ఓరిమిగల వానికిని పేరు.

ఉక్తః న. ఇది పద్యవృత్తవశేషముకును, వాక్యము
కును పేరు.

శుక్తః త్రి. ఇది పుల్లని దానికిని, కఠినమైనదానికిని,
పవిత్రమైన దానికిని పేరు.

వ్యక్తః త్రి. స్పష్టమైన దానికిని, ప్రాజ్ఞునకును పేరు.

తిక్తః పు. ఇది వగరుకును, తృణవశేషముకును,
న. పర్పాటకమును గంధద్రవ్యముకును, స్త్రీ.
కటకరోహిణికిని పేరు.

రిక్తః న. అడవికిని, శూన్యమైన దానికిని పేరు.

రక్తః న. కుంకుమకును, రాగికిని, ఉసిరిగ చెట్ల
లోని భేదముకును త్రి. అనురాగముగల వానికిని
రంగు పేయబడిన దానికిని, యెరుపువర్ణముగల
దానికిని పేరు.

యంతా పు. ఇది మావటివానికిని, సారధికిని పేరు.

వస్తా పు. ఇది తండ్రికిని, అగ్నికిని పేరు.

త్రేతా స్త్రీ. ఇది త్రేతాయుగముకును, అహవనీయ,
గార్హపత్య, దక్షిణాగ్నులకును పేరు.

భర్తా పు. ప్రభువుకును, మగనికిని పేరు.

శాస్తా పు. శిక్షకునకును, బుద్ధదేవునకును పేరు.

వక్తా పు. ఇది యుక్తియుక్తమైన మాటలాడు
వానికిని, పండితునకును పేరు.

ముక్తా స్త్రీ. ఇది ముత్యముకును, త్రి. మోక్షమును

ప్రాప్తముక్తే చ మోచితే॥

క్షుత్తా శూద్రాత్ క్షత్రియాజే
ప్రతిహారే చ సారథౌ

భుజిష్యేతనయే క్షత్తా
నియుక్తే చ ప్రజాస్పజి॥ (40)

ధాతా హిరణ్యగర్భే స్వా
త్పాలకే త్వభిధేయవత్॥

మాతా కాశీ ప్రసూగోషు
బ్రాహ్మణ్యాద్వాస్తు మాతరః॥

లతా జ్యోతిష్మతీ స్పృక్వా
శాఖావల్లీ ప్రయంగుషు॥

లతాకస్తూరికాయాం చ
మాధవీ దూత్వయోరపి॥ (42)

లూతా పిపీలి కాయాంస్వా
దూర్ధనాభే గదాంతరే॥

సీతా స్మృతా హరిద్రాయాం
పీతం తస్మాద్ధౌరేతయోః॥ (43)

సీతా రామకళత్రే స్వా
త్తథా లాంగలపద్మతౌ॥

సభోనద్యాం చ శీతస్సు
కానీర బహువారయోః॥ (44)

తం హిమగుణే ప్రోక్తం
కవ్యవచ్చీతలేఽలసే॥

తా చ్చన్నే చుల్లికాయాం
తా సంపాతి చిత్వత్ః॥

రౌ వాతం గణో వృత్తౌ
రౌ కృష్ణాద్యుదంతయోః॥

బొందినవానికిని, విడువబడిన వానికిని పేరు.

క్షత్తి : పు. ఇది శూద్రునివలన క్షత్రియునికి బుట్టిన వానికిని, ద్వారపాలకునకును, సారథికిని, దాసీ పుత్రునకును, నియోగించబడిన వానికిని, బ్రహ్మ కును పేరు.

ధాతా : పు. ఇది బ్రహ్మకును, త్రి. పరిపాలించు వానికిని పేరు.

మాతా : స్త్రీ. ఇది పార్వతికిని, జననికిని, గోవుకును, బ్రాహ్మణీ మొదలగు సప్త మాతృకలకును పేరు.

లతా : స్త్రీ. ఇది వెక్కుడు తీగకును, స్పృక్కుయనెడు గంధద్రవ్యముకును, కొమ్మకును, తీగకును, ప్రేంకణపు చెట్టుకును, కస్తూరివంటి పరిమళముగల లతా వశేషముకును, మాధవీతీగెకును, గరకెకును పేరు.

లూతా : స్త్రీ. ఇది చీమకును, త్రి. సాలెపురుగుకును, మర్మస్థానమందు ప్రణమును చేయు రోగ వశేషము కును పేరు.

పీతా : స్త్రీ. ఇది పసుపుకును, త్రి. పచ్చని వర్ణముగల దానికిని, పానము చేయబడిన దానికిని పేరు.

సీతా : స్త్రీ. ఇది రాముని భార్యకును, నాగభీచాలు కును, ఆకాశగంగకును పేరు.

శీత : పు. ఇది నీటిప్రఖ్యాచెట్టుకును, విరిగిన చెట్టు కును, న. చల్లదనముకును, త్రి. చల్లనిదానికిని, మందునకును పేరు.

చితా : త్రి. ఇది కప్పబడిన దానికిని, పొయికిని, సమూహముకును, సొదకును పేరు.

వార్తా : స్త్రీ. ఇది వంగచెట్టుకును, వర్తించుటకును, కృష్ణాదిజీవనార్థ వ్యాపారముకును, వృత్తాంతము

వృత్తిమన్నీరుజోర్వార్త
వార్తమార్గ్యఫల్గునో॥ (46)
గతిరాగే దశాయాంచ
జ్ఞానే యాత్రా భృషాయయోః।
నాడీవ్రణసరణ్యాంచ

మతి ర్దీ చ్చాస్మృతిష్వపి॥ (47)

చితిస్సమూహే చిత్తాయాం
దితిస్స్యాత్ ఖండనే దితౌ।
పతిః ప్రభౌ గతౌ మూలే

దృతి శ్చర్మపుటే యుషే॥ (48)
యతిర్నికారే యతిని
పాతచ్ఛేదక్రమే యతిః।
శితిః కృష్ణే శితి ర్భూర్దే

భృతిర్భరణ మూల్యయోః॥
క్షీతి ర్నివాసే మేదిన్యాం
స్థానమాత్రేపి చ క్షీతిః।
ధృతి ర్మోగాంతరే ధైర్యే
ధారణా ధ్వర తుష్టిషు॥ (50)

శ్రుతిశ్రోత్రే తథామ్నాయే
వార్తాయాం శ్రోత్రకర్మణి।
స్మృతి రిచ్చా ధియోర్ధర్మ
సంహితాయామపి స్మృతిః॥
రతి స్మృరప్రియాయాం చ

కును, త్రి. వ్యాపారము గలవానికిని, ఆరోగ్యవంతున
కును, న. ఆరోగ్యముకును, నిస్సారముకును పేరు.
గతిః శ్రీ. ఇది తోవకును, అవస్థకును, జ్ఞానము
కును, నడచుటకును, ఉపాయముకును, ఎల్లప్పు
డున్నూ ద్రవించుచున్న సెలవేసిన వ్రణమార్గము
కును పేరు.

మతిః శ్రీ. ఇది బుద్ధికిని, అభిలాషకును, స్మరణ
కును పేరు.

చితిః శ్రీ. ఇది సమూహముకును, కాడుకును పేరు.
దితిః శ్రీ. ఇది ఖండించుటకును, రాక్షసులతల్లికిని పేరు.
పతిః పు. ఇది ప్రభువుకును, గమనముకును,
మొదలుకును పేరు.

దృతిః పు. ఇది తోలుతిత్తికిని, చేపకును పేరు.
యతిః పు. ఇది ప్రతిక్రియకును, సన్యాసికిని, శ్రీ.
పద్యమందలి విశ్రమస్థానము కును పేరు.
శితిః త్రి. నల్లని వర్ణముగలదానికిని, పు. భుజపత్రి
చెట్టుకును పేరు.

భృతిః శ్రీ. జీతముకును, వెలకును పేరు.
క్షీతిః శ్రీ. ఇది నివాసముకును, భూమికిని,
ప్రదేశముకును పేరు.

ధృతిః శ్రీ. ఇది పంచాంగయోగముకును, ధైర్యము
కును, ధరించుటకును, యజ్ఞముకును, సంతోష
ముకును పేరు.

శ్రుతిః శ్రీ. ఇది చెవికిని, వేదముకును, వార్తకును,
వినుటకును పేరు.

స్మృతిః శ్రీ. ఇది కోరికకును, బుద్ధికిని, మన్వాది
ధర్మశాస్త్రముకును పేరు.

రతిః శ్రీ. ఇది మన్మథుని భార్యకును, అనురాగము

రాగేఽపి సురతే (రతిః) ముది !
ముతి ర్గతౌ జాగుప్సాయాం
పుష్టా మంగళయోరపి || (52)
వృతి స్సౌద్వరణే వాటే

ఽస్పృతి ర్గమన మార్గయోః |
మితి ర్మాన్వేఽప్యవచ్ఛేదే

కృతిః కరణహింసయోః || (53)
ఈతిః ప్రవాసే డింబేస్యా
దతివృష్ట్యాది షట్సు చ |

వీతి ర్గతౌ చ దీప్తా చ
ధావనే ప్రజన్వేఽశనే || (54)

గీతి శృందసి గానే చ
నీతిస్త్వ ప్రాపణే నయే |

రీతిః ప్ర(కా) చారే స్యందే చ
రోహకిట్టార కూటయోః ||
పీతిః పానే తురంగే చ
భీతి స్సౌధన కంఠయోః |
ప్రీతి ర్మోగ్యాంతరే ప్రేష్ణి
స్మృతపత్నీ ప్రమోదయోః ||

భూతి ర్మాతంగశృంగారే
జాతౌ భస్మని సంపది |
స్యాతిస్సీవన సంతత్యో

కును, సురతముకును, సంతోషముకును పేరు.
ముతి : శ్రీ. ఇది గమనముకును, నిందకును,
జగడముకును, శుభముకును పేరు.

వృతి : శ్రీ. ఇది ఆవరణకును, మంటపాది స్థానము
కును పేరు.

స్పృతి : శ్రీ. ఇది నడచుటకును, త్రోవకును పేరు.

మితి : శ్రీ. ఇది ప్రమాణముకును, ఒక భాగము
కును పేరు.

కృతి : శ్రీ. ఇది కర్మకును, హింసకును పేరు.

ఈతి : శ్రీ. ఇది పరదేశవాసముకును, కొల్లమొద
లగు దేశోపద్రవములకును ఆరు విధములగు
సస్యోపద్రవములకును పేరు.

వీతి : శ్రీ. ఇది గమనముకును, ప్రకాశముకును,
పరుగెత్తుటకును, పశువులు వెదగొనుటకును,
భక్షించుటకును పేరు.

గీతి : శ్రీ. ఇది పద్యవృత్త విశేషముకును, గానము
కును పేరు. నీతి : శ్రీ. ఇది పొందించుటకును,
న్యాయముకును పేరు.

రీతి : శ్రీ. ఇది వ్యవహారముకును, జారుటకును,
ఇనుపచిట్టముకును, ఇత్తడికిని పేరు.

పీతి : శ్రీ. ఇది త్రాగుటకును, పు. అశ్వముకును పేరు.

భీతి : శ్రీ. ఇది భయముకును, చలించుటకును పేరు.

ప్రీతి : శ్రీ. ఇది ప్రీతినామకపంచాంగయోగము
కును, ప్రేమకును, మన్మథుని భార్యకును, సంతో
షముకును పేరు.

భూతి : శ్రీ. ఇది ఏనుగునలంకరించుటకును, పుట్టుగ
కును, బుగ్గికిని, సంపదకును పేరు.

స్యాతి : శ్రీ. ఇది కుట్టుటకును, పరంపరకును పేరు.

రూతి స్ఫూతౌ చ రక్షణే॥

హేతి స్ఫూదాయుధేజ్వాలే

హేతిస్తరణే తేజసీ॥

వృత్తిర్వివరణే జీవ్య

కైశిక్యాదిషు చేవ్యతే॥ (58)

కృత్తి శ్రుత్వచే భూర్జే

కృత్తికాయాం చ కీర్తితా॥

పత్తి: పదాతౌ గమనే

వీరసైన్యప్రభేదయో:॥ (59)

విత్తిర్విచారే జ్ఞానే చ

లాభ సంభవయోరపి॥

భిత్తి: కుడ్యే ప్రదేశే చ

సంవిభాగా వకాశయో:॥ (60)

ఆప్తిస్సంవరణ ప్రాప్త్యో:

ప్రాప్తిర్లాభే మహూదయే

గుప్తి: కారాగృహే ప్రోక్త

భూగర్త రక్షణే యమే॥ (61)

సుప్తి స్పృర్జాజ్ఞతాయాం చ

స్వాపే విస్రంభఘాతినీ॥

శాంతి శ్శమ్యేపి కల్యాణే

కాంతి శ్శోభా భిలాషయో:॥

జాతి శ్రుందసి సామాన్యే

మాంత్యాం గోత్రజన్మనో:॥

జాతి ర్జాతీఫలే ధాత్ర్యాం

చుట్టి కంపిల్లయోరపి॥ (63)

ఊతి : స్త్రీ. ఇది కుట్టుటకును, రక్షించుటకును పేరు.

హేతి : స్త్రీ. ఇది ఆయుధముకును, అగ్ని జ్ఞానముకును, సూర్యకాంతికిని పేరు.

వృత్తి : స్త్రీ. ఇది వాఖ్యానముకును, జీవనోపాయముకును, కైశిక్యాది కావ్యవృత్తులకును పేరు.

కృత్తి : స్త్రీ. ఇది ఇర్రమొదలగువాటి చర్యకును, త్వగింద్రియముకును, భుజిపత్రిచెట్టుకును, కృత్తి కానక్షత్రముకును పేరు.

పత్తి : పు. ఇది కాలిబంటుకును, స్త్రీ. నడచుటకును, పు. వీరునకును, స్త్రీ. సేనా విశేషముకును పేరు.

విత్తి : స్త్రీ. ఇది విచారణకును, జ్ఞానముకును, లాభముకును, పుట్టుటకును పేరు.

భిత్తి : స్త్రీ. ఇది గోడకును, ప్రదేశముకును, విభజించుటకును, ఎడముకును పేరు.

ఆప్తి : స్త్రీ. ఇది ఆవరించుటకును, పొందుటకును పేరు. ప్రాప్తి : త్రి. ఇది లాభముకును, గొప్పయభివృద్ధికిని పేరు.

గుప్తి : స్త్రీ. ఇదిచెరసాలకును, గోతికిని, రక్షించుటకును, శరీరమును సాధనముగా నుపేక్షించు నిత్యకర్మకును పేరు.

సుప్తి : స్త్రీ. స్వప్ననెరుగకపోవుటకును, నిద్రకును, విశ్వాస ఘాతకున కును పేరు.

శాంతి : స్త్రీ. ఇది ఓరిమికిని, మంగళమునకును పేరు.

కాంతి : స్త్రీ. ప్రకాశముకును, ఇచ్చకును పేరు.

జాతి : స్త్రీ. ఇది పద్యవృత్త విశేషముకును, గోత్రాది సామాన్యముకును, మాలతీలతకును, గోత్రముకును, పుట్టుకకును, జాజికాయకును, ఉసిరిగె చెట్టుకును, పొయికిని, కంపిల్లమును గంధద్రవ్యముకును పేరు.

జ్ఞాతి స్సగోత్రే పితరీ
వ్యాప్తి ర్వాప్సవలంభయోః |
సాతి ర్దానేఽవసానే చ
ప్రాప్తిః పూర్తి ప్రదేశయోః ||
వర్తి ర్దీపదశాయాం చ
దీప గాత్రాను లేపయోః |
వర్తి ర్భేషజనిర్మాణే
నయనాంజన లేఖయోః || (65)
ఆర్తిః పీడా ధనుష్కోట్యో
రూర్తిః కారిత్య కాయయోః |
కీర్తిః ప్రసాద యశసో
ద్విస్తారే కర్తృమేఽపి చ || (66)
భ్రాంతి ర్మిథ్యామతౌ భ్యాతా
భ్రమణే చానవృత్తౌ |
సృతిః క్రిమా నర్తనే చ
సృతిః సరితి వర్తని || (67)
భక్తిర్విభాగే సేవాయాం
ప్రక్తి ర్గౌరవ పాకయోః |
ముక్తిస్సాన్మోచనే మోక్షే
యుక్తిర్వాప్యేచ యోజనే || (68)
పంక్తి ర్దశాక్షరభందో
దశసంఖ్యా వశీప్యపి |
శక్తిర్భలే ప్రభావాదో
శక్తిః ప్రహరణాంతరే || (69)
శుక్తిః కపాలశకలే
వఖ్యశ్వావర్తయోరపి |
ముక్తాస్సోటేవ దుర్మామా
శంఖ శంఖ నఖేషు చ || (70)

జ్ఞాతి : పు. ఇది తనవంశమందుపుట్టిన వానికిని,
వ్యాప్తి : స్త్రీ. ఇది వ్యాపించుటకును, లాభముకును పేరు.
సాతి : స్త్రీ. ఇది దానముకును, అంతముకును పేరు.
ప్రాప్తి : స్త్రీ. పూర్తికిని, ప్రదేశముకును పేరు.
వర్తి : స్త్రీ. ఇది దీపపు వర్తికిని, దీపముకును,
మైపూత కొరకు సుగంధద్రవ్యములతోచేసిన
గంధపు విళ్ళకును, బొషధమును జేయుటకును,
కాటుగకును, జాబుకును పేరు.
ఆర్తి : స్త్రీ. ఇది బాధకును, వింటికొనకును పేరు.
మూర్తి : స్త్రీ. ఇది కఠినత్వముకును, శరీరముకును పేరు.
కీర్తి : స్త్రీ. ఇది అనుగ్రహముకును, దానాదుల వలన
పుట్టినసుఖ్యాతికిని, విస్తారముకును, బురదకును పేరు.
భ్రాంతి : స్త్రీ. ఇది అసత్యమందు సత్య బుద్ధి కలుగుట
కును, తిరుగుటకును, చాంచల్యముకును పేరు.
సృతి : స్త్రీ. ఇది పురుగుకును, నృత్యముకును పేరు.
సృతి : స్త్రీ. ఇది నదికిని, మార్గముకును పేరు.
భక్తి : స్త్రీ. ఇది విభాగముకును, సేవించుటకును పేరు.
ప్రక్తి : స్త్రీ. ఇది గౌరవముకును, పండుటకును పేరు.
ముక్తి : స్త్రీ. ఇది నిదచుటకును, మోక్షముకును పేరు.
యుక్తి : స్త్రీ. ఇది న్యాయముకును, కూర్చుటకును పేరు.
పంక్తి : స్త్రీ. ఇది 10 అక్షరముల భందస్సుకును,
దశసంఖ్యకును, వరుసకును పేరు.
శక్తి : స్త్రీ. ఇది బలముకును, ప్రభుమంత్రోత్సాహ
శక్తులకును, అయుధవిశేషముకును పేరు.
శుక్తి : స్త్రీ. ఇది ఖండమైనపుర్రెకును, నఖమనెడు
గంధద్రవ్యముకును, గుర్రపు సుడికిని, ముత్యపు
చిప్పుకును, ఏనుగ జలగకును, శంఖముకును,
నత్తగుల్లకును పేరు.

★ అథ తాంత శ్రీవర్ణః ★

అమృతం యజ్ఞశేషే స్యా
త్రీయూషే సరిలే ఘృతే |
అయాచితే చ మోక్షే న్నే
ధన్వంతరి సువర్వణోః ||
స్యాదమృతో మృతా పథ్యా
గుడూ చ్యామలకీషు చ |
కృషా వసత్యే వ్యన్వత

మజితః కమలాపతా (72)

అనిర్ని తేచా

చ్యుతస్తుప్తి రే స్యాద్గరుడధ్వజే

అర్దితం యాచితే జ్ఞేయం

వాతవ్యాధౌ చ హింసితే ||

అక్షతం చాపి లాజేషు తృతీయ

(ప్రకృతావపి) అహింసితే పి

చాపాత స్తదాత్వే పతన్తేపిచ (74)

ఆప్రూతం శింఘి తే క్రాంత్య

ప్యాఖ్యాతం భాషితే తిజ్ఞే

ఆధ్మాతః పవనవ్యాధౌ

ద్వగ్జబ్జితయోరపి (75)

ఆఘృత స్నానతకే స్నాతే

స్యాద్భృత స్నాదరే ర్భృతే |

అమృతః న. ఇది యజ్ఞశేష ద్రవ్యముకును, అమృ
తముకును, జలముకును, నేతికిని, అయాచితము
గా సంప్రాప్తమగు వస్తువుకును, మోక్షముకును,
అన్తముకునుపు. ధన్వంతరికిని, దేవతకును, శ్రీ.
కరకచెట్టుకును, తిప్పతిగకును, ఉసిరిగిచెట్టుకును
పేరు.

అన్వతః న. ఇది వ్యవసాయముకును, అసత్యము
కును పేరు.

అజితః పు. ఇది విష్ణువుకును, త్రి. జయించబడని
వానికిని పేరు.

అచ్యుతః త్రి. ఇది స్థిరమైన దానికిని, పు. విష్ణువు
కును పేరు.

అర్దితః త్రి. ఇది యాచించబడిన దానికిని, న.
వాతరోగవిశేషముకును, త్రి. హింసించబడినదాని
కిని పేరు.

అక్షతః న. ఇది పేలాలకును, నవుంసకత్వముకు
ను, త్రి. హింసించబడని దానికిని పేరు.

ఆపాతః పు. ఇది తక్కులముకును, పడుటకును పేరు.

ఆప్రూతః త్రి. ఇది వాసన చూడబడిన దానికిని,
అక్రమించబడిన దానికిని పేరు.

ఆఖ్యాతః త్రి. పలకబడిన దానికిని, న. ధాతువుకంటె
పరమందు విధించబడిన తిజ్ఞే ప్రత్యయాదులకును పేరు.

ఆధ్మాతః పు. వాతరోగ విశేషముకును, త్రి. తగుల
పెట్టబడినదానికిని, ధ్వజేయబడినదానికిని పేరు.

ఆఘృతః పు. ఇది స్నాతక వ్రతముకును, త్రి. చేయ
బడిన స్నానముగల వానికిని పేరు.

అద్భృతః త్రి. ఇది ఆదరముతోగూడిన వానికిని,

ఆచితభృకటోన్మేయే
పలానా మ యుతద్యయే॥(76)
ఛన్నోపి సంగృహీ తే స్యా
దాహతం తు మృషార్థకే।

ఆహతం గుణితోపి స్యా
త్తాడితే చాణకేఽపి చ॥(77)
స్యాత్పురాతన వస్త్రే చ
నూత్నవస్త్రేపి చాహతం।

ఆనర్త దేశభేదే స్యా
న్పుత్యస్థానే జనే రణే॥(78)
ఆవర్త ఆవర్తనే స్యా
చ్చింతనే చాంభసాం భ్రమే।

సంవర్తః ప్రళయే ప్రోక్త
విభీతకత రౌ ఘనే॥
త్రిగర్త స్వ్యాజ్ఞనపదే
త్రిగర్తో గణితాంతరే।
భవేద్దుర్దురికాయాంతు

త్రిగర్తకాముకస్త్రీయాం॥(80)

వివర్త సృముదాయే స్యా
దవవర్తన నృత్యయోః।
ఉత్తప్తం శుష్కమాంసేపి
సంతప్తే చ పరిఘ్నే॥(81)
ఉచితం ప్రోక్త మభ్యస్తే
మితే జ్ఞాతే సమంజసే।

ఉద్భుతం స్యాదుత్తులితే
పరిభుక్తోర్ఘ్నితేఽపి చ॥(82)

పూజింపబడిన వానికిని పేరు.

ఆదితః : పు. ఇది బండెడు బరువుకును, రెండు పేల
పలములయెత్తు బరువుకును త్రి. కప్పుబడిన దాని
కిని, సంగ్రహించబడిన దానికిని పేరు.

ఆహతః : న. ఇది అబద్ధపుమాటకును, త్రి. గుణించ
బడినదానికిని, వాయించబడినదానికిని, పు. తప్పు
టకును, న. ప్రాతగుడ్డకును, కొత్తబట్టకును పేరు.

ఆనర్తః : పు. ఇది ఆనర్తదేశముకును, నాట్యస్థలము
కును, ఆనర్తదేశ వాసికిని, యుద్ధముకును పేరు.

ఆవర్తః : పు. ఇది తిప్పుటకును, చింతనజేయుటకును,
నీటిసుడికిని పేరు.

సంవర్తః : పు. ఇది ప్రలయముకును, తాండ్రచెట్టు
కును, సంవర్తమను మేఘముకును పేరు.

త్రిగర్తః : పు. ఇది త్రిగర్తదేశముకును, గణిత విశేషము
కును, త్రి. జలజంతువిశేషముకును, రంకులాడికిని
పేరు.

వివర్తః : పు. ఇది సమూహముకును, ప్రతికూలము
కును, నాట్యముకును పేరు.

ఉత్తప్తః : న. ఇది ఎండిన మాంసముకును, త్రి. తపింప
చేయబడిన దానికిని, తడవబడిన దానికిని పేరు.

ఉచితః : త్రి. ఇది అభ్యసింపబడినదానికిని, మితమైన
దానికిని, తెలియబడిన దానికిని, యుక్తమైన
దానికిని పేరు.

ఉద్భుతః : త్రి. ఇది ఎత్తబడిన దానికిని, అనుభవించి
విడిచిన దానికిని పేరు.

ఉజ్జితం వృద్ధియుక్తే స్యా
త్రోద్యతో తృన్నయోరపి |
ఉషితం పుష్ప తే దగ్ధే
ముషితం ఖండితే హృతే ||

ఉద్ఘాతః కధ్యతే పాద
స్థలనే సముపక్రమే |
పవనాభ్యాసయోగస్య
కుంభకాది త్రయ్యేపి చ || (84)

ఉత్తుంగే ముద్గరేపి స్యా
దుదితం ప్రోక్త ఉద్గతే |
స్యాదుచ్చితంతు సంజాతే
సమున్నద్ధ ప్రవృద్ధయోః ||
రజతం విశదే దంతి
దంతయోస్తారహారయోః |
సురతం స్యాన్నిధువనే
దేవత్వే సురతా మతా || (86)
ప్రహతం విజితే క్షుణ్ణే

సంహతం సంహతే దృఢే |

రసితం తు సువర్ణాది
ఖచితే స్తనితే రు తే || (87)

పలితం శైలజే తాపే
పాండుకేశే చ కర్దమే |

లలితం హారభేదే స్యా

ఉజ్జితః : త్రి. ఇది వృద్ధితో గూడిన దానికిని, ఉద్య
మించిన దానికిని, పుట్టిన దానికిని పేరు.

ఉషితః : త్రి. ఇది ఉన్నదానికిని, దగ్ధమైనదానికిని పేరు.

ముషితః : త్రి. ఇది ఖండించబడినదానికిని, హరించ
బడిన దానికిని పేరు.

ఉద్ఘాతః : పు. ఇది కాలుజారుటకును, ప్రారంభించు
టకును, యోగాభ్యాసమందలి, కుంభక, రేచక,
పూరకములకును, త్రి. ఉన్నతమైనదానికిని, ఇనుప
గుడియకును పేరు.

ఉదితః : త్రి. ఇది బయలుదేరిన దానికిని పేరు.

ఉచ్చితః : త్రి. ఇది పుట్టిన దానికిని, పొడవైన దాని
కిని, వృద్ధిబొందిన దానికిని పేరు.

రజతః : న. ఇది తెలుపు వర్ణమునకును, గజదంత
ముకును, వెండికిని, ముత్యాలహారముకును పేరు.

సురతః : న. ఇది శ్రీ పురుషుల సంయోగముకును,
శ్రీ. దేవత్వముకును పేరు.

ప్రహతః : త్రి. ఇది జయింపబడిన దానికిని, నలగ
గొట్టబడిన దానికిని పేరు.

సంహతః : త్రి. కొట్టబడిన దానికిని, దృఢమైన
దానికిని పేరు.

రసితః : త్రి. ఇది బంగారు మొదలైన వాటియందు
కూర్చబడిన దానికిని, న. మేఘగర్జితముకును,
ధ్వనికిని పేరు.

పలితః : న. ఇది రాతిపువ్వుకును, పరితాపముకును,
వార్ధక్యమువలన వెండ్రుకలు తెల్లబడుటకును,
బురదకును పేరు.

లలితః : న. ఇది హారవిశేషముకును, త్రి. ఇష్టమైన

దీప్తితే లలితేఽపి చ॥

స్థలితం చలితే భ్రంశే

కలితం విదితా వ్యయోః॥

జ్వలితం భాస్వరే ద్ధృ

త్వరితం ప్రజనే ద్రుతే॥ (89)

స్తిమితోఽచంచలే క్షణే

హర్మితం క్షిప్తద్వయోః॥

సుహితోఽలిహితే తృప్తే

మూర్ఛితం సోఽచ్రయే దృఢే॥

హృషితం విస్మితే ప్రీతే

ప్రణతే హృష్టరోమణి॥

గర్జితో మత్తమాతంగే

గర్జితం జలదధ్వనో॥ (91)

వర్జితం ప్రసృతే చిన్నే

పూరితే చాపి వర్జితం॥

స్థాపితం నిశ్చితే న్యస్తే

చేంగితం గతి చేష్టయోః॥

వేష్టితం లానకే రుద్ధే

దానికిని, సుందరమైన దానికిని పేరు.

స్థలితః : త్రి. ఇది చరిపచేయబడిన దానికిని, తొక్కు పడిన దానికిని పేరు.

కలితః : త్రి. ఇది తెలియబడిన దానికిని, పొందబడిన దానికిని పేరు.

జ్వలితః : త్రి. ఇది ప్రకాశింపచేయబడిన దానికిని, తగులపెట్టబడిన దానికిని పేరు.

త్వరితః : న. ఇది వేగముకును, శీఘ్రముకును పేరు.

స్తిమితః : త్రి. నిశ్చలమైన దానికిని, తడవబడిన దానికిని పేరు.

హర్మితః : త్రి. ఇది చిమ్మబడిన దానికిని, తగుల పెట్టబడిన దానికిని పేరు.

సుహితః : త్రి. ఇది మిక్కిలి ఇష్టమైన దానికిని, తృప్తి బొందించబడిన దానికిని పేరు.

మూర్ఛితః : త్రి. ఇది బొన్ముత్తముతోగూడిన దానికిని, దృఢమైన దానికిని పేరు.

హృషితః : త్రి. ఆశ్చర్యమును బొందించబడిన దానికిని, సంతోషపెట్టబడిన దానికిని, నమస్కరించబడిన దానికిని, గగుర్పాటుకును పేరు.

గర్జితః : పు. మదపుటేనుగకును, న. మేఘగర్జనముకును పేరు.

వర్జితః : త్రి. ఇది విస్తరింపచేయబడిన దానికిని, ఛేదించబడిన దానికిని, పూరించబడిన దానికిని పేరు.

స్థాపితః : త్రి. నిశ్చయింపబడిన దానికిని, ఉంచబడిన దానికిని పేరు.

ఇంగితః : న. గమనముకును, భావాను రూపమైన కర్మోద్రియ వ్యాపారముకును పేరు.

వేష్టితః : త్రి. నృత్యముచేయుదానికిని, అరికట్టబడిన

స్త్రీణాం చ కరణాంతరే ।

భావితం వాసితే ప్రాప్తే

విదితం విదితార్థయోః ॥

వేల్లితం కుటిలే ప్రోక్తం

వాచ్యవద్విధృతే పుత్రే ।

గ్రధితం గుంభితా క్రాంత
హింసితేషు సమీరితం ॥ (94)

మథితం నిర్జల్దశ్య
త్యాలోడిత నిఘ్నప్తయోః ।

ప్రార్థితం యాచితే శత్రు

సంరుద్దేహిహితేషు చ ॥

జృంభితం కరణే స్త్రీణా
మీహా స్ఫుటితయోరపి ।

క్రందితం ఖ్యాత మాహ్వానే
క్రందితం రుదితేషు చ ॥ (96)

ప్రోక్షితం నిహతే సిక్తే

వాసితం ముండితే మతం ।

భీజాకృతే

దంశితస్తు దష్ట

వర్మితయో రపి ॥ (97)

క్షారిత స్త్రావితే క్షారే

చాభిశస్తే చ శంసితేః ।

సుకృతం చ శుభే పుణ్యే

దానికిని, శ్రీల రతిబంధ విశేషముకును పేరు.

భావిత: త్రి. ఇది పరిమళింపచేయబడిన దానికిని, హిందబడిన దానికిని పేరు.

విదిత: త్రి. ఇది తెలియబడిన దానికిని, న. ప్రార్థన కును పేరు.

వేల్లిత: త్రి. ఇది వక్రమైన దానికిని, ధరించబడిన దానికిని, తడపబడిన దానికిని పేరు.

గ్రధిత: త్రి. ఇది కూర్చబడిన దానికిని, ఆక్రమించ బడిన దానికిని, హింసించబడిన దానికిని పేరు.

మథిత: న. ఇది నీశ్య కలియని మజ్జిగకును, త్రి. కలియపెట్టబడిన దానికిని, రాపుడు పెట్టబడిన దాని కిని పేరు.

ప్రార్థిత: త్రి. యాచించబడిన దానికిని, శత్రువుచేత నరికట్టబడిన దానికిని, పలకబడిన దానికిని పేరు.

జృంభిత: న. శ్రీల రతిబంధ విశేషముకును, ఇచ్చు కును, త్రి. వికసించిన దానికిని పేరు.

క్రందిత: న. ఇది పిలుచుటకును, ఏడ్చుటకును పేరు.

ప్రోక్షిత: త్రి. ఇది చంపబడిన దానికిని, తడపబడిన దానికిని పేరు.

వాసిత: త్రి. గొరగబడిన దానికిని, విత్తనములు చల్లిడున్నిన భూమికిని పేరు.

దంశిత: త్రి. ఇది కొరకబడిన దానికిని, కవచము పేయబడిన దానికిని పేరు.

క్షారిత: త్రి. ఇది స్రవింపజేయబడిన దానికిని, ఉప్పునకును, పరస్పరమన బ్రహ్మహత్యాదులచేత దూషింపబడిన దానికిని పేరు.

సుకృత: న. ఇది శుభముకును, పుణ్యముకును,

సువిధానే చ వాచ్యవత్ ||

నికృతం విప్రలబ్ధే స్యా

నీచే విప్రకృత్యేపి చ |

వికృతోఽసంస్కృత్యేపి

స్యాద్భేదత్యే రోగిత్యేపి చ ||

సంస్కృతః కృత్రిమే శస్తే

భూషితే భేద్యవన్మతః |

సంస్కృతం లక్షణోపేతే

ప్రభూతం ప్రాజ్య ఉద్గతే ||

ప్రస్ఫుత స్ఫంప్రసారే స్యా

ద్విసీతే విగత్యేపి చ | అర్థాం

జలౌ చ ప్రస్ఫుతం జంఘా

యాం ప్రస్ఫులామతా || (101)

సూన్యతం మంగళే సత్య

ప్రియవాచి చ సూన్యతం |

ప్రసూతం వాచ్యవజ్జ్వా తే

ప్రసూతం కుసుమేపి చ ||

విశ్రుతం జ్ఞాతసంహృష్ట

ప్రతీతేష్వభిధేయవత్ |

నిర్ముక్తస్తృక్సంగే స్యా

న్ముక్తకంచుక భోగిని || (103)

ఆవృక్త శృంగరే విష్ణా

వవృక్తం మహదాదౌకే |

ఆత్మన్యసిస్యాదవృక్త

మన్సులే చాభిధేయవత్ || (104)

వివిక్తం స్యాదసంవృక్తే

[తి. లెస్సగాజేయబడినదానికిని పేరు.

వికృత : [తి. ఇది వంచించబడిన దానికిని, నీచున కును, తిరస్కరించబడిన వానికిని పేరు.

వికృత : [తి. ఇది సంస్కరింపబడిన దానికిని, వికలమైన దానికిని, రోగముగల వానికిని పేరు.

సంస్కృత : చేయబడిన దానికిని, (ఘటాదులు) స్తుతిచేయబడిన దానికిని, అలంకరించబడిన దానికిని, న. వ్యాకరణాదులచేత సంస్కరించబడిన సుశబ్దముకును పేరు.

ప్రభూత : [తి. ఇది విస్తారమైన దానికిని, బయలు దేరిన దానికిని పేరు.

ప్రస్ఫుత : [తి. ఇది వృద్ధిబొందు దానికిని, నమ్రన కును, పోయినదానికిని, న. చారెడు పరిమాణము కును, శ్రీ. పిక్కుకును పేరు.

సూన్యత : న. ఇది మంగళముకును, సత్యమైనట్టిన్ని ఇష్టమైనట్టిన్ని వాక్యముకును పేరు.

ప్రసూత : [తి. ఇది పుట్టిన దానికిని, న. పుష్పము కును పేరు.

విశ్రుత : [తి. ఇది తెలియబడిన దానికిని, సంతోషింపజేయబడినదానికిని, ప్రసిద్ధమైన దానికిని పేరు.

విర్ముక్త : [తి. ఇది విడబొప్పబడినసంబంధముగలవానికిని, కుటుసము విడచిన పాముకును పేరు.

ఆవృక్త : పు. ఇది శివునకును, విష్ణువుకును, న. ప్రకృతి వికారములైన మహదహంకారాది తత్త్వములకును, పరమాత్మకును, [తి. వృక్తము గాని దానికిని పేరు.

వివిక్త : [తి. ఇది సంబంధములేనిదానికిని, వివేకము

వివేకాన్విత పూతయోః |
 వాచ్యవద్దర్శితో ధీరై
 ర్వివిక్తంరహసి స్మృతం || (105)
 రోహితం రుధిరే ధీర
 ఋజుశక్ర శరాసనే |
 రోహితో మీనమృగయో
 ధేదే రోహితకద్రుమే || (106)
 రోహితం కుంకుమే రక్తే
 గోశీర్షే చ కుచందనే |
 రోహిత స్వాప్నదే భామ
 వర్ణభేదే తు వాచ్యవత్ || (107)
 పుటితం స్వాద్వస్తపుటే
 పాటిత స్మృతయోరపి |
 పీడితం బాధితే స్త్రీణాం
 కరణే చాపియంత్రితే || (108)
 పిండితం గణితే సాంద్రే
 పండిత (శ్లోకే) స్పిల్లా కేకవా
 హారీతః పక్షిభేదే స్యా
 న్మునిభేదేఽపివైతవే || (109)
 ప్రణిత స్సంస్కృతే హస్తా
 విహితే చ ప్రవేశితే |
 నిక్షిప్తేచ సంచయే
 ప్రణితో భేద్య వన్మతః || (110)
 ప్రతీతః (ప్రథితే) సాదరజ్ఞాతే
 ప్రఖ్యాతః ఖ్యాత వ్యాప్తయోః |

తో గూడినదానికిని, పవిత్రమైనదానికిని, న. రహ
 స్యప్రదేశముకును పేరు.
రోహిత : న. ఇది రక్తముకును, కుంకుమకును,
 వంకరలేని ఇంద్రధనస్సుకును, పు. మత్స్య విశేషము
 కును, వృక్షవిశేషముకును పేరు.
రోహిత : న. ఇది కుంకుమకును, రక్తముకును,
 మిగుల సువాసనగల చందన విశేషముకును, రక్తచంద
 నముకును, పు. నదవిశేషముకును, అంగారక గ్రహ
 ముకును, (తి. యెరుపు వర్ణము గలదానికిని పేరు.
పుటిత : న. ఇది హస్తప్రదేశముకును, (తి. పెల్లగింప
 బడినదానికిని, కుట్టబడినదానికిని పేరు.
పీడిత : (తి. ఇది బాధింపబడినదానికిని, న. స్త్రీలరతి
 బంధవిశేషముకును, (తి. కట్టబడినదానికిని పేరు.
పిండిత : (తి. ఇది ఎంచబడినదానికిని, దట్టమైన
 దానికిని పేరు.
పండిత : పు. ఇది తురుష్కుదేశమునపుట్టిన
 ధూపద్రవ్యముకును, విద్వాంసునకును పేరు.
హారీత : పు. ఇది పసిరిగ పిట్టకును, హారీతుడను
 మునికిని, మిషకును పేరు.
ప్రణిత : పు. ఇది మంత్రముల చేతను సంస్కరింప
 బడిన అగ్నికిని, (తి. చేయబడినదానికిని, ప్రవేశింప
 చేయబడిన దానికిని, ఉంచబడినదానికిని, కూడు
 కొన్న దానికిని పేరు.
ప్రతీత : (తి. ఇది అదరముతో గూడినదానికిని,
 తెలియబడినదానికిని పేరు.
ప్రఖ్యాత : (తి. ఇది ప్రసిద్ధి చెందినదానికిని, సంతో

వాచ్యవత్సాత్ప్రమీతం తు
ప్రోక్షితేపి మృతేపిచ॥

వినీత ముపనీతే స్యా
దపనీతే జితేంద్రియే॥
వాణిజీసువహ్నిశ్చే చ
నిభృతే చాభిధేయవత్॥ (112)

పుషతో హరిణో బిందా
పుషతో శృశ్వరోహితే॥
భవేత్పుషదీవ శ్వేతే
బిందుయుక్తేతు వాచ్యవత్॥ (113)

భరతో నాట్యశాస్త్రేపి
దోష్యంతా శబరే నటే॥
రామానుజ్యేపి భరత
స్తంతువాయేపి చ కృచితే॥
భారతం గ్రంథభేదే స్యా
జ్ఞంబూద్ధీపేపి భారతం॥
భారతీ తు సరస్వత్యాం
పక్షి వృత్తిప్రభేదయోః॥ (115)

దుర్జాతం వ్యసనే ప్రోక్త
మసమ్యక్జాతవస్తుని॥
వరేతో భూతభేదే స్యా
త్పరేతో వాచ్యవన్మృతే॥
కపోతః పారావతేస్యాత్క
(వకా) పోతాశ్చవింహగమే॥
కపోత మంజనేపి స్యా
త్కపోతానాం చ సంహతా॥
వ్యాయతం వ్యాపుతే దీర్ఘే

షించినదానికిని పేరు.

ప్రమీతః : త్రి. ఇది ప్రోక్షించబడినదానికిని, చచ్చిన
దానికిని పేరు.

వినీతః : త్రి. ఇది హిందించబడినదానికిని, తొలగిం
చబడినదానికిని, ఇంద్రియనిగ్రహము గలవానికిని,
పు. వర్తకునకును, గుర్రముకును, త్రి. దృఢమైన
దానికిని పేరు.

పుషతః పుషతే : పు. ఇవి ఇక్రికిని, బిందువుకును,
తెల్లని మచ్చలుగల మృగవశేషముకును, తెలుపు
వర్ణముకును, త్రి. బిందువులుగల దానికిని పేరు.

భరతః : పు. ఇది నాట్యశాస్త్రముకును, దుష్కంతుని
పుత్రునకును, బోయవానికిని, నాట్యగానికిని,
దశరథుని పుత్రునకును, సాలెవానికిని పేరు.

భారత : న. ఇది కురుపాండవ చారిత్రముగల
గ్రంథముకును, జంబూద్వీపముకును పేరు.

భారతీ : త్రి. ఇది సరస్వతికిని, పక్షివశేషముకును,
కావ్య రసాశ్రయమగు భారతీ వృత్తికిని పేరు.

దుర్జాతః : న. ఇది దుఃఖముకును, త్రి. దుష్టమైన
దానికిని, పేరు.

వరేతః : పు. ఇది పికాచ వశేషముకును, త్రి. చచ్చిన
దానికిని పేరు.

కపోత : పు. ఇది పావురముకును, అరణ్యమం
దుండెడు పక్షివశేషముకును పేరు.

కాపోత : న. ఇది సౌపీరాంజనముకును, పావుర
ముల గుంపుకును పేరు.

వ్యాయతః : త్రి. ఇది వ్యాపించిన దానికిని పొడవైన దాని

దృఢే చాతిశయే న్యవత్ |
 వ్యాఘాతో యోగభేదస్యా
 దంతరాయప్రహారయోః ||
 సంఘాత స్సంహతౌ ఘాతే
 సంఘాతో నరకాంతరే |
 రైవతస్తు సువర్ణాశౌ
 శైలభేదేఽపి శూలిని || (119)
 స్యాత్కిరాతస్తు భూనింబే
 మ్లేచ్చే చాల్పతనావపి |
 మందాకిన్యాం కిరాతీ స్యా
 త్కుట్టన్యామపి దృశ్యతే ||
 ఆస్సౌత శ్చార్నిషధే స్యా
 దాస్సౌతః కోవిదారకే |
 ఆస్సౌతా గిరికర్ణ్యం చ
 వనమత్యాం చ విశ్రుతా || (121)

ఉదాత్త స్ఫురభేదే స్యా
 త్కాన్యాంకారహృద్యయోః |
 ఉదాత్తో రాత్రిమహతో
 ర్నిమిత్తం హేతు లక్ష్మణోః ||
 ఉన్నత్ర ఉన్మాదవతి
 ధుత్కారముమకుందయోః |
 పర్వతశ్చైందేవర్హ్యః

ప్రసాతో నిర్మరే భృగౌ ||
 పరాబ్రంతు యథేష్టేస్యా
 త్ప్రస్తా శక్తే నివారణే |
 జేమూత స్సృద్ధృతికరే
 శక్రేద్రా ఘోషకే ఘనే ||

కిని, దృఢమైన దానికిని, అధికమైన దానికిని పేరు.
వ్యాఘాతః : పు. ఇది పంచాంగయోగవిశేషముకును,
 విఘ్నముకును, దెబ్బకును పేరు.
సంఘాతః : పు. ఇది సమూహముకును, చంపుట
 కును, నరకవిశేషముకును పేరు.
రైవతః : పు. ఇది వృక్షవిశేషముకును, రైవతకాద్రికిని,
 ఈశ్వరునకును పేరు.
కిరాతః : పు. ఇది నేలవేమునకును, మ్లేచ్చునకును,
 పొట్టివానికిని పేరు.
కిరాతీ : త్రి. ఇది ఆకాశపుంగవకును, కుంటెన
 కత్తెకును పేరు.
ఆస్సౌతః : పు. ఇది జిల్లేడు చెట్టుకును, యెర్రకాంచ
 నపు చెట్టుకును, త్రి. విష్ణుక్రాంతలతకును, అడవి
 మల్లికిని పేరు.

ఉదాత్తః : పు. ఇది ఉదాత్తస్వరముకును, ఉదాత్తా
 లంకారముకును, త్రి. మనోహరమైన దానికిని,
 దాతకును, అధికమైన దానికిని పేరు.
విమిత్తః : న. ఇది హేతువుకును, చిహ్నముకును పేరు.
ఉన్నత్రః : త్రి. ఇది పిచ్చిపట్టిన వానికిని, పు. ఉమ్మెత్త
 చెట్టుకును, పుష్పవృక్షవిశేషముకును పేరు.
ధుత్కారః : పు. ఇది పర్వతముకును, పర్వతుడను
 దేవర్షికిని పేరు.
ప్రసాతః : పు. ఇది కొండకాలువకును, చరియకును పేరు.
పరాబ్రంతు : న. ఇది స్వేచ్ఛకును, తృప్తికిని, త్రి.
 సమర్థునకును, న. నివారించుటకును పేరు.
జేమూతః : పు. ఇది కూలిచేయువానికిని, దేవేంద్రు
 నకును, పర్వతముకును, చేతి వీర చెట్టుకును,

జీవాతు ద్దీవితే భక్తే
జీవాతు ద్దీవనౌషధే |
ఏధతుః పురుషే వహ్నా
వాహతుః పథికే వృషే ||
విహస్తా విహ్వలే పండే

పర్యస్తః పతితే హతే |

ఆయస్త స్తిమితే క్షిప్తే
క్షేశితే కుపితే హతే || (126)

నిరస్తః ప్రేపితే షా స్వా
ష్టిష్ఠాతే త్వరితోదితే |
సంత్యక్తేచ ప్రతిహతే
విశ్వస్తో నిభృతే స్మృతః ||
విశ్వాసయోగే విశ్వస్తో
విశ్వస్తా విదవస్త్రియాం |
నివాతో దృఢసంన్వాహే
నిర్వాతే చాశ్రయోపేవ ||
అనంత శ్శేష విష్ణో స్వా
దనంతం సురవర్తవి |
అనంత స్వాప్యవనదౌ
వాచ్యవత్సముదాహృతః || (129)
అనంతా శారిబా దూర్వా
విశల్యా లాంగరీషు చ |
అనంతా హైమవల్యాం చ
గుడూర్వాం చావనాపే ||

మేఘముకును పేరు.

జీవాతు : పు. ఇది జీవనముకును, అన్నముక్షును,
జీవనాధారమగు మందుకును పేరు.

విధతు : పు. ఇది పురుషునకును, అగ్నికిని పేరు.

వాహతు : పు. ఇది మార్గస్థునకును, ఎద్దుకును పేరు.

విహస్తః : త్రి. ఇది వికలమైన దానికిని, పు. నపుంసకు
నకును పేరు.

పర్యస్తః : త్రి. ఇది పడిన దానికిని, చంపబడిన
దానికిని పేరు.

ఆయస్తః : త్రి. ఇది నిశ్చలమైన దానికిని, ఉంచబడిన
దానికిని, క్షేకపెట్టబడిన దానికిని, కోపగించిన
దానికిని, కొట్టబడిన దానికిని పేరు.

నిరస్తః : పు. ఇది విడచిన బాణముకును, చిమ్మబడిన
దానికిని, శీఘ్రముగానుచ్చరింపబడినమాటకును,
విడచిన దానికిని, కొట్టబడిన దానికిని పేరు.

విశ్వస్తః : త్రి. ఇది దృఢమైన దానికిని, విశ్వాసముగల
దానికిని, శ్రీ. మగడుచచ్చిన దానికిని పేరు.

నివాత : పు. ఇది అభేద్యమైన కవచముకును,
వాయువులేకపోవుటకును, ఉనికిపట్టుకును పేరు.

అనంతః : పు. ఇది శేషునకును, విష్ణువుకును, న.
అకాశముకును, త్రి. అంతములేని దానికిని, శ్రీ.
సుగంధిపాలచెట్టుకును, గరితగడ్డికిని, వెన్నచెదురు
చెట్టుకును, తరిగొట్టు చెట్టుకును, పార్శ్వతికిని,
తిప్పడిగకును, భూమికిని పేరు.

శకుంత: పక్షిభేదే స్వా
 ద్వానపక్షి విహంగయోః |
 దృష్టాంత శ్వాస్త్ర ఉభయో
 దాహరణే ప్రకీర్తితః ||
 కృతాంతో యమ సిద్ధాంత
 దైవా కుళలకర్మసు |
 నిశాంత: కధిత శ్వాంతే
 నిశాంతం భవనోషసోః || (132)
 వృత్తాంత: కధితో భావ
 కాత్మ్య వార్తావిశేషయోః |
 వృత్తాంత: ప్రక్రియాయాంచ
 క్వవిదేశాంతవాచివ || (133)
 ఉద్వాంతో నిర్మదగజే స
 ముద్గేర్ధేచ వాచ్యవత్ |
 శుద్ధాంతోంత: పురే రాజ్ఞాం
 రహ: కక్షాంతరోపివ ||
 అస్వంత మశుభే చుల్యాం
 మరణేనవధావపి |
 క్షేత్రేపి కధ్యతే స్వంత
 ముదంత స్సాధువార్తయోః ||
 జయంత శృంగరేపిస్యా
 జ్జయంత: పాకశాసనౌ |
 జయంతీ పాదపే గౌర్యా
 మింద్రపుత్రీ పతాకయోః ||
 గోదంతో హరితాశే స్వా
 ద్దంశితే హరితేపివ |
 భాసంత స్సుందరాకారే

శకుంత: పు. ఇది చమురుకాకిని, భాస పక్షిని,
 పక్షిసామాన్యమును, పేరు.
 దృష్టాంత: పు. ఇది శాస్త్రమును, పరస్పరోదా
 హరణమును పేరు.
 కృతాంత: పు. ఇది యమునికిని, సిద్ధాంతమును,
 అదృష్టమును, పాపకర్మను పేరు.
 నిశాంత: త్రి. ఇది ఓరిమిగల వానికిని, న. అంతః
 పురమును, ప్రాతఃకాలమును పేరు.
 వృత్తాంత: పు. ఇది సమయమును, భావముకు
 ను, సమగ్రమైన వార్తకును, ప్రకరణమును,
 రహస్యపు మాటకును పేరు.
 ఉద్వాంత: పు. ఇది మదముడిగిన యేనుగకును,
 వెళ్ళగక్క బడిన దానికిని పేరు.
 శుద్ధాంత: పు. ఇది రాజులయంతఃపురమును,
 రాజులు విహరించు రహస్య ప్రదేశమును పేరు.
 అస్వంత: న. ఇది అమంగళమును, పోయికిని,
 చావుకును, అవధిలేకయుండుటకును, వరిమడికిని
 పేరు.
 ఉదంత: పు. ఇది సజ్జనునకును, వృత్తాంతమును
 పేరు.
 జయంత: పు. ఇది శివునకును, దేవేంద్రునికుమా
 రునకును పేరు.
 జయంతీ: త్రి. ఇది తక్కించుచెట్టుకును, పార్వతి
 కిని, ఇంద్రునికుమార్తెకును, తక్కిమును పేరు.
 గోదంత: పు. ఇది హరిదళమును, త్రి. కవచము
 పేయబడిన దానికిని, పు. హచ్చనివర్ణమును పేరు.
 భాసంత: త్రి. ఇది సౌందర్యముగల దానికిని, పు.

భాసంతో భాసపక్షిణి॥ (137)

మహాద్రాజ్యే విశాలే చ
మహతీ వల్లకీభిది।

మరుద్దేవే సమీరే స్యా
దర్శన్ పూజ్యే జన్యేపిచ॥

జగ దాఖ్యా స్మృతా వాయా
విష్టపే జంగమేఽపిచ।

జగతీ భువనే జ్ఞాయాం
ఛందో భేదే జన్యేపిచ॥

పిత్సన్నిపతిషన్నేతా
పతనేచ్చ విహంగయోః।

హరిత్కకుభి వర్ణేచ
తృణవాజి విశేషయోః॥ (140)

హరితోఽపి చ దూర్వాయాం
హరిద్వర్ణ యుతేఽన్యవత్।

విద్యుత్సేదామివీ సంధ్యే
ర్నిప్రుభే త్వభిధేయవత్॥

గర్మత్సవర్ణలతయో
రోహిత్యుర్వ లతాభిదోః।

భూభున్నరేంద్రేశైలే చ
పతన్యాతుక పక్షిణోః॥ (142)

కుర్మనరమకరే భృత్యే

స్యాదర్శస్కృత్ప్రత్యేన్యవత్।
అర్వతీ కుంభదాస్యాంచ

వామ్యాం చ పరికీర్తితా॥
శ్రీమాం స్థిలకవృక్షే స్యా

చమురు కాకికిని పేరు.

మహాతః పు. ఇది రాజ్యముకును, విస్తారముకును పేరు.

మహతీ : శ్రీ. ఇది నారదుని వీణకు పేరు.

మరుతః పు. ఇది దేవునకును, వాయువుకును పేరు.

అర్హః పు. ఇది పూజ్యానకును, ఋద్ధునకును పేరు.

జగతః పు. ఇది వాయువుకును, న. భువనముకును,

త్రి. గమనముగలమునుష్ఠ పశుపక్ష్యాదులకును పేరు.

జగతీ : శ్రీ. ఇది లోకముకును, భూమికిని, ద్వాద
శాక్షర ఛందస్సుకును, జనముకును పేరు.

పిత్తః పిపతిష్ఠ : త్రి. ఇవి పడనిచ్చయించిదానికిని,
పు. పక్షికిని పేరు.

హరితః : శ్రీ. ఇది దిక్కుకును, పు. పాలాశ వర్ణము
కును, గడ్డికిని, పాలాశ వర్ణముగల గుర్రముకును పేరు.

హరితః పు. ఇది గరికెగడ్డికిని, త్రి. పాలాశ వర్ణము
గల దానికిని పేరు.

విద్యుతః : శ్రీ. ఇది మెరుపుకును, సంధ్యాకాలము
కును, త్రి. కాంతిలేని దానికిని పేరు.

గర్మతః : శ్రీ. ఇది ఖంగారుకును, లతకును పేరు.

రోహితః పు. సూర్యునకును, శ్రీ. లతాబళిషము
కును పేరు.

భూభృతః పు. ఇది రాజుకును, పర్వతముకును పేరు.

పతవః : త్రి. ఇది పడునట్టి దానికిని, పు. పక్షికిని పేరు.

కుర్మవః : త్రి. ఇది పనిచేయువానికిని, పు. సేవకున
కును పేరు.

అర్హవః : త్రి. ఇది కుత్తికునకు పేరు.

అర్వతీ : శ్రీ. ఇది తార్పడుకత్తెకును, అడగుర్రము
కును పేరు.

శ్రీమావః పు. ఇది తిలకవృక్షముకును, మనోహర

రోజ్జో ధనోకేపిచ |

గాన్వాచస్పతౌ ధీరే

స్వాస్త్వాస్వరసూర్యయోః ||

వతా సుఖసందోహ్య

రభ్యాం శో భనవ్రతే |

హవ్యవ

వృతా క్షుద్రరోగే స్యా

వృతం సుప్తే || (145)

తా జనితాత్య (ద్వాను

గాయాంచ) ర్దరాగయో

తియోషితివనితం యా

కపి స్యాద్వనితం సేవిత్యేషు || (146)

మాతా వల్లిభే సూర్యా

క్రీడి ధుహితుఃపతౌ |

కేతా దేశికే రాజ్ఞి

ఛాతా వేధసి స్మరే || (147)

రతా పి (ఓ) డకా భేదే

నతా తార్క్యమాతరి |

నతః ప్రణతే భుగ్నే

క్షిత్యేప్యభిధేయవత్ ||

ంచతా పంచభావే స్యా

స్పంచతా మరణోపిచ |

జాతాఖ్యా ప్రసూతాయాం

నితే వికృత్యేపిచ ||

కతా వాలుకాయాం స్యు

స్కతాప్యామయాంతరే |

కతా న్వితదేశే చ

మైన దానికిని, ధనవంతునకును పేరు.

ధీమాన్ : పు. ఇది బృహస్పతికిని, పండితునకును పేరు.

భాస్వాన్ : త్రి. ఇది ప్రకాశించుదానికిని పు. సూర్యునకును పేరు.

సుప్రతా : త్రి. ఇది సుఖముగా పాలుపితుకనిచెడి యావుకును. త్రి. యోగ్యుడైన వ్రతముగలవానికిని పేరు.

వివృతా : త్రి. ఇది రోగవిశేషముకును, త్రి. స్పృటమయిన దానికిని పేరు.

వనితా : త్రి. ఇది మిగులయను రాగముగల త్రికిని, సామాన్య త్రికిని, త్రి. యాచించబడిన దానికిని, సేవించబడిన దానికిని పేరు.

జామాతా : పు. ఇది భర్తకును, శాకవిశేషముకును, అల్లునకును పేరు.

వివేతా : పు. ఇది గురువుకును, రాజుకును పేరు.

విధాతా : పు. ఇది బ్రహ్మకును, మన్యథునకును పేరు.

వివతా : త్రి. ఇది కురుపులలోని భేదముకును, గరుడునితల్లికిని, త్రి. నమస్కరింపబడిన దానికిని, వంగిన దానికిని, శిక్షింపబడిన దానికిని పేరు.

పంచతా : త్రి. ఇది అయిదగుటకును, మరణమునకును పేరు.

విజాతా : త్రి. ఇది ప్రసవించిన త్రికిని, పుట్టించబడిన దానికిని, వికారరూపముగల దానికిని పేరు.

సికతా : త్రి. (నిత్యబహువచనం) ఇది ఇసుకకును, (ఏ) రోగ విశేషముకును, ఇసుకనేలకును, పంచదారకును పేరు.

శర్కరాయాంచ కీర్తితా (150)

వాసిత కరిణే నార్యో
రాసేతం సురభీకృతః
జ్ఞానమాత్రే ఖారావే
వాసితం వస్త్రవేష్టితే (151)

పిశితా మారాజాశ్చాదప్యా
రామిషే పిశితం మతం

తృణాశ్చ తృణాత్వేస్యా
తృణాశ్చ కార్యకేపిచ
ద్విజాతి రండజే విప్రే

శ్రీపతిః శ్వాపతౌ హరౌ
గోపతి శృంగరే షండే
సార్థవేగపి నికర్తవే (153)

క్షపతి శ్చిల్పిభేద్యపి
క్షపతిః శంకుకేషు
జ్వేష్టియాజకే సూత్రే
స్వమతిః కాం చంద్రయోః
అంకతి స్వార్థగ్ని హోత్ర
జ్వలనాం బుజయోనిషు
రమతి ర్నాయకే స్వర్గే

హంసాతి స్వాగరోగయోః
విగృహి స్వార్థదంష్ట్రాంచ
దిక్పాలే విరుపద్రవే
అగ్నిర్యగంసే స్వా
ద్యుః కుంభసంభవే (156)
గభ్యః కిరణే సూర్యే

వాసితః శ్రీ. ఇది అడయేనుగకును, అడుదానికిని,
త్రి. కర్పూరాదులచేత పరిమళింపచేయబడిన దాని
కిని, న. జ్ఞానముకును, పక్షిరుతముకును, త్రి.
వస్త్రముచేత చుట్టబడిన దానికిని పేరు.

పిశితః శ్రీ. ఇది జలామాంసికిని, న. మాంసము
కును పేరు.

తృణాశ్చః శ్రీ. ఇది తృణమాటుకును, ధనస్సుకును
పేరు.

ద్విజాతిః పు. ఇది పక్ష్యాదులకును, బ్రాహ్మణుల
కును పేరు.

శ్రీపతిః పు. ఇది రాజుకును, విష్ణువుకును పేరు.

గోపతిః పు. ఇది శివునకును, ఆబోతుకును,
రాజుకును, సూర్యునకును పేరు.

క్షపతిః పు. ఇది వర్షవానికిని, అంతఃపురమును
కాచువానికిని, బృహస్పతి సవనము చేసిన వాని
కిని, సూతునకును పేరు.

అమతిః పు. ఇది యమునకును, చంద్రునకును పేరు.

అంకతిః పు. ఇది నిత్యగ్ని హోత్రానికిని, అగ్నికిని,
బ్రహ్మకును పేరు.

రమతిః పు. ఇది నాయకునకును, స్వర్గలోకము
కును పేరు.

అంహతిః శ్రీ. ఇది విడచుటకును, రోగముకును పేరు.

విగృహిః శ్రీ. ఇది జ్యేష్ఠలక్ష్మికిని, పు. దిక్పాలున
కును, త్రి. ఉపద్రవములేని దానికిని పేరు.

అగ్నిః పు. ఇది ఐకపుష్పపు చెట్టుకును, అగస్త్య
మునికిని పేరు.

గభ్యః పు. ఇది కిరణముకును, సూర్యునకును.

స్వాహాయాం చ విలోక్యతే |

సంగతి స్సంగమే జ్ఞానే

సంసతిః ప్రణతౌ ధ్వనౌ ||

ఆయతి స్సంగమే ద్వైర్వే

ప్రభావా గామికాలయోః |

ఆయత్తి స్వాధ్యులే స్నేహే

వశిత్యే వాసరోపిచ ||

మర్యాదాయాం తథాయత్తి

ర్విపత్తి ర్యాతనాపదోః |

నియతి ర్నియమే ద్వై

పద్దతిః పంక్తిపర్వనోః || (159)

సంతతిః పంక్తివిస్తార

గోత్రేషు కవిభి స్స్మృతా |

పరంపరాభవేన్ సస్య

తృంతతిః పుత్రకన్యయోః || (160)

సమ్మతి స్వాద్యదనుజ్ఞానే

వ్యభిలాషేపి సమ్మతిః |

సమితి స్సంగరే సామ్యే

సభాయాం సంగమే చయే ||

అదితి ర్వసుధాయాం స్యా

దదితి ద్వేవమాతరి |

వసతి స్వాద్యదవస్తానే

యామిన్యాం చ ని కేతనే || (162)

పక్షతిః పక్షమూలే స్యా

తృక్షతిః ప్రతిపత్తిధౌ |

ఉన్నతి స్తార్క్యదారేషు

శ్రీ. స్వాహా దేవికిని పేరు.

సంగతి : శ్రీ. ఇది కలయికకును, జ్ఞానముకును పేరు.

సంసతి : శ్రీ. ఇది నమస్కారముకును, ధ్వనికిని పేరు.

ఆయతి : శ్రీ. ఇది కూడుకొనుటకును, విస్తారము

కును, సామర్థ్యముకును, రాబోవుకాలముకును పేరు.

ఆయత్తి : శ్రీ. ఇది బలముకును, స్నేహముకును,

అధీనమగుటకును, దినముకును, హద్దుకును

పేరు.

విపత్తి : శ్రీ. ఇది బాధకును, ఆపదకును పేరు.

నియతి : శ్రీ. ఇది నియమముకును, అదృష్టము

కును పేరు.

పద్ధతి : శ్రీ. ఇది వరుసకును, మార్గముకును పేరు.

సంతతి : శ్రీ. ఇది వరుసకును, విస్తారముకును,

వంశపరంపరకును, త్రి. పరంపరయందు బుట్టిన

దానికిని, పుత్రునకును, కన్యకును పేరు.

సమ్మతి : శ్రీ. ఇది అంగీకారముకును, ఇచ్చుకును

పేరు.

సమితి : శ్రీ. ఇది యుద్ధముకును, పోలికకును,

సభకును, కూడుకొనుటకును, సమూహము

కును పేరు.

అదితి : శ్రీ. ఇది భూమికిని, దేవతల తల్లికిని పేరు.

వసతి : శ్రీ. ఇది ఉండుటకును, రాత్రికిని, గృహము

కును పేరు.

పక్షతి : శ్రీ. ఇది రెక్కల మొదటి భాగము కును,

పాడ్యమికిని పేరు.

ఉన్నతి : శ్రీ. ఇది గరుడుని తల్లికిని, పరిపూర్ణత్వ

సమృద్ధా పుదయేఽపి చ॥(163)

ప్రసూతిస్తనయో తృతో

స్తథా దుహితరి స్మృతా॥

ప్రతతి ర్విస్తృతే వల్యాం

వహతి సుచివే గవి॥(164)

దుర్గతి ర్నరకే నిస్సే

వికృతి ర్నింబరోగయోః॥

వికృతిశ్చ వికారే న్యే

న్నికృతిశ్చ పరాభవే॥(165)

నికృతి ర్భర్తనో జ్ఞే పే

వదంతి శర శాత్యయోః॥

ఆకృతిః కథితా రూప

సామాన్య చపుషోరపి॥(166)

ప్రకృతిః కథితా యోనౌ

జంత్యమాత్యాది మాతృషు॥

ప్రథానే కారణే ఛందః

ప్రభేదే భూతపంచకే॥

ప్రకృతి స్సహజే ప్రాక్తా

ప్రకృతిః పరమాత్మని॥

నిర్భృతి స్సృష్టౌ తా యాం

స్యాదస్సంగమన సౌఖ్యయోః॥

సునీతి శ్శేభననయే

సునీతిద్రవ మాతరి॥

ప్రవృత్తిః కథితా వృత్తౌ

ప్రవాహో దంతయోరపి॥

విచ్చిత్తిరంగ రాగే న్యే

ద్వవవిచ్ఛేదయోరపి॥

పంచితీః ప్రతిపత్తౌ న్యౌద

ముకును, అభివృద్ధికిని పేరు.

ప్రసూతి : స్త్రీ. ఇది పుత్రునకును, పుట్టుగకును, కుమార్తెకును పేరు.

ప్రతతి : స్త్రీ. ఇది విస్తారముకును, లతకును పేరు.

వహతి : పు. ఇది మంత్రానికిని, గోవుకును పేరు.

దుర్గతి : స్త్రీ. ఇది నరకముకును, దారిద్ర్యముకును పేరు.

వికృతి : స్త్రీ. ఇది ఉపద్రవముకును, రోగముకును, వికార రూపముకును పేరు.

న్నికృతి : స్త్రీ. ఇది తిరస్కారముకును, భయపెట్టుటకును, చిమ్ముటకును, పు. ధూర్తునకును, స్త్రీ. కుత్సితముకును పేరు.

ఆకృతి : స్త్రీ. ఇది ఆకారమాత్రముకును, శరీరముకును పేరు.

ప్రకృతి : స్త్రీ. ఇది ఉపస్థకును, ప్రాణికిని, స్వామ్య మాత్యాదులను, తల్లికిని, ప్రధానముకును, కారణముకును, ప. ఛందస్సుకును, పంచభూతములకును స్వభావముకును, పరమాత్మకును పేరు.

నిర్భృతి : స్త్రీ. ఇది సుఖముగా నుండుట కును, నశించుటకును, సుఖముకును పేరు.

సునీతి : స్త్రీ. ఇది యోగ్యమగు నీతికిని, ద్రవుని తల్లికిని పేరు.

ప్రవృత్తి : స్త్రీ. ఇది వ్యాపారముకును, ప్రవాహముకును, వార్తకును పేరు.

విచ్ఛిత్తి : స్త్రీ. ఇది మైపుతకును, స్త్రీల విలాస విశేషముకును, భేదముకును పేరు.

పంచితీ : స్త్రీ. ఇది జ్ఞానముకును, జనుల యొక్క

వివాదే జనస్య చ | (170)

అపత్తిః ప్రాప్తే దోష
చాసత్తి స్సంగలాభయోః |

పర్యాప్తి స్వాత్మకమేషి
(ప్రాప్తి) తృప్తిచ పరిరక్షణే ||

సమాప్తిశ్చావసానే స్వా
తృమాప్తిశ్చ సమర్థనే |

బృహతీ క్షుద్రవార్తాక్యాం
కంటకార్యాం చ వాచి చ ||

వారిధాన్యాం మహత్వాంచ
ఛందో వసనభేదయోః |

మాలతీ జాతియువతి
జ్యోత్స్నాను సరిదంతరే || (173)

కాకమాన్యాం విశల్యాయాం
విభావర్యామపీష్యతే |

భవతీ బాణభేదస్యా (దన్య
వద్యత్సదర్థయోః) ధృవద్యష్టు

తృతో స్త్రిష్టు || (174)

రేవతీ హరిపత్న్యాం స్వా
త్తారాభేదోపి మాతృష్టు |

పార్వతీ (స) శల్లకీ దుర్గా
ద్రావదీ జీవనీష్టు చ || (175)

స్రవంతీ చ ద్రవంతీ చ
సరిదోషధిభేదయోః |

జీవంతీ జీవనీ శమ్మో
ర్గుడూచీ వందయారపి || (176)

హసంత్యంగారధాన్యాం చ

వివాదలేకపోవుటకును పేరు.

అపత్తిః : స్త్రీ. ఇది పొందించుటకును, దోషముకును పేరు. **అసత్తిః** : స్త్రీ. ఇది కూడుకొనుటకును, లాభముకును పేరు.

పర్యాప్తి : స్త్రీ. ఇది అతిశయముకును, తృప్తికిని, రక్షించుటకును పేరు.

సమాప్తి : స్త్రీ. ఇది అంతముకును, సమర్థించుటకును పేరు.

బృహతీ : స్త్రీ. ఇదినీలములగచెట్టుకును, వాకుడు చెట్టుకును, మాటకును, జలపాత్రకును, నారదుని వీణకును, నవాక్షర చ్ఛందముకును, ఉత్తరీయ వస్త్రముకును పేరు.

మాలతీ : స్త్రీ. ఇది జాజిచెట్టుకును, యౌవనస్త్రికిని, వెన్నెలకును, మాలతీ నదికిని, కాచి చెట్టుకును, వెన్నెవెదురు చెట్టుకును, రాత్రికిని పేరు.

భవతీ : స్త్రీ. ఇది విషమున పొదిగిన బాణముకును, త్రి. యుష్టదర్థకముకును (నీవు) సదర్థకముకును (ఉన్నది) పేరు.

రేవతీ : స్త్రీ. ఇది బలరాముని భార్యకును, రేవతీ నక్షత్రముకును, సప్తమాతృకలకును పేరు.

పార్వతీ : స్త్రీ. ఇది అందుగ చెట్టుకును, పార్వతీ దేవికిని, ద్రావదికిని, పాలకూర కును పేరు.

స్రవంతీ : **ద్రవంతీ** : స్త్రీ. ఈరెండును, నదికిని, ఎలుక చెవిచెట్టుకును పేరు.

జీవంతీ : స్త్రీ. ఇది పాలకూరకును, జమ్మి చెకును, తిప్పతీగకును, బదనికెకును పేరు.

హసంతీ : స్త్రీ. ఇది కుంపటికిని, మల్లిచెట్టు

మల్లికా శాకినీభిదోః |
వాసంతీ మాధవీ యూధ్యోః
పాటలాయాం క్రమేలకే ||
వాచ్యలింగస్త్వభువనే
వాసంతః కోకిలే విటే |

★ అథతాంత శ్రుతుర్వర్ణః ★

భవేదవసితం జ్ఞాతే
గతావృద్ధవసానయోః || (178)

అవదాతం సితే పీతే
విశుద్ధే ప్రవర్ధే చ |
అవగీతం తు నిర్వాదే
ముహుర్ద్వైష్ట్య విగర్ధితే ||
ఆంతర్గతం విస్ఫుటే శ్వా
స్మధ్యప్రాప్తే చ వాచ్యవత్ |
అంగారితం పలాశీయ
కలికోర్ధమ ద్ధ్యయోః || (180)
అత్యాహితం మహాభీతా
బీవానపేక్షికర్మణి |
ఉపాహితోఽనర్త్తాత
అహితే చాప్యూపాహితః ||
ఉపాకృతోఽధ్వరహతప
శూపద్రుత యోర్మతః |
ఉదాస్థితః ప్రతీహరే
ఽధ్యక్షేఽప్రణి (ధౌ వరే) ధావపే || (182)
అభినీతో భవేన్వాయ్యే
సంస్కృతామర్షిణోరపే |
అభిజాత స్పృతోన్వాయ్యే

పెరుగు తోటకూరకును పేరు.

వాసంతీ : శ్రీ. ఇది ఖండిగురివెందలతకును, అడవి
మొల్లకును, పాటలీలతకును, ఒంటెకును, త్రి.
వసంతకాలమునబుట్టినదానికిని, పు. కోకిలకును,
విటునకును పేరు.

అవసిత : త్రి. ఇది తెలియబడిన దానికిని, న.
గమనముకును, త్రి. నురిచిన ధాన్యముకును,
అంతమును బొందిన దానికిని పేరు.

అవదాత : త్రి. ఇది తెల్లనిదానికిని, పచ్చనిదానికిని,
పరిశుద్ధమైన దానికిని, శ్రేష్ఠమైన దానికిని పేరు.

అవగీత : న. జనాపహదకును, త్రి. మాతీమాతీకిని
చూడబడిన దానికిని, నిందించ బడిన దానికిని పేరు.

అంతర్గత : త్రి. ఇది మరువబడినదానికిని, మధ్యను
బొందిన దానికిని పేరు.

అంగారిత : న. మోడుగ చెట్టు మొగ్గదొడుగుట
కును, త్రి. తగులపెట్టబడిన దానికిని పేరు.

అత్యాహిత : న. ఇది గొప్ప భయముకును, ప్రాణ
మందాశవదలిన సాహస కృత్యముకును పేరు.

ఉపాహిత : పు. ఇది అగ్నివలనయుపద్రవముకును,
త్రి. కూడుకొన్న దానికిని పేరు.

ఉపాకృత : పు. ఇది యజ్ఞమందు చంపబడిన పశువు
కును, త్రి. ఉపద్రవముచేయబడినదానికిని పేరు.

ఉదాస్థిత : పు. ఇది ద్వారమునుగామవానికిని,
నాయకునకును, చారునకును పేరు.

అభినీత : పు. ఇది న్యాయముకును, త్రి. సంస్కరిం
పబడిన దానికిని, కోపముగల దానికిని పేరు.

అభిజాత : పు. ఇది న్యాయముకును, త్రి. సత్కులమందు

కులీన ప్రాస్తరూపయోః॥

పారిజాత స్ఫురతరా

మందారే పారిభద్రతే॥

భవే త్పురిగతం లాభే

ప్రయాతే వేష్టితేఽపి చ॥

ఖ్యాతం ప్రణహితం లబ్ధే

విన్యాస్తే చ సమాహితే॥

భవేత్ప్రతి(హి)హత్ ద్విష్టే

ప్రతిష్ఠలితరుద్ధయోః॥

ఉల్లిఖితం సమత్క్లిర్ధే

వాచ్యవచ్చ తనూకృతే॥

విద్యాదుపచితంద్విధే

సమృద్ధే చ సమాహితే॥ (186)

సముద్భత సముద్గీర్ధేఽవ్య

వినీతే సముద్భతః॥

కుహరితం పికాలాపే

రటితే రతనిస్సనే॥ (187)

భవేత్పల్లవితం లాతా

రక్తేనప్రసవే త తే॥

ఉజ్జ్వంభితం తు చేష్టాయాం

ప్రపుణ్ణేవాభిధేయవత్॥

ఉద్రాహితముపవ్యస్తే

బద్ధగ్రాహితయోరపి॥

నిస్తుషితం నిస్తుచి స్వా

ద్యర్జితే చ లఘూకృతే॥

ఐరావతోఽభ్రమాతంగ

నారంగ లికుచా హిషు॥

పుట్టిన దానికిని, సౌందర్య ముగల వానికిని పేరు.

పారిజాత: పు. ఇది దేవతావృక్షముకును, పారుజా

తపు చెట్టుకును, దేవదారు చెట్టుకును పేరు.

పరిగత : న. ఇది లాభముకును, త్రి. గతించిన దానికిని, చుట్టుకొన్న దానికిని పేరు.

ప్రణహిత : త్రి. ఇది హిందబడిన దానికిని, ఉంచ బడిన దానికిని, అంగీకరించబడిన దానికిని పేరు.

ప్రతిహత : త్రి. ద్వేషింపబడిన దానికిని, జారిన దానికి, అడ్డగింపబడిన దానికిని పేరు.

ఉల్లిఖిత: త్రి. ఇది చిమ్మబడిన దానికిని, సూక్ష్మంగా జేయబడిన దానికిని పేరు.

ఉపచిత: త్రి. ఇది పూయబడిన దానికిని, సమృద్ధ మైన దానికిని, హిందబడిన దానికిని పేరు.

సముద్భత : త్రి. ఇది వెళ్ళకక్కబడిన దానికిని, గర్వించిన వానికిని పేరు.

కుహరిత : న. ఇది కోకిల ధ్వనికిని, చెప్పబడిన దానికిని, రతియందలి కంఠధ్వనికిని పేరు.

పల్లవిత: న. ఇది లత్తుకసంబంధమగు రక్తిమకును, త్రి. పుష్పాదులతోగూడినవృక్షముకును, విస్తరింప బడిన దానికిని పేరు.

ఉజ్జ్వంభిత : న. ఇది త్రీపురుషుల శృంగార చేష్ట కును, త్రి. వికసించిన దానికిని పేరు.

ఉద్రాహిత: త్రి. ఇది చెప్పబడిన దానికిని, కట్టుపడిన దానికిని, స్వీకరించబడిన దానికిని పేరు.

నిస్తుషిత : త్రి. ఇది హిట్టులేని దానికిని, విడచి పెట్టబడిన దానికిని, సానపెట్టబడిన దానికిని పేరు.

ఐరావత: పు. ఇది పూర్వదిగ్గజముకును, నారింజ చెట్టుకును, కమ్మరేగు చెట్టుకును, సర్పవశేషము

ఐరావతం మహేంద్రస్య
ఋజుద్వీరశరాసే || (190)

ఐరావతీ స్వాత్మతి
తి(తటిద్వీదేపి)సరిద్వీదేపి లక్ష్మతే

కలధౌతం రౌప్యహేమ్నాః
కలధౌతం కలధ్వనౌ || (191)

దివాభీతః కుంభి లే స్యా
దులూకే కుముదాకరే |

పాశుపతో బకపుష్ప
పశుపత్యధిదైవతే || (192)

నిష్కృసిత్ నిర్గమితే
ప్యాహితేధిక్యతే పి చ |

వ్యతిపాతో మహోత్పాతే
యోగభేదాపయానయోః ||

సమాఘాతో వధే యుద్ధే

పరిఘాతో వ్రహ్మహతయోః |

వినిపాతోన పాతే స్యా
దైవాదివ్యసహేపి చ ||

సమాహితః ప్రతిజ్ఞాతే
సమాధిష్టే యతాత్మని |

వాచ్యవన్నిహితే సిద్ధే
సమాధానే సమాహితం || (195)

నంద్యావర్త స్మృతో వేత్త
ప్రభేదే తగరుద్రుమే |

పరివర్తో వినిమయే
కూర్మరాజే పరాయనే || (196)

కును, న. వంకరలేకయుండు నట్టి ఇంద్రధనుస్సు
కును ఈ. శ్రీ. మెరుపునకును, పాంచాలదేశ
మందలి నదీ విశేషముకును పేరు.

కలధౌతః : న. ఇదివెండికిని, బంగారుకును, అవ్యక్త
మధుర ధ్వనికిని పేరు.

దివాభీతః : పు. ఇది దోంగవానికిని, గుడ్లగూబకును,
కలువ సరస్సుకును పేరు.

పాశుపతః : పు. ఇది శివమల్లిచెట్టుకును, శివుడు
అధిదేవతయైన మంత్రముకును పేరు.

నిష్కృసిత్ : త్రి. ఇది వెళ్ళగొట్టబడిన దానికిని, స్థాపించ
బడిన దానికిని, అధికార మివ్వబడిన దానికిని పేరు.

వ్యతిపాతః : పు. ఇది భూకంపాదిదేశోప ద్రవముల
కును, పంచాంగయోగ భేదముకును, పరుగెత్తుట
కును పేరు.

సమాఘాతః : పు. ఇది చంపుటకును, యుద్ధము
కును పేరు.

పరిఘాతః : పు. ఇది అస్త్రముకును, దెబ్బకు ను పేరు.

వినిపాతః : పు. ఇది పడుటకును, దైవము వలన
సంభవించు దుఃఖముకును పేరు.

సమాహితః : త్రి. ఇది ప్రతిజ్ఞ చేయబడిన దానికిని,
సమాధియందున్న దానికిని, విషయాంతరసంచార
ములేనియాత్మగల దానికిని, ఉంచబడిన దానికిని,
సిద్ధమైన దానికిని న. అంగీకారముకును పేరు.

నంద్యావర్తః : పు. ఇది రాజగృహవిశేషముకును,
నందివర్తనపు చెట్టుకును పేరు.

పరివర్తః : పు. ఇది న్యూనాధికములు సామ్యమైన మార్పు
కొనుటకును, అది కూర్మముకును, పరుగెత్తుటకును పేరు.

అభియుక్తః పరైరుద్ధే
తథాస్యాదతిత్పరే |
అతిముక్తస్తు వా సంత్యాం
తినిశే నిష్ప-శ్చేపి చ ||
ఉపరక్త స్సైంహికేయే
తద్రహే వ్యవనాతురే |

సూర్యభక్తో బంధుజీవే
తథా భాస్కరపూజకే || (198)
నదీకాంత స్సముద్రే స్యా
త్సింధునారేషు హిజ్జలైః |
నదీకాంతా స్ఫులా జంబూ
కాకజంఘాల తాను చ ||
నాగదంతో ద్విపరదే
గృహోంతర్గతదరాణి |
నాగదంతీతు కుంభాయాం
శ్రీ హస్తిన్యామపీష్యతే || (200)
పుష్పదంతస్తు దిజ్ఞాగే
నాగ విద్యాధరాంతరే |
చంద్రకాంతో శ్శబ్దేదేస్యా
చ్చంద్ర కాంతం చక్రైరవే ||
వైజయంతో గృహే శక్ర
ప్రాసాద ధ్వజయోరపి |
వైజయంతీ పతాకాయాం
జయంతీ వహ్నిమంథయోః ||
పురస్కృతం స్వేకృతా భి
శస్తయో రభిధేయవత్ |
అగ్రేకృతా భృర్నితయో

అభియుక్తః : (తి. ఇది శత్రువులచేత ముట్టడింపబడిన దానికిని, అధికాసక్తిగల దాని కిని పేరు.

అతిముక్తః : పు. ఇది బండిగురిపెందలతకును, నెమ్మి చెట్టుకును, (తి. వీర్యబలము తప్పిన వానికిని పేరు.

ఉపరక్తః : పు. ఇది రాహుగ్రహముకును, రాహువు చేత గ్రసించబడిన చంద్రసూర్యులకును, (తి. కష్టములచేత పీడింపబడిన వానికిని పేరు.

సూర్యభక్త : పు. ఇది మంత్రెన చెట్టుకును, (తి. సూర్యోపాసకునకును పేరు.

నదీకాంత : పు. ఇది సముద్రునకును, వావిలి చెట్టుకును, నీటి గన్నేరు చెట్టుకును, శ్రీ. నేరేడు చెట్టుకును, కాకి దొండ చెట్టు కును, ప్రేంకణపు చెట్టుకును పేరు.

నాగదంత : పు. ఇది గజదంతముకును. ఇంటికి వేసిన దూలము (లేక తనాబి) కర్రకును, ఈ. శ్రీ. నాగదంతి చెట్టుకును, గురుగు చెట్టుకును పేరు.

పుష్పదంత : పు. ఇది వాయవ్యదిగ్గజము కును, సర్పవశేషముకును, ఈపేరుగలవిద్యాధరునకును పేరు.

చంద్రకాంత : పు. ఇది చంద్రకాంతమణి కిని, న. కలువకును పేరు.

వైజయంత : పు. ఇది గృహముకును, ఇంద్రుని మేడకును, ఇంద్రునిధ్వజము కును, ఈ. శ్రీ. జండా కును, తక్కిడు చెట్టుకును, కూరనెల్లి చెట్టుకును పేరు.

పురస్కృత : (తి. ఇది స్వీకరించబడిన దానికిని, అగమ్యాగమనాదులచేత నిందింపబడిన వానికిని, ముందుగా జేయబడిన దానికిని, పూజింపబడిన

స్పిక్తే చాపి పురస్కృతం॥
 అవధ్వస్తం పరిత్యక్తే
 నిందితేవ్యవమార్గితే॥
 ధూమకేతు స్పృతోవహ్ని
 పుత్నాతగ్రహభేదయోః॥
 చిత్రగుప్తః కృతాంతే స్యా
 త్లేఖకే చాస్యనమ్మతః॥
 పంచగుప్తస్త్వ చార్యాక
 దర్శనే కమతేపిచ॥ (205)
 అధిక్షిప్తః ప్రణిహతే
 తథానిర్భుత్తితేపి చ॥
 ప్రతిక్షిప్తం ప్రతిహతే
 ప్రేషితే చ నిరాకృతే॥ (206)
 మరుత్వా న్మారుతా శక్రే
 సరిత్వానంబుధౌ నదే॥

ఆయుష్మా వ్యోగభేదే స్యా
 దాయుష్మాం శ్చిరజీవిని॥
 వివస్వాన్విబుధే భానౌ

భగవాన్బుద్ధపూజ్యయోః॥

ద్వీపవాన్సింధునదయో
 ద్వీపవత్సాహా భువోః॥
 గరుత్మాన్విహగే తార్క్ష్యే
 సంఖ్యావాన్పండితే మితే॥

అంశుమాన్బాన్శురే శాలి

దానికిని, తడపబడిన దానికిని పేరు.

అవధ్వస్త : త్రి. ఇది విరువబడిన దానికిని, నిందింప
 బడిన దానికిని, చూర్ణముగా జేయబడిన దానికిని పేరు.
ధూమకేతు : పు. ఇది అగ్నికిని, తోకచుక్కకును,
 గ్రహావశేషముకును పేరు.

చిత్రగుప్త : పు. ఇది యమునకును, యము ని వద్ద
 జనులపాపపుణ్యముల వ్రాయువాని కిని పేరు.
పంచగుప్త : పు. ఇది చార్యాకమతశాస్త్రముకును,
 తాబేటికిని పేరు.

అధిక్షిప్త : త్రి. ఇది పంపించబడిన దానికిని, కూట
 సాక్ష్యాదులచేత నిందితునకును పేరు.

ప్రతిక్షిప్త : త్రి. ఇది కొట్టబడిన దానికిని, పంపించ
 బడిన దానికిని, తిరస్కరించబడిన దానికిని పేరు.
మరుత్వాన్ : పు. ఇది హనుమంతునకును, ఇంద్రు
 నకును పేరు. **సరిత్వాన్ :** పు. ఇది సముద్రునకును,
 నదముకును పేరు.

ఆయుష్మాన్ : పు. ఇది పంచాంగయోగ భేదము
 కును, దీర్ఘయుర్దాయముగల వానికి పేరు.

వివస్వాన్ : పు. ఇది విద్వాంసునకును, సూర్యు
 నకును పేరు.

భగవాన్ : పు. ఇది బుద్ధదేవునకును, పూజింపదగిన
 వానికిని పేరు.

ద్వీపవాన్ : పు. ఇది సముద్రునకును, నదముకును పేరు.

ద్వీపవతీ : స్త్రీ. ఇది నదికిని, భూమికిని పేరు.

గరుత్మాన్ : పు. ఇది పక్షికిని, గరుడునకును పేరు.

సంఖ్యావాన్ : పు. ఇది పండితునకును, త్రి. సంఖ్య
 గల దానికిని పేరు.

అంశుమాన్ : పు. ఇది సూర్యునకును, ఈ. స్త్రీ.

పర్వామంశుమతీ మతా॥

అర్థపతిః కుబేరే స్వా

దీశ్వరేర్ద్రపతి స్తథా॥

గృహపతి ర్భూహస్థే స్వా
దత్యాధానేచసత్రిణి ॥ (207)

సేనాపతిః కార్తీకేయే

ప్యసీ కాధిపుతేఽపి చ॥

లక్ష్మీపతి ర్వాసుదేవే

లవంగద్రుమపూగయోః॥ (208)

ప్రజాపతి ర్విధౌ భూపే

హిమారాతిః ఖగేనలే॥

వనస్పతి ర్పుష్కమాత్రే

వినాపుష్పం ఫలద్రుమే॥ (209)

సదాగతి స్స్వాత్మవనే

నిర్వాణే చ నదీశ్వరే॥

దినాకీర్తిస్తు చండాలే

నాపితో లూకయోరపి॥ (210)

శతధృతి ర్థాతరీంద్రే

సుధాసూతి ర్మఖే విధౌ॥

భవేదపచితిః పూజా

క్షయహానిషు నిష్క్రూతౌ॥ (211)

అనుమతి స్స్వాదూనేందు

పూర్ణిమానుజ్జయోరపి॥

ప్రతికృతిః ప్రతీకారే

ప్రతిమాయాం చ పూజనే॥

నారాకృతిః ప్రతిక్షేపేవ్య

స్వాధ్యాయేవ్యనాకృతౌ॥

ముయ్యాకుల పొన్నచెట్టుకును పేరు.

అర్థపతి : పు. ఇది కుబేరునకును, రాజుకు ను పేరు.

గృహపతి : పు. ఇది గృహస్థునకును, నిత్యాగ్ని హోత్రుని, యజ్ఞముచేయువాని కిని పేరు.

సేనాపతి: పు. ఇది కుమారస్వామికిని, సేనానాయకునకును పేరు.

లక్ష్మీపతి : పు. ఇది విష్ణువుకును, లవంగపు చెట్టుకును, పోకచెట్టుకును పేరు.

ప్రజాపతి: పు. ఇది బ్రహ్మకును, రాజుకు ను పేరు.

హిమారాతి: పు. ఇది సూర్యునకును, అగ్నికిని పేరు.

వనస్పతి : పు. ఇది వృక్షవిశేషముకును, పుష్పము లేకనే ఫలించెడి వృక్షముకును పేరు.

సదాగతి: పు. ఇది వాయువుకును, సుఖముకును, సుముద్రునకును పేరు.

దినాకీర్తి: పు. ఇది మాదిగవానికిని, మంగలి వాని కిని, గుడ్లగూబకును పేరు.

శతధృతి: పు. ఇది బ్రహ్మకును, ఇంద్రునకును పేరు.

సుధాసూతి : పు. ఇది యజ్ఞముకును, చంద్రునకును పేరు.

అపచితి: శ్రీ. పూజకును, నాశముకును, హానికిని, ప్రతికారముకును పేరు.

అనుమతి : శ్రీ. ఇది ఒక్క కళ తక్కువయైన చంద్రుడు గల పూర్ణిమకును, అజ్ఞకును పేరు.

ప్రతికృతి: శ్రీ. ఇది ప్రతిక్రియకును, విష్ణు వినాయకాదిప్రతిమకును, పూజకును పేరు.

నిరాకృతి: శ్రీ. ఇది తిరస్కరించుటకును, స్వాధ్యాయమును జదువని వానికిని త్రి. ఆకారములేని దానికిని పేరు.

ప్రతిపత్తిః పదప్రాప్తిః
ప్రవృత్తా గౌరవే ౨పి చ॥ (213)
ప్రాగల్భ్యే చ ప్రభోధే చ
ప్రతిపత్తిః ప్రయుజ్యతే।
ఉపసత్తి స్సంగమే స్యా
త్యేవాయాం ప్రతిపాదనే॥
అభిశస్తే స్పృతా లోకా
పవాదే ప్రార్థనోపి చ।
పారావతః కలరవే
శైలేమర్కటతందుకే॥ (215)
భోగవతీ భుజంగానాం
నగరీ సరితోరపి।
గంధవతీ సురా భూమ్యాః
పురీ యోజన గంధయోః॥
హైమవత్యభయా స్వర్గ
క్షీర్యో శ్వేతవచో మయోః।
చర్యణ్యతీ నదీభేదే
కదళీపాదపే ౨పి చ॥ (217)
కుముద్వతీ కుముదిన్యారం
కుశపత్న్యాం కుముద్వతీ।
శుభదంతీ సుదంత్యాం స్యా
త్పుష్పదంతే భయోషితి॥
సరస్వతీ సరిధౌదే
గోవాగ్దేవతయోగ్గిరి।
స్త్రీరత్నేచాపగాయాం చ
సరస్వా స్రసేకేకంబుధా॥

రంగమాతా పి కుట్టన్యాం

ప్రతిపత్తిః స్త్రీ. ఇది స్థానమును బొందుటకు ను,
వ్యాపారమును, గౌరవమును, ప్రతిభకును,
జ్ఞానమును పేరు.

ఉపసత్తిః స్త్రీ. ఇది కలయికకును, సేవించుటకును,
సమర్థించుటకును పేరు.

~~అభిశస్తేః స్త్రీ. ఇది జనాసవాదకును, యోజించుటకును పేరు.~~

పారావతః పు. ఇది పావురముకును, పర్వతము
కును, కోతి తుమికిచెట్టుకును పేరు.

భోగవతీః స్త్రీ. ఇది పాతాళమందలి సర్ప పట్టణము
కును, పాతాళనదికిని పేరు.

గంధవతీః స్త్రీ. ఇది కల్లుకును, భూమికిని, వాయు
దేవుని పట్టణముకును, వ్యాసుని తల్లికిని పేరు.

హైమవతీః స్త్రీ. ఇది కరక చెట్టుకును, కంకుష్ఠపు
చెట్టుకును, తెల్లవసకును, పార్శ్వ తికిని పేరు.

చర్యణ్యతీః స్త్రీ. ఇది నదీవశేషముకును, అరటి
చెట్టుకును పేరు.

కుముద్వతీః స్త్రీ. ఇది కలువ సరస్సుకును, కుశుని
భార్యకును పేరు.

శుభదంతీః స్త్రీ. ఇది యోగ్యమైన దంతములు గల
దానికిని, వాయవ్యదిగ్గజము భార్యకును పేరు.

సరస్వతీః స్త్రీ. ఇది నదీవశేషముకును, గోవుకును,
సరస్వతీ దేవికిని, మాటకును, స్త్రీరత్నముకును,
నదీ సామాన్యముకును పేరు.

సరస్వాన్ః పు. ఇది రసీకునకును, సముద్ర ము
కును పేరు.

రంగమాతాః స్త్రీ. ఇది కుంటెనకత్తెకును, వృక్షరోగ

స్మృతా భూమిరుహమయే |
 ప్రధూమితా క్లేశితాయాం
 సూర్యగంతవ్యదిశ్యపి || (220)
 ప్రవ్రాజితా తపస్వీన్యాం
 ముండిన్యాం మాంసికౌషధౌ |
 ఋష్యప్రోక్తా శతావర్యాం
 శూకశింబ్యాం బలాభిది ||
 కృష్ణవృంతా పాటలాయాం
 మాషపర్ణ్యాం చ భావితా |
 సముద్రాంతాతు కార్వాసీ
 స్పృక్వా దురాలభాసు చ || (222)

★ అథ పంచస్వర తాంతాః ★

స్యాధవలోకితో బుద్ధే
 ప్రేక్షితే త్వపలోకితం |
 ఉపధూపిత అసన్న
 మరణోపరిధూపితే || (223)
 స్వాదపరాజితో విశ్లే
 శ్రీకంఠే చాపరాజితే |
 శ్వేతాజయంతీ దుర్గాస్వ
 నిర్జితే త్వభిధేయవత్ ||
 గణాధిపతి రిత్యాఖ్యా
 శంకరేంద్రపి గజావనే |
 యాదసాంపతిరంభోధౌ
 ప్రతీచీదిక్పతావపి || (225)
 స్యాత్పుథివీ పతి రుచ్చపే
 ఋషభాఖ్యాపథే (యమేంద్రపిచ |
 మూర్ధ్వాభిషిక్తో భూపాతే

విశేషముకును పేరు.
ప్రధూమితా : శ్రీ. ఇది క్లేశపెట్టబడిన దానికిని,
 సూర్యుడు పొందకగిన దిక్కుకు ను పేరు.
ప్రవ్రాజితా : శ్రీ. ఇది యోగినికిని, జాట్లు గొరగ
 బడిన దానికిని, జటామాంసికిని పేరు.
ఋష్యప్రోక్తా : శ్రీ. ఇది పిల్లిపిచ్చురకును, చూల
 గొండిచెట్టుకును, చిట్టాముదపుచెట్టుకును పేరు.
కృష్ణవృంతా : శ్రీ. ఇది కలిగొట్టుచెట్టుకును, కారు
 మినపచెట్టుకును పేరు.
సముద్రాంతా : శ్రీ. ఇది ప్రత్తిచెట్టుకును, స్పృక్కు
 యనెడు గంధద్రవ్యముకును, పిన్నరేగబీ దూల
 గొండి చెట్టుకును పేరు.

అవలోకితః పు. ఇది బుద్ధదేవునకును, (తి. చూడ
 బడిన దానికిని పేరు.

ఉపధూపితః (తి. ఇది సమీపించిన మరణ ము గల
 వానికిని, పీడపెట్టబడిన వానికిని పేరు.

అపరాజితః పు. ఇది విష్ణువుకును, శివునకును, (తి.
 జయింపబడని దానికిని పేరు.

శ్వేతాజయంతీ : (తి. ఇది కోటలయందు జయింప
 బడని దానికిని పేరు.

గణాధిపతి : పు. ఇది శివునకును, గణపతికిని
 పేరు.

యాదసాంపతిః పు. ఇది సముద్రముకును, వరుణ
 దేవునకును పేరు.

పుథివీపతి : పు. ఇది రాజుకును, ఋషభమను
 గంధద్రవ్యముకును పేరు.

మూర్ధ్వాభిషిక్త : పు. ఇది రాజుకును, ముఖ్యున

ప్రధానే క్షత్రియేషి చ॥
వసంత దూత శూత్రే స్యా
త్రికపంచమరాగయోః॥
వసంతదూతీ పాటల్యం
(ప్రతీచ్ఛామతిముక్తకే) గణే
కార్యతిముక్తయోః॥ (227)

★ అథ తాంతషడ్వర్ణః ★

అర్థపారావత శ్రిత్ర
కంఠేతిత్తిరపక్షిణి॥

★ అథ తాంత సప్తవర్ణః ★

సముద్రనవనీ తాఖ్య
పీయూషామృతరోచిషోః॥ (228)

★ అథ తాంతవర్ణః ★

రథ స్వాత్స్యందనే కాయే
చరణే వేతసోపి చ॥
కుథః ప్రవేణీ కుథయోః

పీథోర్మే పీథ మంభసి॥

కోథస్తు శరితే నేత్ర
రగ్ధేదే మంథనోపి చ॥

ప్రాథోధర్మోఽశ్వఘాణాయాం
కటీ స్త్రీగర్భయో రపి॥ (2)

క్వాథ స్వాత్స్యవనిష్పాకే
దుఃఖ వ్యసనయోరపి॥

సీక్తం నీల్యాం మధూచ్చిష్టే
సీక్త ఓదనసంభవే॥ (3)

పుథు ర్మృషే కృష్ణజీరే
వాప్యాం పుథు మహాత్యపి॥

కును, క్షత్రియునకును పేరు.

వసంతదూత : పు. ఇది మామిడి చెట్టుకు ను,
కోకిలకును, పంచమ స్వరముకును పేరు.

వసంతదూతీ: స్త్రీ. ఇది పాటలీలతకును, పుష్పవృక్ష
వశేషముకును, బండిగురివెంద చెట్టుకును పేరు.

అర్థపారావత : పు. ఇది పావురములలో నిభేదము
కును, తీతువ పిట్టకును పేరు.

సముద్రనవనీత : పు. ఇది అమృతముకును,
చంద్రునకును పేరు.

రథ : పు. ఇది రథముకును, శరీరముకును పాదము
కును, ప్రబులి చెట్టుకును పేరు.

కుథ : పు. ఇది వీనుగుమీద పరచెడు చిత్ర కంబళికిని,
దర్భకును పేరు.

పీథ : పు. ఇది సూర్యునకును, న. జలముకును పేరు.

కోథ : పు. ఇది దుష్టత్వముకును, నేత్రరోగ వశేషము
కును (కలకయందురు) మథించుటకును పేరు.

ప్రాథ : పు. ఇది మార్గస్థునకును, గుర్రపుముట్టికిని,
కటేదేశముకును, స్త్రీల గర్భముకును పేరు.

క్వాథ : పు. ఇది ద్రవద్రవ్యమును కాచుటకును,
దుఃఖముకును, అపదకును పేరు.

పిత్త : న. ఇది నీలిమందుకును, మైనముకును,
పు. అన్నకణముకును పేరు.

పుథు : పు. ఇది పుథుచక్రవర్తికిని, నల్లజీలకర్రకును,
దిగుడు బావికిని, త్రి. విస్తారమైన దానికిని పేరు.

దుష్ట స్వాదుర్గతే మూర్ఖే
ప్రప్త శ్శిఖర మానయోః॥ (4)
ప్రప్త స్సానౌ స్రయాణో తు
ప్రస్థాసి పరికధ్యతే।

తుత్తో గ్నావంజనే తుత్తా
నీలీ సూత్మేలయోరపి॥ (5)
మంథ స్సాక్షవ మంథాన
నేత్రామయదివాకరే।

గ్రంథో ధనే స్యాత్పందర్శే
ద్వాత్రింశద్వర్ణనిర్మితే॥ (6)
గ్రంథిః పర్వణికౌటిత్యే
గ్రంథిష్ఠర్థే గదాంతరే।

అర్థః ప్రకారే విషయే
విత్తకారణ వస్తుషు॥ (7)
అభిధేయే చ శబ్దానాం
నివృత్తౌ చ ప్రయోజనే।
తీర్థం శాస్త్రాధ్వర క్షేత్రో
పాయోపాధ్యాయ మంత్రిషు॥ (8)
అవతార ర్విజ్ఞానభః
స్త్రీరజస్సు చ విశ్రుతం।
సార్థో వణిక్పమూహే
స్యాదపి సంఘాతమాత్రకే॥
పార్థస్య కకుభే జిష్ణే
గాథా వాగ్ధృద వృత్తయోః।

దుష్ట : పు. ఇది దరిద్రునకును, మూఢున కును
పేరు.

ప్రప్త : పు. ఇది పర్వత శిఖరముకును, కుంచెడు
పరిమాణముకును, కొండచరియకును, స్త్రీ.
ప్రయాణముకును పేరు.

తుత్త : పు. ఇది అగ్నికిని, న. మైలతుత్తముకును,
స్త్రీ. నీలిచెట్టుకును, సన్నయేలకులకును పేరు.

మంథ : పు. ఇది సక్తపిండితోచేయబడిన పానీయ
ద్రవ్యవిశేషముకును, కవ్వముకును, సేత్ర రోగవశేష
ముకును, సూర్యునకును పేరు.

గ్రంథ : పు. ఇది ధనముకును, ప్రబంధరచనకును,
అనుష్టుపు శ్లోకముకును పేరు.

గ్రంథి : పు. ఇది చెరుకు మొదలగువాటి కణుపున
కును, కుటీలత్వముకును, స్థానేయమను గంధ
ద్రవ్యముకును, కంఠిరోగముకును పేరు.

అర్థ : పు. ఇది విధముకును, విషయముకును,
ధనముకును, కారణముకును, మృత్యావేషాది
వస్తువుకును, శబ్దము యొక్క వాచ్యార్థముకును,
మశ్శుతుకును, ప్రయోచనముకును పేరు.

తీర్థ : న. ఇది శాస్త్రముకును, యజ్ఞముకును, పుణ్య
క్షేత్రముకును, ఉపాయముకును, గురువుకును,
మంత్రికిని నీళ్ళరేవుకును, ఋషులు స్నానముచేయు
జలాశయముకును, ముట్టు రక్తముకును పేరు.

సార్థ : పు. ఇది వర్తకుల సమూహముకును, సంఘ
సామాన్యముకును పేరు.

పార్థ : పు. ఇది వీణకరిదికిని, అర్చననకును పేరు.

గాథా : స్త్రీ. ఇది ప్రాకృతాదిభాషకును, శ్లోకము
కును పేరు.

కంఠా మృన్మయభిత్వా చ
కంఠా ప్రావరణాంతరే॥
ఆస్థా చాలంబనా స్థాన
యత్నా పేక్షాసు కర్థ్యతే।
సంస్థా స్థితో చరే నాశే

వృక్షీ సాదృశ్యయోరపి॥ (11)
వీధీ గృహంగే పంక్తౌచ
నాట్యరూపక వర్తనోః।
యూధీ పుష్పప్రభేదే స్యా
న్మాగధ్యాం చ కురంబకే॥
యూథం తిర్యక్సమూహేస్యా
ద్భృందమాత్రే చ భాషితం।

★ అథ థాంత త్రివర్ణః ★

మన్మథః కామచింతాయాం
కపిత్థే కుసుమాయుధే॥ (13)

ఉన్మాథః కూటయంత్రేస్యా
న్మారణే ఘాతకేషు చ।

ప్రమథోపి గణే ప్రోక్తః
పథ్యాయాం ప్రమథామతా॥

నిశీథోవ్యర్థరాత్రే స్యా
న్నిశీథో రాత్రిమాత్రకే।

విదథో యోగిక్యతినో
రుద్రధశ్శుని కుక్కుటే॥ (15)

సనాథ స్సదృశే యుక్తే
నాథవత్సవే దృశ్యతే।

శమథ స్సవివే శాంతౌ
దమథో దమ దండయోః॥

కంఠా : త్రి. ఇది మట్టిగోడకును, బొంతకును
పేరు.

ఆస్థా : త్రి. ఇది ఆధారముకును, కొలుపు కూటము
కును, ప్రయత్నముకును, కోరికకును పేరు.

సంస్థా : త్రి. ఇది ఉండుటకును, పు. దూతకును,
త్రి. నాశముకును, అకృతికిని సామ్యముకును పేరు.

వీధీ : త్రి. ఇది గృహముల వరుసకును, వరుస
కును, నాటకభేదముకును, మార్గముకును పేరు.

యూధీ : త్రి. ఇది పుష్ప విశేషముకును, అడవి
మొల్లచెట్టుకును, పచ్చపువ్వుల గోరింటకును పేరు.

యూథ : న. ఇది పశ్వాది సమూహము కును,
సంఘసామాన్యముకును పేరు.

మన్మథః పు. ఇది మదనోద్రేకముకును, వెలగచెట్టు
కును, మన్మథునకును పేరు.

ఉన్మాథః పు. ఇది వ్యాఘ్రాదులను పట్టెడి బోను
కును, చంపుటకును, ఘాతకునకును పేరు.

ప్రమథ : ఇది ప్రమథ గణముకును, త్రి. కరక
చెట్టుకును పేరు.

నిశీథః పు. ఇది అర్ధరాత్రికిని, రాత్రిసామాన్యము
కును పేరు.

విదథః పు. ఇది యోగికిని, పుణ్యాత్మునకును పేరు.

ఉద్రథః పు. కుక్కుకును, కోడికిని పేరు.

సనాథ : త్రి. ఇది సమానమైన దానికిని, కూడు
కొన్న దానికిని, నాథుడు కల దానికిని పేరు.

శమథః పు. మంత్రికిని, ఓరిమికిని పేరు.

దమథః పు. ఇది ఇంద్రియనిగ్రహాది క్లేశ మును
సహించుటకును, శిక్షకును పేరు.

వరూధో రథగుప్తా స్యా
ద్యరూధం చర్మవేశ్మనః॥

అతిథిః కుశపుత్రేపి
కోపీప్రాహుణి కేసవ॥ (17)

వమథు ర్వమన్తే పి స్యా
ద్గజస్య కరశీక రే॥

తవథుః (కరిః కాస) స్యాత్ కుతే
కాసీహక్మాయా మపి కధ్యతే॥ (18)

శమర్థో పి హితే శక్తేసం
బందార్థేపి సమృతః॥

సిద్ధార్థ శ్శాక్యసింహే స్యా
త్సిద్ధార్థ స్సీతసర్వపే॥ (19)

కాయస్థోపి నృజాతేస్యా
త్ప్రభేదే పరమాత్మని॥
కాయస్తా తు హరిత క్యా
మామలక్యాం చ దర్శితా॥ (20)

వయస్థో వాచ్యవద్యాని
వయస్తా శాల్యలీద్రుమే॥
బ్రాహ్మీ గుళూచీ కాకోశీ
సూక్ష్మేలా మలకీషు చ॥ (22)

అశ్వత్థో గర్దభాండే స్యా
త్ప్రప్రలే పూర్ణమాతిథౌ॥

ఉపస్తా మేద్ర ఉత్పంగే
భగో సాయా చ కధ్యతే॥

నిర్గంధో న్నక్షత్రే స్యా
న్నిస్వ బాలిశయోరపి॥

గోగ్రంథిస్తు కరీషే స్యా

వరూధ : పు. ఇది రథమునకు కప్పిన వ్యాఘ్రాది
చర్మముకును, సామాన్యచర్మముకును, గృహము
కును పేరు.

అతిథి : పు. ఇది కుశుని పుత్రునకును, కోపము
కును, అగంతుకునకును పేరు.

వమథు : పు. వాంతికిని, గజతుండాగ్రము వలన
పుట్టెడి తుంపురులకును పేరు.

క్షువథు : పు. ఇది తుమ్ముకును, దగ్గుకు ను,
ఎక్కిళ్ళకును పేరు.

సమర్థ : పు. ఇది ఇష్టునకును, సామర్థ్యము గల
వానికిని, సంబందార్థముకును పేరు.

సిద్ధార్థ : పు. ఇది శాక్యసింహుడను బుద్ధునకును,
తెల్లవాలకును పేరు.

కాయస్థ : పు. ఇది బ్రాహ్మణ స్త్రీయందు క్షత్రియుని
వలన పుట్టిన వానికిని, పరమాత్మకును, స్త్రీ. కరక
కాయకును, వుశిరి కాయకును పేరు.

వయస్థ : త్రి. ఇది పిన్నవయసుగల దానికిని, స్త్రీ.
బూరుగచెట్టుకును, పొన్నగంటి కూరకును, తిప్ప
తీగకును, కాకోశియను ఓషధి విశేషముకును,
సన్నయేలకులకును, ఉశిరిగకాయకును పేరు.

అశ్వత్థ : పు. ఇది కలజావ్వి చెట్టుకును, రాచిచెట్టు
కును, పొర్లమాన్యకును పేరు.

ఉపస్థ : పు. ఇది శిశ్నముకును, ఉపరి భాగము
కును, యోనికిని, గుదస్థానమునకును పేరు.

నిర్గంధ : పు. ఇది దిగంబరునకును, దరిద్రున
కును, వివేకహీనునకును పేరు.

గోగ్రంథి : పు. ఇది ఎరివికిని, అవులమంద కును,

దోష్టే గోజిహ్వకౌపదే॥ (23)

అవ్యథా తు హరీతక్యాం

పన్నగే నిర్వ్యభేషి చ।

షడ్గంధాపి వహ సింహ్యా

షడ్గంధో పి ప్రకీర్త్యతే॥

★ అథ చతుఃస్వరథాంతవర్గః ★

చిత్రరథ స్వార్థగంధరే

రవో విద్యాధరాంతరే।

చతుష్పథ శ్రుతుర్మార్గ

సంగమేషి ద్విజేషి చ॥ (25)

వానప్రస్థో మధూకే స్థ్య

త్కించు కేచాశ్రమాంతరే।

దశమీస్థో నష్టబీజే

ష్టవిరేచ ప్రవక్షతే॥ (26)

అనీకస్థో రణఖలే

గజశిక్షా విచక్షణే।

రాజరక్షే చ చిహ్నాచ

వీరమర్దకే ౨ పి చ॥

భవేదితికథా నష్ట

ధర్మేపార్థే వచన్యపి।

అశ్రద్దేయో

ప్యూదరథి స్సముద్రే చ

వియన్మణా॥ (27)

★ అథ దాంతో ద్వివర్గః ★

గదో భ్రాతరి విప్లవో స్థ్యా

దామయ్యో స్థాయుధే గదా

నద స్సముద్రే నినదే

నదీతు సరితి స్పృతా॥ (1)

యెద్దునాలుక చెట్టుకును పేరు.

అవ్యథా : శ్రీ. ఇది ఉళిరిగచెట్టుకును, పాముకును,

బాధలేకుండుటకును పేరు.

షడ్గంధ : శ్రీ. ఇది వసకును, ఆరు కణుపులు గల

క్రానుగు చెట్టుకును పేరు.

చిత్రరథ : పు. ఇది చిత్ర రథుడను గంధర్వునకును,

సూర్యునకును, విద్యాధర విశేషునకును పేరు.

చతుష్పథ : పు. ఇది నాలుగు త్రోవలుకలసిన చోటు

కును, బ్రాహ్మణునకును పేరు.

వానప్రస్థ : పు. ఇది ఇప్పుచెట్టుకును, మోదుగచెట్టు

కును, మూడవ వాన ప్రస్థాశ్రమమునకును పేరు.

దశమీస్థ : పు. ఇది వీర్యపటుత్వము లేని వాని

కిని, ముసలి వానికిని పేరు.

అనీకస్థ : పు. ఇది యుద్ధభటునకును, గజ మును

శిక్షింపనేర్చుగలవానికిని, రాజు యొక్క అంగరక్షకు

నకును, చిహ్నాకును, యుద్ధమందు వాయించు

మద్దెలకును పేరు.

ఇతికథా : శ్రీ. ఇది అధర్మమైనట్టిన్ని, అపార్థము

నిచ్చునట్టిన్ని వాక్యముకును, నమ్మతగని వాక్యము

నకును పేరు.

ప్యూదరథి : పు. ఇది సముద్రునకును, సూర్యునకును

పేరు.

గద : పు. ఇది గదుడను కృష్ణనియన్తుకును,

రోగముకును, శ్రీ. గదాయుధముకును పేరు.

నద : పు. ఇది సముద్రముకును, ధ్వనికిని, ఈ. శ్రీ.

నదికిని పేరు.

మదో రేతసి కస్తూర్యాం
గర్వే హర్షే భదానయోః |
మధ్యేపి మద ఆఖ్యాతో
మదీ (కృ)చషక వస్తుని || (2)

పదం శబ్దే చ వాక్యే చ
వ్యవసాయా పదేశ యోః |
పాద పచ్చిహ్నయోః స్థాన
త్రాణయో రంకవస్తువోః ||

చదః పలాశే గరుతి
గ్రంధిష్ఠర్థ తమాలాయోః |
రదో విలేఖనే దంతే
భద్రం కళ్యాణ శర్మణోః || (4)
భేదో ద్వేదేవిశేషస్య
దుష్కజాపే విదారణే |
స్వేదస్తు స్వేదనే ఘర్మే

శాదః కర్ణమ శప్టయోః || (5)
పాదో బుద్ధే తురీయాంశే
శైలప్రత్యంత పర్వతే |
చరణే చ మయూఖేవ
క్షోదో రజసి పేషణో || (6)
సూదస్తు సూపవత్సూప
కారే చ వ్యంజనాంతరే |
స్వాదు ర్మనోజ్ఞే మృశ్మేచ

మృదుస్వాత్క్రమలేఖరే

అబ్జసంవత్సరే మేఘే

మదః పు. ఇది రేతస్సుకును, కస్తూరికిని, గర్వము
కును, సంతోషముకును, గజమదముకును,
కల్లుకును, ఈ. స్త్రీ. సురాపాత్రకును పేరు.

పద : న. ఇది శబ్దముకును, వాక్యముకును,
మిషకును, పాదముకును, పాద చిహ్నముకును,
ప్రదేశముకును, రక్షణకును, చిహ్నముకును,
వస్తువుకును పేరు.

భద : పు. ఇది ఆకుకును, రెక్కకును, స్థాణేయమ
నుగంధద్రవ్యముకును, తాపింఛవృక్షముకును పేరు.

రదః పు. ఇది వ్రాయుటకును, దంతముకును పేరు.

భద్ర : పు. ఇది మంగళముకును, సుఖముకును పేరు.

భేద : పు. ఇది పేరగుటకును, విశేషముకును,
భేదోపాయముకును, ఖండించుటకును పేరు.

స్వేద : పు. ఇది ఆవిమీదను జౌషధాదులను వండు
యంత్రవిశేషముకును, ఉక్కుకును పేరు.

శాద : పు. ఇది బురదకును, లేతగడ్డికిని పేరు

పాద : పు. ఇది చెట్టు పేరుకును, నాల్గవ భాగము
కును, పర్వత ప్రాంతమందలి చిన్న మెట్టకును,
పాదముకును, కరణముకును పేరు.

క్షోద : పు. ఇది పిండికిని, నూరుటకును పేరు.

సూద : పు. ఇది సూప శబ్దమువలెనే, వంటలవాని
కిని, ముద్దపప్పుకును పేరు.

స్వాదు : త్రి. ఇది మనోహరమైనదానికిని, రుచిగల
దానికిని పేరు.

మృదు : త్రి. ఇది లేతగానుండు దానికిని, మెత్తని
దానికిని పేరు.

అబ్జ : పు. ఇది సంవత్సరముకును, మేఘముకును,

గిరిభేదే చ ముస్తకే ।

బిందు ర్దంతక్షత్రేపి స్యా
త్రథావేదిత్య విప్రప్రోః ॥ (8)
కుంద శృక్రభ్రమో మాఘ్య
నిధిభేదే మురద్విషి ।

కంద స్వాత్సారణే సస్య
మూలే జలధరేపి చ ॥ (9)
మందః ఖలే మదరతే
మూర్ధ్నే ప్రైరేల్ప రోగిణోః ।
అభాగ్యేపి చ సాతంగి
గజజాతి ప్రభేదయోః ॥ (10)
ఛందో వశే కృష్యభిప్రాయే

హృదాఖ్యాచిత్రబుక్కుయోః ।

వేది రంగుళిముద్రాయాం
బుధేలంకృతభూతలే ॥

అం (దూ) దుస్స్వార్భంధన
ద్రవ్యేప్రభేదే భూషణస్యిచ ।
నంది రానందనే ద్యూతే
ప్రతిహారే హరస్య చ ॥ (12)
విదా జ్ఞానే చ బుద్ధౌచ
ధీదా కన్యా మనీషయోః ।
నిందాపవాదే కుత్సాయాం

నందా మణిక సంపదోః ॥

ఫర్వతవిశేషముకును, తుంగముస్తకును పేరు.

బిందు : పు. ఇది దంతక్షత్ర విశేషముకును, తాకిక
వైదికజ్ఞానముగలవానికిని, జలకణముకును పేరు.
కుంద : పు. ఇది కత్తులు పట్టెడుసానకును, మొల్ల
చెట్టుకును, కుబేరుని నిధివిశేషముకును, విష్ణువు
కును పేరు.

కంద : పు. ఇది కందదుంపకును, సామాన్యదుంప
లకును, మబ్బుకును పేరు.

మంద : త్రి. ఇది దుర్మార్గునకును, బద్ధకునకును,
మూర్ఖునకు, స్వేచ్ఛగలవానికి, నీచునకును, రోగి
కిని, నిర్భాగ్యునకు, పు. శనిగ్రహముకును, మంద
జాతి యేనుగకును పేరు.

ఛంద : పు. ఇది అధీనముకును, అభిప్రాయము
కును పేరు.

హృత్ : పు. ఇది చిత్తముకును, వక్షస్థల మధ్య
మందుండెడి మాంసవిశేషముకును పేరు.

వేది : శ్రీ. ఇది సుముఖాదిముద్రలకును, పు.
విద్వాంసునకును, యజ్ఞమందు పశుబంధనార్థము
సంస్కరించబడిన భూమికిని పేరు.

అందు : పు. ఇది గొలుసుకును, శ్రీల పాదమున
ధరించు అందెకును పేరు.

నంది : పు. ఇది ఆనందముకును, జూదముకును,
పు. నందకేశ్వరునకును పేరు.

విదా : శ్రీ. ఇది జ్ఞానముకును, బుద్ధికిని పేరు.

ధీదా : శ్రీ. ఇది పదుచుకును, బుద్ధికిని పేరు.

నిందా : శ్రీ. ఇది అపవాదుకును, దూషించుట
కును పేరు.

నందా : శ్రీ. బానకును, సంపదకును పేరు.

★ అథ దాంత త్రివర్గః ★

ధనద్ దాతరి శ్రీదే
జలద్ మువ్వకోబుదే
నలదం స్యాత్పుష్పరసే
మాంసికోసీరయోరపి॥ (14)

ప్రమద సృమ్మదే మత్తే
కామిన్యాం ప్రమదా మాతా

విశదః పాండురే వ్యక్తే
జీవద్ వైద్యవిద్విషాః॥ (15)

అంగదః కపిభేదే స్యాత్కై-
యూరేఽంగదమివ్యతే

అంగదా యామ్యద్వింతి

హస్తీన్యాం సముదాహృతా॥ (16)

వరదోఽపి ప్రసన్నే స్యా
ద్వరదః శాంత చేతసి

వరదాపి చ కన్యాయా

మామోద్ గంధ హర్షయోః॥ (17)

నర్మదః కేలిసచివే

నర్మదా సరిదంతరే

క్షణద్ గణకే రాత్రౌ

క్షణదా క్షణదం జలే॥ (18)

కపర్దః ఖండపరశో

వృటాజాటే వరాటకే

ఆస్పదం తు పదేక త్యే

నిషాదా శ్చృపచే స్వరే॥ (19)

ప్రసాదోఽనుగ్రహ కావ్య

ధనదః పు. ఇది దాతకును, కుబేరునకును పేరు.

జలదః పు. ఇది తుంగముస్తకును, మేఘముకును పేరు.

నలదః పు. ఇది మకరందముకును, జటామాంసి
కిని, వట్టపేరుకును పేరు.

ప్రమదః పు. ఇది సంతోషముకును, త్రి. మదించిన
దానికిని, త్రి. ఆడుదానికిని పేరు.

విశదః త్రి. తెల్లదానికిని, స్ఫుటమైనదానికిని పేరు.

జీవదః పు. ఇది వైద్యునకును, శత్రువుకును పేరు.

అంగదః పు. ఇది వాలిపుత్రునకును, న. బాహు
పురికిని, త్రి. వామనుడను దిగ్గజము భార్యకును
పేరు.

వరదః పు. ఇది అనుగ్రహించినవానికిని, ఓరిమి
గలవానికిని, త్రి. కన్యకును పేరు.

అమోదః పు. ఇది పరిమళముకును, సంతోషము
కును పేరు.

నర్మదః పు. ఇది క్రిడాసచివునకును, నర్మదానదికిని
పేరు.

క్షణదః పు. ఇది జ్యోతిష్కునకును, త్రి. రాత్రికిని,
న. జలముకును పేరు.

కపర్దః పు. ఇది శివుని జటాజూటముకును,
గవ్వకును పేరు.

ఆస్పదః న. ఇది స్థానముకును, కర్మకును పేరు.

విషాదః పు. ఇది కిరాతకునకును, నిషాదస్వరము
కును పేరు.

ప్రసాదః పు. ఇది దయకును, వైదధీరీతితో గూడిన

గుణ స్వాస్థ్య ప్రసక్తిః॥

ప్రసాదః కథ్యతే దేవ
నరదేవ నివాసయోః॥ (20)

శారదః పీతముగ్ధే స్వా
చ్చాలీన్యప్రతిభే నవే!
వర్షేభజంపిష్యల్యాం
సప్తవర్గే చ శారదీ॥ (21)

దారదో విషభేదే స్వా
ద్వింగుళే పారదేషి చ!
తోయదం తు మృతే ప్రోక్తం
తోయదో ముస్తకాబ్జయోః॥ (22)

నిర్వాద స్వాత్మరీవాద
పరినిష్ఠితవాదయోః!
అర్బుదో మాంసకీలే స్వా
ద్దశకోటిషు చార్బుదం॥ (23)

శైలేశ్చుర్యదోఽథసంభేద
స్నుటనే సింధు సంగమే!
కుసీదం జీవనే వృధ్యా
కుసీదశ్చ కుసీదకే॥ (24)

ప్రణాద స్తారశబ్దే స్వా
త్ప్రణాదః శ్రవణామయే!
ప్రచ్ఛాదః ప్రమదే దైత్యే

దాయాదో జ్ఞాతిపుత్రయోః॥
మేనాదః కేకీ మార్జాల
చాగలేషు సమీరితః!
గోవిందో వాసుదేవే స్వా

కావ్యగుణముకును, స్వస్థతకును, ప్రయోజనము
కును పేరు.

ప్రసాదః : పు. ఇది దేవాలయముకును, రాజాంతః
పురముకును పేరు.

శారదః : పు. ఇది పచ్చపెసలకును, త్రి. పిరికివాని
కిని, తెలివిలేనివానికిని, నూతనమైనదానికిని, పు.
సంవత్సరముకును, శ్రీ. నీటిపిప్పలికిని, ఏడాకుల
రటిచెట్టుకును పేరు.

దారదః : పు. ఇది దరదదేశమందుపుట్టిన విషము
కును, పాదరసముకును, ఇంగు వకును పేరు.

తోయదః : న. ఇది నేతికిని, పు. తుంగ ముస్తకును,
మేఘముకును పేరు.

నిర్వాదః : పు. ఇది అపవాదునకును, నిశ్చయపు
నిందకును పేరు.

అర్బుదః : పు. ఇది మాంసపుకండకును, న. పదికోట్ల
సంఖ్యకును, పు. పర్వత ముకును పేరు.

సంభేదః : పు. ఇది భేదించుటకును, నదీ సాగర
సంగమముకును పేరు.

కుసీదః : న. ఇది వడ్డివ్యాపారముకును, త్రి. వడ్డిచేత
జీవించువానికిని పేరు.

ప్రణాదః : పు. ఇది లిగ్గరగానరచుటకును, కర్ణరోగ
విశేషముకును పేరు.

ప్రచ్ఛాదః : పు. ఇది సంతోషముకును, ప్రహ్లాదున
కును పేరు.

దాయాదః : పు. ఇది జ్ఞాతికిని, పుత్రునకును పేరు.

మేనాదః : పు. ఇది నెమలికిని, పిల్లికిని, మేకకును
పేరు.

గోవిందః : పు. ఇది విష్ణువుకును, గోవులు కాచు

ధవాద్యక్షే బృహస్పతా॥
ఆక్రందో దారుణరణే
మిత్రే త్రాతరి రోదనే।
మాకంద స్సహకారే స్యా
న్మాకంద్యామలఫకీలే ॥ (27)
అర్ధేందు శృంగ్రశకలే
గళహస్త నఖాంకయోః।
అర్ధేందు స్వాదతి ప్రౌఢ
స్త్రీగుహ్యంగుళియోజనే॥ (28)
కర్ణేందు రుత్ క్షిప్తకాయాం
కర్ణపా(శ్యా)ళ్యా మపీరితా।
స్యాత్కాముదః కార్తికే
చంద్రికాయాంచ కౌముదీ॥
కుముదం కైరవే రక్త
పంకజే కుముదః కపా।
దైత్యాంతరే చ దిజ్నాగ
నాగయోరపి కీర్తితః॥ (30)
కుముదా కుంభి గంభార్యో
స్యాత్కుముత్ప్రవణేవ్యవత్।
కుముద్యేపి కుముత్ప్రోక్షం

క్రవ్యాన్మాంసాశి రక్షసాః॥

కకుద్వత్క కుదం శ్రేష్ఠ
వృషాంకే రాజలక్ష్మణే।
ముకుందః పుండరీ కాక్షే
రత్నభేదే చ పారదే ॥ (32)
దరత్రపాతాద్రిభయే

వానికిని, బృహస్పతికిని పేరు.

ఆక్రంద : పు. ఇది భయంకర యుద్ధముకును, స్నేహితునకును, రక్షకునకును, ఏడ్చుటకును పేరు.

మాకంద : పు. ఇది తియ్యమామిడికిని, ఈ. స్త్రీ. ఉశిరికాయకును పేరు.

అర్ధేందు : స్త్రీ. ఇది అర్థచంద్రునకును, చాచబడిన తర్జన్యంగుష్ఠములుగల హస్తముకును, నఖచిహ్నాకును, రతివేళల ప్రౌఢ స్త్రీలభగమందు అంగుష్ఠము జూనుపుటకును పేరు.

కర్ణేందు : పు. ఇది కర్ణభూషణ విశేషముకును, కర్ణ ప్రదేశముకును పేరు.

కౌముద : పు. ఇది కార్తికమాసముకును, వెన్నెలకును పేరు.

కుముద : న. ఇది తెల్లకలువకును, యెర్రదామరకును, పు. కుముదుడను వానరునకును కుముదా సురునకును, దిగ్గజముకును, సర్పవిశేషముకును, స్త్రీ. బేకు చెట్టుకును, గుమ్మడి చెట్టుకును పేరు.

కుముత్ : త్రి. ఇది లోభికిని, సంతోషము లేనివానికిని పేరు.

క్రవ్యాత్ : త్రి. ఇది మాంసమును దినువానికిని, రాక్షసునకును పేరు.

కకుత్ : కకుదః న. ఇది శ్రేష్ఠముకును, ఎద్దుమూపురముకును, ఛత్రచామరాది రాజచిహ్నాకును పేరు.

ముకుంద : పు. ఇది విష్ణువుకును, రత్నవిశేషముకును, పాదరసముకును పేరు.

దరత్ : స్త్రీ. ఇది కొండచరియకును, పర్వతము

శరత్సంవత్సరే ఋతౌ |

దృపత్రేపణపట్టే స్వాద్దు
షత్పాషాణమాత్రకే || (33)

సంపద్యూతౌ గుణోత్కర్షే
హారభేదే చ దృశ్యతే |

(భా) భసత్ప్రభాస్వరే మాంసే

తరత్కారండవేష్టవే || (34)

సంవిత్ జ్ఞానే ప్రతిజ్ఞాయాం
సంకేతా చార నామను |

సంభాషణో తోషణశేషే

క్రియాకారే చ సంగరే || (35)

కామదా ధేనుకాయాం

స్వాద్వాచ్యవత్కామదోగ్ధరి |

సునందా రోచనా నార్యోః

మర్యాదా సీమని స్థితౌ || (36)

★ అథ దాంత శ్చక్రుర్వర్ణః ★

ఏకపదం స్వాత్మత్కారే

(వర్తన్యా) పదవ్యామేకపద్యపి |

చతుష్పద స్వాత్మత్కారణే

గవాశ్వాదిపశువ్యపి || (37)

భవే ద్విష్ణుపదాభిఖ్యా

క్షీరోదే గగన్యేంబుజే |

ప్రొక్తా విష్ణుపదీ గంగా

సంక్రాంతి ద్వాదశాను చ ||

కును, భయముకును పేరు.

తరత్ : శ్రీ. ఇది సంవత్సరముకును, శరద్ధతువు
కును పేరు.

దృపత్రే : శ్రీ. ఇది సన్నికంటికిని, సామాన్య
పురాతికిని పేరు.

సంపద : శ్రీ. ఇది సంపదకును, గుణాతి శయము
కును, పుష్పహార విశేషముకును పేరు.

భసత్ : శ్రీ. ఇది ప్రకాశించు దానికిని, మాంసము
కును పేరు.

తరత్ : శ్రీ. ఇది కన్నెలేడు పిల్లకును, తెప్పకును పేరు.

సంవిత్ : శ్రీ. ఇది జ్ఞానముకును, ప్రతిజ్ఞకును,
సంకేతముకును, అచారముకును, నామధేయము

కును, సంభాషించుటకును, సంతోషముకును,
క్రియానిశ్చయముకును, యుద్ధముకును పేరు.

కామదా : శ్రీ. ఇది కామధేనువుకును, శ్రీ. కోరికల
నిచ్చువానికిని పేరు.

సునందా : శ్రీ. ఇది గోరోచనముకును, శ్రీకిని పేరు.

మర్యాద : శ్రీ. ఇది హద్దుకును, అచారము తప్పకుం
డుటకును పేరు.

ఏకపద : న. ఇది అప్పుడనుటకును, ఈ శ్రీ.
మార్గముకును పేరు.

చతుష్పద : పు. ఇది కరణ విశేషముకును, పశువు
కును పేరు.

విష్ణుపద : న. ఇది పాలసముద్రముకును, అకాశ
ముకును, పద్మముకును పేరు.

విష్ణుపదీ : శ్రీ. ఇది గంగకును, సంక్రమణ విశేషము
కును, ద్వాదశాపట్టణముకును పేరు.

భవేజ్జనపదే దేశే
జనే జానపదోఽపి చ |
ప్రియంవదః భేచరే స్వా
త్ప్రియవాచి చ వాచ్యవత్ ||
అపవాదస్తునిందాయా
మాజ్ఞా విస్రంభయోరపి |
పరివాదః కలంకే స్వా
ద్వీణావాదనపస్తుని || (40)
సమర్థాద స్సమీపే స్వా
న్మర్థాదాసహితేషి చ |
పుటభేదో నదీవక్షే
పత్తనా తోద్యయోరపి || (41)
అష్టాపదం స్వాత్మనకే
శారీణాం ఫలకేషి చ |
అష్టాపదశ్చ శరభే
చంద్ర మల్యాంవ మర్కటే || (42)
మేఘనాదస్తు వరుణే
స్తనితే రావణాత్మజే |
మహానాదః కుంజరే స్వా
ద్యర్షకాబ్జే శయానకే || (43)
భవేత్క్రికనదం రక్త
క్షైరవే రక్తపంకజే |
విశారదో బుధో ధృష్ట్యే

భిమర్దో రణ మంథయోః ||
పీఠమర్దో తిధృష్ట్యే స్వా
న్నాట్యోక్తా నాయకప్రియే |

జనపద : పు. ఇది దేశముకును పేరు.
జానపద : పు. ఇది మనుష్యునకు పేరు.
ప్రియంవద : పు. ఇది దేవునకును, త్రి. ప్రియ
వాక్యములను చెప్పువానికిని పేరు.
అపవాద : పు. ఇది నిందకును, అజ్ఞకును, విశ్వాస
ముకును పేరు.
పరివాద : పు. ఇది నిందకును, వీణవాయింఛ
కొడుపునకును పేరు.
సమర్థాద : పు. ఇది సమీపముకును, త్రి. మర్థాద
తోగూడుకొన్న దానికిని పేరు.
పుటభేద : పు. ఇది నదులకు నీరువచ్చు మార్గము
కును, పట్టణముకును, వాద్యవిశేషముకును పేరు.
అష్టాపద : న. ఇది బంగారుకును, పాచికలాడుబల్ల
కును, పు. శరభమును మృగముకును, వృక్షవిశేషము
కును, సాలెపురుగుకును పేరు.

మేఘనాద : పు. ఇది వరుణదేవునకును, మేఘ
ధ్వనికిని, ఇంద్రజిత్తుకును పేరు.
మహానాద : పు. ఇది ఏనుగకును, వర్షించు
మేఘముకును, సర్పముకును పేరు.
కోకనాద : న. ఇది ఎర్రకలువకును, ఎర్ర తామర
కును పేరు.
విశారద : పు. ఇది విద్వాంసునకును, ప్రగల్భా
వాక్యములు పలుకువానికిని పేరు.
అభిమర్ద : పు. ఇది యుద్ధముకును, కవ్వముకును పేరు.
పీఠమర్ద : పు. ఇది మిగుల దిట్టరికిని, నాట్యపరిభాష
యందు కోపముగల స్త్రీని సాధుచేయు నాయకుని
దూతకును పేరు.

ముచుకుందో ద్రుభేదస్యా
న్మన్వి దైత్యవిశేషయోః॥ (45)

కురువిందస్తు ముస్తాయాం

కుల్మాష వ్రీహిభేదయోః॥

హింసుశే పద్మరాగే స్యా

న్మృకురే చ సమీరితః॥ (46)

అభిష్యందత్తి వృద్ధై స్యా

దాస్రావ్యేక్షిగదోపి చ॥

కటుకందం విదుశ్శిగ్రా

శృంగిబేర రసోనయోః॥ (47)

తమోనుదగ్ధీం ద్వర్శేషు

ప్రతిపత్తిధి సంవిదోః॥

శతహ్రదా భవేద్వజ్రే

సౌదా(మి) మన్యాంచ కీర్తితా॥

చక్రపాచుక్రపాదశ్చ స్యం

దనే కుంజరేఽపి చ॥

★ అథ దాంతః పంచవర్గః ★

సహస్రపాదః కారండే

మా(ర్దం) ర్తాండే యజ్ఞపూరుషే॥

భవేదుపనిపద్ధర్మే

వేదాంత త్తేషి రహస్యపి॥ (50)

★ అథ ధాంతవర్గః ★

రాధో వైశాఖమాసే స్యా

ద్రాధా గోప్యాంచ విద్యుతి॥

విష్ణుక్రాంతా మలక్యోశ్చ

చిత్ర (వేధే) భేదేషు ధన్విణాం॥

గాధ స్థానే చలిప్పాయాం

ముచుకుందః పు. ఇది పుష్పవృక్ష విశేషమును,

ముచుకుందమునీకిని, దైత్యవిశేషునకును పేరు.

కురువిందః పు. ఇది కోలతుంగముస్తకును, అల

చందలకును, ధాన్యవిశేషముకును, ఇంగువకును,

పద్మరాగమణికిని, అద్దముకును పేరు.

అభిష్యందః పు. ఇది మిగులవృద్ధి బొందుటకును,

స్రవించుటకును, నేత్రరోగముకును పేరు.

కటుకందః స. ఇది మునుగుచెట్టుకును, అల్లము

కును, వెల్లుల్లికిని పేరు.

తమోనుత్తః పు. ఇది అగ్నికిని, చంద్రునకును,

సూర్యునకును పేరు.

ప్రతిపత్తః శ్రీ. ఇది ప్రతిపత్తిధికిని, జ్ఞానముకును పేరు.

శతహ్రదాః శ్రీ. ఇది వజ్రాయుధముకును, మెరుపు

నకును పేరు.

చక్రపాత్తః పు. ఇది రథముకును,

చక్రపాదః ఏనుగకుకు పేరు.

సహస్రపాదః పు. ఇది కన్నెలేడు పిట్టకును,

సూర్యునకును, యజ్ఞపురుషునకును పేరు.

ఉపనిషత్తః పు. ఇది ధర్మముకును, వేదాంత

శాస్త్రముకును, విజనప్రదేశముకును పేరు.

రాధః పు. ఇది వైశాఖ మాసముకును, శ్రీ.

గోపాంగనకును, మెరుపునకును, విష్ణుక్రాంతలత

కును, ఉళిరిచెట్టుకును, విలుకాండ్రయొక్క నైపుణ్య

విశేషముకును పేరు.

గాధః పు. ఇది ప్రదేశముకును, కోరికకును పేరు.

వ్యాధోఽమృగయుదుష్టయోః |
మేధః క్రతౌ ధియాం మేధా
మేధి స్సౌత్థలదారుణీ ||

బుధః కవౌ సురే సౌమ్యే
మిద్ధమాలస్య నిద్రయోః |
మిద్ధం చిత్తాభినంతేపే

నద్దముద్వృత్తబద్ధయోః ||

సిద్ధో వ్యాసాదిషు ఖ్యాతః
సిద్ధా స్యుర్దేవయోనిషు |

నిత్యే ప్రసిద్ధే నిష్పన్నే
పీతృమాతృప్రదీప్తయోః || (4)

బుద్ధం త్వతినమ్మద్దే స్యా
త్సంపన్నార్థేపి వాచ్యవత్ |
వృద్ధం తు శైలజే సూరి
జీర్ణరాడోష భేద్యవత్ || (5)

విద్ధం స్యాద్వేధితే క్షిప్తే
సాదృశ్యే చ నిగద్యతే |
బుద్ధో జనే చ ధీరే చ
సౌమ్యే చ బుధితే త్రిమ || (6)

అర్థః ఖండే సమాంశ్శేర్థం
లుబ్ధోఽమృగయుకాంక్షిణోః |
అంధం స్యాత్తిమిరే దృష్టి
హీనేఽంధః సముదాహృతః ||
గంధో గంధక ఆమోదే

వ్యాధః : పు. ఇది కిరాతునకును, దుష్టనకును పేరు.
మేధః : పు. ఇది యజ్ఞముకును, శ్రీ. ధారణగల
బుద్ధికిని, ఈ. శ్రీ. కళ్యమునందు పశువులను కట్టు
టకు పాతిన కట్రాటకును పేరు.

బుధః : పు. ఇది విద్వాంసునకును, దేవునకును,
బుధగ్రహముకును పేరు.

మిద్ధః : న. ఇది అలస్యముకను, నిద్రకును,
మైమరచుటకును పేరు.

నద్ధః : త్రి. ఇది మర్యాదనతిక్రమించిన దానికిని,
కట్టబడిన దానికిని పేరు.

సిద్ధః : పు. ఇది వ్యాసాది సిద్ధులకును, సిద్ధులను
దేవయోనివశేషులకును, త్రి. నిత్యమైన దానికిని,
ప్రసిద్ధమైన దానికిని, సిద్ధమైన దానికిని పేరు.

ఇద్ధః : త్రి. ఇది తపింపచేయబడిన దానికిని,
ప్రజ్వలించేయబడిన దానికిని పేరు.

బుద్ధః : త్రి. ఇది మిగుల సమృద్ధమైన దానికిని,
సాధించబడిన దానికిని పేరు.

వృద్ధః : న. ఇది రాతిపువ్వుకును, త్రి. విద్వాంసునకును,
ముసలివానికిని, వృద్ధి పొందిన వానికిని పేరు.

విద్ధః : త్రి. ఇది తొలవెయ్యబడినదానికిని, త్రోయ
బడినదానికిని, సామ్యమైన దానికిని పేరు.

బుద్ధః : పు. ఇది బుద్ధదేవునకును, విద్వాంసునకును,
శాంతునకును, త్రి. తెలియబడినదానికిని పేరు.

అర్థః : పు. ఇది తునకకును, సగపాలుకును పేరు.

లుబ్ధః : పు. ఇది కిరాతునకును, లోభికిని పేరు.

అంధః : న. ఇది అంధకారముకును, త్రి. కండ్లు
లేనివానికిని పేరు.

గంధః : పు. ఇది గంధకముకును, పరిమళముకును,

లేశే సంబంధగర్వయోః ।

స్కంధః ప్రకాండే సైన్యాంశే
బాహుమూల సమూహయోః ॥ (8)

సమీక నృప యోశ్చాపి
బంధ స్తైర్దౌ చ బంధనే ।

దగ్ధం పుష్టేఽన్యవద్దగ్ధ
ష్టితార్కదిశి దర్శితా ॥ (9)

ద్విగ్ధం విషేక్తబాణే స్యా
ద్విగ్ధం లిప్తార్థేఽన్యవత్ ।

దగ్ధం ప్రపూరణే క్షీరే
ముగ్ధ స్సందరమూఢయోః ॥

మధు క్షౌద్రే జలే క్షీరే
మద్యే పుష్పరసే మధుః ।

దైత్యే చైత్రే సవసంతే చ
జీవాశక్తే మధుద్రుమే ॥ (11)

విధు శ్శృశాంకే కర్పూరే
హృషీకేశేఽపి రాక్షసే ।

సాధు ర్వార్థుషిక్తే చారౌ
సజ్జనే (నిపుణేఽన్యవత్)

చాభిధేయవత్ ॥ (12)

సింధుస్సముద్రే నద్యాంచ
నదే దేశే భదానయోః ।

బంధుర్బంధూకపుష్పస్యా
ద్భంధుర్భ్రాతరి బాంధవే ।

ఆధి రాన్వసపీడాయాం
ప్రత్యాశాయాం చ బంధకే ।

న్యవనే చాప్యధిష్ఠానే

స్వల్పముకును, సంబంధముకును, గర్వముకును పేరు.

స్కంధః పు. ఇదిచెట్టుమొదలుకును, సైన్యమందలి
భాగముకును, భుజముకును, సమూహముకును,

ద్వంద్వయుద్ధముకును, స్కంధరాజుకును పేరు.
బంధః పు. ఇది వ్యాధికిని, కట్టుతుకును పేరు.

దగ్ధః త్రి. ఇది తగునెట్లుబడినదానికిని, త్రి.
సూర్యుడు ఉన్నదిక్కుకును పేరు.

విగ్ధః న. ఇది విషముచేత పూయబడిన బాణము
కును, త్రి. పూయబడినదానికిని పేరు.

దుగ్ధః న. ఇది పూరించుతుకును, పాలకును పేరు.
ముగ్ధః త్రి. ఇది సుందరమైనదానికిని, అవేషికిని పేరు.

మధుః న. ఇది తేనెకును, ఉదకముకును, పాల
కును, కల్లుకును, మకరందముకును, పు. రాక్షస

విశేషముకును, చైత్రమాసముకును, వసంతఋతువు
కును, పాలకూరకును, ఇప్పుచెట్టుకును పేరు.

విధుః పు. ఇది చంద్రునకును, కర్పూరముకును,
విష్ణువుకును, రాక్షసున కును పేరు.

సాధుః త్రి. ఇది వడ్డివ్యాపారముచేత జీవించు
వానికిని, సుందరమైనదానికిని, సజ్జనునకును
పేరు.

సింధుః పు. ఇది సముద్రముకును, త్రి. నదికిని,
పు. నదముకును, సింధుదేశముకును, గజమదము
కును పేరు.

బంధుః పు. ఇది మంత్రెనచెట్టుకును, అన్నకును,
బంధువుకును పేరు.

ఆధిః త్రి. ఇది మనఃపరితాపముకును, ఆశకును,
తాకట్టుకును, దుఃఖముకును, ఆశ్రయముకును
పేరు.

వ్యాధిరామయవాక్యయోః॥

బోధి స్సమాధిభేదే స్యా

ద్బోధిః పిప్పలపాదసే॥

సంధిర్భేదే సురుంగాయాం

భగో సంఘటనేఽపి చ॥(15)

అబ్జిస్సముద్రే సరసి

సిద్ధిర్నిష్పత్తి యోగయోః॥

వృద్ధి రానందనే ఋద్ధౌ

వర్తనేఽపి కలాంతరే॥(16)

దోగ్ధా గోపాలకే వత్సేక

వా వర్ధో పజీవిని॥

విధా గజాన్నే ఋద్ధౌ చ

ప్రకారే వేతనే విధా ॥(18)

గోధాతలే నిహాకాయాం

బాధా దుఃఖనిషేధయోః॥

సుధామృతే స్ఫుహీమూర్వా

లేపగాంగ్క్షి కాసు చ ॥

సంధా స్థితౌ ప్రతిజ్ఞాయాం

శ్రద్ధా శ్రాద్ధత్వ కాంతయోః॥

స్పర్ధా సంఘర్షణే సామ్యే

స్పర్ధాక్రమసమున్నతౌ ॥(19)

వధూ స్సృషా నవోధాస్త్రీ

భార్యా స్పృక్కాంగ నాసు చ॥

వ్యాధి : శ్రీ. ఇది రోగముకును, వాక్యముకును పేరు.

బోధి : పు. ఇది సమాధి యోగవిశేషము కును, రావిచెట్టుకును పేరు.

సంధి : పు. ఇది భేదముకును, రంధ్రము కును, యోనికిని, కూర్చుటుకును పేరు.

అబ్జి : పు. ఇది సముద్రముకును, తటాకముకును పేరు.

సిద్ధి : శ్రీ. ఇది సిద్ధమగుటకును, పంచాంగ యోగ విశేషముకును పేరు.

వృద్ధి : శ్రీ. ఇది సంతోషముకును, బుద్ధి వృద్ధియను ఓషధికిని, వృద్ధిబొందుటకును, వృద్ధికళకును పేరు.

దోగ్ధా : పు. ఇది గొల్లవానికిని, లేగకును, విద్వాంసు నకును, యాచనవలన జీవించువానికిని పేరు.

విధా : శ్రీ. ఇది ఏనుగకు పెట్టు అన్నకబళముకును, సమృద్ధికిని, ప్రకారముకును కూలికిని, చేయుట కును పేరు.

గోధా : శ్రీ. ఇది నారిదెబ్బ తగులకుండ చేతికి కట్టుకొన్న తోలుకును, ఉడుముకును పేరు.

బాధా : శ్రీ. ఇది దుఃఖముకును, వలదనుటకును పేరు.

సుధా : శ్రీ. ఇది అమృతముకును, జముడు కాడ కును, చాగచెట్టుకును, గారసున్నము (గచ్చు) కును, లతావిశేషముకును పేరు.

సంధా : శ్రీ. ఉనికికిని, ప్రతిజ్ఞకును పేరు.

శ్రద్ధా : శ్రీ. ఇది ఆదరముకును, కోరికకును పేరు.

స్పర్ధా : శ్రీ. ఇది ఒరియుటకును, సామ్యముకును, క్రమముగా వృద్ధిబొందుటకును పేరు.

వధూ : శ్రీ. ఇది కోడలకును, క్రొత్తగా పెండ్లియైన శ్రీకిని, భార్యకును, స్పృక్కయ నెడి గంధద్రవ్యము

శాట్యంచ శారిబాయంచ

సృధూ ర్భుద్గో గుద్యేపి చ॥

★ అక్ష ధాంత త్రివర్ణః ★

విపభో వీవధ శ్చాపి

పర్యాహాదేధ్వభారయోః॥

విబుధః పండితే దేవే

సంబాధ స్సంకటే భగే॥(21)

నిషధః కఠినే దేశే

తద్రాజే చ నాంతరే॥

సంరోధో రోధనే క్షేసే

నిరోధో రోధనాశయోః॥

ఉత్పేధ శ్చేప్రయే కాయే

దుర్విధో దుర్గతే ఖలే॥

విస్రవ్యో నుభృచ్ఛత్యర్థే

శాంతవిస్తృతయోరపి॥(23)

న్యగ్రోధో వ్యామ వటయో

ర్వ్యగ్రోధశ్చ శమీతరా॥

న్యగ్రోధో వృషపర్జ్వంచ

మోహనాభ్యాషధావపి॥(24)

అగాధో వివరే స్థానే

ప్రసిద్ధ్యో లంకృతేఽపి చ॥

విఖ్యాతేఽపి చ

సన్నద్ధో వర్మిత

కును, సామాన్య త్రికి ని, నల్లయతివసకును, సుగంధి పాలచెట్టు కును పేరు.

స్పృధూః : త్రి. ఇది బుద్ధికిని, గుదస్థానము కును పేరు.

వివధ : వీవధ : పు. ఇవి వర్తకుడు దేశాంతరము నుంచితెచ్చి విక్రయస్థానముం దుంచిన వస్తువుకును, మార్గముకును, బరువు కును పేరు.

విబుధః : పు. ఇది విద్వాంసునకును, దేవునకును పేరు.

సంబాధః : పు. ఇది సమ్మర్షముకును, యోనికిని పేరు.

నిషధః : పు. ఇది కఠినునకును, నిషధదేశముకును, నిషధరాజుకును, నిషధపర్వతముకును పేరు.

సంరోధః : పు. ఇది అడ్డగించుటకును, తిరస్కరించు టకును పేరు.

నిరోధః : పు. ఇది అడ్డగించుటకును, నాశముకును పేరు.

ఉత్పేధః : పు. ఇది ఉన్నత్యముకును, శరీరముకును పేరు.

దుర్విధః : పు. ఇది దరిద్రునకును, దుర్మార్గునకును పేరు.

విస్రబ్ధి : త్రి. ఇది అధికమైన దానికిని, విస్తారమైన దానికిని, శాంతమైన దానికిని, విస్తరింపబడిన దానికిని పేరు.

న్యగ్రోధ : పు. ఇది బారకును, మురిచెట్టు కును, జమ్మిచెట్టుకును, అడ్డనరపు చెట్టు కును, మోహన మను ఓషధికిని పేరు.

అగాధః : పు. ఇది రంధ్రముకును, మిగుల లోతుగల ప్రదేశముకును పేరు.

ప్రసిద్ధి : త్రి. ఇది అలంకరింపబడిన దానికిని, ప్రకటనయైన దానికిని పేరు.

సన్నద్ధః : త్రి. ఇది కవచము పేయబడిన దానికిని,

వ్యూఢ యోరపి॥(25)

ఆనర్థం బద్ధమాత్రే స్యా
దానర్థం మురజాదకే।

ఆవిద్వో వాచ్యవత్ జ్ఞేయః
కుటిలే చ పరాహతే॥(26)

కబంధన్తదరే రక్షో
విశేషి విధుంతుదే।

ఆబంధో దృఢబంధే స్యా
త్రేమా లంకారయోరపి॥

సుగంధి స్వాదిష్టగంధే
సుగంధిహరివాలకే।

ఉపాధి ర్దర్శచింతాయాం
కైతవేఽపి విశేషణే॥(28)

కుటుంబవ్యాప్యత్రేపిస్యా
దుపధి ర్వాజచక్రయోః।

పరిధి ర్వజ్జయతరో
శ్శాఖాయా ముపసూర్యకే॥(29)

ఆవధి స్తవధానే స్యా
త్రీవిక్రీకాలే బిల్వేపి చ।

సమాధిర్నియమే ధ్యానే
నీవాకే చ సమర్థనే॥(30)

సన్నిధిస్సన్నిధానే స్యా
దృవేదీంద్రియగోచరే।

సంసిద్ధి స్సహజే సిద్ధౌ
మదోగ్రాయామపి స్ఫుటా॥

వ్యూహముగా నుంచబడిన సేనకును పేరు.

ఆనర్థ : త్రి. ఇది కట్టుబడిన దానికిని, చర్మకట్టు
వాద్యములకును పేరు.

ఆవిద్ : త్రి. ఇది వక్రమైన దానికిని, కొట్టుబడిన
దానికిని పేరు.

కబంధ : పు. ఇది బొజ్జకును, కబంధుడను రాక్షసు
నకును, రాహుగ్రహముకును పేరు.

ఆబంధ : పు. ఇది దృఢముగా కట్టుటకును, ప్రేమ
కును, శరీరమునధరించు అలంకారముకును పేరు.

సుగంధి : పు. ఇది పరిమళముకును, న. నూగు
దోసచెట్టుకును పేరు.

ఉపాధి : పు. ఇది ధర్మవిచారణకును, మిషకును,
విశేషణముకును, కుటుంబపోషణార్థవ్యాపారమును
చేయువానికిని పేరు.

ఉపధి : పు. ఇది మిషకును, రథచక్రముకును పేరు.

పరిధి : పు. ఇది యజ్ఞమందు పశువును గట్టుటకు
పాతిన మారేడు, చంద్ర మొదలగు చెట్లకొమ్మ
కును, సూర్యాదిపరివేషములకును పేరు.

అవధి : పు. ఇది దృఢముగా మనస్సుతో సంబంధిం
పజేయుటకును పొలిమేరకును, కాలముకును,
బిలముకును పేరు.

సమాధి : పు. ఇది నియమముకును, ధ్యానించుట
కును, మాటలాడకుండుటకును, శంకనుపరిహ
రించి సిద్ధాంతమును స్థిరపరచుటకును పేరు.

సన్నిధి : త్రి. సమీపముకును, త్వగాదీంద్రియము
లకు గోచరమగుటకును పేరు.

సంసిద్ధి : త్రి. ఇది స్వభావముకును, మదించిన
శ్రీకిని పేరు.

ప్రణీధిశ్చరే యాచ్ఛాయాం
వీరుద్విటప శాఖయోః |
మాగధీ పిప్పలీ యూధ్యో
ర్యాగధో మగధోద్భవే ||
వైశ్యజక్షత్రియాపుత్రే
శుక్రజీరకవందినోః |

★ అథ ధాంత శృతుర్వర్ణః ★

అవరోధ స్థిరోధానే
శుద్ధాంతే రాజవేశ్మిని || (33)
మహాషధం శృంగిబేరే
విషాయాం లఘునేకే చ |
పరివ్యాధో వేతసే స్యా
త్పరివ్యాధో ద్రుమోత్పలే || (34)
అవష్టబ్జ మదూరే స్యా
దాక్రాంతే (చవి) చావలంబితే |
సమున్నద్ధ సముద్భూతే
పండితంమన్యదృష్టయోః ||
అనిరుద్ధ ఉషానాథే
చరే చానర్గ షేన్యవత్ |
అనుబంధః ప్రకృత్యాదౌ
దోషోత్పాదే వినశ్వరే || (36)
ముఖ్యానుయా యిని శిశౌ
(ప్రవృత్తస్య నివర్తనే) ప్రకృ
తస్యానువర్తనే అనుబంధీ
చ హిక్కాయాం తృష్ణా
యామపి కధ్యతే ||

కాలస్కంధ స్తమాలేస్యా
త్రిందుకే జీవకద్రుమే |

ప్రణీధి : పు. ఇది చారునకును, యాచనకును పేరు.
వీరుత్ : పు. ఇది చెట్లగుంపునకును, కొమ్మకును పేరు.
మాగధీ : త్రి. ఇది పిప్పలి చెట్టుకును, అడవి మొల్ల
చెట్టుకును, అ. | త్రి. మగధదే శమందుపుట్టిన దాని
కిని, పు. వైశ్యుని వలన క్షత్రియ స్త్రీయందు బుట్టిన
వానికిని, తెల్లజీలకర్రకును, స్తుతిపాఠకునకును పేరు.

అవరోధః : పు. ఇది కప్పుటకును, రాజశ్రీల గృహ
ముకును, రాజగృహముకును పేరు.

మహాషధః : న. ఇది శౌంతి (లేక అల్లము) కును,
అతివసకును, వెల్లుల్లికిని పేరు.

పరివ్యాధః : పు. ఇది ప్రబ్బలి చెట్టుకును, కొండగోగు
చెట్టుకును పేరు.

అవష్టబ్జః : త్రి. సమీపమైన దానికిని, ఆవరించబడిన
దానికిని ఆశ్రయించబడిన దానికిని పేరు.

సమున్నద్ధః : త్రి. ఇది పుట్టిన దానికిని, తనను పండి
తునిగా నెంచుకొనువానికిని, దుష్టునకును పేరు.

అనిరుద్ధః : పు. ఇది అనిరుద్ధునకును, చారునకును,
త్రి. అద్భుతేనివానికిని పేరు.

అనుబంధః : పు. ఇది ప్రకృతి ప్రత్యయాగ మాదేశ
ములకును, దోషమును పుట్టించుటకును, ఉచ్చరణ
మాత్రప్రయోజనము గల ఇత్యంజకవర్ణముకును,
ప్రయాణాదులయందు తండ్రి మొదలగు వారిని
అనుసరించు శిశువుకును, ప్రకృతముననుసరించు
టుకును, ఈ. శ్రీ. ఎక్కెళ్ళకును, ఆశకును పేరు.

కాలస్కంధః : పు. ఇది చీకటి మానుకును, నల్లతు
మికి చెట్టుకును, పేగిసచెట్టుకును పేరు.

ఆశాబంధ స్సమాశ్వాసే
తథా మర్కటజాలకే ||
బ్రహ్మబంధు రధిక్షేపే
నిర్దేశే చ ద్విజన్మనాం ।

ఉగ్రగంధా జమోదాయాం
వచాయాం ఛిక్కికౌషధౌ ||
తీక్ష్ణగంధా వచాయాం చ
శిగ్రు రాజిక యోరపే ।
ఇక్షుగంధా కోకిలాక్షే
క్రోష్ట్యం కాశే చ గోక్షరే ||
తృణగోధా చిత్రకోలే
కృకలాసే చ లక్ష్యతే ।
ఉపలబ్ధి ర్మతౌ ప్రాప్తౌ
జ్ఞానే చాపి ప్రయుజ్యతే || (41)

★ అథ ధ పంచవర్గః ★
యోజనగంధా కస్తూర్యాం
సీతాయాం వ్యాసమాతరి ।
★ అథ నాంతవర్గః ★
ఇన స్సూర్యే నృపే పత్యే

ధనం గోధనవిత్తయోః ।
జిన స్సౌరదతివృద్ధే చ
బుద్ధే చార్హతి జిత్వరే || (1)
జనో లోకే మహర్లోకా
త్పరలోకే చ పామరే ।
జనీ సీమంతినీ వధ్వో
రుత్పత్తౌ చ జనిర్మతా || (2)

ఆశాబంధ : పు. ఇది ఆశగలిగియుండుటకును,
సాలెపురుగుమగ్గముకును పేరు.

బ్రహ్మబంధు: పు. ఇది బ్రాహ్మణులను ఆక్షేపించుట
కును, ద్వేషిపాదులవలన గ్రహించదగని నామధేయ
ముగల బ్రాహ్మణుని నిర్దేశించుటకును పేరు.

ఉగ్రగంధా: శ్రీ. ఇది ఓమములోనిభేదముకును,
వసకును, ఛిక్కికమును ఓషధికిని పేరు.

తీక్ష్ణగంధా: శ్రీ. ఇది వసకును, మనుగజిట్టుకును,
నల్లావాలకును పేరు.

ఇక్షుగంధా : శ్రీ. ఇది గొలిమిడి చెట్టుకును, నేల
గుమ్ముడు చెట్టుకును, ఏనుగుపల్లెరు చెట్టుకును పేరు.

తృణగోధా: శ్రీ. ఇది జంతువిశేషముకును, తొండ
కును పేరు.

ఉపలబ్ధి : శ్రీ. ఇది బుద్ధికిని, హిందుట కును,
జ్ఞానముకును పేరు.

యోజనగంధా : శ్రీ. ఇది కస్తూరికిని, సీతకును,
సత్యవతికిని పేరు.

ఇన : పు. ఇది సూర్యునకును, రాజుకును, భర్త
కును పేరు.

ధన : న. ఇది పశుసంపత్తికిని, ధనముకును పేరు.

జిన : పు. మిక్కిలి మృగలవానికిని, బుద్ధ దేవున
కును, పూజ్యునకును, త్రి. జయశీలు నకును పేరు.

జన : పు. ఇది మనుష్యునకును, జనోలోకముకు
ను, మూఢునకును, ఈ. శ్రీ. ఆడుదానికిని, భార్య
కును, ఈ. శ్రీ. పుట్టుగకును పేరు.

ఘనం స్యాత్కాం స్యతాచాది
వాద్య మధ్య మవృత్యయోః ।
ఘనం సాంధ్రేదృఢే దాద్యే
విస్తారే లోహముద్గరే ॥

మేఘముస్తకయో శ్చాపి

వనం కావన నీరయోః ।

ప్రవాసే నిలయే చాపి

వనం ప్రసవణోఽపి చ ॥ (4)

వానం శుష్క ఫలే శుష్కే

కలే సేవన కర్మణి ।

జలసం (ప్ల) ప్రవాతో ర్ని

సురంగా గతి సౌరభే ॥

దానం గజవదే త్యాగే

పాలన చ్చేద శుద్ధిషు ।

మానం ప్రమాణే ప్రస్తాదౌ

మాన శ్చిత్తేన్నతౌ గ్రహే ॥

యానం గతౌ రక్షణోఽపి

పానం పీతౌ చ రక్షణే ।

స్వానం స్వీగ్నే ప్రతిధ్యానే

ఘనత్వాలస్యయోరపి ॥

స్థానం స్థితౌ చ సాదృశ్యే

సన్నివేశావకాశయోః ।

యుక్తార్థే కరణార్థే చ

స్థానే స్యాదవ్యయం పునః ॥

సూనం వాచ్యన దూనేషు

సూనం ప్రసవపుష్పయోః ।

ఘనః న. కంచుతాళములయొక్క వాద్యముకును,
దురితముగాని నాట్యముకును, త్రి. దట్టమైన దాని
కిని, దృఢమైన దానికిని, పు. బలముకును, ఇనుప
గుడియకును, మేఘముకును, తుంగముస్తకును
పేరు.

వనః న. ఇది అడవికిని, జలముకును, పరదేశము
కును, గృహముకును, కొండకాలువకును పేరు.

వావః త్రి. ఇది ఎండుకాయకును, ఎండిన దానికిని,
గండస్థలముకును, కుట్టుకును, నీటిపట్టునుంచి
ప్రసరించుగాలికిని, సౌరంగముకును, గమనము
కును, పరిమళముకును పేరు.

దావః న. ఇది ఏనుగుమదముకును, ఈవికిని, పరి
పాలించుటకును, ఛేదించుటకును, పరిశుద్ధికిని పేరు.

మావః న. పరిమితికిని, కుంభేడుమొదలగుకొలకును,
పు. మనోగర్వముకును గ్రహముకును పేరు.

యావః న. ఇది గమనముకును, గజాందోళి
కాదులకును పేరు.

పావః న. త్రాగుటకును, రక్షించుటకును పేరు.

స్వావః న. నున్ననకును, ప్రతిధ్వనికిని, గొప్పతన
ముకును, ఆలస్యముకును పేరు.

స్థావః న. ఉనికికిని, సామ్యముకును, నివాస
స్థానముకును, అవకాశముకును పేరు.

హౌవే అవ్యయంః ఇది యుక్తమనుటకును, హేతువ
యనుటకును పేరు.

సూవః త్రి. స్వల్పమైన దానికిని, న. కనుటకును,
పుష్పముకును, త్రి. కుమార్తెకును, మృగాదులను

సూనా పుత్రాన వధస్తాన
గళశుండికి యోరపి॥(9)
ఊనం హీనే రణోద్యోగే
స్యానః కిరణసూర్యయోః॥

మీనో రాశ్యంతరే మత్స్యే
శీనో జగర మూర్ఖయోః॥
చీనో మృగాంతరే తంతు
ప్రీహి దేశాం శుకాంతరే॥

హీనం గర్హ్యేనయోర్మూర్ఖాన
మనయోరపి కీర్తితం॥(11)
కృత్స్నం కుక్షే సమస్తే చ
రస్న స్తక్షక చండయోః॥
వస్నం స్యాద్ద్యేతనే మూల్యే
వసనద్రవ్యయోరపి॥(12)
స్వప్న సుప్తస్య విజ్ఞానే
స్వప్న స్వాపే చ దర్శనే॥
బుద్ధ శ్శిఫాయాం రుద్రే చ
రత్నం శ్రోష్ఠి మణావపి॥

నగ్నోఽపి చ క్షపణకే
వివస్త్రి చాభిధేయవత్॥
లగ్నం రాశ్యదయే లగ్నం
సక్త లజ్జితయోరపి॥(14)
చన్దం రహ శ్చాదితయో

స్యాదన్దం భుక్తభక్తయోః॥

చంపు ప్రదేశముకును, కొండనాలుకకును పేరు.

ఊనః : న. ఇది తక్కువకును, యుద్ధ ప్రయత్నము
కును పేరు. స్యానః : పు. ఇది కిరణముకును,
సూర్యునకును పేరు.

మీనః : పు. మీనరాశికిని, చేపకును పేరు.

శీనః : పు. కొండచిలువకును, మూర్ఖునకును పేరు.
చీనః : పు. ఇది మృగవిశేషముకును, దారముకును,
చీన ధాన్యముకును, దేశవిశేషముకును, (చీనా)
చీనాంబరముకును పేరు.

హీనః : స్వాపః : త్రి. ఇవి నిందింపదగిన దానికిని,
తక్కువయైన దానికిని పేరు.

కృత్స్నః : న. ఇది ఉదరముకును, సమస్తముకును పేరు.

రస్నః : పు. ఇది వద్దవానికిని, కోపముగలవానికిని పేరు.

వస్నః : న. కూలికిని, వెలకును, వస్త్రము కును,
ధనముకును పేరు.

స్వప్నః : పు. ఇది కలకును, నిద్రకును, చూచుట
కును పేరు.

బుద్ధః : పు. చెట్టుపేరుకును, శివునకును పేరు.

రత్నః : న. ఇది సజాతీయ శ్రేష్ఠవస్తువుకును, మణికిని
పేరు.

నగ్నః : పు. ఇది క్షపణమతస్తునకును, త్రి. వస్త్రవిహీ
నునకును పేరు.

లగ్నః : న. ఇది మేషాదిరాసులయొక్క ఉదయించుటకును
త్రి. కలుసుకొన్నదానికిని, లజ్జించిన వానికిని పేరు.

చన్దః : న. ఇది రహస్యముకును, త్రి. కప్పబడిన
దానికిని పేరు.

అన్దః : త్రి. ఇది భక్షింపబడినదానికిని, అన్నముకును పేరు.

భిన్న మన్యార్థవచనే
సంగతే దారితే స్ఫుటే॥ (15)

విన్నం జ్ఞాతే స్థితే లభ్యే
చిన్నం భిన్నేతు వాచ్యవత్।
చిన్నామృతా యాం పుంశ్చల్యా

మున్నః క్షేన్నే చ సూరతే॥ (16)

చిహ్నం ధ్వజే పలాకాయాం
ద్యుహ్నం విత్తే పరాక్రమే।
ధను స్సంజ్ఞా పీయాలద్రౌ
రాశిభేదే శరాసనే॥ (17)

తనుః కాయే కృశే చాల్యే
విరళేపి చ వాచ్యవత్।
హనుః ప్రహరణే మృత్యా
కపోలావయవే గదే॥ (18)

హనుర్హుప్తవిలాసిన్యాం
సూనుః పుత్రేను జే రవౌ

సాను శృంగే బుధే మార్గే
వాత్యాయాం పల్లవే వనే॥ (19)

దాను ర్దాతరి విజ్ఞాతే
భానుః కిరణ సూర్యయోః।
ధేన స్సముద్రే నద్యాం తు

ధేనీ శ్వేన స్థితే ఖగే॥ (20)
ముని ర్యమీం గుదీ బుద్ధ

భిన్న : (త్రి. ఇది పేరైనదనుటకును, కూడుకొన్న దానికిని, భేదింపబడిన దానికిని, వికసించిన దానికిని పేరు.

విన్న : (త్రి. ఇది తెలియబడిన దానికిని, ఉన్నదానికిని, హిందబడిన దానికిని పేరు.

చిన్న : (త్రి. ఇది భేదింపబడిన దానికిని, త్రి. తిప్పతిగకును, రంకులాడికిని పేరు.

ఉన్న : (త్రి. ఇది తడిసిన దానికిని, దయకలవానికిని పేరు.

చిహ్న : న. ఇది గురుతుకును, జండాకును పేరు.

ద్యుహ్న : న. ఇది ధనముకును, పోతురితనముకును పేరు.

ధను : (ష) న. మొరటచెట్టుకును, ధనూరాశికిని, వింటి బద్ధకును పేరు.

తను : త్రి. ఇది శరీరముకును, (త్రి. కృశించిన దానికిని, అల్పమైన దానికిని, విరళమైన దానికిని పేరు.

హను : త్రి. ఇది దెబ్బకును, మృత్యువుకును, దవడకును, రోగముకును, నఖమనెడి గంధద్రవ్యముకును పేరు.

సూను : పు. ఇది పుత్రునకును, తమ్మునకును, సూర్యునకును పేరు.

సాను : పు. ఇది శిఖరముకును, విద్వాంసునకును, త్రోవకును, వాయుసంఘముకును, చిగురుకును, వనముకును పేరు.

దాను : (త్రి. ఇది దాతకును, తెలియబడిన దానికిని పేరు. భాను : పు. ఇది కిరణముకును, సూర్యునకును పేరు. ధేన : పు. ఇది సముద్రముకును, ఈ. త్రి. నదికిని పేరు.

శ్వేన : (త్రి. ఇది తెల్లని దానికిని, డేగకును పేరు.

ముని : పు. ఇది వ్యాసాదిమునులకును, గౌరచెట్టు

పియాలా గస్తేకింశుకే ।

జ్యోని ర్దానౌ స్రవంత్యాం చ
యోని స్స్వదాకరే భగే ॥
జ్యోత్స్న పటోలికాయాంస్యా
జ్యోత్స్నా యుక్తవిభావరౌ ।
జ్యోత్స్నా సచంద్రవక్షత్ర
రాత్రే చంద్రాత పే పిచ ॥
రాస్నా స్ఫుతా భుజంగాఞ్చ్యా
మేలాపర్ణాంచకథ్యతే ।

మృత్నా తు పరికాయాంస్యా
స్మృత్నాయామపి దృశ్యతే ॥ (23)
దీనామూషిక యోషాయాం
దుర్గతే కాతరే న్యవత్ ।
ధానా భృష్టయవే ప్రోక్తా
ధాన్యాకే భిసవోద్భిది ॥

★ అథ నాంత త్రివర్గః ★

అవనం రక్షణే ప్రీతౌ

భవనం భావ వేశ్యనోః ।

భువనం విష్వపే మహ్యం
సలిలేఽపి వియత్యపి ॥ (25)

సవనం యజనే స్నానే
సోమనిర్వళనేఽపి చ ।

అయనం పథి భావో స్స్వా
దుద్గక్షిణతో గతౌ ॥ (26)

జయనం స్వాత్మరంగాది

కును, బుద్ధ దేవునకును, మొరట చెట్టుకును,
అగిసెచెట్టుకును, మోదుగ చెట్టుకును పేరు.

జ్యోతి : త్రి. ఇది హానికిని, నదికిని పేరు.

యోని : పు. ఇది స్థానముకును, భగముకును పేరు.

జ్యోత్స్న : త్రి. ఇది చేతిపొట్ల చెట్టుకును, వెన్నెలగల
రాత్రికిని పేరు.

జ్యోత్స్నా : త్రి. చంద్రునితో గూడిన రాత్రికిని,
వెన్నెలకును పేరు.

రాస్నా : త్రి. ఇది సర్పాక్షి చెట్టుకును, దుంప
రాస్త్రముకును పేరు.

మృత్నా : త్రి. ఇది తొవరిమన్నుకును, శ్రేష్ఠమైన
మన్నుకును పేరు.

దీనా : త్రి. ఇది ఆడయెలుకకును, త్రి. దరిదున
కును, భయపడువానికిని పేరు.

ధానా : త్రి. పేళ్ళుడు బియ్యముకును, ధనియము
కును, క్రొత్త విత్తనముకును పేరు.

అవన : న. ఇది రక్షించుటకును, తృప్తిబొందుట
కును పేరు.

భవన : న. ఇది అభిప్రాయముకును, గృహము
కును పేరు.

భువన : న. ఇది లోకముకును, భూమికిని, జల
ముకును, ఆకాశముకును పేరు.

సవన : న. ఇది యజ్ఞముకును, అవభృథ స్నానము
కును, సోమలతను ఛేదించుటకును పేరు.

అయన : న. ఇది మార్గముకును, సూర్యుని ఉత్తర
దక్షిణ దిక్కులయందలి గమనముకును పేరు.

జయన : న. ఇది అశ్వమును కవచాదులు తొడగి

సన్నాహే విజయేషి చ |
 శయనం సురతే నిద్రా
 శయ్యయోరపి భాషితం || (27)
 శమనం శాంతి వధయో
 శ్శమన శ్రాద్ధదైవతే |
 దశనః కవచే దంతే
 దశన శ్శిఖరేఽపి చ || (28)
 జఘనం కామినీశ్రోణి
 పురోభాగే కటిరకే |
 తపన స్తరణౌ తాపే
 భల్లాతే నరకాంతరే || (29)
 రసనం స్వాదనే ధ్వానే
 రసనా కాంచి జిహ్వాయోః |
 రసనా చాపి రాస్నాయాం
 వసనం ఛాదనే శరకే |
 హసనంచ స్మితే హాసే
 శంగారధాన్యాం హసన్యపి |
 శ్వసన్ మారుతే శ్వాసే
 శ్వసన్ మదనద్రుమే ||
 కదనం మద్దనే పాపే
 సదనం మందిరే జలీ |
 మదన స్మర ధుత్తార
 వసంత ద్రుమ సిక్తకే || (32)
 దహన శ్చిత్రకే వహ్నౌ
 భల్లాతే దుష్టచేష్టితే |
 గహనం గహ్వరే దుఃఖే
 విపినే కలిలేఽపి చ || (33)

సిద్ధముచేయుటకును, జయము కును పేరు.
శయనః : న. సురతమునకును, నిద్రకును, పానుపు
 నకును పేరు.
శమనః : న. ఓరిమికిని, చంపుటకును, పు. యమ
 దేవునకును పేరు.
దశన : పు. ఇది కవచముకును, దంతము కును,
 అగ్రముకును పేరు.
జఘన : న. శ్రీలయొక్క కటిముందరి భాగము
 కును, కటి ప్రదేశముకును పేరు.
తపన : పు. సూర్యునకును, వేడిమికిని, జీడి
 చెట్టుకును, నరక విశేషముకును పేరు.
రసన : న. ఇది రుచించుటకును, ధ్వనికిని, శ్రీ.
 మొలనూలుకును, నాలుకకును, దుంపరాస్త్రము
 కును పేరు.
వసన : న. ఇది కప్పుటకును, వస్త్రముకును పేరు.
హసవ : న. ఇది నవ్వుటకును, ఈ. శ్రీ. కుంభటికిని,
 పేరు.
శ్వసన : పు. వాయువుకును, నిట్టార్పు నకును,
 మ్రంగచెట్టుకును పేరు.
కదన : న. ఇది మర్చించుటకును, పాపము కును పేరు.
సదన : న. ఇది గృహముకును, జలముకు ను పేరు.
మదన : పు. మన్మథునకును, ఉమ్మెత్త చెట్టుకును,
 వసంత ఋతువుకును, పుష్పవృక్ష విశేషముకును,
 మైనముకును పేరు.
దహన : పు. చిత్రమాలపు చెట్టుకును, అగ్నికిని, జీడి
 చెట్టుకును, త్రి. దుర్వాప్తారముగల వానికిని పేరు.
గహన : న. ఇది గుహకును, దుఃఖముకును,
 అడవికిని, త్రి. దుష్ప్రవేశమైన దానికిని పేరు.

స్తననం ధ్వనిమాత్రే స్యా
త్కుంతనే మేఘగర్జితే |
నిధనం స్యాత్కులే నాశే
ప్రథనం దారణే రణే || (34)
పవనాఖ్యా కులాలస్య సా
కస్తా స్తేపి మారుతే |
నిష్ప్రానే చాథ వసనం
బీజాధాన్యేపి ముండనే || (35)
దమనః కుసుమే వీరే
వమన శ్చర్దనేర్దనే |
స్యాదాహృతౌ చ
యమనం దుఃఖే
చోపరతౌ యమే || (36)
కమనః కాముకే కామ్యే
భిరూప్యే శోకసాదహే |
ధమనో వ్యసలే భిస్త్రా
ధృవక క్యారయోరపి || (37)
ధమనీ తు హరిద్రాయాం
కంధరా శిరయోరపి |
మలనః పటపాసే స్యా
న్మర్దనే మలనం మతం || (38)
చలనం కంపనం కంపే
కంప్రి చలన కంపనౌ |
చలనీ వస్త్రఘర్షార్యం
వా(రి) రీభేద్యేపి చ క్వచిత్ ||
సేచనం రక్షణే సేకే
నౌకాసేచనభాజనే |
సేవనం సేవనో పాస్త్యే

స్తనన : న. ధ్వనికిని, మొరవోపుటకును, మేఘ
ధ్వనికిని పేరు.
విధన : న. ఇది కులముకును, నాశముకు ను పేరు.
ప్రథన : న. ఛేదించుటకును, యుద్ధము కును పేరు.
పవన : పు. ఇది కుమ్మరివాడు కుండలు కాల్చు
ప్రదేశముకును, వాయువుకును, తూర్పెత్తుటకును పేరు.
వపన : న. ఇది విత్తనములు చల్లుటకును, క్షౌరము
కును పేరు.
దమన : పు. దమనపుష్పముకును, వీరునకును పేరు.
వమన : పు. కక్కుటకును, యాచించుటకును,
సంగ్రహించుటకును పేరు.
యమన : న. దుఃఖముకును, అనాసక్తికిని, ఇంద్రి
యనిగ్రహాదులకును పేరు.
కమన : పు. ఇది విటునకును, మన్యధునకును,
రూపవంతునకును, అశోక వృక్షముకును పేరు.
ధమన : పు. ఇది అగ్నికిని, తిత్తి ఊదువానికిని,
క్యారునకును పేరు.
ధమనీ : స్త్రీ. ఇది పసపునకును, కంఠముకును,
బోలునరముకును పేరు.
మలన : పు. ఇది డేరాకును, న. మర్దించుటకును
పేరు.
చలన : కంపన : న. ఈరెండును, చలించుటకును,
త్రి. చలించుదానికిని పేరు.
చలనీ : స్త్రీ. ఇది గాగరాకును, (లేక లంగా) గజ
బంధన విశేషముకును పేరు.
సేచన : న. ఇది రక్షించుటకును, తడుపు టకును,
ఓడలోని నీళ్ళు తోడుపాత్రకును పేరు.
సేవన : న. ఇది కుట్టుటకును, సేవించుటకును పేరు.

స్సంవ్యాసం ఛాదనేశుకే॥

సమానం సత్సమై క్యేషు
సమానో నాభిమారుతే॥

శోభనో గ్రహయోగేస్యా
చ్ఛోభనో సుందరేన్యవత్॥
శాసనం రాజదత్తౌర్వాం
లేఖా జ్ఞా శాస్త్ర శాస్త్రీషు॥
వాసనం వసనే (వీ) వారా
సనే జ్ఞానే చ ధూపనే॥ (42)
ఆసనం ద్విరదస్సందే
పీతేయాత్రానివర్తనే॥
ఆసనీ పణ్యవీధ్యాం స్యా
దాసనో జీవకద్రుమే॥ (43)
స్పర్శనో మారుతే స్పర్శా
దానయో స్పర్శనం మతం॥
దర్శనం నయన స్వప్న
బుద్ధిధర్మోపలబ్ధిషు॥ (44)
శాస్త్ర దర్పణయోశ్చాపి
దంశనం దంశ వర్మణోః॥

పిశునం కుంకుమే క్షౌరే
సూచకే చాభిధేయవత్॥

శకునం చ శుభాశంసా
నిమిత్తే శకునః ఖి॥
మిథునో రాశిభేదే స్యా

సంవ్యాసః న. ఇది కప్పుటకును, ఉత్తరీయ వస్త్రము
కును పేరు.

సమాన : (తి. యోగ్యమైన దానికిని, సమమైన
దానికిని, ఒక్కటియైన దానికిని, పు. సమాన
వాయువుకును పేరు.

శోభనః పు. పంచాంగ యోగవిశేషముకును, (తి.
సుందరమైన దానికిని పేరు.

శాసనః : న. ఇది రాజుచేత నివ్వబడిన భూమికిని,
జాబుకును, అజ్ఞకును, శాస్త్రముకును, శిక్షకును పేరు.

వాసనః : న. ఇది వస్త్రముకును, జలాధార ప్రదేశము
కును, జ్ఞానముకును, పరిమళ ద్రవ్యముకును పేరు.

ఆసనః : న. ఇది వీనుగ మూపురముకును, పీఠము
కును, దేశకాలాద్యపేక్షవలన యుద్ధ యాత్రనుంచి
మళ్ళుటకును, ఈ. శ్రీ. అంగడివీధికిని, పు. వేగిస
చెట్టుకును పేరు.

స్పర్శనః పు. వాయువుకును, న. స్పృశించుటకును,
ఈవికిని పేరు.

దర్శనః : న. ఇది నేత్రముకును, స్వప్నముకును,
బుద్ధికిని, ధర్మముకును, జ్ఞానముకును, శాస్త్రము
కును, అద్దముకును పేరు.

దంశనః : న. ఇది దంతాదులచేత ఖండించుటకును,
కవచముకును పేరు.

పిశునః : న. ఇది కుంకుమముకును, (తి. క్రూరమైన
దానికిని, కొండెగానికిని, కోతి ముఖముకును,
శ్రీ. స్పృశ్యయనెడు గ్రంథ్యద్రవ్యముకును పేరు.

శకునః : న. ఇది శుభమును సూచించు నిమిత్తము
కును, పు. పక్షికిని పేరు

మిథునః : పు. మిథునరాశికిని, న. శ్రీ. పురుషుల

న్నిధునం దంపతీయగ్నే॥ (46)

తలునః పవనే యూని

స్త్రియాంచ తలునీం విదుః॥

తలినం విరళే స్తోకే

స్వచ్ఛే పి తలినం మతం॥ (47)

మలినం దూషితే కృష్ణే

ఋతుమత్యాం మలిన్యపి

కరినం నిష్కరే స్థాల్యాం

శర్కరాయాం గుడస్యచ॥

కరినా కాటికాయాం తు

కరినీతి ప్రయుజ్యతే॥

పీతనం హరితాళే స్యా

త్కుంకుమే పీతదారుణి॥

ఆవ్రాతకే పీతవశ్ర

హరిద్రాయాం చ పీతనా॥

పీతనం త్రిషు పీతేషి

మైథునం సంగతే రతే॥

కేతనం త్వాంచనే కార్యే

గోహి చోపనిమంత్రణే॥

ఛర్దన్కోలంబుషే నింబే

ఛర్దనం వమన్తేషి చ॥

ఛేదనం కర్తనే భేదే

ఛదనం పక్షవత్రయోః॥

తోదనం వ్యధనే తోత్రే

రోదనం క్రందన్తే శ్రుణి॥ (52)

అపానంతు గుడే ప్రోక్త

మపాన స్తస్య మారుతే॥

ద్వంద్వముకును పేరు.

తలున : పు. ఇది వాయువుకును, పిన్న వయసు వానికిని, ఈ. స్త్రీ. యౌవన స్త్రీకిని పేరు.

తలిన : త్రి. ఇది విరళమైన దానికిని, స్వల్పమైన దానికిని, స్వచ్ఛమైన దానికిని పేరు.

మలిన : త్రి. ఇది దూషింపబడిన దానికిని, నల్లని దానికిని, ఈ. స్త్రీ. ముట్టయిన స్త్రీకిని పేరు.

కరిన : త్రి. ఇది కరినమైన దానికిని, పాత్రకును, స్త్రీ. బెల్లపు పంచదారకును, ఈ. స్త్రీ. హరిదళము, మణిశిల మొదలగు ఉపధాతువులకును పేరు.

పీతన : న. ఇది హరిదళముకును, కుంకుమకును, పు. దేవదారు చెట్టుకును, అంబా శవృక్షముకును, స్త్రీ. పసపునకును, త్రి. పచ్చని దానికిని పేరు.

మైథున : న. ఇది సంబంధముకును, సురతము కును పేరు.

కేతన : న. ఇది చిహ్నముకును, చేయదగిన పనికిని, గృహముకును, పిలచుటకును పేరు.

ఛర్దన : పు. ఇది చిత్రికూరకును, వేప చెట్టుకును, న. వమనముకును పేరు.

ఛేదన : న. ఇది నరుకుటకును, భేదించుటకును పేరు.

ఛదన : న. రెక్కకును, ఆకుకును పేరు.

తోదన : న. ఇది బాధకును, తొరడాకును పేరు.

రోదన : న. ఏడ్చుటకును, కన్నీటికిని పేరు.

అపాన : న. ఇది గుడస్థానముకును, పు. అపాన వాయువుకును పేరు.

సంతాన సుంతతా గోత్రే
స్యాదపత్యే సురద్రుమే॥ (53)

వితానో యజ్ఞవిస్తారో
ర్లోచేషు క్రతుకర్మణి
వృత్తభేదావసరయో
ర్వితానం తుప్తు మందయోః॥ (54)

ఉత్తానం స్యాదగంభీరే
తథా సుప్తాన్ముఖేఽన్యవత్
ఆదానం గ్రహణే విద్యా
దలంకారేఽపి వాజినాం॥

నిదానం కారణే రోగ
నిర్ణయే వత్సదామని
ఉద్యానం వనభేదే స్యా
న్నిస్సృత్యేప్రియోజనే॥
ఆమ్లానో ఝింఘాటికాభేదే
వాచ్యవన్నిర్మలే స్మృతః
వృత్తానం స్వైరకరణే
విరోధాచరణేఽపి చ॥ (57)

ఉత్తాన ముద్యమే తంత్రే
పౌరుషే పుస్తకే రణే
లంగణోద్గమ హర్షే షు
మలవేగేఽపి కీర్తితం॥ (58)

సంస్థాన మాకృతౌ మృత్యౌ
సన్నివేశే చతుష్పథే

ధావనం ప్రగమే శుద్ధౌ

సంతానః పు. ఇది పరంపరకును, వంశము కును,
శ్రీపుంరూపసంతానముకును, కల్పవృక్షముకును
పేరు.

వితానః పు. ఇది యజ్ఞముకును, విస్తారముకును,
చాదినీకిని, యజ్ఞకర్మకును, న. వృత్తవిశేషముకును,
సమయముకును, త్రి. నీచమైన దానికిని, మంద
మైన దానికిని పేరు.

ఉత్తానః త్రి. ఇది మెరకయైన దానికిని, ఊర్జ్వముఖ
ముగా శయించు దానికిని పేరు.

ఆదానః న. ఇది గ్రహించుటకును, అశ్వాలంకార
ముకును పేరు.

నిదానః న. ఇది కారణముకును, రోగ నిదానము
కును, దూడను కట్టుకన్నె త్రాటి కిని పేరు.

ఉద్యానః న. శృంగారవనముకును, వెడలు టకును,
ప్రయోజనముకును పేరు.

ఆమ్లానః పు. ఇది తెల్ల పెద్ద గోరింటుకును త్రి.
నిర్మలమైన దానికిని పేరు.

వృత్తానః న. స్వతంత్రమైన కార్యముకును,
విరోధమును చేయుటకును పేరు.

ఉత్తానః న. ఇది ప్రయత్నముకును, తన రాజ్య
సైన్యములను గూర్చి విచారణచేయుటకును,
పురుషకారముకును, పుస్తకముకును, యుద్ధము
కును, ముంగిలివాకిలికిని, బయలుదేరుటకును,
సంతోషముకును, మలము విడుచుటకును పేరు.

సంస్థానః న. ఇది ఆకారముకును, చావుకును,
నగరముచుట్టునుండు బయలు ప్రదేశముకును,
నాలుగు త్రోవలు కలిసిన ప్రదేశముకును పేరు.

ధావనః న. ఇది పరుగెత్తుటకును, పరిశుద్ధికిని.

పుష్పిపద్మాం తు ధావనీ॥

పావనం తు జలే కృచ్ఛే

పావకాధానయోరపి॥

పావనస్థిల్లా కే వహ్నా
(ప్రాయశ్చిత్తే చ పావనం ॥ (60)

వాచ్యవత్ప్రావయితరి

హరీతక్యాం తు పావనీ॥

వామన్యోక్తు వైకుంఠ

ఖర్వదక్షిణదిగ్గజే ॥ (61)

స్థాపనం స్యాత్పుంసవనే

సమాధౌ రోపణేఽపి చ॥

యావనం వర్తనే కాల

క్షేపే నిరసనేఽపి చ ॥ (62)

యుంజాన స్సారథౌ విప్రే

బుధానః పండితే గురౌ॥

దృశానం జ్యోతిషి ప్రోక్తం

దృశానశ్చ విరోచనే ॥ (63)

జవన్ దేశభేదే స్యా

ద్వేగమౌధికాశ్వయోః॥

జవన్యౌషధిభేదే స్యా

ద్వాచ్యవద్వేగిని స్మృతః ॥ (64)

జీవనం వర్తనే నీరే

పుత్రజీవేతు జీవనః॥

జీవనీ జీవనా చేతి

జీవంతీమేదయోః క్రమాత్ ॥ (65)

దేవనం వ్యవహారే స్యా

జ్ఞిగీషా క్షీడయోరపి॥

ఈ. శ్రీ. కోలపొన్న చెట్టుకును పేరు.

పావనః న. ఇది జలముకును, కృత్తప్రవతముకును,

పరిశుద్ధికిని, వాతరోగముకును పు. అందుగఱంక

తోచేసిన ధూపద్రవ్యముకును, అగ్నికిని, ప్రాయ

శ్చిత్తముకును, పవిత్రము చేయుదానికిని ఈ. శ్రీ.

కరకచెట్టుకును పేరు.

వామనః పు. ఇది ఊడుగుచెట్టుకును, విష్ణువుకును,

పొట్టివానికిని, దక్షిణ దిగ్గజ ముకును పేరు.

స్థాపనః న. ఇది పుంసవనకర్మకును, సమాధికిని,

ఆరోపించుటకును పేరు.

యావనః న. ఇది వ్యాపారముకును, కాలము

జరుపుటకును, వెళ్ళించుటకును పేరు.

యుంజానః పు. ఇది సారధికిని, బ్రాహ్మణునకును

పేరు. బుధానః పు. ఇది విద్వాంసునకును,

బృహస్పతికిని పేరు.

దృశానః న. ఇది కాంతికిని, పు. సూర్యున కును

పేరు.

జవనః పు. ఇది జవనదేశముకును, వేగముకును,

వేగముగల అశ్వముకును, ఈ. శ్రీ. ఓషధి విశేషము

కును, త్రి. వేగము గల దానికిని పేరు.

జీవనః న. ఇది జీవనార్థ వ్యాపారముకును, జలము

కును, పు. పుత్రజీవించెట్టుకును పేరు.

జీవనీ శ్రీ. ఇది పాలకూరకును పేరు. జీవనా :

శ్రీ. మేధయను గంధద్రవ్యముకును పేరు.

దేవనః న. ఇది వ్యవహారముకును, జయేచ్ఛకును,

అటుకును, పు. అటుపాచిక లకును పేరు.

అత్యేషు దేవనః ప్రోక్తో

మేహనం మూత్రశిశ్నయోః ॥

తేమనం వ్యంజనే క్షేదే

తేమనీ చుల్లికాంతరే ।

సావనో యజ్ఞకర్మాంతే

యజమానప్రచేతసోః ॥ (67)

విజ్ఞానం కార్మణే జ్ఞానే

స్రజ్ఞానం లాంఛనే ధియి ।

హాయనోర్విషి వర్దే చ

ప్రీహిభేదే చ హాయనః ॥ (68)

ఫాల్గునస్తు తపస్వ్యేఽపి

పూర్ణి మాయాం తు ఫాల్గునీ ।

ఫల్గునః కధితః పార్దే

నదీజే కకుభ్యేఽపి చ ॥ (69)

వేష్టనం కర్ణశక్కుల్యా

మృష్ణ్యేషే పరివారణే ।

గోస్తనో హరభద్రేఽపి

ద్రాక్షాయామపి గోస్తనీ ॥

కల్పనం కర్తనే క్లుప్తా

సజ్జనాయాంతు కల్పనా ।

కర్తనం ఛేదనే ప్రాహు

ర్వారీణాం తూలసే (చ) వనోః ॥ (71)

లంఘనం తూపహసే స్యా

త్రస్రమణోష్ణవనేఽపి చ ।

మండనం స్యాదలంకారేః

లంకరిష్టా తు వాచ్యవత్ ॥

భండనం కవచే యుద్దే

మేహనః : న. ఇది మూత్రముకును, లింగముకును పేరు.

తేమనః : న. ఇది పులుసుకును, తడుపు తుకును,

ఈ. శ్రీ. పొయికిని పేరు.

సావనః : పు. ఇది యాగాంతముకును, యజ్ఞము

చేసిన వానికిని, వరుణదేవునకును పేరు.

విజ్ఞానః : న. ఇది ఓషధులచేతను స్తంభనమోహనాదులను

చేయుటకును, శిల్పాదు లయందలి బుద్ధికిని పేరు.

ప్రజ్ఞానః : న. చిహ్నముకును, బుద్ధికిని పేరు.

హాయనః : పు. అగ్నిజ్ఞానముకును, సంవత్సరము

కును, ధాన్యవిశేషముకును పేరు.

ఫాల్గునః : పు. ఇది ఫాల్గునమాసముకును, ఈ. శ్రీ.

ఫాల్గునమాసపూర్ణిమకును పేరు.

ఫల్గునః : పు. ఇది అర్జునునకును, బ్రహ్మ మేడి

చెట్టుకును, మద్దిచెట్టుకును పేరు.

వేష్టనః : న. ఇది చెవికొడకకును, తల పాగాకును,

చుట్టుకొనుటకును పేరు.

గోస్తనః : పు. ఇది నలుబది పేటల ముత్యాలహారము

కును, ఈ. శ్రీ. ద్రాక్షతీగకును పేరు.

కల్పనః : న. ఛేదించుటకును, రచించుటకును, శ్రీ.

సిద్ధముచేయుటకును పేరు.

కర్తనః : న. ఛేదించుటకును, శ్రీలచేత చేయబడు

సూత్రనిర్మాణముకును పేరు.

లంఘనః : న. ఇది లంకణముకును, నడచుటకును,

దాటుటకును పేరు

మండనః : న. ఇది అలంకారముకును, త్రి. అలం

కారమగు వస్తువుకును పేరు.

భండనః : న. ఇది కవచముకును, యుద్ధముకును,

ఖలీకార్యేషి వర్తతే।

ముండనం వహనే త్రాణే
హిండనం లేఖనే రతే॥ (73)

అంగనం ప్రాంగణే యానే
కామిన్యామంగనా మతా।
కుబేరదిక్పరిణ్యామ
ప్యంగనాపరిక్షీర్తితా॥ (74)

గంధనం సూచనో త్సాహ
హింసనేషు ప్రకాశనే।
నందనం వాసవోద్భావనే
నందనో హర్షకే సుతే॥
స్యందనం తు సృతౌ నీరే
స్యందన స్తినీశే రథే।
క్రందనం రోదనే హ్వనే
చందనం మలయోద్భవే॥
చందనః కపిభేదే స్యా
న్నదీభేదే తు చందనీ।

వర్జనం చేదనే వృద్ధౌ
వారిధాన్యాం చ వర్జనీ॥ (77)
వ్యంజనం తేమనే చిహ్నా
శ్మశ్రుణ్యవయవే పి చ।

రంజనో రాగజనకే
రంజనం రక్త చందనే॥ (78)
గుండ్రా రోచనీకా నీలీ
మంజిష్ఠాను చ రంజనీ।

అపకారముకును పేరు.

ముండనః : న. ఇది క్షౌరముకును, రక్షించుటకును
పేరు. **హిండనః** : న. ఇది వ్రాయుటకును, సురత
ముకును పేరు.

అంగనః : న. ఇది ముంగిలి వాకిలికిని, నడచుట
కును, శ్రీ. శ్రీకిని, ఉత్తర దిగ్గజము యొక్క భార్య
కును పేరు.

గంధనః : న. ఇది సూచించుటకును, ఉత్సాహము
కును, హింసించుటకును, ప్రకాశించుటకును పేరు.

నందనః : న. ఇది ఇంద్రవనముకును, పు. సంతోష
ముకును, పుత్రునకును పేరు.

స్యందనః : న. ఇది స్రవించుటకును, జలము కును,
పు. నెమ్మిచెట్టుకును, రథముకును పేరు.

క్రందనః : న. ఇది ఏడ్చుటకును, పిలచు టకును
పేరు.

చందనః : న. ఇది మంచి గంధముకును, పు. చంద
నుడనువానరునకును, ఈ. శ్రీ. నదీపోషముకును
పేరు.

వర్జనః : న. ఇది చేదించుటకును, వృద్ధి బొందుట
కును, ఈ. శ్రీ. జలపాత్ర పోషముకును పేరు.

వ్యంజనః : న. ఇది పప్పు, పులుసు మొదలగు వాటి
కిని, చిహ్నాకును, ముఖరోమములకును, కరచ
రణాద్యవయవముకును పేరు.

రంజనః : పు. ఇది అనురాగమును పుట్టించువాని
కిని, న. రక్తచందనముకును, ఈ. శ్రీ. ప్రేంకణపు
చెట్టుకును, గోరోచనముకును, నీలిచెట్టుకును,
మంజిష్ఠకును పేరు.

అంజనం కజ్జలే చాక్తై
సౌవీరే చ రసాంజనే || (79)
అంజనో దిగ్గజే జ్యేష్ఠ్యై
మంజూష్యనిలస్త్రియాం |
అంజనీ లేవనాయాం చ
గృంజనస్తు రసోనకే || (80)
విషద్గ్ధ పశోర్మాంసే
గృంజనం చ ప్రకీర్తితం |
లేఖనం ఛదనే భూర్జే
లిపిస్యాసే చ లేఖనం || (81)
యోజనం చ చతుస్క్రిశ్శాం
యోగే చ పరమాత్మని |
గర్జనం నిస్సనే కోపే
వర్జనం త్యాగహింసయోః ||
మార్జనం కథితం మార్జితై
మార్జనో లోధశాఖిని |
సజ్జనో వాచ్యవత్సాధౌ
సజ్జనం ఘట్టగుల్మకే || (83)
సజ్జనా కల్పనాయాం తు
భాజనం యోగ్యసాత్రయోః |
అర్జునః కకుభే సార్థే
కార్తవీర్య మయురయోః || (84)
మాతు రేకసుతేపి స్యా
దర్జనో ధవళేన్యవత్ |
అర్జునంతు తృణోనేత్ర
గదే స్యాదర్జనీ గవి || (85)
ఉషాయాం కరతోయాయాం
కుట్టస్యామపి చ క్వచిత్ |

అంజనః : న. ఇది కాటుగ మసికిని, కూడుటకును, సౌవీరాంజనముకును, రసాంజనముకును, పు. పశ్చిమదిగ్గజముకును, బల్లికిని, స్త్రీ. వాయుదేవుని భార్యకును ఈ. స్త్రీ. పూతకును పేరు.

గృంజన : పు. ఇది వెల్లుల్లికిని, న. విష మందు పొదగబడిన పశుమాంసముకును పేరు.

లేఖన : న. ఇది ఛేదించుటకును, భుజిపత్రి చెట్టు కును, వ్రాతకును పేరు.

యోజన : న. ఇది 4 క్రోసుల దూరముకును, కూడికకును, పరమాత్మకును పేరు.

గర్జన : న. ధ్వనికిని, కోపముకును పేరు.

వర్జన : న. ఇది విడుచుటకును, చంపుటకును పేరు.

మార్జన : న. ఇది తుడచుటకును, పు. యెర్రలోద్దగ చెట్టుకును పేరు.

సజ్జన : త్రి. ఇది యోగ్యునకును, న. సేనారక్షణార్థమై శిఖిరముల చుట్టువేయు అవరణకును, స్త్రీ. రచించుటకును పేరు.

భాజన : న. ఇది యోగ్యముకును, పాత్రముకును పేరు.

అర్జున : పు. ఇది మద్దిచెట్టుకును, కార్తవీర్యార్జునునకును, నెమలికిని, తల్లికి ఒక్కడె పుత్రుడైనవానికిని, త్రి. తెల్లని దానికిని, న. శృణువశేషముకును, నేత్ర రోగముకును, ఈ. స్త్రీ. గోవుకును, అనిరుద్ధుని భార్యకును, ఈశ్వరుని హస్తము వలన బుట్టిన నదీ విశేషముకును, కుంభేన కత్తెకును పేరు.

వృజినం కల్మషేష్ఠేశే
వృజినః కుటిలేఽన్యవత్ || (86)
లాంఛనం లక్ష్మణో నామ్ని

బంధనం వధ బంధయోః |
జగత్సు రగ్నౌ జంతౌ చ
వచక్సు ర్వాగ్ని విప్రయోః ||

ప్రసూనం వాచ్యవత్సూనే
ప్రసూనం ఫల పుష్పయోః |
కానీనః కన్యకాజాత
తనయే వ్యాసకర్ణయోః || (88)
కాననం విపినే గోపే
పరమేష్ఠిముఖేఽపి చ |

కాంచనః కాంచనారే స్యా
చ్చంపకే నాగకేసరే || (89)
ఉదుంబరే చ (పున్నాగే)
ధుత్తూరే హరిద్రాయాం చ
కాంచనీకాంచనం హేమ్ని కింజల్కీ-
కుహనం కాచభాజనే |

గోలకే చాథ
శకుని స్సౌభలేకరణే ఖగే |

రోచనా రక్తకల్హారే
రోచనః కూట శాల్మలౌ || (91)
మంగళ్యేఽపి చ గోపిత్తే
రోచనా రుచిర్మస్త్రియాం |
వృసనం త్వశుభే సక్తౌ

వృజినః : న. ఇది పాపముకును, కష్టము కును,
త్రి. కుటిలునకును పేరు.

లాంఛనః : న. ఇది చిహ్నముకును, నామధేయము
కును పేరు.

బంధనః : న. ఇది చంపుటకును, కట్టుటకును పేరు.

జగత్సు : పు. ఇది అగ్నికిని, జంతువుకును పేరు.

వచక్సు : త్రి. ఇది వాచాలునకును, బ్రాహ్మణున
కును పేరు.

ప్రసూనః : త్రి. ఇది పుట్టిన దానికిని, న. ఫలము
కును, పుష్పముకును పేరు.

కానీనః : పు. ఇది కన్యయందు పుట్టినవానికిని,

వ్యాసమునికిని, కర్ణునకును పేరు.

కాననః : న. ఇది అడవికిని, గృహముకును బ్రహ్మ
యొక్క ముఖముకును పేరు.

కాంచనః : పు. ఇది దేవకాంచనపు చెట్టుకును,
సంపెంగచెట్టుకును, నాగకేసరపు చెట్టుకును, మేడి
చెట్టుకును, ఉమ్మెత్త చెట్టుకును, ఈ. శ్రీ. పసపున
కును, న. బంగారు కును, పద్మకింజల్కముల
కును పేరు.

కుహనః : న. ఇది గాజుపాత్రకును, ఉండకును
పేరు.

శకునిః : పు. ఇది దుర్యోధనుని మంత్రియగు శకునికిని,
8వ పంచాంగ కరణముకును, పక్షిని పేరు.

రోచనః : శ్రీ. ఇది యెర్రకలువకును, పు. పిన్న
బూరుగచెట్టుకును, కలుక్రానుగచెట్టుకును, శ్రీ.
గోరోచనముకును, సుందరమైన శ్రీకిని పేరు.

వృసనః : న. ఇది దుఃఖముకును, అసక్తికిని, స

పాన స్త్రీమృగయాదిషు || (92)
దైవానిష్ఠఫలే పాపే
విపత్తౌ నిష్పులోద్యమే |
ఉదానోఽవ్యదరావర్తే
మరుత్పర్వ విశేషయోః || (93)
ఉద్ధాన ముద్గతే చుల్క్యాం

విలగ్నో లగ్న మధ్యయోః |

సంధానం స్యాదభిషవే
తథా సంఘటనేఽపి చ || (94)
రాధనం రాధనే ప్రాప్తౌ
రాధనం తోషణోఽపి చ |
సాధనం నిర్వృతా మేధ్రే
సైన్యే సిద్ధౌ గతౌ వధే || (95)
ఉపాయే మృత సంస్కారే
దాహన్యే నుగమే ధనే |

ప్రధానస్తు మహామా (త్యే) త్రే
ప్రకృతౌ పరమాత్మని ||
ప్రజ్ఞాయాం చ ప్రధానంస్యా
దేకత్వేను ఫధోత్తమే |
గ్రామీణో గ్రామసంభూతే |
గ్రామీణ శ్చునివాయసే || (97)
పాతీనో మీనభేదే స్యా
త్పాతకే గుగ్గులుద్రుమే |
కాలీనం స్యాత్కులీనత్వే
గుహ్యే జన్యే కుకర్మణి || (98)

పానాది సప్తవ్యసనములకును, దైవము వలన
సంభవించు కష్టముకును, పాపము కును, ఫలహీన
ప్రయత్నముకు పేరు.

ఉదానః పు. ఇది నాభికిని, ఉదానవాయువుకును,
సర్పవిశేషముకును పేరు.

ఉద్ధానః : త్రి. ఇది బయలువెడలిన దానికిని, న.
పొయికిని పేరు.

విలగ్నః : త్రి. ఇది తగులుకొన్న దానికిని, నడుము
కును పేరు.

సంధానః : న. ఇది పానకాలమందు పుచ్చుకొను
సంజుడు మాంసముకును, కూర్చుటకును పేరు.

రాధనః : న. ఇది పూజించుటకును, పొందుటకును,
సంతోషించుటకును పేరు.

సాధనః : న. ఇది నాశముకును, శిశ్నముకును,
సైన్యముకును, సిద్ధికిని, నడచుటకును, చంపుట
కును, ఉపాయముకును, మరణించినవానికిజేయు
దహనాదిక్రియలకును, సాధించుటకును, కూడా
వెళ్ళుటకును, ధనముకును పేరు.

ప్రధానః పు. ముఖ్యునకును, న. మాయారూప
మగు నీశ్వరశక్తికిని, పరమాత్మకును, ప్రజ్ఞకును,
ఒక్కటియగుటకును, సజాతీయ శ్రేష్ఠునకును
పేరు.

గ్రామీణః : త్రి. ఇది గ్రామమందుపుట్టిన దానికిని,
కుక్కకును, కాకికిని పేరు.

పాతీనః : పు. ఇది వేయికొరలుగల మత్స్య విశేషము
కును, ఉపాధ్యాయునకును, గుగ్గిలపుచెట్టుకును పేరు.

కాలీనః : న. ఇది సత్కుల ప్రసూనత్వముకును,
మర్మాంగముకును, యుద్ధముకును, దుష్టకర్మ

కౌశేయకే విహంగాది
పశూనాం సంగరేఽపి చ |
కౌపీనం స్యాదకార్యే స్యా
ద్గృహ్య చీరప్రదేశయోః || (99)
విక్సీన్నో జరయా జ్యేర్థే
శీర్థే చాద్ద్రే చ వాచ్యవత్ |
ఆపన్న స్సవిపత్తౌ స్యా
త్రాప్తే వాచ్యవదీరితః || (100)
విపన్నః కదితో నష్టే
విపన్నశ్చ భుజంగమే |
విచ్ఛిన్నం చ సమాలభ్యే
విపన్నే కుటిలేఽన్యవత్ || (101)
సంపన్నం సాధితే ప్రోక్తం
సంపత్తిసహితేఽన్యవత్ |
తమోఽష్ట సూర్యవహ్నిందు
బుద్ధ శంకర విఘ్నఘ ||

విషఘ్నాఘ్యా శిరీషే స్యా
త్రివృలా మృతయోరపి |
శిఖీ వహ్నౌ బలీవద్దే
శరే కేతుగ్రహ ద్రుమే ||
కేకీ కుక్కుటయోశ్చాధ
శిఖీచూడాన్వితేఽన్యవత్ |
శాఖీ స్యాత్పాదపే వేదే
తురుష్కాఽఖ్యజనేఽపి చ ||
ఖడ్గీ ఖడ్గాయుధే ఖడ్గే
శృంగీ నాగ ద్రుమా ద్రిషు |

కును, పట్టుబట్టుకును, పశు పశ్యాదుల యుద్ధము
కును పేరు.

కౌపీన : న. ఇది పాపకృత్యముకును, పురుష
మర్మాంగముకును, గోచిగుడ్డకును పేరు.

విక్సీన్న : త్రి. ఇది ముదిమితాశిథిలమైన దానికిని,
చినిగిన దానికిని, తడిసిన దాని కిని పేరు.

అపన్న : త్రి. ఇది అపదతోగూడిన దాని కిని,
హిందబడిన దానికిని పేరు.

విపన్న : త్రి. ఇది నష్టమైనదానికిని, పు. పాముకును
పేరు.

విచ్ఛిన్న : త్రి. కంకుమాదుల మైపుతకును, అపదను
బొందిన దానికిని, కుటీల మైన దానికిని పేరు.

సంపన్న : త్రి. సాధించబడినదానికిని, సంపదలతో
గూడుకొన్న దానికి పేరు.

తమోఽష్ట : పు. ఇది సూర్యునకును, అగ్నికిని,
చంద్రునకును, బుద్ధదేవునకును, శివునకును,
విష్ణునకును పేరు.

విషఘ్న : పు. ఇది దిరిగెన చెట్టుకును, తెల్ల తెగడ
కును, తిప్పతీగకు పేరు.

శిఖీ : పు. ఇది అగ్నికిని, వృషభముకును, బాణము
కును, కేతుగ్రహముకును, వృక్షముకును, నెమలి
కిని, కోడికిని, త్రి. జుట్టుకల దానికిని పేరు.

శాఖీ : పు. ఇది వృక్షముకును, వేదముకును,
తురకవానికిని పేరు.

ఖడ్గీ : పు. ఇది ఖడ్గాయుధముకును, ఖడ్గమృగము
కును పేరు. **శృంగీ :** పు. ఇది ఏనుగకును, చెట్టు
కును, పర్వతముకును పేరు.

సాదీ తురంగ మాతంగ
రథారోహము కద్యతే || (105)
పత్రీ శ్యేనే రథే కాండే
ఖగ ద్రు రధికా ద్రిషు |

వజ్రే దశబలే శక్రే
వాజీ బాణా శ్వ పక్షిషు ||

చక్రీ కులాల వైకుంఠ
కోకా హి గ్రామజాలిషు |

ధన్వీ ధనుర్ధరే పార్థే
విద్యో కకుభ ద్రుమే || (107)
కృతీ స్యాత్పండితేయోగ్యే
పాశీ పాశధరేపుతా |

నందీ హరప్రతిహరే
గర్దభాండే వటద్రుమే || (108)
నందినీ తు ననందాయాం
ధేన్వాం సురసరిత్యపి |
రోహి రోహితక్యే శ్వశ్చ
వటపాదపయోరపి || (109)
హలీ బలే కృషీకే స్యా

దళీ వృశ్చిక భృంగయోః |
వర్షీ స్వాత్తేఖకే చిత్రక
రే స్యాద్భ్రష్టాచారిణి || (110)
శిల్పీ తు వాచ్యవత్కా రా

సాదీ : పు. ఇది గుర్రపు రౌతుకును, మావటి
వానికిని, రథము నడపు వానికిని పేరు.

పత్రీ : పు. ఇది దేగకును, రథముకును, బాణము
కును, పక్షికిని, వృక్షముకును, రథికునకును,
పర్వతమునకును పేరు.

వజ్రే : పు. ఇది బుద్ధదేవునకును, ఇంద్రునకును పేరు.

వాజీ : పు. ఇది బాణముకును, గుర్రముకును,
పక్షికిని పేరు.

చక్రీ : పు. ఇది కుమ్మరివానికిని, విష్ణువుకును,
చక్రవాక పక్షికిని, సర్పముకును, అనేక గ్రామాధి
పతికిని పేరు.

ధన్వీ : పు. ఇది ధనుస్సుపట్టిన వానికిని, అర్జునున
కును, నేర్పరికిని, మద్దిచెట్టుకును పేరు.

కృతీ : పు. ఇది విద్వాంసునకును, సజ్జనునకును పేరు.

పాశీ : పు. ఇది పాశమును ధరించిన వానికిని,
వరుణదేవునకును పేరు.

నందీ : పు. ఇది నందకేశ్వరునకును, కలజావ్వి
చెట్టుకును, మజ్జిచెట్టుకును పేరు.

పందినీ : స్త్రీ. ఇది ఆడుబిడ్డకును, నందినీ ధేనువు
కును, అకాశగంగకును పేరు.

రోహి : పు. ములుమోదుగచెట్టుకును, రావిచెట్టు
కును, మజ్జిచెట్టుకును పేరు.

హలీ : పు. ఇది బలరామునకును, వ్యవసాయదారు
నకును పేరు.

అశ : పు. తేలుకును, తుమ్మెదకును పేరు.

వర్షీ : పు. వ్రాతగానికిని, చిత్తరువులు వ్రాయువాని
కిని, బ్రహ్మచారికిని పేరు.

శిల్పీ : పు. ఇది వద్రము మొదలగు పనులు చేయు.

నగ్నికాయాం చ శిల్పినీ
కామీ స్యాత్కాముకేచక్ర
వాకే పారావతేఽపి చ॥
గోమీ చోపానకే ఫేరా
వాగ్మీ వాచస్పతౌ పటౌ
చర్మఫలకపాణౌ స్యా
ద్భూర్దై భృంగరిహవపి॥ (112)
అర్ధీ స్యాద్యాచకే (యత్నే)ఽపి స్యా
త్యేవకే చ వివాదిని
స్యామీ ప్రభౌ విశాఖే చ
రాగీరక్తే చ కాముకే॥ (113)

ధ్వజే శైలే రథే విప్రే
భుజంగమ తురంగయోః॥
భోగీ భుజంగమే రాజ్ఞి
గ్రామిణ్యాం నాపితేఽపి చ॥
విహాయ మహిషీం చాన్య
రాజయోషితి భోగినీ॥

ద్యువా త్వభినవే భానౌ
ప్రేత్వా మరుతి
(పారకే) వా సవే॥ (115)
రాజా ప్రభౌ నృపే చంద్రే
యత్నే క్షత్రియ శక్రయోః॥

అధ్వా వర్మని సంస్థానే
స్యాదవస్కంద కాలయోః॥

వానికిని, శ్రీ. సమర్థాడని పడుచుకును పేరు.
కామీ : పు. ఇది విటునకును, చక్రవాక పక్షికిని,
పాపురముకును పేరు.
గోమీ : పు. ఇది ఉపాసకునకును, నక్కకును పేరు.
వాగ్మీ : పు. ఇది బృహస్పతికిని, సమర్థునకును పేరు.
చర్మీ : పు. ఇది చాలుపట్టిన వానికిని, భుజిపత్రి చెట్టు
కును, భృంగరిడియను శివ ద్వారపాలునకును పేరు.
అర్ధీ : పు. ఇది యాచకునకును, సేవించు వానికిని,
వివాదను బొందిన వానికిని పేరు.
స్యామీ : పు. ఇది ప్రభువుకును, కుమార స్వామికిని పేరు.
రాగీ : పు. ఇది అనురాగముగల వానికిని, ఐటున
కును పేరు.

ధ్వజే : పు. ఇది పర్వతముకును, రథముకును,
బ్రాహ్మణునకును, సర్పముకును, అశ్వముకును పేరు.
భోగీ : పు. ఇది సర్పముకును, రాజుకును, నీలిచెట్టు
కును, మంగలి వానికిని పేరు.

భోగినీ : శ్రీ. ఇది రాణి గాక రాజుయొక్క భోగార్థ
మైన స్త్రీకిని పేరు.

ద్యువా : పు. ఇది లేత సూర్యుని పేరు.
ప్రేత్వా : పు. ఇది వాయువుకును, ఇంద్రునకును
పేరు.
రాజా : పు. ప్రభువుకును, రాజుకును, చంద్రున
కును, యక్షునకును, రెండవ జాతివానికిని, ఇంద్రు
నకును పేరు.

అధ్వా : పు. ఇది తోవకును, పురమునకు వెలుపలి
ప్రదేశముకును, శిఖరముకును, కాలముకును
పేరు.

ధన్వా జాంగలదేశే స్యా
ధ్రున్వ చాపే స్థలేఽపి చ।
అల్మా దేహ మనో బ్రహ్మ
స్వభావ భృతి బుద్ధిషు॥ (117)
ప్రయత్నే చావ్యథ
గ్రావా ప్రస్తరే జలదే గిరౌ ।

బ్రహ్మ విరించ ద్విజయో
భృత్విశ్నంధ్రాల్క యోగయోః॥ (118)
బ్రహ్మ ప్రోక్తం తపోఽధ్యాత్మ
వేద జ్ఞానేషు సూరిభిః।
అర్వా చ కుత్స్థితే వాహే
వృషే కర్ణ మహేంద్రయోః॥
యువా స్యాత్తరుణీ శ్రేష్ఠ
నిసర్గ బలశాలిని।
పర్వ స్యాదుత్పవే గ్రంధా
ప్రస్తావే లక్షణాంతరే॥ (120)
దర్శప్రతిపదో స్సంధా
విషువత్రభృతిష్వపి।
భర్మ స్వర్ణే భృతౌ భారే
చర్మ స్వాద్వల్కల త్వచోః॥

కర్మవ్యాప్యే క్రియాయాంచ

వర్షా నేత్ర ఛదా ధ్వనోః॥
వర్షా దేహ ప్రమాణాతి
సుందరాకారయో రపి॥
సద్మ స్యాన్మందరే నీరే

ధన్వాః పు. ఇది మైదానముకును, న. ధనస్సుకును,
ప్రదేశముకును పేరు.

అల్మా : పు. ఇది శరీరముకును, మనస్సుకును,
పరబ్రహ్మకును, స్వభావముకును, దైర్ఘ్యముకును,
బుద్ధికిని, ప్రయత్నముకును పేరు.

గ్రావాః పు. ఇది రాతికిని, మట్టుకును, పర్వతము
కును పేరు.

బ్రహ్మ : పు. ఇది బ్రహ్మకును, బ్రాహ్మణును,
ఆచార్యునకును, పంచాంగయోగ వశేషముకును పేరు.

ప్రోక్తః న. తపస్సుకును, పరమాత్మకును, వేదము
కును, బ్రహ్మజ్ఞానముకును పేరు.

అర్వాః త్రి. ఇది కుత్స్థితనకును, పు. అశ్వముకును పేరు.

వృషాః పు. ఇది కర్ణునకును, ఇంద్రునకును పేరు.

యువాః త్రి. ఇది యౌవన వంతునకును, శ్రేష్ఠమైన
దానికిని, స్వతస్సిద్ధమైన బలము గలవానికిని పేరు.

పర్వ : న. ఇది ఉత్పవముకును, కణుపునకును,
సమయముకును, లక్షణ వశేషముకును, అమా
వాస్య ప్రతిపత్తుల సంధికాలముకును, సంక్రమణ
విషువదాది పుణ్యకాలములకును పేరు.

భర్మ : న. ఇది బంగారుకును, కూలికిని, బరువు
కును పేరు. చర్మ : న. ఇది నారపట్టుకును, త్వగింద్రి
యముకును పేరు.

కర్మ : న. ఇది సాధనము (లేక కర్తకర్మక్రియల
యందలి రెండవది) క్రియకును పేరు.

వర్ష : న. ఇది కనురెప్పకును, మార్గముకును పేరు.

ప్రమాణ : న. ఇది శరీరముకును, పరిమితికిని, మిక్కిలి
సుందరమగు నాకారముకును పేరు.

సద్మ : న. ఇది గృహముకును, జలముకును పేరు.

చద్యశాత్య పదేశయోః |
ధామ దేహీ గృహేశామ్
స్థానే జన్మ ప్రభావయోః ||

ప్రేమ నర్మణీ చ స్నేహే
వ్యోమ వారి విహాయసోః |
పక్షునూత్రాది సూక్ష్మాంశే
కింజల్కే నేత్రలోమని ||
లక్ష్మవిహ్వ ప్రధానే స్యా
దశనిః పవివిద్యుతోః |

అరత్నిః కఫణౌ హస్తే
నప్రకోష్ఠతలాంగశౌ || (125) |
సేనానీః కార్తకేయే స్యా
త్తథా సేనాపతావపి |
ప్రౌఢినీ వజ్రతటితోః

కామినీ భరువందయోః ||
వాహినీ స్యాత్తరంగిణ్యాం
సేనా సైన్యప్రభేదయోః |
వర్తనీ తర్కపిండే స్యా
ద్వర్తనీ మలినే పథి || (127)

బోధనీ బోధ పిప్పల్వ్య
ర్బోధనం గంధబోధనే |
వాణినీ నర్తకే మత్త
విద్వదవనితాసు చ || (128) |
రజనీ నీలికా లాక్షా

భద్ధః : న. ఇది కుటీలత్వముకును, మిషకును పేరు.
ధామ : న. ఇది శరీరముకును, గృహముకును,
కిరణముకును, స్థానముకును, పుట్టుగకును,
ప్రభావముకును పేరు.

ప్రేమః : న. ఇది పరిహాసముకును, స్నేహముకును పేరు.
వ్యోమః : న. ఇది జలముకును, ఆకాశము కును పేరు.
పక్ష్యః : న. ఇది ధారము మొదలయిన వాటి యేవకును,
పుష్ప కేసరముకును, రెప్పుల వెంట్రుకలకును పేరు.
లక్ష్మ్యః : న. ఇది గురుకుకును, ముఖ్యముకును పేరు.
అశనిః : పు. ఇది వజ్రాయుధముకును, మెరుపు
కును పేరు.

అరత్నిః : పు. మోచేతికిని, మూరకును, లొడితెడు
ప్రమాణముకును పేరు.
సేనానీః : పు. ఇది కుమారస్వామికిని, సేనానాయ
కునకును పేరు.
ప్రౌఢినీః : స్త్రీ. ఇది వజ్రాయుధముకును, మెరుపున
కును పేరు.

కామినీః : స్త్రీ. స్త్రీకిని, ఖదనికకును పేరు.
వాహినీః : స్త్రీ. ఇది నదికిని, సేనకును, సేనాబళి
షముకును పేరు.
వర్తనీః : స్త్రీ. ఇది నూలువడుకు రాట్నమందలి
మట్టి ముద్దకును, త్రి. మలినమైన దానికిని స్త్రీ.
మార్గముకును పేరు.
బోధనీః : స్త్రీ. ఇది తెలియుటకును, పిప్పలి చెట్టు
కును, న. పరిమళింపజేయుటకును పేరు.
వాణినీః : స్త్రీ. ఇది నాట్య స్త్రీకిని, మదించిన స్త్రీకిని,
ప్రౌఢ స్త్రీకిని పేరు.
రజనీః : స్త్రీ. ఇది నీలిచెట్టుకును, లక్క కును,

హరిద్రాయామినీషు చ |

నఖినీ పద్మినీ పద్మ

వ్యోమసింధు సరోవరే || (129)

నఖికాయాం చ నఖినీ

నఖినం కమలే జలే |

మాలినీ వృత్తభేదే స్యా

న్మాలాకార స్త్రీయామపి ||

చంపానగర్యాం గౌర్యాం చ

మందాకిన్యాం చ మాలినీ |

శంఖినీ శ్వేతపున్నాగే

చౌరపుష్పాం వదూభిది || (131)

పద్మినీ స్త్రీవిశేష స్యా

తృరస్యామంబుజ్వేపి చ |

హస్తినీ గజయోషాయాం

నారీ భేదే చ హస్తినీ || (132)

సంధినీ తు వృషాక్రాంతా

కాలద్దుగవో స్ఫుటా |

భట్టినీ ద్విజభార్యాయాం

నాట్యోక్తౌ రాజయోషితి ||

రేచనీ త్రివృతా దంతీ

గుడరోచనికాసు చ |

అర్శోఘ్ని తాళమూల్యాంస్యా

దర్శోఘ్ని స్ఫూరణ్వేపి చ || (134)

శతఘ్ని శస్త్రభేదే స్యా

ద్భుల్లికాళ్యాం కరంజకే |

అసిక్వే స్యాదవృత్తాంతః

పసపునకును, రాత్రికిని పేరు.

సఖినీ : స్త్రీ. ఇది పద్మసమూహముకును, పా

సామాన్యముకును, ఆకాశగంగకును, పద్మసరస

కును, లతావిశేషముకును పేరు.

సఖినః : న. ఇది పద్మముకును, ఉడకముకును పేరు

మాలినీ : స్త్రీ. ఇది మాలినీ వృత్తముకును, పూ

దండలగుచ్చెడు స్త్రీకిని, చంపా పట్టణముకు

పార్వతికిని, ఆకాశగంగకును పేరు.

శంఖినీ : స్త్రీ. వెలిపొన్న చెట్టుకును, కట్టె చెట్టు

కును, శంఖినీ జాతి స్త్రీకిని పేరు.

పద్మినీ : స్త్రీ. ఇది పద్మినీజాతి స్త్రీకిని పద్మ సరస్సు

కును, పద్మముకును పేరు.

హస్తినీ : స్త్రీ. ఇది ఆడుయేనుగకును, హస్తినీజాతి

స్త్రీకిని పేరు.

సంధినీ : స్త్రీ. ఇది వెదగొనుటచేత వృషభముచేత

నెక్కబడిన గోవుకును, అకాలమందు పాలిచ్చు

యావుకును పేరు.

భట్టినీ : స్త్రీ. ఇది బ్రాహ్మణుని భార్యకును, నాట్య

భాషయందు, పట్టపుదేవిగాక ఇతరమైన రాజభార్య

కును పేరు.

రేచనీ : స్త్రీ. ఇది తెల్ల తెగడకును, నాగదంతి చెట్టు

కును, కంపిల్లమనెడి గంధ ద్రవ్యముకును పేరు.

అర్శోఘ్ని : స్త్రీ. ఇది తేగకును, పు. కందదుంపకును

పేరు

శతఘ్ని : స్త్రీ. ఇది ఫిరంగికిని, తేలుమణిచెట్టుకును,

క్రానుగ చెట్టుకును పేరు.

అసిక్వే : స్త్రీ. ఇది అంతఃపురపరిచారికయగు యౌవన

పురప్రేష్యస్త్రియాం ధునా॥
సూచనా వ్యధనే దృష్టే
గంధనేఽభినయేఽపి చ॥
భావనా లేపనే ధ్యానే
వేదనా జ్ఞానదుఃఖయోః॥
కుహనా దంభచర్యాయా
మీర్ష్యాఞ్చా కుహనః పునః॥
పూతనా రాక్షసీభేదే
హరీతక్యాం చ పూతనా॥ (137)

చేతనా సంవిదిప్రోక్తా
వాచ్యవత్ప్రాణిని స్మృతా॥
ప్రసన్నా మదిరాయాం స్యా
త్రప్రసాదసహితేఽన్యవత్॥
లలనా నాడికాభేదే
జిహ్వాయాం వరయోషితి॥
శ్లేష్మఘ్నీ కధితా మల్యాం
కంపిల్లక ఫణిజ్జయోః॥ (139)

★ అథ నాంత శ్చతుర్వర్గః ★
మహాధనం మహామూల్యే
సువస్త్రై స్స్త్రికైః పి చ॥

తపోధన స్తాపసే స్యాన్ముం
డీ ర్యాం చ తపోధనా॥
ఆరాధనం తోషణే స్యా
త్రాప్తౌ చ పచనేఽపి చ॥
ఉపధానం విషేఽపి స్యా
ద్గ్ధేండుకే ప్రణయేఽపి చ॥
ప్రణేధానం ప్రయత్నే స్యా

శ్రీకిని, నదికిని పేరు.
సూచనా : శ్రీ. ఇది బాధించుటకును, చూపునరును,
కొండెములు చెప్పుటకును, అభినయముకును పేరు.
భావనా : శ్రీ. ఇది పూతకును, ధ్యానించుటకును పేరు.
వేదనా : శ్రీ. ఇది జ్ఞానముకును, దుఃఖము కును పేరు.
కుహనా : శ్రీ. ఇది దంభాచారముకును, పు.
అసూయా స్వభావము గలవానికిని పేరు.
పూతనా : శ్రీ. ఇది పూతనయనురక్తసి కిని,
కరకచెట్టుకును పేరు.

చేతనా : శ్రీ. ఇది బుద్ధికిని, (తి. ప్రాణము గల
దానికిని పేరు.
ప్రసన్నా : శ్రీ. ఇది కల్లుకును, (తి. నిర్మల మైన
దానికిని పేరు.
లలనా : శ్రీ. నరములలోని భేదముకును,
నాలుకకును, ఉత్తమ శ్రీకిని పేరు.
శ్లేష్మఘ్నీ : ఇది మల్లిచెట్టుకును, కంపిల్లమును
గంధద్రవ్యముకును, నల్లగగ్గెర చెట్టుకును పేరు.

మహాధన : (తి. గొప్ప విలువగల దానికిని, న.
విలువ గల వస్తుముకును, అందుగ బంకతో చేసిన
ధూపద్రవ్యముకును పేరు.

తపోధన : పు. ఇది మునీశ్వరునకును, శ్రీ. చిత్రి
కూరకును పేరు.

ఆరాధన : న. ఇది సంతోషించుటకును, హిందుకు
కును, పరిపక్వముకును పేరు.

ఉపధాన : న. ఇది విషముకును, తలగడాకును,
ప్రేమకును పేరు.

ప్రణేధాన : న. ఇది ప్రయత్నముకును, ప్రవేశించుట

త్రవేశే చ సమాహితౌ |
అయోధనం వధే యుద్ధే
ఽవలగ్నో మధ్యలగ్నయోః ||

అభిజనః కులే ఖ్యాతౌ
జన్మభూమ్యాం కులధ్వజే |

భవేత్పుణ్యజన్ యక్షే
రాక్షసే సజ్జనేఽపి చ ||
విసర్జనం పరిత్యాగే
దానే సంప్రేక్షణేఽపి చ |
పుథగ్జనస్త్మతో నీచే
మూర్ఖే చాథ
ప్రయోజనంకార్య హేత్వో

ర్నిధువనం సురతే
కంపనేఽపి చ |
అనూచానో వినీతే స్యా
త్సాంగ వేదవిచక్షణే || (145)
అవాచీన మవాగర్థే
విపర్యస్తే చ వాచ్యవత్ |
ప్రవచనం స్మృతం వేదే
ప్రక్షప్తవచనోఽపి చ || (146)
వైరోచనస్తు సుగతే
బలిదైత్యార్కపుత్రయోః |
విరోచనో ర్గే దహనే
చంద్రే ప్రహ్లాదనందనే ||
ఆతంచనం ప్రతీవాప

కును, కూడుకొనుటకును పేరు.
అయోధనః : న. ఇది చంపుటకును, యుద్ధముకును పేరు.
అవలగ్నః : పు. ఇది నడుముకును, త్రి. తగులుకొన్న
దానికిని పేరు.
అభిజనః : పు. ఇది వంశముకును, ఖ్యాతికిని. పుట్టిన
దేశముకును, వంశపరంపరగా వచ్చుచున్న చిహ్న
ముకును పేరు.
పుణ్యజనః : పు. ఇది యతునకును, రాక్షసునకును,
సజ్జనునకును పేరు.
విసర్జనః : న. ఇది విడచుటకును, ఈవిడిచి, పంపిం
చుటకును పేరు.
పుథగ్జనః : పు. ఇది నీచునకును, మూఢునకును
పేరు.
ప్రయోజనః : న. ఇది కార్యముకును, కారణము
కును పేరు.
నిధువనః : న. ఇది సురతముకును, చలించుటకును
పేరు.
అనూచానః : పు. ఇది వినయముగల వానికిని,
సాంగవేదాధ్యయనము చేసినవానికిని పేరు.
అవాచీనః : త్రి. తలవంచుకొన్నదానికిని, వ్యత్యస్త
మైన దానికిని పేరు.
ప్రవచనః : న. ఇది వేదముకును, గొప్ప వాక్యము
కును పేరు.
వైరోచనః : పు. ఇది బుద్ధదేవునకును, బలిచక్రవర్తి
కిని, సూర్యుని పుత్రునకును పేరు.
విరోచనః : పు. ఇది సూర్యునకును, అగ్నికిని,
చంద్రునకును, ప్రహ్లాదుని కుమారునికిని పేరు.
ఆతంచనః : న. ఇది తోడు పెట్టుటకును, వేగము

జవనా ప్యాయనేషు చ |
అభివన్న్వీహరార్థే భి
ద్రుతే గ్రస్తే విపద్గతే || (147)

అతిపన్న స్మృతో ధీరై
ర్విజ్ఞాతేఽంగీకృతేఽపి చ |
సమాపన్నం సమాప్తే స్యా
త్రాప్తేక్షేప్తే వధేఽపి చ ||

భవే త్రుజననం యోనౌ
జన్మని ప్రగమ్యేపి చ |
ఆకలనం నిబంధే స్యా
దాకాంక్షా పరిసంఖ్యయోః ||
సంమూర్చన మభివ్యాప్తౌ
సంమూర్పా మోహయోరపి |
నిర్యాతనం వైరశుద్ధై
దానేన్యాసార్పణేమతౌ || (151)
కపీతనం గర్వభాండ
శిరీషా మ్రాతకేఽపి చ |

అశ్వత్థే చ
సముత్థాన ముద్యమే
రోగన్విర్గమే || (152)
ఆచ్ఛాదనం సంపిదానే
స్మృతం వస్త్రే ప్రవారణే |
రాజాదనం క్షీరికాయాం
ప్రియాళా కింశుకేఽపి చ ||
క్రౌంచాదనస్త్ర పిప్పల్యాం
చించోటక మృణాళయోః |

కును, తృప్తిపొందుటకును పేరు.

అభివన్న్వ : (తి. ఇది అపహాధము చేసినవానికిని, తరుమబడినవానికిని, శత్రువుచే నా క్రమించబడిన వానికిని, అపత్తును బొందిన వానికిని పేరు.

అతిపన్న : (తి. ఇది తెలియబడినదానికిని, అంగీకరించబడినదానికిని పేరు.

సమాపన్న : (తి. ఇది సమాప్తిపొందించబడిన దానికిని, పొందబడినదానికిని, క్లేశపెట్టబడిన దానికిని, వధకును పేరు.

ప్రజనన : న. ఇది భగముకును, పుట్టుగకును, శీఘ్రగమనముకును పేరు.

ఆకలన : న. కట్టుటకును, పదప్రశ్నకును, లెక్కపెట్టుటకును పేరు.

సంమూర్చన : న. అంతటా వ్యాపించుటకును, మూర్ఖిల్లుటకును, మోహమును బొందుటకును పేరు.

నిర్యాతన : న. ఇది పగదీర్చుకొనుటకును, ఈచికిని, దాచినధనమును మరలనిచ్చుటకును, బుద్ధికిని పేరు.

కపీతన : న. ఇది కలజువ్విచెట్టుకును, దిరికెన చెట్టుకును, అంబాశవృక్షముకును, రావిచెట్టుకును పేరు.

సముత్థాన : న. ఇది ప్రయత్నముకును, వ్యాధిని నిశ్చయించుటకును పేరు.

ఆచ్ఛాదన : న. ఇది కప్పుటకును, వస్త్రముకును, నిషేధించుటకును పేరు.

రాజాదన : న. పాలచెట్టుకును, మొరళిచెట్టుకును, మోదుగచెట్టుకును పేరు.

క్రౌంచాదన : పు. ఇది రావిచెట్టుకును, తృణవిశేషముకును, తామరతూడుకును పేరు.

ఉత్పాదనం సముల్లేఖో
 ద్వాహనోద్వర్తనేషు చ॥
 వృక్షాదన శ్రులదళే మధు
 (కుద్ర) చృత్రకుతారయోః
 వృక్షాదనీ స్మృతా వందా
 విదారీగంధయోరపి॥ (155)
 సదాదానోఽభ్ర మాతంగే
 హేరంబే గంధహస్తిని॥
 అ(ప)వదానం చేతి వృత్త
 కర్మభిందనయోరపి॥ (156)
 కుచందనం చ పత్రాంగే
 ద్రుభేదే రక్తచందనే॥
 ఆస్కందనం తిరస్కారే
 రణే సంకోషణ్యేషి చ॥
 సంవననం సమాలోచే
 వశీకారే ప్రకీర్తితం॥
 విహేడనం చ హింసాయాం
 మర్దనే చ విడంబనే॥ (158)
 జలాటనో లోహపుష్పే
 జలూకాయాం జలాటనీ॥
 ప్రస్ఫోటనం భవేత్సార్వే
 తాదనే చ ప్రకాశనే॥ (159)
 ఉత్పతనం సముత్పత్తౌ
 తథోర్లుగమనేఽపి చ॥
 ఉచ్ఛర్జనం చోత్పతన్య
 పృషాపుత్తాపితేషు॥ (160)
 సమాదానం సమీచీన
 గ్రహణే నిత్యకర్మణి॥

ఉత్పాదన : పు. ఇది ఎత్తిపొడుపు మాటుకును,
 వివాహముకును, ఎగురుటకును పేరు.
 వృక్షాదన : పు. ఇది రావిచెట్టుకును, తేనె పట్టు
 కును, గండ్రగొడ్డలికిని, ఈ. శ్రీ. బదనికెకును,
 ముయ్యాకుపొన్న చెట్టుకును పేరు.
 సదాదానః పు. ఇది ఐరావతముకును, విఘ్నేశ్వరు
 నకును, మదపుతేనుగకును పేరు.
 అవదానః న. ఇది పూర్వమందు గతించిన పరిశుద్ధ
 వ్యాపారముకును, ఖండించుటకును పేరు.
 కుచందన : న. ఇది రక్తచందనసదృశమగు కాష్ఠవోష
 ముకును, వృక్షవోషముకును, రక్తచందనముకును పేరు.
 ఆస్కందనః న. ఇది తిరస్కరించుటకును, యుద్ధ
 ముకును, తపింపజేయుటకును పేరు.
 సంవననః న. ఆలోచించుటకును, స్వాధీనము
 చేసుకొనుటకును పేరు.
 విహేడన : న. ఇది హింసించుటకును, కొట్టుట
 కును, పరిహాసముచేయుటకును పేరు.
 జలాటన : పు. ఇది రాబులుగుకును, ఈ. శ్రీ.
 జలగకును పేరు.
 ప్రస్ఫోటన : న. ఇది చేటుకును, కొట్టుటకును,
 ప్రకాశించుటకును పేరు.
 ఉత్పతన : న. ఇది పుట్టుగకును, ఎగురుటకును
 పేరు.
 ఉచ్ఛర్జనః న. ఇది ఎగురుటకును, దొరలు టకును,
 నలుగురిండికిని పేరు.
 సమాదాన : న. ఇది లెస్సగా గ్రహించుటకును,
 నిత్యకర్మకును పేరు.

సంయమనీ ప్రతే పుర్యాం
సంయమనీ యమస్య చ॥
నిశమనం శ్రుతౌ ద్రష్టౌ
దృష్ట్యాలోచే నిశామనం॥

ప్రతిమానం ప్రతిచ్ఛాయా
గజదంతాంతరాళయోః॥
అభిమానస్సత్తో జ్ఞానే
గర్వే ప్రణయ హింసయోః॥
అధిష్ఠానం పురే చక్రే
ప్రభావేఽధ్యాసనేఽపి చ॥
వర్తమానః ప్రశ్నభేదే
శరావైరంధ్రవిఘ్నః॥

మాలుధాన శ్చిత్రసర్వే
మాలుధానీ లతాంతరే॥ (164)
ప్రతియత్నస్త్రు సంస్కార
లిప్సోపగ్రహణోమ చ॥
భవేదుదయనో వత్స
రాజేగస్త్యమునావపి॥ (165)
విహననం విఘాతే స్యా
త్ప్రింజనే తూలధూననే॥
సంవాహనం వాహనేఽపి
భారాదే రంగమర్దనే॥
ఉద్వాహనం ద్వీసీత్యేస్యా
ద్రజ్వా ముద్వాహినీమతా॥
మహాసేనో విశాఖే స్యా
న్మహో సైన్యపతావపి॥ (167)

సంయమనీ : శ్రీ. ఇది ప్రతముకును, యముని
పట్టణముకును పేరు.

నిశమన : న. ఇది వినుటకును, చూచుటకును పేరు.

నిశామన : న. ఇది చూచుటకును, ఆలోచించుట
కును పేరు.

ప్రతిమాన : న. ఇది ప్రతిబింబముకును, ఏనుగ
రెండుదంతముల నడిమి భాగముకును పేరు.

అభిమాన : పు. జ్ఞానముకును, గర్వముకును,
క్రేమకును, హింసకును పేరు.

అధిష్ఠాన : న. ఇది పట్టణముకును, బండి చక్రము
కును, ప్రభావముకును, ఆక్రమించుటకును పేరు.

వర్తమాన : పు. ఇది అభినయమందలి ప్రశ్నవిశేష
ముకును, మూకుడుకును, అముదపుచెట్టుకును,
విఘ్నపుకును పేరు.

మాలుధాన : పు. ఇది ముర్రబాముకును, ఈ. శ్రీ.
లతావిశేషముకును పేరు.

ప్రతియత్న : పు. ఇది గుణాతిశయమును గలిగించు
టకును, అభిలాషకును, చెరపెట్టుటకును పేరు.

ఉదయన : పు. ఇది వత్సరాజుకును, అగస్త్యమహా
మునికిని పేరు.

విహనన : న. ఇది విఘ్నముకును, విల్లువలె నుండు
దూదినేకు సాధనముకును, దూదేకుటకును పేరు.

సంవాహన : న. ఇది బరువు మోయుటకును,
శరీరమును మర్దించుటకును పేరు.

ఉద్వాహన : న. ఇదిరెండుసార్లుదున్నినభూమికిని,
ఈ. శ్రీ. త్రాటికిని పేరు.

మహాసేన : పు. ఇది కుమారస్వామికిని, గొప్ప
సేనానాయకునకును పేరు.

రసాయనం విడంగే స్యా
జ్వరావ్యాధిజితౌషధే ।
రసాయణః పక్షి రాజే
విప్లవీచ రసాయనం ॥ (168)

కాత్యాయనో వరరుచౌ
గౌర్యం కాత్యాయనీ మతా
కాషాయవస్త్రవిధవార్థ
జరత్యా మపీష్యతే ॥ (169)

సుదర్శనో హరేశ్చక్రే
మరావత్యాం సుదర్శనా ।
ఆజ్ఞాయా మోషధీభేదే
మేరుజంబ్యాం సుదర్శనా ॥ (170)

నిర్భుత్యనం ఖలీ కార్య
లక్ష్మకే చ సమాపనం ।
పరిచ్ఛేదే సమాప్తాచ
సమాధానే ప్రమాపణే ॥ (171)

అన్వాసనం స్నేహ వస్తా
పుషాప్తా వసుకోచనే ।
ఉపాసనం శరాభ్యాసే
శుశ్రూషాయాం చ హింసనే ॥

నిరసనం నిరాసే స్యా
ద్వధే నిష్ఠివనేపి చ ।
నిర్వాసనం హింసనే చ
నగరాధే భృహిష్ఠ్యతౌ ॥ (173)

ఆవేశనం శిల్పగృహే
భూతావేశప్రవేశయోః ।

సారసనం మేఖలాయా

రసాయనః న. ఇది వాయువిడంగముకును, కయ
రోగమును హరించు ఔషధముకును, పు. గరుత్మం
తునకును, న. గరళముకును పేరు.

కాత్యాయనః పు. ఇది మునిత్రయమందలి కాత్యాయ
యన నామాంతరము గల వరరుచికిని, ఈ. శ్రీ.
పార్వతికిని, సగము వయసు గతించి కాషాయ
వస్త్రములు ధరించిన విధవకును పేరు.

సుదర్శనః పు. ఇది విష్ణుచక్రముకును, శ్రీ. స్వర్ణ
పట్టణముకును, ఆజ్ఞకును, ఓషధివిశేషముకును,
జంబూద్వీప సంజ్ఞా హేతుభూతమగు మేరుపర్వత
మందలి నేరేడు చెట్టుకును పేరు.

నిర్భుత్యనః న. అపకారముకును, లత్తుకకును పేరు.

సమీచనః న. ఇది గ్రంథవిచ్ఛేదముకును, ముగియు
తుకును, అంగీకారముకును, చంపుతుకును పేరు.

అన్వాసనః న. ఇది చమురుగల వస్తువుకును,
సేవించుతుకును, దుఃఖించుతుకును పేరు.

ఉపాసనః న. ఇది ధనుర్విద్యాభ్యాసముకును,
శుశ్రూషకును, హింసించుతుకును పేరు.

నిరసనః న. ఇది తిరస్కరించుతుకును, చంపుతు
కును, ఉమియుతుకును పేరు.

నిర్వాసనః న. ఇది చంపుతుకును, పురము నుండి
వెడలు గొట్టుతుకును పేరు.

ఆవేశనః న. ఇది కంసాలిమొదలగువారు పనిచేయు
శాలకును, గ్రహము సోకుతుకును, ప్రవేశించుతు
కును పేరు.

సారసనః న. ఇది మగువల మొలనూలుకును,

మురస్త్రి చ తనుఃప్రిణాం॥ (174) కవచాదులయొక్క దార్ధ్యార్థము భటులు మొల
నుంచుకొను పటకాకును పేరు.

ప్రహసనం భవేర్భంగే
ప్రహసాక్షే వయోరపి ।

వరాసనం వాస్పదనే (సుచాప)

షిర్గక ద్వారపాలయోః॥

ఘనాఘనో ఘాతుకమ

త్తదంతినో ర్నిరంతరే

వాసవవర్ష కాబ్జయోః ।

సనాతన శ్వాశ్వతకం

సవైరిణో శ్శివే పితౄ

ణా మతిథౌ సునిశ్చలే॥ (176)

శరాసనం తు కోదండే

జలస్థాన నిషంగయోః ।

సుయామునో వత్సరాజే

ప్రసాదేఽభ్రాంతరేఽచ్యుతే॥

విస్తాపనాఖ్యా కుహతే

గంధర్వనగరేఽచ్యుతే ।

సుకర్మాగ్రహయోగే స్వా

త్సృక్మా దేవశిల్పిని॥ (178)

దుర్మామాఖ్యాఽపి గురజ

ద్వీర్షకోశికయోరపి ।

ద్విజన్మాదశనే విప్రే

భూతాత్మా పుద్గలే విధౌ॥

అర్యమా సూర్యభక్తాయాం

సూర్యే చ పితృదైవతే ।

సుదామా భూధరే మేఘే

ప్రహసన : న. ఇది భంగముకును, అధికమైన
నవ్వుకును, ఆక్షేపించుటకును పేరు.

వరాసన: న. ఇది జలాధారప్రదేశముకును, విటగా
నికిని, ద్వారపాలునకును పేరు

ఘనాఘన : పు. ఇది దుష్టనకును, మదపుటేను
గకును, దట్టనకును, ఇంద్రునకును, వర్షించుమేఘ
ముకును పేరు.

సనాతన : త్రి. ఇది నాశము లేనిదానికిని, పు.
విష్ణువుకును, శివునకును, పితృదేవతల అతిధికిని,
త్రి. నిశ్చలమైనదానికిని పేరు.

శరాసన : న. ఇది ధనస్సుకును, జలప్రదేశము
కును, అమ్ములపొదికిని పేరు.

సుయామున : పు. ఇది వత్సరాజుకును, ప్రసాద
ముకును, మేఘవిశేషముకును, విష్ణువు కును పేరు.

విస్తాపన : పు. కుత్సితనకును, గంధర్వలపట్టణ
ముకును, విష్ణువుకును పేరు.

సుకర్మా : పు. ఇది పంచాంగ యోగభేదముకును;
దేవతల శిల్పికిని పేరు.

దుర్మామా : పు. ఇది మూలశంక రోగముకును,
ఏనుగ జలగకును పేరు.

ద్విజన్మా : పు. ఇది దంతముకును, బ్రాహ్మణున
కును పేరు.

భూతాత్మ : పు. ఇది శరీరముకును, బ్రహ్మకును పేరు.

అర్యమా : పు. ఇది మంత్రెన చెట్టుకును, సూర్యుని
కిని, పితృదేవతావిశేషముకును పేరు.

సుదామా : పు. ఇది పర్వతముకును, అగ్నికిని పేరు.

విశ్వప్యానలచంద్రయోః॥

సుధాన్వా ప్రాథమానుష్ఠే

సుధన్వా విశ్వకర్మణి॥

వనశ్వా గంధమార్జా లే

వంచక వ్యాఘ్రయోరపి॥

పరిశ్వా క్రతుకర్మజ్ఞే

యాజ్ఞికే పరిచారకే॥

అథర్వా బ్రాహ్మణేవేదే

త్యథర్వ పరికీర్తితం॥

సుపర్వా త్రిదశే వంశే

శరే ధూమేశ్వరే పర్వణి॥

లలామ చ లలామం చ

లాంచన ధ్వజ వాజిపు॥

శృంగే ప్రధానే భూషాయాం

రమ్యే వాలది పుండ్రయోః॥

ప్రభావే చ

కలాపీ తు ప్లక్ష బద్ధిణ

యోరపి॥ (184)

ప్రత్యర్థీ కథిత శృతౌ

ప్రత్యర్థీ ప్రతివాదిని॥

కేసరీ తురగే సింహే

పున్నాగే నాగకేసరే॥ (185)

శిఖరీ పాదపేక్షైలే తథా

పామార్గ కోట్టయోః॥

శృంగారీ తు సువేషిన్యా

త్రిముకే చ మతంగజే॥

విలాసే భోగిని వ్యాఘ్రే

పలాశీ వృక్ష రక్షసోః॥

విశ్వప్యా : పు. ఇది అగ్నికిని, చంద్రునకును పేర
సుధన్వా : పు. ఇది మంచివిలుకానికిని, దేవశిల్పికి
పేరు.

వనశ్వా : పు. ఇది జవాబిది పిల్లికిని, నక్కకును
పెద్దపులికిని పేరు.

పరిశ్వా : పు. ఇది యజ్ఞకర్మ తెలిసిన వానికిని
యాజ్ఞికునకును, ఉపచారము చేయు వానికిని పేరు

అథర్వా : పు. ఇది బ్రాహ్మణునకును, న. వేదము
కును పేరు.

సుపర్వా : పు. ఇది దేవతకును, వెదురుకును
రెల్లుకును, పొగకును, పర్వముకును పేరు.

లలామ : న. ఇది చిహ్నమును, లలామ : టెక్కము
కును, కొమ్మకును, ముఖ్యమైనదానికిని, అలంక
రముకును, సుందరమైన దానికిని, వెండ్రుకల
గలతోకకును, తిలకముకును, సామర్థ్యముకును
పేరు.

కలాపీ : న. ఇది జువ్విచెట్టుకును, నెమలికిని పేరు

ప్రత్యర్థీ : పు. ఇది శత్రువుకును, ఎదరివాదముచేయు
వానికిని పేరు.

కేసరీ : పు. ఇది అశ్వముకును, సింహముకును.
పొన్నచెట్టుకును, నాగకిసరపుచెట్టుకును పేరు.

శిఖరి : పు. ఇది వృక్షముకును, పర్వతముకును.
ఉత్తరేశిచెట్టుకును, కోటగలపురమునకును పేరు.

శృంగారి : పు. ఇది మంచి వేషముగలవానికిని.
పోకచెట్టుకును, ఏనుగుకును పేరు.

విలాసీ : పు. ఇది భోగమంతునకును, సర్పముకును పేరు.

పలాశీ : పు. ఇది వృక్షముకును, రాక్షసునకును పేరు.

శిఖండీ తు మయూరే స్యా
ద్భాణ క్షత్రియభేదయోః॥ (187)
కలాపేచార్థ

గుంజాయాం యూధికాయాం
శిఖండీనీ|

విషయిత్వింద్రియే ఖ్యాతం
వాచ్యవద్విషయాన్వితే॥ (188)
వ్యవాయాకాముకే ద్రవ్య
విశేషే చ సమీరితః|

తపస్వీ తాపసీ చాను
కంపనేచ
తపస్వినీ॥ (189)

మాంసికా కటురోహిణ్యో
స్తరస్వీ వేగి శూరయోః|
లాంగలీ బలభద్రే స్యా
న్నారకేళే చ లాంగలీ॥
కుండలీ వరుణే కేకి
భోగినోశ్చ సకుండలే

చోళకీతు కరీరే స్యా
న్నారంగే కిష్కు-పర్వణి॥ (191)
ఫలకీ స్యాదల్లిసాఖ్య
మత్స్యేఫలకపాణిని
కంచుకీ భుజగే షిగ్ధే
మల్లేజాంగలికద్రుమే॥ (192)
సామయోనిస్త సామోత్తే
సామయోనిర్గ జేవిధా|
కుంభయోని రగస్త్యే స్యా

శిఖండీ : పు. ఇది నెమలికిని, బాణముకును,
ద్రుపదరాజుపుత్రునకును, నెమలి పింఛమునకును
పేరు.

శిఖండీనీ : శ్రీ. ఇది గురివెండ పూసకును, అడవి
మొల్లచెట్టుకును పేరు.

విషయి : న. ఇది నేత్రాదీంద్రియముకును, త్రి.
విషయములతో గూడినదానికిని పేరు.

వ్యవాయా : పు. ఇది కాముకునకును, ద్రవ్యభేదము
కును పేరు.

తపస్వీ : పు. ఇది మునీశ్వరునకును, దయగల
వానికిని పేరు.

తపస్వినీ : శ్రీ. ఇది జటామాంసికిని, కటుక రోహిణి
కిని పేరు.

తరస్వీ : పు. ఇది పేగముగలవానికిని, శూరునకును పేరు.

లాంగలీ : పు. ఇది బలారామునకును, కొబ్బరి
చెట్టుకును పేరు.

కుండలీ : పు. ఇది వరుణదేవునకును, నెమలికిని,
సర్పముకును, కుండలములతో గూడుకొన్నవాని
కిని పేరు.

చోళకీ : పు. వెదురుబోడుకును, నారింజ చెట్టు
కును, మోచేతి కణుపునకును పేరు.

ఫలకీ : పు. ఇది అల్లినమనుచేపకును, డాలుపట్టిన
వానికిని పేరు.

కంచుకీ : పు. ఇది సర్పముకును, విటునకును,
భటునకును, వృక్షబోషముకును పేరు.

సామయోని : త్రి. ఇది సామమువలన పుట్టిన
దానికిని, పు. ఏనుగకును, బ్రహ్మకును పేరు.

కుంభయోని : పు. ఇది అగస్త్యమునికిని, ద్రోణా

దర్శనస్య గురవపి || (193)

ఆత్మయోనిర్విధౌ కామే

చిత్రభానుః ఖగోన్మలే |

మహాముని రగస్త్యే స్యా

ద్వన్యాకా గప్తయోరపి ||

కలధ్వనిః కోకిలే స్యా

త్పరావత మయూరయోః |

గదయిత్సు స్పృతః కామే

జల్పాకేకా (ర్పు) ముక్త్యేపిచ || (195)

మదయిత్సు ర్భవేత్తీధౌ

మద్యేస్యాన్మదయిత్సు చ |

హర్షయిత్సు స్పృతే హేమ్ని

హౌషయిత్సు ద్విజే పికే || (196)

స్తనయిత్సుః పయోవాహే

తద్వనౌ మృత్యు రోగయోః |

విష్వక్సే నాభిన్యాం స్యా

ద్విష్వక్సే నోజనార్దనే ||

దేవసేనేంద్ర (వాహిన్యాం)

కన్యాయాం సేనాయాం చ

దివౌకసాం |

నాగాం (గనా) జనానాగ

యష్టికరిముద్గరికాఖ్యయోః

శ్లేష్మశునా మల్లికాయాం

కేతక్యామపి కథ్యతే |

ప్రసాధనీ కంకతికా,

సిద్ధ్యో ర్యేషే ప్రసాధనం ||

సామిధేనీ ఋచి ప్రోక్తా

చార్యునకును పేరు.

ఆత్మయోనిః పు. ఇది బ్రహ్మకును, మన్మథునకును పేరు.

చిత్రభానుః పు. సూర్యునకును, అగ్నికిని పేరు.

మహామునిః పు. ఇది అగస్త్యమునికిని, ధనియము కును, అగిసె చెట్టుకును పేరు.

కలధ్వనిః పు. ఇది కోయిలకును, పావురముకును, నెమలికిని పేరు.

గదయిత్సుః పు. ఇది మన్మథునకును, (తి. వాచాలు నకును, విటునకును పేరు.

మదయిత్సుః పు. ఇది చెరుకు సారాకును, న. కల్లుకును పేరు.

హర్షయిత్సుః పు. పుత్రునకును, బంగారుకును పేరు.

హౌషయిత్సుః పు. బ్రాహ్మణునకును, కోకిలకును పేరు.

స్తనయిత్సుః పు. ఇది మేఘముకును, ఆమేఘ ధ్వనికిని, మృత్యువుకును, రోగముకును పేరు.

విష్వక్సేనః శ్రీ. ఇది ప్రేంకణపు చెట్టుకును, పు. విష్ణువుకును పేరు.

దేవసేనాః శ్రీ. ఇది ఇంద్రునిపుత్రికకును, దేవతల సేనకును పేరు.

నాగాంజనాః శ్రీ. ఇది తటాకాదులనడుమ ప్రతిష్ఠ చేయు స్థంభముకును, ఏనుగను శిక్షించు ఇనుప గుదియకును పేరు.

శ్లేష్మశునాః శ్రీ. ఇది మల్లిచెట్టుకును, మొగలి చెట్టుకును పేరు.

ప్రసాధనీః శ్రీ. దుష్టెనకును, సిద్ధికిని, న. పేషము కును పేరు.

సామిధేనీః శ్రీ. అగ్ని ప్రజ్వలనాభిమైన ఋక్కు

సామిధేనీ సమిధ్యపి
సరోజినీ స్వాత్మాసారే
పద్మినీ పద్మయోరపి || (200)
విలేపనీ స్వాత్తరళా
సువే షాంగనయోరపి |

మాతులానీ కలాయే స్వా
ధృంగాయాం మాతులస్త్రియాం ||
పయస్వినీ తు గోధేన్వాం
విభావర్యాం సరిత్యపి |
గవాదనీంద్ర వారుణ్యాం
గవాంఘా సాదనాశ్రయే ||
సౌదా(మ) మిన్యప్సరోభే
దే తటిత్త ధృద్దయోరపి |

★ అథ సాంతః పంచవర్గః ★

పీతచందనమిత్యే త
త్కాలేయక హరిద్రయోః ||
వరచందన మామ్నాతం
కాలేయే దేవదారుణి |
హరిచందనమామ్నాతం
గోశీర్షే సురపాద పే || (204)
జ్యోత్స్నాయాం కుంకుమే
చాతిసర్జనం వధదానయోః |
మధుసూదన సంజ్ఞాచ
భ్రమరేవనమాలిని || (205)
స్వాస్త్యుత్పవంచన శృంభౌ
శ్రీఫలద్రోణకాకయోః |
స్వాదపవర్జనం మోక్షే
పరిత్యాగే విహాయితే ||

కును, సమిధకును పేరు.
సరోజినీ : శ్రీ. ఇది పద్మసరస్సుకును, పద్మలత
కును, పద్మముకును పేరు.
విలేపనీ : శ్రీ. ఇది గంజికిని, మంచివేషము గల
శ్రీకిని పేరు.
మాతులానీ : శ్రీ. లంకలనెడి వర్ణకును, జనపవిత్తుల
కును, మేనమామ భార్యకును పేరు.
పయస్వినీ : శ్రీ. ఇది క్రొత్తగా యీనిన గోవుకును,
రాత్రికిని, నదికిని పేరు.
గవాదనీ : శ్రీ. ఇది పెద్దపాపరచెట్టుకును, గోవులు
మేయు బీడు మొదలైన వాటికిని పేరు.
సౌదామినీ : శ్రీ. ఈ పేరుగల అప్పుర శ్రీకిని, మెరుపు
నకును, ఆ మెరుపులలోని భేదముకును పేరు.

పీతచందనః న. ఇది పచ్చచందనముకును, పసుపు
నకును పేరు.

వరచందనః న. ఇది కృష్ణచందనముకును, దేవ
దారు చెట్టుకును పేరు.

హరిచందనః న. రక్త కృష్ణచందనమునకును,
కల్పవృక్షముకును, వెన్నెలకును, కుంకుమకును
పేరు.

అతిసర్జనః న. చంపుతుకును, దానముకును పేరు.
మధుసూదనః పు. తుమ్మెదకును, విష్ణువుకును
పేరు.

మృత్యువంశనః పు. ఇది శివునకును, మారేడు
చెట్టుకును, బొంతకాకిని పేరు.

అపవర్జనః న. ఇది మోక్షముకును, విడుచుతు
కును, దానముకును పేరు.

అతిసర్జనమామ్నాతం

పరిసర్జన దానయోః |

మహారజన ముద్విష్టం

శాతకుంభ కుసుంభయోః ||

స్యాత్ప్రతిపాదనందా నే

ప్రతిపత్తా చ బోధనే |

గంధమాదన మిత్యాహు

ర్గంధకేవానరాంతరే || (208)

అద్రిభేదే చ భృంగే చ

సురాయాం గంధమాదనీ |

స్యాదనువాసనం స్నేహ

కర్మ ధూపనయోరపి || (209)

శ్వేతవాహన ఇత్యాఖ్యా

సుధాధామ్ని ధనంజయే |

హరివాహన ఇత్యుక్త

శృచీపతి వివస్వతోః || (210)

అభినిష్ఠాన శబ్దోఽపి

విసర్జనీయే క్షరే మతః |

ధూమకేతన మిచ్చంతి

హుతాశ గ్రహభేదయోః ||

స్యాదుపస్పర్శనం సుర్ధే

స్నిహాచమనయోరపి |

శివకీర్తన నామాపి

భృంగరీటే మురద్విషి || (213)

శాలంకాయన శబ్దస్యా

దృషిభేదే చ నందిని |

పద్మలాంఛన శబ్దేయం

విధాలోకేశ్వరాల్కయోః ||

అతిసర్జనః : న. విడుచుటకును, అతిశయదానము కును పేరు.

మహారజనః : న. ఐంగారుకును, కుసుంభా పువ్వు కును పేరు.

ప్రతిపాదన : న. ఈవికిని, వ్యాపారముకును, బోధించుటకును పేరు.

గంధమాదన : పు. ఇది గంధకముకును, వానర విశేషముకును, గంధమాదన పర్వతముకును, తుమ్మెదకును, ఈ. శ్రీ. కల్లుకును పేరు.

అనువాసన : న. ఇది తైలముచేత మర్దించుటకును, పరిమళింపజేయుటకును పేరు.

శ్వేతవాహన : పు. చంద్రునకును, అర్జునకును పేరు.

హరివాహన : పు. ఇంద్రునకును, సూర్యునకును పేరు.

అభినిష్ఠాన : పు. ఇది విసర్గకును, అక్షరముకును పేరు.

ధూమకేతన : పు. ఇది అగ్నికిని, తోక చుక్కకును పేరు.

ఉపస్పర్శన : న. ఇది స్పృశించుటకును, స్నానము కును, అచమనముకును పేరు.

శివకీర్తన : పు. భృంగరీటియను శివద్వారపాలున కును, విష్ణునకును పేరు.

శాలంకాయన : పు. ఈ పేరుగల మునికిని, నంది కేశ్వరునకును పేరు.

పద్మలాంఛన : ఇది బ్రహ్మకును, చక్రవర్తికిని, సూర్యునకును, కుబేరునకును, శ్రీ. సరస్వతికిని,

ధనదే చ సరస్వత్యాం
తారాలక్ష్యరసే స్మృతం ।
స్వాత్మహోయన్ ధాన్య
విశేషేషి మతంగజే ॥
జానీయాదుపసంపన్నం
నిహితే చ సుసంస్కృతే ।
విశ్వకర్మా దేవశిల్పి
మునిభేదో ఘోరశ్మిషు ॥ (216)
కృష్ణవర్ణా హుతాశేస్యా
ద్దురాచారే విధుంతుదే ।
అగ్రజన్మా ద్విజే జ్యేష్ఠ
బ్రాతరిబ్రహ్మణీ స్మృతః ॥
శ్వేతధామా కళానాథే
ఘనసారాల్లి షేనయోః ।
తిక్తపర్వాతు యష్టావ్య
గుడూచీ హిలమోచిషు ॥ (218)
కిష్కంపర్వా భవేదిశ్చ
వేణా పోటగళేషిచ ।
వృషపర్వాచారే దైత్యే
భృంగారుణిక శేరుణి ॥ (219)
వ్యోమచారీ ఖగే దేవే
చిరజీవీ ద్విజాజయోః ।
కారంధమీ కాంస్యకారే
ధాతువాదరత్నేషిచ ॥ (220)
వనమాతీతు గోవిందే
వారాహ్యం వనమాతీని ।
ప్రచలాకీ భుజంగే స్యా
చ్చిత్రమే ఖలక్తేషిచ ॥ (221)

తారకును, లక్ష్మీకిని పేరు.

షష్ఠిభోయనః : పు. ఇది ధాన్యవిశేషమును, ఏనుగు
కును పేరు.

ఉపసంపన్నః : (తి. ఇది ఉంచబడిన దానికిని, సంస్క
రింపబడిన దానికిని పేరు.

విశ్వకర్మా : పు. ఇది దేవశిల్పికిని, ప్రభాసుడను
మునిపుత్రునకును, సూర్యునకును పేరు.

కృష్ణవర్ణా : ఇది అగ్నికిని, దురాచారవంతు నకును,
రాహుగ్రహముకును పేరు.

అగ్రజన్మా : పు. ఇది బ్రాహ్మణునకును, అన్న
కును, బ్రహ్మకును పేరు.

శ్వేతధామా : పు. ఇది చంద్రునకును, కర్పూరము
కును, సముద్రపు నురగకును పేరు.

తిక్తపర్వా : పు. ఇది యష్టిమధుకముకును, తిప్ప
తీగకును, చక్రవర్తికూరకును పేరు.

కిష్కంపర్వా : పు. ఇది చెరుకునకును, వెదురుకును,
కిక్కిసగడ్డికిని పేరు.

వృషపర్వా : పు. ఇది శివునకును, వృషపర్వుడను రక్కసు
నకును, వృక్షవిశేషముకును, తుంగముస్తకును పేరు.

వ్యోమచారి : పు. సూర్యునకును, దేవునకును పేరు.

చిరజీవీ : పు. ఇది కాకికిని, బ్రహ్మకును పేరు.

కారంధమీ : పు. ఇది కంచుపనివానికిని, ధాతు
వాదమందాసక్తిగల వానికిని పేరు.

వనమాతీ : పు. ఇది శ్రీకృష్ణునకును, **వనమాఖిణి** : స్త్రీ.
బ్రాహ్మణి సప్తమాతృకలలో నొకతెకును పేరు.

ప్రచలాకీ : పు. ఇది సర్పముకును, నెమలికిని పేరు.

సంప్రయోగీ కలాకేశౌ
కాముకే సంప్రయోజకే।
అంతేవాసీ భవేచ్చివ్య
చందాలే ప్రాంతగేఽపిచ॥
విఘ్నకారీ స్మృతోఽఘోర
దర్శనేఽపి విఘాతినీ।

కామచారీ తు కమనే
స్వచ్ఛంద కలవింకయోః॥ (223)
పృష్ఠశృంగీ, భవేద్దంశ
భీరా షండే వృకోదరే।
శకులాదన్యభిఖ్యా తు
మాంసీకించుళికాభ్యయోః॥
కటుకాజలపిపులోః
కథ్యతే శకులాదనీ।
స్యాద్వరవర్ణినీ లాక్షా
హరిద్రారోచనాసు చ॥
స్త్రీరత్నే చ ఫలిన్యాచ
దృశ్యతే వరవర్ణినీ।

★ అథనాంత షడ్వర్ణః ★

అంతావసాయీ శ్వవనే
మునిభేదేఽపి నాపితే॥
జాయానుజీవ తు నటే
దుర్గ తేఽపి, ప్రకీర్తితః।
సహస్రవేధీ, స్యాదాఘ్న
వేతసే, రామరేఽపిచ॥ (227)
కలానునాదీ రోలంబే
కలవింకే కపింజలే।

సంప్రయోగీ : పు. ఇది మన్మథునకును, విటున
కును, సురతముచేయు వానికిని పేరు.

అంతేవాసీ : పు. ఇది శిష్యునకును, మాదిగ వాని
కిని, సమీపమందున్న వానికిని పేరు.

విఘ్నకారీ : పు. ఇది భయంకరాకారునకును,
ఘాతుకునకును పేరు.

కామచారీ : పు. ఇది విటునకును, ఇష్టము వచ్చి
నట్లు విహరించువానికిని, ఊరపిచ్చుకకును పేరు.

పృష్ఠశృంగీ : పు. ఇది మహిషముకును, నపుంసకు
నకును, భీమునకును పేరు.

శకులాదనీ : స్త్రీ. ఇది జటామాంసీకిని, ఎర్రయను
జంతువుకును, కటుకరోహిణికి ని, నీటిపిప్పలికిని
పేరు.

వరవర్ణినీ : స్త్రీ. ఇది లక్ష్మకును, పసపునకును,
గోరోచనముకును, శ్రేష్ఠమైన స్త్రీకిని. ప్రేంకణపు
చెట్టుకును పేరు.

అంతావసాయీ : పు. చండాలునకును, ఒకముని
కిని, మంగలి వానికిని పేరు.

జాయానుజీవీ : పు. నాట్యగానికిని, దరిద్రునకును
పేరు.

సహస్రవేధీ : పు. ఇది పుల్లప్రఖ్ఖలి చెట్టుకును,
ఇంగువకును పేరు.

కలానునాదీ : పు. ఇది తుమ్మెదకును, పిచ్చుక
కును, కాటుక పిట్టకును పేరు.

★ అథ పాంతవర్గః ★

రూపం స్వభావే సౌందర్యే
నాణకే పశు శబ్దయోః |
(గంధావృత్తౌ నాటకాదా
వాకార శ్లోకయోరపి || (1)

లేప స్వస్థిన్నిందితే క్రూరే
రోపో రోపణ బాణయోః |
సూపో వ్యంజనభేదే చ
సూపకారే చ కీర్తితః || (2)
ఛుపః క్షుపస్పర్శ నయో
శ్చుపః పవన యుద్ధయోః |
కూపః కూపక గర్హంధు
మృన్మాన గుణవృక్షకే || (3)

తాపో పతాపే దవధౌ
తాపే తు సరిదంతరే |
శాప శృపథ ఆక్రోశే
త్రపు సీసక రంగయోః ||
స్వాప స్సృర్యా జ్ఞతా నిద్రా
శయనాజ్ఞాతమాత్రకే |
నీపో ధూళికదంబే స్యా
న్నీలాశోకే చ ధన్విని || (5)
గోపో గ్రామాఘ గోష్ఠాధి
కృత యోర్వల్ల వే నృపే |
గోపే గోపాలమహిళా
శారిబారక్తి కాసు చ || (6)
క్షేపో విలంబే నిందాయాం

రూప : న. ఇది స్వభావముకును, చక్కదనము
కును, రూప్యాది వెండి బంగారు నాణెముకును,
చతుష్పాద జంతువుకును, సంస్కృతాదిశబ్దము
కును, గ్రంథమును చింతనజేయుకును, నాటకాదు
లకును, ఆకృతికిని, శ్లోకముకును పేరు.

రేఫ : త్రి. నిందించబడిన వానికిని, క్రూరునకును పేరు.
రోప : పు. ఇది ఆరోపించుటకును, బాణముకును పేరు.
సూప : పు. ఇది పప్పుకును, వంటల వానికిని
పేరు.

ఛుప : పు. ఇది గుఱ్ఱమ్రానుకును, స్పృశించుట
కును, వాయువుకును, యుద్ధముకును పేరు.

కూప : పు. ఆడుదాని పిరుదులమీది చిరు గుంట
కును, గోతికిని, నూతికిని, మట్టికొలత కొరకు
పెట్టిన కొలిమి గోతికిని, ఓడకంబముకును పేరు.

తాప : పు. సంతానముకును, జ్వరముకును, ఈ.
త్రీ. నదీ విశేషముకును పేరు.

శాప : పు. ఇది ఒట్టుకును, తిట్టుకును పేరు.

త్రపు : న. ఇది సీసముకును, తగరముకును పేరు.

స్వాప : పు. స్పృశజ్ఞానము లేకుండటకును, నిద్ర
కును, పండుకొనుటకును, అజ్ఞానముకును పేరు.

నీప : పు. ఇది వసంత కడిమిచెట్టుకును, నల్ల
యశోకవృక్షముకును, మద్ది చెట్టుకును పేరు.

గోప : పు. అనేక గ్రామాధికారికిని, గోవులగాచు
వానికిని, గొల్లవానికిని, రాజుకును, ఈ. త్రీ.
గొల్లదానికిని, గూడపాలచెట్టుకును, గులివెందలత
కును పేరు.

క్షేప : పు. ఇది అలస్యముకును, నిందకును, త్రీల

హేలా ప్రేరణ లంఘనే
గర్వేపి

లేపస్తు సుధా
జేమనా లేపనేషు చ॥ (7)
తల్పం తు శయనీయే స్యా
త్తల్ప మట్టుకళత్రయోః
కల్ప స్వాత్మశయే న్యాయే
శాస్త్రే బ్రాహ్మదినే విధా॥ (8)

దర్శో హంకారకన్తుర్యో
ర్వాప్తో నేత్రజలోష్ణణోః॥
పుష్పం వికాసే కుసుమే
స్త్రీణాం చ రజసిస్త్పతం॥
శష్పం స్యాత్ప్రతిభాహానౌ
శష్పంబాలత్యక్తోపచ॥
శిల్పంసప్రవేక్రియాయోగ్యే
ఖష్టః క్రోధే బలాత్కృతా॥ (10)
కృపా దయాయాం వ్యాసర్షా
కృపాభారతపూరుషే॥
త్రపా లజ్జా కులటయో
ర్వపా వివర మేదసోః॥ (11)

★ అథ పాంత శ్రీవర్ణః ★
కుతప స్స్వైత్కుశే వాద్యే
తపనే ఛాగకంబళే॥
కుతపో భాగినేయే స్యా
దష్టమాంశే దివస్యచ॥ (12)
కుటపో మానభదే స్యా

విలాసముకును, ప్రేరేపించుటకును, దాటుటకు
ను, గర్వముకును పేరు.

లేపః పు. ఇది సున్నముకును, తినుటకును, పూత
కును పేరు.

తల్పః న. ఇది పాన్పునకును, కోటకొత్తళముపైన
గట్టిన శాలకును, భార్యకును పేరు.

కల్పః పు. న్యాయముకును, కల్పమును వేదాంగ
భూతమగు శాస్త్రముకును, శ్వేతవరాహాది కల్పము
కును, వేదాది విధులకును పేరు.

దర్శః పు. ఇది గర్వముకును, కన్తురికిని పేరు.

బాష్పః పు. ఇది కన్నీటికిని, అవిరికిని పేరు.

పుష్పః న. ఇది వికసించుటకును, పూవుకును,
ముట్టు రక్తముకును పేరు.

శష్పః న. ఇది ప్రజ్ఞాభంగముకును, లేత గడ్డికిని
పేరు.

శిల్పః న. ఇది సృష్టముకును, శిల్పముకును పేరు.

ఖష్టః పు. ఇది కోపముకును, బలాత్కారముకును పేరు.

కృపాః స్త్రీ. ఇది దయకును, పు. వ్యాస మునికిని,
కృపాచార్యునకును పేరు.

త్రపాః స్త్రీ. ఇది లజ్జకును, లంజకును పేరు.

వపాః స్త్రీ. ఇది రంధ్రముకును, నాభి సమీపమం
దుండు వస్త్రరూపమగు మేదస్సుకును పేరు.

కుతపః పు. దర్భకును, వాద్య విశేషముకును,
సూర్యునకును, మేకబొచ్చుతోనేసిన కంబళికిని,
మేనల్లనకును, పగటియందెనిమిదవ ముహూర్త
ముకును పేరు.

కుటపః పు. ఇది మానెడు ప్రమాణముకును,

త్కుటపో నిష్కుటే మునో ।

విటపః పల్లవే పిద్రే

విస్తారే స్తంబ శాఖయోః ॥ (13)

ఉలపస్పృణభేదే స్యా

ద్గుల్మిన్యా ములపం స్పృతం ।

కాశ్యప స్సాన్మృనౌ మీన

భేదే భూమౌ తు కాశ్యపీ ॥ (14)

ఉడుప(ంతు) స్తుప్తవే చంద్రే

ప్రతాపః భేద తేజసోః ।

రక్తపో రక్షసి ప్రోక్త

జలూకాయాం తు రక్తపా ॥

జిహ్వప శ్శుని మార్జారే

వ్యాఘ్ర చిత్రకయోరపి

పాదపః పాదపీఠేద్రౌ

పాదుకాయాం తు పాదపా ॥

అనూపో మహిషే విద్యా

జ్వలప్రాయే తు వాచ్యవత్ ।

ఆవాపో భాండ(పవన) పవనే

పరిశేషాలవాలయోః ॥

ఆశేపో భర్తనా కృష్ణే

కావ్యాలంకృతిషు స్పృతః ।

ఏకోక్త్యా కశిపు ధృక్తా

చ్ఛాదనే చద్యయోః పృథక్ ॥

ఆకల్ప కల్పనే వేషి

వికల్పో భ్రాంతి పక్షయోః ।

గృహాద్ధ్యానముకును, ఒకమునికిని పేరు.

విటపః : పు. ఇది భిగురుకును, విటశ్రేష్ఠునకును,

చిగుళ్ళుకొమ్మలు మొదలగువాటి గుంపునకును,

కాడకును, కొమ్మకును పేరు.

ఉలపః : పు. ఇది బల్బజ గడ్డికిని, న. దట్టముగా

నల్లుకొన్నలతకును పేరు.

కాశ్యపః : పు. ఇది కణాదుడను మునికిని, మత్స్య

బోషముకును, ఈ. శ్రీ. భూమికిని పేరు.

ఉడుపః : పు. ఇది తెప్పకును, పు. చంద్రునకును పేరు.

ప్రతాపః : పు. ఇది దుఃఖముకును, ప్రతాపముకును పేరు.

రక్తపః : పు. ఇది రాక్షసునకును, శ్రీ. జలగకును

పేరు.

జిహ్వపః : పు. ఇది కుక్కకును, పిల్లికిని, పెద్దపులి

కిని, చిరుతపులికిని పేరు.

పాదపః : పు. ఇది పాదములుంచుకొను పీఠకును,

శ్రీ. పాదుకకును పేరు.

అనూపః : పు. ఇది ఎనుబోతుకును, త్రి. నీరు

విస్తారముగానుంచు చోటుకును పేరు.

ఆవాపః : పు. శౌరముకును, వ్యధపెట్టుటకును,

చెట్లపాదుకును పేరు.

ఆశేపః : పు. ఇది భయపెట్టుటకును, ఆకర్షించుట

కును, ఆశేపాలంకారముకును పేరు.

కశిపుః : పు. ఇది ఏకోక్తి చేతను, అన్న వస్తుముల

కును, పేరుగారెంటికిని పేరు. ఏకోక్తియందు కశిపూ

అని ద్వివచనము.

ఆకల్పః : పు. ఇది కల్పించుటకును, అలంకరించుట

కును పేరు.

వికల్పః : పు. ఇది భ్రమకును, వికల్పముకును పేరు.

కచ్చపీ వల్లకీభేదే

ఢుల్యాంక్షుద్రగదాంతరే || (19)

మల్ల బంధవిశేష్యపి

కచ్చపః కుణపీ పునః |

విట్యూరి కాయాం కుణపః

పూతిగంధేశవ్యేపిచ ||

కలాపో భూషణే బద్ధే

తూణీరే సంహతాపి |

★ అథ పాంతశ్శకుర్వర్ణః ★

ప్రాప్తరూపోబుధేరమ్యే

వ్యభిరూప సురూపవత్ ||

బహురూపశ్శివే విష్ణౌ

ధూనకే సరలే స్మరే |

వృకధూపస్తు సరళ

ద్రవకృత్రిమధూపయోః || (22)

పరివాపస్తు పర్యస్తౌ

జలస్థానే పరిచ్చదే |

ఉపతాపస్త్వ రాయాంస్య

దుత్తావగదయోరపి || (23)

అవలేపస్తు గర్వేస్య

త్వేవనే దూషణేఽపిచ |

విప్రలాపో విరోధోక్తా

వపార్థ వచనేఽపిచ || (24)

వృషాకపి శ్శివే విష్ణౌ

జ్వలనే చ వృషాకపిః |

పరికంపో భయే కంపే

కచ్చపీ : శ్రీ. ఇది సరస్వతివీణకును, ఆడు తాబేడి

కిని, కుద్రరోగ విశేషముకును, జెట్టివాండ్రకుస్తీ

పట్టుకును పేరు.

కుణపీ : శ్రీ. ఇది పీతిగోరింకయను పక్షికిని, పు.

దుగంధముకును, శవముకును పేరు.

కలాప : పు. ఇది అలంకారముకును, నెమలిపింఞ

ముకును, అమ్ములపొదికిని, సమూహముకును పేరు.

ప్రాప్తరూప : త్రి. ఇది అభిరూప సురూపశబ్దముల

వలెనే, పండితునకును, మనోజ్ఞుమైనదానికిని పేరు.

బహురూప : పు. ఇది శివునకును, విష్ణువుకును,

సర్వరసమను ధూపద్రవ్యముకును, తొండకును,

మన్మథునకును పేరు.

వృకధూప : పు. ఇది దేవదారుఖంకతో చేసిన

ధూపద్రవ్యముకును, అనేకసుగంధద్రవ్యములతో

చేసిన ధూపద్రవ్యముకును పేరు.

పరివాప : పు. విత్తనములు చల్లుటకును, నీశపు

నిలుచుచోటుకును, గుడారముకును పేరు.

ఉపతాప : పు. ఇది తొందరపాటుకును, పరితాప

ముకును, రోగముకును పేరు.

అవలేప : పు. ఇది గర్వముకును, పూయుటకును,

దూషించుటకును పేరు.

విప్రలాప : పు. విరోధవచనముకును, అపార్థము

నిచ్చు వాక్యముకును పేరు.

వృషాకపి : పు. శివునకును, విష్ణువుకును, అగ్నికిని

పేరు.

పరికంప : పు. ఇది భయముకును, చలించుటకును పేరు.

సలాపః ప్రేష్ఠ్యపహ్నవే॥

బీజపుష్పం మరువకే

తథా దమనకేఽపిచ॥

హేమపుష్పం జపాపుష్పే

చంపకా శోకయోరపి॥

నాగపుష్పస్తు పున్నాగ

నాగకేసర చంపకే॥

పిండపుష్పమశోకేచ

జపాయాం చకుశేశయే॥ (27)

మేఘపుష్పంతు పిండాభ్రే

నాదేయ జలయోరపి॥

జలకూపీ కూషగర్తే

పుష్కరిణ్యాం చ కథ్యతే॥

భవేచ్ఛామరపుష్పస్తు

చూతే కేతక కాశయోః॥

★ అథ ఫాంత వర్గః ★

రేఫో రవర్ధే కథితః

కుత్సితే వాచ్యవన్మతః॥

శఫం మూలే తరూణాం

స్యాద్గవాదీనాం ఖురేఽపిచ॥

గుంఫ స్స్యాద్గంధంభవే బాహ్వో

రలంకారేఽపి కీర్తితః॥

శిషాజటాయాం సరితి

మాంసికాయాం చ మాతరి॥ (2)

★ అథ బాంతవర్గః ★

పూర్వాఖ్యా పూర్వజేషుస్యా

దగ్రే ప్రాచి చ వాచ్యవత్॥

బింబం ఫలే బింబికాయాః

అపలాపః పు. ప్రేమకును, కప్పిపుచ్చుటకును పేరు.

బీజపుష్ప : న. ఇది మరువముకును, దమనముకును పేరు.

హేమపుష్ప : న. ఇది మంతెనపువ్వుకును, సంపెంగపువ్వుకును, అశోక పుష్పముకును పేరు.

నాగపుష్ప : పు. పొన్నచెట్టుకును, నాగకేసరపుచెట్టుకును, సంపెంగ చెట్టుకును పేరు.

పిండపుష్ప : న. ఇది అశోకపుష్పముకును, మంతెనపూవుకును, పద్మముకును పేరు.

మేఘపుష్ప : న. ఇది వడగలికిని, నదీజలముకును, జలసామాన్యముకును పేరు.

జలకూపీ : శ్రీ. నూతికిని, తటాకముకును పేరు.

చామరపుష్ప : పు. మామిడి చెట్టుకును, మొగలిచెట్టుకును, రెల్లుకును పేరు.

రేఫః పు. ఇది రేఫకును, త్రి. కుటిలునకును పేరు.

శఫః న. ఇది చెట్టుపేరుకును, గోవు మొదలగువాటిదెక్కుకును పేరు.

గుంఫ : పు. ఇది పుష్పాదులను గుచ్చుటకును, బాహుపురికిని పేరు.

శిషా : శ్రీ. ఇది చెట్టుపూడకును, శిషానదికిని, జటామాంసికిని, తల్లికిని పేరు.

పూర్వ : త్రి. ఇది పూర్వమందుపుట్టిన దానికిని, ముందుగాననుటకును, తూర్పు దిశకును పేరు.

బింబ : న. దొండపండుకును, ప్రతి బింబము

ప్రతిబింబే చ మండలే॥ (1)
డింబ స్వాద్విష్ణవ స్తేహ్నో
రేరండే పుష్పసంచయే

స్తంబో గుచ్ఛే తృణాదీనా
మప్రకాండద్రుమేఽపిచ॥
శంబ స్వాన్మునలాగ్రస్థ
లోహమండలకే పహా॥

శుభాన్వితే చ
ఖర్వస్తుప్రాసేవ్ సంఖ్యాం
తరేఽపిచ॥

కంబు శృంబూకాజయో
గ్రీవావలయ శంఖయోః॥
జంబూ స్సుమేరుసరితి
దీప్త ద్రుమవిశేషయోః॥ (4)
కంబి రంశే.చ వంశస్య
ఖజాకాయా మపీవ్యతే॥
దర్శ్య భవేత్ఖజాకాయాం
ఫణాయా మురగస్య చ॥ (5)

దార్శ్య దారు హరిద్రాయాం
దేవదారు హరిద్రయోః॥
చార్మీతు శోభనా బుద్ధ్య
ర్లంబాశ్రీతిత్తతుంబయోః॥

★ అథ బాంత శ్రీవర్ణః ★

కదంబ మాహు స్సిద్ధాద్దే
నీపేఽపి నికురుంబకే॥
కాదంబః కలహంసేష్వో॥
ద్విజిహ్వోభుజగే ఖలే॥

కును, పు. సూర్యాదిమండలముకును పేరు.
డింబః పు. ఇదిదేశోప ద్రవముకును, రొమ్మునకు
నెడమ ప్రక్కనుండు మాంస విశేషముకును,
ఆముదపు చెట్టుకును, పూలగుత్తికిని పేరు.
స్తంబః పు. ఇది గడ్డి మొదలగువాటి దుబ్బుకును,
మానులేని చెట్టుకును పేరు.
శంబః పు. ఇది రోకటి పొన్నుకును, వజ్రాయుధ
ముకును, త్రి. భాగ్యవంతున కును పేరు.

ఖర్వ : పు. పొట్టివానికిని, సంఖ్యాభేదముకును
పేరు.

కంబు : పు. ఇది నత్తగుల్లకును, ఎనుగకును,
కంఠముకును, శంఖముకును పేరు.

జంబూః : శ్రీ. ఇది మేరుపర్వతమందలి నదికిని,
జంబూద్వీపముకును, నేరేడు చెట్టుకును పేరు.

కంబిః : శ్రీ. ఇది పెదురులోని భాగముకును, గరిటె
కును పేరు.

దర్శిః : శ్రీ. ఇది గరిటెకును, పాముపడగకును పేరు.

దార్శిః : శ్రీ. ఇది మానిపసపునకును, దేవదారు
చెట్టుకును, పసపునకును పేరు.

చార్మిః : శ్రీ. పసపునకును, బుద్ధికిని పేరు.

లంబాః : శ్రీ. ఇది లక్ష్మికిని, చేతియానుగచెట్టుకును పేరు.

కదంబః : పు. ఇది తెల్లవాలకును, కడిమి చెట్టు
కును, సమూహముకును పేరు.

ద్విజిహ్వః : పు. సర్పముకును, దుర్మార్గునకును పేరు.

గజాహ్వ కరిపిష్టుల్యాం
 గజాహ్వ హస్తినాపురే |
 నితంబో రోధసి స్కంధే
 శిఖరే చ కటిరకే || (8)
 హారంబో విఘ్నరాజేస్యా
 నృహిషే శౌర్యగర్జితే |
 కలంబ స్సాయకే నీపే
 నాశికాకే కలంబ్యపి || (9)
 ప్రలంబో దైత్యభేదే స్యా
 త్తాలాంకురక శాఖయోః |
 ప్రలంబో హారభేదే స్యా
 త్రపుష్పేషి పయోధరే || (10)
 గంధర్వో మృగభేదే స్యా
 త్పుంస్కౌకిల తురంగయోః |
 అంతరాభవనత్వే చ
 గాయ నే భేద రేషిచ ||
 గోతుంబశ్శీర్ష వృంతే స్యా
 ధ్వజాదన్యాః ఫలేషిచ |
 భూజంబూరపి గోధూమే
 వికంకత ఫలేషిచ || (12)

★ అథ బాంతశ్చతుర్వర్ణః ★

చలజహ్వో మతో హింస్రి
 క్రమేళక శునోరపి |
 శతపర్వా చ దూర్వాయాం
 భాగ వన్య స్త్రియామపి || (13)
 రాజజంబూస్తు జంబూభి
 త్ప్రిండశ్చర్జ్యరయోరపి |

గజాహ్వ : శ్రీ. ఇది ఏనుగు పిష్టులికిని, హస్తినా
 పురికిని పేరు.

నితంబ : పు. ఇది ఒడ్డుకును, చెట్టు మొదలుకును,
 పర్వత శిఖరముకును, స్త్రీల కటి ప్రదేశముకును పేరు.

హారంబ : పు. ఇది విఘ్నేశ్వరునకును, ఎనుబోతు
 కును, శౌర్యముచేత గర్జించుటకును పేరు.

కలంబ : పు. ఇది బాణముకును, కడిమిచెట్టుకును,
 ఈ. శ్రీ. తూటికూరకును పేరు.

ప్రలంబ : పు. ప్రలంబాసురునకును, తేగకును,
 కొమ్మకును, ముక్తాహారముకును, నీసముకును,
 కుచముకును పేరు.

గంధర్వ : పు. ఇది కస్తూరిమృగముకును, పురుష
 కోకిలకును, అశ్వముకును, అంతర పిశాచము
 కును, గానముచేయువానికిని, గంధర్వుడనుదేవ
 యోని బ్రోహునకును పేరు.

గోతుంబ : పు. ఇది నక్కదోసకాయకును, పిన్న
 సాపరకాయకును పేరు.

భూజంబూ : శ్రీ. ఇది గోధుమలకును, పుల్ల
 వెలగపండుకును పేరు.

చలజహ్వ : త్రి. ఘాతుకునకును, పు. ఒంటెకును,
 కుక్కకును పేరు.

శతపర్వా : శ్రీ. ఇది గరికెగడ్డికిని, శుక్రాచార్యుని
 భార్యకును పేరు.

రాజజంబూ : శ్రీ. ఇది అల్లనేరేడు చెట్టుకును,
 ముద్ద ఖర్జూరముకును పేరు.

★ అథ భాంతపంచవర్గః ★

ధూళీకదంబో నీపే స్వా

త్రినిశే వరుణద్రుమే || (14)

గోరక్షజంబూ ర్గోధూమే

తథా గోరక్షతండులే |

స్వగాలజంబూ ర్గోతుంబే

క్వాపి హేంతాఫలే పి చ || (15)

★ అథ భాంత వర్గః ★

భస్మాచ్చుక్రే మయూఖే భా

భం నక్షత్రే ప్రకీర్తితం |

భూః పృథివ్యాం స్థానమాత్రే

★ అథ భాంతో ద్వివర్గః ★

స్వభూ ర్వేధసి శార్త్తిణీ ||

శుభో యోగే శుభం క్షేమే |

నిభో వ్యాజసదృక్షయోః

విభు శ్శివే ప్రభౌ నిత్యే |

శంభు ర్బ్రహ్మర్షితో వ్హరే || (2)

దంభస్తు కైతవే కల్పే

డింభో బాలిశ పాతయోః

జంభో దైత్యాంతరే దంభే

జంబీరే భక్షణోపి చ || (3)

కుంభ స్స్వాత్మ్యంభ క్లృస్య

సుతే వేశ్యాపతౌ ఘటే |

రాశిభేదే ద్విపాంగే చ

ధూళీకదంబ : పు. ఇది కడిమిచెట్టుకును, నెమ్మి

చెట్టుకును, ఉలిమిడిచెట్టుకును పేరు.

గోరక్షజంబూః శ్రీ. ఇది గోధుమలకును, జిబిలె

చెట్టుకును పేరు.

స్వగాలజంబూః శ్రీ. ఇది నక్కదోస చెట్టుకును,

రేగుపండుకును పేరు.

భ : పు. ఇది శుక్రాచార్యునకును, శ్రీ. కిరణము

కును, న. నక్షత్రముకును పేరు.

భూః శ్రీ. ఇది భూమికిని, ప్రదేశముకును పేరు.

స్వభూః పు. ఇది బ్రహ్మకును, విష్ణువుకును పేరు.

శుభ : పు. పంచాంగయోగ విశేషముకును, న.

మంగళముకును పేరు.

విభ : పు. ఇది మిషకును, త్రి. ఉపమావాచకము

కును పేరు.

విభుః పు. ఇది శివునకును, ప్రభువుకును, నిత్యున

కును పేరు.

శంభు : పు. బ్రహ్మకును, బుద్ధదేవునకును, శివు

నకును పేరు.

దంభ : పు. ఇది మిషకును, దాంబికపేషముకును పేరు.

డింభ : పు. ఇది మూర్ఖునకును, బాలునకును పేరు.

జంభ : పు. ఇది జంభాసురునకును, కపటము

కును, నిమ్మచెట్టుకును, తినుటకును పేరు.

కుంభ : పు. ఇది కుంభాసురునకును, విటునకును,

కడవకును, కుంభరాశికిని, ఏనుగు కుంభస్థలము

కును, న. తెల్లతెగడకును, గుగ్గిలపు చెట్టుకును

కుంభం త్రివృత్తిగుగ్గలా ॥ (4)

కుంభీతు పాటలా వారి

సర్వీ పితర కల్పితే

గర్భో భూణోర్భ కే కుక్షే

సంధా పవనసంకటే ॥ (5)

అన్నే వహ్నే

వథో జృంభో ముఖభేం

దాంగ భంగయోః ॥

జృంభో మతో వికాసే చ

స్తంభస్క్నుణ జడత్వయోః ॥ (6)

రంభా కదళ్యపురసో

రంభోవైణవదండకే ॥

సభా సామాజికే ద్యూతే

గోష్ఠీ మందిరయోరపి ॥ (7)

శోభా కాంతీ చ్చయోరుక్తా

ద్యుగ్భాః పన్నగ వజ్రయోః ॥

నాభిః ప్రాణ్యంగకే క్షత్రే

చక్రాంత శ్చక్రవర్తినోః ॥ (8)

నాభిః ప్రధానే కస్తూరీ

మదేచక్వచిదీరితః ॥

★ అథభాంత త్రివర్ణః ★

కరభో మణిబంధాది

కనిష్ఠాంతే క్రమేశకే ॥ (9)

శరభ శృలభే చాష్టై

పదేప్రాక్తో మృగాంతరే ॥

ఋషభ స్వరభదే స్యా

ఈ. త్రి. పాటల వృక్షముకును, నాచుకును, పిడత
కును, తేకు చెట్టుకును పేరు.

గర్భ : పు. ఇది గర్భస్థ పిండముకును, బాలునకును,
కడుపునకును, గర్భ సంధియను నాటకాంగముకును,
వాతరోగముకును, అన్నముకును, అగ్నికిని పేరు.

జృంభ : పు. ఇది ఆవలింతకును, వళ్ళు విరుపున
కును, వికసించుతుకును పేరు.

స్తంభ : పు. ఇది స్తంభముకును, నిశ్చేష్టత్వముకును పేరు.

రంభా : త్రి. ఇది అరటి చెట్టుకును, అపుర త్రికిని,
పు. వెదురు కర్రకును పేరు.

సభా : త్రి. ఇది సభికునకును, జూదముకును,
సభకును, చావడికిని పేరు.

శోభా : త్రి. కాంతికిని, అభిలాషకును పేరు.

ద్యుగ్భాః : త్రి. ఇది సర్పముకును, వజ్రాయుధము
కును పేరు.

నాభిః : ఇది ఉదరమందలిసుడికిని, పు. క్షత్రియున
కును, చక్రమునడిమి రంధ్రముకును, చక్రవర్తికిని,
ప్రధానునకును, కస్తూరికిని పేరు.

కరభ : పు. ఇది మణిబంధము మొదలు చిటికిన
ప్రేలివరకునుండు హస్తము బహిః ప్రదేశముకును,
ఒంటెకును పేరు.

శరభ : పు. ఇది మిడుతకును, ఎనిమిది కాళ్ళుగల
శరభమును మృగముకును, ఒంటెకును పేరు.

ఋషభ : పు. సప్తస్వరములయందలి ఋషభ

దష్టవర్గోపదే వృషే॥ (10)
శ్రేష్ఠార్థే చ వరాహస్య
పుచ్చే రంధ్రే చ కర్ణయోః।
ఋషభీ శూకశంఖ్యాం స్వా
న్నరాకార స్త్రియామపి॥ (11)

విధవాయాం శిరాలాయాం

వృషభః పుంగవే వృషే।
వల్లభో దయితేఽధ్యక్షే
కులీనా శ్వేపి వల్లభః॥
దుర్లభః కచ్చురే జ్ఞేయో
దుప్రప్రేపే వల్లభేఽపి చ।
నికుంభః కథితో దంత్యాం
కుంభకర్ణ సుతేఽపి చ॥ (13)

కుసుంభో హేమని మహా
రజనే చ కమండలౌ।
విష్టుంభః ప్రతి బంధేఽపి
(వైదవ్యే చ ప్రయుజ్యతే)
రోగభేదేఽపి కీర్తితః॥ (14)

విస్రంభః కేళికలహే
విశ్వాసే ప్రణయేఽపి చ।
విష్కంభో యోగభేదేస్యా
ద్విస్తార ప్రతిబంధయోః॥ (15)
రూపకాంగ ప్రభేదే చ
బంధభేదే చ యోగినాం।

కకుభో రాగభేదేఽపి
వీణాంగేఽర్జున పాదపే॥ (16)
ఆరంభస్య త్వరాయాంస్యా
దుద్యమే వధదర్శయోః।

స్వరముకును, ఋషభమును ఓషధికిని, ఎద్దుకును,
శ్రేష్ఠవాచకముకును, పందితోకకును, కణరంధ్ర
ముకును, ఈ. శ్రీ. దూలగొండి చెట్టుకును, మాచ
కమ్మకును, విధవకును, వృక్షవిశేషముకును పేరు.

వృషభ : పు. శ్రేష్ఠునకును, ఎద్దుకును పేరు.

వల్లభ : పు. ఇది భర్తకును, అధిపతికిని, మంచి
జాతి గుఱ్ఱముకును పేరు.

దుర్లభ : పు. ఇది కచ్చోరముకును, త్రి. పొంద
శక్యముగాని దానికిని, ప్రియమైన దానికిని పేరు.

నికుంభ : పు. ఇది నాగదంతి చెట్టుకును, నికుంభా
సురునకును పేరు.

కుసుంభ : పు. ఇది బంగారుకును, కుసుంభా
పువ్వుకును, కమండలముకును పేరు.

విష్టుంభ : పు. ఇది ప్రతిబంధముకును, రోగవిశేష
ముకును పేరు.

విస్రంభ : పు. ఇది ప్రణయకలహముకును, విశ్వాస
ముకును, ప్రేమకును పేరు.

విష్కంభ : పు. ఇది పంచాంగయోగవిశేషముకును,
విస్తారముకును, విఘ్నముకును, నాటకాంగము
కును, యోగబంధవిశేషముకును పేరు.

కకుభ : పు. ఇది కకుభరాగముకును, వీణకరిదె
కును, కొడిశచెట్టుకును పేరు.

ఆరంభ : పు. ఇది వేగిరపాటుకును, ప్రయత్నము
కును, చంపుటకును, దర్శముకును పేరు.

సురభి శృంపకే స్వర్ధే
జాతీఫలవసంతయోః || (17)
గంధోపలే సౌరభేయ్యాం,
సల్లక్తి మాతృభేదయోః |
సుగంధే చ మనోజ్ఞే చ
వాచ్యవత్సురభి స్స్పృతం || (18)

సనాభి స్సద్భు శే జ్ఞాతా
వాత్మభూర్వేధని స్మరే |
వర్షా భూః పునర్నవాయాం
ప్లవే కించుళకేఽపిచ
దుందుభి ర్దితిజే భేర్యా
మక్షబిందుత్రికద్యయే || (20)

వైదర్భం వాక్య వక్షత్వే
వైదర్భశ్చ నృపాంతరే |
గర్దభో గంధభేదే స్యా
గర్దభం కైరవేఖరే || (21)
గర్ద భో దర్గభీ క్షుద్ర
రోగజంతువిశేషయో |

కకుష్ఠాభా దిశో శ్యాస్తే
ప్రవేణ్యాం చంపకప్రజి || (22)

★ అథభాంతశ్శతుర్వర్గః ★

అవష్టంభ సువర్ధే చ
స్తంభ ప్రారంభయోరపి |
శాతకుంభం సువర్ధే స్యా
చ్చాతకుంభోఽశ్వమారకే ||

★ అథ మాంత వర్గః ★

మశ్శివేమా రమాయాంస్యా
న్మా నిషేధే వ్యయంమతం |

సురభి : పు. ఇది సంపెంగచెట్టుకును, బంగారు
కును, జాజికాయకును, వసంతముతువుకును,
గంధపు గుళికె కును, శ్రీ. కామధేనువుకును,
అందుగు చెట్టుకును, మాతృ విశేషముకును, |తి.
పరిమళించు దానికిని, మనోహరమైన దానికిని
పేరు.

సనాభి : |తి. ఇది సమానమైనదానికిని, పు. జ్ఞాతికినిపేరు.
ఆత్మభూః పు. ఇది బ్రహ్మకును, మన్మథునకును పేరు.
వర్షాభూః పు. ఇది గలిజేరుచెట్టుకును, కప్పుకును,
వానపాముకును పేరు.

దుందుభి : పు. ఇది రాక్షసునకును, పాచిగ
లాటలందలి ఇత్తిగకును పేరు.

వైదర్భ : న. ఇది వాక్యచమత్కారముకును, పు.
విదర్భదేశపు రాజుకును పేరు.

గర్దభః పు. ఇది పరిమళవిశేషముకును, న. తెల్లకలు
వకును, పు. గాడిదకును, ఈ. శ్రీ. రోగవిశేషము
కును, జంతువిశేషముకును పేరు.

కకుటః శ్రీ. ఇది శోభకును, దిక్కుకును, శాస్త్రము
కును, ఏనుగమీదపరచెడు చిత్రకంబికిని పేరు.

అవష్టంభః పు. ఇది బంగారుకును, నిశ్చేష్టత్వము
కును, ప్రారంభముకును పేరు.

శాతకుంభః న. ఇది బంగారుకును, కారెనుబోతు
కును పేరు.

మ : పు. ఇది శివునకును, శ్రీ. లక్ష్మికిని, నిషేధ
ముకును పేరు.

★ అథమాంతో ద్వివర్ణః ★

కిం వితర్కి-పరిప్రశ్నే
క్షేపేనిందాప్రకారయోః॥ (1)
దమస్తు దమధే దండే
కర్తమే దమన్యేపి చ॥

గమోద్యూత ప్రభేదేస్యా
దపర్యాలోచనోద్భవి॥
ద్రుమ స్తరో పారిజాతే
ద్రుమః కింపురుషేశ్వరే॥
భ్రమోఽంబు నిర్గమేభ్రాంతౌ
కుందాభ్యే శిల్పి యంత్రకే॥ (3)
(మూర్చాయాం చ జలా వర్తే
భ్రమణే చ భ్రమోవిదుః)
హిమం శీతే తుషారే చ
చందనే చ హిమం విదుః॥
రమాలక్ష్యాం రమఃకాంతే
రక్తా శోక ద్రుమే స్మరే॥
యమో దండధరే ధ్యాంక్షే
సంయమే యమజ్యేపి చ॥ (5)
శరీర సాధనాపేక్ష
నిత్యకర్మణి చోచ్యతే॥
క్రమ శ్చక్తా పరిపాట్యాం
క్రమశ్చరణకంపయోః॥
క్షౌమ మట్టే దుకూలే స్యా
దత సీవసన్యేపి చ॥
క్షేమం స్వాన్మంగళే లబ్ధ
రక్షణే చోరకేపి చ॥ (7)

కిమే : త్రి. ఇది ఊహకును, అడుగుటకును,
ఆక్షేపించుటకును, నిందకును, విధముకును పేరు.
దమః పు. ఇది తపశ్శీలాదులను నహించుటకును,
దండోపాయముకును, బురదకును, బాహ్యం
ద్రియ నిగ్రహత్వముకును పేరు.

గమః పు. ఇది ద్యూతభేదముకును, ఆలోచించక
పోవుటకును, మార్గముకును పేరు.

ద్రుమః పు. ఇది వృక్షముకును, పారిజాతపుచెట్టు
కును, కింపురుషనాయకునకును, పేరు.

భ్రమ : పు. ఇది నీటికాలువకును, భ్రాంతికిని,
కుందమనెడి సానపట్టు చక్రముకును, మూర్చ
రోగ విశేషముకును, నీటిసుడికిని, తిరుగుటకును
పేరు.

హిమ : న. ఇది చల్లదనముకును, మంచుకును,
మంచిగంధముకును పేరు.

రమా : స్త్రీ. ఇది లక్ష్మికిని, పు. పెనిమిటికిని,
రక్తాశోక వృక్షముకును, మన్మథునకును పేరు.

యమః పు. ఇది దక్షిణదిక్పాలునకును, జముడు
కాకికిని, నియమముకును, త్రి. కవలవాండ్రకును,
పు. దేహసాధనమునపేక్షించునిత్యకర్మకును పేరు.

క్రమః పు. ఇది సామర్థ్యముకును, పరిపాటికిని,
పాదముకును, చలించుటకును పేరు.

క్షౌమ : న. ఇది కోటబురుజుమీదికాలకును, వెలిపట్టు
వస్త్రముకును, అగిసెనారతోనేసినవస్త్రముకును పేరు.

క్షేమ : న. ఇది శుభముకును, హిందబడినరక్షణ
గలదానికిని, చోరకమనుగంధద్రవ్యముకును, స్త్రీ.

క్షమాధనహరీ గౌర్యోః

క్షమః ఖ్యాతః క్షమాన్వితే।

క్షీతిజ్ఞంత్యోక్షమాఖ్యాతా

హితే శక్తే చ వాచ్యవత్॥ (8)

ఆమో రోగే తద్విశేషక

స్యామోఽపక్షేతు వాచ్యవత్।

కామ స్మరేఽభిలాషే చ

కామో రేతో నికామయోః॥ (9)

అవ్యయం త్వ భ్యనుజ్ఞయాం

యామస్తు ప్రహరేవ్రతే।

శ్యామ స్సాన్వేచకే వృద్ధ

దారకే హరితే ఘనే॥ (10)

వటద్రుమే ప్రయాగస్య

శ్యామ శ్శ్యామా తు వాగుజౌ।

అప్రసూతాంగనాయాం చ

తథా సోమలతౌషధౌ॥ (11)

త్రివృతా శారిబాగుండ్రా

నిశాకృష్ణే ప్రియంగుషు।

శ్యామా నీల్యాం పికే శ్యామం

మరిచే లవణాంతరే॥

శ్యామో దమనకే గంధ

తృణే శ్యామే భిధేయవత్।

గుల్మస్త్పంబే స్త్రీహ్ని ఘట్ట

సైన్యయో పైన్య రక్షణే॥ (13)

గుల్మీ స్యాదామలక్యేలా

షర్ణికావస్త్రవేశ్మను।

చండమనెడు గంధద్రవ్యముకును, పార్వతికినిపేరు.

క్షమ : పు. ఇది ఓరిమిగలవానికిని, క్షమా : స్త్రీ.

భూమికిని, ఓరిమికిని, త్రి. ఇష్టమైనదానికిని,

సమర్థమైనదానికిని పేరు.

ఆమః పు. ఇది రోగముకును, రోగవిశేషముకును,

త్రి. వచనముగాని దానికిని పేరు.

కామ : పు. ఇది మన్మథునకును, కోరికకును,

రేతస్సుకును, మిక్కిలియనుటకును, అ. అంగీక

రించుటకును పేరు.

యామః పు. ఇది జాముకాలముకును, నియమము

కును పేరు.

శ్యామః పు. ఇది నలుపువర్ణముకును, బొద్దికూర

కును, ఆకుపచ్చవర్ణముకును, మబ్బుకును,

ప్రయాగయందలి వటవృక్షముకును, స్త్రీ-కాలు

చెట్టుకును, సంతానముకలుగని స్త్రీకిని, సోమలత

కును, తెల్ల తెగడకును, నల్లనుగంధి పాలచెట్టు

కును, నాగముస్త కును, పసుపునకును, పిప్పలి

చెట్టుకును, ప్రేంకణపుచెట్టుకును, నీలిచెట్టుకును,

పు. కోకిలకును, న. మిరియముకును, సీంధు

లవణముకును, పు. దమనవృక్షముకును, సుగంధి

చెట్టుకును, త్రి. నల్లనిదానికిని పేరు.

గుల్మ : పు. ఇది దుబ్బుకును, వక్షముయొక్క

ఎడమభాగమందుండు మాంసవిశేషముకును, నీళ్ళ

రేవుకును, సైన్యవిశేషముకును, సేనా నివేశముకు

వేయు ఆవరణకును, స్త్రీ. ఉసిరిగ చెట్టుకును, ఏల

చెట్టుకును, గుడారముకును పేరు.

జాల్మ స్వాత్మామరేక్రూరే
జాల్మోన్మమీక్య కారిణి(14)

గ్రామ స్వరే సంవసదే
బృందే శబ్దాదిపూర్వకః

భీమోన్మవేత సే శంభో
ఘోరేశ్వరే వృక్షదరే॥

యుద్ధస్సంగ్రామధనుషో
రిష్టఃకామ వసంతయోః

తోక్మం కర్ణ మలే తోక్మో
హరితే చ హరిద్యవే॥

రుక్మం చ కాంచన లోహ
ఖర్మంక్షామే చ పౌరుషే

ధర్మః పుణ్యే యమే న్యాయే
ప్రభావా చారయోః క్రతౌ॥(17)

ఉపమాయామహింసాయాం
చాపే చోప విగద్యతే

మర్మ స్వారాతపే గ్రీష్మే
పుష్కల స్వేదాంభసోరపే॥(18)

జిహ్వాస్త్రకుటిలే మందే
జిహ్వాస్త్రగురూపదపే

మాక్ష (ప్య)స్వాత్మ-తక్షణ్యే
వ్యణో సూక్ష్మోల్లక్ష్యవత్

భీష్మస్త్ర భీష్మే రుద్రే
గాగోయే చ విశాచరే

శుష్మం తేజోర్మయోరుక్తం
మామం క్షీరే వభిన్యసే॥

జాల్మ : (తి. ఇది మూఢునకును, క్రూరునకును, అలోచించకపనిచేయువానికిని పేరు.

గ్రామ : పు. ఇది సంగీతస్వరముకును, పల్లెటూరు కును, శబ్దాదులు పూర్వమందుగల గ్రామపదము కును, సమూహముకును పేరు.

భీమ : పు. ఇది పుల్లప్రఖ్య లిచ్చెట్టుకును, శివునకును, భయానకరసముకును, భీమునకును పేరు.

యుద్ధ : పు. ఇది యుద్ధముకును, ధనుస్సుకును పేరు.

రిష్ట : పు. ఇది మన్మథునకును, వసంతునకును పేరు.

తోక్మ : న. ఇది గులిమికిని, పచ్చవర్ణముకును, పచ్చయవలకును పేరు.

రుక్మ : న. ఇది బంగారుకును, నల్లడిక్కుకును పేరు.

ఖర్మ : న. ఇది పట్టుబట్టుకును, పౌరుషముకును పేరు.

ధర్మ : పు. ఇది అధ్యష్టముకును, పు.యమున కును, పు. న్యాయముకును, స్వభావముకును, ఆచారముకును, యజ్ఞముకును, ఉపమానము కును, అహింసకును, పు. ధనుస్సుకును పేరు.

మర్మ : పు. ఇది ఎండకును, గ్రీష్మముతువుకును, వేడిమికిని, చెమటకును పేరు.

జిహ్వా : (తి. ఇది కుత్సితముకును, అలసునకును, పు. ఇది గ్రంథితగరపు చెట్టుకును పేరు.

మాక్ష : పు. ఇది ఇందుగచెట్టుకును, బ్రహ్మపదార్థ ముకును, నెరసుకును, (తి. అల్పమైన దానికిని పేరు.

భీష్మ : పు. ఇది భయానకరసముకును, శివునకును, భీష్మునకును, రాక్షసునకును పేరు.

శుష్మ : న. ఇది ప్రకాశముకును, పు. సూర్యున కును పేరు.

మామ : న. ఇది క్షీరముకును, అకాశముకును పేరు.

దస్మస్తు యజమానే స్వా
దపి చారే హుతాశనే |

రామః పశువిశేషే స్వా
జ్జామదగ్న్యే హలాయుధే || (21)

రాఘవే వాసితశ్శేత
మనోజ్ఞేషు చ వాచ్యవత్ |

రామాంగనా హింగుళయో
రామం వాస్తుకకుషయోః || (22)

వామం సవ్యేప్రతిపే చ
ద్రవిణే చాతిసుందరే |

పయోధరే హరే కామే
విద్యాద్యామాపి చ స్త్రియాం || (23)

వామీన్యూలీ కరభీ
రాసభీ బాడభీషు చ |

పద్మ స్వాత్పన్నగే వ్యూహే
నిధౌ సంఖ్యాంతరేఽంబుజే ||

పద్మకే బిందుజాలేఽపి
పద్మాభాంగే శియోరపి |

సోమః కుబేరే పితృదేవతాయాం
వసుప్రభేదే చ సుధాకరే చ |

ద్రివ్యౌషధీ సోమలతా సమీర
కర్పూరనీరేషు చ వానరే చ || (25)

భూమిః క్షితౌ స్థానమాత్రే
వమి ర్వాంతౌ హుతాశనే |

రశ్మిరంశౌ ప్రగణౌ చ
జామి స్వస్పకుల స్త్రియోః || (26)

దన్యు : పు. ఇది యజ్ఞముచేయువానికిని, దొంగ
కును, అగ్నికిని పేరు.

రామ : పు. ఇది వృకమారమును మృగముకును,
పరశురామునకును, బలరామునకును, శ్రీరాము
నకును, త్రి. నల్లనిదానికిని, తెల్లనిదానికిని, మనో
హరమైన దానికిని, శ్రీ. ఆడుదానికిని, ఇంగిలీ
కముకును, న. చక్రవర్తికూరకును, కుష్ఠవ్యాధికిని
పేరు.

వామ : న. ఇదివిడమభాగముకును, ప్రతికూలము
కును, ధనముకును, మిగులచక్క దనముకును,
పు. మేఘము కును, శివునకును, మన్మథునకును,
శ్రీ. చక్కని శ్రీకిని, ఈ. శ్రీ. ఆడజాతులైన నక్క
కును, ఒంటెకును, గాడిదకును, అశ్వముకును
పేరు.

పద్మ : పు. ఇదిసర్పవిశేషముకును, పు. పద్మవ్యూహము
కును, కుబేరునిపద్మనిధికిని, సంఖ్యావిశేషముకును,
తామరపువ్వుకును, న. పద్మకాష్ఠమును ఓషధికిని,
వీనుగ యొడలియందలి తెల్లపొడమచ్చలకును, శ్రీ.
పద్మ కాంతివంటి కాంతిగల శ్రీకిని, లక్ష్మీకిని పేరు.

సోమ : పు. ఇది కుబేరునకును, సోముడను పితృ
దేవతకును, అష్టవసువులలోనొకదానికిని, చంద్రున
కును, దేవలోకమందలి ఓషధికిని, సోమలతకును,
వాయువుకును, కర్పూరముకును, జలముకును,
వానర విశేషముకును పేరు.

భూమి : శ్రీ. ఇది భూమికిని, ప్రదేశముకును పేరు.

వమి : శ్రీ. ఇది వమనునకును, అగ్నికిని పేరు.

రశ్మి : శ్రీ. ఇది కిరణముకును, కళ్యాణముకును పేరు.

జామి : శ్రీ. ఇది తోబుట్టువుకును, కులశ్రీకిని పేరు.

నేమి స్త్రీకాయాం కూపస్య
చక్రాంతే తినిశద్రుమే ।

నేమః కాలేవధా గర్దే
ప్రకారే కైతవేషి చ ॥
క్రిమి స్ఫుత్సమివత్క్రి-
లాశ్చాయాం కృమిలేఖరే ।
కామి స్సాత్కామకే రత్నాం
హోమి స్ఫుర్విషి సావకే ॥
క్షీర్నిస్త రంగే పీడాయాం
వేగే భంగ ప్రకాశయాః ।
ఉత్కంఠా వస్త్రసంకోచ
లేఖయోరపి కీర్తితా ॥ (29)

లక్ష్మీశ్శీరివ సంపత్తి
శోభాపద్మాప్రియంగుషు ।
కిర్మీ పలాలే శాలాయాం
లోహపుత్రాము దీరితా ॥
శమీసక్తు ఫలాయాం చ
శింబా యామపి (వల్గులొ) వాగుజౌ ।
బ్రాహ్మీతు భారతీ సోమ
వర్ణిరి (బ్రహ్మశక్తిషు ॥ (31)
ఘంజికాపంక గడకా
శాకభేదేషు చ స్మృతా ।

సమా వర్షే సమంతుల్యే
సాధా సదృశేఽన్యవత్ ॥ (32)

సీమాకరపూటే స్థితాక్షేత్రే
మర్యాదా వేలయోరపి ।

నేమి : స్త్రీ. ఇది నూతిమీద నీళ్ళు తీయుటకు కట్టిన
గిలక మొదలయిన వాటికిని, చక్రము యొక్క
అంచుకును, పు. నెమ్మిచెట్టుకును పేరు.

నేమ : పు. ఇది కాలముకును, అంతముకును,
గోతికిని, ప్రాకారముకును, మిషకును పేరు.

క్రిమి : పు. ఇది పురుగుకును, లక్కకును. కృమి : త్రి.
పురుగులు పట్టినదానికిని, పు. గాడిదకును పేరు.

కామి : పు. ఇది విటునకును, స్త్రీ. రతీదేవికిని పేరు.

హోమి : పు. ఇది నేతికిని, అగ్నికిని పేరు.

క్షీర్ని : ఇది అలకును, బాధకును, వేగముకును,
భంగముకును, ప్రకాశముకును, వేడుకకును,
(ఇష్టవస్తువయందాసక్తి) బట్టకుచ్చెళ్ళపంక్తికిని పేరు.

లక్ష్మీ : స్త్రీ. ఇది శ్రీః అను శబ్దమువలెనే, సమృద్ధికిని,
కాంతికిని, లక్ష్మీకిని, ప్రేంకణపుచెట్టుకును పేరు.

కిర్మీ : స్త్రీ. ఇది మాంసముకును, గృహవిశేషము
కును, లోహపుటొమ్మకును పేరు.

శమీ : స్త్రీ. ఇది జమ్మిచెట్టుకును, కాయధాన్యము
లపొట్టుకును, క్రాలుచెట్టుకును పేరు.

బ్రాహ్మీ : స్త్రీ. ఇది సరస్వతీకిని, సోమలతకును,
శివునిసప్తమాతృకలలో నొకతెకును, గంతుభారం
గికిని, మత్స్యవిశేషముకును, పొన్నగంటికూరకును
పేరు.

సమా : పు. నిత్యబహువచనం. ఇది సంవత్సరము
కును, త్రి. ఉపమావాచకముకును, యోగ్యమైన
దానికిని, సమానమైనదానికిని పేరు.

సీమా : స్త్రీ. ఇది పొలిమేరకును, ఉనికికిని, వరిమడి
కిని, హద్దుకును, ఒడ్డుకును పేరు.

క్షుమాతసీ నీలికయో

(రుమా)ర్ముమా నామ్నివరయ్యతః॥ (33)

ఉమాతసీ హైమవతీ

హరిద్రాక్షీర్తి కాంతిషు॥

రుమా సుగ్రీవ దారేషు

విశిష్టలవణాకరే॥ (34)

★ అథ మాంత త్రివర్ణః ★

ఉత్తమా దుర్ధికాయాంస్యా

దుష్కృష్టే చోత్తమేనృవత్॥

మధ్యమ స్సౌత్పురే మధ్యే

మధ్యదేశే చ మధ్యజే॥ (35)

వాచ్య వన్మధ్యమాతూక్తా

రాకా దృష్టరజ స్త్రియోః॥

కర్ణి కా త్ర్యక్షరచ్చందః

కరమధ్యాంగుళీషుచ॥ (36)

అథమః కుత్సితే న్యూనే

ప్రక్రయోఽవసరేక్రమే॥

విక్రమః క్రాంతిమాత్రేస్యా

ద్విక్రమ శ్చక్తిసంపది॥

సంక్రమః క్రమణో సమ్య

గ్వారి సంచారయంత్రతే॥

నిష్క్రమో బుద్ధిసంపత్తౌ

నిర్గమే దుష్కృలేఽపి చ॥

ఆగమ శ్శాస్త్ర ఆయాతే

విభ్రమో భ్రాంతి హోవయోః॥

క్షుమా : త్రి. ఇది అగ్నిసెచ్చుకును, నీలిసెచ్చుకును పేరు.

సుమా : త్రి. ఇద పేరుకును, శ్రేష్ఠకాంతికిని పేరు.

ఉమా : త్రి. ఇది అగ్నిసెచ్చుకును, పార్వతికిని,

పసపునకును, క్షీర్తికిని, ప్రకాశముకును పేరు.

రుమా : త్రి. ఇది సుగ్రీవుని భార్యకును, సంఖరీదేశ

మందలి ఉప్పుగనికిని పేరు.

ఉత్తమా : త్రి. ఇది చిరుపాలసెచ్చుకును, త్రి.

శ్రేష్ఠమైనదానికిని, యోగ్యమైనదానికిని పేరు.

మధ్యమః పు. ఇది మధ్యమస్వరముకును, నడుము

కును, పు. మధ్యప్రదేశముకును, త్రి. మధ్యయందె

నదానికిని, త్రి. ఇది పౌర్ణమాస్యకును, క్రొత్తగా

రజస్వలయైన స్త్రీకిని, తామరదుద్దుకును, తి అక్షర

ముల ఛందముకును, చేతినడిమి వ్రేలికిని పేరు.

అథమః త్రి. కుటీలమైనదానికిని, తక్కువయైన

దానికిని పేరు.

ప్రక్రమః త్రి. ఇది సమయముకును, వరుసకును పేరు.

విక్రమః పు. ఇది ఆక్రమించుటకును, శౌర్యాతిశయ

ముకును పేరు.

సంక్రమః పు. ఇది ఆక్రమించుటకును, నీటికాలువ

లు మొదలయిన వాటిపైని సంచరించుటకును

కట్టిన వంతెన మొదలయిన వాటికిని పేరు.

నిష్క్రమః పు. ఇది బుద్ధిబలముకును, బయలుదేరు

టకును, చెడ్డకులముకును పేరు.

ఆగమః పు. ఇది శాస్త్రముకును, వచ్చుటకును పేరు.

విభ్రమః పు. ఇది భ్రమకును, స్త్రీలవిలాసవిశేష

ముకును పేరు.

సంభ్రమస్తు భయేపి స్యా
త్యంమో దరయోరపి॥
విద్రుమో రత్నపుష్కేస్యా
త్రైవాళే పల్లవేపి చ॥
ఆశ్రమో బ్రహ్మచర్యాది
చతుష్కేపి మలేపిచ॥ (40)
సత్తమశ్చాన్య వత్సాజ్యే
శ్రేష్ఠసాధీయసోరపి॥
నియమో యంత్రణాయాంస్యా
త్రైతిజ్ఞాయాం సంయమే॥ (41)
నిగమోవాణిజే పుర్యాం
పథి వేదే వణిక్పథే॥
నైగమ స్వ్యాదుప నిష
ద్యణిజోర్నాగరేపి చ॥ (42)
కలమో లేఖినీ చౌర
శాలిలా క్షారసేషు చ॥
తలిమం కుట్టేమే తత్ప్రే
చంద్రహాసే వితానకే॥ (43)
పరమం స్యాదనుజ్ఞాతే
ప్యవ్యయం పరమంపరే॥
పరమం స్యాత్రైధానాద్యో
రోంకారేపి త థోచ్యతే॥
కుసుమం పుష్పఫలయోః
స్త్రీరజో నేత్రరోగయోః॥
కృత్రిమం రచితే ప్రోక్తం
స్థితకే లవణాంతరే॥
సుషమం చారు సమయో
స్సుష్మమా పరమద్యుతా॥

సంభ్రమః పు. ఖది భయముకును, భయాదులచేత
నైన తొందరకును, ఆదరముకును పేరు.
విద్రుమః పు. ఇది పగడపు చెట్టుకును, పగడము
కును, చిగురు తాకుకును పేరు.
ఆశ్రమః పు. బ్రహ్మచర్యము మొదలగు 4 ఆశ్రమము
లకును, యత్యాదుల నివాస స్థానముకును పేరు.
సత్తమః శ్రీ. ఇది పూజ్యమైన దానికిని, శ్రేష్ఠమైన
దానికిని, యోగ్యమైన దానికిని పేరు.
నియమః పు. ఇది నియమించుటకును, ప్రతిజ్ఞ
కును, వ్రతనిష్ఠకును పేరు.
నిగమః పు. ఇది వర్తకునకును, పట్టణముకును,
మార్గముకును, వేదముకును, బజారుకును పేరు.
నైగమః పు. ఇది ఉపనిషత్తుకును, వర్తకునకును,
శాంతికిని పేరు.
కలమః పు. ఇది వ్రాతకలముకును, దొంగకును,
కలమధాన్యముకును, లాక్షారస ముకును పేరు.
తలిమః న. ఇది రాతితో కట్టబడిన భూమికిని,
శయ్యకును, పెద్ద కత్తికిని, ఛాదినీకిని పేరు.
పరమః అ. ఇది అంగీకరించబడిన దానికిని, త్రి.
శ్రేష్ఠమైన దానికిని, ముఖ్యమైన దానికిని, మొదటి
దానికిని, ఓంకారముకును పేరు.
కుసుమః న. ఇది పుష్పముకును, ఫలముకును,
ముట్టురక్తముకును, నేత్రరోగముకును పేరు.
కృత్రిమః త్రి. చెయ్యబడిన దానికిని, న. అందుగలంతో
చేసిన భూపద్రవ్యముకును, విధేలవణ ముకును పేరు.
సుషమః త్రి. సుందరమైన దానికిని, సమమైన
దానికిని, శ్రీ. ఉత్కృష్ట కాంతికిని పేరు.

సుషీమ శ్విశిరే చారౌ
సుషీమ: పన్నాంతరే॥(46)
పంచయౌ రాగభేదే స్యా
త్పంచనామపి పూరణే।
పంచమ శ్చతురే హృద్యే
పంచమీ పాండవస్త్రియాం॥
గౌతమ శ్శాక్యసింహే చ
మునిభేదేఽథ గౌతమీ।
రోచన్యామంబికాయాం చ
దాడిమ: కర్కలయో:॥

గోధూమౌ నాగరంగే స్యా
ద్యేషజ ప్రహిభేదయో:।
వ్యాయామోదుర్గ సంచారే
వ్యాయామ: పౌరుషేషి చ॥(49)
విలోమస్తు ప్రతీపే స్యా
ద్యుజంగే వరుణేశుని।
ఆమలక్యాం విలోమీ చ
విలోమం చాఽరఘట్టకే॥(50)
గోలోమీ శ్వేతదూర్వాయాం
షడ్గంధా వారయోషితో:।
ప్రతిమా దంతబంధే స్యా
ద్దజస్యాను కృతాపహి॥(51)
★ అథమాంతశ్చతుర్వర్ణ: ★
ప్లవంగమ: కషా భేకే
నృపమ స్సుందరేఽన్యవత్।
సుప్రతీకస్య యోషాయాం
భవేదనుపమామలా॥

సుషీమ : (తి. చల్లని దానికిని, సుందరమైన దాని
కిని, పు. సర్పవిశేషముకును పేరు.

పంచమ : పు. ఇది రాగవిశేషముకును, ఐదవ
దానికిని, శ్రీ. నేర్పరికిని, మనోహరమైన దానికిని,
ఈ. శ్రీ. ద్రాపదికిని పేరు.

గౌతమ: పు. ఇది బుద్ధదేవునకును, గౌతమ ముని
కిని, ఈ. శ్రీ. గోరోచనముకును, పార్వతికిని
పేరు.

దాడిమ : పు. ఇది దానిమ్మ చెట్టుకును, ఏలకి
చెట్టుకును పేరు.

గోధూమ : పు. ఇది నారింజ చెట్టుకును, ఓషధి
విశేషముకును, గోధుమ ధాన్యముకును పేరు.

వ్యాయామ: పు. ఇది వంతెనకట్టకును, హిరుషము
కును పేరు.

విలోమ : (తి. ఇది ప్రతికూలమైన దానికిని, పు.
సర్పముకును, వరుణ దేవునకును, కుక్కకును,
ఈ. శ్రీ. ఉసిరిగచెట్టుకును, న. పెద్ద బావికిని పేరు.

గోలోమీ : శ్రీ. ఇది తెల్లగరెకకును, వసకును,
వేళ్ళకును పేరు.

ప్రతిమా: శ్రీ. ఇది గజదంతము యొక్క కట్టుకును,
విష్ణు వినాయకాది ప్రతిమకును పేరు.

ప్లవంగమ : పు. ఇది కోతికిని, కప్పకును పేరు.

అనుచమ : (తి. ఇది సుందరమైనదానికిని, శ్రీ.
ఈశాన్యదిగ్గజముయొక్క భార్యకును పేరు.

అభ్యాగమోంతేః పూతే

• విరోధా భ్యుర్లమాజిషు।

యాత యామస్తు జ్యేష్ఠే స్వా

త్పరిభుక్తజ్ఞతే (మచ) కపి చ (53)

దండయామస్తు కీనా శే

దివసే కుంభసంభవే।

సార్వభౌమస్తు దిజ్ఞిగో

సర్వపుధ్విపతావపి (54)

పరాక్రమో విక్రమేస్వా

త్సామర్హ్యే ద్యౌయో రపి।

ఉపక్రమ స్వాదుపదా

చికిత్సారంభ విక్రమే (55)

జలగుల్మే జలావర్తే

కప్తపే జలచత్వరే।

మహాపద్మ స్పృతో నాగ

నిధి సంఖ్యాంతరే కపి చ (56)

అభ్యుహమ స్వీకారే

సమీ పాగమనే కపి చ।

నక్షత్రనేమి శ్శీలాంశౌ

రేమత్యాం చ ధృవే క్వచిత్ (57)

★ అథయాంతవర్గః ★

య స్పర్శనామా నిలయో

ర్హ్వా మార్వీమాతృభూమిషు।

ద్యౌర్హ్వా దివసే కపి స్వా

ద్వైస్పర్శ సురవర్తనోః (1)

అభ్యాగమ : పు. ఇది సమీపముకును, చంపుట కును, నైరముకును, అభిముఖముగా వచ్చుట కును, యుద్ధముకును పేరు.

యాతయామ : త్రి. ఇది శిథిలమైన దానికిని, అనుభవించబడిన దానికిని, విడబెట్టబడిన దానికిని పేరు.

దండయామ : పు. ఇది యమునకును, దినముకును, అగస్త్యమునికిని పేరు.

సార్వభౌమ : పు. ఇది ఉత్తరదిగ్గజముకును, చక్రవర్తికిని పేరు.

పరాక్రమ : పు. ఇది పరాక్రమముకును, శరీరబలముకును, ప్రయత్నముకును పేరు.

ఉపక్రమ : పు. మంత్రముదలగు వారిని రహస్యముగా ధర్మాదులచేత పరీక్షించుటకును, రోగ చికిత్సకును, ప్రారంభముకును, పరాక్రమముకును పేరు.

జలగుల్మ : పు. ఇది నీటిసుడికిని, తాబేటికిని, నాల్గుకాలువలు కలిసినచోటుకును పేరు.

మహాపద్మ : పు. ఇది సర్పచోషముకును, కుబేరుని నిధికిని, సంఖ్యాభేదముకును పేరు.

అభ్యుహమ : పు. స్వీకరించుటకును, దగ్గరకు వచ్చుటకును పేరు.

నక్షత్రనేమి : పు. చంద్రునకును, శ్రీ. రేవతి నక్షత్రముకును, పు. ధ్రువునకును పేరు.

యః త్రి. ఇది సర్వనామముకును, వాయువుకును పేరు.

జ్యా : శ్రీ. ఇది వింఠీనాదికిని, తల్లికిని, భూమికిని పేరు.

ద్యౌః : పు. ఇది అగ్నికిని, న. దినముకును పేరు.

ద్వ్యా : శ్రీ. ఇది స్వర్గముకును, అకాశముకును పేరు.

★ అథ యాంతో ద్వివర్ణః ★

జయో జయంతే విజయే
జయా దుర్గా గ్నిమంథయోః |
జయంతీ తిథిభేదో మా
సఖీ పథ్యాసు చ స్ఫుటా ||
చయస్సమూహే ప్రాకార
మూలబంధేనమాహృతా |

నయో నీతా ద్యూతభేదే

శయ శ్చయ్యా హి పా ణిషు || (3)

భయం ప్రతిభయే ఘోరే
ప్రసూనే కుబ్జకస్య చ |
మయశ్శిల్పిని దైత్యానాం
కరభేఽశ్వతరేఽపి చ || (4)
లయో వినాశే సంక్షోషే
సామ్యే తార్యత్రికస్య చ |
స్మయో గర్వేద్భృతే
గేయోగాతవ్యే గాయనేఽపి చ ||

క్షయో రోగాంతరే వేశ్మ
కల్పాంతా పచయేష్వపి |
ప్రియో ధవే చ పృథ్వేచ
వృద్ధినామౌషధేఽపి చ ||
కాయః కదైవతే మూర్తౌ
సంఘే లక్ష్మ్య స్వభావయోః |
కాయం మనుష్య తీర్థే పి

జయ : పు. ఇది ఇంద్రపుత్రునకును, శత్రువులను
పారదోలుటకును, శ్రీ. పార్వతికిని, నెల్లికూరకును,
తక్కిడుచెట్టుకును, అష్టమిమొదలగు జయంతులకును,
పార్వతి చెలికత్తెకును, కరచెట్టుకును పేరు.

చయ : పు. ఇది సమూహముకును, కందకము
నుంచి తీయబడిన మట్టితో పెట్టిన కోటపుట్టుకును,
గ్రహించుటకును పేరు.

నయ : పు. ఇది నీతికిని, జూదములో నిభేదము
కును పేరు.

శయ : పు. ఇది పాన్పునకును, సర్పముకును,
హస్తముకును పేరు.

భయ : న. ఇది పరులవలన కలిగిన అనిష్టముకును, త్రి.
భయంకరమైన దానికిని, న. కుబ్జకపుష్పముకును పేరు.

మయ : పు. ఇది రాక్షసుల శిల్పికిని, ఒంటెకును,
కంచరగాడిదకును పేరు.

లయ : పు. ఇది నాశముకును, కలుసుకొనుట
కును, నృతగీతవాద్యముల సమత్వముకును పేరు.

స్మయ : పు. ఇది గర్వముకును, ఆశ్చర్యముకును పేరు.

గేయ : త్రి. ఇది కీర్తనలు మొదలగు వాటికిని,
గానము చేయువానికిని పేరు.

క్షయ : పు. ఇది క్షయరోగముకును, గృహము
కును, ప్రళయముకును, తక్కువకును పేరు.

ప్రియ : పు. ఇది భర్తకును, త్రి. మనోహరమైన
దానికిని, బుద్ధివృద్ధియను ఓషధికిని పేరు.

కాయ : పు. ఇది బ్రహ్మతీర్థముకును, శరీరము
కును, సమూహముకును, గురికిని, స్వభావము
కును, న. మనుష్యతీర్థముకును పేరు.

సాయః కాండా పరాష్ఠాయోః॥ (7) పాయ : పు. ఇది బాణముకును, దినముయొక్క కడపటి భాగముకును పేరు.

దాయో దానేయతకాది

ధనే సోల్లంఠభాషణో

విభక్తవ్య పితృద్రవ్య

దాయ మాహు ర్మనీషిణః॥ (8)

ప్రాయశ్చానశనే మృత్యు

తుల్య బాహుళ్యయోరపి

పేయర పానీయ పయసోః

పేయా శ్రాణాచ్చ మండయోః॥ (9) పేయ : ప్రి. ఇది పానముచేయదగిన దానికిని, న. ఉదకముకును, స్త్రీ. గంజికిని, స్వచ్ఛమైన మిగడ కును పేరు.

స్థేయో వివాదస్య పద

నిర్దేశతరి పురోహితే

పీయుఃకాలే రవో ఘూకే

యయుః క్రతుహయే హయే॥ (10)

మయు స్తురంగవదనే

మృగ్యేపి మయు రుచ్యతే

మన్యః క్రోధే క్రతౌ దైన్యే

మృత్యు ర్మరణ దైవయోః॥

దన్యః ప్రేనేచ శత్రౌచ

జన్యః ప్రాణ్యగ్ని ధాతృషు

వన్యం వనభవే వన్యా

వనవారి సమూహయోః॥

దాయ : పు. ఇది దానముకును, వివాహకాల

మందల్లనకిచ్చు కట్నముమొదలగు ధనముకును,

ఎత్తిపొడుపుమాటకును, పంచుకోదగిన పిత్రార్థి

మగు ధనముకును పేరు.

ప్రాయ : పు. ఇది మరణార్థమై భుజించకుండుట

కును, మరణముకును, తుల్యార్థకముకును,

బాహుళ్యముకును పేరు.

పేయ : ప్రి. ఇది పానముచేయదగిన దానికిని, న.

ఉదకముకును, స్త్రీ. గంజికిని, స్వచ్ఛమైన మిగడ కును పేరు.

స్థేయ : పు. ఇది తగవరికిని, పురోహితునకును పేరు.

పీయు : పు. ఇది కాలముకును, సూర్యునకును, గుడ్లగూబకును పేరు.

యయు : పు. ఇది యాగార్థమైన అశ్వముకును, అశ్వసామాన్యముకును పేరు.

మయు : పు. ఇది కిన్నరునకును, జింకలలోని భేదముకును పేరు.

మన్య : పు. ఇది కోపముకును, యజ్ఞముకును, దీనత్వముకును పేరు.

మృత్యు : పు. ఇది మరణముకును, దైవముకును పేరు.

దన్య : పు. ఇది చోరునకును, శత్రువుకును పేరు.

జన్య : పు. ఇది జంతువుకును, అగ్నికిని, బ్రహ్మకును పేరు.

వన్య : ప్రి. ఇది వనమందుపుట్టిన దానికిని, స్త్రీ.

వనసమూహముకును, జలసంఘముకును పేరు.

జన్యం హట్టే పరీవాదే
సంయుగే జనకే పునః॥
జన్య స్సాన్వజ్జననీయే చ
జన్యా మాతృ సభీముదోః॥ (13)
జన్యో (వరవధూ)నవవధూజ్ఞాతి
ప్రియభృత్య హితేషు చ॥
శూన్యాఖ్యా నిర్జనే నఖ్యా

మన్యో భిన్న సమానయోః॥ (14)
పాయ్యం పానీయకేనిద్యే

పూజ్య శ్చశుర వంద్యయోః॥

హార్యో విభీతక తరా
హర్తవ్యే హర్యమన్యవత్॥
వీర్యం శు(క్రే)క్లే ప్రభావేచ
తేజ స్సామర్థ్య యోరపి॥
ఆర్య స్సాధౌ సౌవిదల్లే
ప్యార్యో మా వృత్తభేదయోః॥ (16)
అర్య స్సామిని వైశ్యే చ
కార్యం హేతౌ ప్రయోజనే॥

సూర్య సూరే తత్ప్రియాయాం
సూర్యాప్యార్యో ష(దీభిరి) ధావపి॥ (17)
శౌర్యం చారభటే శక్యో
ర్వర్య స్మర వరేణ్యయోః॥
గుహ్యం రహస్యవస్తే చ
గుహ్యః కమర దంభయోః॥

జన్య : న. ఇది బజారుకును, అపవాదకును,
యుద్ధముకును, పు. తండ్రికిని, త్రి. పుట్టించు
దానికిని, త్రి. తల్లిచెలికత్తెకును, సంతోషముకును,
త్రి. నూతన పరిణేత యొక్క జ్ఞాతికిని, పెమినిటి
యొక్క భృత్యునకును, పెనిమిటి స్నేహితునకును
పేరు.

శూన్య : త్రి. ఇది జనరహితమైన దానికిని, త్రి.
గూఢగుప్తికకును పేరు.

అన్య : త్రి. ఇది వేదైనదానికిని, సమమైనదానికిని పేరు.

పాయ్య : న. ఇది జలముకును, త్రి. నిందార్హమైన
దానికిని పేరు.

పూజ్య : పు. ఇది కూతునిచ్చిన మామకును, త్రి.
పూజింపదగిన వానికిని పేరు.

హార్య : పు. తాండ్రచెట్టుకును, త్రి. హరింపదగిన
దానికిని పేరు.

వీర్య : న. ఇది రేతస్సుకును, పరాక్రమముకును,
ప్రకాశముకును, శరీర బలముకును పేరు.

ఆర్య : పు. ఇది సజ్జనునకును, అంతఃపురమును గాచు
వానికిని, త్రి. పార్వతికిని, అర్యావృత్తముకును పేరు.

అర్య : పు. ఇది ప్రభువుకును, కోమటికిని పేరు.

కార్య : న. ఇది హేతువుకును, ప్రయోజనము
(పని) కును పేరు.

సూర్య : పు. ఇది సూర్యునకును, త్రి. సూర్యుని
భార్యకును, పిన్నపాపర చెట్టుకును పేరు.

శౌర్య : న. ఇది దర్పముకును, సామర్థ్యముకును పేరు.

వర్య : పు. ఇది మన్మథునకును, శ్రేష్ఠునకును పేరు.

గుహ్య : త్రి. ఇది రహస్యముకును, న. త్రి. పురుషుల
మర్యాంగముకును, పు. తాబేటికిని, ధంభముకును పేరు.

సహ్యశ్రైలాంతరా రోగ్య

సోధవ్యేషు పక్షతే ।

గృహ్యం పురీషమాగ్యేపి

భవేదస్వర పక్షయోః

గృహ్యే చ శాఖానగరే

గృహ్య శ్రేష్ఠేప్యదీరితః ।

యోగ్యః ప్రవీణయోగార్హో

పాయ శక్తేషు వాచ్యవత్ ॥ (20)

యోగ్య మృ ద్యాఖ్య భైషజ్యే

యోగ్యా భ్యాసా ర్కయోషితోః ।

భాగ్యం శుభాత్మకవిధౌ

స్యాచ్చుభా శుభకర్మణి ॥

పాత్యం (బి) విద్యాఖ్యలవణే

యవజ్జారేషి దృశ్యతే ।

పథ్యం హితే హరిత క్వాం

పథ్యా

రథ్యో రథో ద్వహే ॥ (22)

రథ్యా రథోపే విశిఖా

వర్తనీ చత్వరేషు చ ।

అర్హ్యం శిలాజితున్యర్హ్యే

బుధే న్యాయ్యే తువాచ్యవత్ ॥ (23)

గ్రామ్యా జన్యే న్యవ (ద్రామ్య

మణ్ణీల రత బంధయోః ।

సౌమ్యా బుధే మనోజ్ఞేస్యా

దనుగ్రే సోమదైవతే ॥

ఇల్వలాసు చ సౌమ్య స్పృ

ర్నిచే బోధ్యే చ వాచ్యవత్ ।

సహ్యః పు. ఇది సహ్యపర్వతముకును, న. ఆరోగ్య

ముకును, త్రి. సహింపదగిన దానికిని పేరు.

గృహ్యః న. ఇది గుదస్థానముకును, త్రి. స్వతం

త్రములేనిదానికిని, పక్షముకును, శ్రీ. పేటకును,

పు. పెంపుడు పక్షిమృగాదులకును పేరు.

యోగ్యః త్రి. ఇది సేర్పరికిని, యోగముకుదగిన

వానికిని, ఉపాయముగలవానికిని, సమర్థునకును,

న. ఋద్ధివృద్ధియను ఓషధికిని, శ్రీ. అభ్యాసము

కును, సూర్యుని భార్యకును పేరు.

భాగ్యః న. ఇది శుభరూపమగు నదృష్టముకును,

పురాకృత శుభాశుభకర్మకును పేరు.

పాత్యః న. ఇది విద్లంపణముకును, యవజ్జారము

కును పేరు.

పథ్యః త్రి. ఇష్టమైన దానికిని, శ్రీ. కరకచెట్టుకును

పేరు.

రథ్యః పు. ఇది రథమును వహించు గుఱ్ఱముకును,

శ్రీ. రథసమూహముకును, రాజవీధికిని, మార్గ

ముకును, నాల్గువీధుల మొగకును పేరు.

అర్హ్యః న. ఇది శిలాజిత్తుకును, త్రి. విద్వాంసున

కును, న్యాయముకును పేరు.

గ్రామ్యః పు. ఇది మనుష్యునకును, త్రి. పామర

వాక్యముకును, రతిబంధ విశేషముకును పేరు.

సౌమ్యః పు. ఇది ఋధ (గ్రహముకును, త్రి. మనో

హరమైనవానికిని, శాంతమైన దానికిని, చంద్రుడ

ధిదేవత గాగల దానికిని, పు. ఇల్వలా నక్షత్రము

లైదింటికిని, త్రి. స్వల్పమైనదానికిని, బోధింపదగిన

వానికిని పేరు.

రమ్యం మనోరమే రమ్యా
రాత్రౌ రమ్యశ్చచంపకే || (25)
సంఖ్యం సమితి సంఖ్యాస్యా
దేక (త్వా) ద్వాద్వి విచారయోః |
మధ్యం న్యాయ్యేక వకాశ్శ
వలగ్నకే లగ్నకే (వ) ధమే || (26)

మేధ్యం శుచౌ మేదురేచ
వాచ్యవన్నేధ్య మాశ్రమే |
మేధ్యా పి శంఖపుష్పింస్యా
ద్వచాయామపి కీర్తితా || (27)
సాధ్యాభిఖ్యా సాధనీయే
గణదైవత యోగయోః |

వంధ్యోపలద్రుమే వంధ్యా
త్వప్రజాత స్త్రియామపి || (28)
హృద్యం ధవళజీరే చ
హృత్రియే హృద్భవేపిచ |
వశక్యద్వేదమంత్రేచ
హృద్వాప్యధ్యాఖ్య భేషజే || (29)
చోద్యం స్వాదద్యుతే ప్రశ్నే
చోదన్వార్థే తు వాచ్యవత్ |
పద్యం శ్లోకే స్తుతౌ పద్యా
పద్య శ్శూద్ర పద్వార్థయోః || (30)
పుణ్యం మనోజ్ఞోభిసాతం
తథా నుకృత ధర్మయోః |
ధిష్ణ్యం సద్మనీ నక్షత్రే
స్థానే శక్తౌ చ పావకే || (31)

రమ్యః | త్రి. మనోహరమైన దానికిని, త్రి. రాత్రికిని,
పు. సంపెంగ చెట్టుకును పేరు.

సంఖ్యః | న. ఇది యుద్ధముకును, త్రి. ఒకటిరెండు
అనులెక్కకును, విచారణకును పేరు.

మధ్యః | త్రి. ఇది న్యాయమైన దానికిని, మధ్య
యందైనదానికిని, పు. నడుముకును, పు. జామీను
దారునకును, నీచునకును పేరు.

మేధ్యః | త్రి. పవిత్రమైనదానికిని, తరుచైనదానికిని,
న. నివాసముకును, త్రి. శంఖ పుష్పిచెట్టుకును,
వసకును పేరు.

సాధ్యః | త్రి. ఇది సాధించదగిన దానికిని, సాధ్య
లను దేవయోని వశేషులకును, పంచాంగ యోగ
భేదముకును పేరు.

వంధ్యః | పు. ఇది ఫలించనిచెట్టుకును, త్రి. గోద్రా
కిని పేరు.

హృద్యః | న. ఇది తెల్లజీలకర్రకును, త్రి. మనోహర
మైన దానికిని, హృదయమందుపుట్టిన దానికిని,
పు. వశ్యమునుజేయు వేదమంత్రముకును, త్రి.
బుద్ధివృద్ధియను ఓషధికిని పేరు.

చోద్యః | న. ఇది అచ్చెరువుకును, అడుగుటకును,
త్రి. ప్రేరేపించదగిన దానికిని పేరు.

పద్యః | న. ఇది శ్లోకముకును, త్రి. స్తుతికిని, పు.
శూద్రునకును, త్రి. పాదముకు తగిన దానికిని పేరు.

పుణ్యః | త్రి. మనోహరమైనదానికిని, న. పుణ్యము
కును, ధర్మముకును పేరు.

ధిష్ణ్యః | న. ఇది గృహముకును, నక్షత్రముకును,
ప్రదేశముకును, సామర్థ్యముకును, అగ్నికిని పేరు.

ధాన్యంప్రీహిషు ధాన్యాకే
ధన్యః పుణ్యవతి స్మృతః ।
ధన్యా ధన్యా మలక్యోశ్చ
కుడ్యం భిత్తా విలేవనే ॥
కావ్యం గ్రంథే గ్రహీ కావ్యః
కావ్యా స్యాత్పూత నాధియోః ।
చవ్యం తు చవికా చవ్యా
శతపర్వో గ్రగంధయోః ॥
గవ్యం తు గోహితే గవ్యం
తథా క్షీరాదకే గవాం ।
రాగద్రవ్యే చ గవ్యాతు
గోకులే కథితా బుధైః ॥

ద్రవ్యం స్యాద్ద్రవిణే భవ్యే
పుథివ్యాదౌ చ పితృణాం
భేషజే వినయే చాపి
జతుద్రుమవికారయోః ॥ (35)
భవ్యం సత్యే శుభే చాథ
భేద్యవద్యోగ్య భావినోః ।
కర్మరంగతరౌ భవ్యౌ
భవ్యాకరికణోమయోః ॥ (36)

దివ్యం లవంగకే దివ్యం
వల్గౌ దివిభవే న్యవత్ ।
ఆమలక్యాం స్మృతౌ దివ్యా
సవ్యం వామప్రతీపయోః ॥

సేవ్యం ప్రాక్తముసేరే చ
సేవాద్ధే పునరన్యవత్ ।
గోప్యో దాసీనుతే గోప్యో

ధాన్యః న. ఇది ధాన్యముకును, ధనియముకును పేరు.
ధన్యః. (తి. ఇది పుణ్యాత్మనకును, శ్రీ. ధనియము
కును, ఉసిరిగ చెట్టుకును పేరు.

కుడ్యః న. ఇది గోడకును, పూతకును పేరు.

కావ్యః న. ఇది కవిరచిత గ్రంథముకును, పు. శుక్ర
గ్రహముకును, శ్రీ. పూతనకును, బుద్ధికిని పేరు.

చవ్యః న. ఇది చవ్యమును గంధద్రవ్యముకును,
శ్రీ. వృక్షవిశేషముకును, వసకును పేరు.

గవ్యః (తి. ఇది గోవులకు హితమైన దానికిని,
గోసంబంధమగు క్షీరాదులకును, న. రంజకద్రవ్య
ముకును, శ్రీ. గోసమూహముకును పేరు.

ద్రవ్యః న. ఇది ధనముకును, మంగళముకును.
పుథివ్యాదినవద్రవ్యములకును, ఇత్తడికిని, ఔషధ
ముకును, వినయముకును, లక్కకును, వృక్ష
వికారమైన దానికిని పేరు.

భవ్యః న. ఇది నిజముకును, శుభముకును, (తి. యోగ్య
మైన దానికిని, కాబోపు దానికిని, పు. కామారవృక్షము
కును, శ్రీ. గజపిప్పలికిని, పార్వతికిని పేరు.

దివ్యః న. ఇది లవంగముకును, (తి. సుందరమైన
దానికిని, స్వర్ణమందైన దానికిని, శ్రీ. ఉసిరిగ
చెట్టుకును పేరు.

సవ్యః (తి. ఎడమవైపు దానికిని, ప్రతికూలమైన
దానికిని పేరు.

సేవ్యః న. ఇది వట్టి పేరుకును, శ్రీ. సేవించదగిన
దానికిని పేరు.

గోప్యః పు. ఇది దాసీపుత్రునకును, (తి. దాచదగిన

రక్షణీయేభిదేయవత్॥

రూప్యం స్వాధాపత స్వర్గ

రజతే రజతేఽపి చ॥

రూప్యం ప్రశస్తరూపే తు

వాచ్యవత్సముదాహృతః॥(37)

ఇభ్య ఆధ్యే కరేణ్యాంతు

భవేదిభ్యా తు సల్లకా॥

లభ్యం యుక్తే చ లబ్ధవ్యే

చార్ష్య మద్వర్ణయోగ్యయోః॥(40)

చిత్వం మృతకచైత్యే స్వా

చ్చిత్వా మృతచిలావపి॥

చైత్య మాయతనే (బుద్ధబింబే)

బుద్ధగోపా చోద్దేశ పాదపే॥(41)

దైత్యో సురే సురాయాంతు

దైత్యా చందోష ధావపి॥

భృత్యో దాసే భృతౌ భృత్యా

దంత్యోదంతభవేఽధమే॥

సత్యం కృతే చ శపథే

తథ్యే తద్వతి వాచ్యవత్॥

తపో లోకాత్పరే సత్యో

నిత్యం తు సతతే ధృవే॥

మూల్యం తు వేతనే వస్తే

మూల్యం మాలా ప్రసూనయోః॥

బల్యం ప్రధా(న) నే ధాతౌస్యా

దానికిని పేరు-

రూప్య : న. ఇది ముద్రించబడిన బంగారు వెండి

నాణెములకును, వెండికిని, (త్రి. శ్రేష్ఠమైన రూపము గల దానికిని) పేరు.

ఇభ్య : (త్రి. ఇది ధనవంతునకును, శ్రీ. ఆడ వీనుగ కును, అందుగ చెట్టుకును) పేరు.

లభ్య : (త్రి. ఇది న్యాయమైన దానికిని, హిందతగిన దానికిని) పేరు.

అర్ష్య : (త్రి. ఇది పూజార్హమైన దానికిని, యోగ్యమైన దానికిని) పేరు.

చిత్వ : న. ఇది శవమును ఉంచెడు రచ్చవావడికిని, శ్రీ. కాటికిని) పేరు.

చైత్య : న. ఇది దేవాలయముకును, భౌద్ధుల గృహముకును, రచ్చచెట్టుకును) పేరు.

దైత్య : పు. ఇది రాక్షసునకును, శ్రీ. కల్లుకును, చందమను ఓషధికిని) పేరు.

భృత్య : పు. ఇది సేవకునకును, శ్రీ. కూలికిని) పేరు.

దంత్య : (త్రి. దంతములవలన పుట్టిన వర్ణాదులకును, నీచునకును) పేరు.

సత్య : న. ఇది కృతయుగముకును, ప్రతిజ్ఞకును, నిజముకును, (త్రి. నిజమైన దానికిని, పు. సత్య లోకముకును) పేరు.

నిత్య : (త్రి. శాశ్వతమైన దానికిని, నిశ్చయమైన దానికిని) పేరు.

మూల్య : న. ఇది కూలికిని, వెలకును) పేరు.

మూఱ్య : న. ఇది పూలదండకును, పుష్పముకును) పేరు.

బల్య : న. ప్రధానముకును, రేతస్సుకును, (త్రి.

ధృల్యం బలకరేఽపి చ॥

కల్యం సజ్జే ప్రభాతే చ
కల్యో నీరోగదక్షయోః ।

కల్యా కళ్యాణవాచి స్యా
త్కాదంబర్యామపి స్మృతా॥

శల్యం శంకా శరే వంశ
కంబికా యాం చ తోమరే ।

శల్యస్తు కథిత శ్వావి
న్మదనద్రుమయోరపి॥(46)

కుల్యః కులోద్భవే మాన్యే
కులస్వాతి హితేఽపి చ ।

కుల్యం స్యాత్కీర్తనోఽప్యష్ట
ద్రోణీ శూర్పామిషేషు చ॥(47)

పయః ప్రణాళీ సరితోః
కుల్యా జీవంతి కౌషధౌ ।

వేశ్యం వేశ్యాగృహే వేశ్యా
గణికాయాముదీరితా॥

ఆస్యం వక్త్రే వక్త్ర మధ్యే
ష్టితా వాస్యా చ విశ్రుతా ।

లాస్యం తౌర్యత్రికే నాట్యే

శస్యం శస్త్రే ఫలే గుణే॥

కశ్యం మధ్యే తురంగాణాం
కశ్యంమద్య కశార్థాయోః ।

కాంస్యం తు తైజసద్రవ్యే
వాద్యభిత్పానపాత్రయోః॥

మత్స్యే మీనాంతరమీనే

బలకరమైన దానికిని పేరు.

కల్యః : (తి. సిద్ధమైన దానికిని, న. ప్రాతఃకాలము
కును (తి. రోగములేని వానికిని, సమర్థునకును,
శ్రీ. మంగళవాక్యముకును, కల్లుకును పేరు.

శల్యః : న. ఇదిమేకుకును, బాణముకును, వెదురు
గళిగకును, నేజాకత్తికిని, పు. ఏదుపందికిని, మంగ
చెట్టుకును పేరు.

కుల్యః : (తి. ఇది సత్కులమందుపుట్టిన వానికిని,
గౌరవనీయునకును, కులముకు ఇష్టమైన వానికిని,
న. నరముకును, 8 ద్రోణముల పరిమాణము
కును, చాటుకును, మాంసముకును శ్రీ. కాలువ
కును, నదీమాత్రముకును, పాలకూరకును పేరు.

వేశ్యః : న. ఇది బోగము దాని గృహముకును,
వెలయాలికిని పేరు.

ఆస్యః : న. ఇది ముఖముకును, నోటికిని, శ్రీ.
ఉనికికిని పేరు.

లాస్యః : న. ఇది నృత్య గీత వాద్యములకును, నృత్య
ముకును పేరు.

శస్యః : న. ఇది ప్రశస్తముకును, ఫలముకును,
గుణముకును పేరు.

కశ్యః : న. ఇది అశ్వముయొక్క నడిమి భాగముకును,
కల్లుకును, (తి. కొరడా దెబ్బలకు తగిన దానికిని పేరు.

కాంస్యః : న. ఇది కంచుకును, కంచు తాళముల
కును, కంచుపాత్రముకును పేరు.

మత్స్యః : పు. చేపలలోని భేదముకును, మీనసామాన్యము

విరాటాభిఖ్యయాదవే!

తివ్యః పుష్ప కలౌ ధాత్ర్యం

తిష్ఠా పుష్ప వదివ్యతే॥

దూప్యం తు దూషణీయేస్యా

దూప్యం వస్త్రే చ తద్ధృహే!

వీక్ష్యం తు విస్మయే దృశ్యే

వీక్ష్యో లాసక వాజినో॥ (52)

తార్క్ష్య స్సౌ దశ్వకర్ణాఖ్య

వృక్షే రథ తురంగయో!

తార్క్ష్యం రసాంజనే తార్క్ష్యో

గరుడే గరుడాగ్రజే॥ (53)

లక్ష్యం శరవ్యే సంఖ్యాయాం

లక్ష్యం చంద్రని సమృతం!

యామ్యావాప్యాం భరణ్యాం చ

యామ్యాగస్త్యే చ చందనే॥ (54)

ఇజ్యాదానేఽధ్వరే ర్చాయాం

సంగే చేజ్యోగురౌమతః!

ప్రజ్యా పర్యటనే ప్రోక్తా

వర్గ ప్రస్తానయోరపి॥

శయ్యా తల్పే శబ్దగుంభే

స్యాన్మాయా శాంబరీ ధియోః!

మాయా దంభే కృపాయాం చ

మాయః పీతాంబరేసురే॥ (56)

కన్యా కుమారికా నార్యే

రోషధీ రాశిభేదయోః!

కక్ష్యాబృహతి కాయాంస్యా

కును, విరటూజుకును, యాదవ వశేషునకును పేరు.

తివ్యః : పు. ఇవి పుష్పమి నక్షత్రముకును, **పుష్పః** :

కలియుగముకును, **త్రీ**. ఉసిరిగ చెట్టుకును పేరు.

దూప్యః : త్రి. దూషింపదగిన దానికిని, న. వలువ

కును, **గుడారము**కును పేరు.

వీక్ష్యః : న. ఇది అచ్చెరువుకును, **త్రి**. చూడదగిన

దానికిని, **పు**. నాట్యగానికిని, **గుఱ్ఱము**కును పేరు.

తార్క్ష్యః : పు. ఇది ఏపి చెట్టుకును, **రథము**కును,

గుఱ్ఱముకును, న. రసాంజనముకును, **పు**. గరుడు

నకును, **అనూరు**నకును పేరు.

లక్ష్యః : న. ఇది గురికిని, **లెక్క**కును, **మిషకు**ను

పేరు.

యామ్యా : త్రీ. ఇది దక్షిణ దిక్కుకును, **భరణీ**

నక్షత్రముకును, **పు**. అగస్త్యమునికిని, **చందన**

వృక్షముకును పేరు.

ఇజ్యా : త్రీ. ఇది ఈవికిని, **యజ్ఞము**కును, **పూజ**

కును, **కలయిక**కును, **పు**. బృహస్పతికిని పేరు.

ప్రజ్యా : త్రీ. ఇది తిరుగుటకును, **సజాతీయ**

సమూహముకును, **ప్రయాణము**కును పేరు.

శయ్యా : త్రీ. పొన్నునకును, **శబ్దరచన**కును పేరు.

మాయా : త్రీ. ఇది ఇంద్రజాలముకును, **బుద్ధికిని**,

కపటముకును, **దయ**కును, **పు**. విష్ణువుకును,

రాక్షసునకును పేరు.

కన్యా : త్రీ. పది సంవత్సరములలోపు వయసు గల

స్త్రీకిని, **సామాన్య** స్త్రీకిని, **ఘృత** కుమారియను

ఓషధికిని, **కన్యారాశి**కిని పేరు.

కక్ష్యా : త్రీ. ఇది ఉత్తరీయ వస్త్రముకును, **మొల నూలు**

త్కాంచ్యం మధ్యేభ బంధనే॥ (57) హరాస్త్రి దీనాం ప్రకోష్ఠేచ

కృత్యం విదిష్ట కార్యయోః॥

కృత్యాపి దేవతా భేదే

కృత్యాస్త్ర వ్యాదిషు స్మృతా॥ (58)

వింధ్యా భవేల్లవల్యాం చ

వింధ్యే రుక్ శైలభేదయోః॥

సంధ్యా నదీ కాలభిదో

శ్చింతా మర్యాదయోరపి॥ (59)

ప్రతిజ్ఞాయాం చ సంధానే

సంధ్యా చ కుసుమాంతరే॥

చాయా స్యాదాతపాభావే

ప్రతిబింబా ర్కయోషితో॥ (60)

పాలనో త్కృచయోః కాంతి

సచ్ఛాభా పంక్తి షు స్మృతా॥

క్రియా కర్మణి చేష్టాయాం

కరణే సంప్రధారణే॥ (61)

ఆరంభో పాయ శిక్షా ర్ప

చికిత్సా నిష్కృతి ష్పపి॥

త్రయా త్రివేద్యాం త్రితయే

పురంధ్ర్యాం సమతావపి॥ (62)

★ అథ యాంత త్రివర్గః ★

విజయస్తు జయే పార్థే

గౌర్యాంతు విజయా తిథౌ॥

వినయః ప్రణతౌ ప్రాహు

శ్చిక్షాయాం వినయామతా॥

మొదలగు వాటిముందరి చావడికిని పేరు.

కృత్య : త్రి. శత్రువుకును, న. కార్యముకును, త్రి. యజ్ఞదేవతా విశేషముకును, త్రి. భావార్థకము మొదలగు వాటియందువచ్చు ప్రత్యయ విశేషముకును పేరు.

వింధ్యా : త్రి. ఇది వెన్నెల తీగకును, పు. రోగ విశేషముకును, వింధ్యపర్వతముకును పేరు.

సంధ్యా : త్రి. ఇది సంధ్యా నదికిని, సంధ్యాకాలముకును, విచారముకును, పొలిమేరకును, ప్రతిజ్ఞకును, కూర్చుటకును, పుష్ప విశేషముకును పేరు.

ధాయా : త్రి. ఇది నీడకును, ప్రతిబింబముకును, సూర్యుని భార్యకును, పరిపాలించుటకును, లంచముకును, కాంతికిని, యోగ్యమైన శోభకును, వరుసకును పేరు.

క్రియా : త్రి. ఇది వనికిని, అవయవ వ్యాపారముకును, సాధనముకును, యుక్తాయుక్తములను నిశ్చయించుటకును, ప్రారంభముకును, ఉపాయముకును, శిక్షకును, పూజకును, రోగచికిత్సకును, ప్రతిక్రియకును పేరు.

త్రయా : త్రి. ఇది ఋగ్యజుస్సామవేదములకును, మూటికిని, కుటుంబము గల త్రికిని, మంచిబుద్ధిగల త్రికిని పేరు.

విజయ : పు. ఇది జయముకును, అర్జునునకును, త్రి. పార్వతికిని, విజయదశమికిని పేరు.

వివయ : పు. ఇది నమ్రతకును, త్రి. దండనకును పేరు.

విషయ స్వాదింది యార్దే
దేశే జనపదే ౨ పిచ ॥

గోచరే చ స్రబంధా దే
ర్యస్య జ్ఞాతశ్చ తత్ర చ ॥
అనయో వ్యసనే దైవే
చాశుభే చాపది స్మృతః ॥

సన్నయ స్సమవాయే ౨ పి
పుష్కస్థాయీబలే ౨ పి చ ॥
ప్రణయః ప్రేష్టి నిసంభే
యాచ్ఛా ప్రసరయోరపి ॥

వలయః కంఠరోగే స్యా
ద్వలయం కంకణే ౨ పి చ ॥
మలయో దేశ ఆరామే
శైలాంశే పర్వతాంతరే ॥

మలయా త్రివృత్వాం స్యా
ద్విస్మయో ౨ దృఢత గర్వయోః ॥ (67)
ప్రళయో మృత్యు కల్పాంత
మూర్చార్థేషు ప్రయుజ్యతే ॥

అభయం స్యాదుశీరే చ
పథ్యాయా మభయో భయం ॥ (68)
నిర్భయే వాచ్యవత్ప్రీక్షం
హృదయం మానసో రసోః ॥

బుక్కాయా

ముదయః పూర్వ
పర్వతే చోన్నతావపి ॥ (69)

ప్రత్యయ శ్చపథే రంధ్రే
విశ్వాసాచార హేతుషు ॥
ప్రథితత్వే సనాదౌ చా

విషయః పు. శబ్దస్పర్శ రూపరసగంధములకును,
దేశముకును, పట్టణముకును, ప్రత్యక్ష వస్తువు
కును, ప్రబంధాదులవలన యెవనిచేత నేది తెలియ
బడుచున్నదో దానికిని పేరు.

అనయః పు. దుఃఖముకును, దైవముకును,
అమంగళముకును, ఆపదకును పేరు.

సన్నయః పు. ఇది సమూహముకును, వీపునందలి
బలముకును పేరు.

ప్రణయః పు. ప్రేమకును, విశ్వాసముకును,
యాచించుటకును, వ్యాపించుటకును పేరు.

వలయః పు. ఇది గండమాలారోగముకును, న.
కడియముకును పేరు.

మలయః పు. మలయ దేశముకును, ఉద్యాన
వనముకును, పర్వతమందలి యొక భాగముకును,
మలయ పర్వతముకును, స్త్రీ. తెల్లతెగడకును పేరు.

విస్తయః పు. అచ్చెరుపాటుకును, గర్వముకును పేరు.

ప్రళయః పు. ఇది మృత్యువుకును, ప్రళయ కాలము
కును, మూర్ఛకును పేరు.

అభయః న. ఇది వట్టి పేరుకును, స్త్రీ. కరక చెట్టు
కును, త్రి. భయములేని దానికిని పేరు.

హృదయః న. ఇది మనస్సుకును, వక్షముకును,
వక్షమందలి మాంసము (గుండె) కును పేరు.

ఉదయః పు. ఉదయ పర్వతముకును, అభివృద్ధికిని
పేరు.

ప్రత్యయః పు. ఒట్టుకును, కన్నముకును, విశ్వాస
ముకును, ప్రసీద్ధమగుటకును, సనాది ప్రత్యయ
ముకును, వశమగుటకును, జ్ఞానముకును, శబ్దము

ప్యధీనే జ్ఞాన శబ్దయోః॥ (70)

అత్యయోఽతిక్రమే దండే

వినిశే దోష కృచ్ఛ్రయోః।

ఆశయ స్వాదభిప్రాయే

మానసా ధారయోరపి॥

నికాయో నిలయే లక్ష్యే

సంహతానాం సంమచ్చయే।

ఏకార్థ భాజినివహే

పరమాత్మని చేష్యతే॥ (72)

క్షేత్రియం క్షేత్రజ తృణే

పరదార రతేఽపి చ।

అన్యదేహచికిత్సార్థే

సాధ్యరోగేఽపి కథ్యతే॥ (73)

కషాయో రసభేదే స్యా

దంగరాగే విలేపనే।

నిర్యాసే చ కషాయస్థు

సురభౌ లోహితేఽన్యవత్॥ (74)

కులాయః పక్షినిలయ

స్థానయో ర్ద్విడవన్మతః।

ఉపాయ స్సౌమ భేదాదా

పుపాయ స్సౌమపాగతౌ॥

పర్యాయస్థు ప్రకారేస్యా

స్మిర్యాణోఽవసరేక్రమే।

సంస్థాయ స్సన్నివేశే చ

సంస్థానే విస్తృతావపి॥ (76)

వ్యవాయ స్సురతేఽంతర్థే

వ్యవాయం తేజసి స్పృతం।

కుసు పేరు.

అత్యయః : పు. ఇది మీరుటకును, శిక్షకును, మరణముకును, పాపముకును, కష్టముకును పేరు.

ఆశయః : పు. అభిప్రాయముకును, మనస్సుకును, ఆశ్రయముకును పేరు.

నికాయః : పు. గృహముకును, గురికిని పేరుగా నుండు వస్తువులనొక్కచోటజేర్చుటకును, సమాన ధర్మముగల ప్రాణిసమూహముకును, పరబ్రహ్మముకును పేరు.

క్షేత్రియః : న. ఇది పంట భూమియందలి కసవుకును, పు. పరశ్రీలోలునకును, పరులదేహమందు చికిత్స చేయదగిన రోగాదులకును, అసాధ్యమైన రోగముకును పేరు.

కషాయః : న. ఇది వగరుకును, చందనాదులమై పూతకును, పూతకును, చెట్లబంకకును, త్రి. పరిమళముగల దానికిని, రక్తాధిశక్తవర్ణముగల దానికిని పేరు.

కులాయః : పు. ఇది నీడ శబ్దమువలన పక్షిగూటికిని, స్థానముకును పేరు.

ఉపాయః : పు. ఇది సామాది చతురుపాయములకును, సమీపమునకు వచ్చుటకును పేరు.

పర్యాయః : పు. ఇది మఱియొక విధముకును, నిర్మించుటకును, సమయముకును, వరుసకును పేరు.

సంస్థాయః : న. గృహముకును, పు. పట్టణముయొక్క వెలుపలనుండు బయలు ప్రదేశముకును, విస్తారముకును పేరు.

వ్యవాయః : పు. ఇది సురతముకును, అంతర్ధానముకును, న. తేజస్సుకును పేరు.

సమయ శ్చసథే కాలే
సిద్ధాంతే మృత్యు సంవిదోః ॥
శాలేయం శతపుష్పాయా
మాహు శ్చాల్యుద్భవోచితే
శైలేయం సింధులవణే
తాళపర్ణాం చ శైలజే॥(78)
చంచరీకేతు శైలేయో
గాంగేయే జాహ్నువీనుతే |
కశేరు స్వర్ణ ముస్తాసు
గాంగేయమితి కథ్యతే ॥
చాంపేయ శృంఖలే స్వర్ణే
కింజల్కే నాగకేసరే |
కాలేయో దైత్యభేదేస్యా
త్కాలేయం కాలఖండకే॥(80)
(కాలేయం కుంకుమే కృష్ణా
గురౌ స్యా త్ప్రీతచందనే)
బాలేయోఽంగారవల్లర్యాం
ఖరే బలిహితే మృదౌ ॥

ఆత్రేయో మునిభేదే స్యా
దాత్రేయీ సరిదంతరే |
ఆత్రేయీ పుష్పవత్యాం చ
సానీయం పేయ వారిణోః॥(82)

ఐశ్వర్య మేణీ చర్మాదౌ
రతబంధాంతరే స్త్రియాం |
ఆశ్వీయ మశ్వసంఘాతే (బంధేచా)
ఽశ్వీయ మశ్వహితేఽన్యవత్॥(83)

సమయః పు. ప్రతిష్ఠకును, కాలముకును, సిద్ధాంతము
కును, వ్యాపారముకును, జ్ఞానముకును పేరు.

శాలేయః న. ఇది పెద్ద నదాపచెట్టుకును, పు.
వడ్డుపండెడు భూమికిని పేరు.

శైలేయః న. ఇది సైంధవ లవణముకును, ముర
యను ఓషధికిని, రాతిపువ్వుకును, పు. తుమ్మెద
కును పేరు.

గాంగేయః పు. ఇది భీష్మునకును, న. తామర
కలువమొదలగు వాటిదుంపకును, బంగారుకును,
తుంగముస్తకును పేరు.

చాంపేయః పు. ఇది సంపెంగచెట్టుకును, బంగారు
కును, కేసరముకును, నాగకేసరపుచెట్టుకును పేరు.

కాలేయః పు. ఈ పేరుగల రాక్షసునకును, న.
గర్భగోళమందలి నల్లని మాంసవిశేషముకును,
కుంకుమకును, కృష్ణాగురుకును, కృష్ణచందనము
కును పేరు.

బాలేయః పు. నిప్పువన్నె గుత్తులు గల క్రానుగు
చెట్టుకును, త్రి. బలియందిష్టమైన దానికిని, మృధు
వైన దానికిని పేరు.

ఆత్రేయః పు. ఆత్రేయమునికిని, ఈ. స్త్రీ. నదీ
విశేషముకును, రజస్వలా స్త్రీకిని పేరు.

పాణీయః త్రి. ఇది పానముచేయదగిన దానికిని,
న. జలముకును పేరు.

ఐశ్వర్యః న. ఇది లేడియొక్క చర్మము మొదలగు
వాటికిని, స్త్రీల రతిబంధ విశేషముకును పేరు.

అశ్వీయః న. ఇది అశ్వసంఘాతముకును, త్రి.
అశ్వములకు దగినదానికిని పేరు.

ఇంద్రియంతు హృషీకేస్యా
 దింద్రియం రేతసి స్పృతం ।
 జఘన్యం చరమే శిశ్నే
 జఘన్యం గర్భితేన్యవత్ ॥
 వదాన్యో దానశౌండేస్యా
 ద్వదాన్య శ్చారుభాషిణీ ।
 పర్జన్యో మేఘశబ్దే స్యా
 ద్వనదంబుద శక్రయోః ॥
 బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మసాధౌచ
 బ్రహ్మణ్యశ్చ శనైశ్చరే ।
 బ్రాహ్మణ్యం బ్రాహ్మణత్వే స్యా
 త్సంహతౌ చ ద్వీ జన్మనాం ॥ (86)
 శీర్షణ్య మాహు ర్విశద
 కేశ శీర్షకయోరపి ।
 హిరణ్య మక్షయే ద్రవ్యే
 వరాటే స్వర్ణ రేతసోః ॥
 సౌకర్యం స్యాదనాయాసే
 క్రియాయాం సూకరస్య చ ।
 శ్వశుర్యో దేవరే శ్యాలేఽ
 ప్యహార్యష్ట్రైర శైలయోః ॥
 ప్రకీర్యః పూతికరజే
 వికీర్యే త్వభిధేయవత్ ।
 సౌరభ్యమాహు స్సౌగంధ్యే
 చారు త్వే గుణగౌరవే ॥
 నేపథ్యం రంగ భూమోస్యా
 న్నేపథ్యం చ ప్రసాధనే ।
 ఆతిథ్యమాతిథేయే స్యా
 దాతిథ్యశ్చాతిధావపి ॥ (90)

ఇంద్రియః : న. ఇది కర్మజ్ఞానాత్మకేంద్రియముల
 కును, శుక్లముకును పేరు.
జఘన్యః : న. చివర భాగముకును, శిశ్నముకును,
 త్రి. నిందితమైన దానికిని పేరు.
వదాన్యః : త్రి. ఇది మిగులదానము చేయువానికిని
 పు. చక్కనిమాటలాడువానికిని పేరు.
పర్జన్యః : పు. ఇది ఉరుముకును, గర్జించు మేఘము
 కును, ఇంద్రునకును పేరు.
బ్రహ్మణ్యః : త్రి. బ్రాహ్మణునకిష్టమైన దానికిని,
 పు. శని గ్రహముకును పేరు.
బ్రాహ్మణ్యః : న. ఇది బ్రాహ్మణుడగుటకును,
 బ్రాహ్మణ సంఘముకును పేరు.
శీర్షణ్యః : పు. నునుపైన వెండ్రుకలకును, బొమిడిక
 ముకును పేరు.
హిరణ్యః : న. నాశములేని దానికిని, ధనముకును,
 గవ్వకును, బంగారుకును, శుక్లముకును పేరు.
సౌకర్యః : న. ఆయాసములేకయుండుటకును,
 పందులు చేయు కృత్యముకును పేరు.
శ్వశుర్యః : పు. మరదికిని, పత్నీభ్రాతకును పేరు.
అహార్యః : త్రి. స్థిరమైన దానికిని, పర్వతముకును పేరు.
ప్రకీర్యః : పు. నెమలడుగుచెట్టుకును, త్రి. చిమ్మదగిన
 దానికిని పేరు.
సౌరభ్యః : న. ఇది పరిమళమగుటకును, సౌందర్య
 ముకును, గుణాతిశయముకును పేరు.
నేపథ్యః : న. ఇది నాట్య స్థలముకును, వస్త్రాద్యలంకా
 రములచేత వచ్చిన స్వభావవ్యతిరిక్తమైన శోభకును పేరు.
ఆతిథ్యః : న. ఇది అతిథి సత్కారార్థమైన ద్రవ్యము
 కును, పు. అతిథికిని పేరు.

సామర్థ్యం యోగ్యతాశక్త్వే
రసత్యం పుత్రయోర్మతం ।
కౌక్యత్య మనుతాపే స్యా
దయుక్త కరణోఽపి చ॥ (91)
తాహిత్య స్సాగరే వ్రహ

వాదిత్య స్త్రిదశే రవా ।
పౌలస్త్యో రావణే శ్రీదేః
ప్యౌచిత్యం సత్యయోగ్యయోః॥
ప్రసవ్య మనుకూలే స్యా
త్రులికూలేపి వాచ్యవత్ ।
అవధ్యమవధాన్యే స్యా
దనర్థ కవచస్యపి॥ (93)
ప్రణాయోసమృతేప్రోక్త
శ్చాభిలాషవివర్జితే ।
శాండిలో మునిభేదే స్యా
చ్చాండిల్యః పావకాంతరే॥
మంగళ్య స్త్రాయమాణే స్యా
ద్భిల్వేశ్వశ్శతే మసూరకే ।
మంగళ్యం దద్ధిమంగళ్యే
మనోజ్ఞే త్వభిధేయవత్॥ (95)
మంగళ్యా రోచనాయాం చ
ప్రియంగు శతపుష్పయోః ।
అథః పుష్పేశంఖపుష్పే
శమీ శుక్లవ చా సుచ॥ (96)
అధ్యప్యస్తుప్రగల్భే స్యా
దధ్యప్యై నిమ్నగాభిధి ।
పారుప్యం పరుషత్వే స్యా

సామర్థ్య : న. యోగ్యతకును, శక్తికిని పేరు.
అపత్య : న. ఇది స్త్రీ. పుం రూపసంతానము పేరు.
కౌక్యత్య : న. ఇది పశ్చాత్తాపముకును, అకార్య
కరణముకును పేరు.
తాహిత్య : పు. ఇది సముద్రముకును, ధాన్యము
కును పేరు.
అదిత్య : పు. దేవునకును, సూర్యునకును పేరు.
పౌలస్త్య : పు. ఇది రావణునకును, కుబేరునకును పేరు.
ప్యౌచిత్య : న. ఇది నిజముకును, తగియుండుటకును పేరు.
ప్రసవ్య : త్రి. ఇది అనుకూలమైన దానికిని, ప్రతి
కూలమైన దానికిని పేరు.
అవధ్య : త్రి. చంపదగిన వానికిని, న. అర్థములేని
మాటకును పేరు.
ప్రణాయ్య : త్రి. సమృతిలేని దానికిని, కోరికలేని
దానికిని పేరు.
శాండిల్య : పు. ఇది శాండిల్యమహామునికిని, అగ్ని
వోషముకును పేరు.
మంగళ్య : పు. ఇది కలుక్రానుగు చెట్టుకును,
మారేడు చెట్టుకును, రావి చెట్టుకును, చిఱుసెన
గకును, న. పెరుగునకును, త్రి. మనోహరమైన
దానికిని, స్త్రీ. గోరోచనముకును, ప్రేంకణపు చెట్టు
కును, పెద్దసదాప చెట్టుకును, బరివెంక చెట్టుకును,
సంకుప్పి చెట్టుకును, జమ్మి చెట్టుకును తెల్లవనకును
పేరు.
అధ్యప్య : త్రి. ప్రౌఢమైన దానికిని, స్త్రీ. ఈ పేరుగల
నదికిని పేరు.
పారుప్య : న. ఇది కఠినత్వముకును, నందన వన

ద్వనే శక్రస్య గీష్పతా॥ (97)

పారుష్కోద్ధ

భుజిష్య స్స్యాత్సహాయే
హస్తసూత్రకేన్వతంత్రే చ
భుజిష్యాతు దాసీ గణే

కయో ర్మతా॥ (98)

చక్షుష్యః కేతకే పుండ

రీకవృక్షే రసాంజనే!

కుశుత్తి కా సుభగయో

శ్చక్షుష్వోక్షిహితేన్యవత్॥ (99)

జటాయు ర్గ్గులు తరౌ

జటాయు ర్విహగాంతరే!

ఊర్ధ్వాయుః క్షణభంగేస్యా

న్మేషకంబశమేషయోః॥

దేవయు ర్తార్మికే ఖ్యాతో

దేవయు ర్లోకయాత్రకే!

మృగయు ర్బ్రహ్మణే ప్రోక్తో

గోమాయు ర్వ్యాధయోరపి॥ (101)

భువన్య ర్వలనే భానౌ

భువన్య శ్శలంఛనే!

శరణ్య ర్వారిదే వాతే

క్షిప్రణ్య స్పురభౌ తనౌ॥

తపస్యా వ్రతచర్యాయాం

తపస్యో మాసి ఫాల్గునే!

రహస్యా నిమ్నాభేదే

గోపనీయే తు వాచ్యవత్॥

పయస్యా క్షీరకాక్యాం

ముకును, పు. బృహస్పతికిని పేరు.

భుజిష్యః : పు. ఇది సహాయమునకును, హస్తమున
ధరించు సూత్రముకును, స్వతంత్రునకును, శ్రీ.
భోగాభ్యై యుంచుకొన్న దానికిని, వేశ్యకును
పేరు.

చక్షుష్యః : పు. ఇది మొగలి చెట్టుకును, పుండరీక
వృక్షముకును, రసాంజనముకును, కుశుత్థాంజన
ముకును, త్రి. సుందరమైన దానికిని, నేత్రములకు
హితమైన దానికిని పేరు.

జటాయుః : పు. ఇది గుగ్గిలపు చెట్టుకును, అనూరుని
పుత్రుడగు జటాయువుకును పేరు.

ఊర్ధ్వాయుః : పు. సాలెపురుగుకును, మేకబొచ్చతో
నేసిన కంబళికిని, మేకకును పేరు.

దేవయుః : పు. ఇది ధర్మాత్మునకును, లోకసంచారి
కిని పేరు.

మృగయుః : పు. ఇది బ్రహ్మకును, నక్కకును,
కిరాకునకును పేరు.

భువన్య : పు. ఇది అగ్నికిని, సూర్యునకును,
చంద్రునకును పేరు.

శరణ్య : పు. ఇది మేఘముకును, వాయువుకును పేరు.

క్షిప్రణ్య : త్రి. పరిమళము గల దానికిని, పు. శరీర
ముకును పేరు.

తపస్యా : శ్రీ. ఇది వ్రతానుష్ఠానముకును, పు.
ఫాల్గున మాసముకును పేరు.

రహస్యా : శ్రీ. ఇది నదీ విశేషముకును, దాచదగిన
దానికిని పేరు.

పయస్యా : శ్రీ. ఇది పాలకాకోలి చెట్టుకును, త్రి.

పయోహితభవేన్నవత్ |
 పయస్య దుద్వికాయాం చ
 స్వర్గ క్షీర్యాం చ కథ్యతే ||
 అహల్యా వాప్సరో భేదే
 గౌతమస్య చ యోషితి |
 విశల్యా లాంగలీ దంతీ
 గుడూచీ త్రిపుటాసుచ || (105)
 అభిఖ్యా కీర్తి (మహసా) యశసో
 రభిఖ్యా నామశోభయోః |
 ద్వితీయా తిథిభిత్పత్యైః
 పూరణ్యామపి చ ద్వయోః ||
 నాదేయీ నాగరంగే స్యా
 జ్ఞయాయాం జలవేతసే |
 భూమిజంబ్వాం జపాయాం చ
 వ్యంగుష్ఠే చ సమీక్యతే ||

★ అథయాంతశ్చతుర్థాః ★

భవేదనుశయో ద్వేషే
 పశ్చాత్తాపాను బంధయోః |
 సమ్రత సమదయోబ్రందే
 సంయుగే సముపక్రమే || (108)
 ప్రతిశ్రయ సభాయాంస్యా
 దాశ్రయేషి ప్రతిశ్రయః |
 సముచ్చయ సమత్యేధే
 విరోధేఽపి సముచ్చయః ||
 హిరణ్మయో లోకధాతౌ
 స్యాత్సువర్ణ మయే న్యవత్ |
 అవశ్యాయో హిమే గర్వే
 సముదాయో గణో యుధి ||

పాలయందుహితమైన దానికిని, పాలయందు
 పుట్టిన నేయి మొదలగు వాటికిని, శ్రీ. పిన్నపాల
 చెట్టుకును, కంకుష్ఠపు చెట్టుకును పేరు.
 అహల్యా: శ్రీ. ఇది అహల్యయను అప్సర శ్రీకిని,
 గౌతముని భార్యకును పేరు.
 విశల్యా: శ్రీ. ఇది నీటిపప్పులిచెట్టుకును, నాగదంతి
 చెట్టుకును, తిప్పతిగకును, తెల్లతెగడకును పేరు.
 అభిఖ్యా: శ్రీ. ఇది కీర్తికిని, యశస్సునకును,
 పేరుకును, శోభకును పేరు.
 ద్వితీయా: శ్రీ. ఇది విదియతిథికిని, భార్యకును,
 త్రి. రెండవదానికిని పేరు.
 నాదేయీ: శ్రీ. ఇది నారింజ చెట్టుకును, తక్కిడు
 చెట్టుకును, నీటి ప్రభు చెట్టుకును, నేలనేరేడు చెట్టు
 కును, దాసాని చెట్టుకును, త్రి. అంగుష్ఠవిహీనున
 కును పేరు.

అనుశయ: పు. వైరముకును, పశ్చాత్తాపముకును,
 సంబంధముకును పేరు.
 సముదయ: పు. ఇది సమూహముకును, యుద్ధ
 ముకును, ప్రారంభించుటకును పేరు.
 ప్రతిశ్రయ: పు. ఇది ఓలగముకును, ఆధారము
 కును పేరు.
 సమ్రుచ్చయ: పు. ఇది ఔన్నత్యముకును, విరోధ
 ముకును పేరు.
 హిరణ్మయ: పు. ఇది బ్రహ్మకును, త్రి. సువర్ణవికార
 మైన దానికిని పేరు.
 అవశ్యాయ: పు. ఇది మంచుకును, గర్వముకును పేరు.
 సముదాయ: పు. ఇది సమూహముకును,

పరిధాయో జలస్థానే
పరిచ్ఛేద నితంబయోః |
సంపరాయస్సమీకే స్యా
దాపదుత్తరకాలయోః |
నిరామయోన్యవత్సత్వే
స్యాదిడిత్తే నిరామయః |
సమాహ్వయ స్వాత్సంక్రామే
ద్యూతే చ పశుపక్షిభిః || (112)
మహాలయో విహారే స్యా
తీర్థే చ పరమాత్మని |
రాహిత్యేయో భవేద్వత్సే
రేవతీరమణే బుధే || (113)
పౌరుషేయో వికారే స్యా
త్పరుషస్య పరాంతరే |
పుంస స్సమూహ వధయోః
పురుషేణ కృతేఽపి చ || (114)
భాగధేయం స్మృతం భాగ్యే
భాగ (ప్రత్యయ) ప్రత్యాయయోరపి |
బిలేశయో మూషికే స్యా
ద్యుజయోఽపి బిలేశయః |
జలాశయ ముశీరే చ
జలాధారే జలాశయః |
చంద్రోదయో విశానేస్యా
త్తథా చంద్రోదయో షధో || (116)
ఫలోదయ స్వాత్త్రిదివే
లాభేఽపి చ ఫలోదయః |
మహోదయః కాన్యకుజ్జే

యుద్ధముకును పేరు.
పరిధాయః : పు. నీరునిలచెడు తావుకును, భాగము
కును, పిరుదుకును పేరు.
సంపరాయః : పు. ఇది యుద్ధముకును, అపత్తు
కును, రాబోవు కాలముకును పేరు.
నిరామయః : త్రి. రోగములేని వానికిని, అడవి
మేకకును పేరు.
సమాహ్వయః : పు. యుద్ధముకును, కోళ్ళు, గొట్టెలు
మొదలగు వాటిచేత పందెములు కట్టుటకును పేరు.
మహాలయః : పు. ఇది బౌద్ధాలయముకును, పుణ్య
క్షేత్రముకును, పరమాత్మకును పేరు.
రాహిత్యేయః : పు. ఇది అవుదూడకును, బలరామున
కును, మిథగ్రహముకును పేరు.
పౌరుషేయః : త్రి. పురుష వికారమైన దానికిని, న.
పురుష ప్రయత్నముకును, పురుష సమూహము
కును, చంపుటకును, త్రి. పురుషునిచేత జేయబడిన
దానికిని పేరు.
భాగధేయః : న. అదృష్టముకును, పు. వంతుకును,
పన్నుకును పేరు.
బిలేశయః : పు. ఇది ఎలుకకును, సర్పముకును
పేరు.
జలాశయః : న. ఇది వట్టిపేరుకును, పు. నదీ మధ్య
మందలి మడుగునకును పేరు.
చంద్రోదయః : పు. మేలు కట్టుకును, చంద్రోదయ
మనెడి యాషధముకును పేరు.
ఫలోదయః : పు. స్వర్గముకును, లాభముకును
పేరు.
మహోదయః : పు. కన్యాకుబ్జదేశముకును, ప్రభుత్వ

స్వాధి పత్య పవర్గయోః॥ (117)

స్థూలోచ్చయ స్తస్థాకత్యే

గండోపల వరండయోః॥

గజానాం మధ్యమగతౌ

స్థూలోచ్చయ ఉదాహృతః॥

ధనంజయోర్జ్వనే వహ్నా

కకుభే దేహమారుతే॥

నాగాంతరే చా

పసవ్యం దక్షిణ

ప్రతికూలయోః॥ (119) ప్రతికూలమైన దానికిని పేరు.

మార్తా (రీ) లీయ స్ఫుతశ్శూద్రే

బిడాలే కాయశోధనే॥

తండులీయ శ్శాకభేదే

విడంగద్రుమ ధాన్యయోః॥

తృణశూన్యం మల్లికాయాం

కేతక్యాశ్చ ఫలే పి చ॥

మహామూల్యం మహాదై స్య

త్పద్మరాగమణావపి॥ (121)

అధశ్చయ్యా మృతౌ భూమి

శయ్యాయాంపితృకాననే॥

ఉపకార్యా వస్త్రసదృ

న్యప్ర కారోచితే న్యవత్॥ (122)

★ అథయాంతః పంచవర్గః ★

దుర్బలాలీయ మిత్యేత

ద్వ్యుమై దుర్బోపనకే॥

భవేత్రవన నీ యా ఖ్యా

ప్రవాచ్యే చ ప్రవక్తరి॥

కాలానుసార్యం కా (లే) లీయే

ముకును, మోక్షముకును పేరు.

స్థూలోచ్చయః పు. అసంపూర్ణత్వముకును, చఱప

రాతికిని, లోపలితీనెకును, వీనుగులయొక్క

మధ్యమ గతికిని పేరు.

ధనంజయః పు. పాండవ మధ్యమునకును, అగ్ని

కిని, మద్దిచెట్టుకును, శరీర సంబంధమైన బహి

ర్వాయు విశేషముకును, సర్వవిశేషముకును పేరు.

అవసవ్యః త్రి. శరీరముయొక్క కుడివైపు దానికిని,

ప్రతికూలమైన దానికిని పేరు.

మార్తాలీయః పు. ఇది శూ (దు)నకును, పిల్లికిని

శరీర కుడికిని పేరు.

తండులీయః పు. ఇది చిత్రికూరకును, వాయు

విడంగపు చెట్టుకును, ధాన్యముకును పేరు.

తృణశూన్యః న. ఇది మల్లితీగెకును, మొగలిపండు

కును, పేరు. (పా. తృణశూన్యం)

మహామూల్యః త్రి. గొప్ప విలువగల దానికిని, న.

పద్మరాగ మాణిక్యముకును పేరు.

అధశ్చయ్యాః శ్రీ. ఇది మరణముకును, భూమియందు

శయనించుటకును, శ్మశాన వాటికకును పేరు.

ఉపకార్యాః శ్రీ. ఇది డేరాకును, త్రి. ఉపకారము

నకు తగినదానికిని పేరు.

దుర్బలాలీయః న. పాలమామిడి చెట్టుకును, పాల

మీడినులుగకును పేరు.

ప్రవచనీయః త్రి. చెప్పుదగిన దానికిని, వాచాలున

కును పేరు.

కాలానుసార్యః న. ఇది జాపకపర్వతమున బుట్టు

శైలేయే శంశుపాద్రుమే ।

వృషాకపాయీ శ్రీగౌర్యో
ర్జీ వంత్యాం చ శతావరాః ॥
ప్రత్యుద్ధమనీయ ముప
స్థేయే ధౌతాంశుకద్యయే
విష్వక్సే న ప్రియాలక్ష్యాం
త్రాయమాణోషధావపి ॥ (125)

★ అథ రాంతవర్గః ★

రః పావకే చత్తిక్షణే చ
రాస్మృత స్సృద్ధ విత్తయోః ।
స్రు స్రువే నిర్ఘ్నరౌపి
ద్రూ స్సృద్ధే కామరూపిణి ॥ (1)

శ్రీ ర్వేషరహ శోభా
భారతీ సరళద్రుమః ।
లక్ష్యాం త్రివర్గ సంపత్తౌ త్రి
వేషో పకరణే మతా ॥ (2)

★ అథ రాంతో ద్వివర్గః ★

అరం శీఘ్రే చ చక్రాగో
శీఘ్రగో పునరన్యవత్ ।
కరో వర్షోపలే పాణా
శుండా ప్రత్యాయర శ్శిషుః ॥
ఖర స్సౌద్ధర్ధ భే దేవ
తాడే తీక్షణేనురేషే చ ।
గరో వ్యాధా పుపవిశే
విషే చ కరణే గరం ॥ (4)
చరో ద్యూతప్రభేదే స్వా

కృష్ణచందనముకును, రాతిపువ్వుకును, ఇరుగుడు
చెట్టుకును పేరు.

వృషాకపాయీ : శ్రీ. లక్ష్మికిని, పార్వతికిని, పాల
కూరకును, పిల్లిపిచ్చరకును పేరు.

ప్రత్యుద్ధమనీయః న. పొందదగిన దానికిని, జాళణ
చేయబడిన వత్తయుగ్మముకును పేరు.

విష్వక్సేనప్రియా : శ్రీ. ఇది లక్ష్మికిని, కలుక్రానుగు
చెట్టుకును పేరు.

రః పు. ఇది అగ్నికిని, తీక్షణముకును పేరు.

రాః : పు. ఇది బంగారుకును, ధనముకును పేరు.

స్రుః : శ్రీ. ఇది స్రువముకును, ప్రవాహముకును పేరు.

ద్రూః : పు. ఇది బంగారుకును, ఇచ్చాధీనమైన
రూపముగల వానికిని పేరు.

శ్రీ : శ్రీ. ఇది అలంకరించుటకును, కాంతికిని,
సరస్వతికిని, సరళదేవదారు చెట్టుకును, లక్ష్మికిని,
ధర్మార్థ కామములకును, సంపదకును, వేషము
కును, సాధనముకును పేరు.

అరః న. ఇది శీఘ్రముకును, చక్రము యొక్క
అంచుకును, త్రి. శీఘ్రగామికిని పేరు.

కరో : పు. ఇది వడగండ్లకును, హస్తముకును, గజ
తుండముకును, పన్నుకును, కిరణముకును పేరు.

ఖరః : పు. ఇది గాడిదకును, దేవతాళ వృక్షముకును,
త్రి. తీవ్రమైన దానికిని, పు. ఖరాసురునకును పేరు.

గరః : పు. ఇది వ్యాధికిని, కృత్రిమ విషముకును,
విషముకును, న. పంచాంగకరణముకును పేరు.

చరః : పు. ఇది ద్యూత విశేషముకును, గుణదోష

చ్చార జంగమయో శ్చలే।

నరం తు రామకర్పూరే
నరకజేమానవోర్జునే॥

పర స్వాదుత్తమా న్యాత్మ
వైరి దూరేషు కేవలే।
పరమవ్యయమిచ్ఛంతి
భరోఽతిశయ భారయోః॥
వరోఽభీష్ట దేవతాదే
ర్వరోఽజామాతృషిద్ధయోః।

శ్రేష్ఠీన్యవత్పరివృతౌ
వరం కాశ్మీరజేమతం॥ (7)
త్రిఫలాయాం వరాప్రోక్తా
శతావర్యాం వరీవరం।

అవ్యయం స్యాన్మనాగిష్టే
శరో దధ్యగ్ర బాణయోః॥ (8)
శరం నీరే శరః ప్రోక్త
శృణ తేజనయో రపే।

స్వరకాకారాదిమాత్రా సు
మధ్యమాదిప చధ్వనా॥ (9)
ఉదాత్తాదిష్టపి ప్రోక్త
స్వరో నాసానమీరణే।

ధరస్తుశైలే కాంసాన
తూలకే కమలాధిపే॥ (10)
ధరా మేదసి భూమ్యాంచ
స్త్రీణాం గర్భా శయోఽపి చ।

క్షరం నీరే క్షరో మేఘే

గ్రహణార్థము రాజుచే పంపబడిన గూఢచారికిని
త్రి. చలించు దానికిని, పు. చలించుటకును పేరు.
నర : న. ఇది రామకర్పూరమను తృణవిశేషము
కును, పు. బ్రహ్మాకును, మనుష్యునకును, అర్జు
నునకును పేరు.

పర : త్రి. ఇది శ్రేష్ఠమైన దానికిని, మరియొక
దానికిని, పు. పరమాత్మకును, శత్రువుకును, త్రి.
దూరమైన దానికిని, అ. ముఖ్యముకును పేరు.

భర : పు. ఇది అతిశయముకును, బరువుకును పేరు.

వర : పు. ఇది దేవతలు మొదలగు వారివల్లనుంచి
కోరికకును, అల్లనకును, విటునకును, త్రి.
శ్రేష్ఠమైనదానికిని, పు. అవరణముకును. (వరించు
టయని కొందరు) న. కుంకుమకును, స్త్రీ. కర
కాదిత్రిఫలములకును, ఈ. స్త్రీ. పిల్లిపిచ్చురకును,
అ. ఇంచుక యిష్టమైన దానికిని పేరు.

శర : పు. తోడు పెట్టిన పేరుగుపై భాగముకును,
బాణముకును, న. జలముకును, పు. రెల్లుకును,
కాకి వెదురుకును పేరు.

స్వర : పు. ఇది హ్రస్వద్విర్ణ ఘతరూపములైన అకా
రాది షోడశస్వరములకును, మధ్యమాది సంగీత
స్వరములకును, ప్రాణేధ్వనికిని, ఉదాత్తాదివైదిక
స్వరములకును, ముక్కులోని గాలికిని పేరు.

ధర : పు. ఇది పర్వతముకును, ప్రత్తి దూదికిని,
కూర్మరాజుకును, స్త్రీ. రొమ్ము చుట్టునుండ
క్రొవ్వుకును, భూమికిని మావికిని పేరు.

క్షర : న. ఇది జలముకును, పు. మేఘముకును పేరు.

దర స్సాధ్వస గర్తయోః ॥

కందరే తు దరీ మా హు

రీషధర్మే దరావ్యయం ।

క్షుర స్సావృద్ధన ద్రవ్యే
కోకిలాక్షే చ గోక్షు రే॥ (12)

పురం పాటలిపుత్రే స్సా

ద్గుహోపరిగృహే పురం ।

పురం పురిశరీరే చ

గుగ్గులౌకథితః పురః ॥ (13)

పురా వ్యయం పూర్వకాలే

ఖురః కోలదళే శశే ।

సురో దేవే సురా మద్యే

చషకేఽపి సురా క్వచిత్ ॥

కారో వధే నిశ్చయే చ

బలౌ యత్నే యతావపి ।

కారస్తు పాదశైలే చ

కారాదూత్యాం ప్రసేవకే ॥ (15)

బంధనే బంధనాగారే

హేమ కారికయోరపి ।

చారః ప్రియాళువుక్షే చ

గతౌ బంధాపనర్పయోః ॥

పారం పరతటే ప్రాంతే

పారీ పాత్రీ పరాగయోః ।

కర్మరీ పూరయోః పారి

పాదరజ్యాం చదంతి నః ॥ (17)

వార స్సూర్యాది దివసే

వారోఽవరం బృందయోః ।

ధర : పు. ఇది భయముకును, గోతికిని, ఈ. శ్రీ.

కొండగుహకును. అ. ఇంచుకయనుటకును పేరు.

క్షుర : పు. ఇది కత్తికిని, గొలిమిడి చెట్టుకును, ఏనుగుపల్లెరు చెట్టుకును పేరు.

పుర : న. ఇది పాటలిపుత్రమును నగరముకును, మేడకును, పట్టణముకును, దేహముకును, పుగ్గిలపుచెట్టుకును, అ. పూర్వకాలముకును పేరు.

ఖుర : పు. ఇది నఖమనెడు గంధద్రవ్యముకును, దెక్కుకును పేరు.

సుర : పు. ఇది దేవునకును, శ్రీ. కల్లుకును, పానపాత్రముకును పేరు.

కార : పు. ఇది చంపుటకును, నిశ్చయముకును, పన్నుకును, ప్రయత్నముకును, సన్యాసికిని, ప్రత్యంత పర్వతముకును, శ్రీ. దూతికకును, వీణకరిదెకును, కట్టుటకును, చెరసాలకును, బంగారుకును, ప్రామాణిక శ్లోకముకును పేరు.

చార : పు. ఇది మొరటి చెట్టుకును, గమనముకును, కట్టుటకును, రాజాజ్ఞచే సంచరించు గూఢచారికిని పేరు.

పార : న. ఇది అవలియొద్దకును, సమీపముకును, ఈ. శ్రీ. పాత్రముకును, ధూళికిని, గరిగిపెడతకును, జలసమూహముకును, ఏనుగు కాలికి కట్టెడు గొలుసుకును పేరు.

వార : పు. ఇది ఆదివారము మొదలగు వాటికిని, సమయముకును, సమూహముకును, కుష్టుమను

కుజ్జవృక్షే హరే వారం
 ద్వారేమద్యస్యభాజనే॥ (18)
 తారో ముక్తాదిసంశుద్ధే
 తరణే శుద్ధమౌక్తకే।
 తారం చ రజతేఽత్యుచ్చ
 స్వరేఽప్యన్యవ దీరితం॥ (19)
 ఋక్షా షీమ్యధయో స్తారా
 సు గ్రీవగురుయోఽపిత్థాః।
 బుద్ధదేవ్యాం మతాతారా.
 శార శ్శబల వాతయోః॥
 భారస్తు వీవధే స్వర్గ
 పలానామయుతద్వయే।
 మారో మృతౌ వృషేఽనంగే
 మారీ చంద్ర్యా జనత్తయే॥ (21)
 స్పౌర స్స్వద్వికటే స్పౌరః
 కనకాదేశృ బుద్భుదే।
 క్షారో రసాంతరే ధూర్తే
 లవణే కాచ భస్మనోః॥
 హారో ముక్తావళా యుద్ధే
 ప్యారః క్షీతిసుతేర్మజే
 ఆరాతు చర్మభేదీన్యాం॥
 నార స్వర్గ క నీరయోః॥ (23)
 నారం జ్ఞానేఽపి నారస్య
 స్పౌరసంబంధిని త్రిషు।
 సారో బలే మజ్జని చ
 ప్తిరాం శే న్యాయ్యే చ నీరే
 చ ధనే చ సారం వరేన్య

వృక్షవిశేషముకును, శివునకును, న. ద్వారము
 కును, కల్లుకుండకును పేరు.
 తారః పు. ఇది ముత్యము మొదలగు వాటి శుద్ధికిని,
 దాటుటకును, శుద్ధిచేసిన ముత్యముకును, న.
 వెండికిని, త్రి. ఉన్నతస్వరముకును, త్రి. నక్షత్రము
 కును, కంటి నల్లగ్రుడ్డుకును, సుగ్రీవుని భార్య
 కును, బృహస్పతి భార్యకును, బుద్ధదేవుని భార్య
 కును పేరు.
 శారః పు. ఇది శబలవర్ణముకును, వాయువుకును పేరు.
 భారః పు. ఇది కావడికిని, రెండుపేల ఫలములయొత్తు
 బంగారముకును పేరు. (బారువ)
 మారః పు. చావుకును, ఆబోతుకును, మన్యకు
 నకును, ఈ. త్రి. పార్వతికిని, మారకముకును పేరు.
 స్పౌరః త్రి. ఇది వికటమైన దానికిని పు. బంగారు
 మొదలగు వాటి బుడగకును పేరు.
 క్షారః పు. ఇది కారముకును, ధూర్తనకును,
 ఉప్పునకును, గాజుకును, బూడిదెకును పేరు.
 హారః పు. ఇది ముత్యాలహారముకును, యుద్ధము
 కును పేరు.
 ఆరః పు. ఇది అంగారకునకును, శనికిని, త్రి.
 ఆరెయను చెప్పులుకుట్టుసాధనముకును పేరు.
 నారః పు. లేగదూడకును, జలముకును, న.
 బ్రహ్మజ్ఞానముకును, త్రి. మనుష్య సంబంధమైన
 దానికిని పేరు.
 సారః పు. ఇది బలముకును, ఎముకల నడుమ
 నుండెడు క్రొవ్వుకును, వృక్షాదులచేవకును, న.
 న్యాయముకును, జలముకును, ధనముకును, త్రి.

వల్సారముదాహరంతి।

ద్వారం పునర్విగమన్

ఽపుష్పాయే॥(25)

పూర్ జలప్రవాహస్యా

ద్రవణసంశుద్ధి ఖాద్యయోః।

చీరం తు గోస్తనే వస్త్రే

చూడాయాం సీనకేఽపి చ॥

క్రూరస్య కఠినే హారే

న్యశంసే (త్వ)ఽప్యభిధేయవత్।

సూర శ్చారభటే సూర్యే

చోర శ్చౌర సుగంధయోః॥

తీరం తటే త్రపౌ తీరః

సీర స్తిగ్మకరే హలే।

చీరీ కచ్చరికా ఝిర్వ్య

స్వైర స్వచ్ఛంద మందయోః॥(28)

జీరః ఖడ్గే వణిగ్రవ్యే

మీర స్తోయథి శైలఃయోః।

క్షీరం నీరే చ దుగ్ధే చ

కీరో జనపదే శుకే॥(29)

గౌరః పీతేఽరుణే శ్వేతే

విశుద్ధే చాభిధేయవత్।

గౌరం తు విశదే పద్మ

కేసరే సితసర్వ పే॥(30)

గౌర శ్శుశిని గౌరీ తు

న్నృకన్యోమయోస్త్పతా।

రోచనీ రజనీ పింగా

శ్రేష్ఠమైన దానికిని పేరు.

ద్వారః న. ఇది ద్వారముకును ఉపాయముకును పేరు.

పూరః పు. ఇది జలప్రవాహముకును, వణశుద్ధి కిని, భక్త్య విశేషముకును పేరు.

చరః న. ఇది నాల్గుపేటల ముత్యాలహారముకును, వస్త్ర విశేషముకును, శిఖకును, సీసముకును పేరు.

క్రూరః త్రి. ఇది కఠినమైన దానికిని, భయంకరమైన దానికిని ఘాతుకునకును పేరు.

సూరః పు. ఇది కాబిబంటుకును, సూర్యునకును పేరు.

చోరః పు. ఇది దొంగకును, చోరకమును సుగంధ ద్రవ్యముకును పేరు.

తీరః న. ఇది ఏతే యొడ్డుకును, పు. తగరముకును పేరు.

సీరః పు. ఇది సూర్యునకును, నాగటికిని పేరు.

చీరీః శ్రీ. ఇది కచ్చరముకును, చిమ్మెటకును పేరు.

స్వైరః త్రి. యథేచ్ఛగా విహరించువానికిని, మందు నకును పేరు.

జీరః పు. ఇది కత్తికిని, జీలకఱ్ఱకును పేరు.

మీరః పు. సముద్రముకును, పర్వతముకును పేరు.

క్షీరః న. ఇది జలముకును, పాలకును పేరు.

కీరః పు. ఇది దేశముకును, బిలుకకును పేరు.

గౌరః త్రి. ఇది పచ్చని వర్ణముగల దానికిని, ఎరుపు వర్ణముగల దానికిని, తెల్లని దానికిని, పరిశుద్ధమైన దానికిని, న. స్వచ్ఛ వర్ణముకును, పద్మకింజల్కము

కును, పు. తెల్లావాలకును, చంద్రునకును, ఈ. శ్రీ. గి సం. వయసు గల బట్టకట్టని శ్రీకిని, పార్వతికిని,

గోరోచనముకును, రాత్రికిని, పసపుకును, ప్రేంకణపు చెట్టుకును, భూమికిని, నదీవిశేషము

(ప్రియంగు వసుధాసు చ॥(31)
నదీభద్రేఽపి గౌరీ స్యా
ద్వరుణస్యచయోషితః॥

పౌరం తు కత్తుణోపౌర
స్పృతః పురభవేఽన్యవత్॥(32)
వేరం శరీరే కాశ్మీరే
వేరం వాతింగణేఽపి చ॥

ఘోరం భీమే హరే ఘోర
ష్టారో లంగ తురంగయోః॥(33)
హోరాల్గ్నోఽపిరాశ్వర్థే
శాస్త్ర రేఖాభిధో రపి॥

హీరా పిపీలికా లక్ష్మ్య
ద్వీర శృంకర వజ్రయోః॥
గోత్రం నామ్నికులేక్షేత్రే
కాననే విత్త వర్జనోః॥
సంభావ నీయభోధేఽపి
గోత్రః క్షోణీధరో మతః॥(35)
గోసమూహ భవో ర్గోత్రా
గాత్ర మంగే కళేబరే॥

స్తంభేరమాగ్రజంఘాది
విభాగే చ సమీరితం॥(36)
సత్రం స్యాద్వాహనే వర్ణే
సక్షే చ శర పక్షిణోః॥
పాత్రం తు భాజనే యోగ్యే
పాత్రం తీరద్వయాంతరే॥
పాత్రం సృవాదాష్టరే పి

కును, వరుణదేవుని భార్యకును పేరు. (రక్తవర్షార్థ
మందు 'తరుణాదిత్యగౌరైశ్చ' అని రామాయ
ణము. శ్వేతార్థమందు, తైలాస గౌరం వృషమారు
రుక్షోః' అని రఘువంశము)

పౌర: న. ఇది కామంచి గడ్డికిని, త్రి. పట్టణమందైన
దానికిని పేరు.

వేర : న. ఇది దేహముకును, కుంకుమకును,
వంగచెట్టుకును పేరు.

ఘోర:న. భయనకరముకును, పు. శివునకును పేరు.

టార : పు. విటునకును, అశ్వముకును పేరు.

హోరా : త్రి. ఇది లగ్నముకును, రెండున్నర ఘడి
యకాలముకును (గంట), జ్యోతిశ్శాస్త్రముకును,
రేఖా విశేషముకును పేరు.

హీరా : త్రి. చీమకును, లక్ష్మికిని, పు. శివునకును,
వజ్రముణికిని పేరు.

గోత్ర: న. ఇది పేరుకును, వంజముకును, వరిపంట
భూమికిని, అడవికిని, ధనముకును, మార్గము
కును, కొనియాడదగిన జ్ఞానముకును, పు. పర్వత
ముకును, త్రి. గోవులమండకును, భూమికిని
పేరు.

గాత్ర: న. ఇది కర చరణాద్యవయవముకును, శరీ
రముకును, ఏనుగుపిక్కల ముందరి భాగముకును
పేరు.

పత్ర : న. ఇది వాహనముకును, ఆకుకును,
బాణపు రెక్కకును, పక్షి రెక్కకును పేరు.

పాత్ర : న. ఇది మృల్లోహాది పాత్రముకును,
యోగ్యునకును, ఏటి రెండు గట్ల నడిమి భాగము
కును, సృక్కువాది పాత్రములకును, ఆకుకును,

రాజమంత్రిణి చోచ్యతే |
 పోత్రం వస్త్రే ముఖాగ్రే చ
 సూకరస్య హలస్యచ ||
 చిత్రం స్వాదద్భుతా లేఖ్య
 తిలకేషు విహాయసి |
 చి త్రా ఖుషర్ణీ గోతుంబా
 సు భద్రా దంతికాసు చ || (39)
 ఋక్షా పురోహితేదేషు
 కర్పు రేచాభిధేయవత్ |
 చైత్రం మృతకచిత్యస్యా
 చైత్రో మాసా ద్రిభేదయోః || (40)
 వృత్రో రిపౌఘనే ధ్వాంతే
 శైలే శక్తేచ దానవే |

సత్ర మాచ్ఛాదనే యజ్ఞే
 సదాదానే చ కైతవే || (41)
 సూత్రం తు సూచనగ్రంథే
 సూత్రం తంతు వ్యవస్థయోః |
 మిత్రం సుహృది మిత్రోర్మై

శాస్త్రం గ్రంథ నిదేశయోః || (42)
 మాత్రం చావధృతౌ కార్తస్సేన్దు
 మాత్రా కర్ణవిభూషణే |
 అక్షరానయవే విత్తే
 మానే లేచ పరచ్చదే || (43)

శస్త్రం లోహో స్త్రయోశ్శస్త్రీ
 ఛురికాయాం చ విశ్రుతా |

రాజు యొక్క ప్రధానోద్యోగికిని పేరు.

పోత్ర : న. ఇది వలువకును, పందిముట్టకును, నాగటి మొనకును పేరు.

చిత్ర : న. ఇది అచ్చెరువుకును, చిత్తరువుకును, నుదుటి బొట్టుకును, ఆకసముకును, శ్రీ, ఎలుక చెవి చెట్టుకును, పిల్లపాపర చెట్టుకును, గుమ్మడి చెట్టుకును, నాగదంతిచెట్టుకును, చిత్రా నక్షత్రము కును, అప్పుర శ్రీ విశేషముకును, సర్పవిశేషము కును, త్రి. కర్బురవర్ణముగల దానికిని పేరు.

చైత్ర : న. ఇది పీనుగలను కాల్చు చితికిని, పు. చైత్ర మాసముకును, చైత్రమను కులపర్వతముకును పేరు.

వృత్ర : పు. ఇది శత్రువుకును, మేఘముకును, చీకటికిని, పర్వత విశేషముకును, ఇంద్రునకును, వృత్రాసురునకును పేరు.

సత్ర : న. ఇది వస్త్రముకును, యజ్ఞముకును, ఎల్లప్పుడును దానముచేయుటకును, మిషకును పేరు.

సూత్ర : న. ఇది వ్యాకరణాది శాస్త్ర సూచన గ్రంథముకును, ధారమునకును, మర్యాదకును పేరు.

మిత్ర : న. ఇది స్నేహితునకును, పు. సూర్యున కును పేరు.

శాస్త్ర : న. ఇది వ్యాకరణాది శాస్త్ర గ్రంథముకును, ఆజ్ఞకును పేరు.

మాత్ర : న. ఇది నిశ్చయముకును, అంతయుననుట కును, శ్రీ, చెవియాభరణముకును, వర్ణోచ్ఛారణ కాల ముకును, ధనముకును, పరిమాణముకును స్వల్పార్థ ముకును, గజాశ్వాది పరివారముకును పేరు.

శస్త్ర : న. ఇది ఇనుముకును, అస్త్రముకును, ఈ. శ్రీ. చూరకత్తికిని పేరు.

అస్త్రం ప్రహరణే చాపే
వక్త్రం చందోంతరే ముఖే॥(44)
నేత్రం మథిగుణే వస్త్రే
తరుమూలే నిరోచనే।
రథే జటాయాం నాడ్యాం చ
నేత్రో నేతరి వాచ్యవత్॥
క్షేత్రం శరీరే కేదారే
సిద్ధస్థాన కళత్రయోః।
రేత్రం రేతసి పియ్యూషే
పటవాసేపి సూతకే॥

మంత్రో వేదప్రభేదస్యా
ద్వైవాదీనాం చ సాధనే।
గుప్తవాదే చ
లోత్రంతు ప్రాజనే
వేణు కేపి చ॥(47)

తంత్రంకుటుంబ కృత్యేస్యా
త్కారణే చ పరిచ్ఛదే।
శాస్త్ర ప్రధానే సిద్ధాంతే
తంతువాయోగదోత్రమే॥(48)
తత్త్వాదిసాధనోపాయే
శ్రుతిశాఖాంతరేపి చ।
ఇతికర్తవ్యతాయాం చ
తంత్రీ వీణాగుణే తనోః॥ (49)
శిరాయా మమృతాయాం చ
చత్ర మాతపవారణే।
చత్రా మధురికాయాం చ
కుస్తుంబరు శిలీంధ్రయోః॥

అస్త్ర : న. ఇది ఆయుధముకును, ధనస్సుకును పేరు.
వక్త్ర : న. ఇది వృత్త పోషముకును, ముఖముకును పేరు.
నేత్ర : న. ఇది కవ్వపు త్రాటికిని, వలువకును, చెట్టుపేరుకును, కంటికిని, రథముకును, జడకును, నరముకును, త్రి. రక్షించు ధానికిని పేరు.

క్షేత్ర : న. ఇది దేహముకును, పంట భూమికిని, పుణ్యక్షేత్రముకును, భార్యకును పేరు.

రేత్ర : న. ఇది శుక్లముకును, అమృతముకును, వస్త్ర పరిమళ ద్రవ్యముకును, (సెంఠు) పాదరసముకును పేరు.

మంత్ర : పు. ఇది వేదమందలి మంత్ర భాగముకును, దేవతలను వశపరచుకొనుటకును, రహస్యసంభాషణముకును పేరు.

లోత్ర : న. ఇది కొరడాకును, ఏనుగును శిక్షించుటకై అలుగు వేసిన వెదురు కణ్ణుకును పేరు.

తంత్ర : న. ఇది కుటుంబ పోషణార్థమైన వ్యాపారముకును, హేతువుకును, పరివారముకును, శాస్త్రముకును, ముఖ్యముకును, సిద్ధాంతముకును, మగ్గముకును, బౌద్ధ శ్రేష్ఠముకును, జ్ఞానసాధన మగు యోగాదులకును, వేద శాఖా పోషముకును, ఈలాగున చేయవలయుననుటకును, ఈ. శ్రీ. వీణ తీగకును, నరముకును, తిప్పతీగకును పేరు.

చత్ర : న. గొడుగుకును, శ్రీ. పిన్న సదాప చెట్టుకును, కొత్తిమిరికిని, నేల తాడి చెట్టుకును పేరు.

చక్ర గణే చక్రవాక్
చక్రం సైన్యరథాంగయోః॥
గ్రామజాలే కులాలస్య
భాండే రాష్ట్రాస్త్రయోరపి॥
అంభసామపి చావర్తే
చుక్రశ్చాష్టేష్టవేతసే॥
చుక్రీ చాంగేరికాయాం చ
వృక్షాష్టే చుక్రమిష్యతే॥(52)
శుక్రః కావ్యే నలే జ్యేష్ఠే
శుక్రో రేతో క్షిరోగయోః॥

శుక్రం

శక్రో మహేంద్రే స్వా
త్కుట జార్జున భూరుహోః॥(53)
నక్రః కుంభీరకే నక్రం
నాసాయా మగ్రదారుణీ॥
వక్ర స్వాత్కుటలేక్రూరే
పుటభేదే శ్చైశ్వరే॥
అగ్రమాలంబనే వ్రాతే
పరిమాణే ఫలస్య చ॥
ప్రాంతేపురస్తా దధికే
ప్రధానే ప్రథమో ర్థ్వయోః॥(55)
ఉగ్రశ్శూద్రాసుతే క్షత్రా
ప్రీ కంఠే చోత్కటోన్యవత్॥
ఉగ్రావహా చిక్కికయో
ర్వ్యగ్రో వ్యాసక్త ఆకులే॥(56)

భద్రం స్వాన్మంగళే హేమ్ని
ముస్తకే కరణాంతరే॥

చక్ర : పు. ఇది సమూహముకును, చక్రవాక పక్షి
కిని, న. చతురంగ సైన్యముకును, రథ చక్రము
కును, గ్రామ సమూహముకును. కుమ్మరిసారె
కును, రాజ్యముకును, చక్రాయుధముకును, నీటి
సుడికిని పేరు.

చుక్ర : పు. ఇది చింతచెట్టుకును, పుల్ల ప్రభుచెట్టు
కును, ఈ. శ్రీ. పులిచింతచెట్టుకును, న. చింత
పండుకును పేరు.

చుక్ర : పు. ఇది శుక్రాచార్యునకును, అగ్నికిని,
జ్యేష్ఠమాసముకును, పు. రేతస్సుకును, నేత్ర రోగ
వశేషముకును పేరు.

శక్ర : పు. ఇది ఇంద్రునకును, కొడిశచెట్టుకును,
మద్దిచెట్టుకును పేరు.

వక్ర : పు. ఇది కాఱుమొసలికిని, న. ముక్కుకును,
ద్వారముమీద వేసెడు నక్రాకారమైన కమ్మికిని పేరు.

వక్ర : త్రి. ఇది వంకరయైన దానికిని, భయంకరమైన
దానికిని, పు. నదీవక్రముకును, శనిగ్రహముకును పేరు.

అగ్ర : న. ఇది అధారముకును, సమూహముకును,
ఫలపరిమాణముకును, సమీపముకును, ముందరి.

భాగముకును, త్రి. అధికమైన దానికిని, ముఖ్యమైన
దానికిని, మొదటి దానికిని, మీదైన దానికిని పేరు.

ఉగ్ర : పు. క్షత్రియునివలన కూడ్ర శ్రీయందు బుట్టిన
వానికిని, శివునకును, త్రి. తీవ్రమైన దాని కీని, శ్రీ.

నల్లవసకును, ఈ పేరుగల గంధద్రవ్యముకు పేరు.

వ్యగ్ర : త్రి. అధికాసక్తిగల దానికిని, వ్యాకులమైన
దానికిని పేరు.

భద్ర : న. ఇది శుభముకును, బంగారుకును, భద్ర
ముస్తకును, భద్రకరణముకును, పు. శివునకును,

భద్రోరుద్రేవృషేరామ
భద్రేమేరుకదంబయోః॥ (57)
హస్తిజాత్యంతరేభద్రో
వాచ్యవచ్చేష్టసాధునోః।
భద్రామందాకినీరాస్నా
కృష్ణానంతాసుకల్పలే॥ (58)
క్షుద్రస్యాదధమేక్రూరే
కృపణోఽల్పేచవాచ్యవత్।
క్షుద్రావేశ్యానటీకంట
కారికాసరఘాసుచ॥ (59)
చాంగేరీబృహతీహింస్రా
మక్షికామాత్రకేషుచ।
క్షౌద్రంమధునిపానీయే
వర్తంత్రపువరత్రయోః॥ (60)
గృధ్రఃఖగాంతరేప్రాక్తో
వాచ్యవచ్చార్థలుబ్ధకే।
రోద్రః(స్నా)శ్చాబరకేరోద్ర
మవరాధేఽపికిల్బిషే॥ (61)
నీద్రంనేమావళీకేఽద్రా
రేవతీభేచకాననే।

రాశ్రముద్విష్టుముత్పాతే
తథాస్యేద్రువవర్తనే॥
కృచ్రముద్విష్టుమాభీలే
పాపసాంతపనాదినోః।
చంద్రస్పృధాంశుకర్పూర
కంపిల్లస్వర్ణహరిషు॥

ఎద్దుకును, శ్రీరామునకును, మేరు పర్వతము
కును, కడిమిచెట్టుకును, భద్రగజముకును, త్రి.
శ్రేష్ఠమైన దానికిని, యోగ్యమైన దానికిని, శ్రీ.
ఆకాశగంగకును, దుంపరాష్ట్రముకును, పిప్పలి
చెట్టుకును, సుగంధిపాల చెట్టుకును, గుమ్ముడు
తేకు చెట్టుకును పేరు.

క్షుద్రః త్రి. నీచునకును, క్రూరునకును, లోభికిని,
అల్పమైన దానికిని, శ్రీ. వెలయాలికిని, నాట్యకత్తె
కును, వాకుడు చెట్టుకును, తేనెటీగకును, పులి
చింతకును, నేలములగ చెట్టుకును, గురివెండలత
కును, సామాన్యపు టిగకును పేరు.

క్షౌద్రః న. ఇది తేనెకును, జలముకును పేరు.

వర్ధః న. ఇది సీసముకును, తోలు వాణుకును పేరు.
గృధ్రః పు. గెద్దకును, త్రి. ధనమందులుబ్ధత్వముగల
వానికిని పేరు.

రోద్రః పు. ఇది తెల్లలొద్దుగ చెట్టుకును, న.
తప్పిదముకును, పాపముకును పేరు.

నీద్రః న. ఇది చక్రాగ్రముకును, ఇంటి చూరు
కును, పర్వతముకును, రేవతీ నక్షత్రముకును,
అడవికిని పేరు.

రాశ్రః న. ఇది ఉపద్రవముకును, జనపద
సమూహముకును పేరు.

కృచ్రః న. ఇది కష్టముకును, పాపముకును,
సాంతపనాది వ్రతములకును పేరు.

చంద్రః పు. ఇది భంద్రునకును, కర్పూరముకును,
కంపిల్లమను గంధద్రవ్యముకును, బంగారుకును,
జలముకును పేరు.

ఇంద్ర శృచీవతా వంత
రాత్మన్యాదిత్య యోగయోః।

ఇంద్రా ఫణిజ్ఞకే
సాంద్రో ఘనకానవయో
ర్బుదౌ॥ (64)

గుంద్రస్తే జనకే గుంద్రా
ప్రియంగా భద్రముస్తకే।
కైవర్తిముస్తకే చాపి

రాద్రో నాట్యరసాంతరే॥ (65)
రాద్రోపి భీషణో తీవ్రే
రాద్రో స్కందస్యమాతరి।

ఓద్రో జనే జపా వృక్షే
చోద్రా జన పదాంతరే॥
పిత్తుకేదారయో ర్వప్రో
వప్రో ప్రకార రోధసోః।
పుండ్రో దైత్యవిశేషే క్షు
భేదయో రతిముక్తకే॥ (67)

చిత్రే కృమా పుండరీకే
పుండ్రా స్యూర్నివృద్ధంతరే।
వజ్రం హీరక దంభోలి(బా)
వాలకా మలకేషు॥ (68)
వజ్రా గుడూచికాయాం స్యా
త్తామ్రం శుభ్రోఽరుణోఽన్యవత్।
తీవ్ర మత్కుష్ఠ కటుక
నితాంతేష్వభిధేయవత్॥ (69)
తీవ్రాచ కటురోహిణ్యా
మాసురీ గండదూర్వయోః।
అస్రః కోణో శిరసిజే

ఇంద్రః పు. ఇదిదేవరాజుకును, అంతరాత్మకును,
ద్వాదశాదిత్యులలో నొకనికిని, పంచాంగయోగ
భేదముకును, శ్రీ. మరువముకును పేరు.

సాంద్రః త్రి. ఇదిదట్టమైన దానికిని, న. అడవికిని,
మృదువైన దానికిని పేరు.

గుంద్రః పు. ఇదికాకివెదురుకును, శ్రీ. ప్రేంకణపు
చెట్టుకును. భద్రతుంగముస్తకును, గుండ్రతుంగ
ముస్తకును పేరు.

రాద్రః పు. రాద్రరసముకును, త్రి. భయంకరమైన
దానికిని, తీవ్రమైన దానికిని, శ్రీ. పార్శ్వతికిని పేరు.

ఓద్రః పు. ఓద్రదేశస్థునకును, మంతెన చెట్టుకును,
ఓద్రదేశముకును పేరు.

వప్రో : పు. ఇది తండ్రీకిని, పంట భూమికిని, పు.
కోటకును, వీటియొద్దకును పేరు.

పుండ్రః పు. ఇది పుండ్రకాసురునకును, చెరుకుల
లోని భేదముకును, పూలగురివెంద చెట్టుకును,
తిలకముకును, పురుగుకును, తెల్లదామర పువ్వు
కును, దేశవిశేషముకును పేరు.

వజ్రః న. ఇది వజ్రమణికిని, వజ్రాయుధముకును,
కురువేరుకును, ఉసిరిగ చెట్టుకును, శ్రీ. తిప్పతిగ
కును పేరు.

తామ్రః న. ఇది రాగికిని, త్రి. ఎఱ్ఱని దానికిని పేరు.

తీవ్రః త్రి. ఇది మిగులవేడియైన దానికిని, కారము
గల దానికిని, విస్తారమైన దానికిని, శ్రీ. కఠక
రోహిణికిని, నల్లావాలకును, గరికెలోని భేదము
కును పేరు.

అస్రః పు. ఇది మూలకును, తలవెంట్రుకలకును,

చాస్ర మశ్రుణీ చేష్యతే॥(70)

దస్రః ఖరే చాశ్వినేయే

ఘస్రో దివసహింస్రయోః।

వాస్రోపి దివసే వాస్రం

మందిరే చ చతుష్పథే॥

శీఘ్రం దృతగతౌ శీఘ్రం

చంక్రాంగ్ శీరయోరపి।

వ్యాఘ్రాద్వీపేని విఖ్యాతో

రక్తరండ కరంజయోః॥

వ్యాఘ్రీ నిదిగ్రికాయాంచ

శ్రోష్ఠి స్యాదుత్తరస్థితః।

అభ్రం నభ స్వర్గబలా

హకేషు।

శుభ్రం ప్రదీప్తే

ధవళే భ్రకేచ।

బభ్రుర్విశాలే నకులే

కృశానావ్యాజే మునౌ

శూలిని పింగళే చ॥(73)

శిగ్రు శ్శౌభాంజనే శాకే

శరుః కులిశ కోపయోః।

స్వరుర్వజ్రోద్ధరే బాణే

యూపఖండేషి చ స్వరుః॥(74)

ఖరు ర్దంతే హరే దర్దే

హయే శ్వేతే తు వాచ్యవత్।

న. కన్నీటికిని, నెత్తురుకును పేరు.

దస్రః పు. గాడిదకును, అశ్వినిదేవతలకును పేరు.

ఘస్రః : పు. ఇది దినముకును, త్రి. హింసించు దానికిని పేరు.

వాస్రః పు. ఇది దినముకును, న. గృహముకును, నాలుగు త్రోవలు కలసినచోటుకును పేరు.

శీఘ్రః : త్రి. ఇది వేగముగా నడచు దానికిని, న. హంసకును, వట్టిపేరుకును పేరు.

వ్యాఘ్రః : పు. ఇది పెద్దపులికిని, ఎఱ్ఱాముదపు చెట్టుకును, నఖమనెడి గంధ ద్రవ్యముకును, ఈ. శ్రీ. వాకుడుచెట్టుకును, సమాసోత్తరపదమైనపుడు శ్రేష్ఠముకును పేరు.

అభ్రః : న. ఇది ఆకాశముకును, స్వర్గముకును, మేఘముకును పేరు.

శుభ్రః : త్రి. ప్రకాశించుదానికిని, తెల్లని దానికిని, న. అభ్రకముకును పేరు.

బభ్రుః : పు. ఇది విస్తారముకును, ముంగిసకును, అగ్నికిని, నేతికిని, శివునకును, పింగళవర్ణముకును పేరు.

శిగ్రుః పు. ఇది మునుగచెట్టుకును, అన్ని శాకములకును పేరు.

శరుః : పు. ఇది వజ్రాయుధముకును, కోపముకును పేరు.

స్వరుః : పు. ఇది వజ్రాయుధముకును, యజ్ఞముకును, బాణముకును, యూపస్తంభమందలి యొక భాగముకును పేరు.

ఖరుః పు. ఇది దంతముకును, శివునకును, గర్వముకును, అశ్వముకును, త్రి. తెల్లని దానికిని పేరు.

చరుర్బాండేతు హవ్యాన్నే

భరు ర్భరరి కాంచనే ||

గురు ర్నిషేకాదికరే పి

త్రాదౌ సురమంత్రిణి |

దుర్బరా లఘునోః ప్రాక్తో

గురు ర్మహతి వాచ్యవత్ ||

రురు ర్ముగే దైత్యభేదే

కారుః కారక శిల్పినోః |

విశ్వకర్మణి శిల్పవ

కురు (శ్రీకంఠ జాంగలే || (77)

ఓదనే స్పృహభేదే చ

పురుః ప్రాజ్య పరాగయోః |

పురు స్స్వర్లోక నృపయోః

మరు ర్బృధర ధన్వనోః ||

ఆరు స్తరువిశేషోపి

తథా కర్మట దంష్ట్రీణోః |

కద్రూ రాతరి నాగానాం

కద్రుః కనకపింగళే || (79)

హరిర్వాతార్క చంద్రేంద్ర

యమో పేంద్ర మరీచిషు |

సింహాశ్వ కపి భోకాహి

శుక లోకాంతరేషుచ || (80)

హరి ర్వాచ్యవదాఖ్యాతో

హరిత్కపిల వర్ణయోః |

భూరి (బ్రహ్మ మృతేశేషు

చరుః పు. ఇది కుండకును, హోమార్థమైనయన్నముకును పేరు.

భరు : పు. ఇది మగనికిని, బంగారుకును పేరు.

గురు : పు. ఇది విష్ణుక్రముగా నిషేక, సీమంతోన్నయనాదులను జేయువానికిని, తండ్రి, పురోహితుడు మొదలగువారికిని, బృహస్పతికిని, (తి. భరించ శక్యముగానిదానికిని, అధికమైనదానికిని, శ్రేష్ఠమైనదానికిని పేరు.

రురు : పు. ఇది నల్లవారలు గల దుప్పికిని, రాక్షస భేదముకును పేరు.

కారుః పు. ఇది చేయువానికిని, వద్రంగి మొదలగు పనివానికిని, విశ్వకర్మకును, శిల్పముకును పేరు.

కురు : పు. ఇది కురుదేశమందైన మరు భూమికిని, అన్నముకును, కురురాజుకును పేరు.

పురు : పు. ఇది విస్తారముకును, దూశికిని, స్వర్గలోకముకును, పురురాజుకును పేరు.

మరు : పు. ఇది పర్వతముకును, నిర్జల భూమికిని పేరు.

ఆరు : పు. ఇది వృక్ష విశేషముకును, పీతకును, పందికిని పేరు.

కద్రూః : శ్రీ. సర్పమాతకును, పు. బంగారువంటి పచ్చని వర్ణముకు పేరు.

హరి : పు. ఇది వాయువుకును, సూర్యునకును, చంద్రునకును, ఇంద్రునకును, యమునకును, విష్ణువుకును, కిరణముకును, సింహముకును, అశ్వముకును, కోతికిని, కప్పకును, సర్పముకును, చిలుకకును, విష్ణులోకముకును, (తి. ఆకు పచ్చనిదానికిని, కపిలవర్ణము గలదానికిని పేరు.

భూరి : పు. ఇది బ్రహ్మకును, విష్ణువుకును, శివునకును,

భూరి ప్రాజ్య సువర్ణయోః॥ (81)

గిరి దీర్ఘే గిరియతే

క్రీడాకందుక శైలయోః।

నే త్రామయవిశేష చ

పూజ్యే తు గిరి రన్యవత్॥ (82)

వారి స్పృతా సరస్వత్యాం

వారి హీబేర నీరయోః।

వారీ ఘటీభబంధన్యో

రంఘ్రి స్వాత్పాద బుద్ధయోః॥

శారీ (సారి) త్వష్పకరణే

తథా శఘ్నికాంతరే।

యుద్ధార్థ గజపర్యాణే

వ్యవహారేఽపి చ క్వచిత్॥ (84)

కారిః క్రియాయా మాఖ్యాతో

నాపితాదికశిల్పిని।

అద్రి తైల ద్రుమార్కేషు

వైందిః కాకజయంతయోః॥ (85)

ఐంది రంభోధరే జిహ్వే

తంద్రీ నిద్రా ప్రమీలయోః।

ధాత్రీ జనన్యా మలకీ

వసుమత్యుప మాతృషు॥ (86)

ఉష్ణ్య గోలకీకాయాంస్యా

త్వరభన్య చయోపితి।

క్రోష్ణి స్పూలికా క్షీర

విదారీ లాంగలీషు చ॥ (87)

తరి ర్నావి దశాయాంచ

న. విస్తారముకును, బంగారుకును పేరు.

గిరి : పు. ఇది తినుటకును, పర్వతమునుంచి

పడిన రాతిపలకకును, బంతికిని, పర్వతముకును,

నేత్రరంగవశేషముకును, త్రి. పూజ్యనకును పేరు.

వారి : త్రి. ఇది సరస్వతికిని, న. కురువేరుకును,

జలముకును, ఈ. త్రి. చిన్నకుండకును, ఏనుగు

లను పట్టెడుగోతికిని పేరు.

అంఘ్రి : పు. ఇది పాదముకును, చెట్టుపేరుకును పేరు.

శారీ : త్రి. ఇది జూదమాడు పాచికలకును, (సారి)

గోరింక పిట్టకును, యుద్ధసన్నద్ధమైన యేనుగుకు

కట్టిన జీను (లేక గంఠ) కును, వ్యవహారముకును

పేరు.

కారి : త్రి. ఇది కార్యముకును, పు. మంగలి

మొదలగు వానికిని పేరు..

అద్రి : పు. ఇది పర్వతముకును, వృక్షముకును,

సూర్యునకును పేరు.

ఐంది : పు. ఇది బొంతకాకికిని, ఇంద్రుని పుత్రు

డగు జయంతునకును, మేఘముకును, అర్జునున

కును పేరు.

తంద్రీ : త్రి. ఇది నిద్రకును, కునికిపాటుకును పేరు.

ధాత్రీ : త్రి. ఇది తల్లికిని, ఉసిరిగ చెట్టుకును,

భూమికిని, పెంపుడు తల్లికిని పేరు.

ఉష్ణ్య : త్రి. ఇది కడవకును, ఆడుయొంటకును

పేరు..

క్రోష్ణి : త్రి. ఆడునక్కకును, పాలనేల గుమ్ముడు

చెట్టుకును, నీటి పిప్పలికిని పేరు.

తరి : త్రి. ఇది నావకును, అవస్థకును, వస్త్రాదు

వస్త్రాదీనాం పేటకే |
 జారీ స్వాదోషధీభేదే
 జార స్తువనతా వపి || (88)
 ఇరా వారి సురా భూమి
 భారతీషు ప్రయుజ్యతే |
 ప్తిరా భూమా (శా) పాలపర్ణ్యాం
 ప్తిరో నిశ్చల మోక్షయోః || (89)
 ధారా సైన్యాగ్రిమస్కం ధ
 సంతత్యోః పత్తనాంతరే |
 ద్రవద్రవ్య ప్రపాతేఽపి
 తురంగ గతిపంచకే || (90)
 ఖడ్గాదీనాం చ నిశిత
 ముఖే ధారా ప్రకీర్తితా |
 ధారః కృచ్ఛిదనాసార
 వర్షణేస్యాదృణేఽపి చ || (91)
 వీరా స్వాత్ క్షీరకాకోలీ
 తామల క్యేలవాలుషు |
 పతి పుత్రవతీ రంభా
 గంభారీ మదిరాసు చ || (92)
 గోష్ఠీదుం బరికా క్షీర
 విదారీ దుగ్రికా సు చ |
 వీరస్తు సుభటే శ్రేష్ఠే
 వీరం శృంగ్యాం నత్యేపి చ || (93)
 ధీరో విదుషికైతేషు
 సముద్రే ధైర్యవత్సపి |
 ధీరం తు కుంకుమే
 శూర స్సూర్యే
 వీరే చ కుక్కుటే || (94)

లుంచుకొను పెట్టికిని పేరు.
జాతీ : శ్రీ. ఇది ఓషధి వశేషముకును, పు. విటునకును పేరు.
ఇరా : శ్రీ. ఇది ఉదకముకును, కల్లుకును, భూమికిని, వాక్కుకును పేరు.
స్థిరా : శ్రీ. ఇది భూమికిని, ముయ్యాకు పొన్నచెట్టుకును, త్రి. నిశ్చలమైన దానికిని, పు. మోక్షముకును పేరు.
ధారా : శ్రీ. ఇది సేనాగ్ర భాగముకును, పరంపరకును, ధారానగరముకును, జలాదుల యొక్కయవిచ్చిన్నసావముకును, అశ్వము యొక్క అస్కండి తాదిపంచగతి భేదములకును, ఖడ్గాదుల వాడికిని, ధారావర్షముకును, పు. అప్పునకును పేరు.
వీరా : శ్రీ. ఇది క్షీరకాకోలిచెట్టుకును, నేలపుసిరికచెట్టుకును, కూతురు బుడమ చెట్టుకును, పెనిమిటిన్ని బిడ్డలు గల శ్రీకిని, అరటిచెట్టుకును, గుమ్ముడుచెట్టుకును, కల్లుకును, మేడిచెట్లలోని భేదముకును, పాలనేల గుమ్ముడు చెట్టుకును, పిన్నపాళచెట్టుకును, త్రి. యుద్ధభటునకును, శ్రేష్ఠునకును, న. కర్కాటక శృంగికిని, గ్రంథితగరపు చెట్టుకును పేరు.
ధీర : పు. ఇది విద్వాంసునకును, పర్వతముకును, సముద్రముకును, త్రి. ధైర్యవంతునకును, న. కుంకుమముకును పేరు.
శూర : పు. ఇది సూర్యునకును, శూరునకును, కోడికిని పేరు.

అర్థా నక్షత్రభేదే స్యా
దార్ద్రంక్షేన్నేభిదేయవత్ |
యాత్రాతుయాపనాపాయే
గతౌ దేవార్చనోత్పత్తిః || (95)
ఉస్రా గవ్యస చిత్రయా
ముస్రస్తు కిరణో స్ఫుటః |
హింసా కాకాదనీ మాంస్యో
ద్ధింస స్స్వాద్వాతు క్షేవ్యవత్ || (96)
★ అథ రాంత శ్రీవర్ణః ★
అమర స్త్రిదశోఽప్యష్టి
సోర చ వకుళద్రుమే |
దూర్వా మరావతీ స్పృణా
గుడూ చీప్యమరా మతా || (97)
అ(వ) పరం త్వమనార్యేస్యా
త్పశ్చాద్ధాత్రేసి దంతినాం |
అర్వాచీనేపరం ప్రహు
ర్తరాయో చాపరా మతా || (98)
అధరో దంతవసన్తే
నూర్వే హీన్యేసివాచ్యవత్ |
అధ్వరో పనుభేదే స్యా
త్సావధానేక్రతావపి || (99)
అంతరంతు పరిధానే
భేదేరంధ్రా వకాశయోః |
ఆత్మాంతర్ది విసాత్మీయ
బహిర్మూ ధ్యావధివ్యసీ || (100)
తాదర్శ్యోఽవసరే చోక్త
మవరం చరమేఽన్యవత్ |
గజాంత్య జంఘాదేశే చ

అర్థా : శ్రీ. ఇది అర్థానక్షత్రముకును, త్రి. తడిసిన
దానికిని పేరు.
యాత్రా : శ్రీ. ఇది వెళ్ళించుటకును, ఉపాయముకును,
గమనముకును, దేవతాసేవకును, ఉత్సవముకును పేరు.
ఉస్రా : శ్రీ. ఇది గోవుకును, ఎలుకచెవిచెట్టుకును,
పు. కిరణముకును పేరు.
హింసా : శ్రీ. గురివెందలతకును, జబామాంసికిని,
త్రి. కూరమైన దానికిని పేరు.
అమర : పు. ఇది దేవునకును, శివునకును, పొగడ
చెట్టుకును, శ్రీ. గర్రకును, ఇంద్రపట్టణముకును,
స్తంభముకును, తిప్పటిగకును పేరు.
అపర : న. ఇది అల్పార్థముకును, ఏనుగు వెనుక
భాగముకును, త్రి. పూర్వమందైన దానికిని, శ్రీ.
మావికిని పేరు.
అధర : పు. ఇది అధరోష్ఠముకును, త్రి. క్రిందు
దానికిని, నీచమైన దానికిని పేరు.
అధ్వర : పు. ఇది వసుదేవతలయందొకనికిని, సావ
ధానముకును, యజ్ఞముకును పేరు.
అంతర : న. కప్పుకొనుబట్టకును, భేదముకును,
కన్నముకును, ఎడముకును, అంతరాత్మకును,
కప్పుటకును, వినార్థముకును, తన సంబంధమైన
దానికిని, వెలుపలకును, మధ్యకును, హద్దుకును,
తదర్థమనుటకును, సమయముకును పేరు.
అవర : త్రి. ఇది వెనుక ప్రక్కదానికిని, ఏనుగు
యొక్క తోకమొదలు పిక్కలవరకునుండు ప్రదేశ

భవాన్యమపరా మతా ||
ఉత్తరం ప్రతివాక్యే స్యా
దూర్వో దీవోత్తమోన్యవత్ |
ఉత్తరస్తు విరాటస్య
తనయే దిశి చోత్తరా ||
ఇతరః పామరేన్యస్మి
న్నక్షరం బ్రహ్మవర్ణయోః |

ఋక్షరం వారిధారాయా
మృక్షరోప్యర్విజి స్పృతః || (103)
ప్రవర స్సంతతా గోత్రే
శ్రేష్ఠే తుప్రవరోన్యవత్ |
శ(వ) బరో వారిచండాల
భేదయో శృంకరేపి చ ||
అంబరం వసనే వ్యోమ్ని
కార్పాసే చ సుగంధకే |
శంబరం సలిలే విత్త
భౌద్ధవ్రత విశేషయోః || (105)
శంబరో దైత్యహరిణ
మత్స్యశైల జినాంతరే |
ఔషధౌ శంబరీమాహుః
ప్రఖరోశ్వతరే శుని || (106)
తురంగాణాం చ సన్నాహ
ప్రఖరోతిభృశంఖరే |
శేఖరంశైల వృక్షగ్ర
కక్షాపులక కోటిపు ||
సక్ష దాడినుభీజాభ
మాణిక్య శకలేపి చ

ముకును శ్రీ. పార్వతికిని పేరు.
ఉత్తరః : న. ఇది జవాబుకును, త్రి. మీదైన దానికిని,
ఉత్తర దిక్కుయందైన దానికిని, శ్రేష్ఠమైన దానికిని,
పు. విరట రాజుపుత్రునకును, శ్రీ. ఉత్తర దిక్కు
కును పేరు.
ఇతరః : త్రి. ఇది సీమనకును, మఱియొక దానికిని పేరు.
అక్షరః : న. ఇది పరబ్రహ్మకును, అకారాదివర్ణము
కును పేరు.
ఋక్షరః : న. ఇది జలధారకును, పు. యజ్ఞాదికర్మ
లను జేయించువానికిని పేరు.
ప్రవరః : పు. ఇది వంశపరంపరకును, వంశప్రవర్తకమైన
మునిగణముకును, త్రి. శ్రేష్ఠమైన దానికిని పేరు.
శంబరః : పు. ఇది జలముకును, కిరాతునకును,
శివునకును పేరు.
అంబరః : న. ఇది వస్త్రముకును, అకాశముకును,
ప్రత్తికిని, పరిమళద్రవ్య విశేషముకును పేరు.
శంఖరః : న. ఇది ఉదకముకును, ధనముకును,
బౌద్ధులవ్రతముకును, పు. శంఖరాసురునకును
ఇట్టికిని, చేపకును, పర్వత విశేషముకును, బౌద్ధ
విశేషముకును, ఈ. శ్రీ. ఓషధివిశేషముకును పేరు
ప్రఖరః : పు. ఇది కంచరగాడిదకును, కుక్కకును,
గుఱ్ఱపు కవచముకును, త్రి. మిక్కిలి తీవ్రమైన
దానికిని పేరు.
శేఖరః : న. ఇది పర్వతాగ్రముకును, వృక్షాగ్రము
కును, చంకకును, గగుర్పాటుకును, అంచుకును,
పండిన దానిమ్మగింజతో సమమైన మాణిక్య భండ
ముకును పేరు.

ఖింఖరస్తు శివాభేదే
ఖట్వాంగే వారి(వా) బాలకే॥(108)
ఖింఖీరా వద్ధహుత్వేసి
విష్టరశ్ర మహీరుహి
ఆసనే కుశముష్టే చ
వరత శృత వేష్టయోః॥(109)

ఘటేఘి చాథ
పితరో ముస్త మంధాన
దండయోః॥పితర స్సౌదు
భాయాం చ

జతర కఠినేన్యవత్॥(110)
కుక్షౌ వృద్ధే చ జతరం
వంతరస్తాశుప్లవే
కరీరకో శేష్య

రరం కవాటే ఛదనేఘి చ॥(111)
క్రకరః క్రకచే దీనే
కరీ రే చ ఖాంతరే
కదర శ్చేతఖదిరే
క్షుద్రరోగోఘి భాషితః॥(112)

బదరం కోశికార్వాస్యోః
ఫలే స్యాద్భదరీ తయోః
ఏ లాపర్ణ్యాంతు బదరా
విష్ణుక్రాంతౌపదావపి॥(113)

ప్రదరో రోగభేదే స్యా
త్రుదర శృరభంగయోః
మకరో యాదసి జ్ఞేయో
నిధి రాశిప్రభేదయోః॥
నికరో నిహోసా సారే

ఖింఖరః పు. ఇది నక్కలలోని భేదముకును, ఖట్వాంగ
మను శివుని యాయుధముకును, వారిబాలకమును ఓషధి
విశేషముకును, బహుత్వముకును పేరు.

విష్టరః పు. ఇది వృక్షముకును, పీటకును, దర్భ
పిడిలికిని పేరు.

వరతః పు. ఇది శతునకును, చెట్టుబంకకును,
కుండకును పేరు.

పితరః పు. ఇది తుంగముస్తకును, చల్లకవ్వము
కును, కుండకును పేరు.

జతరః త్రి. ఇది కఠినమైన దానికిని, న. గర్భము
కును, త్రి. వృద్ధిబొందిన దానికిని పేరు.

వంతరః పు. ఇది తాటి మొవ్వుకును, వెదురు గర్భ
ముకును పేరు.

అరరః న. ఇది తలుపునకును, కప్పుటకును పేరు.

క్రకరః పు. ఇది రంపముకును, దీనునకును,
వెణుతురు చెట్టునకును, కొక్కిర పక్షికిని పేరు.

కదరః పు. ఇది తెల్ల తుమ్మచెట్టుకును, రోగ
విశేషముకును పేరు.

బదరః న. ఇది రేగుపండుకును, ప్రత్తికాయకును,
ఈ. శ్రీ. ఆ చెట్లకును, శ్రీ. దుంపరాస్త్రముకును,
విష్ణుక్రాంతపు చెట్టుకును పేరు.

ప్రదరః పు. ఇది శ్రీలవ్యాధి విశేషముకును (కుసు
మ), బాణముకును, విరుచుటకును పేరు.

మకరః పు. ఇది మొసలికిని, కుబేరుని మకర
నిధికిని మకర రాశికిని పేరు.

నికరః పు. ఇది సమూహముకును, చేవకును,

న్యాయదేయధనాంతరే।
 శీకర శృబలే వాత
 సృతాంబుకణయోః స్పృతః॥
 ప్రకర శ్చోవకారశ్చ
 విక్లేర్థ కుసుమాదిషు।
 సంహతా చో పకృత్యాయాం
 యథాసంఖ్య మవస్థితౌ॥(116)
 జ్ఞోంగకే

ప్రకరం ప్రోక్తం ప్రకరీ
 చత్వరావనా।
 విస్తరస్థ ప్రపంచే స్యా
 ద్విస్తారే ప్రణయేషి చ॥
 సంస్తరప్రస్తరావేతౌ
 సంస్తరాధ్వరయోరపి।
 మణిపాషాణయోశ్చాపి
 యథాక్రమముదీరితౌ॥(118)
 టగరస్థంకణక్షారే
 హేలావిభ్రమ గోచరే।
 వాచ్యవత్క్రకరాక్షే తు
 ముద్గరం మల్లికాభిది॥(119)
 లోష్టాదిభేదనేఽపి స్యా
 దుదరం జరరే యుధి।
 ప్రసరః ప్రణయే వగే
 సంగరే చాధ
 మత్సరః॥(120) అసహ్యపర
 సంపత్తామాత్సర్యే
 కృపణే కృధిమత్సరా
 మక్షికాయాం చ

న్యాయముగానివ్వదగిన సొమ్ముకును పేరు.
శీకర : పు. ఇది శబలవర్ణముకును, వాయువుచే
 జిమ్మబడిన జలముకును, ఉదకకణముకును పేరు.
ప్రకర, ఉపకార : పు. ఈ రెండును, చిమ్మబడిన
 పుష్పాదులకును, యథాక్రమముగా బ్రకరశబ్దము
 కును, సమూహముకును, ఉపకారశబ్దము, ఉప
 కారముకును పేరు.

ప్రకర : న. అగరు గంధముకును, ఈ. శ్రీ. ఇంటి
 ముంగిటి భూమికిని పేరు.
విస్తర : పు. ఇది ప్రపంచముకును, విస్తారముకును,
 ప్రేమకును పేరు.
సంస్తర : పు. ఇది పల్లవాదులచేత రబియింపబడిన
 శయ్యకును, యజ్ఞముకును పేరు. **ప్రస్తర :** పు.
 మాణిక్యముకును, తాతికిని పేరు.

టగర : పు. ఇది వెలిగారముకును, శ్రీలవిలాస
 ప్రకటముకును, త్రి. మెల్లకంటివానికిని పేరు.

ముద్గర : న. ఇది మల్లి చెట్లలోని భేదముకును,
 ఆయుధ విశేషముకును పేరు.
ఉదర : న. ఇది కడుపునకును, యుద్ధముకును పేరు.
ప్రసర : పు. ఇది ప్రేమకును, వేగముకును, యుద్ధ
 ముకును పేరు.

మత్సర : త్రి. ఇది పరుల శుభమును సహించని
 వానికిని, పు. పరుల శుభముకును సహించకుండుట
 కును లోభికిని, క్రోధముకును, శ్రీ. ఈగకును
 పేరు.

విసరః ప్రసరే ప్రజే॥

కుహరః కోటరే చిద్రే

నాగ రాజవిశేషయోః॥

దహరో మూషికాయాం చ

స్వల్పే భ్రాతరి బాలకే॥

చమరం చామరే ప్రాహు

ర్మంజరీ మృగభేదయోః॥

చమరీ

భ్రమరో భృంగే

కాముకేచ మధూద్రవత్॥(123)

రుధిరోఽంగారకే ప్రోక్తే

రుధిరం కుంకుమా సృజోః॥

చందిరోనేకసే చంద్రే

ముదిరః కాముకేకుంబుదే॥

మిహిరో భాస్కరే వృద్ధే

ముహిరః కామ మూర్ఛయోః॥

వివరం దూషణేగర్తే

కథితం చిద్ర రంధ్రవత్॥

ఖపురః క్రముకే భద్ర

ముస్తకేలనకేఽపి చ॥

గోపురం తు పురద్వారే

ద్వారమాత్రే చ ముస్తకే॥

చికుర శృంఛలక్షణే

గృహబ్రభు భుజంగయోః॥

పక్షిద్రుభేదయోఽత్యైలే

చంకురో రథవృక్షయోః॥

అంకురో రుధిరే రోష్ణి

విసరః : పు. ఇది వ్యాపించుటకును, సమూహము కును పేరు.

కుహరః : పు. ఇది తొఱుటకును, రంధ్రముకును, సర్పవిశేషముకును, కుహరరాజుకును పేరు.

దహరః : పు. ఇది ఎలుకకును, అల్పముకును, సోదరునకును, బాలునకును పేరు.

చమరః : న. ఇది సురజీకిని, ఈ. శ్రీ. గుత్తికిని, చమరీ మృగముకును పేరు.

భ్రమర, మధూద్రు : పు. ఇది తుమ్మెదకును, విటున కును పేరు.

రుధిరః : పు. ఇది అంగారక గ్రహముకును, న. కుంకుమకును, రక్తముకును పేరు.

చందిరః : పు. ఇది వీనుగుకును, చంద్రునకును పేరు.

ముదిరః : పు. విటునకును, మేఘముకును పేరు.

మిహిరః : పు. ఇది సూర్యునకును, వృద్ధునకును పేరు.

ముహిరః : పు. ఇది మన్మథునకును, మూర్ఛనకును పేరు.

వివరః : న. ఇది చిద్ర, రంధ్ర, శబ్దములవలెనే దోష ముకును, రంధ్రముకును పేరు.

ఖపురః : పు. ఇది పోకచెట్టుకును, భద్రముస్తకును, త్రి. మందునకును పేరు.

గోపురః : న. ఇది పట్టణద్వారముకును, ద్వార సామాన్యముకును, కైవర్తీముస్తకును పేరు.

చికురః : త్రి. చపల స్వభావముగల వానికిని, పు. జుట్టుకును, పెంపుడు ముంగికిని, సర్పముకును, చికుర పక్షికిని, వృక్షభేదముకును, పర్వతముకును పేరు.

చంకురః : పు. ఇది రథముకును, వృక్షముకును, పేరు.

అంకురః : పు. ఇది నెత్తురుకును, రోమముకును,

సాసీయే శభినవోద్భిది
కుక్కుర (క్కు) రో వక్రపుచ్చే స్వా
ద్ధంధిష్ణర్థే తుకుక్కురం॥ (128)
ముకురో మల్లికా పుష్ప
దర్శణే చ కలిద్రుమే
కులాలదండే వకుళే
మకురోవ్యష్ట విశ్రుతః॥ (129)
అజిరం ప్రాంగణే వాతే
విషయే దర్శరే తనా

అశిరో రాక్షసే వహ్నీ
వశిరస్తవనేఽపి చ॥ (130)
శిశిర స్వాద్యతార్థే దే
తుషారే శీతలే న్యవత్
వశిరం కిణిహి సింధు
లవణేభకణాసు చ॥ (131)
సు(శు) షిరం వివరే వాద్యే
సురంధ్రే సుషిరోన్యవత్
సుషిరోఽగ్నా చ
తిమిరం ధ్యాంతే
నేత్రామ యేషి చ॥ (132)
చిదిరః పావకే రజ్జౌ
కరవాతే పరశ్యథే
దంతురం వాచ్యవద్విద్యా
ద్విషమోన్నతదంతయోః॥
విదురో నాగరే ధీరే
కౌరవాణాం చ మంత్రిణి
విధురం స్వాత్రుప్రశ్నేషి

జలముకును, మొలకకును పేరు.
కుక్కుర : పు. ఇది కుక్కకును, న. స్థాణేయమును
గంధ ద్రవ్యముకును పేరు.
ముకుర, మకుర : పు. ఇది మల్లిపూవుకును,
అద్దముకును, తాండ్రచెట్టుకును, కుమ్మరికి పాత్ర
నిర్మాణ సాధనమగు దండముకును, హిగడ చెట్టు
కును పేరు.
అజిర : న. ఇది ఇంటిముందలి భాగముకును
వాయువుకును, విషయముకును, కప్పుకును,
శరీరముకును పేరు.
అశిర : పు. ఇది రాక్షసునకును, అగ్నికిని, సూర్యు
నకును పేరు.
శిశిర : పు. ఇది శిశిరముతువుకును, మంచుకును,
త్రి. చల్లని దానికిని పేరు.
వశిర : న. ఇది గినియ చెట్టుకును, సముద్రపు
లవణముకును, గజపిప్పలికిని పేరు.
సుషిర : న. ఇది రంధ్రముకును, వాద్యవోషము
(అటుగోళా) కును, త్రి. రంధ్రముగలదానికిని,
పు. అగ్నికిని పేరు.
తిమిర : న. ఇది చీకటికిని, నేత్రరోగవోషముకును
పేరు.
చిదిర : అ : పు. ఇది అగ్నికిని, త్రాటికిని, ఖడ్గము
కును, గండ్రగొడ్డటికిని పేరు.
దంతుర : త్రి. ఇది హెచ్చుతగ్గుపండ్లుగలవానికిని,
మిట్టపండ్లవానికిని పేరు.
విదుర : పు. ఇది నేర్పరికిని, విద్వాంసునకును,
విదురునకును పేరు.
విధుర : న. ఇది ఎడబాయుటకును, త్రి. వికలమైన

విధురో వికలేన్యవత్॥

విధురాపి రసాలాయాం

మధురస్తు రసే విష్ణుః॥

మధురం రసవత్సాదు

(సీయేషు మధురకేన్యవత్॥(135)

మధురా శతపుష్పాయాం

మిశ్రేయా నగరీభిదోః॥

మధు (కర్మః) కుక్కుటికామేదా

మధూశీయష్టికాసు చ॥(136)

బంధూర బంధురౌ రవ్యే

నమ్రే హంసే తు బంధురః॥

బంధూకే చ (విడంగే) విహంగే చ

బంధురా పణ్యయోపితి॥(137)

బర్బరః పామరే కేశ

విన్యాసే నీవుదంతరే॥

బర్బరా ఫం (హం) విశాయాం తు

బర్బరా శాక పుష్పయోః॥(138)

కర్బురం సలిలే హేమ్ని

కర్బురః పాప రక్షసోః॥

కర్బురా కృష్ణవృంతాయాం

కిష్కిరే కర్బురాన్యవత్॥

కర్బర స్సౌత్కపాలే చ

శస్త్రభేద కటాహయోః॥

కూర్పరో జానుని ప్రోక్తః

కపోణావపి కూర్పరః॥(140)

ఖర్బర స్తస్కరే ధూర్తే

భిక్షాపాత్ర కపాలయోః॥

గర్గరో మీనభేదే స్వా

దానికిని, త్రి. ఓషధి విశేషముకును పేరు.

మధురః పు. ఇది మధురరసముకును, న. విషము

కును, త్రి. తీయని దానికిని, రుచిగల దానికిని,

ఇష్టమైన దానికిని, త్రి. పెద్ద సదాప చెట్టుకును,

పిన్నసదాప చెట్టుకును, మధురాపట్టణముకును,

తీయమాదీఫలపు చెట్టుకును, మేదయను గంధ

ద్రవ్యముకును ఓషధి విశేషముకును, యష్టిమధుక

ముకును పేరు.

బంధూర, బంధురః త్రి. ఈరెండును, సుందరమైన

దానికిని, వంగిన దానికిని, బంధుర, పు. హంస

కును, మంతెనచెట్టుకును, పక్షికిని, త్రి. వెలయాలి

కిని పేరు.

బర్బరః పు. ఇది నీచునకును, కేశపాశముకును,

బర్బరదేశముకును, త్రి. గంఠుభారంగికిని, శాకవిశే

షముకును, పుష్పవిశేషముకును పేరు.

కర్బుర : న. ఇది జలముకును, బంగారుకును,

పు. పాపముకును, రాక్షసునకును, త్రి. కలుగొట్టు

చెట్టుకును, త్రి. కర్బుర వర్ణముగల దానికిని పేరు.

కర్బర : పు. ఇది పుణ్యముకును, శస్త్రవిశేషముకును,

గాఋనకును పేరు.

కూర్పరః పు. ఇది మోకాలికిని, మోచేతికిని పేరు.

ఖర్బర : పు. ఇది చోరునకును, విటునకును,

భిక్షమెత్తుపాత్రముకును, పుణ్యముకును పేరు.

గర్గర : పు. ఇది మత్స్యవిశేషముకును, ఈ. త్రి.

న్మంథన్యామపి గర్గరీ || (141)

ఘర్ధరస్తు చలద్వారి

ధ్యానే ఘూకే నదాంతరే |

ని(ర్ను)ర్మరస్తు సహస్రాంశు

తురంగే తుపపావకే || (142)

ముర్ముర స్తుపపహ్నాస్య

న్మన్మథే రవివాజిని |

జర్జరౌ వాచ్యవజ్జేర్థే

జర్జరం వాసవధ్వజే || (143)

నిర్జరస్తు జరాత్వక్తే

వాచ్యవన్నిర్జర స్ఫురే |

నిర్జరాతు గుడూవ్యాం స్యా

త్తాంపత్ర్యామపి క్వచిత్ ||

ఝర్ఝర స్సాస్వత్కలియుగే

వాద్యభాండే నదాంతరే |

దర్ధరస్తు గిరా ఏష

ధృగ్నవస్తునివాచ్యవత్ || (145)

దర్ధరస్తో యదే భకే

వాద్యభాండా ద్రిభేదయోః |

దర్ధరా చండికాయాం చ

గ్రామజాలే చ దర్ధరం ||

వార్ధరం దక్షిణావర్త

శంఖే క్రిమిజ నీరయోః |

కాక చించ్యాస్తు బీజే చ

వాచి వార్ధ రమిష్యతే || (148)

దుర్ధరం వాచ్యవద్భుజ

ధార్యే స్యాద్భుజ భౌషధే |

దుర్ధరౌ నిర్ధరం సారే

పెరుగుతరిచెడు కడవకును పేరు.

ఘర్ధర : పు. ఇది చరించుచున్నయుదక ధ్వనికిని,

గుడ్లగూబకును, నదవిశేషముకును పేరు.

నిర్మర : పు. ఇది సూర్యాశ్వముకును, ఉమక

నిప్పున కును పేరు.

ముర్ముర : పు. ఉమక నిప్పునకును, మన్మథున

కును, సూర్యాశ్వముకును పేరు.

జర్జర : త్రి. ఇది శిథిలమైన దానికిని, న. ఇంద్ర

ధ్వజముకును పేరు.

నిర్జర : త్రి. ఇది ముదిమిలేని దానికిని, పు. దేవున

కును, స్త్రీ. తిప్పతిగకును, మురయనెడు గంధ

ద్రవ్యముకును పేరు.

ఝర్ఝర : పు. ఇది కలియుగముకును, వాయిం

చెడి కుండకును, నదవిశేషముకును పేరు.

దర్ధర : పు. ఇది పర్వతముకును, త్రి. ఇంచుక

శిథిలమైనదానికిని, పు. మేఘముకును, కప్పకును,

వాద్యభాండవిశేషముకును, దర్ధర పర్వతము

కును, స్త్రీ. పార్వతికిని, న. గ్రామ సమూహము

కును పేరు.

వార్ధర : న. ఇది దక్షిణావర్తశంఖముకును, అగరు

చెక్కకును, ఉదకముకును, గురివెందగింజకును,

వాక్కుకును పేరు.

దుర్ధర : త్రి. ఇది అతికష్టముచేత ధరించదగిన

దానికిని, పు. ఋషభమను ఓషధికిని పేరు.

నిర్ధర : న. చేవకును, త్రి. భయములేని వానికిని,

నిర్మ (రే)యే నిరపత్ర పే॥ (149)

కుంజర్త్తనేకపే కేశే

ధాతక్యామపి కుంజరా॥

పింజరం కనకే వాజి

భేదే పీతే చ పింజరః॥ (150)

మందరో మంధ్రశైలే స్యా

త్స్వర్గ మందారయోరపి॥

మందరో వహనే మందే

కందరో వివర్త్తంకుశే॥

మందిరం నగరే గారే

మందిరో మకరాలయే॥

వర్కర స్తరుణేమేషి

కర్కరో దర్పణే దృఢే॥

కంధరో వారివాహ స్యా

ద్రీవాయామపి కంధరా॥

వ(ల్ల)ల్లరం శాద్వలేప్రోక్తం

నిర్జల స్థాన కుంజయోః॥ (153)

భిల్లక్షేత్రే చ మంజర్యాం

వల్లరీతి ప్రకీర్తితా॥

మంధర స్నూచకే కోశే

మంథనే చాథ మంధరం॥ (154)

కుసుంభ్యాం మంధరో మందే

పుథౌ వక్రే చవాచ్యవత్॥

కంకరం కుత్సితే తక్రే

చత్వరం స్థండిలే కంగణే॥ (155)

చిత్వరం ఛేదనద్రవ్యే

లజ్జలేనివానికిని పేరు.

కుంజర : పు. ఏనుగుకును, జాట్టుకును, స్త్రీ.

పుష్పవృక్ష విశేషముకును పేరు.

పింజర: న. ఇది బంగారుకును, పు. అశ్వవిశేషము కును, త్రి. పచ్చని దానికిని పేరు.

మందర: పు. ఇది మంథర పర్వతముకును, స్వర్గ ముకును, కల్పవృక్షముకును, కలమనెడి యోడ కును, అలసతకును పేరు.

కందర: పు. ఇది గుహకును, అంకుశముకును పేరు.

మందిర : న. ఇది పట్టణమునకును, గృహము కును, పు. సముద్రముకును పేరు.

వ(ఐ)ర్కర: పు. లేగపశువుకును, మేకకును పేరు.

కర్కర : పు. ఇది అద్దముకును, త్రి. దృఢమైన దానికిని పేరు.

కంధర: పు. ఇది మేఘముకును, స్త్రీ. కంఠముకును పేరు.

వ(ల్ల)ల్లర : న. ఇది పచ్చిక పట్టుకును, మరు భూమికిని, లతాగృహముకును, ఈ. స్త్రీ. బోయ వాండల గృహముకును, పూలగుత్తికిని పేరు.

మంధర : పు. ఇది కొండెగానికిని, పుష్పాదుల మధ్యభాగముకును, కవ్వముకును, న. కుసుంభా పుష్పకును, త్రి. మందమైన దానికిని, అధికమైన దానికిని, వంకరయైన దానికిని పేరు.

కంకర: త్రి. ఇది కుత్సితునకును, న. మజ్జిగకును పేరు.

చత్వర: న. అగ్వాది స్థాపనముకొరకు సంస్కరించ బడిన ప్రదేశముకును, ముంగిలికిని పేరు.

చిత్వర : న. ఖడ్గము మొదలగు వాటికిని, పు.

చిత్వరో ధూర్జైరిణోః |

ఇత్వరో దుర్విధేసిచే
పథికరూరకర్మణోః || (156)

పుష్కరం పంకజే వ్యోమ్ని
పయః కరికరాగ్రయోః |

ఔషధ ద్వీప విహగ
తీర్థ రాజోరగాంతరే || (157)

పుష్కరం తూర్వవ క్రేచ
కాండే ఖడ్గఫలేపిచ |

డింగరో డంగరే షేపే

సంగరోఽంగీకృతౌ యుధి || (158)

విషేపదోః క్రియకారే

సంగరం తు శమీఫలే |

గహ్వరం తు గుహా దంభ

నికుంజ గహనేష్వపి |

కర్బురః కథితో వ్యాఘ్రే

శివాయామపి కర్బురీ |

చతుర శ్చాతుర (కవచ) శ్చాపి

చక్రగండో నియంతరి || (160)

ఏతౌ స్వాతాము భానేత్ర

గోచరేచాటుకారిణీ |

ఈశ్వరో విభవైరాఢ్యే

శంభాస్వామిని మన్మథే |

పార్వత్యా మీశ్వరామాహు

ద్వైపర స్సంశయే యుగే |

ఆకరో నివహో తృత్తి

విటునకును, శత్రువుకును పేరు.

ఇత్వర : పు. ఇది దరిద్రునకును, నీచునకును, తెరువరికిని, దుర్జనునకును పేరు.

పుష్కర : న. ఇది పద్మముకును, ఆకసముకును, జలమునకును, గజతుండాగ్రమునకును, ఔషధ విశేషముకును, పుష్కర ద్వీపముకును, పు. సారస పక్షికిని, క్షేత్ర విశేషముకును, పుష్కరుడను రాజుకును, సర్పవిశేషముకును, న. మద్దెలిమొదలగు వాటి ముఖముకును, బాణముకును, కత్తివాయికిని పేరు.

డింగర : పు. ఇది ఖురాసానిపుచ్చ చెట్టుకును, చిమ్ముటుకును పేరు.

సంగర : పు. ఇది అంగీకారముకును, యుద్ధముకును, విషముకును, ఆపదకును, నూతనముగా విద్యాభ్యాస ముజేయువానికిని, న. జమ్మికాయకును పేరు.

గహ్వర : న. ఇది గుహకును, కపటముకును, లతాగృహముకును, వనముకును పేరు.

కర్బర : పు. ఇది పెద్దపులికిని, ఈ. స్త్రీ. పార్వతికిని పేరు.

చతుర, చాతుర : పు. ఇది వర్జులాకారమగు తలగడాకును, రథసారథికిని, త్రి. దృశ్యమానమైన దానికిని, నేర్పరికిని పేరు.

ఈశ్వర : పు. అధికసంపదగలవానికిని, శివునకును, ప్రభువుకును, మన్మథునకును, స్త్రీ. పార్వతికిని పేరు.

ద్వైపర : పు. ఇది సందేహముకును, ద్వైపర యుగముకును పేరు.

ఆకర : పు. ఇది సమూహముకును, పుట్టిన చోటు

స్తాన శ్రేష్ఠఖనిష్కపి || (162)
 భాస్కర స్తపనే మహ్నా
 ప్రభాకరసమ స్మృతః |
 పార్థర్ భక్తస్థే స్వా
 త్మీనాశే రాజయక్ష్మణి || (163)
 జరాటేపి కదంబస్య
 కేసరేపి చ భస్మని |
 శార్వరం త్వంధతమసే
 శార్వరోఘాతుకేన్యవత్ ||
 ప్రాంతరం విపినే దూర
 శూన్యవర్తని కోటరే |
 శార్కరో దుద్ధఫేనే పి
 శర్కరాన్వితదేశవత్ || (165)
 శాక్వరో వృషభే ఛందో
 విశేష శాక్వరం మతం |
 నాగరం ముస్తకే శుంఠ్యాం
 విద్ధేనాగరోన్యవత్ || (166)
 శంసంతి నగరోద్భూతే
 రతబంధే చనాగరం |
 వాగరో వారకే శాణే
 నిర్ణయే బాడభేవృకే || (167)
 విశారదే ముముక్షౌ చ
 గవామంకే చ వాగరం |
 భ్రామరం గ్రామ మధునోః
 పామరః ఖలనీచయోః ||
 వాసరో దివసే నాగ
 ప్రభేదేచాపి వాసరః |
 కాంతారముప సర్గాదౌ

కును, శ్రేష్ఠముకును, రత్నాదుల గనికిని పేరు.
భాస్కర, ప్రభాకర : పు. ఇది సూర్యునకును,
 అగ్నికిని పేరు.
పార్థర : పు. ఇది అన్నకణముకును, యమున
 కును, క్షయరోగముకును, వృద్ధునకును, కడిమి
 చెట్టుకుయొక్క కేసరముకును, బూడిదెకును
 పేరు.
శార్వర : న. ఇది అంధకారముకును, త్రి. క్రూర
 మైన దానికిని పేరు.
ప్రాంతర : న. ఇది అరణ్యముకును, దూరమైన
 యదారిత్రోవకును, చెట్టుతోఱుకును పేరు.
శార్కర : పు. ఇది పాలనురుగకును, ఇసుముగల
 భూమికిని పేరు.
శాక్వర : పు. వృషభముకును, న. శాక్వరమును
 ఛందముకును పేరు.
వాగర : న. ఇది తుంగముస్తకును, శాంతికిని, త్రి.
 నేర్పరికిని నగరమందు బుట్టిన దానికిని, న. స్త్రీలరత
 బంధవిశేషములకును పేరు.
వాగర : పు. ఇది కేచవిరిగి చెట్టుకును, ఒరుపుడు
 రాతికిని, నిశ్చయించుటకును, బడబానలము
 కును, తోడిలుకును, పండితునకును, మోక్షేచ్ఛగల
 వానికిని, న. పశురోగ విశేషముకును పేరు.
భ్రామర : న. ఇది రాతికిని, తెనెకును పేరు.
పామర : పు. దుర్మార్గునకును, నీచునకును పేరు.
వాసర : పు. ఇది పగటికిని, సర్పవిశేషముకును
 పేరు.
కాంతార : న. ఇది దైవాదులవలన సంభవించిన

వనే దుర్గము వర్జుని॥(169)

ఇక్షుప్రభేదే కాంతారః

పదారః పాదధూళిషు

పాదాశిందేశధ

మందారః పారిభద్రార్క

పర్ణయోః॥(170) సురద్రుమేషి

గాంధార స్పింధూరే

రాగదేశయోః।

ఆధార శృంగికరణేః

స్వైరవాలేఃఽబుధారణే॥(171)

ఆసార స్వాత్మసరణే

వేగవర్తే సుహృద్భులే

కేదారః పర్వతే శంభౌ

క్షేత్రభేదాలవాలయోః॥(172)

ఉదారో దాతృమహతో

ర్వక్షణేఽభ్యుభిదేయవత్।

మదారో ద్విరదే ధూర్తే

విదారో దారణే రణే॥(173)

విదారి సాలపర్ణాంవ

రోగభేదేక్షుగంధయోః।

వికారో వికృతౌ రోగ

ఆకార స్పంఘిళాంగయోః॥(174)

వికార స్వాత్మరిభదే

దాన్యస్యోత్కే పణ్యేపి చ।

ప్రకార స్పద్యశే భేదే

యుపద్రవముకును, అరణ్యముకును, వెళ్ళరాని మార్గముకును పు. అదవి చెరుకునకును పేరు.

పదారః పు. పాదములయందలి పరాగముకును, ఓడయొక్క అగ్రభాగముకును పేరు.

మందారః పు. ఇది బాడిదపు చెట్టుకును, జిల్లేడు చెట్టుకును, కల్పవృక్షముకును పేరు.

గాంధారః పు. ఇది సింధూరముకును, రాగ విశేషముకును, గాంధార దేశముకును పేరు.

ఆధారః పు. ఇది ధరించి యుండుదానికిని, పాదునకును, తటాకాదులకును పేరు.

ఆసారః పు. ఇది దండు విడుచుటకును, ధారా వర్తముకును, మిత్రసైన్యముకును పేరు.

కేదారః పు. ఇది ఈ పేరు గల పర్వతముకును, శివునకును, జలాధారమువలన వరిపండెడు భూమికిని, పాదునకును పేరు.

ఉదారః త్రి. ఇది దాతకును, అధికమైన దానికిని, తిన్నని బుద్ధిగలవానికిని పేరు.

మదారః పు. ఇది ఏనుగుకును, విటునకును పేరు.

విదారః పు. ఇది ఛేదించుటకును, యుద్ధముకును, ఈ. శ్రీ. ముయ్యాకుపొన్న చెట్టుకును, భగంధర రోగముకును, తెల్లనెలగుమ్మడు చెట్టుకును పేరు.

వికారః పు. రూపాంతరమును బొందుటకును, రోగవిశేషముకును పేరు.

ఆకారః పు. ఇది మృతినొందిన వానికిని, శరీరము కును పేరు.

వికారః పు. తిరస్కారముకును, రాశిచేయుటకై దాన్యమును మీదికి చిమ్ముటకును పేరు.

ప్రకారః పు. ఇది సామ్యముకును, భేదముకును పేరు.

టంకార శ్చింజినీ ధ్వనా॥ (175)

విస్మయే చ ప్రసిద్ధేచ

దండార శ్చరయంత్రకే

కులాలచక్రే వహనే

దండారో మత్తవారణే॥ (176)

పిండారః క్షపణో క్షేపే

మహిషీ రక్షణే ద్రుమే

తుషారో హిమభేద్యపి

శీకరే శీతలే హిమే॥ (177)

సునారస్తు శునీస్తన్యే

సర్పాండ కలవింకయోః

కుమారో బాలకే స్కందే

యువరాజేశ్వరే (వా) చారణే॥ (178)

శుకేశ్వరే వరుణద్రాచ

కుమారం జాత్యకాంచనే

కుమార రామ తరుణే

నవమాల్యోర్నదీభిది॥ (179)

కన్యాపరాజితాగారీ

జంబూద్వీపేషు చస్ఫుటా

ఆహారో భోజనే హారే

భవేదాహరణేశ్వరీ చ॥ (180)

విహారో విభ్రమే స్కందే

లీలాయాంసుగ తాతయే

కులారం మైథునే విద్యా

త్కుటారం కంబళేశ్వరీ చ॥

కోట్టారో సాగరే కూపే

పుష్కరిణ్యా (ంచ) శ్రవాలకే

టంకార : పు. వింజినారి యొక్క ధ్వనికిని,

అశ్చర్యముకును, ప్రఖ్యాతికిని పేరు.

దండారః పు. ఇది బాణయంత్రముకును, కుమ్మరి

వానిచక్రముకును, వాహనముకును, మదపుటేను

గుకును పేరు.

పిండార : పు. ఇది క్షపణ మతస్సనకును, చిమ్ము

టకును, బట్టెలగాచువానికిని, వృక్షవేశముకును పేరు.

తుషారః పు. ఇది తుంపురులుగా గురియుష్మంచు

కును, తుంపురులకును, త్రి. చల్లని దానికిని, పు.

మంచుకును పేరు.

సునారః పు. ఇది కుక్కపాలకును, పాముగ్రుడ్డు

కును, ఊరపిచ్చుకకును పేరు.

కుమారః పు. ఇది బాలునకును, కుమార స్వామి

కిని, యువరాజున (నాట్యభాషయందు) కును,

అశ్వశిక్షకునకును, చిలుకకును, ఉలిమిడి చెట్టు

కును, న. మేలిమి బంగారుకును, ఈ. శ్రీ. నల్లపిన్న

గోరింట చెట్టుకును, విరజాజి లతకును, కుమారీ

నదికిని, అవివాహిత శ్రీకిని, విష్ణుక్రాంతపు లత

కును, పార్వతికిని, జంబూద్వీపముకును పేరు.

ఆహారః పు. ఇది భక్షించుటకును, అన్నముకును,

హరించుటకును పేరు.

విహారః పు. ఇది తిరుగుటకును, భుజముకును,

విలాసముకును, బొద్దాలయముకును పేరు.

కుటారః న. ఇది రతికిని, గొంగళికిని పేరు.

కోట్టారః పు. ఇది శౌంతికిని, నూతికిని, నలు

చదరమైన కొలనుయొక్క ఒడ్డుకును పేరు.

కడార: పింగళే దాసే
సంభార స్తుంభృతో గణే ||

కేవార: కుంభినరకే
శిరఃక(పో) పాల సంధిషు |
సంకారో గ్నిచటాత్కారే
సమ్మార్త వ్యవమార్జితే || (183)

7వదూషితకన్యాయాం
పంకారీ క్వాపే దృశ్యతే |
పంకారతైవలే సేతౌ
సోపావే జలకుజ్జకే || (184)
పంస్కార: ప్రతి యత్నేస్య
తృంకల్పేనభవే పి చ |

సాలారం స్వార్థస్తి నభే
సోపావే పక్షిపంజరే || (185)

కంజారో జఠరే సూర్యే
విరించౌ వారణే మునౌ |
మార్జార ఓతౌ ఖట్వాసే
భృంగార: కంకాలకే || (186)
భృంగారీ ఝిల్లికాయాంస్య
దంగారోలాత భౌమయో: |

శృంగార స్పృరతే నా(ట్వేరసే)ట్వ
రసేహి గజమండనే || (187)
శృంగారం చూర్ణ సిందూర
లవంగము మేషు చ |

కడార: పు. ఇది పింగళవర్ణముకును, దాసునకును పేరు.
సంభార: పు. ఇది పరికరముకును, సమూహము
కును పేరు.

కేవార: పు. కుంభీపాకమును నరకముకును, శిరస్సు
కును, పుణ్ణేకును, సంబంధ ప్రదేశముకును పేరు.
పంకార: పు. ఇది అగ్నియొక్క చటచట ధ్వనికిని,
చీపురుచేత నూడవబడిన పెంటకును, ఈ. శ్రీ.
క్రొత్తగా దూషితురాలగు కన్యకును పేరు.

పంకార: పు. ఇది నాచుకును, కట్టుకును, మెట్టు
కును, నీటి నెమ్మిచెట్టుకును పేరు.

పంస్కార: పు. ఇది ఒక వస్తువుకు గుణాతిశయము
గలిగించుటకును, మనో వ్యాపారముకును, ఎఱుక
కును పేరు.

సాలార: న. ఇది పురద్వార సమీపమందు శత్రువు
లు లోన చొరకుండుటకై వేసిన మంటితినైకును,
మెట్టుకును, పిట్టల పంజరముకును పేరు.

కంజార: పు. ఇది జఠరాగ్నికిని, సూర్యునకును,
బ్రహ్మకును, ఏనుగుకును, మునికిని పేరు.

మార్జార: పు. పిల్లికిని, జవ్వాదిపిల్లికిని పేరు.

భృంగార: పు. ఇది బంగారు జలపాత్రముకును,
ఈ. శ్రీ. చిమ్మెటకును పేరు.

అంగార: పు. కొరవి నిప్పునకును, అంగారక
గ్రహముకును పేరు.

శృంగార: పు. ఇది సురతముకును, శృంగార రస
ముకును, గజాలంకారముకును, న. బుక్కామొద
లగు పరిమళ చూర్ణముకును, సింధూరముకును
లవంగముకును పేరు.

విస్తారో విస్తృతాస్తంబ
ఉద్ధార శృద్ధులావృణో॥
మాతరో ద్విజ భేదే స్వా
ద్వాసేఽర్కపరిపార్శ్వకే ।

శాబరః కథ్యతే లోద్రే
తథాపాపాపాధయోః॥
శాబరీ శూకశింబ్యాం చ
శారీరం దేహజే వృషే ।

కరీరః కలశే వృక్ష
భేదే వంశాంకురేఽపి చ॥ (190)
కరీరీ చీరికాయాం చ
దంతమూలే చ దంతినాం ।

శణీరం శోణమధ్యక్ష
పులినేదద్దురీతతే ॥ (191)
జంబీరః ప్రస్థపుష్పాఖ్య
శాకేదంతశరేఽపి చ ।

ఔశీరమాహు శృమరే
దండే చ శయనాననే॥
సౌవీరం బదరే స్రోతే
ఙజనే దేశే చ కాంజీకే ।

కింఘ్రి ర్మీరః కర్బురేదైత్య
రాక్షసాంతరయోరపి॥ (193)
కాశ్మీరం కుంకుమే ప్రోక్తం
ఘంక పుష్కరమూలయోః ।

పాటీరో వాతకేరంగే
మూలకేతితఉన్యపి॥ (194)

విస్తారః పు. ఇది విస్తరించుటకును, దుబ్బునకును పేరు.

ఉద్ధారః పు. ఎత్తుటకును, అప్పునకును పేరు.

మాతరః పు. ఇది ఒక బ్రాహ్మణునకును, వేద
వ్యాసునకును, సూర్యునిపార్శ్వమందుండెడు ఒక
దేవునకును పేరు.

శాబరః పు. ఇది లొడ్డుగ చెట్టుకును, పాపము
కును, నేరముకును, ఈ. శ్రీ. దూలగొండి చెట్టు
కును పేరు.

శారీరః త్రి. ఇది శరీర సంబంధమైన దానికిని,
వృషభముకును పేరు.

కరీరః పు. ఇది కుండకును, వెణుతురు చెట్టుకును,
వెదురు బోడుకును, ఈ. శ్రీ. చిమ్మెటకును, ఏనుగు
దంతముయొక్క మొదటి భాగముకును పేరు.

శణీరః న. శోణనదమధ్యమందలి యిసుము
తెన్నెకును, దర్బరీనదియొడ్డుకును పేరు.

జంబీరః పు. ఇది మరువముకును, నిమ్మచెట్టుకును
పేరు.

ఔశీరః న. ఇది సురతీకిని, దుడ్డుకును, పానుపున
కును, పీఠముకును పేరు.

సౌవీరః న. ఇది రేగుపండుకును, సౌవీరాంజనము
కును, పు. సౌవీరదేశముకును, పులికడుగునకును పేరు.

కిత్తిరః పు. ఇది కర్బురవర్ణముకును, రాక్షససామాన్య
ముకును, బకాసురుని తమ్మునకును పేరు.

కాశ్మీరః న. ఇది కుంకుమముకును, పులికిని,
పుష్కరమూలమనెడు గంధద్రవ్యముకును పేరు.

పాటీరః పు. ఇది సోమింత చెట్టుకును, సీసము
కును, మొల్లంగిదుంపకును, జల్లిడకును, మేఘము

ధారాధర్మేపి కేదారే
వేణుసారేపి చేప్యతే |
అండీరః పురుషే శక్తే
హిండీరః పురుషే స్పృతః ||
ఫేనే వాతింగణే చాథ
ధూసరః పాండురే ఖరే |
కూబరః కుబ్జకే చారౌ
కూబరశ్చ యుగంధరే ||

తూబర్ శశుశ్రుపురుషే
ప్రాధాశృంగవృషేపి చ |
స్యాన్నీవరో వణిజకే
వాస్తవ్యేపి చ నీవరః || (197)
పీవరః కచ్చపే స్త్వాతే
ధీవరో లుబ్ధకే బుధే |
కేసరం హింగుని ప్రోక్తం
కేసరో నాగకేసరో || (198)
సింహచ్చటయాం పున్నాగ
కింజల్క వకుళేష్వపి |
కిశోరస్త రుణావష్టే
హయశాబక సూర్యయోః || (199) సూర్యునకును, చందన వృక్షముకును పేరు.
తైలపర్ణాం కుబేరస్తు
నందివృక్షే ధనాధిపే |
కణేరు స్వాద్వౌశావేశ్యా
కర్ణికారే గణేరువత్ ||
కోటీరశ్చక్రగోపేస్యా
చ్చక్రేపి నకులేపిచ |
అగురు స్వాచ్చింశుపాయాం

కును, వరిపంట భూమికిని, వెదురుగంధముకును పేరు.

అండీరః పు. ఇది పురుషునకును, సమర్థునకును పేరు.
హిండీరః పు. ఇది పురుషునకును, నురుగుకును, వంగచెట్టుకును పేరు.

ధూసరః పు. ధూసర వర్ణముకును, గాడిదకును పేరు.
కూబరః పు. ఇది నిమ్మచెట్టుకును, త్రి. సుందరమైన దానికిని, పు. రథమునకును కాడికిని మధ్యనుండెడి నొగలుకును పేరు.

తూబరః పు. పేడిమూతి వానికిని, వయసుగలిగిన్ని కొమ్ములులేని యెద్దుకును పేరు.

నీవరః పు. ఇది వర్తకునకును, నివసించువానికిని పేరు.

పీవరః పు. ఇది లాబేటికిని, త్రి. బలిసిన దానికిని పేరు.

ధీవరః పు. జాలరివానికిని, విద్వాంసునకును పేరు.

కేసరః న. ఇది ఇంగువకును, పు. నాగకేసరపు చెట్టుకును, సింహము మెడమీదనుండు జటకును, హిన్నచెట్టుకును, పుష్పకింజల్కముకును, పొడ చెట్టుకును పేరు.

కిశోరః పు. ఇది బాలునకును, గుఱ్ఱపు పిల్లకును,

కుబేరః పు. నందిచెట్టుకును, కుబేరునకును పేరు.

కుబేరః పు. నందిచెట్టుకును, కుబేరునకును పేరు.

కణేరు : గణేరు : త్రి. ఈ రెండును, ఆడు ఏనుగు

కును, వెలయాలికిని, పు. కొండగోగు చెట్టుకును పేరు.

కోటీరః పు. ఇది ఆర్థ పురుగునకును, ఇంద్రున

కును, ముంగినకును పేరు.

అగురు : పు. ఇది ఇరుగుడు చెట్టుకును, అగరు

జోంగకే పి లఘున్యసి॥

కింశారు సున్యశూక్తే పి

సాయకే కంకపక్షిణి॥

భార్యరు శ్చైలభేదే స్యా
న్యగభేద చ తత్ర చ॥ (202)

క్రీడయా పరభార్యాయాం

పుత్రో యేనోపపాదితః॥

కుఠారుః పాదపే కీశే

కటప్రూ స్యాన్యహానతే॥ (203)

విద్యాధరే రక్షసి చ

కటప్రూరక్షదేవనే॥

దాసేరో దాసికా పుత్రే

దాసేర స్వాత్మమేళితే॥

మయూరో బద్ధిచూడాయా

మపామార్గే శిఖండిని॥

ఖర్జూరం రజతే విద్యా

ద్వ్యశ్రిక ద్రుమభేదయోః॥ (205) వృక్షముకును పేరు.

ఖర్జూరశ్చాధ

కర్పూరం శలీ

కాంచన యోరపి॥

సిందూర స్తరుభేదే స్యా

త్రిందూరం రక్తచూర్ణకే॥ (206)

సిందూరీ రోచనీరక్త

చేలికా ధాతకీషు చ॥

వల్లూరం స్యా ద్వనక్షేత్రే

వాహనోషరయోరపి॥ (207)

వల్లూరమాహు స్సంశుష్క

మాంస సూకరమాంసయోః॥

గంధముకును, లఘుక్షరముకును పేరు.

కింశారు : పు. వరిముల్లుకును, బాణముకును,

రాబులుగుకును పేరు.

భార్యారు : పు. ఇది పర్వత వోశేషముకును, మృగ

వోశేషముకును, ఎవ్వడు పరశ్రీయందు పుత్రుని

గనెనో వానికిని పేరు.

కుఠారు : పు. ఇది వృక్షముకును, కోతికిని పేరు.

కటప్రూః : పు. ఇది శివునకును, విద్యాధరునకును,

రాక్షసునకును, పాచికలాటకును పేరు.

దాసేర : పు. ఇది దాసీపుత్రునకును, ఒంటెకును

పేరు.

మయూర : పు. స్థాణేయమను గంధ ద్రవ్యము

కును, ఉత్తరేశి చెట్టుకును, నెమలికిని పేరు.

ఖర్జూర : న. ఇది వెండికిని, పు. తేలుకును, ఖర్జూర

కర్పూర : న. ఇది గంట్లకచోరముకును, బంగారు

కును పేరు.

సిందూర : పు. ఇది సిందూరపు చెట్టుకును, న.

సిందూరముకును, ఈ. శ్రీ. కంపిల్లమనెడు గంధ

ద్రవ్యముకును, ఎఱ్ఱుని బట్టుకును, ధాతకీపుష్ప

మనెడి గంధద్రవ్యముకును పేరు.

వల్లూర : త్రి. ఇది అడవి భూమికిని, వాహనము

నకును, చవిటి పఱ్ఱభూమికిని, ఎండిన మాంసము

కును, పందిమాంసముకును పేరు.

ఏకాగ్రమేకతానే స్యా
దేకాగ్రం త్రిష్వనాకులే॥(208)
నరేంద్రో వార్తకే రాజ్ఞి
విషవైద్యేపి కథ్యతే
మహేంద్రః పర్వతేశక్రే

జలేంద్రో వరుణోబుధో॥(209)
జంభలేపి జలేంద్రస్య
త్సాముద్రం దేహలక్షణే
సాముద్రం చ సముద్రీయ
లవణాదిషు భేద్యవత్॥(210)

ఖండాభ్రమభ్రలేశే స్యా
త్ప్రీణాం దంతక్షతాంతరే
కటిత్రం రశనాయాం స్యా
చ్చ(ద్వ)రాంగేకటివాససి॥(211)

శిలీంధ్రం కదళీపుష్పే
కవక్త్రపుటాఖ్యయోః
శిలీంధ్రఃకథితో ధీరైః
స్తరు మీన ప్రభేదయోః॥(212)
గండాపద్యాం మృది ప్రోక్తా
శిలీంధ్రీ విహగేభిదిః

తమిస్రం తమిరే కోపే
తమిస్రా చ తమస్తతా॥ (213)
కృష్ణపక్ష నిశాయాం చ
త్వక్పత్రం తు వరాంగకే
(త్వక్ప)త్రీచైవ కారవ్యాం
కలత్రంశ్రోణీ భార్యయోః॥(214)

ఏకాగ్రః త్రి. ఇదినిశ్చలచిత్తునకును, ధైర్యశాలికిని
పేరు.

నరేంద్ర : పు. ఇది జాబులుమోయు వానికిని,
రాజునకును, విషచికిత్సచేయు వానికిని పేరు.
మహేంద్ర : పు. మహేంద్ర పర్వతముకును,
ఇంద్రునకును పేరు.

జలేంద్రః పు. ఇది వరుణదేవునకును, సముద్రము
కును, నిమ్మచెట్టుకును పేరు.

సాముద్రః న. ఇది సముద్రునిచే జెప్పబడిన దేహాల
క్షణ శాస్త్రముకును, త్రి. సముద్రమందుబుట్టిన
లవణాదులకును పేరు.

ఖండాభ్రః న. ఇది మేఘశకలముకును, స్త్రీలదంత
క్షత విశేషముకును పేరు.

కటిత్రః న. ఇది మొలనూలుకును, కటిప్రదేశమం
దుండెడు పటకా మొదలగువాటికిని, కటిప్రదేశ
మందలి వస్త్రముకును పేరు.

శిలీంధ్రః న. ఇది అరటిపువ్వుకును, కుక్కగొడుగు
నకును, తెల్లతెగడకును, పు. నేలతాడి చెట్టుకును,
మత్స్య విశేషముకును, ఈ. స్త్రీ. అడుకప్పుకును,
మంటికిని, పక్షివిశేషముకును పేరు.

తమిస్ర : న. ఇది చీకటికిని, కోపముకును, స్త్రీ.
చీకట్లసమూహముకును కృష్ణపక్షరాత్రికిని పేరు.

త్వక్పత్ర : న. ఇది అవంగపు చెక్కకును, ఈ. స్త్రీ.
ఇంగువచెట్టుకును పేరు.

కలత్రః న. ఇది కటిప్రదేశముకును, భార్యకును,

దుర్గస్తానేనృపాదీనాం
పవిత్రం వర్షణే కుశే ।
పవిత్రం తామ్ర పయసో
రౌద్ర్యే చాపి తదన్యవత్ ॥
సావిత్ర శృంకరే ప్రోక్త
స్సావిత్రీ దేవతాంతరే ।
దైత్యారి స్త్రిదశే విష్ణే
తిత్తిరి ర్విహగే మునౌ ॥
శాంకరి ర్విష్ణు పే స్కందే
జనురిః సావకే పవౌ ।
మందు రా వాజిశాలాయాం
సమీపా ద్దే చ వస్తుని ॥ (217)
ఉర్వరా సర్వసాధ్య
భూమాస్యాద్భూమిమాత్రకే ।
అసురా రజనీ రాస్యో
రసురో దానవే రవౌ ॥ (218)
వాసురా వాసి తాయాం స్యా
ద్వాసరేయ్యాం మతాభువి ।
మసూరా మసురా ప్రీహి
ప్రభేదే పణ్యయోషితి ॥ (219)
మసుర మసురో చద్వా
వేతావ స్వేతయోర్మతౌ ।
శర్మరా ఖండవికృతా
పుపలా కర్మ రాంశయోః ॥ (220)
శర్మరాన్వితదేశేపి
రుగ్భేదే శకలేపి చ ।
కచ్చురా శూకశింభ్యాం చ
శలీ దుష్పర్మయోరపి ॥ (221)

రాజునివసించెడు కోటకును పేరు.

పవిత్రః : న. ఇది వర్షముకును, దర్భకును, రాగికిని, జలముకును, త్రి. పవిత్రమైన దానికిని పేరు.

సావిత్ర : పు. ఇది శివునకును, ఈ. శ్రీ. దేవతా వోషముకును పేరు.

దైత్యరి : పు. ఇది దేవునకును, విష్ణువుకును పేరు.

తిత్తిరి : పు. ఇది పక్షివోషముకును, తిత్తిరిమునికిని పేరు.

శాంకరి : పు. ఇది పిగ్గారికిని, కుమారస్వామికిని పేరు.

జనురి : పు. ఇది అగ్నికిని, వజ్రాయుధముకును పేరు.

మందురా : శ్రీ. ఇది గుఱ్ఱపుసాలకును, సమీప మందైన వస్తువుకును పేరు.

ఉర్వరా : శ్రీ. ఇది సస్యముతో గూడియున్న భూమి కిని, సామాన్యభూమికిని పేరు.

అసుర : శ్రీ. ఇది రాత్రికిని, ఆడుయొంటకును, పు. రాక్షసునకును, సూర్యునకును పేరు.

వాసురా : శ్రీ. ఇది శ్రీ సామాన్యముకును, రాత్రి కిని, భూమికిని పేరు.

మసూరా, మసురా : పు. ఈరెండును, చిఱుసెనగ లకును, వేశ్యకును పేరు.

శర్మరా : శ్రీ. ఇది పంచదారకును, మొరపరాతికిని, పుట్టెయొక్క భాగముకును, మొరపనేలకును, రోగవోషముకును, తునకకును పేరు.

కచ్చురా : శ్రీ. ఇది దూలగొండి చెట్టుకును, నల్లయతివసకును, పిన్నరేగటి దూలగొండి చెట్టు

కచ్చురం వాచ్యవత్ప్రాహుః

సామనే పుంశ్చలేపి చ |

గాయత్రీ కథితా ఛందః

(ప్రభేదే ఖదిరేపి చ || (222)

సైరంధ్రీ పరవేశ్చస్త్ర

శిల్పకృత్స్య వశస్త్రీయాం |

వర్ణ సంకర సంభూత

(స్త్రీ మహాల్లకయోరపి || (223)

ఖదిరీ శాకభేదేపి

ఖదిరో దంతధవానే |

(వాచ్యవత్పుండరం రమ్యే

ప్రియే పత్యే తు సుందరః)

సుందరీ (స్త్రీ తరుభిదో

శృర్వరీ రాత్రి యోషితోః || (224)

హరిద్రాయాం చ

కబరీ కేశశాకవిశేషయోః |

కబరం లవణోష్ణేన

తుంబురీశతమర్దయోః ||

మంజరీ వల్లరీ న్దుల

ముక్తా తిలక శాఖిషు |

మర్మరీ పీతదారౌ స్యా

ద్యస్త్ర భేదేపి మర్మరః ||

టట్టరీ స్యాన్మృషావదే

లంపా పటహయోరపి |

శక్వరీ మేఖలా నద్యే

శృందో భేదేపి శక్వరీ ||

ఝల్లరీ ఝల్లరీ చద్యే

హుడుక్కే (బాలపక్వ) కేశ వక్రకే | మైన వెండ్రుకలకును పేరు.

కును, త్రి. గజ్జిపట్టిన వానికిని, జారునకును పేరు.

గాయత్రీ : త్రీ. ఇది గాయత్రీ ఛందముకును,

చంద్ర చెట్టుకును పేరు.

సైరంధ్రీ : త్రీ. పరుల గృహమందు పనులజేయుచూ

స్వతంత్రముగా జీవించెడు స్త్రీకిని, సంకరవర్ణమందు

బుట్టిన దానికిని, పు. అంతఃపురపరిచారకునకును

పేరు.

ఖదిరీ : త్రీ. ఇది శాక విశేషముకును, పు.

పెనిమిటికిని ఈ. త్రీ. స్త్రీకిని, వృక్షవిశేషము కును

పేరు.

శృర్వరీ : త్రీ. ఇది రాత్రికిని, స్త్రీసామాన్యముకును,

పసపునకును పేరు.

కబరీ : త్రీ. ఇది కొప్పునకును, శాకభేదముకును,

న. ఉప్పునకును, పులుసునకును, పు. కొత్తిమిరి

కిని, ఓషధి విశేషముకును పేరు.

మంజరీ : త్రీ. ఇది పూలగుత్తికిని, పెద్ద ముత్యము

కును, తిలక వృక్షముకును పేరు.

మర్మరీ : త్రీ. ఇది మానిపసపునకును, పు. వస్త్ర

విశేషముకును పేరు.

టట్టరీ : త్రీ. ఇది అబద్ధపుమాటకును, లంపావాద్య

ముకును, ఢక్కావాద్యముకును పేరు.

శక్వరీ : త్రీ. ఇది మొలనూలుకును, నదీ విశేషము

కును, 14వ ఛందముకును పేరు.

ఝల్లరీ, ఝల్లరీ : త్రీ. ఇది జేగంటకును, చక్రాకార

కావేరీ స్యాత్పరిద్భేదే
పణ్యనారీ హరిద్రయోః॥

★ అథరాంతశ్చతుర్వర్గః ★

భవేత్పరికరో వ్రాతే
పర్యంక పరివారయోః |
ప్రగాఢ గాత్రికాబంధే
వివేకా రంభయోరపి॥ (229)

వ్యతికర స్సమాఖ్యాతో
వ్యసన వ్యతిషంగయోః |
విభాకర్మ్యేగ్నో తవన్మే
వస్మిన్ గుహ్యగూఢయోః॥ (230)

కర్మకరస్య కీనాశే
భృత్యే వేతన జీవిని |
కర్మకరీతు మూర్ఖాయాం
బింబికా యామపిక్వవిత్॥ (231)

అరుష్కరో వ్రణకరో
భల్లాతే చాప్యరుష్కరం |
భవేత్సహచరో ర్ఘింట్యాం
వయస్యే ప్రతిబింబకే॥ (232)

నిశాచరః పేచకా హి
యాతుధానేషు ఫేరవే |
నిశాచరీ పాంసు (శు) లాయాం
భవేత్స క్షవరో విధౌ॥ (233)

యాధభ్రష్ట పృథక్పారి
వారణేపి ప్రకీర్తితః |
చరాచరం స్యాజ్జగతి
వాచ్యవజ్జంగమేంగయోః॥

కావేరీ: శ్రీ. కావేరీ నదికిని, వెలయాలికిని, పసపున
కును పేరు.

పరికర: పు. ఇది సమూహముకును, శయ్యకును,
పరిజనముకును, గాఢాలింగన విశేషముకును,
జ్ఞానముకును, ప్రారంభముకును పేరు.

వ్యతికర: పు. ఇది దుఃఖముకును, పరస్పరసంఘే
నముకును పేరు.

విభాకర: పు. ఇది అగ్నికిని, సూర్యునకును పేరు.

అవస్మర: పు. మర్మాంగముకును, రహస్యము
కును పేరు.

కర్మకర: పు. ఇది యమునకును, సేవకునకును,
జీతగానికిని, ఈ, శ్రీ. చాగచెట్టుకును, పు. దొండ
చెట్టుకును పేరు.

అరుష్కర: త్రి. పుండుచేయుదానికిని, న. జీడిగింజ
కును పేరు.

సహచర: పు. ఇది నల్ల పెద్ద గోరింటుచెట్టుకును,
చెలికానికిని నీడకును పేరు.

నిశాచర: పు. ఇది గుడ్లగూబకును, పామున
కును, రాక్షసునకును, నక్కకును, ఈ, శ్రీ. రంకు
లాడికిని పేరు.

వక్షచర: పు. చంద్రునకును, కదుపునుంచి విడి
యొంటరిగా సంచరించు యేనుగుకును పేరు.

చరాచర: న. ఇది ప్రపంచముకును, త్రి. మనుష్య
పశుపక్ష్యాదులకును, భావసూచకములగు భూభం

విదుర్దశపురం దేశే
ముస్తాయాం పట్టణోపి చ
అభిమరో వధే యుద్ధే
తథాస్వబలసాధ్యసే॥ (235)
ఆహుఃప్రతిసరం హస్త
సూత్రే మాత్యే చ మండనే।
వ్రణశుద్ధే చమూపుష్టే
నియోజ్యారక్షకంకణే॥ (236)
మంత్రభేదే

శుక్రవసరోవర్ష
ప్రస్తావయోరసి।
స్మృతఃపరిసరో మృత్యో
దైవోపాంత ప్రదేశయోః॥
దిగంబర స్వాత్క్షణణే
నగ్నే తమసి శంకరే।
సీతాంబరః సద్మనాభే
భవేత్ప్రీతాంబరో నలే॥ (238)
కాదంబరం తు చప్యగ్రే
మధ్యభేదే చ సీధుని।
కాదంబరీ పరభృతా
భారలీశారికాసు చ॥ (239)
ఉదుంబరస్తు దేహ శ్యాం
వృక్షజాతౌ చ సండకే।
ఉదుంబరం స్మృతం తామ్రే
కుష్ఠభేదేశ్యదుంబరః॥
బిదుంబర శ్రాద్ధ దేవే

గాదులకును పేరు.

దశపుర : న. ఇది మాళవ దేశమందలి యొక భాగము
కును, తుంగముస్తకును, పట్టణవిశేషముకును పేరు.

అభిమర : పు. ఇది చంపుటకును, యుద్ధముకును,
స్వపక్ష సైన్యమువలని భయమునకును పేరు.

ప్రతిసర : న. ఇది దీక్షాదులయందు కట్టిన హస్త
సూత్రముకును, పూలదండకును, అలంకారము
కును, వ్రణములను శుద్ధిచేయుటకును, సేన
యొక్క వెనుక భాగముకును, పు. భృత్యునకును,
ఏనుగు కుంభస్థలముయొక్క క్రింది భాగముకును,
కడియముకును, మంత్ర విశేషముకును పేరు.

అవసర : పు. ఇది వానకును, కార్యోచిత సమయ
ముకును పేరు.

పరిసర : పు. ఇది మృత్యువుకును, దైవముకును,
గ్రామాదుల సమీప ప్రదేశముకును పేరు.

దిగంబర : పు. ఇది క్షపణ మతస్థునకును, వస్త్ర
విహీనునకును, చీరదీకిని, శివునకును పేరు.

సీతాంబర : పు. ఇది విష్ణువుకును, నాట్యగానికిని
పేరు.

కాదంబర : న. ఇది పెరుగుమీగడకును, కదంబ
పుష్పములచేత జేయబడిన కల్లుకును, సామాన్యపు
కల్లుకును, ఈ. శ్రీ. ఆడుకోయిలకును, సరస్వతి
కిని, గోలింకకును పేరు.

ఉదుంబర : పు. ఇది గడపకును, మేడి చెట్టుకును,
నపుంసకునకును, న. రాగికిని, పు. కుష్ఠరోగ
విశేషముకును పేరు.

బిదుంబర : పు. యమునకును, రోగ విశేషము

రోగభేదే చ కథ్యతే।

నీలాంబరః ప్రలంబఘ్న

కోణపే క్రూరలోచనే॥

ఆడంబర స్సమారంభే

గజగర్జిత తూర్యయోః।

నిషద్వరస్తు జంబాలే

నిశాయాంచనిషద్వరీ॥ (242)

ఉపహ్వరం సమీపే స్యా

దేకాంతే చాప్యపహ్వరం।

ఇందీవరం కువలయే

వర్యా మిందీవరీ మతా॥ (243)

కాలంజరో యోగిచక్ర

మేళకే భైరవే గిరౌ।

విశ్వంభరోఽచ్యుతేశక్తే

తథావిశ్వంభరా భువి।

దురోదరో ద్యూతకారే

పణే ద్యూతే దురోదరం।

లంబోదరో స్స్వ (దుద్ధృతే) దాద్యూనే

గణానా మధిపేఽపి చ ॥ (245)

అనుత్తర స్మృత శ్రేష్ఠే

ప్రతిజల్ప వివర్జితే।

తులధరస్తులారాశౌ

భవేద్వాణిజకేఽపి చ ॥ (246)

భవేత్త్యయధరో మేఘ

సునిషణ్ణౌష ధావపి।

ధురంధరో ధవతరా

ధూర్వహేఽపి ధురంధరః॥

కును పేరు.

నీలాంబరః : పు. ఇది బలరామునకును, రాక్షసునకును, శనైశ్చరునకును పేరు.

ఆడంబర : పు. తొందరపాటుకును, బృంహిత ధ్వనికిని, చతుర్విధవాద్య ధ్వనికిని పేరు.

నిషద్వర : పు. ఇది అడుసునకును, ఈ. శ్రీ. రాత్రికిని పేరు.

ఉపహ్వర : న. ఇది సమీపముకును, రహస్యముకును పేరు.

ఇందీవర : న. ఇది కలువకును, ఈ. శ్రీ. పిల్లిపిచ్చురకును పేరు.

కాలంజర : పు. ఇది యోగులు సంఘముగా గూడి యుండుటకును, శివునకును, పర్వతవిశేషముకును పేరు.

విశ్వంభర : పు. ఇది విష్ణువుకును, ఇంద్రునకును, శ్రీ. భూమికిని పేరు.

దురోదర : పు. ఇది జూదమాడువానికిని, న. పందెముకును, జూదముకును పేరు.

లంబోదర : పు. ఇది తనపొట్టును మాత్రము పోషించుకొనువానికిని, విఘ్నేశ్వరునకును పేరు.

అనుత్తర : త్రి. ఇది శ్రేష్ఠమైనదానికిని, ప్రత్యుత్తరము లేని వాక్యముకును పేరు.

తులధర : పు. ఇది తులారాశికిని, వర్తకునకును పేరు.

తోయధర : పు. ఇది మేఘముకును, చెంచలి కూరకును పేరు.

ధురంధర : పు. వృక్షవిశేషముకును, త్రి. భారవాహుకునకును పేరు.

చక్రధరో హరౌ సర్వే
వాచ్యవ ధ్రామజాలిని
అశ్వతరో వేసరే చ
నాగ రాజాంతరేఽపి చ॥ (248)
విదుర్వీరతర శ్రేష్ఠే
శరవీరణయోరపి
నభశ్చరో ఘనే వాతే
విద్యాధర విహంగయోః॥

ఉద్ధంతుర స్వౌదుత్తుంగే
కరాళో తృటదంతయోః
ద్వైమాతురో జరాసంధ
వారణాన నయోర్మృతః॥
పరంపరః ప్రపౌత్రాదౌ
మృగభేదే పరంపరః
పరంపరా పరీపాత్యాం
సంతానేఽపి వధే క్వచిత్॥ (251)
అవతారోవతరణే
తీర్థేజన్మని చేష్యతే
ధరాధరః క్షాభృతి చ క్రపాణౌ
ధారాధర స్తోయధరే కృపాణే
పయోధర స్వౌత్కుచ
కోశకారకశేరు
కాంభో ధరనారికేళే॥ (252)
కలికారః కరంజేస్యా
ద్వామ్యాటే పీతమస్తకే
అలంకార స్తూపమాదౌ
హరకేయూరకాదిషు॥ (253)

చక్రధర : పు. ఇది విష్ణువుకును, పాముకును,
త్రి. అనేక గ్రామములను పాలించువానికిని పేరు.
అశ్వతర: పు. ఇది కంచర గాడిదకును, దేవయోని,
సర్పవశేషముకును పేరు.
వీరతర: పు. ఇది సమర్థునకును, బాణముకును,
న. ఆవురు గడ్డికిని పేరు.
వభశ్చర : పు. ఇది మేఘమునకును, వాయువు
కును, విద్యాధరులను దేవయోని విశేషులకును,
పక్షికిని పేరు.
ఉద్ధంతుర: త్రి. పొడవైన దానికిని, భయంకరమైన
దానికిని, మిట్టపండ్ల దానికిని పేరు.
ద్వైమాతుర: పు. ఇది జరాచంధునకును, విఘ్నేశ్వ
రునకును పేరు.
పరంపర : పు. ప్రపౌత్రుడు మొదలుగా గల
సంతతికిని మృగవశేషముకును శ్రీ. అనుక్రమము
నకును, సంతతికిని, వధకును పేరు.
అవతార: పు. ఇది దాటుటకును, నీళ్ళ రేవునకును,
పుట్టుగకును పేరు.
ధరాధర: పు. ఇది పర్వతమునకును, విష్ణువుకును పేరు.
ధారాధర : పు. మేఘముకును, ఖడ్గముకును పేరు.
పయోధర : పు. ఇది కుచమునకును, చెరుకుల
లోని భేదముకును, తుంగముస్తకును, మేఘము
కును, కెంకాయకును పేరు.
కలికార: పు. ఇది దుర్గంధముగల క్రానుగు చెట్టు కును,
కూకటి మూగపిట్టకును, బంగారు పిచ్చుక కును పేరు.
అలంకార: పు. ఇది ఉపమాదికావ్యాలంకారముల
కును, హారాది దేహాలంకారములకును పేరు.

కర్ణికారశ్చ శంపాకే
కర్ణికారో ద్రుమోత్పలే
రథకారస్తు మాసీప్యే
త్కరణీ జేచతక్షణి॥ (254)
చర్మకార స్పృతః పాదూ
కృతి చర్మకషోషధౌ
చర్మకారీతి కథితా

ప్రతికార స్సమే భటే॥ (255)

ఘనసారస్తు కర్పూరే
దక్షిణావర్తపారదే
కృష్ణసారస్సుహృత్కే
శింశుపామృగభేదయోః॥ (256)
గిరిసారో భవేల్లోహే
లింగేమలయపర్వతే
పీతసారో మలయజే
గోమేధికమణావపి॥ (257)
(సా) శాలసారో ద్రుమేహింగౌ
సూత్రధార శృచీపతౌ
నాంద్యనంతర సంచారి
పాత్ర శిల్పి ప్రభేదయోః॥ (258)
దండధరో యమే భూపే
సంప్రహరో రణో తౌ

ప్రతిహార ప్రతీహార్యౌ రౌ
ద్వాష్టైద్వాష్ట్యేనంతరే॥ (259)
అభిహారో భియోగే చ
చార్యే సన్నహనేపిచ

కర్ణికార : పు. ఇది రేల చెట్టుకును, కొండగోగు
చెట్టుకును పేరు.

రథకార : పు. ఇది వడ్లవానికిని, వడ్రముచేయు
వానికిని పేరు.

చర్మకార : పు. ఇది చెమారివానికిని, ఈ. త్రి. సంబ
రేణియను ఓషధికిని పేరు.

ప్రతికార : పు. ఇది సమానమునకును, యుద్ధ
భటునకును పేరు.

ఘనసార : పు. ఇది కర్పూరమునకును, పాద
రసములోని భేదముకును పేరు.

కృష్ణసార : పు. ఇది జెముడు చెట్టుకును, నల్ల యిరుగుడు
చేవచెట్టుకును, చిత్రవర్ణముగల ఇట్టికిని పేరు.

గిరిసార : పు. ఇది ఇనుమునకును, శివలింగము
నకును, మలయపర్వతమునకును పేరు.

పీతసార : పు. ఇది మంచిగంధపు చెట్టునకును,
గోమేధిక మణికిని పేరు.

శాలసార : పు. ఇది వృక్షమునకును, ఇంగువకును పేరు.

సూత్రధార : పు. ఇంద్రునకును, నాంద్యంతమందు
నాటక కథాసూచనజేయు పాత్రవిశేషమునకును,

శిల్పి జాతివిశేషముకును పేరు.

దండధర : పు. ఇది యమునకును, రాజునకును పేరు.

సంప్రహర : పు. ఇది యుద్ధమునకును, గమనము
నకును పేరు.

ప్రతిహార, ప్రతీహర : పు. ఇది ద్వారపాలునకును,
ద్వారమునకును, వ్యవధి లేకుండుటకును పేరు.

అభిహార : పు. అవమానితుడై ప్రభువులయొద్ద
ఫిర్యాదు చేయుటకును, దొంగతనమునకును,

వ్యవహారో ద్రుభేదే చ
వ్యవహారః పణ్యైతాః॥ (260)

అవహారస్పృతశ్చారే
ద్యూతయుద్ధాదివిశ్రమే!
నిమంత్రణో వనేతవ్య
ద్రవ్యేగ్రాహ్యాయాదసి॥ (261)

పరివారః పరిజనే
ఋగ్కోశే పరిచ్ఛదే!
పారావారస్సముద్రేచ
పారావారం తటద్వయే॥ (262)

అకూపారస్సముద్రేఽపి
కూర్మరాజ్యేపి కీర్తితః!
శిశుమారోఽంబుసంభూత
జంతౌ తారాత్మకాచ్యుతే॥ (263)
సుకుమారస్తుపుండ్రజ్ఞౌ
కోమలే త్వభిధేయవత్!
ధుంధుమారశ్శక్రకోపే
గృహధూమే పదాలికే॥ (264)

కర్ణపూర్వోవతంసే స్యా
స్పీరోత్పలశిరీషయోః!
కరవీరః కృపాణేచ
దైత్యభేదా శ్వమారయోః॥ (265)
శ్రేష్ఠగవ్యాం పుత్రవత్యా
మదితౌకరవీర్యపి!
మహావీరః పవౌతార్క్యే
శూరే సింహే చ కోకిలే॥ (266)

సద్ధముగానుండుటకును పేరు.

వ్యవహారః పు. ఇది వృక్షవిశేషముకును, పందెము
నకును, ఉనికికిని పేరు.

అవహారః పు. ఇది దొంగకును, జూదముమొదలగు
వాటియందు విశ్రమించుటకును, నియోగించుట
కును, గ్రహించదగిన వస్తువునకును, మొసలికిని
పేరు.

పరివారః పు. ఇది పరిజనమునకును, కత్తి వర
కును, కప్పియుండు వస్త్రాదులకును పేరు.

పారావారః పు. సముద్రమునకును, న. అవ
లీవలి గట్లకును పేరు.

అకూపారః పు. ఇది సముద్రముకును, అది
కూర్మమునకును పేరు.

శిశుమారః పు. ఇది పిడక మొసలికిని, ధ్రువనక్షత్ర
సమీపమందుండు నక్షత్రరూపమగు విష్ణువుకును పేరు.

సుకుమారః పు. ఇది నామాల చెరుకునకును,
త్రి. మృదువైన దానికిని పేరు.

ధుంధుమారః పు. ఇది అర్ధపురుగునకును, ఇంటి
పొగకును, అనేక పాదములుగల జంతు విశేషము
కును పేరు.

కర్ణపూరః పు. ఇది కర్ణాలంకారమునకును, న.
నల్లకలువకును, దిరిశెన పువ్వునకును పేరు.

కరవీరః పు. ఇది కత్తికిని, ఈ పేరుగల రాక్షసున
కును, వాడగన్నేరు చెట్టుకును, ఈ. స్త్రీ. ఉత్తమ
గోవునకును, పుత్రులుగల స్త్రీకిని, దేవమాతకును
పేరు.

మహావీరః పు. ఇది వజ్రాయుధమునకును, గరుడు
నకును, శూరునకును, సింహమునకును, కోయి

మఖానలే చ కర్క చ
మహావీర జరాటకే |
ఆత్మవీర: ప్రాణవతి
స్యాలేపుత్రే విదూషకే || (267)
బార్హతీర స్త్రుపా వామ్రా
ప్ర్యంకురే గణికా సుతే |
చిత్రాటీరో విధౌ ఫాల
మంకితం యేన తత్రచ || (268) ధేవునిజలికొరకు నరకబడిన పశురక్షముచేత నంకిత
ఘంటాకర్ణో పహారాయ
హతఘాగాస్రబిందుభి: |
పాత్రటీరో బుధైరుక్త
ముక్తవ్యాపారమంత్రిణి || (269) కిని లోహపాత్రమునకును, కంచుగిన్నెకును,
లోహకాంస్య రజత్పాత్ర
సిం(ఘా) హణే పా వక్త్రేపిచ
ధారాంకురస్తునాసీరే
సీకరేచ ఘనోపలే || (270) మునకును, జలకణమునకును, వడగలికినిపేరు.
సముద్రారు నృతోగ్రాహే
సేతుబంధే తిమింగిలే |
విశ్వకద్రుస్పృతో ధ్వానే
స్యదాఖేటికకుర్పురే || (271) సముద్రారు : పు. మొసలికిని, కట్టుకును (వారధి
అసిపత్రో భవేత్క్రిశ
కారే చ నరకాంతరే |
శతపత్రో రాజకీరే
దాత్వాఘట మయూరయో: || (272) యనివాడుదురు) తిమింగిలమునుచేపకునుపేరు.
రాజేవే శతపత్రంతు
వాతపుత్రోహనూమతి |
మహాధూర్తే చ భీమే చ
లక్ష్మీపుత్ర స్సూరే హయే || (273) విశ్వకద్రు : పు. ఇది దుష్టునకును, ధ్వనికిని,
పేటకుక్కకునుపేరు.

లకును, యజ్ఞసంబంధమగు అగ్ని విశేషముకును,
తెల్ల గుఱ్ఱముకును, సంచానపక్షికిని పేరు.
అత్తదీర : పు. ఇది ప్రాణికిని, భార్య తోడబుట్టిన
వానికిని, పుత్రునకును, విదూషకునకునుపేరు.
బార్హతీర : పు. ఇది తగరమునకును, మామిడి
ఠంకకును, మొలకకును, వేశ్యాపుత్రునకునుపేరు.
చిత్రాటీర : పు. చంద్రునకును, ఘంటాకర్ణుడను
మైన ఫాలముగల వానికినిపేరు.
పాత్రటీర: పు. ఇది అధికారమును విడిచిన మంత్రి
కిని లోహపాత్రమునకును, కంచుగిన్నెకును,
వెండిగిన్నెకును, గాజుగిన్నెకును, అగ్నికినిపేరు.
ధారాంకుర : పు. ఇది సేనయొక్క ముందరి భాగ
మునకును, జలకణమునకును, వడగలికినిపేరు.
సముద్రారు : పు. మొసలికిని, కట్టుకును (వారధి
యనివాడుదురు) తిమింగిలమునుచేపకునుపేరు.
విశ్వకద్రు : పు. ఇది దుష్టునకును, ధ్వనికిని,
పేటకుక్కకునుపేరు.
అసిపత్ర : పు. ఇది చెరుకు చెట్టుకును, నరక
విశేషమునకునుపేరు.
శతపత్ర : పు. ఇది చిలుకలలోని భేదమునకును,
వడంగి పిట్టకును, నెమలికిని, న. పద్మమునకును
పేరు.
వాతపుత్ర: పు. ఇది హనుమంతునకును, మిక్కిలి
మోసగానికిని, భీమునకునుపేరు.
లక్ష్మీపుత్ర: పు. మన్యథునకును, అశ్వమునకునుపేరు.

పూర్ణపాత్రం వస్తుపూర్ణ
పాత్రే వర్తపక్షేపి చ |

మహామాత్రస్సమృద్ధే స్వ
మాత్యే హస్తీపాధిపే || (274)

బిందుతంత్రం విదుస్సారి
ఫలకే చ తురంగకే |

రాగసూత్రం తులాసూత్రే
పక్షసూత్రే బిదుశ్యతే || (275)

తాళపత్రం తులాటంకే
రండాయాంతాళపత్రసి |

అగ్నిహోత్రోగ్నిహవిషో

రీతిహోత్రోనలాగ్నియోః || (276)

వీరభద్రో శ్వమేధాశ్వే
వీరశ్రేష్ఠో చ వీరశో |

పారిభద్రస్సు మందార

సింహ పాదపయోర్మతః || (277)

బలభద్రో రోహిణేయే

త్రాయమాణోషధావసి |

బలభద్రాకుమార్యం స్వా

వర్తపత్రస్సు చంద్రకే || (278)

గణనాస్తే బాణభేదే

పక్ష్యం చంద్రాత్రిపుద్బిది |

ధార్తరాత్రో సితాస్యాంస్త్రి

హంస కౌరవభోగిషు || (279)

పురరాష్ట్రస్సు రాజ్ఞిస్యా

పూర్ణపాత్రః : న. ఇది వివాహోద్యుత్సవములయందు
వస్త్రాలంకరణాదులచేత నిండింపబడిన పాత్రము
నకును, నాడీ విభాగముజేయువానికిని పేరు.

మహామాత్రః : పు. ఇది పరిపూర్ణునకును, మంత్రి
కిని, మావటివానికిని పేరు.

బిందుతంత్రః : న. ఇది సొగబాలబల్లకును, పు.
అశ్వముకును పేరు.

రాగసూత్రః : న. ఇది తక్కి డత్రాటికిని, పట్టుదారము
నకును పేరు.

తాళపత్రః : న. ఇది చెవికమ్మకును, ఈ. శ్రీ. ఎలుక
చెవి చెట్టుకును పేరు.

అగ్నిహోత్రః : పు. ఇది అగ్నికిని, హోమార్థమైన
యన్నమునకును పేరు.

వీరిహోత్రః : పు. ఇది అగ్నికిని, సూర్యునకును పేరు.

వీరభద్రః : పు. ఇది అశ్వమేధమందు విడచిన గుఱ్ఱము
నకును, మహావీరునకును, ఆపురు గడ్డికిని పేరు.

పారిభద్రః : పు. ఇది పారిజాతవృక్షమునకును,
బాడిదపు చెట్టునకును పేరు.

బలభద్రః : పు. బలరామునకును, శ్రీ. కలుత్రానుగు
చెట్టునకును, కలబంద చెట్టునకును పేరు.

అర్థచంద్రః : పు. నెమలికన్నునకును, మెడపట్టి
గెంటుటకును, అర్థచంద్రాకృతియైన అలుగుగల
బాణమునకును, శ్రీ. నల్ల తెగడకును పేరు.

ధార్తరాత్రుః : పు. నల్లని ముక్కును, కాళ్ళును గల
హంసమునకును, ధృతరాష్ట్రుని పుత్రునకును,
సర్పమునకును పేరు.

పురరాష్ట్రః : పు. ఇది శ్రేష్ఠమైన రాజునకును, పక్షి

త్పక్షి క్షత్రియభేదయోః ।

ధృతరాష్ట్రహంసపత్న్యాం

స్థిరదంష్ట్రో భుజంగమ్ ॥ (280)

వరాహోకృతివిష్ణోచ

వక్రనక్రశ్శుకే ఖలే ।

కటంభరా ప్రసారణ్యాం

రోహిణ్యాం గజయోషితి ॥ (281)

కలంబికాయాంగో లాయాం

వర్షాభూమూర్వయోరపి

మణిచ్చిద్రాతు మేదాయా

మృషభాఘ్నోపధోషిచ ॥ (282)

తుంగభద్రానదీ భేదే

తుంగభద్రో మదోత్పలే

దండయాత్రా దిగ్విజయే

సంయానవరయాత్రయోః ॥ (283)

దేహయాత్రా భోజనే స్వా

త్సృతాంత గమనేషిచ ।

విభావరీ సారిద్రాయాం

రజన్యాంచ విభావరీ ॥ (284)

వివాదేషస్త్ర కుల్యాంచ

కుష్టన్యాంచక్రయోషితి ।

కుంభకారీకులాల్యాంస్వా

త్కుంభకారఃకులాలకే ॥ (285)

తుండీకేరీతు కార్వాస్యాం

బింబికాయామపీవ్యతే ।

★ అథరాంతః పంచవర్గః ★

పాంశుచామర ఇత్యేష

దూర్వాంచిత తటీభువ ॥ (286)

విశేషమునకును, ధృతరాష్ట్రమునకును, ఈ. శ్రీ. ఆడు హంసకును పేరు.

స్థిరదంష్ట్రః పు. ఇది సర్పమునకును, ఆదివరాహ మూర్తికిని పేరు.

వక్రనక్రః పు. చిలుకకును, దుర్మార్గునకును పేరు.

కటంభరా : శ్రీ. ఇది గొంతెమగొమరు చెట్టున కును, కటకరోహిణికిని ఆడుయేనుగకును, తూటి కూరకును, మణిశిలకును, కప్పకును, చాగచెట్టున కును పేరు.

మణిచ్చిద్రా : శ్రీ. ఇది మేదయను గంధద్రవ్యము నకును, ఋషభమును ఓషధికిని పేరు.

తుంగభద్రా : శ్రీ. ఇది నదీవిశేషమునకును, పు. మదపుటీనుగునకును పేరు.

దండయాత్రా : శ్రీ. ఇది దిక్కులను జయించుట కును, జంతెలకును, తోలువారునకును పేరు.

దేహయాత్రా : శ్రీ. ఇది భోజనమునకును, యమ పురికి బోపుటకును పేరు.

విభావరి : శ్రీ. ఇది పసపునకును, రాత్రికిని, వివాదమునకును, పటకుటీరమునకును (దేరా) తార్పుడుకత్తెకును, అడుచక్రవాకమునకును పేరు.

కుంభకారి : శ్రీ. కుమ్మరి దానికిని, పు. కుమ్మరి వానికిని పేరు.

తుండీకేరీ : శ్రీ. ఇది ప్రత్తిచెట్టునకును, దొండ చెట్టునకును పేరు.

పాంశుచామరః పు. ఇది గరికిమొలచినభూమికిని, నాడీవిభాగముజేయు వానికిని, స్తుతికిని, రెక్కల

వద్వావే ప్రశంసాయాం
పురోటాధూళిగుచ్చే |
స్యాత్పాదచ(తు) త్వరశ్చాగ్రే
పైకతే పిష్పలేపిచ || (287)

కరకే పరదోష్ణక

భాజిపూరుషకేపి చ |

విప్రతీసారమిచ్చంతి

కాకృత్యేనశయే రుషి || (288)

సమభిహారో భృశార్దే

చ పౌనః పున్యేపి కథ్యతే |

పీతకావేరమిచ్చంతి

పితృళే కుంకుమేపి చ || (289)

తాలీసపత్రం తాలీశే

తా మలక్యామపి స్మృతం |

భవేదుత్పలపత్రంతు

తద్దళే స్త్రీనఖక్షతే || (290)

తమాలపత్రం తాపిందే

పత్రకే తిలకేపి చ |

సర్వతో భద్ర ఇత్సుక్తః

కావ్యచిత్రే గృహంతరే || (291)

నింబేపి సర్వతో భద్రా

గంభారీ నటయోషితోః |

వస్యోకసారా శ్రీద్రస్య

శక్రస్య నళినీ పురోః || (292)

భవేత్కృషిలదారాభ్యా

స్వర్ణదీ తీర్థభేదయోః |

★ అథలాంతో ద్వివర్తః ★

బలం గంధరసే రూపే

యొక్క ఝంకారధ్వనికిని, వస్త్రములను పరిమ
ళింపజేయు పరిమళమార్గమునకును పేరు.

పాదచత్వరః : పు. ఇదిమేకకును, ఇసుకతినైకును,
రావిచెట్టుకును, వడగలికిని, పరులదోషముల
నెంచెడి వానికిని పేరు.

విప్రతీసారః : న. ఇదిచెడుకార్యమునకును, పశ్చా
త్తాపమునకును, దీర్ఘక్రోధమునకును పేరు.

సమభిహారః : పు. మిక్కిలియనుటకును, మాటి
మాటికి యనుటకును పేరు.

పీతకావేరః : న. ఇది ఇత్తడికిని, కుంకుమమునకును
పేరు.

తాలీసపత్రః : న. తాళిసపత్రమునకును, నేలపులిరిగ
చెట్టునకును పేరు.

ఉత్పలపత్రః : న. కలువరేకునకును, స్త్రీల నఖక్షత
వోషమునకును పేరు.

తమాలపత్రః : న. ఇదిచీకటిమానుకును, మకరికా
పత్రమునకును, నుదుటి బొట్టునకును పేరు.

సర్వతోభద్రః : పు. ఇదిసర్వతోభద్రమనెడిపద్యబంధ
మునకును, నలువైపులను చావిశ్యుగల భవంతికిని,
వేపచెట్టుకును, స్త్రీ, గుమ్ముడు చెట్టునకును,
నాట్యస్త్రీకిని పేరు.

వస్యోకసారా : స్త్రీ. ఇది కుబేరుని నదికిని, అలకా పట్టణ
మునకును, ఆకాశ గంగకును, అమరావతికిని పేరు.

కృషిలధారా : స్త్రీ. ఇది ఆకాశగంగకును, తీర్థ
వోషమునకును పేరు.

బలః : న. ఇది బాలింత బోలునకును, రూపమున

స్థామని స్థాల్యసైన్యయోః |

బలో హలాయుధేదైత్య
భేదే బలినీ వాయసే || (1)

వాట్యాలకే బలాతూక్తా

ఫలం తూన్మాన మాంసయోః |

ఫలం హేతుసముత్తే స్యా

త్పలకే వ్యష్టి లాభయోః || (2)

జాతీఫలేషీ తక్కిలే

సస్య బాణాగ్రయోరపి |

ఫలిన్యాంతు ఫలాప్రాహు

స్త్రిఫలాయాం ఫలంక్వచిత్ || (3)

జలం గోకలిలే నీరే

ప్రీబేరే చ జడేఃస్వతః |

ఖలం భూస్థాన కల్కేషు

క్రూరే నీచేధమేఖలః || (4)

గళ స్పర్జ రసే కంఠే

చలః కం (ప్రే) పే చలాశ్రయే |

దళం శస్త్రీచదోత్పద

తద్రవ్యేఖండ పర్ణయోః ||

నలః పోటగళే రాజ్ఞి

పితృదేవే కపీశ్వరే |

నశీమన శ్చిలాయాంతు

కమలే తు నళంమతం || (6)

తలం స్వరూపాధరయోః

కును, శరీరసామర్థ్యమునకును, లావునకును,

రథాదిచతురంగసైన్యమునకును, పు. బలరామున

కును, బలాసురునకును, బలవంతునకును, కాకి

కిని, స్త్రీ. ముత్తవ పులగపు చెట్టుకును పేరు.

ఫల : న. ఇది నాలుగు కర్షముల యెత్తు తూనికె

గుండుమొదలగువాటికిని, మాంసమునకును పేరు.

ఫలి : న. ఇది హేతువువలన పుట్టిన ప్రయోజనమున

కును, సౌగంధాలబల్లకును, ఫలమునకును, లాభము

నకును, జాణికాయకును, తక్కిల ఫలమునకును,

సస్యమునకును, అలుగునకును, స్త్రీ. ప్రేంకణపు

చెట్టునకును, పు. కరక ఉసిరిక తాణికకును పేరు.

జల : న. ఇది గోవుయొక్క గర్భమందలి శుక్లకోణిత

మిశ్రమగు పిండమునకును, ఉడకమునకును,

కురుపేరునకును త్రి. స్త్రబ్బునకును పేరు.

ఖల : న. ఇది భూమికిని (కళ్ళము) ప్రదేశమునకును,

12 విధములగు శారీరమలమునకును, త్రి. దుర్మార్గున

కును, అల్పునకును, అధమునకును పేరు.

గళ : పు. యక్షధూపమనెడి ధూపద్రవ్యమునకును,

కంఠమునకును పేరు.

చల : పు. ఇది వణకునకును, త్రి. చలించుదానికిని పేరు.

దళ : న. ఇది కత్తివరకును, ఔన్నత్యమునకును,

త్రి. ఉన్నతమైన దానికిని, న. తునకకును, అకున

కును పేరు.

నల : పు. ఇది కిక్కినగడ్డికి, నలమహారాజునకును,

పితృదేవతలలో నొకనికిని, నలుడను వానరున

కును, ఈ. స్త్రీ. మణిశీలకును, న. పద్మము నకును

పేరు.

తల : న. ఇది అకృతికిని, క్రింది భాగమునకును,

ఖడ్గముష్టిచపటయోః
జ్యోమాతవారణోపస్యా
త్తలస్తాశతరావపి॥ (7)
మలంకిట్టేపురీషే చ
పాపే చ కృపణేమలః॥

శలంతుశల్ల కేలోమ్ని
శలోభ్యంగే గణో విధా॥ (8)
ఖిలం భవేదప్రహతే
సారసంక్షిప్తవేధసోః॥

బిలం చిద్రే గుహాయాంచ
బిల ఉచ్చైశ్రవాహయే॥
ఛలం తు స్థలితే వ్యాజే

పులం తు విపులేన్యవత్॥
పులస్వోత్పులకే చాపి
కులం జనపదే గృహే॥ (10)
సజాతీయగణోగోత్రే
దోహే పికథితం కులం॥

కాలో మృత్యో మహాకాలే
సమయే యమ క్షణ్యయోః॥ (11)
కృష్ణత్రివృతి కాలాతు
నీలిమంజిష్టయోరపి॥
కాశీగౌర్యాంక్షీరకీలే

కాళికామాతృభేదయోః॥ (12)
నవాంబువాహబృందేహి
ప(రి) రీవాదేహి చ కృచిత్॥

పు. కత్తిపిడికిని, చెంపకాయకును, నారిదెబ్బ
తగలకుండ చేతికి కట్టుకొనెడి యుడుముతోలు
నకును, తొడిచెట్టునకును పేరు.

మల : న. ఇది 12 విధములగు శారీర మలము
నకును, పురీషమునకును, పాపమునకును, పు.
లోభికిని పేరు.

శల : న. ఇది ఏదుముంటికిని, పు. తుమ్మెదకును,
సమూహమునకును, బ్రహ్మకును పేరు.

ఖిల : న. దున్నని భూమికిని (బీడు), సారమును
గ్రహించి క్లుప్తముగా జేయబడిన దానికిని, విష్ణువు
నకును పేరు.

బిల : న. ఇది రంధ్రమునకును, గుహకును, పు.
ఉచ్చైశ్రవమును ఇంద్రాశ్వమునకును పేరు.

ఛల : న. యుద్ధమందు వెనుదియుటకును, మిష
కును పేరు.

పుల : త్రి. ఇది విస్తారమైనదానికిని, పు. గగుర్పాటు
నకును పేరు.

కుల : న. ఇది దేశమునకును, గృహమునకును,
సజాతీయప్రాణిసంఘమునకును, వంశమున
కును, శరీరమునకును పేరు.

కాల : పు. ఇది మృత్యువునకును, శివునకును.
కాలమునకును, యమునకును, నీలవర్ణమున
కును, శ్రీ. నల్లతెగడకును, నీలిచెట్టుకును, మంజిష్ఠ
యను గంధద్రవ్యమునకును, ఈ. శ్రీ. పార్వతికిని,
పాలవలన బుట్టు క్రిమి విశేషమునకును, కాళికాదేవి
కిని (అనగా పార్వతి లలాటమందు బుట్టుశక్తి)
మాతృకావిశేషమునకును, నూతన మేఘమాల
కును, అపవాదమునకును పేరు.

భా(స్థ)లం లలాట మహాసోః
కాలస్కంధ మహీరుహే || (13)

శాలో హలన్యపే మత్స్య
ప్రభేదే సర్వ క (ద్రుమే |
శాలాగృహే తరుస్కంధ
శాఖాగృహే దేశయోః || (14)

మాలంక్షేత్రే జనేమాలో
మాలాపుష్పాదిదామని
సాలః పాదపమాత్రేపి
ప్రాకారేసర్వక (ద్రుమే || (15)

తాలః కరతలేఽంగుష్ఠ
మధ్యమాభ్యాం చ సమ్మితే
గీతకాల క్రియామానే
తాలః ఖడ్గాదిమష్టిపు || (16)

ద్రుమభేదే కరాస్పాతే
తాళంతు హరితాళకే |
వాద్యభాండేపికాన్యస్య
తాళచ్ఛిడిషి కంపనే || (17)

జాలం గవాక్ష ఆనాయే
కోరకే దంభబృందయోః |
జాలో నీప (ద్రుమే జాలీ
కోశాత క్యాముదాహృతా ||
వ్యాళో భుజంగమే క్రూరే
స్వాపదేర్దుష్టదంతిని |
నాళందండే సరోజాదే
ర్నాళీ శాకక (డం) లంబకే || (19)

స్థాలం భాజనభేదేఽపి
స్థా లీన్యాత్పాలతో ఖయోః |

భాలః న. ఇది నుదుటికిని, తేజస్సునకును, చీకటి
మానునకును పేరు.

శాలః పు. ఇది శాలివాహనుడను రాజునకును,
ఉరుజమీనునకును, ఏపి చెట్టుకును, శ్రీ. గృహము
నకును, చెట్టు మొదటి కొమ్మకును, చావడికిని
పేరు.

మాలః న. ఇది ఈ పేరుగల మెట్టభూమికిని, పు.
మనుజునకును, శ్రీ. పుష్పాదులదండకును పేరు.
సాలః పు. ఇది వృక్షసామాన్యమునకును, అవరణ
మునకును, ఏపి చెట్టునకును పేరు.

తాలః పు. ఇది హస్తపుటమునకును, లోడితెడు
ప్రమాణమునకును, అటాది తాళములకును, కత్తి
మొదలగువాటి పిడికిని, తాడి చెట్టునకును, చేతులు
చరచుటకును, న. అరదళమునకును, వాయించు
కుండకును, కంచుతాళపు చిప్పకును, చలించుట
కును పేరు.

జాలః న. ఇది కిటికీకిని, వలకును, మొగ్గకును.
కపటమునకును, సమూహమునకును, పు. కడిమి
చెట్టునకును, ఈ. శ్రీ. పొట్లతిగకును పేరు.

వ్యాళః పు. ఇది సర్పమునకును, క్రూరునకును, పెద్ద
పులికిని, దుష్ట స్వభావముగల యేనుగునకును పేరు.
నాళః న. ఇది పద్మాదుల కాడకును, ఈ. శ్రీ.
శాకములలోడిమెకును పేరు.

స్థాలః న. ఇది భోజనపాత్రమునకును, ఈ. శ్రీ.
కలిగొట్టు చెట్టునకును, వంటకుండకును పేరు.

ఫాలం సీరోపకరణే
కార్పాసాదికవాససి॥ (20)
బాలః కచే శిశౌ మూర్ధ్నే
స్రీబేరే శ్వేభువుయోః।
అలంకారాంత రే మేధా
బాలీ బాలాత్రుటిస్త్రీయోః॥ (21)
చేరో నీచేన్యవచ్చేల
మంశుకే గుర్ధితేన్యవత్।
భేలః శ్లేవే భీరుకే చ
నిర్బుద్ధిమునిభేదయోః॥ (22)
కోలః కపాలఉత్పంగే
భేలకే పోత్రిచిత్రయోః।
కోలాకణాయాం చవ్యే చ
కోలం తు బదరీఫలే॥ (23)
శైలో భూభృతి శైలంతు
శైలేయే తార్క్షశైలకే।
శీలం స్వభావే సద్భృత్తే
నీలః కృష్ణేనాంతరే॥ (24)
నీలః కపేశ్వరే నీలీ
వృక్షలాంఛనభేదయోః।

కూలంస్తూపే తటాకేచ
సైన్యపుష్కప్రతీరయోః॥ (25)
తూలః పిచో భవేత్తూలం
బ్రహ్మదారు విహాయసోః।
మూలమాద్యేశిఫాయాంస్యా
ద్భునికుంజాంతికేషు చ॥ (26)

ఫాల : న. ఇది నాగటి కట్టునకును, నూలు
మొదలగువాటితో నేసిన వస్త్రమునకును పేరు.
బాల : పు. ఇది జుట్టునకును, త్రి. పిల్లవానికిని, మూర్ధన
కును, కురువేరునకును, పు. గుట్టపుతోక కును, ఏనుగు
తోకకును, ఈ. శ్రీ. ఉంగరమునకును, మేడితోకకును
అ. శ్రీ. త్రుటికాలమునకును, శ్రీకిని పేరు.
చేల : శ్రీ. అధమునకును, న. వస్త్రమునకును,
త్రి. నిందింపదగిన దానికిని పేరు.
భేల : పు. ఇది తెప్పకును, శ్రీ. భయ స్వభావము
గలవానికిని, బుద్ధిహీనునకును, భేలమునికిని పేరు.
కోల : పు. ఇది పుట్టెకును, ఉపరిభాగముకును,
తెప్పకును, పందికిని, చిరుత పులికిని, శ్రీ. నల్లజీల
కర్రకును, చవ్యమును గంధద్రవ్యమునకును, న.
రేగు పండునకును పేరు.
శైల : పు. ఇది పర్వతమునకును, న. రాతి పువ్వు
నకును, రసాంజనమునకును పేరు.
శీల : న. ఇది స్వభావమునకును, సద్యాపారమున
కును పేరు.
నీల : పు. ఇది నలుపునకును, నీల పర్వతమున
కును, నీలుడను వానరునకును, ఈ. శ్రీ. నీలిచెట్టు
కును, చిహ్నమునకును పేరు.
కూల : న. ఇది దిబ్బకును, చెరువునకును, సేనకు
వెనుకటి భాగమునకును, ఒడ్డునకును పేరు.
తూల : పు. ఇది దూదికిని, న. గంగరావిచెట్టుకును,
ఆకాశమునకును పేరు.
మూల : త్రి. ఇది మొదటి దానికిని, న. పేరునకును,
మూలా నక్షత్రమునకును, పొదరింటికిని, సమీప
మునకును పేరు.

శూలం ప్రహరణేమృత్యౌ
కేతనే రోగయోగయాః ।
శూలా దుష్టవధార్థాయ
కీలకే వణ్యయోషితి ॥ (27)
స్థూలం స్యాత్ప్రీవరే కూటే
నిష్ప్రజ్ఞే పునరన్యవత్ ।
అమృగరసప్రభేదే స్యా
దప్లివం గేరికాపథా ॥ (28)
శుక్ల్యోగాంతర శ్చేత
శుక్లం రజత రేతసాః ।
మల్లః పాత్రే కపోలే చ
మత్స్యభేదే బలీయసి ॥ (29)
భల్లభల్లీ చ బాణే స్యా
ద్భల్ల భల్లక ఇవ్యతే ।
భల్లాత్కాం చ (ఫ) భల్లీస్యా
త్కాల అద్రే చ సూరణే ॥ (30)
చుల్లచిల్లా మత్సేన్న
నేత్రేక్షిన్నాక్షి పిల్లవత్ ।
ఆతాపి నిభవే చ్చిల్ల
శ్చిల్లీస్యాద్గడవాస్తుకే ॥ (31)
చుల్లీ చితాయాముద్దనే
క్వచిద్వాద్యే ప్యుదీరితా ।
వల్లీ వీరుధి సంతానే
వల్కలే కుసుమాంతరే ॥ (32)
ఖల్లీ హస్తపాదావ
మర్ద నాఖ్యురజి స్ఫుతా ।
ఖల్లో వస్త్రప్రభేదేస్యా
న్నిమ్నై చర్మణి చాతకే ॥ (33)

శూలః న. ఇది శూలాయుధమునకును, మృత్యు
పునకును, ధ్వజమునకును, శూలరోగమునకును,
5వ పంచాంగయోగమునకును, శ్రీ. కొఱతపేయు
శూలమునకును, వెలయాలికిని పేరు.
స్థూలః (త్రి. ఇది బలిసిన దానికిని, న. సమూహము
నకును, మందబుద్ధికిని పేరు.
అమృగః పు. ఇది పులుసునకును, ఈ. శ్రీ. పులిచింత
కును పేరు.
శుక్లః పు. ఇది పంచాంగయోగ విశేషమునకును,
తెలుపునకును, న. వెండికిని, రేతస్సునకును పేరు.
మల్లః పు. ఇది ప్రమిదెకును, గండ ప్రదేశమున
కును, మత్స్యవిశేషమునకును, జెట్టివానికిని పేరు.
భల్లః శ్రీ. ఇది బాణమునకును, పు. ఎలుగునకును,
ఈ. శ్రీ. జీడి చెట్టునకును, కాలమునకును,
అల్లమునకును, కందగెడ్డకును పేరు.
చుల్ల. చిల్ల. పిల్లః శ్రీ. ఈకిను పుసికండ్లవానికిని,
పుసికండ్లకును పేరు. ఇందు చిల్లః పు. ఇది చింద
పిట్టకును పేరు. చిల్లః శ్రీ. ఇది చక్రవర్తికూరకు
పేరు.
చుల్లః శ్రీ. ఇది చితికిని, పొయ్యికిని, వాద్య విశేష
మునకును పేరు.
వల్లః శ్రీ. ఇది లతకును, సంతతికిని, నారచీరకును,
పుష్ప విశేషమునకును పేరు.
ఖల్లః శ్రీ. ఇది రోగవిశేషమునకును, పు. వస్త్ర
విశేషమునకును, పల్లమునకును, తోలునకును,
చాతక పక్షికిని పేరు.

ఆలు ర్గలంతికాయాం చ
కందభేదేఽపి భేలకే |

పీలు ర్గజే ద్రుమే కాండే
పరమాణు ప్రసూనయోః || (34)
పీలుస్తాలా స్థిఖండే చ

మాలః పత్రలతా స్త్రియోః |
(సా) శాలుః కషాయద్రవ్యే స్యా
చర్చికాభ్యాషడే ౨పి చ || (35)

బలి శ్చామరదండే (పి) చ
జరయా శ్లేథచర్మణి |

ఉదరావయవే దైత్యే
కరపూజో పహారయోః || (36)

గృహదారు విశేషే చ
గంధకే చ క్వచిన్నతః |

డోలా యానాంతరే నీల్యాం
మేలాస్యాన్మేలకేమషా || (37)

ఇలా కళత్రే సౌమ్యస్య
ధరిత్ర్యాం గవి వాచిచ |

కీలా కఫోణినిద్వా తే
శంకౌ జ్వాలే చ కీలవత్ || (38)

శిలా కునట్వాం దృషది
ద్వారాధస్తైతదారుణి |

శిలంశిలీ భవేదుంచే
గండుపద్యాం యథాక్రమం || (39)

తులా పలశతే రాశౌ
భాండే సాదృశ్య మానయోః |
గృహాణాం దారుబద్ధాయాం

ఆలు : పు. గణిగ పిడతకును, న. ఈ పేరుగల
దుంపకును, తెప్పుకును పేరు.

పీలు : పు. ఇది ఏనుగునకును, గోగుచెట్టునకును,
బాణమునకును, లోకమందు దేనికంటె చిన్న
వస్తువులేదో దానికిని, పుష్పమునకును, తాటితుం
డునకును పేరు.

మాలః పు. ఇది మకరికాపత్రమునకును, స్త్రీకిని పేరు.
శాలు : పు. ఇది వగరు వస్తువునకును, చోరకమను
టషధికిని పేరు.

బలి : పు. ఇది సురదీ కరకును (పిడి) స్త్రీ. ముదిసిన
చర్మమునకును, కడుపుమీది ముడతలకును, పు.
బలిచక్రవర్తికిని, పన్నునకును, పూజార్థమైన ద్రవ్య
మునకును, పంచమోపు కణ్ణుకును, గంధకము
నకును పేరు.

డోలా : స్త్రీ. ఇది ఉయ్యాలకును, నీలిచెట్టుకును పేరు.

మేలా : స్త్రీ. కలయికకును, మసికిని పేరు.

ఇలా : స్త్రీ. ఇది బుధుని భార్యకును, భూమికిని,
గోవునకును, వాక్కునకును పేరు.

కీలా : స్త్రీ. మోచేతిదెబ్బకును, మేకునకును, స్త్రీ.
అగ్నిజ్వాలకును పేరు.

శిలా : స్త్రీ. ఇది నేపాళమణిలకును, రాతికిని,
గుమ్మము క్రింది త్రొక్కుడు పలకకును, న.
ఉంచవృత్తికిని, ఈ. స్త్రీ. అడుయెఱ్ఱకును పేరు.

తులా : స్త్రీ. ఇది నూరుపలములయెత్తు తూనిక
గుండునకును, తులారా కుండకును, సామ్య
మునకును, త్రాసునకును, ఇంటి దూలముల

పీఠికా యామపీఠ్యతే॥ (40)

వేలా కాలే చ జలధే

స్తీర నీర వికారయోః॥

అక్షిప్తః పురణో రాగే

సీమ్నివాచి బుధస్త్రీయాం॥ (41)

భోజనే పీశ్వరాణాం స్యా

ర్ములా దుహితరిస్త్రుతా॥

ఆతపోర్మో జలూకాయాం

రూలీ క్వాపి విలోక్యతే॥ (42)

కలా స్యాన్మూలరైపుద్వై

శిల్పాదా వంశమాత్రకే॥

షోడశాంశే చ చంద్రస్య

కలనా కాలభేదయోః॥ (43)

కలం శుక్రే కలోః జ్యేష్ఠే

ప్యవ్యక్తమధురధ్వనౌ॥

లోలా జిహ్వోకమలయో

ర్గ్లం శృలసత్పద్మయోః॥ (44)

లీలాం విదుః కేళి

విలా స ఖేలా శృంగార॥

భావ ప్రభవక్రియాసు

హేలా మవజ్ఞాన విలాసయోశ్చ

హోలా సురాయాం నృపతే చ హోలః॥ (45)

గోలా సఖీ వర్తులయో

ర్గ్లం లక్ష్మ్యాససారతః॥

పత్రాంజనే కునట్యాం చ

గోదావర్యాం చ మండలే॥ (46)

అశిస్సురాపుష్పలిహోః

అడుగునవేసెడి పీఠుదిమ్మకును పేరు.

వేలా : శ్రీ. ఇది సమయమునకును, చెలియలి కట్ట

కును, ఉప్పెనకును, అనాయాసమరణమున

కును, అనురాగమునకును, పొలిమేరకును,

వాక్కునకును, బుధుని భార్యకును, ప్రభువుల

యొక్క భోజనమునకును పేరు.

ర్ములా : శ్రీ. కుమార్తెకును, ఎండమావులకును,

ఈ. శ్రీ. జలగకును పేరు.

కలా : శ్రీ. ఇది వడ్డికిని, శిల్పము మొదలగు విద్యల

కును, భాగమునకును, చంద్రునియందు 16వ

భాగమునకును, కూర్చుటకును, 9 ఘడియల

కాలమునకును, న. రేతస్సునకును, పు. అక్షిర్రోగ

మునకును, అవ్యక్తమధుర ధ్వనికిని పేరు.

లోలా : శ్రీ. ఇది నాలుకకును, లక్ష్మీకిని, త్రి. చంచలమైన

దానికిని, అభిలాషతోగూడిన దానికిని పేరు.

లిలా : శ్రీ. ఇది ఆలింగనాది క్రీడకును, చిత్తవిక్రియా

విశేషమునకును, వినోదార్థమైన యాటకును,

శృంగార చేష్టకును పేరు.

హేలా : శ్రీ. ఇది తిరస్కారమునకును, శ్రీల

విలాసమునకును పేరు.

హోలా : శ్రీ. ఇది కల్లనకును, హోల రాజునకును పేరు.

గోలా : శ్రీ. ఇది చెలికత్తెకును, త్రి. వట్టువయైన

దానికిని. పత్రాంజనమునకును, (మనీ) నేపాళ

దేశపు మణిశిలకును, శ్రీ. గోదావరీ నదికిని, న.

మండలాకారమునకును పేరు.

అః : శ్రీ. ఇది కల్లనకును, తుమ్మెదకును పేరు.

ఆళిస్తు విశదాశయే ।

ఆళిః పంక్తౌ చ సఖ్యాం చ
సేతౌ చ పరీక్షీర్తితా ॥ (47)

కలి స్వాత్మలహే శూరే
కలిరంత్యయగే యుధి ।
ధూళి స్సంఖ్యాంతరే రేణౌ

దులిస్తు కమరే మునౌ ॥ (48)
మౌళిః కిరీటే ధమ్మిల్లేకం
కేళిద్రుమ చూడయోః ।

శాలిస్తు గంధమార్జారే
కలమాదిషు చ స్మృతః ॥ (49)

పాళిః కర్ణలతాగ్రే శ్రౌ
పంక్తావంక ప్రదేశయోః ।
పాళిః ప్రస్థే చ యూకాయాం
జాతశ్శక్తిస్త్రయమపి ॥ (50)

రిఫిల్లీ స్వాదాతపరుచౌ
వర్ష్య ముద్వర్తనాంశుకే ।
వల్లీ స్వాదజమోదాయాం
పుష్పభేదేఽపి వీరుధి ॥ (51)

పల్లీ కుటీ గ్రామకయోః
పల్ల స్తులకుసులకే ।
తల్లీ తలున్యాం తల్లస్తు
జలాధారాంతరేఽపి చ ॥ (52)

★ అథ లాంత స్త్రీవర్గః ★

కమలం సలిలే తామ్రే
జలజే క్లేమ్ని భేషజే ।

ఆళి : ఇది నిర్మలాంతఃకరణము గల వానికిని, స్త్రీ.
వృక్షాదులవరుసకును, చెలికత్తెకును, ప్రవాహాది
బంధనమునకును పేరు.

కలి : పు. ఇది వివాహమునకును, శూరునకును,
కలియుగమునకును, యుద్ధమునకును పేరు.

ధూళి : స్త్రీ. ఇది సంఖ్యాభేదమునకును, పరాగము
నకును పేరు.

దులి : పు. ఇది తాబేటికిని, దులి మహామునికిని పేరు.

మౌళి : ఇది కిరీటమునకును, కొప్పునకును, పు.
అశోకవృక్షమునకును, మగవాని జుట్టునకును పేరు.

శాలి : పు. ఇది జవ్వాది పిల్లికిని, వరి మొదలగు
సస్యములకును పేరు.

పాళి : స్త్రీ. ఇది చెవి తమ్మికిని, ఆయుధ ధారకును,
వరుసకును, ప్రదేశమునకును, కొండ చరియ
కును, పేనుకును, ముఖరోమములు గల స్త్రీకిని
పేరు.

రిఫిల్లీ : స్త్రీ. ఇది యెండయొక్క కాంతికిని వత్తికిని,
వస్త్ర విశేషమునకును పేరు.

వల్లీ : స్త్రీ. ఇది ఓమమునకును, పుష్ప విశేషము
నకును, లతకును పేరు.

పల్లీ : స్త్రీ. ఇది గుడిశెకును, అల్పగ్రామమునకును,
అ. ధాన్యపు పొణకకును పేరు.

తల్లీ : స్త్రీ. ఇది యావన స్త్రీకిని, అ. పు. తటాకము
నకును పేరు.

కమలి : న. ఇది జలమునకును, రాగికిని, పద్మము
నకును, వక్షమందలి కుడి ప్రక్కనుండు మాంస

మృగభేదేసి కమలః

కమలా శ్రీవరస్త్రియోః॥ (53)

చపలః పారదే మీనే

చోరకే ప్రస్తరాంతరే

చపలో వానరే నీచే

దుర్విసీతే నవస్థితే॥ (54)

చపలం క్షణికే శీఘ్రే

చపలశ్చికురే చలే।

చపలా కమలా విద్యు

త్పుంశ్చలీ పిప్పలీషు చ॥ (55)

ఉపలః ప్రస్తరే రత్నే

శర్కరాయాం స్ఫుతోపలా

ఉత్పలం మాంసశూత్యే స్యా

త్కుష్ఠే దీవరయోరపి॥ (56)

అనలో వసుభేదే గ్నా

వనిలో వసువాతయోః।

శకలం త్వచి ఖండే స్యా

(ద్రాగవస్త్తుని వల్కలే॥ (57)

గరళం తు విషే మానే

గరళం తృణపూలకే।

తరళ శ్చపలే షిగ్నే

హారమధ్యమణావపి॥ (58)

భాసురే చాథ తరళా

యవానీ సురయోర్మలా।

సరళః పూతికాష్ఠే స్యా

దుదారా వక్రయోరపి॥ (59)

విశేషమునకును, పు. జింకలలోని భేదమునకును,

శ్రీ. లక్ష్మికిని, ఉత్తమ శ్రీకిని పేరు.

చపలః పు. ఇది పాదరసమునకును, చేపకును,

చండయను గంధద్రవ్యమునకును, ఒక విధమగు

ఊతికిని, కోతికిని, శ్రీ. నీచునకును, దుర్మార్గున

కును, సంచరించు దానికిని, న. క్షణమునకును,

శీఘ్రమునకును, పు. జాట్టునకును, త్రి. చలించు

దానికిని, శ్రీ. లక్ష్మికిని, మెఱుపునకును, కులకు

కును, పిప్పలితీగకును పేరు.

ఉపలః పు. ఇది ఊతికిని, రత్నమునకును, శ్రీ.

మొఱపఊతికిని పేరు.

ఉత్పలః న. ఇది కౌల్బుకకైమాంసపు ఖండమును

గ్రుచ్చినయినుపకళాకకును, కుష్ఠరోగమునకును,

నల్ల కలువకును పేరు.

అవలః పు. అష్టవసువులలో నొకనికిని, అగ్నికిని పేరు.

అవిలః పు. అష్టవసువులలో నొకనికిని, వాయువున

కును పేరు.

శకలః న. ఇది చర్మమునకును, తునకకును,

రంజక ద్రవ్యమునకును, నారచీరకును పేరు.

గరళః న. ఇది విషమునకును, పరిమాణమున

కును, గడ్డిమోపునకును పేరు.

తరళః త్రి. చంచలమైన దానికిని, జారునకును,

పు. నాయకమణికిని, త్రి. మెఱయునట్టి దానికిని

శ్రీ. గంజికిని, కల్లునకును పేరు.

వరళః పు. ఇది సరళదేవదారు చెట్టునకును, త్రి.

గంభీరమైన దానికిని, తిన్నని దానికిని పేరు.

కపిలో మునిభేదే స్యా
త్పావకే పారతంత్ర్యే |
కపిలా శింశుపాయాం చ
రేణుకా గోవిశేషయోః || (60)
పుండరీక కరిణ్యాం చ
పింగే తు కపిలోన్యవత్ |

పలలం తిలచూర్ణే స్యా
త్పులలం పంకమాంసయోః || (61)
పలలో యాతుధానే స్యాత్

పటలం ఛదిషివజే |
పిటకే నేత్రరోగే చ
తిలకే చపరిచ్ఛదే || (62)

జగలః పిష్టమద్యే చ
మేదకే మదనద్రుమే |
కితవే ఛగల శ్చాగే
ఛగలీ ఛాగమాతరి || (63)

వృద్ధదారక భైషజ్యే
ఛగలం నీలవాససి |

పిప్పలో బోధివృక్షే స్యా
త్పక్షిభేదే నిరంగుళే || (64)
పిప్పలం వసనచ్ఛేద
ప్రభేదే సలిలే మతం |

కణాయాం పిప్పలీప్రోక్తా
ధవళస్సుందరే సితే || (65)
మహాక్షే చాథ ధవళీ
సౌరభేయ్యా ముదీరితా |
కువలం చోత్పలే ముక్తా
ఫలేన్యపి బదరీఫలే || (66)

కపిల : పు. ఇది కపిలమహామునికిని, అగ్నికిని,
కుక్కుకును, శ్రీ. కంపుయిరుగుదు చెట్టుకును,
రేణుకయను గంధద్రవ్యమునకును, కపిలగోవున
కును, పుండరీకమును, దిగ్గజముయొక్క భార్య
కును, శ్రీ. కపిలవర్ణముగల దానికిని పేరు.

పలల : న. ఇది తెలకపిండికిని, ఋరదకును,
మాంసమునకును, పు. రాక్షసునకును పేరు.

పటల : న. ఇది ఇంటికప్పునకును, సమూహమున
కును, కురుపుబొట్టుకును, నేత్రరోగమునకును,
నుదుటిబొట్టునకును, పరివారమునకును పేరు.

జగల : పు. ఇది పిండిచేత జేయబడిన కల్లునకును,
కల్లుమడ్డికిని, మంగచెట్టునకును, శ్రీ. మోసగాని
కిని పేరు.

ఛగల : పు. ఇది మేకకును, ఈ. శ్రీ. ఆడుమేకకును
బొడ్డిచెట్టునకును, న. నల్ల బట్టుకును పేరు.

పిప్పల : పు. రావిచెట్టునకును, పక్షివశేషముకును,
(బాతు అని కొందరు) ప్రేళ్లు లేని వానికిని, న.
గుడ్డకును, ఉదకమునకును, ఈ. శ్రీ. పిప్పలి తిగ
కును పేరు.

ధవళ : శ్రీ. ఇది సుందరమైన దానికిని, తెల్లని
దానికిని, పు. అబోతునకును, ఈ. శ్రీ. తెల్లని
యావునకును పేరు.

కువల : న. ఇది కలువకును, ముత్తైమునకును,
రేగుపండునకును పేరు.

కుశల శ్శిష్యే క్షేమ
పర్యాప్తి సుకృతేషుచ | కుశలం
ముసలం తుస్యాదయోగ్రే
ముసలీ మతా (67) తాళమూల్యా
మాఖుష్ణ్యే గృహగోధికయోరపి
నిచుళో హిజ్జలతరౌ
నిచుళస్త్తు నిచోలకే || (68)
నిచుళః కవిభేదే స్యా
ద్వానీరే స్థలవేతసే |
పిచులో ఝూబుకేతూలే
హిజ్జలే జలవాయసే || (69)
నిపులః పృథులేగ్దే
మేరు పశ్చిమ భూధరే |

తుములః కలివృక్షే స్యా
త్తుములం రణసంకులే || (70)
బహుళః కృష్ణపక్ష్యేగ్న
వసితే బహుళాగవి |
ఏలాయాం నీలికాయాం చ
బహుళః కృత్తికాసుచ || (71)
బహుళం ప్రాజ్య నభసో
ర్మాతులో మదనద్రుమే |
మాతు(ర్నా) తరి ధుత్తూరే
ప్రహిభేదేపి మాతులః || (72)
కుటిలం వాచ్యవద్యుగ్నే
కుటిలా సరిదంతరే |
జటిలస్త్తు జటాయుక్తే
జటిలా మాంసి కౌషధౌ || (73)

కుశల : శ్రీ. ఇది సేర్పరికిని, న. క్షేమమునకును,
సమృద్ధికిని, పుణ్యమునకును పేరు.

ముసల : న. ఇది రోకలికిని, ఈ. శ్రీ. నేలతాడి
చెట్టునకును, ఎలుకచెవిచెట్టునకును, బల్లికిని పేరు.

నిచుళః పు. ఇది గన్నేరు చెట్టునకును, గవిసెనకును
(బురకా) నిచుళకవికిని, నీటి ప్రబ్బ(లి) చెట్టున
కును, మెట్టప్రబ్బ చెట్టుకును పేరు.

పిచులః పు. ఇది సన్నపాకుల ప్రక్క చెట్టునకును,
దూదికిని, గన్నేరు చెట్టునకును, నీటి కాకికిని పేరు.

విపుల : శ్రీ. ఇది విస్తారమైన దానికిని, లోతైన
దానికిని, పు. మేరు పశ్చిమభాగమందలి విపుల
పర్వతమునకును పేరు.

తుముల : పు. ఇది తాండ్ర చెట్టునకును, న.
యుద్ధమందలి గొల్లునకును పేరు.

బహుళః పు. ఇది కృష్ణపక్షమునకును, అగ్నికిని,
నలుపువర్ణమునకును, శ్రీ. గోవునకును, ఏలకిలత
కును, నీలిచెట్టునకును, నిత్య బహువచనము
నకును, కృత్తికానక్షత్రమునకును, త్రి. విస్తారమైన
దానికిని, న. ఆకాశమునకును పేరు.

మాతులః పు. ఇది మంగచెట్టునకును, మేనమామ
కును, ఉమ్మెత్త చెట్టునకును, ధాన్య విశేషమునకును
పేరు.

కుటిల : త్రి. ఇది వంకరయైన దానికిని, శ్రీ. నదీ
విశేషమునకును పేరు.

జటిల : త్రి. ఇది జటలుగల దానికిని, శ్రీ. జటా
మాంసికిని పేరు.

సుతల ప్రతలా చేతి
పాతాలభువనద్వయే।
స్యాతామట్టాలికాబంధే
తతాంగుళికరే క్రమాత్॥ (74)
పిత్తళం తై జనద్రవ్యే
పిత్తళః పిత్తసంగతే।
పిత్తళాతో యపిష్పల్యాం
నిస్తలంవర్తు లే చలే॥ (75)

కుంతల స్వాద్యవే దేశే
కేశ లాంగలయోరపి।
కంబళో నాగరాజేస్యా
ర్జజప్రావరణే కృమా॥ (76)
కంబళశ్చేత్తరాసంగే
కంబళం సలిలే మతం।
శంబళం కూల పాధేయ
మత్సరేషు సమీరితం॥ (77)
కందళంతు కపాలే స్యా
దుపరాగే నవాంకురే।
కలధ్వనౌ కందళీతు
మృగవృక్ష విశేషయోః॥ (78)
పింగళ స్స్వాస్మృనౌ రుద్రే
చండాంశోః పారిపార్శ్వకే।
నిధి భేదే క పావగ్నా
పింగళః కపిలే న్యవత్॥ (79)
కర్ణికాయాం చ వేశ్యాయాం
పింగళాకుముద్గస్త్రియాం।
జంగలోజలనిర్ముక్త

సుతల : పు. ఇది సుతలమనెడి యధోలోకమున
కును, కోటవాకిటిమీది యింటికిని పేరు. ప్రతల :
పు. ఇది ప్రతలమనెడి యధోలోకమునకును,
చాచిన వ్రేళ్ళుగల హస్తమునకును పేరు.
పిత్తళ : న. ఇది ఇత్తడికిని, త్రి. పైత్యోద్రేకముగల
వానికిని, త్రి. నీటిపిష్పలికిని పేరు.

నిస్తల : త్రి. ఇది వట్టువయైన దానికిని, చలించు
దానికిని పేరు.

కుంతల : పు. ఇది యవధాన్యమునకును, కుంతల
దేశమునకును, వెండ్రుకలకును, నాగలికిని పేరు.
కంబళ : పు. సర్పవశేషమునకును, ఏనుగుమీద
పరచెడు చిత్రకంబళికిని, కంబళీపురుగునకును,
ఉత్తరీయమునకును, న. ఉడకమునకును పేరు.

శంబళ : న. ఇది ఒడ్డునకును, దారిబత్తెమునకును,
పరశ్రేయమును సహించకుండుటకును పేరు.
కందళ : న. ఇది పుట్టకును, సూర్యాదిగ్రహణమున
కును, క్రొత్తమొలకకును, అవ్యక్తమధురధ్వనికిని.
ఈ. త్రి. జింకలలోని భేదమునకును, వృక్షవశేషము
నకును పేరు.

పింగళ : పు. ఇది పింగళమునికిని, ఈశ్వరునకును,
సూర్యుని పార్శ్వమందలి దేవతావశేషమునకును,
కుబేరుని నిధి వశేషమునకును, కోతికిని, అగ్నికిని.
త్రి. పింగళవర్ణమైన దానికిని, త్రి. తామరదుద్దున
కును, వేశ్యకును, దక్షిణ దిగజముయొక్క భార్య
కును పేరు.

జంగల : పు. ఇది మరుభూమికిని, న. మాంసమున

దేశమాంసేచ జంగలం॥ (80)

మంగళం శ్రేయసి శ్వేత

దూర్వాయామపి మంగళా

సర్వార్థ రక్షణే చాపి

మంగళం మంగళః కుజే॥ (81)

కుండలం వలయే పాశే

కుండలం కర్ణ వేష్టనే

గుడూచ్యాంకాంచ (నా) నద్రౌచ

కుండలీసముదీరితా॥ (82)

స్యాన్మండలం ద్వాదశ రాజకేచ

దేశచ బింబేచ కదంబకేచ

కుష్ఠే ప్రభేదేఽప్రవ సూర్యకేచ

భుజంగ భేదేఽపి మండలస్యాత్ (83)

స్యాదర్గళం తు కల్లోలే

దండే చాంతః కవాటయోః

నిర్మలం విశదే విద్యా

న్నిర్మలాభ్యభకయోరపి॥ (84)

శౌష్ఠ్యం శృంగం మాంసస్య

పణికే పిశి తాశిని

పాంసులః పుంశ్చలే శంభౌ

ఖట్వాంగే పాంసులా భువి॥ (85)

సంకులం వాచ్యవద్వాప్తేః

విస్మయార్థే వచస్యపి

ఉజ్జ్వలం దీప్త శృంగార

విశదేషు వికాశిని॥ (86)

పంజులో వేతసా

కును పేరు.

మంగళః : న. ఇది శ్రేయస్సునకును, శ్రీ. తెల్లగరికి

కును, న. సర్వధనమును రక్షించుకొనుటకును,

పు. అంగారక గ్రహమునకును పేరు.

కుండలః : న. ఇది చక్రాకారమునకును, పాశము

నకును, చెవియాభరణమునకును, ఈ. శ్రీ. తిప్ప

తీగకును, ఎఱ్ఱకాంచనపు చెట్టునకును పేరు.

మండలః : న. ఇది ద్వాదశరాజమండలమునకును,

20 యోజనములు వైశాల్యముగల దేశమునకును,

సూర్యాదిబింబమునకును, సమూహమునకును,

కుష్ఠరోగవశేషమునకును, పరవేషమునకును. పు.

సర్పవశేషమునకును, కుక్కకును పేరు.

అర్గళః : న. ఇది పెద్ద తరంగమునకును, తలుపు

గడియకును పేరు.

నిర్మలః : శ్రీ. ఇది స్వచ్ఛమైన దానికిని, పూజచేసి

విడిచినపుష్పాదులకును, అభిషేకమునకును పేరు.

శౌష్ఠ్యం : పు. ఇది ఎండిన మాంసముల నమ్మువాని

కిని, రావణుని పురోహితునకును పేరు.

పాంసులః : పు. ఇది మిటునకును, శివునకును, శివుని

యాయుధవిశేషమునకును, శ్రీ. భూమికిని పేరు.

సంకులః : శ్రీ. ఇది వ్యాపించిన దానికిని, స్పృష్టము

కాని వాక్యమునకును పేరు.

ఉజ్జ్వలం : శ్రీ. ప్రకాశించు దానికిని, పు. శృంగార

రసమునకును, శ్రీ. స్వచ్ఛమైన దానికిని, వికసించు

దానికిని పేరు.

పంజులః : పు. ఇది ప్రబుచ్చెట్టునకును, అశోక వృక్ష

శోకలిని శేష్యుఁ

మంజులం॥ నికుంజే శబలే
మంజో జలరంకోతుః మంజులః॥ (87)

పింజలం తు హరిద్రాభే
కుశవత్రేః పింజలం॥

పుద్గల స్సందరాకారే
పుద్గల శ్చాత్మ దేహయోః॥ (88)

జంభతో దేవతాభేదే,
జంబీరే చాపి జంభలః॥
కుంభిల శ్చ్యాల్కే చోరే
శ్లోక చ్చాయాహారే ఝషే॥ (89)

చండిలో, నాపిలేఖ్యాతో
హరవాస్తుక శాకయోః॥

గ్రంధిలో గ్రంధిసహితే
కరీరద్రో వికంకతే॥ (90)

వామిలో దాంభికే వామే
రామిలో రమణో న్మరే॥
వార్తలం దుర్దినే మేలానం
దాయామపి వార్తలః॥ (91)

తండు(లాఖ్యా)లస్త్వవిదంగే స్యా
ద్వాద్వాదినికరేఽపిచ
వృషలః కథిత శ్శూద్రే
చంద్రగుప్తే చ వాజిని॥ (92)

నిష్కలస్త్వ కలాశున్యే
నష్టభీజే తు వాచ్యవత్॥
పాకలం కుష్మభ్రైషజ్యే,

మునకును, నెమ్మిచెట్టునకును పేరు.

మంజులః : న. ఇది పొదరింటికిని, త్రి. శబలవర్ణమైన దానికిని, సుందరమైన దానికిని, పు. కూకురు గడ్డంగి పిట్టకును పేరు.

పింజలః : త్రి. ఇది పచ్చని కాంతి గలదానికిని, న. దర్భగడ్డికిని పేరు.

పుద్గల : త్రి. సౌందర్యాకృతిగల దానికిని, పు. పరమాత్మకును, శరీరమునకును పేరు.

జంభలః : పు. ఈ పేరుగల బుద్ధదేవునకును, నిమ్మ చెట్టునకును పేరు.

కుంభిలః : ఇది భార్యతో బుట్టిన వానికిని, కన్నపు దొంగకును, శ్లోకార్థములను దొంగిలించిన వానికిని, మత్స్య విశేషమునకును పేరు.

చండిలః : పు. ఇది మంగలివానికిని, శివునవునకును, చక్రవర్తి కూరకును పేరు.

గ్రంధిలః : త్రి. కణుపులు గలదానికిని, పు. వెణుతురు చెట్టునకును, పుల్ల వెలగ చెట్టునకును పేరు.

వామిలః : త్రి. దాంభికునకును, ఎడమవైపుదానికిని పేరు.

రామిలః : పు. ఇది భర్తకును, మన్మథునకును పేరు.

వార్తలః : న. ఇది మేఘావరణమైన దినమునకును, పు. మసిపాత్రమునకును పేరు.

తండుల : పు. ఇది వాయువిగండమునకును, బియ్యమునకును పేరు.

వృషలః : పు. ఇది శూద్రునకును, చంద్రగుప్తుడను రాజునకును, అశ్వమునకును పేరు.

నిష్కల : త్రి. ఇది తేజోవిహీనమైన దానికిని, వీర్యపటుత్వము లేని వానికిని పేరు.

పాకలః : న. ఇది చెంగలి కోష్టునకును, పు. ఏనుగు

పాకలో కుంజర జ్వరే॥ (93)

పాచలో సాధన ద్రవ్యే
ప్యసలా నిలయోరపి |
మాచలోవంది చౌరేస్యా
ద్ధాహే రక్షసి చామయే॥ (94)

పాటల శ్వేతరక్తే స్యా
దాసుప్రహౌ చ పాటలః |

పాటలౌ పాటలాపి స్యా
దస్యాః పుష్పేపిపాటలం॥ (95)

రోహల శ్చుంఖ లాచార్యే
భవేదవ్యక్త వాచిని |

కోహళో వాద్య భేదేస్యా
త్కోహళశ్చమునావపి॥ (96)

తైతిలో గండకే ప్రాక్త
స్తైతిలం కరణాంతరే |

హేమల స్పృర్ధకారేస్యా
త్సృకలాసేశిలాంతరే॥ (97)

శ్యామలో మేచకే శ్వద్దే
కోమలం మృదులే జలే |

కామలః కాముకేరోగే
మరుదేశ వసంతయోః॥ (98)

పేశలోరుచిరే దక్షే
గోకిలోముసలే హలే |

కోకిల స్స్వాత్పరభృతి
కోకిలంబదరీఫలే॥ (99)

గారిలో లోహచూర్ణే స్యా

నకు వచ్చెడు జ్వరమునకును పేరు.

పాచలః : పు. సాధనమైన వస్తువునకును, అగ్నికిని, వాయువునకును పేరు.

మాచలః : పు. ఇది స్తుతిపాఠకునకును, దొంగ కును, మొసలికిని, రాక్షసునకును, రోగము నకును పేరు.

పాటలః : పు. ఇది శ్వేతాధిక రక్తవర్ణమునకును, ఎరజిలమ దాస్యమునకును, శ్రీ. కలిగొట్టుచెట్టున కును, న. దీని పుష్పమునకును పేరు.

లోహలః : శ్రీ. ఇది గోలుసుచేత కట్టబడినదానికిని, స్పృష్టముగామాటలాడని వానికిని పేరు.

కోహళః : పు. ఇది వాద్యవిశేషమునకును, నాట్య శాస్త్రమును చేసిన కోహళమునికిని పేరు.

తైతిలః : పు. ఇది ఖడ్గమృగమునకును, న. నాల్గవ పంచాగకరణమునకును పేరు.

హేమలః : పు. ఇది కంసాలికిని, తొండకును, బంగారుగీటు పెట్టు రాతికిని పేరు.

శ్యామలః : త్రి. నల్లని దానికిని, పు. రావి చెట్టున కును పేరు. **కోమలః** : త్రి. మృదువైన దానికిని, న. జలమునకును పేరు.

కామలః : పు. విటునకును, కామలారోగములకును, నిర్దలభూమికిని, వసంత ఋతువునకును పేరు.

పేశలః : త్రి. సుందరమైన దానికిని, సమర్థునకును పేరు. **గోకిలః** : పు. రోకటికిని, నాగటికిని పేరు.

కోకిలః : పు. ఇది కోయిలకును, న. రేగుపండుకును పేరు.

గారిలః : పు. ఇది ఉక్కు పొడుమునకును, తెల్ల

ద్గారిలో గౌరసర్వపే
ఫేనిల స్వాదరిష్టేషి
ఫేనిలంబదరీఫలే॥ (100)

మదనస్యఫలే చాపి
వాచ్యవత్సేనవత్సపి

శీవల్లాఖ్యాచ శైవాలేయే
శైలేయేషి చ శీవలం॥ (101)

శైవలం పద్మకాశ్యేవ
శైవలంచ జలంచలే

శీతలంపుష్పకాసీసే
శైలజే మలయోద్భవే॥ (102)

భవే దాసనపర్వాంచ
శీతల శ్శిశిరేఽన్యవత్

కల్లోలో హర్ష ఉల్లో లే
కల్లోలః పరి పంథిని॥ (103)

పటోల మోషధీవస్త్ర
భిదోర్జ్వత్ప్యాం పటోల్యపి

కాకోలో విషభేదే స్యా
ద్ద్రోణకాక కులాలయోః॥ (104)

తమాల స్తీలకేఖిగ్నే
తాపించే వరుణ ద్రుమే

సువేలః ప్రణతే శాంతే.
సువేలః పర్వతాం తరే॥ (105)

అవేల స్త్యపలాపే స్యా
దవేలా పూగచూర్ణకే

కపాలంశిరసోఽష్ట్ర స్యా
ద్బుటాదే శ్శుకలే వ్రజే॥ (106)

వాలకును పేరు.

ఫేనిల : పు. ఇది కుంకుడు చెట్టునకును, న. రేగు పండునకును, ఉమ్మెత్త కాయకును, త్రి. నురుగు కలదానికిని పేరు.

శీవల : న. ఇది నాచునకును, రాతిపువ్వునకును పేరు.

శైవల : న. ఇది తామరకాడకును, నాచునకును పేరు.

శీతల : న. ఇది పర్వత ధాతువిశేషమునకును, రాతిపువ్వునకును, చందనమునకును, పు. సోమేదపుచెట్టునకును, త్రి. చల్లనిదానికిని పేరు.

కల్లోల : పు. సంతోషమునకును, గొప్ప తరంగము నకును, త్రి. శత్రువునకును పేరు.

పటోల : న. ఇది ఓషధి విశేషమునకును, ఘూర్జర దేశపు పట్టు వస్త్రమునకును, ఈ. స్త్రీ. చేతిపొట్టు చెట్టుకును పేరు.

కాకోల : పు. ఇది గరళ విశేషమునకును, బొంత కాకినికి, కుమ్మరివానికిని పేరు.

తమాల : పు. ఇది నుదుటి బొట్టునకును, ఖడ్గమృగమున కును, చీకటి మానికిని, ఉలిమిడి చెట్టునకును పేరు.

సువేల : త్రి. ఇది నమునకును, శాంతునకును, పు. సువేలాద్రికిని పేరు.

అవేల : పు. ఇది మోసపు మాటకును, పోకచెక్కల గుండకును పేరు.

కపాల : న. ఇది పుట్టెకును, కుండముదలగు వాటి పెంకునకును, సమూహమునకును, కుష్మరోగ

కుష్ఠరోగవిశోష చ
గోపాలోగోప భూపయోః |
కిట్టాల స్తామ్రకలశే
కిట్టాలోలోహగాథకే || (107)

పాతాళంనాగలోకేస్యా
త్పాతాళం బడబానలే |
ప్రవాళోవల్లకీదండే
విద్రుమే నవపల్లవే || (108)

అరాళః కుటిలేన్ద్ర
రసేనమదదంతిని |
కరాళోదంతురే తుంగే
కరాళం చ కురేరకే || (109)

కరాళా ధూణత్తైలేపి
కరాళోభీషణ్యన్యవత్ |
శృగాలో జంబుకే దైత్యే
శృగాలీండమరే విదుః || (110)

కులాలః కుంభకారే స్యా
త్కుక్కుభే కాశకే పి చ |
కుడ్డాలోయుగపత్రే స్యా
త్కుడ్డాలో భూమిదారకే || (111)

బిడాలోనేత్రపిండే చ
బిడాలోపిమ్యూంతరే |
జంబాలం శైవలే పంకే
కీలాలంరుధిరేజలే || (112)

వంతాలశూరయద్దే స్యా
న్నాకాయాం చ శనిత్రకే |
ఆభీలం చైవ కృత్రే స్యా
దాభీలం చ భయానకే || (113)

భేదమునకును పేరు.

గోపాల : పు. గొల్లవానికిని, రాజునకును పేరు.

కిట్టాల : పు. ఇది రాగిపాత్రమునకును, ఇనుప
చిట్టమునకును పేరు.

పాతాళః న. ఇది పాతాళలోకమునకును, ఖడబాగ్ని
కిని పేరు.

ప్రవాళః పు. ఇది వీణాదండమునకును, పగడము
నకును, చిగురుతాకునకును పేరు.

అరాళః (తి. వక్రమైనదానికిని, పు. ధూపద్రవ్యము
నకును, మదపుబేనుగునకును పేరు.

కరాళః (తి. ఇది మిట్టపండ్ల వానికిని, ఉన్నతమైన
దానికిని, న. గగ్గరచెట్టునకును పేరు. పు. అందుగ
బంకవలన దీయబడిన నూనెకును, త్రి. భయంకర
మైన దానికిని పేరు.

శృగాలం : పు. ఇది నక్కకును, రాక్షసునకును.
ఈ. శ్రీ. దేశోపద్రవమునకును పేరు.

కులాలం : పు. ఇది కుమ్మరి వానికిని, గంపపులుగు
నకును, గుడ్లగూబకును పేరు.

కుడ్డాం : పు. ఇది దేవకాంచనపు చెట్టునకును,
గుర్దలికిని పేరు.

బిడాం : పు. ఇది కనుగ్రుడ్డునకును, పిల్లికిని పేరు.

జంబాలం : న. ఇది నాచునకును, బురదకును పేరు.

కీలాం : న. ఇది నెత్తురునకును, జంమునకును పేరు.

వంతాలం : పు. ఇది శూరుల యుద్ధమునకును,
ఓడకును, తవ్వకమునకును పేరు.

ఆభీలం : న. ఇది కష్టమునకును, భయానక రసము
నకును పేరు.

నాభీలం నాభిగర్భాండే
వంక్షణేవోత్త మస్త్రియాంః
ఉత్కుల్లః కరణే స్త్రీణా
ముత్తాలే చ వికస్వరే || (114)
శయాళు స్వా దజగరే
నిద్రాశీలేఽపి కుక్కురే
శ్రద్ధాళు ర్దే హదిన్యాంచ
శ్రద్ధావతి తువాచ్యవత్ || (115)
లాంగూలం మేహ నే పుచ్చే
శార్దులో రాక్షసాంతరే
వ్యాఘ్రే చ పశుభేదే చ
సత్త మేతూత్తరస్థితః || (116)
వాతూలో వాత సంఘాతే,
వాతలే మారుతాసహే

కుకూలం శంకు సంక్లిర్ణ
శ్వభ్రే చాపితుషానలే || (117)
కుకూల స్వాద్దుకూలంతు
క్షామే సూక్ష్మాంశుకేఽపిచ |
జంబూలో జంబు విటపే
జంబూలః క్రకచ ఛదే || (118)
చత్వాలో హోమ
కుండేస్యా ద్ధగ్రే ర్భే
చోత్తల ఉత్కుచే | శ్రేష్ఠేఽపి
వికరాశేఽపి స్వాదుత్తల ప్లవంగమే |
చూడాలా తూచ్ఛటాయాం స్వా
చూడావతి తు వాచ్యవత్ |
విశాలాత్త్విం ద్రవారుణ్యాం

నాభీల : న. ఇది నాభిలోని కంఠికిని, ఉత్తమ
స్త్రీలయొక్క యూరుసంధికిని పేరు.

ఉత్కుల్ల : పు. స్త్రీల రతి బంధవిశేషమునకును, (తి.
అధికమైన దానికిని, వికసించిన దానికిని పేరు.

శయాళు : పు. ఇది కొండచిలువకును, (తి. నిద్రించు
స్వభావము గల దానికిని, కుక్కుకును పేరు.

శ్రద్ధాళు : స్త్రీ. ఇది వేవిళ్ళుగల స్త్రీకిని, (తి. శ్రద్ధగల
దానికిని పేరు.

లాంగూల : న. ఇది శిశ్నమునకును, తోకకును పేరు.

శార్దుల : పు. ఒక రాక్షసునకును, పెద్ద పులికిని,
శరభమృగమునకును, సమాసోత్తరపదమైనపుడు
శ్రేష్ఠునకును పేరు.

వాతూల : పు. ఇది వాయుసమూహమునకును,
(తి. వాతపదార్థమునకును, వాయువును సహించని
దానికిని పేరు.

కుకూల : న. పశువులను కట్టుటకై గనీగతో నాటిన
గుంటకును, పు. ఉమకనిప్పునకును పేరు.

దుకూల : న. ఇది పట్టుబట్టుకును, సన్నపు బట్టుకును
పేరు.

జంబూల : పు. ఇది నేరేడు చెట్టునకును, మొగలి
చెట్టునకును పేరు.

చత్వాల : పు. హోమకుండమునకును, గర్భము
నకును పేరు.

ఉత్తల : (తి. అధికమైన దానికిని, శ్రేష్ఠమైన దానికిని,
మిగుల విశాలమున్ను, పొడవున్ను, గలదానికిని పేరు.

చూడాల : (తి. ఇది గుండ్రతుంగముస్తకును, (తి.
జాట్టుగల దానికిని పేరు.

విశాలా : స్త్రీ. ఇది పెద్దపాపర చెట్టునకును,

విశాల్ జ్ఞ యినీపురి॥ (120)

విశాల్ వృక్షభేదేపి

విశాలః పృథులే న్యవత్

మేఖలా ఖడ్గ బంధే స్వా

త్కాంచీ శైలనితంబయోః॥ (121)

శృంఖలాపుంస్కృత్వస్త్ర

బంధేపి నిగళేఽపి చ

కుచేలా విద్వపర్ణాంస్యా

త్కృచేలస్తు కువాససి॥ (122)

అచలా వసుధాయాంస్యా

దచలశ్చైల కీలయోః

చంచలాతు తటిల్లక్ష్య

శృంచలః కాముకేఽనిలే॥ (123)

ఇల్వలా స్తారకాభేద

ఇల్వరోదైత్యమత్స్యయోః

పిచ్చిలా శాల్మలీసింధు

భేద పోతకి కాసు చ॥ (124)

పిచ్చిలాశింశుపాయాంచ

పిచ్చిరో విజలేఽన్యవత్

సప్తలా పాటలౌగుంజా

నవమాలిక యోరపి॥ (125)

భవేచ్ఛర్మ కషాయాంచ

మహిళా భీరు గుండ్రయోః

సిద్ధలామత్స్య చూర్ణస్యా

త్సిద్ధలశ్చ కిలాసిని॥ (126)

సంధిలాతుసురంగాయం

ఉజ్జయినీ పట్టణమునకును, పు. వృక్ష విశేషమునకును, త్రి. విస్తారమైన దానికిని పేరు.

మేఖలా : శ్రీ. జారకుండుటకు చేతికిని కత్తిపిడికిని గట్టిన త్రాటికిని, మొలనూలికిని, పర్వత మధ్య భాగమునకును పేరు.

శృంఖల : శ్రీ. ఇది పురుషుల మొలత్రాటికిని, (లేక, పటకా) గొలుసునకును పేరు.

కుచేలా : శ్రీ. ఇది పాట చెట్టునకును, పు. పాత గుడ్డకును పేరు.

అచలా : శ్రీ. ఇది భూమికిని, పు. పర్వతమునకును, ఆవునుకట్టెడు కొయ్యకును పేరు.

చంచలా : శ్రీ. ఇది మెఱుపునకును, లక్ష్మికిని, పు. విటునకును, వాయువునకును పేరు.

ఇల్వలా : శ్రీ. (నిత్యఖహవచనం) మృగశిరా నక్షత్రమునకు మీదనుండు ర్చమక్కలకును, పు. ఇల్వలుడను రాక్షసునకును (వాతాపిసోదరుడు), మత్స్య విశేషమునకును పేరు.

పిచ్చిలా : శ్రీ. ఇది ఖూరుగ చెట్టునకును, పిచ్చిలా నదికిని, అడుపిచ్చకకును, ఇరుగుడు చెట్టునకును, త్రి. జిడ్డుగల దానికిని పేరు.

సప్తలా : శ్రీ. ఇది కలిగిగొట్టు చెట్టునకును, పూసగురెందచెట్టునకును, విరజాజిచెట్టునకును, సంఖరేణి చెట్టునకును పేరు.

మహిళా : శ్రీ. ఇది శ్రీకిని, ప్రేంఖణపు చెట్టునకును పేరు.

సిద్ధలా : శ్రీ. ఇది రొయ్యపప్పునకును, త్రి. శోబెల రోగికిని పేరు.

సంధిలా : శ్రీ. ఇది కన్నమునకును, నదికిని

నదీ మందిరయోరపి
రసాలామార్జితాయాంస్యా
జ్జిహ్వ దూర్వా విదారిషుః (127)
రసాలం స్థిల కే చోలే
రసాల శ్చేక్షమాతయోః।

విమలా శీతలాయాంస్యా
ద్యువో భేదే చ నిర్మలే (128)
విమలేచామలా లక్ష్యా
మమలం విశదే భ్రకే।

శ్రీఫలీ నీలికా ధాత్ర్య
ర్మాలారే శ్రీఫలస్పృతః (129)
ఫాతిలీవాగురాయాం స్యా
న్నారీమృత్యాత్రభేదయోః।
జాంగలీ శూకశింబ్యాంస్యా
జ్జ్వాలశ్చ కపింజలే (130)
లాంగలీ జలపిప్పల్యాం
లాంగలంకుసుమాంతరే।
సీరేఽపి లాంగలం తాళ
గృహదారువిశేషయోః (131)
అంగుళీ కరశాఖాయాం
కర్ణికాయాం గజస్య చ।
జాంగులీ విషవిద్యాయాం
జాంగులం జాలినీఫలే (132)
కదళీ వైజయంత్యాం చ
రంభాయాం హరిణాంతరే।

గృహమునకును పేరు.

రసాలా : శ్రీ. ఇది పెఱుగులో ననేక ద్రవ్యములు
గూర్చి చేసిన భోజన పదార్థమునకును, నాలుక
కును, గరికెకును, తెల్లనేలగుమ్ముడు చెట్టునకును,
న. అందుగబంతో జేసిన ధూపద్రవ్యమునకును,
బాలింతబోలునకును, పు. చెఱుకునకును,
మామిడి చెట్టునకును పేరు.

విమలా : శ్రీ. ఇది సోమేంద చెట్టునకును, నిర్మల
మైన భూవిశేషమునకును, త్రి. నిర్మలమైన దానికిని
పేరు.

అమలా : శ్రీ. ఇది లక్ష్మీకిని, త్రి. స్వచ్ఛమైన దాని
కిని, న. అభ్రక ధాతువునకును పేరు.

శ్రీఫలీ : శ్రీ. ఇది నీలిచెట్టునకును, ఉసిరిగ చెట్టున
కును, అ. పు. మారేడు చెట్టునకును పేరు.

ఫాతిలీ : శ్రీ. ఇది వలకును, శ్రీకిని, మంటికుండల
లోని భేదమునకును పేరు.

జాంగలీ : శ్రీ. ఇది దూలగొండి చెట్టునకును, పు.
కాటుగ పిట్టకును పేరు.

లాంగలీ : శ్రీ. నీటి పిప్పలికిని, న. పుష్ప విశేషము
నకును, నాగటికిని, తాడి చెట్టునకును, ఇంటి
దూలములలోని భేదమునకును పేరు.

అంగుళీ : శ్రీ. ఇది వ్రేలికిని, గజతుండాగ్రభాగమున
కును పేరు.

జాంగులీ : శ్రీ. ఇది విషమును దింపెడి మంత్ర
విద్యకును, న. వీరకాయకును పేరు.

కదళీ : శ్రీ. ఇది టెక్కిమునకును, అరటి చెట్టున
కును, జింకలలోని భేదమునకును, అ. శ్రీ. బూరుగ

ఉదాహరణలీ (బ్రాహ్మీ)
డింబికా సు చ కథ్యతే॥ (133)

నకులీ కుక్కులీ మాంసో
ర్మకులః పాండవే పశా

నాకులీకుక్కులీ కందే
నాకులీచవ్యరాస్తయోః॥ (134)

నైపాళీ నవమాలీ మ
నశ్శిలాసువహసు చ

తాంబూలీ నాగవల్యాంచ
తాంబూలం క్రముక్తేపిచ॥ (135)

పాంచాలీ పుత్రికారీత్యః
పాంచాలో జన దేశయోః

శాలమీ తరుభేదే స్వా
ద్వీపభేదేపి శాలమీ॥ (136)

కేవలీ జ్ఞానభేదే స్వా
త్సేవలం చైక కృత్స్నయోః

స్థితే కేవలం ప్రోక్తం
కేవలః కుహనే క్వచిత్॥ (137)

కాహళీ తు తరుణ్యాంచ స్వా
త్కాహళం భృశశుష్కయోః

వార్యభాండ విశేష తు
కాహళా కాహళః ఖలీ॥ (138)

గండ్లీ వరలా భద్రా
శరీష కథితా బుధైః

అంజలీం కుడుపే విద్యా
దంజలిః కరసంపుటే॥ (139)

చెట్టునకును పొన్నగంటి కూరకును. దుండిగపు
చెట్టునకును పేరు.

నకులీ: శ్రీ. ఇది కోడి పెట్టుకును, జటామాంసికిని,
అ. పు. నకులునకు, ముంగిసకును పేరు.

నాకులీ : శ్రీ. ఓషధి విశేషమునకును, చవ్యమను
గంధద్రవ్యమునకును, దుంపరాస్త్రమునకును పేరు.

నైపాళ : శ్రీ. ఇది విరజాజి చెట్టునకును, నేపాళ
దేశపు మణిశిలకును, నల్లపువ్వుల వావిలి చెట్టున
కును పేరు.

తాంబూలీ: శ్రీ. ఇది ఆకు తీగకును, న. పోకచెక్క
కును పేరు.

పాంచాలీ : శ్రీ. ఇది వస్త్రాదులచేత జేయబడిన
బొమ్మకును, పాంచాలీరీతికిని, అ. పు. పాంచాల
దేశపు మనుష్యునకును, ఆ దేశమునకును పేరు.

శాలమీ : శ్రీ. ఇది బూరుగ చెట్టునకును, శాలమీ
ద్వీపమునకును పేరు.

కేవలీ: శ్రీ. ఇది జ్ఞానవిశేషమునకును, న. ఒక్కటి
యనుటకును, అంతయుననుటకును, త్రి. నిర్ల
యింపబడిన దానికిని, పు. కుత్సితమనకును పేరు.

కాహళీ: శ్రీ. ఇది యౌవన శ్రీకిని న. అతిశయము
నకును, త్రి. ఎండిన దానికిని, శ్రీ. వాయించు
కుండకును, త్రి. దుర్మార్గునకును పేరు.

గండ్లీ: శ్రీ. ఇది కందిరీగకును, భద్రముస్తకును,
ఉమ్మెత్త చెట్టునకును పేరు.

అంజలీ : శ్రీ. ఇది మానెడు ప్రమాణమునకును,
దోసిలికిని పేరు.

★ అథలాంత శ్చతుర్వర్ణః ★

మదకల స్సాన్మత్తేభే
మదేనావ్యక్త వాచి చ
భవేత్కలకల స్పర్శ
రసే కోలాహలేఽపి చ॥ (140)

స్పృతో విచికిలో మల్లీ
ప్రభేదే దమనేఽపి చ॥
బృహన్నలో గుడాకేశే
మహాపాటగళేఽపి చ॥ (141)

పరిమళో విమర్దే చ
స్యాన్మనోహరగంధవత్
రతోప మర్దవికన
ద్వేహరాగిది సౌరభే॥ (142)

యవఫలస్పృతో వేణౌ
మాంసీకుటజయోరపి
ముక్తాఫలం తు కర్పూరే
మౌక్తకేలవలీఫలే॥ (143)

సదాఫల స్కంధఫలే
నారికేళేఘృదుంబరే
విదుః కర్మఫలంకర్మ
రంగ కర్మవిపాకయోః॥ (144)

మృత్యుఫలో మాహాకాలే
కదళ్యాం మృత్యుఫల్యపి
భవేద్వాయుఫలం శక్ర
కార్ముకే కరకేఽపి చ॥ (145)

హాలాహలో విషే జ్యేష్ఠ్యాం
హయాలాలాహ్వయోరగ్గ్
కుతూహలం కౌతుకే స్యా

మదకలః పు. ఇది మదపుతేనుగునకును, మదము
చేత వ్యక్తముగాని మాటకును పేరు.

కలకలః పు. ఇది యక్షదూపమునకును, కోలా
హల ధ్వనికిని పేరు.

విచికిలః పు. ఇది మల్లి చెట్లలోని భేదమునకును,
దమనమునకును పేరు.

బృహన్నలః పు. అర్జునునకును, పెద్దకిక్కినగడ్డికిని
పేరు.

పరిమళః పు. పరిమళద్రవ్య సమ్మేళనమునకును,
సువాసనకును, రతిసమ్మర్దమువలన పుట్టిన
చందనాదుల పరిమళమునకును పేరు.

యవఫలః పు. ఇది వెదురునకును, జటామాంసి
కిని, కొడిశచెట్టునకును పేరు.

ముక్తాఫలః న. ఇది కప్పురమునకును, ముత్తైము
నకును, వెన్నెలతీగయొక్క పండునకును పేరు.

సదాఫలః పు. ఇది కుక్కమేడిచెట్టునకును, కొబ్బరి
చెట్టునకును, మేడి చెట్టునకును పేరు.

కర్మఫలః : న. ఇది కర్మరంగ ఫలమునకును,
కర్మఫలమునకును పేరు.

మృత్యుఫలః పు. ఇది ముషిణిచెట్టునకును, ఈ. శ్రీ.
అరబి చెట్టునకును పేరు.

వాయుఫలః న. ఇది ఇంద్రధనస్సునకును, వడగలి
కిని పేరు.

హాలాహలః : పు. ఇది విషమునకును, బల్లికిని.
నల్లకెళ్ళపామునకును పేరు.

కుతూహలః : న. ఇది ఉల్కాహమునకును, త్రి.

(త్రుశస్త్రే చ కుతూహలం (146) శ్రేష్ఠమైన దానికిని పేరు.

దళామళం దమనకే

తథామరువకేఽపి చ

మహాబలం సీనకేఽపి

బలాధ్యేఽపి సమీరణే॥ (147)

భవేదతి బలాయాం చ

ఖతమాలో బలాహతే

ధూమేఽపి

కందరాళ స్వాత్పర్కటీ

గర్గ భాండయోః॥ (148)

మహాకాళస్త్రిణయణే

కింపాకే ప్రమథాంతరే

మహానీలో భృంగరాజే

మణి నాగవిశేషయోః॥ (149)

భవేద్భూహఫలాభిఖ్యా

మల(పూ)యా నీప వృక్షయోః

జలాంచలం స్మృతం వారి

నిర్గమే శైవలేఽపి చ॥ (150)

గండ్వశైలో లలాటే స్వా

చ్యుతస్థూలోపలే గిరిః

ఉలూఖం గుగ్గులు ద్రా

ఖండన్యర్దేఽప్యూలూఖం॥ (151)

చక్రవాహోఽద్రిభేదేస్వా

చక్రవాళం తు మండలే

స్మృతః పోటగళః కాశే

నళే పోట గళో ఝషే॥ (152)

హస్తమిల్క్యభ్రమాతంగే

దళామలః న. ఇది దమనమునకును, మరువము
నకును పేరు.

మహాబలః న. ఇది సీనమునకును, త్రి. బలవంతున
కును, పు. వాయువునకును, త్రి. అతిబలయను
చెట్టునకును పేరు.

ఖతమాళః పు. ఇది మేఘమునకును, పొగకును
పేరు.

కందరాళః పు. ఇది జువ్విచెట్టునకును, కలజువ్వి
చెట్టునకును పేరు.

మహాకాళః పు. ఇది శివునకును, ముషిణి చెట్టు
కును, ప్రమథ గణములో నొకనికిని పేరు.

మహానీలః పు. ఇది గుంటగలగరచెట్టునకును,
నీలమణికిని, మహానీలమను దేవయోని సర్పము
నకును పేరు.

బహుఫలః పు. ఇది బ్రహ్మమేడిచెట్టునకును,
కడిమిచెట్టునకును పేరు.

జలాంచలః న. ఇది నీరుపోయెడి తూమునకును,
నాచునకును పేరు.

గండ్వశైలః పు. ఇది నుదుటికిని, పర్వతమునుంచి
జారిన పెద్దఊతికిని పేరు.

ఉలూఖః న. ఇది గుగ్గిలపు చెట్టునకును, తోటి
కిని పేరు.

చక్రవాళః పు. లోకాలోకపర్వతమునకును, న.
వర్తలాకారమునకును పేరు.

పోటగళః పు. ఇది రెల్లునకును, కిక్కిన గడ్డికిని,
చేపకును పేరు.

హస్తమిల్క్యః పు. ఇది ఐరావతమునకును, విఘ్నేశ్వ

హస్తి మల్గో వినాయకే
భస్మతూలో గ్రామకూటే ।
పాంశువర్షే హిమే ౨ పి చ ॥ (153)
వాతకేళిః కలాలాపే
షిద్ధానాం దంతలేఖనే ।
కమండలు స్వాత్మరకే
పర్మిటీ పాదపీఠే చ ॥ (154)
అక్షమాలాక్ష సూత్రేస్యా
దరుంధత్యా మపి స్మృతా ।
మణిమాలా స్మృతా హరే ।
స్త్రీణాందంతక్షతాంతరే ॥ (155)
ధ్వనిలాలా స్మృతా వేణౌ
కాహళా వీణయోరపి ।
రజస్వలాపుష్పవత్యాం
పైరిభేతు రజస్వలః ॥ (156)
ఏకాష్ఠీలా మపి ప్రాహు
శ్చివమల్లోషధీభిదోః ।
అతిబలా బలాభేదే
ప్రబలే తిబలో మతః ॥ (157)
భద్రకాళీ తు గంధోఽశ్యా
ముమాయా మోషధీభిది ।
హరిలాళీనభోరేఖా
దూర్వాఖడ్గలతాసు చ ॥ (158)
అంకపాళీస్మృతా కోట్యాం
ధాత్రికా పరిరంభయోః ।
గంధఫలీ ప్రియంగోస్యా
త్కీరకే చంపకస్య చ ॥ (159)

రునకును పేరు.
భస్మతూలః పు. ఇది గ్రామసమూహమునకును,
తుంపులులవర్షమునకును, మంచునకును పేరు.
వాతకేళిః పు. ఇది తుమ్మెదకును, విటులయొక్క
దంతక్షతమునకును పేరు.
కమండలుః పు. ఇది సన్యాసులయుదకపాత్రము
నకును, జువ్విచెట్టునకును పేరు.
అక్షమాలా : స్త్రీ. ఇది రుద్రాక్షమాలికకును,
అరుంధతికిని పేరు.
మణిమాలా : స్త్రీ. రత్నమాలికకును, స్త్రీల దంత
క్షతాభేదమునకును పేరు.
ధ్వనిలాలాః స్త్రీ. ఇది వెదురునకును, బూరాకును,
వీణకును పేరు.
రజస్వలా : స్త్రీ. ఇది రజస్వలా స్త్రీకిని, పు. దున్న
పోతునకును పేరు.
ఏకాష్ఠీలా : స్త్రీ. ఇది ఒక పుష్పపు చెట్టునకును,
పాటచెట్టునకును పేరు.
అతిబలా : స్త్రీ. ఇది చిట్టాముదపు చెట్లలోని
భేదమునకును, త్రి. బలవంతునకును పేరు.
భద్రకాళి : స్త్రీ. ఇది కందిరీగకును, పార్వతికిని,
ఓషధి విశేషమునకును పేరు.
హరిలాళి : స్త్రీ. ఇది అకాశపురేఖకును, గరికెగడ్డికిని,
పెద్ద కత్తికిని పేరు.
అంకపాళి : స్త్రీ. ఇది వేదికయును శాకవిశేషమున
కును, పెంపుడు తల్లికిని, అలింగమునకును పేరు.
గంధఫలీ : స్త్రీ. ఇది ప్రేంకణపు చెట్టునకును,
సంపంగి మొగ్గకును పేరు.

★ అథలాంతః పంచవర్గః ★

అనుతీబల ఇత్యాఖ్యా
కన్యాపాలక యజ్ఞస్థానః |

అనుతీబలః పు. ఇది శూద్రజాతివిశేషమందు పుట్టిన
కన్యాపాలుడనువానికిని, యజ్ఞముజేసిన వానికిని
పేరు.

స్యాత్పాండు కంబలశ్చేత
కంబలే చ శిలాంతరే || (160)

పాండుకంబలః పు. ఇది తెల్లని కంబళికిని, శిలా
విశేషమునకును పేరు.

ఏకకుండల ఇత్యేష

ఏకకుండలః పు. ఇది బలరామునకును, కుబేరు
నకును పేరు.

సౌనందిని ధనాధిపే

ఉద్ధండపాలః పు. ఇది సర్పవిశేషమునకును, మత్స్య
విశేషమునకును పేరు.

భవే దుద్దండ పాలస్తు

కృపేటపాలః పు. ఇది ఓడతెడ్డునకును, సముద్రము
నకును పేరు.

సర్ప మత్స్య ప్రభేదయోః || (161)

కృపేట పాలమిచ్చంతి

సురతతాతః శ్రీ. ఇది తార్బుడకత్తెకును, శిరమున
దూతికాయాం శిరస్రజి || (162) ధరించు పుష్పమాలకును పేరు.

కేనిపాతసముద్రయోః |

భవేత్సరత తాళీ తు

దూతికాయాం శిరస్రజి || (162)

★ అథవాంత ఏకవర్గః ★

వంప్రచే తసిజానీయా

వః పు. ఇది వరుణదేవునకును, అవ్య. ఇదార్థము
నకును పేరు.

దివార్దే చ తదవ్యయం |

స్వః ఇది జ్ఞాతికిని, ఆత్మకును, (తాను) ధనము
నకును, త్రి. తనసంబంధమైన దానికిని పేరు.

స్వంజ్ఞాతా వాత్మ ధనయో

రాశ్మీయే చ ప్రచక్షతే || (1)

★ అథవాంతో ద్వివర్గః ★

భవస్సం సార సంప్రాప్తి

భవః పు. ఇది సంసారమునకును, హిందుకును,
శుభమునకును, శివునకును, పుట్టువునకును పేరు.

శ్రేయ శృంకరజన్మసు |

దవ, దావః పు. ఈరెండును అరణ్యమందుబుట్టెడు
దవానలమునకును, వనమునకును పేరు.

దవో దావ ఇవఖ్యాతో

వనాగ్నివన యోరపి || (2)

ద్రవః ప్రద్రావరసయో

ద్రవః పు. ఇది పరుగెత్తుటకును, నీరుగా నుండు
పదార్థమునకును, గమనమునకును, శ్రీపురుషుల
విహారక్రీడకును, పరిహాసమునకును పేరు.

ర్గతౌ సర్వణివిద్రవే |

ధవః పత్యానరే ధూర్తే

ధవః పు. ఇది పెనిమిటికిని, మనుష్యునకును,

వృక్షభేద్యేపి కీర్తితః॥ (3)

జవోవేగిని వేగేన్య

దోద్ధ్రపుష్పే జవామతా

లవో లేశే విలాసే చ

చేదనే రామనందనే॥ (4)

ష్టవః కారండవే భోకే

కులకే బేలకే కపా

శబ్దేష్టత గతా శ్లక్షే

చండాల జలకాకయోః॥ (5)

ష్టవం గంధతృణే ప్రోక్తం

క్షైపర్తీ ముస్తకేఽపి చ

హవో యజ్ఞేతథా హ్వనే

నిదేశేఽపి హవో మతః॥ (6)

శవో మృతే శవం నీరే

సవ స్సంధానయజ్ఞయోః

క్షవః క్షుతే రాజికాయాం

నవంనవ్యేస్తవే లిరుః॥ (7)

ధృక్కిలే శివేశంకావ

సాయోగే వలే మునా

ధ్రువామూర్వాశాల పర్ణ్యో

ర్గీలి సృగ్ధృదయోరపి॥ (8)

ధ్రవంతు నిశ్చితే తర్గే

నిశ్చలే శాశ్వతేఽన్యవత్

విటునకును, నందివృక్షమునకును పేరు.

జవ : త్రి. ఇది వేగముగలదానికిని, పు. వేగమునకును, శ్రీ. దాసాని చెట్టునకును పేరు.

లవ : పు. ఇది స్వల్ప పరిమాణమునకును, విలాసమునకును, తుంపుటకును, రాముని పుత్రునకును పేరు.

ష్టవ : పు. ఇది నీటికోడికిని, కప్పకును, పుష్పవృక్ష విశేషముకును, తెప్పకును, కోతికిని, ధ్వనికిని, దాటుటకును, జాబ్బిచెట్టుకును, మాదిగవానికిని, నీటికాకికిని, న. వాసన గడ్డికిని, తుంగముస్తలలోని భేదమునకును పేరు.

హవ : పు. ఇది యజ్ఞమునకును, పిలచుటకును, అజ్ఞకును పేరు.

శవ : పు. ఇది పీనుగునకును, నీటికిని పేరు.

సవ : పు. ఇది కూర్చుటకును, యజ్ఞమునకును పేరు.

క్షవ : పు. ఇది తుమ్మునకును, నల్లవాలకును పేరు.

నవ : త్రి. ఇది నూతనమైన దానికిని, న. స్తుతికిని పేరు.

ధ్రువ : పు. ఇది మేకునకును, శివునకును, మొరడునకును, అష్టపస్త్రపులలో నొకనికిని, ధ్రువనామయోగమునకును, మణ్ణిచెట్టునకును, ధ్రువమునికిని, శ్రీ. చాగచెట్టునకును, ముయ్యాకుపొన్నచెట్టునకును, ధ్రువాగానమునకును, వటుపత్రాకారమగు యజ్ఞపాత్ర విశేషమునకును, త్రి. నిశ్చయింపబడినదానికిని, ఊహింపబడినదానికిని, చలించని

స్రువాఖ్యా సల్లక్సీమూర్ధ్యా
 స్రుగ్ధోదేమ చ విశ్రుతః॥ (9)
 శివం మోక్షే సుఖభద్రే
 సలిలే చ శివోహరే।
 వేదే యోగాంతరే కీలే
 వాలుకే గుగ్గులావపి॥ (10)
 పుండరీక ద్రుమే చాథ
 శివా రూటమలౌషధా।
 అభయామలకీగారీ
 క్రోశ్మీ సక్తుఫలాసు చ॥ (11)
 దివంస్వర్గేఽంత రిక్షే చ

శ్రీవష్ణండేఽప్యపారుషే।

జీవో వృక్షప్రభేదే స్యా
 జ్జీవః ప్రాణినిగీషృతా॥ (12)
 జీవః ప్రాణో ప్రాణధృతౌ
 జీవాత్మ స్యపి కీర్తితః।
 జీవాజీవంతికా భూమీ
 మార్ద్యశంజిత వృత్తిషు॥ (13)
 వచాయా మపి జీవా స్యా
 జ్జీవం స్యాజ్జీవితేఽపి చ।
 భావ స్వభావేఽభిప్రాయే
 చేష్టాసంతా త్మజన్మను॥ (14)
 క్రియాలీలా పదార్థేషు
 బుధ జంతు విభూతిషు।

దానికిని, స్థిరమైన దానికిని పేరు.

గ్రువః పు. ఇది అందుగు చెట్టుకును, చాగచెట్టునకును, హోమపాత్ర విశేషమునకును పేరు.

శివః న. ఇది మోక్షమునకును, సుఖమునకును, మంగళమునకును, జలమునకును, పు. శివునకును, వేదమునకును, శివనామయోగమునకును, మేకునకును, ఇనుమునకును, గుగ్గిలపు చెట్టునకును, పుండరీక మను వృక్షమునకును, శ్రీ. ఓషధి విశేషమునకును, కరక చెట్టునకును, ఉశిరిగచెట్టునకును, పార్వతికిని, ఆడు నక్కకును, జమ్మి చెట్టునకును పేరు.

దివః న. ఇది స్వర్గమునకును, ఆకాశమునకును పేరు.

శ్రీవః పు. ఇది నపుంసకునకును, పౌరుషహీనునకును పేరు.

జీవః పు. ఇది వేగిమ్రానికిని, ప్రాణముగల దానికిని, బృహస్పతికిని, ప్రాణమునకును, ప్రాణములను ధరించుటకును, జీవాత్మకును, శ్రీ. పాల కూరకును, భూమికిని, వింఠీనారికిని, భూషణ ధ్వనికిని, జీవనార్థవ్యాపారమునకును, వసకును, న. బ్రతుకుటకును పేరు.

భావః పు. ఇది స్వభావమునకును, అభిప్రాయమునకును, చేష్టకును, ఉండుటకును, ఆత్మకును, పుట్టుగకును, క్రియకును, విలాసమునకును, శబ్దార్థమునకును, విద్వాంసునకును, జంతువునకును, సంపదకును పేరు.

దేవ స్సురే ఘనే రాజ్ఞి

దేవ మాఖ్యాతిమింద్రియే॥ (15)

దేవీ భట్టారికాయాం చ

తేజనీ స్ఫుక్కయోరపి

సత్వంగుణే పిశాచాదౌ

బలేద్రవ్య స్వభావయోః॥ (16)

ఆత్మత్వే వ్యవసాయే చ

చిత్తే ప్రాణోఽఘ జంతుఘ

సాంత్యం సామనిదాక్షిణ్యే

కణ్వం పాపే మునౌ విదుః॥ (17)

కణ్వం పాపే సురాబీజే

బిల్వంతు శ్రీపలే శలే

తత్త్వం వాద్యప్రభేదే స్యా

త్వరూపే పరమాత్మని॥ (18)

ప్రాస్థఖిర్వావిమౌశబ్దా

వల్పార్థే వామనార్థకే

విశ్వంసమస్తే జగతి

విశ్వే దేవేషిహగరే॥ (19)

విశ్వాచాతి విషాయాం స్యా

దశ్యః పుంభేద వాజినోః

పార్శ్వః కక్షాధరే చక్రే

పాంతే పర్శుగణేఽపి చ॥ (20)

దేవ : పు. ఇది దేవతలకును, మేఘమునకును,

రాజునకును, న. ఇంద్రియమునకును, ఈ. శ్రీ.

రాణికిని, చాగ చెట్టునకును, స్ఫుక్కయను గంధ

ద్రవ్యమునకును పేరు.

సత్త్వ : న. ఇది సత్త్వగుణమునకును, పిశాచాదుల

కును, బలమునకును, పృథివ్యాది ద్రవ్యముల

కును, స్వభావమునకును, తానగుటకును, ప్రయ

త్నమునకును, మనస్సునకును, ప్రాణముల కును,

జంతు వులకును పేరు.

సాంత్య : న. ప్రియవాక్యములు పలుకుటకును,

పరోపకారాసక్తికిని పేరు.

కణ్వ : న. ఇది పాపమునకును, పు. కణ్వమునికిని

పేరు.

కణ్వ : న. ఇది పాపమునకును, కల్లుతీయు ద్రవ్య

మునకును పేరు.

బిల్వ : న. ఇది మారేడుకాయకును, ఏడుముంటికిని

పేరు.

తత్త్వ : న. ఇది వాద్యవేశేషమునకును, ఆకారమున

కును, పరమాత్మకును పేరు.

ప్రాస్థ, ఖర్వ : పు. ఇవి స్వల్పమైన దానికిని, కుఱుచ

యైన దానికిని పేళ్ళు.

విశ్వ : ఇది సమస్తమునకును, జగమునకును పు.

వోడ్వదేవులను గణదేవతలకును, శౌంతికిని, శ్రీ.

అతివసకును పేరు.

అశ్వ : పు. ఇది అశ్వజాతి పురుషునకును, గుఱ్ఱము

నకును పేరు.

పార్శ్వ : ఇది చంకలక్రింది భాగమునకును, న.

చక్రముయొక్క ప్రాంతభాగమునకును, వెన్నెము

ప్రాధ్వం సుప్రణతేహీ
 దూరవర్షని బంధనే
 పక్షంపరిణతేపి స్యా
 ద్విశాఖాభిముఖేపి చ॥(21)
 ద్వంద్వం రహస్యే కలహే
 ద్వంద్వం మిధునయుగ్మయోః॥

ఊర్ధ్వం స్యాదు (స్థితే) చ్చితేతుం
 చో పరిష్టేదపిస్పృతం॥(22)
 ద్యువద్వ్యస్వర్గ లోకేషి
 గగనేషి ప్రచక్షతే॥
 అవిశ్చైలే రవామేషే
 భవేన్మాషికకంబళే॥(23)
 ఋతుమల్యామపిప్రోక్తా
 శి(బి)వి ర్భూర్జే నృపాంతరే॥

కవిః కావ్యకరే నూరౌ
 కవి ర్వాల్మీకి శుక్రయోః॥ (24)
 కపి ఖలీనే కథితౌ
 ఛవిశ్శోభారుచోర్మలౌ॥
 గ్రీవా తు కంధరాయాంస్యా
 త్తచ్చిరాయామపిస్పృతౌ॥ (25)
 లట్వాకరంజ భేదే స్యా
 త్పులే వాద్యే ఖగాంతరే॥

నీవీపరిపణే గ్రంథా
 స్త్రీణాంజఘనవాససః॥(26)

కల గుంపునకును పేరు.

ప్రాధ్వ : (త్రి. ఇది అనుకూలమైన దానికిని, న.
 మిక్కిలిదూరమార్గమునకును, కట్టుతుకును పేరు.
 పక్ష : (త్రి. ఇది పండిన దానికిని, నశించుతుకు
 సిద్ధమైన దానికిని పేరు.

ద్వంద్వ : న. ఇది రహస్యమునకును, ద్వంద్వ
 యుద్ధమునకును, స్త్రీపురుషులతోటికిని, జోటికిని
 పేరు.

ఊర్ధ్వ : (త్రి. ఇది పుట్టిన దానికిని, ఉన్నతమైన దాని
 కిని, మీదైన దానికిని పేరు.

ద్యు : న. ఇది స్వర్గమునకును, ద్యా : స్త్రీ. అంత
 రిక్షముకును పేరు.

అవి : పు. ఇది పర్వతమునకును, సూర్యునకును,
 మేకకును, కంబళ్ళలోని భేదమునకును, స్త్రీ.
 రజస్వలా స్త్రీకిని పేరు.

శి(బి)వి : పు. భుజపత్రి చెట్టునకును, శిబి
 చక్రవర్తికిని పేరు.

కవి : పు. ఇది కావ్యమును రచించిన వానికిని,
 పండితునకును, వాల్మీకి మునికిని, శుక్రాచార్యున
 కును, స్త్రీ. కళామునకును పేరు.

ఛవి : స్త్రీ. ఇది శోభకును, కాంతికిని పేరు.

గ్రీవా : స్త్రీ. ఇది కంఠమునకును, మెడనరమున
 కును పేరు.

లట్వా : స్త్రీ. ఇది క్రానుగుచెట్లలోని భేదమునకును,
 బొంగరమునకును, వాద్యవిశేషమునకును, ఊర
 పిచ్చుకకును పేరు.

నీవీ : స్త్రీ. ఇది మూలధనమునకును, (పెట్టుబడి
 సొమ్ము) స్త్రీలకటియందలి పోకముడికిని పేరు.

పుట్టి భూమాపుథాహింగు
పత్రికా కృష్ణజీరయోః
లక్ష్మీప్రసవవివక్షాయాం
ప్రభేదే స్యందనస్యచ॥ (27)

★ అథవాంత శ్రీవర్ణః ★

ప్రభవో జలమూలే స్యా
జ్జన్మ భూమౌ పరాక్రమే
ఆద్యోప లబ్ధయే స్థానే
విభవో నివృతౌ ధనే ॥ (28)

ప్రసవస్తు ఫలే పుష్పే
పుష్కణాం గర్భమోచనే
తోకోత్పాదేచ

సచివ సృహాయేమంత్రణిస్మృతః॥
కితవో ధూర్త వన్మత్తే
వంచకే కనకాహ్వయే
త్రిదివ స్త్రిదశావాసే
త్రిదివా సరిదంతరే॥ (30)

వల్లవ స్సూపకారే స్యా
ద్భీమసేనే చ గోదుహి
పల్లవ స్యాత్కిన్ద్రసలయే
విటపే విస్తరే బలే॥ (30)
శృంగార్యలక్తరాగే చ
విద్రవస్తు పలాయనే
యుద్ధేచ

పుంగవ శ్రేష్ఠే
వృషభే భేషజాంతరే॥ (32)

పుట్టి: శ్రీ. ఇది భూమికిని, విస్తారమైన దానికిని,
ఇంగువచెట్టునకును, నల్లజీలకఱ్ఱకును పేరు.
లక్ష్మీ: శ్రీ. ఇది ప్రాస్వ పరిమాణముగల దానికిని,
రథ విశేషమునకును పేరు.

ప్రభవ: పు. నీరుపుట్టిన చోటునకును, జన్మస్థాన
మునకును, పరాక్రమమునకును, ప్రథమ జ్ఞాన
స్థానముకును పేరు.

విభవ: పు. ఇది వివాహాద్యుత్పవమునకును, ధన
మునకును పేరు.

ప్రసవ: పు. ఇది ఫలమునకును, పువ్వునకును,
బిడ్డగనుటుకును, శ్రీపుంరూఢసంతాన జననమున
కును పేరు.

సచివ: పు. ఇది సహాయునకును, మంత్రికిని పేరు.
కితవ: పు. ఇది ధూర్తశబ్దమువలెను, మదింబిన
వానికిని, మోసగానికిని, ఉమ్మెత్త చెట్టునకును
పేరు.

త్రిదివ: పు. ఇది స్వర్ణమునకును, శ్రీ. త్రిదివానది
కిని పేరు.

వల్లవ: పు. ఇది వంటలవానికిని, భీమునకును,
గొల్లవానికిని పేరు.

పల్లవ: ఇది చిగురునకును, కొమ్మకును, విస్తార
మునకును, బలమునకును, శృంగారమునకును,
లాజారాగమునకును పేరు.

విద్రవ: పు. ఇది పఱుగెత్తుటకును, యుద్ధమున
కును పేరు.

పుంగవ: పు. ఇది సజాతీయ సమూహ శ్రేష్ఠు
నకును, ఎద్దునకును, ఓషధి విశేషమునకును పేరు.

ఉద్ధవో మాతులే విష్ణో
రుత్సవే క్రతుపావకే |
ఉత్సవో మహ ఉత్సేక
ఇచ్చాప్రసరకోపయోః || (33)

కేశవో వాసుదేవే స్వా
త్పన్నాగే కేశవత్యపి |
కైతవం తు ఛలే ద్యూతే
పేరవో జంబు కేఽ స్రపే || (34)
రారవో నరకే ఘోరే

కైరవః కితవే రిషా |
కైరవం కుముదే చోక్తం
చంద్రికాయాంతు కైరవీ || (35)

భైరవం భీషణేభర్గే
భైరవ స్సమదాహృతః |
సైంధవో మాణి(మంధే) బంధే స్వా
త్సింధు దేశోద్భవాశ్వయోః || (36)

బాడ(బం)వం కరణే స్త్రీణా
మార్వేవిప్రేపి బాడవః |
బాడవం బడబాసంఘే
బాడవో రాగనాగయోః || (37)
బడవాశ్వా కుంభదాస్య
స్త్రీ విశేషే ద్విజస్త్రీయాం |

ఆశ్రవస్సౌత్త్రతిజ్ఞానే
క్షేత్రే చ వచస్త్వితే || (38)

ఉద్ధవః పు. ఇది కృష్ణునిమేనమామకును, వివాహా
ద్యుత్సవమునకును, యజ్ఞమందలియగ్నికినిపేరు.
ఉత్సవః పు. వివాహాదులకును, గర్వమునకును,
అశించుటకును, కోపమునకును పేరు.

కేశవః పు. ఇది విష్ణుపునకును, పొన్నచెట్టునకును,
|తి. మంచికేశములు గల వానికిని పేరు.

కైతవః న. ఇది మిషకును, జూదమునకును పేరు.

ఫేరవః పు. ఇది నక్కకును, రాక్షసునకును పేరు.

రారవః పు. నరకవేశమునకును, |తి. భయంకర
మైన దానికిని పేరు.

కైరవః పు. ఇది జూదరికిని, శత్రునకును, న.
తెల్లకలువకును, ఈ. స్త్రీ. వెన్నెలకును పేరు.

భైరవః |తి. భయంకరమైనదానికిని, పు. ఈశ్వరున
కును పేరు.

సైంధవః : ఇది సైంధవ అవణమునకును, పు.
సింధుదేశమందుబుట్టిన దానికిని, గుఱ్ఱముకును
పేరు.

బాడ(బం)వః : న. ఇది స్త్రీల రతి బంధ వేశమున
కును, పు. బడబాగ్నికిని, బ్రాహ్మణునకును, న.
అశ్వసంఘమునకును, పు. రాగవేశమునకును,
పాతాళమునకును పేరు.

బడవాః స్త్రీ. అడుగుఱ్ఱమునకును, నీళ్ళమోసెడు
దానికిని, స్త్రీ విశేషమునకును, బ్రాహ్మణ స్త్రీకిని
పేరు.

ఆశ్రవః పు. ఇది అంగీకారమునకును, కష్టము
నకును, |తి. లెస్సగావాక్యమును వినువానికిని
పేరు.

శాత్రవం భావ సంహత్యో
శ్చత్రాణాం శాత్రవో ద్విషః।
మాధవస్తు వసంతే స్యా
ద్వైశాఖే గరుడ ధ్వజే॥ (39)
మాధవీ మదిరాయాం చ
కుట్టన్యా మతిముక్తే।

మధున శ్చర్కరాయాం చ
గాలవో ముని లోద్రయోః॥ (40)

ఆర్ద్రవం తప్తుసంభూతే
స్త్రిరజః పుష్పయోరపి।
భార్గవః పర్యురామే చ
గజే శుక్రే సుధన్వని॥ (41)
భార్గవీ హైమవత్యాం చ
కమలా సితదూర్వయోః।

ఆహవ స్సంగరే యాగే

రాఘవో రఘువంశజే॥ (42)
మహామీన ప్రభేదే చ,
జలధే రాఘవ, స్మృతః।

తాండవం కథితం నాట్యే
తృణభేదేఽపి తాండవః॥ (43)
నిహ్నవం నిశ్చితౌ విద్యా
దవిశ్వాసౌ పలాపయోః।

సంభవః కథితో హేతా
పుత్రత్వా మేళితేఽపి చ॥ (44)
ఆధారా నతిరి క్తత్వ
ఆదేయస్య చ, సంభవః।

శాత్రవః న. ఇది శత్రుత్వమునకును, శత్రుసంఘ
మునకును, పు. శత్రువునకును పేరు.

మాధవః పు. ఇది వసంతునకును, వైశాఖమాసము
నకును, విష్ణువునకును, ఈ. స్త్రీ. కల్లునకును,
తార్పదు కత్తెకును, పూలగురివెందలతగును, కల్లు
బెల్లమునకును పేరు.

గాంధ : పు. ఇది గాలవుడనుమునికిని, లొద్దుగ
చెట్టునకును పేరు.

ఆర్ద్రవః : త్రి. ముతువునందు ముట్టిన దానికిని, న.
ముట్టురక్తమునకును, పుష్పనకును పేరు.

భార్గవః : పు. ఇది పరశురామునకును, ఏనుగున
కును, శుక్రాచార్యునకును, మంచి విలుకానికిని,
ఈ. స్త్రీ. పార్వతికిని, లక్ష్మికిని, నల్లగరెకును పేరు.

ఆహవః : పు. ఇది యుద్ధమునకును, యజ్ఞము
నకును పేరు.

రాఘవః : పు. ఇది రఘువంశపురాజులకును,
సముద్రమండలి గొప్ప చేపకును పేరు.

తాండవః ఇది పురుషనాట్యమునకును, పు. కసవు
లోని భేదమునకును పేరు.

నిహ్నవః : పు. ఇది తిరస్కారమునకును, కపటము
నకును, మోసపు మాటకును పేరు.

సంభవః : పు. ఇది కారణమునకును, పుట్టుగకును,
కాంతికిని, ఆధేయమాధారము నతిక్రమించకుండు
టుకును పేరు.

బాంధవో బంధు సుహృదోః

బాంధవ : పు. ఇది జ్ఞాతికిని, స్నేహితునకును పేరు.

పంచత్వం నిధనే స్మృతం॥(45)

పంచత్వ : న. ఇది మరణమునకును, అయిదగుటకును పేరు.

పంచానామపి భావేఽథ

ప్రభావ : పు. ఇది సామర్థ్యమునకును, ప్రతాపమునకును పేరు.

ప్రభావశక్తి తేజసోః।

అభావ స్వౌదసత్తాయా

అభావ : పు. ఇది లేకపోవుటకును, మరణమునకును పేరు.

మభావో నిధనేఽపి చ॥ (46)

విభావ స్వౌత్పరిచితౌ

విభావ : పు. ఇది పరిచయమునకును, కామోద్దిపకమగు, అలంబనాది విభావములకును పేరు.

కామస్యోద్దీపనేఽపి చ।

విఘ్నావ : పు. ఇది చేటగాలికిని, బొబ్బర్లకును, పొల్లునకును, తూర్పెత్తుటకును, కాయధాన్యముల పొట్టునకును, త్రి. వికల్పములేని దానికిని పేరు.

నిష్పావ శూర్వపవనే

రాజమాషీ కడంగ రే॥(47)

పవనే శింబికాయాం చ,

నిష్పావో నిర్వకల్పకే।

సుగ్రీవ : త్రి. సుందరమైన మెడగల దానికిని, కిష్కింధాధిపతికిని పేరు.

సుగ్రీవ శ్శోభనగ్రీవే

సుగ్రీవో వానరాధిపే॥ (48)

రాజీవాఖ్యా మృగే మత్స్యే

రాజీవ : పు. ఇది జింకలలోని భేదమునకును, పెద్ద కన్నులగల చేపకును, న. పద్మమునకును, త్రి. రాజువలన జీవించువానికిని పేరు.

పద్మే రాజోపజీవిని।

గాంధీవం గాంధీవం జిష్ణోః

గాంధీవ, గాంధీవ : న. ఈరెండును, అర్జునుని ధనస్సునకును, సామాన్యధనస్సునకును పేర్లు.

కోదండే కార్ముకేఽపి చ॥(49)

అక్షీవ : న. ఇది తనకు తానే పుట్టిన సాముద్రలవణమునకును, త్రి. మత్తతలేని వానికిని పేరు.

అక్షీ(బం)వం వశిరే విద్యా

దమత్తేఽక్షీవ మన్యవత్।

పాల్లివ : పు. ఇది రాజునకును, త్రి. మృద్వికారమైన దానికిని, స్త్రీ. భూమికిని పేరు.

పాల్లివో నృపతౌ భూమి

వికారే పాల్లివోఽన్యవత్॥(50)

పాల్లివీ స్యాత్ క్షమాయాం చ

దీదివి ర్విషణాఽన్యయోః॥

దీదివి : పు. ఇది బృహస్పతికిని, అన్నమునకును పేరు.

ప్రసేవః కథితో ధీరై
ర్వీణాంగ సూత్రయోరపి || (51)

కారవీ మధురా దీవ్య
త్వక్చక్రీ కృష్ణజీరకే!

సుషవీ కారవల్యాం చ
కృష్ణజీరక జీరయోః || (52)

★ అథ వాంత శ్రుతుర్వర్ణః ★

భవేదభిష వ, స్నాన్వే
మద్యసంధాన యజ్ఞయోః!

ఉపప్లవ ప్రైంహికేయే
విప్లవోత్పాతయోరపి || (53)

పరిప్లవ శృంపలే స్నా
దాకులేఽపి పరిప్లవః!
కుశీలవస్తు వాల్మీకౌ
నట యాచకయోరపి || (54)

అపహ్నవోవలాపేవ
స్నేహేచా పహ్నవోమతః!
పరాభవ స్తిరస్కారే
వినాశేఽపి పరాభవః || (55)
భవేత్పారశవో పారస్రేణే
శూద్రాసుతే ద్విజాత్ శస్త్రే!

ద్యోదీనవో దోషే పరి
క్షేప్తే దురంతయోః || (56)
ఏదే వీరితవ శృమ్యాం

ప్రసేవః పు. ఇది వీణకరిదికిని, దాగగరకును పేరు.

కారవీ: శ్రీ. ఇది పెద్ద సదాపచెట్టునకును, ఓమము
నకును, ఇంగువచెట్టునకును, నల్ల జీలకఱ్ఱకును
పేరు.

సుషవీ: శ్రీ. ఇది కాకరతీగకును, నల్లజీలకఱ్ఱకును,
జీలకఱ్ఱకును పేరు.

అభిషవ : పు. ఇది స్నానమునకును, కల్లుదీయు
టకు మాగబెట్టిన ద్రవ్యమునకును, యజ్ఞమున
కును పేరు.

ఉపప్లవ : పు. ఇది రాహుగ్రహమునకును, ఉప
ద్రవమునకును, ధూమకేతువు మొదలగువాటికిని
పేరు.

పరిప్లవ : త్రి. ఇది చలించుదానికిని, చెదరిన దాని
కిని పేరు.

కుశీలవ : పు. ఇది వాల్మీకి మహామునికిని, నాట్య
గానికిని, యాచకునకును పేరు.

అపహ్నవ : పు. ఇది గూఢాభిప్రాయ వాక్యమున
కును, స్నేహమునకును పేరు.

పరాభవ : పు. ఇది తిరస్కరించుటకును, నశించు
టకును పేరు.

పారశవ : పు. ఇది పరశ్రీయందు బుట్టిన వానికిని,
బ్రాహ్మణుని వలన శూద్రశ్రీయందు బుట్టిన వాని
కిని, గండ్రగొడ్డటికిని పేరు.

దీనవ : పు. ఇది దోషమునకును, కష్టమునకును,
శ్రీ. అంతమందు దుఃఖముగలదానికిని పేరు.

శీతశివ : పు. ఇది జమ్మిచెట్టునకును, న. రాతిపువ్వు

శైలేయ శత పుష్పయోః।

సైంధవేఽపి

పుటగ్రీవో గర్గరీ

తామ్రకుంభయోః॥(57)

ధామార్గవ స్త్వపామార్గే

మహాజాల్యా మపి స్ఫుతా।

అనుభావః ప్రభావే స్సాన్య

న్నిశ్చయే భావనూచనే॥(58)

బలదేవ స్ఫుతో వాతే

కాలిందీ భేదనేఽపి చ।

బలదేవామపి ప్రాహు

స్త్రాయమాణౌషధే బుధా॥(59)

జలబిల్వస్తు పంచాంగే

కర్కటే జలచత్వరే।

రో(రో)హితాశ్వో బృహద్భానౌ

హరిశ్చంద్ర నృపాత్మజే॥(60)

సహదేవా బలాదండో

త్పలాశారిబ భేష జే।

సహదేవీతు సర్పాక్ష్యాం

సహదేవశ్చ పాండవే॥(61)

జీవంజీవశ్చ కోరే స్యా

ద్రుమ పక్షివిశేషయోః।

ఆశితంభవ మన్నాద్యే

త్పస్తావస్యా శితంభవః॥(62)

★ అధశాంతో ద్వివర్ణః ★

వశ(మా) ఆయత్తతాయాంస్సా

ద్వశ మిచ్ఛా ప్రభుత్వయోః।

నకును, పు. పెద్దసదాప చెట్టునకును, న. సైంధవ
లవణమునకును పేరు.

పుటగ్రీవః పు. ఇది కవ్వమునకును, రాగిపాత్రము
నకును పేరు..

ధామార్గవ : పు. ఇది ఉత్తరేణిచెట్టునకును, చేతి
బీరచెట్టునకును పేరు.

అనుభావః పు. ఇది సామర్థ్యమునకును, నిశ్చయ
మునకును, భూభంగకటాక్షాదులచేత మనోభావ
మును సూచించుటకును పేరు.

బలదేవ : పు. ఇది వాయువుకును, బలరామున
కును, శ్రీ. కలుక్రానుగు చెట్టునకును పేరు.

జలబిల్వ : పు. ఇది తావేటికిని, పీతకును, నీరు
నిలచిన ప్రదేశమునకును పేరు.

రోహితాశ్వ : పు. ఇది అగ్నికిని, హరిశ్చంద్రుని
పుత్రునకును పేరు.

సహదేవాః శ్రీ. ఇది ముత్తవ పులగపు చెట్టునకును,
తెల్లపువ్వుల సహదేవి చెట్టునకును, నల్లసుగంధిపాల
చెట్టునకును, ఈ. పొన్నగంటికూరకును, పు. సహ
దేవునకును పేరు.

జీవంజీవః పు. ఇది చకోరపక్షికిని, వృక్షవిశేషము
నకును, పక్షివిశేషమునకును పేరు.

ఆశితంభవః న. ఇది అన్నము మొదలగు వాటికిని,
పు. తృప్తికిని పేరు.

వశః పు. ఇది అధీనమగుటకును, న. కోరికకును,
అధిపత్యమునకును, శ్రీ. గొండ్రాలికిని, కూతున

వశా వంధ్యాసుతా యోషా
 స్త్రీగవీకరిణీషు చ॥ (1)
 కుశో రామసుతే దర్శే
 యోక్త్రే ద్వీపే కుశం జలే॥
 కుశీ పాల్వేపి వల్గయాం
 కుశా పాపిష్ఠ మత్తయోః॥ (2)
 కుశో వాచ్యవదాఖ్యాతః
 స్పృశః ప్రణీధి యుద్ధయోః॥
 శశో గంధరసే లోధ్రే
 స్యాత్పశౌ పురుషాంతరే॥ (3)

దర్శుస్తు సంగమే సూర్య
 చంద్రయోః రవలోకనే॥
 పక్షాంతే వైదికవిధౌ
 దర్శుశ్చ సముదాహృతః॥ (4)
 స్పర్శో రుజాయాం దానే చ
 స్పర్శనే స్పర్శకేఽపి చ॥
 విట్ స్పృతో వైశ్యమనుజ
 ప్రవేశేషు మనీషిభిః॥ (5)
 పాశః కచాంతే సంఘార్థః
 కర్ణాంతే శో భన్దార్థః॥
 ఛాత్రాద్యంతే చ, నిందార్థః
 పాశః పక్ష్యాదిబంధనే॥ (6)

నాశః పలాయనే ప్రాక్తో
 నిధన్యాను పరింభయోః॥
 కాశస్త్రజో స్యాత్ క్షవధౌ
 వారణాస్యాం తుకాశ్యపి॥ (7)

కును, అడుదానికిని, గోవునకును, అడుయేనును
 నకును పేరు.

కుశ : పు. ఇది శ్రీరాముని పుత్రునకును, దర్శ
 కును, పలుపు త్రాటికిని, కుశద్వీపమునకును,
 న. జలమునకును, ఈ. స్త్రీ. నాగవీ కణ్ఠునకును,
 ఆ. స్త్రీ. కళ్ళపువ్వాగకును, త్రి. పాపాత్మునకును,
 మదించిన వానికిని పేరు.

స్పృశ : పు. ఇది దూతకును, యుద్ధముకును పేరు.

శశ : పు. ఇది బాలింత బోలునకును, తొడ్డుగ
 చెట్టునకును, చెట్టులపిల్లికిని, శశజాతిపురుషునకును
 పేరు.

దర్శ : పు. ఇది అమావాస్యకును, చూచుటకును,
 దుర్భేష్టికిని పేరు.

స్పర్శ : పు. ఇది రోగమునకును, ఈవికిని, తాకుట
 కును, త్రి. స్పృశించు దానికిని పేరు.

విట్ : పు. ఇది కోమటికిని, మనుష్యునకును,
 ప్రవేశించుటకును పేరు.

పాశ : పు. ఇది తేశార్థకపదాంతమందుండేనేని
 సమూహార్థమునకును, కర్పార్థకపదాంతమందుండే
 నేని యోగ్యార్థమునకును, ఛాత్రాదిపదాంత
 మందుండేనేని నిందార్థకమునకును, ఉచ్చు త్రాటి
 కిని పేరు.

నాశ : పు. ఇది పలుగెత్తుటకును, మరణము
 నకును, ఎఱుగకుండుటకును పేరు.

కాశ : పు. ఇది రెల్లుగడ్డికిని, బగ్గునకును, ఈ. స్త్రీ.
 కాశీక్షేత్రమునకును పేరు.

కేశో దైత్యాంతరే వాలే
హీబేరే చ ప్రచేతసి |
కీశో దిగంతరే ప్రోక్తః
కీశ శ్యాఖామృగేఽపి చ || (8)

ఈశః ప్రభౌ శంకరేస్యా
దీశా లాంగలదండకే |
వేశో వేశ్యాగృహే ప్రోక్తో
నేపథ్యే గృహమాత్రకే || (9)

క్షేశో దుఃఖేఽపి రాగాదౌ
వ్యవసాయేఽపి చ క్వచిత్ |
వంశో వేణౌ కులే వర్గే
పుష్కస్యావయవేఽపి చ || (10)
దంశస్యా త్తండనేదోషే
దంశో మర్మణి కీర్తితః |
సర్పక్షతేఽపి సన్నాహ
వనమక్షికయోరపి || (11)

అంశుర్దేశే రవా రశ్మా
వాశు ప్రీహౌచ సత్వరే |

పాంశుర్దాళిషు సస్పార్ధ
చిర సంచిత గోమయే || (12)
ద్వ్యర్కనై లోచనే దృ
గ్బుద్ధౌ వీక్షకేఽన్యవత్ |
దశావర్తా వవస్తాయాం
వస్త్రాంతే స్ఫుర్తశా అపి || (13)
నిశా దారుహరిద్రాయాం
స్యాత్రియామా హరిద్రయోః |

కేశః పు. ఇది కేశుడను రక్తసునకును, జుట్టున
కును, కురుపేరునకును, వరుణనకును పేరు.

కీశః పు. ఇది దిక్కులనడిమి భాగమునకును,
కోతికిని పేరు.

ఈశః పు. ఇది ప్రభువునకును, శివునకును,
ఏడికోలకును పేరు.

వేశః పు. ఇది వేశ్యాగృహమునకును, వేషము
నకును, గృహసామాన్యమునకును పేరు.

క్షేశః పు. ఇది రోగాదులవలని దుఃఖమునకును,
రాగద్వేషాదులకును, ప్రయత్నమునకును పేరు.

వంశః పు. ఇది వెదురునకును, కులమునకును,
సమూహమునకును, వెన్నెముకకును పేరు.

దంశః పు. ఇది ఖండించుటకును, దోషముకును,
ఆయము పట్టునకును, పాముకాటునకును,
కవచమునకును, అడవియీగకును పేరు.

అంశుః పు. ఇది కొంచెమునకును, సూర్యున
కును, కిరణమునకును పేరు.

ఆశుః పు. ఇది విఘ్నజిలమవద్దకును, వేగమునకును
పేరు.

పాంశుః పు. ఇది దుమ్మునకును, పంటచేలో
పోయు గెత్తమునకును పేరు.

ద్వృక్ : శ్రీ. ఇది చూచుటకును, నేత్రమునకును,
బుద్ధికిని, శ్రీ. చూచువానికిని పేరు.

దశా : శ్రీ. ఇది దీపపు వత్తికిని, అవస్థకును,
నిత్యబహువచనాంతము, బట్టచివరబుద్ధికిని పేరు.

నిశా : శ్రీ. ఇది మానిపసపునకును, రాత్రికిని,
పసపునకును పేరు.

ఆశా త్పష్టాదిశోః ప్రోక్తా,
రాశి ర్మేషాది పుంజయోః॥(14)

పేశీ పలలపిండ్యాం చ
మాంస్యాం ఖడ్గపి ధానకే।
అండభేదే ఓపి పేశీ స్యా
త్పుష్పకృకణికే ఓపి చ॥(15)
వాశోఽటరూషేఽపి ప్రోక్తౌ,
వాశీతశ్చాంచసాధనే

★ అథశాంత త్రివర్తః ★

కపిశ స్పిష్ట కేశ్యామే
మాధవ్యాం కపిశీ మతా॥(16)

కులిశో మత్స్య భేదేస్యా
ద్దం భోశా కులిశం మతం।
వివశస్వాద వశ్యాత్కా
ర్ష్యదుష్టదియోరపి॥(17)

నిస్త్రింశో నిర్దయే ఖడ్గే

సదృశ స్తూచితే సమే।

బాలిశ శ్శాబకే మూర్ధే

లోమశో లోమ సంయుతే॥(18)

ఏడకే చాపి కాసీన

స్పగాలీ జటిలాను చ।

లోమశా శూక శింభ్యాంచ

ఆశా : త్రి. ఇది తిశకును, దిక్కునకును పేరు.

రాశి : పు. ఇది మేషాది రానులకును, సమూహము కును పేరు.

పేశీ : త్రి. ఇది మాంసపు ముద్దకును, జటామాంసి కిని, కత్తివరకును, గ్రుడ్డునకును, బాగుగా పండిన వరిపండునకును పేరు.

వాశ : పు. ఇది అద్దసరపు చెట్టునకును, ఈ. త్రి. వడ్లవాని బాడితికిని పేరు.

కపిశ : పు. అందుగ బంకకును, త్రి. నలుపు పసపుగూడిన వర్షమునకును, ఈ. త్రి. బండిగురి విందలతకును పేరు.

కులిశ : పు. ఇది మత్స్య బోషమునకును, న. వజ్రాయుధమునకును పేరు.

వివశ : త్రి. ఇది పరవశమైన దానికిని, కీడు సంభవించుటవలన వికలమైన చిత్తముగల దానికిని పేరు.

నిస్త్రింశ : త్రి. దయలేనివానికిని, 32 అంగుళము లకంటె పెద్ద కత్తికిని పేరు.

సదృశ : త్రి. యోగ్యమైన దానికిని, సమమైన దానికిని పేరు.

బాలిశ : త్రి. ఇది పిల్లవానికిని, మూఢునకును పేరు.

లోమశ : త్రి. తెలుచుగా రోమములుగల దానికిని, పు. గొఱ్ఱకును, త్రి. అన్నభేదికిని, గొలిమిడిచెట్టున కును, నల్లయతివసకును, దూలగొండి చెట్టున కును, తీగక్రానుగు చెట్టునకును, వెలుమసంధి

మర్కటే కాక జంఘయోః॥(19) చెట్టునకును, మహామేదయను చెట్టుకును, పెద్ద మహామేధా తిబలయో ముత్తవ పులగపు చెట్టునకును, తోటకూరలోని భేదమునకును పేరు.

శ్యాకినీభిది చేష్వతే।

వికాశః : పు. ఇది రహస్యమునకును, వికసించుటకును పేరు.

సకాశ స్పద్యశేఽంతికే॥ (20)

సకాశః : త్రి. సమానమైన దానికి, సమీపమునకును పేరు.

ప్రకాశోతి ప్రసిద్ధేస్యా

ప్రకాశః : త్రి. ఇది ప్రసిద్ధమైన దానికిని, పు. వికసించుటకును, ఎండకును, త్రి. స్పష్టమైన దానికిని పేరు.

(త్రప్రహాత పయోస్సు)బే।

నీకాశో నిశ్చయే తుల్యే

నీకాశః : పు. నిశ్చయమునకును, సామ్యమునకును పేరు.

హతాశో నిర్దయ్యేబలే॥(21)

హతాశః : త్రి. దయలేనివానికిని, బలహీనునకును పేరు.

కీనాశః (కర్మశే) కర్షకే క్షుద్రే

కీనాశః : పు. ఇది దున్నుకొను వానికిని, నీచునకును, యమునకును, గొడారి వానికిని పేరు.

కృతాంత పశుఘాతినోః।

సుఖాశః : పు. ఇది నెమ్మిచెట్లలోని భేదమునకును, సుఖముగా భుజించువానికిని, వరుణునకును పేరు.

సుఖాశో రాజలినిశే

శోభనాశ ప్రచేతసోః॥(22)

పీంగాశః : పు. ఇది మత్స్యవిశేషమునకును, పల్లెటూరియధికారికిని, ఈ. త్రి. నీలిచెట్టునకును, మేలిమి బంగారునకును పేరు.

పింగాశో మత్స్యభేదేస్యా

త్రధా పల్లీపతావపి।

పింగాశీ నీలికాయాంచ

పింగాశంజాత్యకాంచనే॥(23)

పలాశః : పు. ఇదిమోదుగచెట్టునకును, నల్లయతీ వనకును, ఆకుపచ్చరంగునకును, రాక్షసునకును, న. ఆకునకును పేరు.

పలాశః కింశక్వే శబ్ద్యాం

హరితే రాక్షసేషి చ।

పత్రే పలాశం

సంవేశ శ్చయనే

సంవేశః : పు. ఇది నిద్రకును, పీఠమునకును పేరు.

చాననైఽపి చ॥ (24)

నివేశ శ్చిబిరో ద్వాహ
విన్యాస సదనేష్వపి
నిర్వేశో మూర్ధనే భోగే
నిర్వేశో వేతనైఽపి చ॥ (25)

ప్రదేశో దేశమాత్రే స్యా
త్తర్జన్యంగుప్థ సమ్మితే
భిత్తావపి ప్రదేశస్యా
త్పదేశో భ్యర్థ దేశయోః॥ (26)

నిర్దేశ శ్చాసనో పాంత
భాషణోష ప్రయుజ్యతే
ఆదర్శో దర్పణో టీకా
ప్రతిపుస్తక యోరపి॥ (27)

కర్మశః (కఠినే) పరుషేక్రూరే
కృపణే నిర్దయే దృఢే
ఇత్యా సాహసికే కాస
మర్దకంపిల్లయోరపి॥ (28)

గిరీశో వాకృతౌ రుద్రే
గిరీశోఽద్రిపతావపి
ఉడ్డీశో గ్రంథభేదే స్యా
దుడ్డీశ శృంఢీ కాపతౌ॥ (29)
తుంగీశ శ్చుంకరే చంద్రే
పక్షీశ స్తార్క్య కృష్ణయోః॥

వివేచ : పు. ఇది దండువిడిచిన చోటునకును,
పెండ్లికిని, ఉంచుటకును, గృహమునకును పేరు.

విర్వేశ : పు. ఇది మూర్ధకును, అనుభవమున
కును, జీతమునకును పేరు.

ప్రదేశ : పు. ఇది స్థానమునకును, లొడితెడు
ప్రమాణమునకును, గోడకును పేరు.

సదేశ : త్రి. ఇది దేశకాలములచేత సమీపమైన
దానికిని, పు. స్థానమునకును పేరు.

విర్దేశ : పు. ఇది అజ్ఞకును, సమీపమునకును,
చెప్పుటకును పేరు.

ఆదర్శ : పు. ఇది అద్దమునకును, వ్యాఖ్యాన గ్రంథ
మునకును, ఒక్కటే గ్రంథముయొక్క వేరొక
ప్రతికిని పేరు.

కర్మశ : త్రి. ఇది కఠినమైన దానికిని, క్రూరమైన
దానికిని, లోభికిని, దయాశూన్యునకును, దృఢ
మైన దానికిని, పు. చెరుకునకును, క్రూరకృత్యము
లయందు వెనుదీయనివానికిని, కఠింత చెట్టున
కును, కంపిల్లమును గంధ ద్రవ్యమునకును పేరు.

గిరీశ : పు. ఇది బ్రహ్మకును, శివునకును, పర్వత
రాజునకును పేరు.

ఉడ్డీశ : పు. ఇది అగమశాస్త్ర గ్రంథ విశేషమున
కును, శివునకును పేరు.

తుంగీశ : పు. శివునకును, చంద్రునకును పేరు.

పక్షీశ : పు. ఇది గరుడునకును, కృష్ణునకును పేరు.

ఉపాంశుర్జపభేదే స్యా
దుపాంశుర్విజన్యవ్యయం॥ (30)
దుస్సర్కాఖ్యా ఖరస్పర్శే
కంటకార్యాం చ వానకే ।

విపాశాఖ్యా సరిద్భేద
పాశవర్తి తయోర్మతా॥ (31)
వికేశీ పటవర్తా స్యా
ద్వికేశీ విధవస్త్రియామ్ ।
భూకే(శీబల్బ)శ్యవల్గజ్జేపి స్యా
ద్యూకేశశ్చైవలేవలే॥ (32)
జలేశో వరుణే వార్తా
వభీశుః ప్రగ్రోహద్యుతౌ

★ అథశాంత చుతుర్వర్తః ★

అపదేశ స్ఫుతో లక్ష్మ్యే
నిమిత్త వ్యాజయోరపి॥ (33)
జీవితేశో యమే కాంతే
జీవాతౌ జీవనాధిపే ।

ఆశ్రయాశో హుతవోహ
భవేదాశ్రయ నాశకే॥ (34)
నాగపాశ స్మృతః స్త్రీణాం
కరణే వరుణాయుధే ।
పురోడాశో హవిర్భేదే
చ మస్యాం పిష్టకస్య చ॥ (35)
రసే సోమలతాయాశ్చ
హుతశేషేషి కీర్తితః ।

ఉపాంశుః పు. ఇది జపవిశేషమునకును, అ. రహ
స్యమునకును పేరు.

దుస్పర్శః త్రి. ఇది తీవ్రముగా స్పృశించుదానికిని,
స్త్రీ. వాకుడు చెట్టునకును, పు. పిన్నరేగటి దూల
గొండి చెట్టునకును పేరు.

విపాశా : త్రీ. ఇది విపాశానదికిని, త్రి. పాశా
యుధములేనివానికిని పేరు.

వికేశీ : త్రీ. ఇది గుద్దవత్తికిని, విధవకును పేరు.

భూకేశీ : త్రీ. ఇది క్రాలుగచచ్చ చెట్టునకును, పు.
నాచునకును, మణ్ణిచెట్టునకును పేరు.

జలేశః పు. వరుణునకును, సముద్రమునకును పేరు.

అభీశుః పు. పగ్గమునకును, కిరణమునకును పేరు.

అపదేశః పు. ఇది గుఱికిని, కారణమునకును,
మిషకును పేరు.

జీవితేశః పు. ఇది యమునకును, పెనిమిటికిని,
బ్రతికించెడి యౌషధమునకును, జీవనాధారమగు
ప్రభువునకును పేరు.

ఆశ్రయాశః అగ్నికిని, త్రీ. ఆశ్రయమును చెఱచు
వానికిని పేరు.

నాగపాశః పు. ఇది స్త్రీల రతిబంధవిశేషమునకును,
వరుణదేవుని యాయుధమునకును పేరు.

పురోడాశః పు. ఇది హోమ ద్రవ్యవిశేషమున
కును, పిష్టపాత్రమునకును, సోమరసమునకును,
హోమశేషమునకును పేరు.

పరివేశః పరివృత్తౌ
భావోన్యవిధమండలే || (36)

ప్రతిష్కృతస్సహాయే స్యా
ద్వార్తాహర పురోగయోః |

ఉపస్పర్శ స్పృశ్యమాత్రే
స్నానాచమనయోరపి || (37)

భూమి స్పృశ్యశ్చ నరయోః

(కూరదృక్స్వత్తలే శనౌ |

అపభ్రంశోఽపశబ్దే స్యా

ద్వాషే భేదా వపాతయోః || (38)

ఉపదంశోఽవదంశే స్యా

నేద్రోగేఽపి కీర్తితః |

ఖండపరశుః పరశు

రామేశంకరే మార్గలేపిని || (39)

ఖండామలకభైషజ్యే

సింహికాతనయ్యేపి చ |

పాదపాశీ ఖడ్గుః (ఖట్వి) కాయాం

శృంఖలాకటకేఽపి చ || (40)

స్మృతా పంచదశీ ప్లేఠ

మాస్య మావాస్యయోరపి |

ధూర్జటౌ ఖండపరశు

ర్థామదగ్ధౌ పిధుంతుదే || (41)

ఖండామలక భైషజ్యే

చూడాల్కేపి స్మృతౌ బుధైః |

పరివేశః పు. ఇది ఆవరణమునకును, సూర్యఫరి
వేషమునకును పేరు.

ప్రతిష్కృతః శ్రీ. ఇది సహాయునకును, జాబులు
మోయువానికిని, ముందుగా నడచువానికిని పేరు.

ఉపస్పర్శః పు. ఇది స్పృశించుటకును, స్నానమున
కును, ఆచమనమునకును పేరు.

భూమిస్పృశ్ః పు. ఇది కోమటికిని, మనుష్యున
కును పేరు.

కూరదృశ్ః పు. దుర్జనునకును, శనికిని పేరు.

అపభ్రంశః పు. వ్యాకరణ సంస్కార కూన్యమగు
శబ్దమునకును, గ్రామ్య భాషకును, పడుటకును
పేరు.

ఉపదంశః పు. ఇది సురాపానసమయమున
తినెడునంజుడు మాంసమునకును, సుఖరోగము
నకును పేరు.

ఖండపరశుః పు. ఇది పరశురామునకును, శివున
కును, గంధవడి పూయువానికిని, ఖండామలక
మను ఔషధమునకును, రాహుగ్రహమునకును
పేరు.

పాదపాశీః శ్రీ. ఇది ఘంటకును, గొలుసుకడియ
మునకును పేరు.

పంచదశీః శ్రీ. ఇది పున్నమకును, అమావాస్య
కును పేరు.

ఖండపరశుః పు. ఇది శివునకును, పరశురామున
కును, రాహువుకును, ఖండామలక ఔషధమున
కును, గుండ్రతుంగముస్తకును పేరు.

★ అథషాంతో ద్వివర్ణః ★

వృషస్సాస్వద్వానకే ధర్మే
సౌరభేయే చ శుక్రలే।

పుంరాశి భేదయోః శ్చుంగ్యాం
మూషిక శ్రేష్ఠయోరపి ॥ (1)

కపిక చ్చాప్యం వృషే ప్రోక్తా
వ్రతినామాసనే బ్రుషీ।

విషం తు గరళే తోయ్యే

తి విషేయాం విషో మతా ॥ (2)

తుషో ధాన్యత్వచి ఖ్యాతో
విభీతకత రావపి।

విషం చ స్పర్ధనే వ్యాజే

తర్వోలిప్సా పిషాసయోః ॥ (3)

వర్షం సంవత్సరే వృష్టౌ

జంబూద్వీపే ఘనే విదుః।

ప్రావృట్కాలే తు వర్షాస్యః

కర్షః కషణ మానయోః ॥ (4)

మాషో వ్రీహ్యంతరే మూర్ధ్నే

మాన త్వగ్దోష భేదయోః।

మేషో రాశిస్రభేదే స్యా

దురణో భేష జాంతరే ॥ (5)

శేష స్సంకర్షణేనంత

ఉపయుక్తేతరే వధౌ।

వృష : పు. ఇది అర్ధసరపు చెట్టుకును, ధర్మమున

కును, ఎద్దునకును, వీర్యవృద్ధిగలవానికిని, వృష

జాతి పురుషునకును, వృషభరాశికిని, గోవున

కును, ఎలుకకును, సమాసోత్తర పదమయ్యేనేని

శ్రేష్ఠ వాచకమునకును, శ్రీ. దూలగొండి చెట్టు

నకును, ఈ. శ్రీ. చిత్రాసమునకును పేరు.

విష : న. ఇది గరళమునకును, ఉదకమునకును,

శ్రీ. అతివసకును పేరు.

తుష : పు. ఇది ఉమకకును, తాండ్ర చెట్టునకును

పేరు.

మిష : న. ఇది కలహించుటకును, కపటమునకును

పేరు.

తర్ష : పు. ఇది ఆశకును, దప్తుకకును పేరు.

వర్ష : ఇది సంవత్సరమునకును, వర్షమునకును,

జంబూ ద్వీపమందలి యొక భాగమునకును,

మేఘమునకును, పు. భూమికిని, వర్షకాలమున

కును పేరు.

కర్ష : పు. ఇది ఒరియుటకును, 16 మాషములయొత్తు

బంగారుకును పేరు.

మాష : పు. ఇది మినుములకును, మూర్ఛనకును,

5 గురిగింజల పరిమాణమునకును, చర్మరోగ వశేష

మునకును పేరు.

మేష : పు. ఇది మేషరాశికిని, హిట్టేలునకును,

బొషధ వశేషమునకును పేరు.

శేష : పు. ఇది బలరామునకును, అదిశేషునకును,

ఉపయోగింపగా మిగిలిన వస్తువునకును, చంపు

ప్రసాదాన్నిజ నిర్మల్య
దనేశేషి కీర్తితా॥ (6)

శోషస్తు శోషణో రాజ
యక్షుణ్యపి నిగద్యతే
దోషస్తు దూషణో పాపే
దోషో రాత్రో భుజోపి చ॥ (7)

కో(శ)షస్తు కుటులై పాత్రే
దివ్యే ఖడ్గపిధానే
జాలికోశేర్థ సంఘాతే
పేశ్యాం శబ్దాదిసంగ్రహే॥ (8)
ముష్కే చ పుస్తకే
చాష స్త్రిక్షు పక్షిభిదోర్మతః।

ఘోషస్తు ఘోషకధ్వన
గోపాలా భీరపల్లిషు॥ (9)
ఘోషాతు శతపుష్పాయాం
ఘోషః కాంస్యేంబుద ధ్వనో।

ప్రైష స్వాత్మే పణేశ్శే
మర్ద నోన్మాదయోరపి॥ (10)
పాషో మాసవిశేషే స్యా
తౌషంతు మహాయుద్ధయోః।
త్విల్క్వాంతౌ వ్యవసాయేచ
జిగీషాయాం రుచౌ గిరి॥ (11)
విడ్వాపనే చ విష్ణాయాం

శు(సు)షి శోషేభిలేపి చ।

టకును, శ్రీ. అనుగ్రహమువలన స్వనిర్మాణమైన
పుష్పాక్షతాదుల నిచ్చుటకును పేరు.

శోష : పు. ఇది కృశించుటకును, క్షయరోగము
నకును పేరు.

దోష : పు. ఇది దూషించుటకును, పాపమున
కును, శ్రీ. రాత్రికిని, బుజమునకును పేరు.

కోష : పు. ఇది మొగ్గకును, గిన్నెకును, శపథమున
కును, కత్తియొడుకును, జాజిమొగ్గకును, బొక్కస
మునకును, గ్రుడ్డునకును, అమరాదికోశమున
కును, వృషణమునకును, పుస్తకమునకును పేరు.

చాష : పు. ఇది చెఱుకునకును, పాల పిట్టకును
పేరు.

ఘోష : పు. ఇది చేతి బీరచెట్టునకును, ధ్వనికిని,
గొల్లవానికిని, గొల్ల పల్లెకును, శ్రీ. పెద్దసదాప
చెట్టునకును, పు. కంచునకును, మేఘధ్వనికిని
పేరు.

ప్రైష : పు. ఇది పంపుటకును, కష్టమునకును,
మర్దించుటకును, పిచ్చికిని పేరు.

పాష : పు. ఇది పుష్పమాసమునకును, న.
ఉత్పవమునకును, యుద్ధమునకును పేరు.

త్విట్ : శ్రీ. ఇది శోభకును, ఉద్యోగమునకును,
జయేచ్ఛకును, కిరణమునకును, మాటకును పేరు.

విట్ : శ్రీ. ఇది వ్యాపించుటకును, పురీషమునకును
పేరు.

శుషి : శ్రీ. ఇది కృశించుటకును, రంధ్రమునకును
పేరు.

ఋషిర్వేదే వసిష్ఠాదౌ
దీధితావపి పత్యతే॥ (12)

ఉషో బాణ సుతా రాత్ర్యో
రుషః కామిని గుగ్గులౌ।

ఝషో నాగబలాయాంస్యా
ద్వైసారిణి ఝషో మతః॥ (13)

కర్షూః కరీష దహనే
కుల్యాయాం చ సరిత్యపి।

★ అథ షాంత త్రివర్ణః ★

నికష శ్శాణఫలకే
నికషో యాతుమాతరి॥ (14)

నహుషో రాజ్ఞి భుజగే

కలుషం త్వానిలై నసోః।

కిల్బిషం(కలుషే)వృజినే రోగే
వ్యపరాధేఽపి కిల్బిషం॥ (15)

నిమేష నిమిషౌ కాల

విశేషేఽక్షి నిమీలనే।

పరుషం కర్పరే రూక్షే

స్యాన్నిష్ఠురవచస్యపి॥ (16)

పురుషః పూరుషే సాంఖ్య

జ్ఞే చ పున్నాగపాదపే।

(మృగేఽశ్వస్థానభేదే చ

విష్ణే వాత్మని ధాతరి)॥ (17)

ఋషిః పు. ఇది వేదమునకును, వసిష్ఠాదిసప్తర్షుల
కును, కిరణమునకును పేరు.

ఉషో : త్రి. ఇది బాణాసురుని కూతునకును,
రాత్రికిని, పు. విటునకును, గుగ్గిలపు చెట్టునకును
పేరు.

ఝషో : త్రి. ఇది జిబిలి చెట్టునకును, పు. చేపకును
పేరు.

కర్షూః : పు. ఇది పిడక నిప్పునకును, త్రి. కాలువ
కును, నదీమాత్రమునకును పేరు.

నికషః పు. ఇది ఒలుపుడు తొతికిని, త్రి. రాక్షసుల
తల్లికిని పేరు.

నహుషః పు. నహుషచక్రవర్తికిని, సర్పవిశేషమున
కును పేరు.

కలుషః త్రి. మలినమైన దానికిని, పాపమునకును
పేరు.

కిల్బిషః న. ఇది పాపమునకును, రోగమునకును,
అపరాధమునకును పేరు.

నిమేష. నిమిషః పు. ఇది 30 లవముల కాలము
నకును, తొప్పపాటునకును పేర్లు.

పరుషః త్రి. ఇది చిత్రవర్ణమైన దానికిని, తీవ్రమైన
దానికిని, న. నిష్ఠుర వాక్యమునకును పేరు.

పురుషః పు. ఇది మగవానికిని, సాంఖ్య శాస్త్రజ్ఞున
కును, పొన్న చెట్టునకును, పురుష మృగమున
కును, గుఱ్ఱముయొక్క స్థానవిశేషమునకును,
విష్ణుపు నకును, పరమాత్మకును, బ్రహ్మకును
పేరు.

పౌరుషం పురుషసోక్తం

భావే కర్మణి తేజసి,

ఊర్వ విస్తృతదోః పాణి

నృమాన పురుషేఘయోః॥(18) (నిలుపు) పురుష సంఘమునకును పేరు.

కల్మాషో రాక్షసేకృష్ణే

కల్మాషః కృష్ణపాండురే।

కుల్మాషో యావత్ ప్రోక్తః

కుల్మాషం కాంజకేఽపి చ॥(19)

ఉష్ణీషస్త్రు శిరోవేష్టై

కిరీటే లక్షణాంతరే।

తరీష స్సుందరాకారే

భేలేఽబ్ధి వ్యవసాయయోః॥(20)

రోహిషం కత్త్రణ్ణోజ్జేయం

రోహిషో హరిణాంతరే।

విశ్లేష స్సాద్విష్టుటనే

విశ్లేషో విధురేఽపి చ॥(21)

ప్రదోషః కాలభేదే స్యా

త్రప్రదోషో దోష ఇవ్యతే।

అభిషుః ప్రగ్రహి రశ్మౌ

ప్రత్యూషో హర్మ్యభేవసౌ॥

గండూషో ముఖపూర్వైస్యా

త్సరిహస్తాంగుళావపి।

ప్రస్ఫుటేఽపి చ

శైలూషః కథితో నట

బిల్వయోః॥(23)

జారుషః న. ఇది పురుష ధర్మమునకును, పురుష

కర్మమునకును, పరాక్రమమునకును, పైకిచాచ

బడిన చేతులుగల పురుషుని ప్రమాణమునకును

నకును పేరు.

కల్మాషః పు. ఇది రాక్షసునకును, నలుపు వర్ణము

నకును, కృష్ణాధికశ్వేత వర్ణమునకును పేరు.

కుల్మాషః పు. ఇది అలసందలకును, న. పులికడుగు

నకును పేరు.

ఉష్ణీషః పు. ఇది తలపాగాకును, కిరీటమునకును,

చిహ్నమునకును పేరు.

తరీషః పు. ఇది అందగానికిని, తెప్పకును, సముద్ర

మునకును, ప్రయత్నమునకును పేరు.

రోహిషః న. ఇది కామందిగడ్డికిని, పు. గార్లభాకార

ముగల యిట్టికిని పేరు.

విశ్లేషః పు. ఇది యడబాయుటకును, భార్యావిహీ

నునకును పేరు.

ప్రదోషః పు. సాయంకాలమునకును, దోషమున

కును పేరు.

అభిషుః పు. ఇది పగ్గమునకును, కిరణమునకును

పేరు.

ప్రత్యూషః పు. ప్రాతఃకాలమునకును, అష్టమఃపుల

లో నొకనికిని పేరు.

గండూషః పు. ఇది పుక్కిలింతకును, గజతుండాగ్ర

మందలి వ్రేలివంటి యవయవమునకును, చేరెడు

ప్రమాణమునకును పేరు.

శైలూషః పు. ఇది నాట్యగానికిని, మారేడు చెట్టు

నకును పేరు.

మారిష శ్చాకభేదే స్యా
స్మారిషే దక్షమాతరి
నాట్యోక్తౌ మారిష శ్చార్థే
మారిషః కనకేంబుధౌ॥ (24)

ఆమిషం పలలె లోభే
సంభోగ్యో త్క్రిచయోరపి
ఆమిషం సుందరాకారే
రూపాదివిషయేఽపి చ॥ (25)

ఆకర్ష శ్చాదిఫలతే
పాశే ద్యూత ఇంద్రియే,
ఆకర్షణేఽపి చాకర్షః
కోదండాభ్యాసవస్తుని॥ (26)

సంహర్ష మాహు స్ఫుర్తాయాం
ప్రమోదేఽపి ప్రభంజనే
విశేష స్థిలకే వ్యక్తౌ
ప్రతీకేఽత్యంత భేదకే॥ (27)

కావ్యాలంకారభేదేఽపి
మహిష స్సైరభే మతః
మహిషీ నృప పత్న్యాంస్యా
త్యైరభ్యామోషధీషు చ॥ (28)

శుశ్రూషాశ్రోతుమిచ్ఛాయాం
పరిచర్యా (వ) కథానయోః
జిగిషేజేతు మిచ్ఛాయాం
వ్యవసాయ ప్రకర్షయోః॥ (29)

★ అథషాంతశ్చతుర్వర్ణః ★

అనిమే (మి)షస్సు రేమత్స్యే
ఽప్యనుకర్షోఽనుకర్షణే

మాలిష : పు. నీటి చిట్టికూరకును, త్రీ. దక్షుని
తల్లికిని, పు. నాట్యభాషయందు పూజ్యునకును,
బంగారునకును, సముద్రమునకును పేరు.

ఆమిష : న. ఇది మాంసమునకును, ఆశకును,
అనుభవింపదగిన వస్తువునకును, కానుకకును
పేరు. సుందరమైన యాకృతికిని, రూపాదులకును
పేరు.

ఆకర్ష : పు. ఇది సౌగంధాలబ్ధులకును, పాచికకును,
ద్యూతమునకును, నేత్రాదీంద్రియమునకును,
లాగుటకును, వింటినారికిని పేరు.

సంహర్ష : పు. ఇది ద్వేషమునకును, సంతోషమున
కును, వాయువునకును పేరు.

విశేష : పు. ఇది నుదిటి బొట్టునకును, ఆకృతికిని,
రమ్యమైన దానికిని, మిక్కిలివేతైన దానికిని, పు.
విశేషాలంకారమునకును పేరు.

మహిష : పు. ఇది దున్నువోతునకును, ఈ. త్రీ.
రాజభార్యకును, గేదెకును, ఓషధి విశేషమునకును
పేరు.

శుశ్రూష : త్రీ. ఇది వినుటయందిచ్చుకును, సేవిం
చుటకును, చెప్పుటకును పేరు.

జిగిషా : త్రీ. ఇది జయేచ్చుకును, ప్రయత్నము
నకును, అధిక్యతకును పేరు.

అనిమేష : పు. ఇది దేవతకును, చేపకును పేరు.

అనుకర్ష : పు. ఇది ఆకర్షించుటకును, రథమున

అనుతర్ష స్ఫురాపాన
పాత్రే తృష్ణాభి లాషయోః॥ (30)

వాతరూషస్త్వ వాతూలో
త్క్చయో శృక్ కారుక్
అంబరీషం రణో భ్రాష్ట్రో
ప్యంబరీ షోన్మసాంతరే॥ (31)
మార్తాండే ఖండపరశా
వామ్రాతక కిశోరయోః

పరిఘోషో నినాదేస్యా
దవాచ్యే చలదధ్వనో॥ (32)
నందిఘోషోన్మనరథే
ఘోషవందిజనస్య చ
మహాఘోషం మతం హట్టై
మహాఘోషోతిఘోషణే॥ (33)

స్ఫుటాకర్షణశృంగ్యాంచ
మహాఘోషే మనీషిభిః

కింపురుషః కిన్నరేపి
స్యాల్లోకభేదే
ప్యలంబుషః॥ (34) ఛర్షన్
లంబుషే ప్రోక్తాగండిరీ
స్వర్ణవేశ్యయోః
పలంకషే గోక్షరకే
రాస్నాగుగ్గులు కింశుకే,
ముండీరీ లాక్షయోశ్చాపి
రాక్షసేపిపలంకషః॥

కడుగున వేసిన కోడిపేటకును పేరు.

అనుతర్ష : పు. ఇది కల్లుపీడతకును, దప్పికకును,
కోరికకును పేరు.

వాతరూష : పు. ఇది పిచ్చివానికిని, కానుకకును,
ఇంద్రధనుస్సునకును పేరు.

అంబరీష : న. ఇది యుద్ధమునకును, మంగలము
నకును, పు. అంబరీషుడను రాజునకును, సూర్యు
నకును, శివునకును, అంబాళవృక్షమున కును,
పిల్లవానికిని పేరు.

పరిఘోష : పు. ధ్వనికిని, వచించదగని దానికిని,
మేఘ గర్జితమునకును పేరు.

నందిఘోష : పు. ఇది అర్జునునితేటికిని, స్తుతిపాఠ
కులొదకును పేరు.

మహాఘోష : న. ఇది బజారునకును, పు. గొప్ప
ధ్వనికిని, శ్రీ. కర్కాటక శృంగికిని పేరు.

కింపురుష : పు. ఇది ఈ పేరుగల దేవయోని
బోకేషులకును, కింపురుష లోకమునకును పేరు.

అలంబుష : పు. ఇది కుక్కుటమునకు, శ్రీ.
జెముడు చెట్టునకును, స్వర్గలోకమందలియొక
వేశ్యకును పేరు.

పలంకష : శ్రీ. ఇది ఏనుగు పల్లెరు చెట్టునకును,
దుంపరాశ్రమునకును, గుగ్గిలపు చెట్టునకును,
మోదుగచెట్టునకును, వృక్షబోషమునకును, లక్ష్మ
కును, పు. రాక్షసునకును పేరు.

★ అథసాంతో ద్వివర్ణః ★

రసోగంధరసే స్వాదే
తిక్తాదౌ విషరాగయోః |
శృంగారాదౌ ద్రవేవీర్యే
దేహధాతౌ చ పారదే || (1)
రసాత్పు సల్లకీ పాఠా
జిహ్వధరణికంగుఘా

భాసో భాసి సమాఖ్యాత్
గోపే కుక్కుట గృధ్రయోః || (2)
దాస శూద్రే దానపాత్రే
భృత్య ధీవర యౌరపి |
దాసే చేల్యౌంచ ఝింల్యౌంచ

రాసః కోలాహలే ధ్వనౌ || (3)
రాసా శృంఖలకే రాసః
క్రీడా యా ఘపి గోరుహం |
చాస స్సువర్ణ చూడేస్యా
త్రృభేదే కిష్క్వి పర్వణః || (4)
భాః ప్రభావే మయూఖ్యేపి

మా స్మృత శృండ్రమాసయోః |

అదః పరస్మిన్నత్రాపి

గోసో గంధరసోషయోః || (5)

రస : పు. ఇది బాలింతబోలునకును, రుచికిని, చేదుమొదలగువాటికిని, గరళమునకును, అనురాగమునకును, శృంగారాది నవరసములకును, పలుచ వస్తువునకును, రేతస్సునకును, దేహమందలి రసధాతువునకును, పాదరసమునకును, శ్రీ. అందుగుచెట్టుకును, అగరు శొంతికిని, నాలుకకును, భూమికిని, కొలకును పేరు.

భాస : పు. ఇది కాంతికిని, గోవులదొడ్డికిని, కోడికిని, గెడ్డకును పేరు.

దాస : పు. ఇది నాల్గవజాతివానికిని, దానమునకు దగినవానికిని, సేవకునకును, జాలరివానికిని, ఈ. శ్రీ. పనికికత్తెకును, నల్ల పెద్ద గోరింటు చెట్టునకును పేరు.

రాస : పు. ఇది కలకలమునకును, ధ్వనికిని, శ్రీ. ఒంటెపిల్లకును, పు. గొల్లవాళ్ళ క్రీడాబోషణమునకును పేరు.

చాస : పు. ఇది పాలపిట్టకును, చెఱుకులలోని భేదమునకును పేరు.

భాః : పు. ఇది ప్రతాపమునకును, కిరణమునకును పేరు.

మాః : పు. ఇది చంద్రునకును, మాసమునకును పేరు.

అదః : త్రి. ఇది ఇతరమైన దానికిని, ప్రత్యక్షవస్తువాచకమునకును పేరు.

గోస : పు. ఇది బాలింత బోలునకును, ప్రాతఃకాలమునకును పేరు.

వత్సస్తర్గక పుత్రాది
వర్షే వత్సం తు వక్షసిః
గుత్స స్తుంబే హారభేదే
స్తబకే గ్రంధిష్ఠర్గకే॥ (6)

వాసో గోహో వ్యవస్తానే
వాస స్వాదటరూషకే
వ్యాసోమునో స్యాద్విస్తారే

(త్రాసో భీమణిదోషయోః॥ 7)

హంసో విహంగభేదేస్యా
దర్శే విష్ణో హయాంతరే
యోగి (మంత్రాత్మ భేదేషు)
భేదే మంత్రభేదే
పరమాత్మన్య మత్పరే॥ (8)

నిర్లోభ నృపతౌ హంస
శ్శారీర మరుదంతరే
అంస స్సృంధే విభాగే చ
కంసో దైత్యాంతరే స్మృతః॥ (9)
కాంస్యేచ కాంస్యపాత్రే చ
మానభేదేః పిక్వీర్తితః

మాంసంస్యా దామిషే మాంసీ
కక్కోలీ జటయోరపి॥ (10)
వసు ర్మయాఖాగ్ని (ధ) జనాధి
పేషు యోక్త్రే బకే స్యాద్వసు
హోటకే చావృధ్యోషధ శ్యామ

వత్సః పు. ఇది లేగదూడకును, పుత్రుడుమొదలగు
వారికిని, సంవత్సరమునకును పేరు.

గుత్సః పు. దుబ్బునకును, 32 పేటల ముక్తాహారము
నకును, గుత్తికిని, స్థాణేయమును గంధద్రవ్యము
కును పేరు.

వాసః పు. ఇది గృహమునకును, ఉండుటకును,
అడ్డసరపు చెట్టుకును పేరు.

వ్యాసః పు. ఇది వ్యాసమునికిని, విస్తారమునకును
పేరు.

త్రాసః పు. ఇది భయమునకును, మణులయందలి
దోషభేదమునకును పేరు.

హంసః పు. ఇది అంచకును, సూర్యునకును,
విష్ణువుకును, అశ్వవిశేషమునకును, సన్యాసుల
లోని భేదమునకును, మంత్రభేదమునకును, పర
మాత్మకును, అన్యశుభద్వేషమునకును లుభిత్యము
లేని రాజునకును, శరీరమందలి వాయువిశేషము
కును పేరు.

అంసః భుజమునకును, పు. భాగమునకును పేరు.

కంసః పు. ఇది కృష్ణునిమేనమామకును, కంచున
కును, కంచమునకును, తవ్వకును పేరు.

మాంసః న. ఇది మాంసమునకును, ఈ. స్త్రీ.
తక్కోలపు చెట్టునకును, జటామాంసికిని పేరు.

వసుః పు. ఇది కిరణమునకును, అగ్నికిని, రాజున
కును, పలుపునకును, బకపుప్పు చెట్టునకును,
న. బంగారుకును, బుద్ధివృద్ధియను గంధద్రవ్యము

ధనేషు రత్నే వసు స్పృతం
స్యాన్మధురైః న్యవచ్చు ॥ (11)

నాసా తు నాసికాయాం స్యా
న్నాసా ద్వారోర్ద్వ దారుణి |
మృత్నా తు కథితా (మృత్నా) వాశీ
శ్రేష్ఠ మృత్తిక యోరపి ॥ (12)
హింసా చౌర్యాదివధయో

శృంసావచన వాంఛయోః |
మిసిస్తు మధురామాం స్యే
శృతపుష్పాజమోదయోః ॥ (13)

కాసూర్పి కలవాచి స్యా
త్కాసూ శృక్వాయు థే (ధియి) పిచ |
ప్రసూరశ్వాజనన్యోశ్చ
కందళీవీరుధోరపి ॥ (14)

★ అథసాంత త్రివర్గః ★

అలసః పాదరోగే స్యా
త్క్రియామందే ద్రుమాంతరే |
అలసా హంసపద్యాం చ

రభసో వేగ హర్షయోః ॥ (15)

పనసః కంటకిఫలే
కంటకే కపి రుగ్బిదోః |
సురస స్వాత్పుమధురే
పల్లాసే సురసాపి చ ॥ (16)

నకును, నలుపునకును, ధనమునకును, త్రి. మధు
రమైన దానికిని పేరు.

నాసా : త్రి. ఇది ముక్కునకును, ద్వారమునకు
మీదుగానుండెడు కమ్మికిని పేరు.

మృత్నా : త్రి. ఇది వడ్లవాని బాడితికిని, మంచిమన్ను
కును పేరు.

హింసా : త్రి. ఇది దొంగతనముమొదలగువాటికిని,
చంపుటకును పేరు.

శంసా : త్రి. ఇది మాటకును, కోరికకును పేరు.

మిసి : త్రి. ఇది పిన్నసదాపచెట్టునకును, జటా
మాంసికిని, పెద్దసదాప చెట్టునకును, ఓమము
లోని భేదమునకును పేరు.

కాసూ : త్రి. కుత్రిత వాక్యమునకును, శక్తియనెడి
యాయుధమునకును పేరు.

ప్రసూ : త్రి. ఇది ఆడు గుఱ్ఱమునకును, తల్లికిని,
నేలయరటికిని, లతకును పేరు.

అలస : పు. ఇది పాదరోగవిశేషమునకును, త్రి.
పనులయందాలస్యము చేయువానికిని, పు. వృక్ష
విశేషమునకును, త్రి. హంసపాది చెట్టునకును
పేరు.

రభస : పు. ఇది వేగమునకును, సంతోషమునకును
పేరు.

పనస : పు. పనసచెట్టునకును, ముంటికిని, వానర
విశేషమునకును, రోగభేదమునకును పేరు.

సురస : త్రి. ఇది మధురమైన దానికిని, త్రి. తులసి
చెట్టునకును పేరు.

సారసః పక్షిభే (దేస్యాత్సా) దేంద్వో
స్సారసం సరసే రుహే॥

శ్రీవాసో వృక్షదూపే స్యా
త్పంకజే పీతవాససే॥ (17)

సాహసం తు బలాత్కార
కృత కార్యే దమేఽపి చ॥

వాహసో జలనిర్యాణో
జగరే సునిషణ్ణకే॥ (18)

లాలసో లాలసాపి స్యా
ద్యావ్నాత్పస్థాతిరేకయోః॥

భౌత్సక్యే చ

సమాసస్తు సంక్షేపే చ

సమర్థనే॥ (19)

కీకసః క్రిమిజాతా స్యా
దస్త్వి కీకస మివ్యతే॥

పాయసం పరమాన్నేస్యా
చ్ఛ్రీవాసేఽపి చ పాయసః॥ (20)

వాయసో నా (డి) శిజంఘే స్యా
చ్ఛ్రీవాసే చాగురుద్రుమే॥

కాకోదుంబరికాయాంచ
కాకమాచ్యాంచ వాయసీ॥ (21)

మానసం సరసిస్సాంత్యే

ప్యాశ్వాసో నిర్వృతౌమతః॥

ఆఖ్యాయికాపరిచ్ఛేదే

ప్రభ్యాసోఽభ్యసనేఽంతికే॥ (22)

సారసః : పు. ఇది బెగ్గురు పక్షికిని, చంద్రునకును,
న. పద్మమునకును పేరు.

శ్రీవాసః : పు. దేవదారుబంకతోజేసిన ధూపద్రవ్యము
నకును, పద్మమునకును, విష్ణునకును పేరు.

సాహసః : న. ఇది బలవంతముగా జేయబడిన దుష్ట
కృత్యమునకును, దండోపాయమునకును పేరు.

వాహసః : పు. ఇది నీటిలోచచ్చుటకును, కొండ
చిలువకును, చెంచలికూరకును పేరు.

లాలసః : ఇది యాచనకును, అత్యాశకును, ఉత్సా
హమునకును పేరు.

సమాసః : పు. ఇది క్లుప్తముగా జేయుటకును,
సమర్థించుటకును పేరు.

కీకసః : పు. ఇది పురుగులలోని భేదమునకును, న.
ఎముకకును పేరు.

పాయసః : న. ఇది క్షీరాన్నమునకును, పు. అందుగు
బంకతో జేసిన ధూపద్రవ్యమునకును పేరు.

వాయసః : పు. ఇది కాకికిని, ధూపద్రవ్యముకును,
అగురుచెట్టునకును, ఈ. శ్రీ. బ్రహ్మమేడిచెట్టున
కును, కా(మం)చి చెట్టునకును పేరు.

మానసః : న. మానస సరస్సునకును, మనస్సున
కును పేరు.

ఆశ్వాసః : పు. ఇది సుఖమునకును, ప్రబంధమందలి
యాశ్వాసమునకును పేరు.

అభ్యాసః : పు. పరిచయమునకును, సమీపమున
కును పేరు.

ఉచ్చాసః ప్రాణనాశ్వాస
గద్యబంధగుణాంతరే।

ఇష్టాసో ధన్వి ధనుషో

ర్విలాసో భావ లీలయోః॥ (23)

వీ(వి)తం సంబంధనోపాయే
మృగాణాం పక్షిణామపి।

తేషామపి చ విశ్వాస

హేతోః ప్రావరణే స్మృతం॥ (24)

ఉత్తంసః కర్ణ పూరేస్య

చౌ ఖరేచ వతంసవత్।

భీభత్సో వికృతే క్రూరే(33)

సప్యర్జునే చ ఘృణాత్మని॥ (25)

విద్వానాత్మవిది ప్రాజ్ఞే
పండితే చాభిధేయవత్।

భూయాన్భూహతరాద్దేస్య

త్పునరర్థే త్వద్వ్యయం॥ (26)

జ్యాయాన్ వృద్ధేచ శస్తే చ

హవిర్హో తవ్యసర్పిషోః।

రేఫా స్వోదధమే క్రూరే

కృపణేషి చ కథ్యతే ॥ (27)

వేధా విధౌ బుధే విషౌ

ఉచ్చాసః : పు. బ్రతుకుటకును, ఊఱడించుట
కును, గద్యకావ్యమందలి గుణవిశేషమునకును
పేరు.

ఇష్టాసః : పు. ఇది ధనుర్ధరునకును, ధనుస్సునకును
పేరు.

విలాసః : పు. అభిప్రాయమునకును, భావసూచక
వ్యాపారమునకును పేరు.

వీతంసః : న. ఇది మృగపక్ష్యాదులను బట్టు వురులు
మొదలగు వాటికిని, ఆ పక్ష్యాదులను విశ్వసించజేసి
యావరించుటకును పేరు.

ఉత్తంస, వతంస : పు. ఇవి చెవి యాభరణము
నకును, కిరీటమునకును పేర్లు.

భీభత్స : త్రి. ఇది వికృత రూపముగల దానికిని,
ఘాతుకునకును, పు. అర్జునునకును, త్రి.
దయాంతఃకరణముగల వానికిని పేరు.

విద్వాన్ : త్రి. బ్రహ్మజ్ఞానికిని, మిక్కిలి తెలివిగల
వానికిని, పండితునకును పేరు.

భూయాన్ : త్రి. అధికమనుటకును, అ. మరల
ననుటకును పేరు.

జ్యాయాన్ : త్రి. వృద్ధునకును, శ్రేష్ఠమైన దానికిని
పేరు.

హవిస్ : న. ఇది హోమద్రవ్యమునకును, నేతికిని
పేరు.

రేఫా : త్రి. ఇది నీచునకును, ఘాతుకునకును,
లోభికిని పేరు.

వేధా : పు. బ్రహ్మకును, విద్వాంసునకును,

పాగః పాపాపరాధయోః |

వర్చో దీప్తి పురీషచ

వర్చో రూపేషి చ క్వచిత్ || (28)

ఛందః పద్యే చ వేదే చ

స్వైరచారా భిలాషయోః |

ఏన్యోపరాధే కలుషే

మన శ్చిత్త మనీషయోః || (29)

రోదశ్చ రోదసీ చాపి (ద్యావాభూమ్యాః)

దివిభూమౌ పృథక్ష్పృథక్ |

సహప్రయోగేవ్యనయో

రోదస్యైదపి రోదసీ ||

ఓజస్తే జసి ధాతునా

మవష్టంభ ప్రకాశయోః |

ఓజోబలే చ దీప్తాచ

తేజో ధామ్ని పరాక్రమే || (31)

ప్రభావ రేతసోశ్చాథ

రజ స్స్వాదార్తవే గుణే |

రజః పరాగే రేణౌ చ

రజవత్పరికీర్తితం || (32)

వపుర్భవ్యాకృతౌ దేహే

పయ స్స్వౌత్ క్షీరనీరయోః |

వయః పక్షిణి బాల్యాదౌ

వయో యౌవనమాత్రకే || (33)

విష్ణునకును పేరు.

ఆగః : న. ఇది దోషమునకును, నేరమునకును పేరు.

వర్చః : న. ప్రకాశమునకును, గుదమలమునకును, రూపమునకును పేరు.

ఛందః : న. పద్యమునకును, వేదమునకును, యథేచ్ఛగా తిరుగుటకును, ఇచ్ఛకును పేరు.

వినః : న. ఇది నేరమునకును, పాపమునకును పేరు.

మనః : న. ఇది చిత్తమునకును, బుద్ధికిని పేరు.

రోదః : రోదసీ : న. ఇవి (ప్రత్యేకము) అంతరిక్షమునకును, త్రీ. భూమికిని పేళ్ళు. (రోదస్యా అని) కూడా ప్రయోగించినను భూమ్యంతరిక్షములకు పేరు.

ఓజః : న. తేజస్సునకును, శబ్దధాతువులయాడంబరమునకును, ఆధాతువుల ప్రకాశమునకును, బలమునకును, కాంతికిని పేరు.

తేజః : న. ఇది కాంతికిని, ప్రతాపమునకును, సామర్థ్యమునకును, రేతస్సునకును పేరు.

రజః : న. ఇది అజంతపుంలింగ శబ్దమువలె, ముట్టు రక్తమునకును, రజోగుణమునకును, పరాగమునకును, పరాగలేశమునకును పేరు.

వపుః : న. ఇది సుందరాకారమునకును, శరీరమునకును పేరు.

పయః : న. ఇది పాలకును, నీటికిని పేరు.

వయః : న. ఇది పక్షికిని, బాల్యాది వయస్సులకును,

యౌవనమునకును పేరు.

శ్రేయస్సు మంగళే ధర్మే
శ్రేయాన్యస్తే తు వాచ్యవత్ |
శ్రేయసీ కరిషిస్వల్య
మభయా రాస్సయోరపి || (34)
సోత్తోంబువేగేంద్రియో

రోక స్సద్మని చాశ్రయే |

శిరః ప్రధానే సేనాగ్ర
భాగ మస్తకయోరపి || (35)
తప శ్చాంద్రాయణాదౌ స్వా
ద్ధర్మేలోకాంతరేపి చ |

తపా మాఘే చ శిశిరే

సరస్తాయ తటాకయోః || (36)
ఉషః ప్రభాతే సంధ్యాయా

ముర శ్రేష్ఠే చ వక్షసి |
తమోఽంధకారే స్వర్భానౌ
తమ శ్శోకే గుణాంతరే || (37)
నభో వ్యోమ్ని నభా మేఘే
శ్రావణే చ పతద్ధ్రోహే |
ప్రూణే మృణాలసూత్రే చ
వర్షాసుచ నభాస్మృతః || (38)
తరో బలే చ వేగే చ

శ్రేయః : న. ఇది శుభమునకును, ధర్మమునకును,
| త్రి. ప్రశస్తమైన దానికిని, ఈ. శ్రీ. గజపిప్పలికిని,
కరక చెట్టునకును, దుంపరాష్ట్రమునకును పేరు.

సోతః : న. ఇది జలప్రవాహమునకును, ఇంద్రియ
ములకును పేరు.

ఓకః : న. గృహమునకును, ఆధారమునకును
పేరు.

శిరః : న. ఇది ముఖ్యార్థకమునకును, సేనయొక్క
ముందరిభాగమునకును, శిరస్సునకును పేరు.

తపః : న. ఇది చాంద్రాయణవ్రతము, ఉపాసన
మొదలగు వాటికిని, ధర్మమునకును, తపోలోకము
నకును పేరు.

తపాః : పు. ఇది మాఘమాసమునకును, శిశిరర్తువు
నకును పేరు.

సరః : పు. ఇది జలమునకును, మడుగునకును పేరు.

ఉషః : న. ఇది ప్రాతఃకాలమునకును, సాయంకాల
మునకును పేరు.

ఉరః : న. శ్రేష్ఠమునకును, వక్షమునకును పేరు.

తమః : న. చీకటికిని, రాహుగ్రహమునకును,
దుఃఖమునకును, తమోగుణమునకును పేరు.

నభః : న. ఆకాశము పేరు. నభాః : పు. ఇది మేఘ
మునకును, శ్రావణ మాసమునకును, పీకిదాను
కును, నాసేంద్రియమునకును, తామరతూడు
లోని దారమునకును, వర్షకాలమునకును పేరు.

తరో : న. శరీరసామర్థ్యమునకును, వేగమునకును
పేరు.

రేత శ్చుక్రే చ పారదే |

రేతః : న. వీర్యమునకును, పాదరసమునకును పేరు.

అర్చిర్మయూఖ శిఖయో

అర్చిః : న. కిరణమునకును, అగ్నిజ్వాలకును పేరు.

భృషిః కుశ సుతాశయో || (39)

బర్హిః : దర్భకును, పు. అగ్నికిని పేరు.

సహా బలే జ్యోతిషిమార్గ శీర్ష

సహాః : న. ఇది బలమునకును, తేజస్సునకును

హేమంత యో శ్చాపి

పేరు. సహాః : పు. ఇది మార్గశిరమాసమునకును,

సహాః ప్రదిప్తః |

హేమంత ఋతువునకును పేరు.

రహోపి గుహ్యో సురతేపి తత్వే

రహాః : న. ఇది రహస్యమునకును, సురతమునకును, యధార్థమునకును పేరు.

మహో భవేదుత్పద

మహాః : న. ఉత్పదమునకును, ప్రకాశమునకును పేరు.

తేజసోశ్చ || (40)

జ్యోతిః ప్రకాశే దృశి

జ్యోతిః : న. ప్రకాశమునకును, నేత్రమునకును, నక్షత్రమునకును, పు. సూర్యునకును, అగ్నికిని పేరు.

తారకాయాం జ్యోతిర్దినే |

ధనుః : పు. మొరలిచెట్టునకును, న. ధనూరాశికిని, ధనుస్సునకును, త్రి. ధనుర్ధరునకును పేరు.

శానలయోరపి స్యాత్ |

ధనుః ప్రియాలద్రుమ

రాశిభేదయోః శ్చరాసనే

చాపి ధనుర్దనుర్దరే || (41)

ఆశీరుక్తా హితాశంసా

ఆశీః : త్రి. ఇది హితవును కోరుటకును (ఆశీర్వాదము), పాముకోరకును పేరు.

పవ నాశనదంష్ట్రయోః |

రాక్షసీ : త్రి. ఇది కోఱకును, రక్కసికిని పేరు.

రాక్షసీ తిచ దంష్ట్రాయాం

రాక్షసీ రక్షసస్త్రియాం || (42)

తామసీతి చ దుర్గాయాం

తామసీ : త్రి. పార్వతికిని, పు. పామునకును, దుష్టునకును పేరు.

తామసో భుజగేఖలే |

పుక్కుసీ కాలికా నీలోః

పుక్కుసీ : త్రి. పార్వతికిని, నీలి చెట్టునకును, చండాలునకును, నీచునకును పేరు.

పుక్కుస శ్చుపచే ధమే || (43)

★ అథసాంతశ్చతుర్వర్ణః ★

భవేద్వనరస స్సాంద్ర
నిర్యాసే మోరటేఽపుచ।
కర్పూరే పీలుపర్ణాం చ
సమ్యక్సిద్ధరసేఽపి చ॥ (44)

సర్వరస స్మృతో వాద్య
భాండభేదే చ ధూనకే।
స్మృతం తామరసం పద్మే
తామ్ర కాంచనయోరపి॥ (45)

సిద్ధరసో రసే యాడి
ప్రభృతి ప్లవే దృశ్యతే।
నునోరస స్సౌత్తర్యూరే
కోశకార క శేరుణోః॥ (46)

రాసేరసస్తు రాసే స్యా
ద్రస సిద్ధి బలావపి।
స్మృతి జాగర కేగోష్ఠ్యాం
శృంగార పరిహాసయోః॥ (47)

శ్వశ్రేయసం చ భద్రేస్యా
త్పరానందేచ శర్మణే।
నిశ్రేయసం చ కల్యాణే
చంద్రచూడా పవర్గయోః॥ (48)

కుంభీనసో విషజ్వాలా
కులదృష్టి భుజంగమే।
కుంభీనసే జనన్యాం చ
లవణాభ్యస్య రక్షసః॥ (49)

సులీమసం తు మలినే
పుష్పకాసీన లోహయోః।

ఘనరస : పు. చిక్కనిబంకకును, పీలుపత్రలత
కును, జలమునకును, కర్పూరమునకును, చాగ
చెట్టునకును, లెస్సగాసిద్ధమైన రసమునకును పేరు.

సర్వరస : పు. ఇది వీణాభేదమునకును, యక్ష
ధూపమునకును పేరు.

తామరసః న. పద్మమునకును, రాగికిని, బంగారు
కును పేరు.

సిద్ధరసః పు. పాదరసమునకును, వ్యాడిమొదలగు
రససిద్ధిగలవానికిని పేరు.

మహారసః పు. ఖర్జూరపు చెట్టునకును, చెఱుకు
లోని భేదమునకును, తుంగముస్తకును పేరు.

రాసేరసః పు. కోలాహలమునకును, రసయోగ
సిద్ధినిమిత్తమైన బలికిని, వ్రతవిశేషమునకును, సభ
కును, శృంగారరసమునకును, ఎకసక్త్యమునకును
పేరు.

శ్వశ్రేయసః న. ఇది శుభమునకును, పరమాత్మ
కును, సుఖమునకును పేరు.

నిశ్రేయసః న. శుభమునకును, పు. శివునకును,
న. మోక్షమునకును పేరు.

కుంభీనసః పు. క్రూర సర్పవిశేషమునకును,
ఈ. శ్రీ. లవణాసురుని తల్లికిని పేరు.

మలీమసః త్రి. మలినమైన దానికిని, న. పక్ష
యన్న భేదికిని, లోహమునకును పేరు.

పార్థ మాసః పార్థ మాసీ
యజ్ఞ పూర్ణిమయోః క్రమాత్ || (50)
అధివాసో నివాసే చ
సంస్కారే ధూపనాదిభిః |

చంద్రహాసో దశగ్రీవ
కరవాల్మీకి సమాత్రకే || (51)
విశ్వావసు స్వాధ్యధంర్వ
భేదే విశ్వావసు ర్విశిః
విభావసు ర్దినమణా
హారభేదే చ పావకే || (52)
పునర్వసు ర్భవేద్యక్షే
కాత్యాయనమునావపి
రాజహంసస్తు కాదంబే
కలహంసే నృపాత్తమే || (53)
కలహంసస్తు కాదంబే
రాజహంసే నృపాత్తమే
ఆవధ్వంసః పరి త్యాగే
నిందనేఽప్యవ చూర్ణనే || (54)
స్మృతా మధురసా ద్రాక్షా
మూర్వికాదుగ్రికాసుచా
నీలం (లాం) జసా పురో భేదే
సరిధ్వేదేఽపి విద్యుతి || (55)
సుమేధాస్తు సుబుద్ధాస్యా
జ్ఞోతిష్మత్పూర్వమపీవ్యతే |
సుమనాః పుష్పమాలతో
స్త్రీదశే కోవిదేఽపి చ || (56)

పార్థమాసః : పు. యాగవిశేషమునకును, ఈ. స్త్రీ.
పున్నమకును పేరు.
అధివాసః : పు. ఉనికికిని, ధూపాదులచేత సంస్కరించుటకును పేరు. ఆదిశబ్దమువలన ధాన్య, శయ్యాదులని గ్రహించవలెను.
చంద్రహాసః : పు. రావణుని ఖడ్గమునకును, సామాన్య ఖడ్గమునకును పేరు.
విశ్వావసు : పు. గంధర్వ విశేషమునకును, స్త్రీ. రాత్రికిని పేరు.
విభావసుః : పు. సూర్యునకును, ముక్తాహార విశేషమునకును, అగ్నికిని పేరు.
పునర్వసుః : పు. నక్షత్ర విశేషమునకును, ధర్మశాస్త్ర కర్తయగు కాత్యాయన మునికిని పేరు.
రాజహంసః : పు. మధురధ్వనిచేయు హంస విశేషమునకును, కాళ్ళు, ముక్కు యెర్రనైన హంసకును, రాజశ్రేష్ఠునకును పేరు. కలహంసః : పు. దీనినిన్ని, పైవరుసగానే గ్రహించ వలెను.
ఆవధ్వంసః : పు. ఇది విడుచుటకును, నిందించుటకును, గుండకొట్టుటకును పేరు.
మధురసా : స్త్రీ. ఇది ద్రాక్షలతకును, చాగచెట్టునకును, పిన్నపాలచెట్టునకును పేరు.
నీలంజసా : స్త్రీ. ఈ పేరుగల యప్పురసుకును, నదీవిశేషమునకును, మెఱుపునకును పేరు.
సుమేధాః : త్రి. మంచిబుద్ధిగల వానికిని, స్త్రీ. వెక్కుడు తీగకును పేరు.
సుమనాః : స్త్రీ. ఇది పుష్పమునకును, జాజీలతకును, పు. దేవతకును, విద్వాంసునకును పేరు.

ప్రచేతాస్తు ఘనౌ హృష్టే
స్యాత్ప్రతీచీ పతావపి
విహాయాస్తు శకుంతేస్యా
ద్విహాయ స్ఫురవర్తనీ॥ (57)

త్రిస్రోతా జహ్నుకన్యాయాం
త్రిస్రోతా స్ఫురిదంతరే
అగౌకాశ్చ నగౌకాశ్చ
శరభేసింహ పక్షిణోః॥ (58)

ఉదర్చిరుత్ప్రభే వహ్నౌ
దివౌకా శ్చాతకే సురే
దీర్ఘాయు శ్శాల్యులౌ కాకే
మార్కండేయ్యేతిజీవిని॥ (59)
సప్తార్చిః పావకే ప్రోక్త
సప్తార్చిః క్రూరలోచనౌ
కనీయాననుజ్యేత్యల్పే
కనీయానతియూని చ॥ (60)
వరీయానతి యూని స్యా
ద్వరిష్ఠే శ్రేష్ఠయోగయోః॥

సాధీయానతిబాధే స్యా
దతిసాధౌ చ వాచ్యవత్॥ (61)

★ అథసాంతః పంచవర్ణః ★
స్యాన్నభశ్చమస శృంధ్రే
చిత్రా పూపేంద్రజాలయోః॥
హింగునిర్యాన ఇత్యేష
నింబే హింగురసేపి చ॥ (62)
దివ్యచక్ర స్ఫుగంధస్య

ప్రచేతాః : పు. ఒక మునికిని, త్రి. సంతోషించిన
వానికిని, పు. వరుణునకును పేరు.

విహాయాః : పు. పక్షికిని, అకాశమునకును పేరు.

త్రిస్రోతాః : త్రి. ఇది అకాశగంగకును, నదీ
విశేషమునకును పేరు.

అగౌకాః, నగౌకాః : పు. ఇవి శరభమృగమునకును,
సింహమునకును, పక్షికిని పేరు.

ఉదర్చిః : పు. అధిక కాంతికిని, అగ్నికిని పేరు.

దివాకాః : పు. చాతకపక్షికిని, దేవతకును పేరు.

దీర్ఘాయుః : పు. బూరుగ చెట్టునకును, కాకికిని,
మార్కండేయమునికిని, త్రి. చిరజీవికిని పేరు.

సప్తార్చిః : పు. ఇది అగ్నికిని, శనిగ్రహమునకును
పేరు.

కనియాన్ : పు. ఇది తమ్మునకును, త్రి. మిగుల
చిన్నదానికిని, మిగుల పిన్నవయసు వానికిని పేరు.

వరియాన్ : త్రి. ఇది మిగుల పిన్నవయసుదానికిని,
మిగుల శ్రేష్ఠమైన దానికిని, శ్రేష్ఠునకును, పు.
పంచాంగ యోగ విశేషమునకును పేరు.

సాధియాన్ : త్రి. మిక్కిలి దృఢమైన దానికిని,
మిక్కిలి యోగ్యమైన దానికిని పేరు.

నభశ్చమసః : పు. చంద్రునకును, పిండివంటలలోని
భేదమునకును, యక్షిణీ విద్యకును పేరు.

హింగునిర్యాన : పు. వేపచెట్టునకును, ఇంగువు
కును పేరు.

దివ్యచక్రః : పు. పరిమళ విశేషమునకును, త్రి.

భేద్యంధే చ సులోచనే।

హిరణ్య రేతసం ప్రాహు
ద్రివాకర హవిర్భుజ్ఞః॥ (63)

★ అథహంతో ద్వివర్ణః ★

సహో బలే సహముద్గ
పర్వాం చ నఖ భేష జే।
సహదేవా కుమార్యోశ్చ
సహః కాంతో సహభువి॥ (1)

గ్రహోనుగ్రహ నిర్బంధ
గ్రహణేష రణోద్యమే।
సూర్యాదౌ పూతనాదౌ చ
సైంహి కేయో పరాగయోః॥ (2)

వహ స్సౌ ద్భుష భస్కంధ
దేశే గంధవహ్నిపి చ।

బర్హంధళే కేకిపింఛే
గృహః పత్యాం గృహే స్పృతాః॥ (3)
గ్రహో గ్రహే వహరేచ

నాహో బంధన కోటయోః।

స్నేహస్థైలాది కరస
ద్రవ్యే స్యాత్సాహృదేపి చ॥
ప్రో (హస్తనిపుణతర్క) హో
నిపుణ తర్కే స్యా త్రోహో
హస్త్యం ధ్రిపర్వణోః।

మోహ మిచ్చంతి మూర్ఛాయా

గ్రుడ్డివానికిని, సుందరమైననేత్రములు గలవానికిని
పేరు.

హిరణ్యరేతాః: పు. సూర్యునకును, అగ్నికిని పేరు.

సహ : పు. ఇది బలమునకును, శ్రీ. పిల్లిపెనర
లతకును, నఖమును గంధద్రవ్యమునకును, ముత్తవ
పులగపు చెట్టునకును, పిన్నగోరింటిచెట్టునకును,
పు. తేజస్సునకును, శ్రీ. భూమికిని పేరు.

గ్రహ : పు. ఇది రక్షించుటయందిచ్చుకును, బలా
త్కారమునకును, స్వీకరించుటకును, యుద్ధ
ప్రయత్నమునకును, సూర్యాది నవగ్రహముల
కును, పూతనాదిబాలగ్రహములకును, రాహువు
నకును, గ్రహణమునకును పేరు.

వహ : పు. ఇది ఎద్దుమూపురము క్రింది భాగము
నకును, వాయువునకును పేరు.

బర్హ : న. అకునకును, నెమలిపురికిని పేరు.

గృహః: పు. భార్యకును, గృహమునకును పేరు.
గ్రాహ : పు. ఇది స్వీకరించుటకును, జలజంతు
విశేషమునకును పేరు.

నాహ : పు. కట్టునకును, కపటమునకును పేరు.
స్నేహ: పు. నూనెమొదలగువాటికిని, ప్రియత్వము
నకును పేరు.

ప్రోహ: పు. నేర్పరియొక్క యూహకును, ఏనుగు
కాలికిని, కణుపునకును పేరు.

మోహ : పు. మూర్ఛకును, అజ్ఞానమునకును పేరు.

మవిద్యాయాంచ సూరయః॥ (5)

లోహస్తు శస్త్రకే లోహం
జోంగకే సర్వతైజసే।

వ్యూహస్తు బలవిన్యాసే
నిర్మాణే బృంద తర్కయోః॥ (6)

సింహః కంఠీరవే రాశౌ
సత్తమే చోత్తరస్థితః।
సింహీ క్షుద్రా బృహత్స్యాస్యా
ద్వానకే రాహుమాతరి॥ (7)
బహు స్సాద్విపులేత్ర్యాది
సంఖ్యా స్వవ్యభిదేయవత్।
అహిర్వృత్తా సురే సర్వే

పీహ తూద్యమ వాంఛయోః॥ (8)

గుహో తు గహ్వరే సింహ
పుచ్ఛ్యాం స్కందే గుహో మతః।
వాహో భుజాయాం వాహస్తు
మానభేదే వృషేహయే॥ (9)
మహీ భూమా మహీ నద్యాం
మహో ఉత్సవతే జనోః।

కుహూ స్సాత్కృతీలా రావ
నష్టేందు కలదర్శయోః॥ (10)

లోహః : పు. ఖడ్గమార్థమునకును, న. అగురున
కును, అనేక ధాతుద్రవ్యములు కూడిన లోహము
నకును పేరు.

వ్యూహః : పు. పద్మశకటాద్యాకారముగా సైన్యమును
రచించుటకును, నిర్మించుటకును, సమూహమున
కును, ఊహించుటకును పేరు.

సింహః : పు. ఇది సింగమునకును, సింహరాశికిని,
సమాసోత్తరమందుండెనేని శ్రేష్ఠునకును, ఈ. శ్రీ.
వాకుడు చెట్టుకును, నేలములగ చెట్టునకును,
అడ్డసరపు చెట్టునకును, రాహుపుతల్లికిని పేరు.

బహుః : శ్రీ. ఇది విస్తారమైన దానికిని, మూటికంటె
తక్కువగాని సంఖ్యకును పేరు.

అహిః : పు. ఇది వృత్రాసురునకును, పామునకును
పేరు.

ఈహః : శ్రీ. ఇది ప్రయత్నమునకును, ఇచ్ఛకును
పేరు.

గుహః : శ్రీ. కొండఖిలమునకును, నక్కతోకపొన్న
చెట్టునకును, పు. కుమారస్వామికిని పేరు.

వాహః : శ్రీ. భుజమునకును, పు. పండుమునకును,
ఎద్దునకును, గుఱ్ఱమునకును పేరు.

మహీ : శ్రీ. ఇది భూమికిని, మూలవదేశమందలి
యొకనదికిని, పు. ఉత్సవమునకును, ప్రకాశమున
కును పేరు.

కుహూః : శ్రీ. ఇది కోకిల ధ్వనికిని, చంద్రకళా
శూన్యమైన యమావాస్యకును పేరు.

★ అథహంత త్రివర్ణః ★

పటహస్తు సమారంభ

ఆనకే పటహం మతం।

కలహః ఖడ్గకోశే స్యా

దృంఢనే యుద్ధరాఢయోః॥ (11)

ప్రగ్రహస్తుతు లాసూత్రే

బంధ్యాం నియమనేభుజే।

హయాదిరశ్మౌ రశ్మౌచ

సువర్ణే హ (లి) రి పాదపే॥ (12)

నిగ్రహో భర్తనే ప్రాక్తో

మర్యాదాయాంచ బంధనే।

విగ్రహ స్సమరే కాయే

విస్తారప్రవిభాగయోః॥ (13)

సం (గ్రా) గ్రహో బృహదుత్తుంగే

ముష్టి సంక్షేపయోరపి।

ఆగ్రహో కేనుగ్రహో సక్ష్వ

రాక్రమే గ్రహణేఽపి చ॥ (14)

నవాహ స్సాన్నవదినే

నవాహః ప్రతిపత్తిధౌ।

ప్రవాహో వ్యవహారేస్యా

రపి స్రోతసి వారిణః॥ (15)

కటాహో ఘృత తైలాది

పాకపాత్రే చ ఖర్చరే।

కటాహః క్రూరపుష్పే చ

స్తూపే చ మహిషీ శిశౌ॥ (16)

ఉత్సాహ స్తూద్యమేనూత్రే

ప్యారహో ద్వైర్వ మానయోః।

పటహః పు. ఇది ప్రారంభమునకును, న. తమ్మెట వాద్యమునకును పేరు.

కలహః : పు. కత్తివరకును, వివాదమునకును, యుద్ధమునకును, శోభకును పేరు.

ప్రగ్రహః : పు. తక్కిండు త్రాటికిని, కారాగృహము నకును, నియమించుటకును, బుజమునకును, గుర్రపుకళ్ళముయొక్క పగ్గమునకును, కిరణమున కును, బంగారుకును, మూనిపసపునకును పేరు.

నిగ్రహః : పు. ఇది బెదరించుటకును, హద్దకును, బంధించుటకును పేరు.

విగ్రహః : పు. యుద్ధమునకును, శరీరమునకును, సమాస మును విస్తరించుటకును, విభాగమునకును పేరు.

సంగ్రహః : పు. ఇది మిక్కిలి యోన్నత్యమునకును, పిడికిలికిని, స్వల్పముగా చేయుటకును పేరు.

ఆగ్రహః : పు. రక్షణేచ్ఛకును, ఆసక్తికిని, ఆక్రమించు టకును, స్వీకరించుటకును పేరు.

నవాహః : పు. క్రొత్త దినమునకును, పాడ్యమికిని పేరు.

ప్రవాహః : పు. వ్యవహారమునకును, జలవేగము నకును పేరు.

కటాహః : పు. ఇది పెనము మొదలగు వాటికిని, గాబునకును, మూకుడుకును, దిబ్బకును, కొమ్ములు మొలచుచున్న గేదెదూడకును పేరు.

ఉత్సాహః : పు. ప్రయత్నమునకును, ధారమునకును పేరు.

ఆరోహణో నితంబే చ
సముప్రయ నిషాదినోః॥ (17)

నిరూపా శ్శేఖరే ద్వారే
నిర్యాసే నాగదంతకే।

విదేహో దేహ శూన్యే స్యా
ద్విదే హో మిథిలే స్పృతః॥ (18)

నిరూహో వస్తిభేదే స్యా
త్తర్క నిశ్చిత యోరపి।

దాత్యూహః కాలకంఠే స్యా
ద్దాత్యూహ శ్చాతకేఽపి చ॥ (9)

అత్యూహో నీలికాయాం స్యా
దత్యూహాశ్చిత్ర మేఖలే।

సువహో సల్లకీ గోధా
పదీ శేపాలికాసు చ॥ (20)

ఏలా పర్ణాం చ సువహో
వల్లకీ రాస్త్ర యోరపి।

సమ్య గ్వహే తు సువహో
వాచ్యవత్సముదాహృతః॥ (21)

వైదేహీ రోచనీ సీతా
వణిక్ స్త్రీ పిప్పలీషు చ।

వారాహీ మాతృభేదే స్యా
ద్గృష్టి నామోషధేఽపి చ॥ (22)

★ అథహంత శ్చతుర్వర్గః ★

అవగ్రహ ఇతి ఖ్యాతో

ఆరోహః పు. ఇది పొడవునకును, పరిమాణ విశేష
మునకును, ఎక్కుటకును, కటి ప్రదేశమునకును,
బొన్నత్యమునకును, మావటీనికిని పేరు.

నిరూహః పు. శిరో భూషణమునకును, ద్వారము
నకును, చెట్టుబంకకును, కొణిగకు నాధారముగా
నాటిన కొయ్యకును పేరు.

విదేహః : త్రి. శరీరములేని దానికిని, పు. జనక
వంశస్థుడగు రాజునకును పేరు.

నిరూహః : పు. ఇది రోగికిచేయు స్వేదన క్రియా
విశేషమునకును, ఊహకును, నిశ్చయించుటకును
పేరు.

దాత్యూహః : పు. కూకురు గడ్డంగి పిట్టకును, వాన
కోయిలకును పేరు.

అత్యూహః : స్త్రీ. నీలిచెట్టునకును, నెమలికిని పేరు.

సువహో : స్త్రీ. ఇది అందుగు చెట్టునకును, హంస
పాదిచెట్టునకును, నల్లవావిలిచెట్టునకును, ఫిరంగి
చెట్టునకును, వీణకును, దుంపరాష్ట్రమునకును,
త్రి. లెస్సగా వహించుదానికిని పేరు.

వైదేహీ : స్త్రీ. ఇది గోరోచనమునకును, సీతాదేవి
కిని, వైశ్య స్త్రీకిని, పిప్పలి చెట్టునకును పేరు.

వారాహీ : స్త్రీ. సప్తమాతృకలలో నొకతెకును,
పాచిటిగెకును పేరు.

అవగ్రహః : పు. వృష్టి ప్రతిబంధకదోషమునకును

వృష్టిరోధే గజాలికే |
స్వతంత్రతానిపేద్యేపి
ప్రతిబంధే ప్యవగ్రహః || (23)

ప్రతిగ్రహ స్వీకరణే
సైన్యప్రేష్టే పతద్ధ్రవే |
ద్విజేభ్యోవిధి వద్దేయే
తద్ధ్రవే చ గ్రహంతరే || (24)

పరిగ్రహః పరిజనే
పత్వాం స్వీకార మూలయోః
శాపే

ప్రృపగ్రహో బంద్యా
ముపయోగేనుకూలనే || (25)

అభిగ్రహోభి యోగేభి
గ్రహణే గౌరవే పి చ |

పరిబర్హస్త రాజార్హ
వస్తున్యపి పరిచ్ఛదే || (26)

పితామహో విరించే స్యా
త్తాతస్య జనకే పి చ |

తమోపహ స్పహస్రాంశు
మృగాంక జిన వహ్నిషు || (27)

ఉపహహో వ్రణాలేప
పండే వీణానిబంధనే |
పరీవాహో జలోచ్ఛ్వాశే
మహీభృద్వ్యవస్తుని || (28)

తనూరుహం గరుల్లోమ్నా

ఏనుగులలాట ప్రదేశమునకును, స్వతంత్రము
లేకుండుటకును, విఘ్నమునకును పేరు.

ప్రతిగ్రహ : పు. ఇది స్వీకరించుటకును, సేనకు
వెనుక భాగమునకును, పీకిదానుకును, బ్రాహ్మ
ణులకొరకు విధ్వజముగా నివ్వబడిన ద్రవ్యము
నకును, దాన ప్రతిగ్రహమునకును, గ్రహ విశేష
మునకును పేరు.

పరిగ్రహ : పు. పరివారమునకును, భార్యకును,
స్వీకరించుటకును, మొదటికిని, శాపమునకును
పేరు.

ఉపగ్రహ : పు. చెఱసాలకును, అచరణమునకును,
అనుకూలమునకును పేరు.

అభిగ్రహ : పు. యుద్ధమునకెదురుకొనుటకును,
గ్రహించుటకును, గౌరవమునకును పేరు.

పరిబర్హ : పు. రాజయోగ్యముగ వస్తువునకును,
ఒక భాగమునకును పేరు.

పితామహ : పు. బ్రహ్మకును, తండ్రి తండ్రికిని
పేరు.

తమోపహ : పు. ఇది సూర్యునకును, చంద్రున
కును, బుద్ధదేవునకును, అగ్నికిని పేరు.

ఉపహహ : పు. వ్రణములకు కట్టెడి యన్న కబళము
నకును, వీణతీగెలు ముడుచుతావునకును పేరు.

పరీవాహ : పు. ఇది తటాకాదుల వలన పోగొట్ట
బడిన అధికమైన నీటికిని, రాజునకుదగిన వస్తువు
కును పేరు.

తనూరుహ : న. పక్షియాకకును, వెంట్రుకకును పేరు.

ర్వరారోహో కటావపి।

వరారోహస్త్వ కథితో

హస్తారోహో వరోహయోః॥ (29) గుణ్ణపు రౌతునకును, అధిష్ఠించుటకును పేరు.

అవరోహో వతరణో

తరోరంగే లతోద్గమే।

వరారోహః : శ్రీ. ఇది కటి ప్రదేశమునకును, పు.

అవరోహ : పు. దాటుటకును, కొమ్మయూడకును, లతాంకురమునకును పేరు.

అశ్వారోహో శ్వగంధాయా

మశ్వారోహో శ్వవారకే॥ (30)

అశ్వారోహః : శ్రీ. పెన్నేరుచెట్టునకును, పు. గుణ్ణపు రౌతునకును పేరు.

మహాసహో మాష పర్ణ్యాం

మమ్లానకు సుమేషిచ।

మహాసహ : శ్రీ. కాటుమినప చెట్టునకును, తెల్ల పెద్ద గోరింటు చెట్టునకును పేరు.

గంధ వహోతు నాసాయాం

వాయో గంధవహో మతః॥ (31) పేరు.

గంధవహః : శ్రీ. ముక్కునకును, వాయువునకును

భవేద్దేవసహాభిఖ్యా

సూతే దండోత్పలౌషధే।

దేవసహ : శ్రీ. పాదరసమునకును, సహదేవి చెట్టునకును పేరు.

ప్రపితామహ ఇత్యేష

విధౌ పితృపితామహే॥ (32)

ప్రపితామహ : పు. బ్రహ్మకును, ముత్తాతకును పేరు.

★ అథ శాంతో ద్వివర్ణః ★

(షాంతా స్ఫుర్యద్యపి శాంతా

వర్ణానామనురోధతః।

తా : యోచింపగా వర్ణ సంయోగమువలన నీచెప్పు బోవు శాంతశబ్దములు, షాంతములేయగును. ఐనను వర్ణక్రమానుసరణముకొరకు వేరుగా చెప్పు బడుచున్నవి.

పుథక్రమేణ కథ్యంతే

తథాప్యేతే సమన్వయాత్॥ (1)

అక్షః కర్షే తుషే చ క్రే

శకట వ్యవహారయోః।

అక్షః పు. 16 అధ్యమాషములయెత్తు బంగారుకును, తాండ్రచెట్టునకును, బండికుండకును, బండికిని, వ్యవహారమునకును, బ్రహ్మజ్ఞానికిని, పాచికకును న. మైలతుళ్ళమునకును, సౌవర్చలవణమునకును, చమరాదింద్రియమునకును పేరు.

ఆత్మజ్ఞే పాశకే చాక్షం

తుష్ట సౌవర్చలేంద్రియే॥ (2)

ఋక్షః పు. ఇది పుర్వత పోషమునకును, ఎలుగు బండికిని, దుండిగపు చెట్టునకును, శ్రీ. తొలపేయ

ఋక్ష్యేంద్రిభేదే భల్లకే

శోణకే కృత వేధనే।

ఋక్షముక్తం చ నక్షత్రే
యక్ష శ్రీదే చ గుహ్యకే॥ (3)
దక్షః పటౌ హరవృషే
లామ్రచూడే ప్రజాపతౌ
మునిభేదే ద్రుమే వహ్నౌ
దక్షో దక్షా భువిస్పృతా॥ (4)
పక్షో మాసార్థకే పార్శ్వే
గ్రహే సాధ్య విరోధయోః
పక్షశ్చ పర తో బృందే
బలే సఖి సహాయయోః॥ (5)
పతత్రే ఛల్లిరంద్రే చ
దేహంగే రాజకుంజరే॥

లక్షం శరవ్యే సంఖ్యాయాం
లక్షం ఛద్యని కథ్యతే॥ (6)
ష్టక్షో ద్విపవిశేషే స్యా
త్పర్కటీ గర్త భాండయోః
పిప్పలే ద్వాపరార్థే చ
గృహస్య పరికీర్తితః॥ (7)
న్యక్షః పరశురామే స్యా
న్యృక్షః కృత్స్న నికృష్టయోః
చోక్షో గీతే శుచౌ దక్షే
తథా తీక్షణ మనోజ్ఞయోః॥ (8)

ధ్వాంక్షస్తు కాక బకయో
స్త (ర్క)ర్కుకే భిక్షుకే గృహే॥

బడిన దానికిని, నక్షత్రమునకును పేరు.

యక్ష : పు. ఇది కుబేరునకును, యక్షునకును పేరు.
దక్ష : శ్రీ. సమర్థునకును, పు. శివునివాహనమున
కును, కోడికిని, దక్ష ప్రజాపతికిని, దక్షమునికిని,
(ధర్మశాస్త్రకర్త) వృక్షభేదమునకును, అగ్నికిని,
శ్రీ. భూమికిని పేరు.

పక్ష : పు. ఇది అర్థమాసమునకును, ప్రక్కకును,
గ్రహమునకును, అనుమానమువలన సాధింప
దగిన వస్తువుకును, విరోధముగకును, కచాది
పదములకు పరమయ్యెనేని సమూహార్థక మున
కును, బలమునకును, చెలికానికిని, బాణము నకు
కట్టిన యీకలకును, పక్షి టెక్కకును, పొయ్యిద్వార
మునకును, దేహపార్శ్వమునకును, అంబారీ
యేనుగునకును పేరు.

లక్ష : న. గుఱికిని, లక్షసంఖ్యకును, న. మిషకును
పేరు.

ష్టక్ష : పు. ష్టక్షద్విపమునకును, జువ్విచెట్టునకును,
కలజువ్వి చెట్టుకును, పిప్పలి చెట్టుకును, ఇంటి
గుమ్మము ప్రక్కకును పేరు.

న్యక్ష : పు. ఇది పరశురామునకును, త్రి. సమగ్రమైన
దానికిని, నీచమైన దానికిని పేరు.

చోక్ష : త్రి. గానము చేయబడిన దానికిని, పవిత్ర
మైన దానికిని సమర్థునకును, తీవ్రమైన దానికిని,
రమ్యమైన దానికిని పేరు.

ధ్వాంక్ష : పు. ఇది కాకికిని, కొంగకును, ఏకుల
రాట్టమునకును, యాచకునకును, గృహమున

ధ్వాంక్షీ కక్కోలికాయాం స్యా
త్సూక్ష్ దోర్మూల కచ్చయోః॥(9)
సైరిభే చ తృణో కక్ష
శ్శుష్క కానన వీరుధోః
కక్ష గ్రాహణికా కాంచీ
ప్రకోష్ఠ గజరజ్జుషు ॥ (10)
స్పర్థా పదే పరిధాన
పశ్చాదంచల పల్లవే
రథభాగోపి కక్షాస్యా

ద్వీత్యం విస్మయ దృశ్యయోః॥(11)

మోక్షో ముష్కకవృక్షే స్యా.

దపవర్గే చ మోచనే

రూక్షః సాదప జాతౌ స్యా

ద్రూక్షో ప్రేమణ్య చిక్కణో॥(12)

భిక్షా భృతౌ చ యాచ్ఛాయాం

సేవా భిక్షితవస్తునోః

ప్రేక్షా నృత్యేక్షణో బుద్ధౌ

రక్షా రక్షణ లాక్షయోః॥(13)

★ అథ శాంత శ్రీవర్ణః ★

అధ్యక్షో ధిక్వతే ప్రోక్తః

ప్రత్యక్షోధ్యక్షమిప్యతే

గోరక్షో నాగ రంగేస్యా

ద్గవాం చ పరిరక్షతో॥(14)

ఆరక్షం రక్షణీయే స్యా

చీర్ణమర్మణి దంతినాం

రక్తాక్షః కాసరే క్రూరే

కును, శ్రీ. తక్కోలపు చెట్టునకును పేరు.

కును, కాణుదున్నపోతునకును, గడ్డికిని, ఎండిన
యడవికిని, లతకును, శ్రీ. పిన్నరేగబీదూలగొండి
చెట్టునకును, మొలనూలికిని, ముంగిలిచావడికిని,
ఏనుగును కట్టుత్రాటికిని, వివాదస్థానమునకును,
కట్టు బట్టయొక్క వెనుక చెంగునకును, (గోచీ)
రథము యొక్క అంతస్తునకును పేరు.

వీక్షః త్రి. ఇది అచ్చెఱువైన దానికిని, చూడదగిన
దానికిని పేరు.

మోక్షః పు. మొక్కపు చెట్టునకును, ముక్తికిని,
విడచుటకును పేరు.

రూక్షః పు. వృక్షమునకును, త్రి. ప్రేమలేని
దానికిని, గఱుసైన దానికిని పేరు.

భిక్షా : శ్రీ. ఇది కూలికిని, యాచించుటకును,
సేవించుటకును, యాచించిన వస్తువునకును పేరు.

ప్రేక్షా : శ్రీ. నాట్యమును చూచుటకును, బుద్ధికిని పేరు.

రక్షా : శ్రీ. రక్షించుటకును, లక్కకును పేరు.

అధ్యక్షః పు. అధికారికిని, శ్రీ. కండ్లముందఱి
దానికిని పేరు.

గోరక్షః పు. నారింజ చెట్టునకును, గోవులను
రక్షించువానికిని పేరు.

ఆరక్షః శ్రీ. రక్షించ తగినదానికిని, ఏనుగు కుంభ
స్థలమధ్య భాగమునకును పేరు.

రక్తాక్షః పు. దున్నపోతునకును, ఘాతుకునకును,

పారావత చకోరయోః॥ (15)

సమీక్షా గ్రంథభేదే స్యా

తత్త్వబుద్ధే నిభాలనే।

ఉత్ప్రేక్షా నవధానే స్యా

త్కావ్యాలంకరణోపేచ॥ (16)

మృగాక్షీ చేంద్రవారుణ్యాం

మృగానేత్రా త్రియామయోః।

గవాక్షీ శక్రవారుణ్యాం

గవాక్షో జాలకే కపా॥ (17)

★ అథక్షాంత శ్చతుర్వర్ణః ★

వీర వృక్షస్తు భల్లాత

కకుభ ద్రుమ యోరపి।

రాజవృక్షః ప్రియా లేస్యా

త్పువర్ణ కత రావపి॥ (18)

దేవ వృక్ష స్పృష్టపర్ణే

మందారాదిషు గుగ్గులౌ।

భూతవృక్షస్తు శాకోలే

తథాశ్యోనాకపాదపే॥ (19)

విశాలాక్షో హరే తార్క్ష్యే

విశాలాక్షీ వరస్త్రియాం।

సకటాక్షో ధవద్రా స్యా

త్ప్రటాక్ష సహితోపేచ॥ (20)

పాపురమునకును, చకోరపక్షికిని పేరు.

సమీక్షా : శ్రీ. ఇది మీమాంసశాస్త్ర గ్రంథ విశేషము

నకును, యధార్థ బుద్ధికిని, చూచుటకును పేరు.

ఉత్ప్రేక్షా : శ్రీ. ఏమటుపాటునకును, ఉత్ప్రేక్షాలం

కారమునకును పేరు.

మృగాక్షీ : శ్రీ. ఇది పెద్దపాపర చెట్టునకును, లేడి

కన్నులవంటి కన్నులు గల దానికిని పేరు.

గవాక్షీ : శ్రీ. పెద్దపాపరచెట్టునకును, పు. కిటికీకిని,

వానర విశేషమునకును పేరు.

491.2394813

వీరవృక్ష : పు. జీడి చెట్టునకును, మద్ది చెట్టునకును

పేరు. Acc. No. 24291

రాజవృక్ష : పు. మొరలి చెట్టునకును, రేల చెట్టున

కును పేరు.

దేవవృక్ష : పు. ఇది యేడాకులయరటి చెట్టునకును,

5 దేవతావృక్షములకును, గుగ్గిలపు చెట్టుకును పేరు.

భూతవృక్ష : పు. పెద్దటేకు చెట్టునకును, దుండిగపు

చెట్టునకును పేరు.

విశాలాక్ష : పు. ఇది శివునకును, గరుడునకును,

ఈ. శ్రీ. ఉత్తమ శ్రీకిని పేరు.

సకటాక్ష : పు. నంది చెట్టునకును, త్రి. క్రేగంటి

చూపులు గల దానికిని పేరు.

శ్రీ మహావ్యసాచ్య కృత విశ్వప్రకాశే నే కార్థ

కణ్డపరిచ్ఛేదః సమాప్తః

